

شاه جو رسالو

گهڻي کان گهڻو نج ڪلام
مفصل لفظي معنيٰ سان

(جلد ٽئو)

مرتب:

بانھون خان شيخ

شاه عبداللطيف ڀٽائي چيئر، ڪراچي يونيورسٽي.

شاه جو رسالو

(جلد تئو)

گهڙي کان گهڻو نج ڪلام

مفصل لفظي معنيٰ سان

مرتب:

پانهون خان شيخ

شاه عبداللطيف ڀٽائي چيئر، ڪراچي يونيورسٽي.

سمورا حق ۽ واسطا اداري وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو	: شاه جو رسالو (جلد ٽئو)
مرتب	: ٻانهون خان شيخ
ڪمپوزنگ ۽ گرافڪس	: حبيب الله جاکرو
ڇاپو	: پهريون
سال	: اپريل، ۲۰۰۲ع
تعداد	: ۱۰۰۰
ڇپائيندڙ	: شاه عبداللطيف ڀٽائي چيئر، ڪراچي يونيورسٽي.
ڇپيندڙ	: شعبو تصنيف، تاليف ۽ ترجمو، ڪراچي يونيورسٽي.

ملھ : -/300

ISBN 969-8447-09-14

All the rights are reserved
"Shah Jo Risalo (Vol. III)"
First Edition : April 2002
Published by:
Shah Abdul Latif Bhitai Chair,
University of Karachi,
Karachi.

انتساب

شاه عبداللطيف ڀٽائيءَ

جو هيءَ رسالو سنڌ جي انهن سڀني
عالمن ۽ محققن جي نالي ڪجي ٿو جن
شاه صاحب جي ڪلام ۽ پيغام بابت
علمي تحقيق ڪري ان کي عام پڙهندڙن
تائين پهچائڻ لاءِ وسان ڪونه گهٽايو

فهرست

۵	مهاگ
۷	سُر کاهوژي
۲۷	سُر رامکلي
۱۴۱	سُر پورپ
۱۶۷	سُر بلاول
۱۹۵	سُر ليلا
۲۲۹	سُر ڏهر
۲۷۱	سُر جاجکاڻي
۲۸۷	سُر ڪاپاڻي
۲۹۹	سُر رپ
۳۱۳	سُر آسا
۳۶۳	سُر گهاتو
۳۷۱	سُر شينهن ڪيڏارو
۳۷۹	سُر مارئي
۵۲۱	سُر ڪاموڏ
۵۴۵	سُر ڪارايل

مهاڳ

شاهه عبداللطيف ڀٽائي چيئر پاران جناب ٻانهي خان شيخ جي مرتب ڪيل شاهه جي رسالي جو ٽيون جلد اوهان جي هٿن ۾ آهي. هن رسالي جو پهريون جلد سن ۲۰۰۰ع ۾ ۽ ٻيو جلد سن ۲۰۰۱ع ۾ پڌرو ڪري چڪا آهيون، اهڙيءَ ريت هيءُ منفرد ۽ مفصل معائن وارو ”شاهه جو رسالو“ مڪمل صورت ۾ پڌرو ٿي چڪو.

هن رسالي جي خاص خوبي اها آهي ته هن ۾ اعرابن ذريعي لفظن جون پڙهڻيون آسان بڻايون ويون آهن جنهن سان عام پڙهندڙن توڙي استادن ۽ شاگردن کي شاهه سائينءَ جا بيت صحيح اچارن سان پڙهڻ ۾ مدد ملندي تنهن کانسواءِ هر هڪ صفحي تي ايندڙ لفظن جون مفصل معنائون ساڳئي صفحي تي هيٺان ڏنيون ويون آهن ته جيئن هر هڪ بيت جي معنيٰ ۽ مفهوم اتي جو اتي سمجھ ۾ اچي سگهي. پهرين ڇپيل ٻنهي جلدن جي اسان جي عالمن اديبن توڙي عام پڙهندڙن تمام گهڻي آجيان ڪئي آهي، اميد ته هي ٽيون ۽ آخري جلد پڻ کين پسند ايندو.

شاهه عبداللطيف ڀٽائي چيئر هڪ اهڙو تحقيقي ادارو آهي جنهن جي مقصدن ۾ شاهه جي ڪلام ۽ پيغام کي عام ماڻهوءَ تائين پهچائڻ پڻ هڪ مقصد آهي. جيتوڻيڪ سنڌ ۾ شاهه جي رسالي جا اڳ ۾ ڪيترائي نسخا ڇپيل آهن ۽ هر هڪ نسخو پنهنجي ليکي اهم آهي ۽ گنج واري نسخي جي ڇپائيءَ کانپوءِ خيال هو ته هاڻي وڌيڪ ڪنهن نسخي جي ڇپائڻ جي ضرورت ڪانه پوندي، پر جڏهن گنج کي پڙهجي ٿو ته ڪيترن هنڌن تي اچارن/پڙهڻين جي حوالي سان مونجهارو ٿئي ٿو. ان کانسواءِ لفظن جي معنائن لاءِ لغتون پيشيون پون ٿيون. ان لاءِ اهڙي هڪ رسالي جي گنجائش نڪري ٿي. اهو مڃڻو پوندو ته محترم ممتاز مرزا (مرحوم) جي اڻٽڪ محنت ۽ پيار جي پورهئي سان جديد صورتخطيءَ ۾ اٽلايل ۽ محترم حميد آخوند جي جمالياتي صلاحيت سان خوبصورتيءَ سان ڇپايل رسالو ”گنج“ هڪ شاهڪار فني ڪارنامو آهي.

محترم ٻانهي خان شيخ گنج واري نسخي ۾ شامل بيتن کانسواءِ شاهه جي راڳاين جي ورثي ۾ آيل ڪيترن بيتن کي به شامل ڪيو ۽ انهيءَ سموري خزاني جي اسرارن کي کولڻ لاءِ ان جون پڙهڻيون ۽ تفصيلي معنائون ڏنيون آهن جنهن جي ڪري شاهه جو ڪلام هڪ اسڪولي شاگرد کان شاهه تي تحقيق ڪندڙ اسڪالر تائين، عام پڙهندڙن کان يونيورسٽيءَ جي پروفيسر

تائين پڙهڻ ۽ سمجھڻ سولو ٿي پيو آهي. هن رسالي اچڻ کانپوءِ شايد ڪير اهو نه چئي سگهي ته شاهه جي ٻولي ڏکي آهي ۽ ان کي سمجھڻ ۾ مشڪل درپيش اچي ٿي. ڪن لفظن جي اچارن يا معنائن سان اختلاف جو سبب سنڌي ٻوليءَ جي مختلف لهجن ۾ موجود معمولي فرق ٿي سگهي ٿو. پراڻا ڪا ڪوتاهي ڪانه چئبي. سنڌي ٻوليءَ جا مختلف لهجا ۽ انهن ۾ ڪجهه مختلف لفظ ان جي شاهوڪاري ۽ وسعت جو دليل مهيا ڪن ٿا، ان ڪري انهن ۾ موجود ڪن تبديلين (variations) کي کليءَ دل سان قبول ڪرڻ گهرجي.

ڪم جي اهميت ۽ نزاکت کي ڏسندي شاهه لطيف چيئر ياران هن ڪم ۾ تمام گهڻي خبرداري ڪئي ويئي آهي، ايڊيٽنگ کانپوءِ پروف خود مرتب جناب ٻانهي خان شيخ ڏنا ان کانپوءِ اهي ڪمال ڄامڙي ڏنا ۽ فائينل پروف مون پاڻ پيٽيا، تنهن هوندي به ڪٿي ڪا ڀل ڇڪ رهجي وئي هجي ته ان جي لاءِ اڳوات معافي ٿي گهران ۽ اميد ٿي ڪريان ته اسان جو هيءُ پيار وارو پورهيو ضرور ساب پوندو.

هن رسالي جي مواد کي ساڳين اچارن ۽ معنائن سوڌو ڪمپيوٽر تي هلندڙ Multimedia Software CD جي صورت ۾ پڻ تيار ڪري رهيا آهيون. جنهن ۾ ڏکين لفظن جي معنيٰ سان گڏ ان جي پڙهڻي آواز سان گڏ اوهان جي خدمت ۾ پيش ڪري رهيا آهيون، اميد ته اها رٿا پڻ عملي صورت اختيار ڪندي ۽ شروعاتي ڪجهه سُر جلد منظر عام تي ايندا. سڄڻ جو سهڪار رهيو ته اهو سمورو ڪم گهٽ ۾ گهٽ ممڪن وقت ۾ ڪري سگهنداسين.

ڊاڪٽر فهميده حسين

ڊائريڪٽر

شاهه عبداللطيف ڀٽائي چيئر،

ڪراچي يونيورسٽي

۲۰ اپريل - ۲۰۰۳ع

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ ڪَاهُوڙِي

داستان پهريون

۱

مُون سي ڏٺا ماءُ، جَنِي ڏٺو پَرِينءَ ڪي،
ڪَري نَه سَگهَان ڪَا، تَنِي سَندي ڳالَهَڙِي.

۲

مُون سي ڏٺا ماءُ، جَنِي ڏٺو پَرِينءَ ڪي،
رَهِي اُچَجي رَاڙِي، تَن جُنَگَن سَنديءَ جَاءَ،
تَنِي جِي سَاجِيءَ، تُرهُو ٿِيندي تَارِ ۾.

۳

وِيُون پَن پَئي، ڪِيَرُون ڪَاهُوڙِيَن جُون،
اُئون تَن ڏوٿِيَرَن جو، پُچَڻ ڪِيَرُ پَهِي،
رِجَن رات رَهِي، جَنِي ڏُونِگَر ڏورَڻَا.

۱. اي ماءُ اي امان، اي امڙ، ۲. محبوب (خدا)، ۳. جي، ۴. تعريف، واکاڻ، ساراھ، ۵. بهادر، بزرگ، فقير، ڪامل درويشن، ۶. جاءِ
تي، مڪان يا آستان تي، ۷. معرفت، ڄاڻ، سڃاڻپ، واقفيت، صحبت، ۸. ڪڪڻ، ڪاڻن ۽ ڪاڻين جو نوڙين ۽ رسين سان تَر ٻڌي ٺاهيل
هڪ قسم جو منجھو، جو پاڻيءَ ۾ ترڻ لاءِ ڪم آڻيو آهي، وسيلو، ۹. اونهي پاڻيءَ، درياھ، ۱۰. پَٽ ۾ (لس ٻيلي ۾ هالار جبل جي ڏاکڻي
قطار کي پٺ جبل چئبو آهي)، ۱۱. ڪهڙي، داخل ٿي، ۱۲. جماعتون، ٽوليون، ۱۳. جهنگ يا جبل ۾ اڀرندڙ وڻن مان ميوا يا ڦل ۽ ڪاهه
مان اُن ڳوليندڙن يعني ڏوٿين، ڏت ڳوليندڙن يا ڏت تي گذران ڪندڙن (جهنگلي وڻن مان ۽ ڪاهن مان پيدا ٿيندڙ ڦل ۽ اُن کي ڏت چئبو
آهي)، ۱۴. ڏوٿين، ۱۵. دريافت يا معلوم ڪريان، ۱۶. ڪهڙو ڪهڙو، ۱۷. قاصد، نياپو آڻيندڙ، وانهڙو، ۱۸. رجن ۾، رڻ پتن يا
بيابانن ۾، ۱۹. ترسي، ۲۰. جبل، ۲۱. ڳوليا يا ووڙيا (ڏت جي لاءِ).

۴

پَارِئَا پُچِي آءُ، خَبَرَ ڪَاهُوڙِيَنِ جِي،
ڏوٿِيَنِ ڏُونِگَرِئَان، ڪَنهن پَر ڏورِئُو ڏَتْ ڪِي.

۵

تَن وَنُ وِبهِي آءُ، اگُڙ ڪَاهُوڙِيَنِ جِي،
جُوشَ ڏَنائُون جِيءُ ڪِي، لِڪَائي لَوڪَان،
ڏوٿِيَنِ ڪَنهن ڏُڪَان، سُمهي سُڪُ نَه مَٽِئُو.

۶

تُون هَڏَ ڪُجَارِئَا، سَنجَهي سَعِيوَنه ڪَرِين،
سَٽِوارا سَنڊَ ڪُٽِي، ڪَاهُوڙِي وَئَا،
اُٿِيندين ڪِئَان، ڏَتْ ڏوراهِين ڏِيَهه جو.

۷

ڏَتْ ڪَهَٽَئي ڪَن، هِن اُوراهِين پَنڌَ جو،
سَنڊَا ڪَاهُوڙِيَنِ، پَرِي سُجَن پِيچِرا.

۱. اي يارڻا، اي واند، اي بي ڪما، ۲. دريافت يا معلوم ڪري، ۳. سَڌ، ۴. جهنگ يا جبل جي وٿن مان ميوا يا ڦل ۽ گاهه مان اُن ڳوليندڙن. ڏَتْ ڳوليندڙن، ڏوٿين يعني ڏَتْ تي گذران ڪندڙن (جهنگلي يا جابلو وٿن يا گاهن مان پيدا ٿيندڙ ميون ۽ اُن کي ڏَتْ چئبو آهي)، ۵. ڏونگرن مان، جبلن مان، ۶. طرح، نموني، ۷. ڳوليو، ڏونڊيو، ۸. البت، ڪجهه قدر، ۹. وڃ، ۱۰. اڳڻ ۾، گهر ۾، مڪان ۾، ۱۱. تَهڪو، سيڪ، اوبارو، اوڀر، تُو، ۱۲. جان، جسم، بدن، ۱۳. چيائي، ۱۴. لوڪ ڪان، عام ماڻهن ڪان، ۱۵. ڏک ڪان يا تڪليف يا درد سبب، ۱۶. آرام، فرحت، ۱۷. ڪُٽو، ۱۸. هرگز، بنهه، ماڳهين، ۱۹. چو، ڇا جي ڪري، ۲۰. سويل ٿي، سڄ لهڻ مهل ٿي، ۲۱. ڪوشش، آدم، حيلو، ۲۲. سوير، سويل، ۲۳. ڪم ڪرڻ جا اوزار، ڏَتْ وجهڻ لاءِ برتن يا ٿانوَ، ڇپا، ڪارا، ۲۴. ڪٽڻ، ڪيئن، ڪهڙي ريت، ۲۵. پراڻين، ۲۶. ويجهڙي، نزديڪ، ۲۷. منزل، جاءِ، پيچري، گس، ۲۸. جا، ۲۹. ڏور، دور، ۳۰. رستا، کس، منزلون، آستان.

⑧

جيڪو ڏٺ ڪري، تہ ڏونگر ڏورن ڏاڪڙو،
چپر ڪين ڏي، سوڪڙيون ستن ڪي.

۹

ڏوٽي سا ڏورين، جا جوءُ سئي نه ٻڌي،
پاسا مٿي پاھڻين، ڪاهوڙي ڪوڙين،
وٽ ت وڙين، جت نهائيت ٺاه ڪا.

۱۰

هو ڏوٽي هو ڏينهن، هو ڏونگر هو لڪيون،
ڪنهن جنهن لڏا نينهن، پٿان لهسن لڪ ۾.

۱۱

ڪلئا پٿن، دل ڳڏو ڏوڙ ۾،
راتيان رڃ رهن، ڏينهان ڏورن ڏونگرين.

۱۲

ڪلئا پٿن، دل ڳڏو ڏوڙ ۾،

۱. جهنگلي ۽ جابلو وڻن جو ڦل ۽ گاهه جو ان، ۲. گڏ ڪري، ۳. جبل، چپر، ۴. جهاڳڻ، ڍونڍن، ۵. ڪشالو، مشڪل، تڪليف ڏيندڙ، ۶. سوغاتون يا تحفا (ڏٺ) جا، ۷. غافل، نڪمن، سست ماڻهن، ۸. ڏٺ يعني جهنگلي يا جابلو وڻن جو ڦل ۽ گاهه جو ان گڏ ڪندڙ، ۹. ڳولين، ڍونڍين، ۱۰. جاء، هنڌ ملڪ، ۱۱. ٻڌ، ۱۲. بدن يا جسار جا حصا، پهلو، ۱۳. تي، ۱۴. پھڻن، پٿرن، جبلن، ۱۵. ڏٺ ڳوليندڙ، ۱۶. ڌرين يا رڪن (سمهڻ يا آرام ڪرڻ لاءِ)، ۱۷. ڳولين، ڍونڍين (ڏٺ)، ۱۸. ڇيهه، انت، انتها، ۱۹. (ڪٿي آهن) آهي، ۲۰. جبل، ۲۱. اهڙي، ۲۲. آور ۽ آيا، قبضي يا وڙ ۽ آيا، ۲۳. نينهن جي، محبت جي، عشق جي، ۲۴. پيا وٺن، ۲۵. جلن، سڙن، پڇن، ۲۶. گرم هوا، جهولي، لوء، ۲۷. (مٽيءَ يا ڏوڙ ۾) پريل، بدن کي مٽي لڳل، ۲۸. هلن، ڪنهن، ۲۹. ڳوڏڙيون، خرڦا، فقيرائو لباس، ۳۰. رات جي وقت، ۳۱. رڃ ۾، رڻ پٽ ۾، سڄ ۾، ۳۲. ترسن، ٽڪن، ۳۳. ڏينهن جي وقت، ۳۴. ڏونگرين ۾.

ڳالھيُون ڳالھي لَوڪَ سِين، پَنڌَرِ پَيئي نَه ڪَن،
ڪا مَلِ آهي تَن، مُون پُريان جِي ڳالھَڙِي.

۱۳

ڪاهوڙي ڪَجَن، پَسِيئُو پورهِيَتَ ويسَرا،
سي ڏوٽِيئَڙا ڏورَ وِئا، رِجَن جِي رَهَن،
ڪا مَلِ آهي تَن، مُون پُريان جِي ڳالھَڙِي.

۱۴

ڪَجِئا ڪاهوڙي، پَسِي پورهِيَتَ ويسَرا،
ڏوٽِيئَڙا ڏوڙِي، وِڪَ وِرايو پَنڌَ جِي.

(۱۵)

اُٿِيئُو اُٿِيئُو ڪَن، هَلو ڏورِيُون ڏُتَ ڪِي،
پاڻِي پوٽَڙِيَن ۾، ڪُونڌَر سِر ڪُلَهَن،
ڏورا ڏور سُنَجَن، ويئي وهامي راتَڙِي.

(۱۶)

وِئا وهائِيو، ڏوٽِي ڏورا ڏُتَ جِا،

۱. حالِ احوال، خبرون چارون، ۲. ناسمجھ، بي عقل، نادان، ۳. عام ماڻھن، ۴. ظاھر، ۵. ڪلم ڪلا، ۶. ٿي، ۷. انھن وٽ، ۸. منھنجي، ۹. پرينءَ، محبوب، ۱۰. ڪھاڻي، قصو، ۱۱. جھنگ يا جبل جي وٽن مان ميو يا ڦل يا ڳاھ مان آن ڳوليندڙ، ڏت ڳوليندڙ، ڏوٽي، ۱۲. خفي يا پريشان ٿيڻ، غمگين ٿيڻ، رنج ٿيڻ، ۱۳. ڏسڻو، ۱۴. پيٽ گذر لاءِ محنت ڪندڙ يعني ڪمي يا ڪاسبي، ڏوٽي، ۱۹. غافل، سست، ۱۶. پري، دور، ۱۷. رِجَن ۾ يعني رڻ پتن يا بيابانن ۾، ۱۸. ترسڻ، جاءِ گزين ٿيڻ، ۱۹. ڏوٽي، ٻيڻي، تيز، ۲۰. قدم، پنڌ ڪرڻ مهل ٻن پيرن يا قدمن جي وچ وارو مفاصلو يا وٿي، ۲۱. (تڪڙي يا تڪي) ڪريو، ۲۲. هلڻ، ۲۳. ڳوليون، ۲۴. ڪلڻ، ساندارين، مَشڪن، ۲۵. ڪچيءَ جي وڻ جي پتن يا پيش جي پتن مان لهيل توڪرا يا ڇِٻا (ڏت وجهڻ لاءِ)، (ٻي معنيٰ) ڪاٺ، جون انگڙيون (ڊگهيون لٽيون) جن جي هڪ پڇڙي وريل هوندي آهي) جن سان وٽن جي ٺارين کي نمائي ميوو پٽيو آهي، ۲۶. ٿي، ۲۷. موندين، مٿن، ٻُڻ، ۲۸. ڏت ڳوليندڙ، ۲۹. ٻڌجڻ، ۳۰. گذري، پوري يا ختم ٿي، ۳۱. وٺندڙ، حاصل ڪندڙ، خريدار، سوداگر.

پَٻَ جا پُڇاڻو، مُئا ڪاهوڙي مان ٿي.

۱۷

رائو رڃ رهون، جتي نينھان نڪڙي،
لڳو پير لکن سين، چچئو ٿين چھون،
تان ڪا سار لھون، هوت ڪميڙي سڀرين.

(۱۸)

ڏونگر ڏڪارو، ڏنم ري ڏوڙين،
پھڻن رڻو پاڻ ۾، سڄو ڏينھن سارو،
ڳجھو تن ڳارو، چپر هو چٽ هئا.

(۱۹)

ڏڪارو ڏونگر، ڏنم ري ڏوڙين،
پَٻَ اورئو ٿي پانهنجو، انھين سين اندر،
چورو ٿيو چپر، پيرو ڪاهوڙين پڳو.

(۲۰)

ڪڪي ڪاهوڙي، چپر ۾ سڏ ٿيو،

۱. هڪ جبل جيڪو لس ٻيلي ۾ هالار جبل جي ڏکڻ ۾ واقع آهي. ۲. ڀڄا ڪندڙ، ڀڄندڙ، گھورا، طالب. ۳. مري وٺا، گذاري وٺا. ۴. ڏٺ يعني جهنگلي يا جابلو وڻن جي ميون يا ڦلن ۽ ڪاهن جي ان جا ڳوليندڙ. ۵. خاموشي، سناڻو، چپ چاپ. ۶. جبل جي ريتي. ۷. رڻ پٽ. ۸. جبل. ۹. گرميءَ جي موسم، گرمي. ۱۰. گھڻي، بي انداز. ۱۱. قدر، ڀڄ. ۱۲. جبلن. ۱۳. ذرا ٿڌو، ڦڄڻو. ۱۴. ڇيهون، ذرا ذرا. ۱۵. سنڀال، ستر، خبر. ۱۶. اوهين منهنجي لھو يا معلوم ڪريو. ۱۷. اي هوت، اي محبوب، اي پرين، اي سڀرين. ۱۸. ڪميڙيءَ جا، بدڪار يا ڪم ذات جا. ۱۹. جبل. ۲۰. ڏڪايل، ۲۱. کان سواءِ. ۲۲. ڏٺ ڳوليندڙن. ۲۳. پٿرن، ۲۴. مخفي، لڪل، اندران اندر، ۲۵. غم، ڳڻتي. ۲۶. چپر جا، جبل جا. ۲۷. تاج يا ڪلنگي يعني مالڪ. ۲۸. ظاهر ڪيو، بيان ڪيو. ۲۹. ڳجھ، راز. ۳۰. ڀتير، بي واهو، لاوارث. ۳۱. گھمرو، ملاقات، اچڻ وڃڻ. ۳۲. ختم ڪيو. ۳۳. شايد. ۳۴. ڪي ٿورا، ڪجھه. ۳۵. آواز، هڪل، ڳالهه.

اڳي ٿي سئي، اُنهيَن سَندي ڳالهڙي.

۲۱

ڏوري ڏوري ڏيهه، ماءُ ڪاهوڙي آيا،
مين پيرن ڪيهه، نه ڄاڻان ڪنهن نار جي.

۲۲

مون ڪاهوڙي لکڻا، گهرين نه گهارين،
واحد لڳ ولهن ۾، رويو جر هارين،
گوندر گذارين، جُه ڏوڻي ڏت گڏ ٿئا#.

۲۳

مون ڪاهوڙي لکڻا، ويهي نه ويرم ڪن،
ڏينهن تتي ۾ ڏونگرين، ڪارڻ قوت ڪهن،
جهنگل ۾ جهڙڪن، جُه ڏوڻي ڏت گڏ ٿئا.

۲۴

مون ڪاهوڙي لکڻا، سمنهن ڪين پئي،
سمر ڪئون سڄ جو، ڏوري ڏت لهي،

۱. ٻڌن ۾ اٿي. ۲. انهن. ۳. جي. ۴. ڪهاڻي. قصو. واکاڻ. ساراهه. ۵. ڳولي ڳولي. ڄاڳي ڄاڳي. ۶. ملڪ. ولايتون. ۷. اي ما. اي امڙ. ۸. ڏت يعني جهنگلي يا جابلو وڻن مان ميوا يا ڦل ۽ گاهن مان اُن ڳوليندر. ڏوڻي. ۹. مين جي. بهادرن جي. جنڪن جي. ڪامل درويشن يا بزرگن جي. ۱۰. پيرن تي. قدم تي. ۱۱. دڙ. مٽي. ۱۲. مونڪي ڄاڻ يا خبر نه آهي. ۱۳. ڪهڙي. ۱۴. وادي. مائٽري. ميدان. ڀولي. ۱۵. سهي ڪٿا. سڃاتا. ڏٺا. پروڙڻا. ۱۶. گهرن ۾. ۱۷. گذارين. رهن. ۱۸. هڪڙي يعني خدا. ۱۹. ڪارڻ. واسطي. لاءِ. ۲۰. سخت سردِي ۾ کليل ميدان تي. ۲۱. پاڻي. اکين جا لڙڪ يا ڳوڙها. ۲۲. وهائين. ڳاڙين. ۲۳. گوندر ۾. غر ۾. ۲۴. حياتيءَ جا ڏينهن ڪاٽين يا گهارين. ۲۵. جڏهن کان. جيئن ته #ڏوڻين کي ڏت هت آيو يا ڏوڻين ڏت لڌو يعني ڏوڻين جو مقصد پورو ٿيو. ۲۶. ترسي. رُڪجي. ۲۷. دير. ڪهل. ۲۸. تتل. گرم. ۲۹. ڏونگرن ۾. جبلن ۾. ۳۰. رزق. روزي. گذران. آڌقي. ۳۱. هلن. ڦرن. پنڌ ڪن. ۳۲. ڪڻڪن. تنوارين. ۳۳. توشو. آڌو. توڻ. ۳۴. رڻ پٽ. بيابان (قبر ڏانهن اشارو). ۳۵. حاصل ڪنو.

وٽا تَتِ وَهِي، جِتِ نِهَآيتَ نَاهِ ڪَا.

۲۵

ڪاهوڙين ڪٽِي، سَاجُهرِ ٻڌا سَنَدِرا،
ڏوريندي ۾ ڏونگرين، ڪِئائون پاڻ پَٽِي،
ڏکڻ ڏيل هُٽِي، چِيهه لڌائون چَپَرين.

۲۶

ڪُٽن نه ڪَرڪاڻ، پَنڌِ پَراهين هَلِئا،
ڏوٽِيڙا ڪَنهن ڏُٽ ڪِي، جُنِبا ڏونهن جَابان،
ڪاهوڙين اُهڃاڻ، اَنگِ نه سَچِي اڳِڙِي.

۲۷

ڪَرڪاڻا لاهِي، سُڪِ نه سُتا ڪڏهين،
اوسِيئڙو آهي، ڪاهوڙين اَنهِيءَ پَنڌِ جو.

۲۸

پيرين پُراڻا ڪِيٽڙا، سُڪا مُنهن سَنڊن،
سا جُوءِ ڏوري آيا، سُونهان جِتِ مَنجَهَن،

۱. هلي، ۲. چيهه، انت، انتها، پڇاڙي، ۳. ڏٺ يعني جهنگلي ۽ جابلو وڻن مان ميوا يا ڦل ۽ گاهن مان ان گولينڌڙن، ڏوٽين، ۴. سويل ٿي،
۵. واحد سندرو = چيلهم کي ٻڌڻ لاءِ ڪپڙو (ٻڌا سندرا = ڏٺ ميڙڻ لاءِ تيار ٿيا)، ۶. گوليندي، ڏونڊيندي، ڏٺ ميڙيندي، ۷. ڏونگرين،
جبلن، ۸. پنهنجو جسر يا بدن، ۹. مٽي يا خاک يعني فنا، ۱۰. ڏکڻ ۾، تڪليفن ۾، ۱۱. بدن، جسر، ۱۲. وجهي، ۱۳. ڏٺائون، ۱۴.
چيرن جو، جبلن جو، ۱۵. سواريءَ جا وٽ جهڙوڪا يا گهوڙا، ۱۶. پنڌ تي، سفر تي، مسافريءَ تي، ۱۷. ڏوراهين، ۱۸. ڪنهن
خاص، ۱۹. لاءِ، ۲۰. ڇريا، هلڻا، ۲۱. ڏانهن، ۲۲. گهڻي ڏٺ واري جاءِ، ۲۳. ڪاهوڙين جا، ۲۴. پار پتا، نشانين، سڃاڻپ، ۲۵. انگ
تي، بدن تي، ۲۶. سالر، ثابت، ۲۷. ڪپڙو، ۲۸. پيش، گجيءَ جي پٺن ۽ نورڙين مان ٺهيل جتيون جيڪي جبل جا رهاڪو پائيندا آهن،
ڪيٿرا، ۲۹. سڪ سان، آرام سان، بي فڪر ٿي، ۳۰. اُون، اڍو، فڪر، ڳڻتي، ۳۱. ڪاهوڙين کي، ۳۲. پيرين پراڻا ڪيٿرا = پيرن ۾ پراڻيون
جتيون، ۳۳. خشڪ يا ٺوٺ ٿا، آلاڻ ڇڏي وڻا، ۳۴. واحد مُنهن = ڪنهن ٿانءَ باظرف جي اها جاءِ جتان ان ۾ ڪا شيءِ اندر وجهجي يا
ٻاهر ڪڍجي، ۳۵. سندن جا، ساندارن يا مشڪن جا، ۳۶. جاءِ، ملڪ، ۳۷. ڏونڊي، جهاڳي، ڳولي، ۳۸. واقف، ڄاڻو، ۳۹. بتال ٿين.

گُجھان گُجھيُون ڪن، تِهان پَراھين پَنڌ جُون.

۲۹

سُڪا سَنَدَ ڪَڇن ۾، ڪَرڪُٽا پيرن،
تَمَندي نيٺين، اُن ڪي ڪاهوڙي گڏيا.

وائي

وَسائيندڙي مينهن، *مان نہ ملان ڪي سَڄڻين،
ائون مڙندي پرين ڪي، راتيون ڏوري ڏينهن،
اڪين اڱمَ لائيا، ڪَر مُدائيتا مينهن،
مون ڪي پرين ميڙين، روجهڙي ميڙين مينهن،
مادر موتي نہ وهان، مون پريان سين نينهن.

۱. لڪ ۾، مخفيءَ طرح، ۲. تجويزون، رٿون، سٿون، ۳. تنهن کان، ۴. ڏوراهين، ۵. سفر، ۶. سڪل، خشڪ، ٺوٺ، آلاڻ کان خالي، ۷. ساندازا، مشڪون، پخالون، ۸. بڻلن، ڪلهن، ۹. پيش يا ڪڇيءَ جي پٽن ۾ نوزين مان ٺهيل جتيون، ڪيٿرا، ۱۰. پيرن ۾، ۱۱. ڳوڙها يا لڙڪ وهائيندي، ۱۲. نيشن مان، اڪين مان، ۱۳. اُن ڪي، اوهان ڪي، ۱۴. ڌٽ يعني جهنگلي يا جابلو وڻن مان ميوا يا ڦل ۽ گاهه مان اُن، ڳوليندڙ، ڏوٽي، ۱۵. ملڻا * مينهن يا برسات وانگر اڪين مان ڳوڙها يا هنجون وهائيندي، ۱۶. مان نہ = شال، خدا ڪري، ۱۷. گڏجان، ۱۸. محبوبن، دوستن، پرين، ۱۹. ملندي، ۲۰. گڏبي راتين توڙي ڏينهن جو ڳولي، ۲۱. جهر يا ڪڪر يعني ڳوڙها، ۲۲. چن، ۲۳. مند وارا، موسر، وارا، ۲۴. پرين سان، ۲۵. تون ميڙيا ملاءِ، ۲۶. جابلو ڳئون ۽ يا کانءِ، ڳئون جي شڪل واري ڦاڙهي، ۲۷. منهنجو، ۲۸. عشق، پيار، محبت.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ڪاهوڙي

داستان ٻئو

۱

پئو جن پڙو، گنجي ڏونگر گام جو،
چڏي ڪيٽ ڪرو، لوچي لاهوتي ٿئا.

۲

پيئي جن پرڪ، گنجي ڏونگر گام جي،
واري سڄي ورق، لوچي لاهوتي ٿئا.

③

پيئي جن پروڙ، گنجي ڏونگر گام جي،
چڏي سي ضرور، لوچي لاهوتي ٿئا.

④

پيئي جن پڙي، گنجي ڏونگر گام جي،
چڏي ننڊ گهڙي، لوچي لاهوتي ٿئا.

۱. جن کي، ۲. سنڌ، سماءُ، خبر، پتو، ۳. سنڌ ۾ حيدرآباد شهر جي ڀرسان هڪ جبل يا ٽڪر جو نالو، ۴. جبل، ۵. ڳوٺ، ملڪ، ۶. ٻئي ٻارو، اهو زمين جو ٽڪر جنهن ۾ بوڪ ڪجي، ۷. زميندار ۽ هاريءَ جي وچ ۾ بڻجي يا ورهاست ڪرڻ تائين ٻنيءَ ۾ فصل جي پيدايش رکڻ جي جاءِ يا ديرو، ۸. لوجيندڙ، ڌڻ يعني جهنگلي يا جابلو وڻن مان ميوا ڦل ۽ گاهن مان آن ڳوليندڙ، ڏوٺي، ڪاهوڙي، ۹. لوڪ تياڳي، تارڪ الدنيا، عبادت ۾ محو يا غلطان، لاهوت لامڪان يعني عالم ذات الاهيءَ جي خبر رکندڙ درويش، ۱۰. ڄاڻ، سنڌ، پروڙ، ۱۱. ورائي، اٽلائي، بند ڪري، ۱۲. (ڪتاب جا) صفحا يا پنا (ورق وارن = دنياوي ڌنڌا ڌاڙي ترڪ ڪرڻ)، ۱۳. دنياوي ڪم ڪاريون، ۱۴. جن تي، ۱۵. مٽي، دز، خاڪو، ۱۶. سستي، غفلت.

۵

جَنِي پِيئي بُوءِ، گنجي ڏُونگر گامَ جي،
ڏوري سائي جُوءِ، لوچي لاهوتي تئا.

۶

جَنِي پِيئي باس، گنجي ڏُونگر گامَ جي،
چڙي سي لباس، لوچي لاهوتي تئا.

۷

پِيئي جَنِي سُنڌ، گنجي ڏُونگر گامَ جي،
چڙي بي سڀ ٻڌ، لوچي لاهوتي تئا.

۸

گنجي ڏُونگر گامَ ۾، جي پيهي وئا ڏينهن،
سيئي وسائي مينهن، لوچي لاهوتي تئا.

۹

پيهي جن پروڙئو، گنجهو ڏُونگر گامَ،
سي ڪري تن تمام، لوچي لاهوتي تئا.

۱. جني کي. ۲. هڪڙا، ڇٽ، واس، باس، خوشبوءِ، ٿوري خبر، ۳. سنڌ ۾ حيدرآباد شهر جي ڀرسان هڪ جبل يا ٽڪر جو نالو. ۴. جبل، ۵. ڳوٺ، ملڪ، ۶. منزل، ملڪ، ڳوٺ، ۷. لوچيندڙ، ڏٺ يعني جهنگ ۾ جبل جي وٿن مان ميوا يا ڦل ۽ گاهن مان آن ڳوليندڙ، ڏوتي، ڪاهوڙي، ۸. لوڪ تياڳي، تارڪ الدنيا، عبادت ۾ محو يا غلطان، لاهوت لامڪان يعني عالم ذات الاهيءَ جي معرفت رکندڙ درويش، ۹. (دنياوي) ويس وڳا، پوشاڪون، ۱۰. خبر، ڄاڻ، ۱۱. عقل، هوش، ڏاهپ، ۱۲. گهڙي يا داخل ٿي، ۱۳. ڏينهن جو صبح يا فجر جو، ۱۴. برساتون، ۱۵. سهي ڪٺو، سڃاتو، معلوم ڪٺو، ۱۶. جسم، سرير، نفس، ۱۷. ختم، فنا، نابود.

۱۰

پِيهِي چَپَرِ پَسُ، گنجي ڏُونگر گامَ جو،
توڪي ڏيندا ڏَسُ، ڏوٽِي آهين ڏيهه ۾.

۱۱

ڪِهڙو اٿئي ڪامُ، گنجي ڏُونگر گامَ ۾،
پَسِي تَنهن پاهڻ ڪي، اچي نه آرامُ،
مَتان ڏُونگر ڏورين، اُجهين ڪُهه عوامُ،
حرا ڪر حرامُ، ڪاءُ ته ڪاهوڙي ٿين.

۱۲

پيرُ پُروڙي پا، گنجي ۾ گُن گهڻا،
ڪاهوڙي ڪرا وٺا، نڪا اوڏي ماءُ،
جني ڏني جاءِ، تني موٽن ميهڻو.

۱۳

ڏُونگرين ڏِسجن، اڳي رِيُون اُن جون،
ڏوٽِي ڏٺا ڪي، آراڙ اچن.

۱. جبل. ۲. ڏس. ۳. پتو، خبر، سڌ، ڄاڻ. ۴. ڏٺ يعني جهنگ يا جبل جي وٿن مان ميوا يا ڦل يا گاهن مان اُن ڳوليندڙ، ڪاهوڙي. ۵. ملڪ، جوءِ. ۶. ڪمر. ۷. پهاڙ، پٿر، جبل. ۸. سڪ، فرحت (اچي نه آرام=توڪي آرام نٿو اچي). ۹. رلين، پٽڪين، پڇين، معلوم ڪرين. ۱۰. جو. ۱۱. عام ماڻهو، عام خلق. ۱۲. حرارت، ڪاوڙ، غصو، غضب (کنج ۾ "هارڻا" لکيل آهي). ۱۳. سمجهه. پاڻ. ۱۴. ناجائز، ناروا، غلط، غليظ. ۱۵. ڇت ڪر. نابود يا ناس ڪر. ساڙي ختم ڪر. ۱۶. ڏٺ يعني جهنگلي يا جابلو وٿن مان ميوا يا ڦل يا گاهن مان اُن ڳوليندڙ يا ميڙيندڙ، ڏوٽي. ۱۷. قدم، وڪ. ۱۸. سوچي سمجهي، ڌيان ڪري. ۱۹. ڪن، وجهه. ۲۰. ڪن، ڳڻ، خوبيون، چڱايون. حرفتون. ۲۱. پڪا، پختا، صحيح سلامت. ۲۲. ويجهي، نزديڪ. ۲۳. آبادي، وسڻ، ورڻ. ۲۴. واپس ٿيڻ. ۲۵. طعنو، عيب. ۲۶. ڏونگرين ۾. ۲۷. واحد رئي = وهڻ، جانورن يا ماڻهن جي زمين تي هلڻ ڪري اٿاريل غبار يا ڌوڙ. ۲۸. لاءِ. ۲۹. آراڙ ڏي، جهنگ يا بريت ڏي.

خِـيـمـا ڪـاهـوڙـيـنِ، اَـجُ نـهَ اُنـهـيـنِ پـيـڻـيـنِ.

۱۴

ڏـوـنـگـرُ نـهَ ڏوڻـي، ڏـوـنـگـرُ سـُـجـو ڏوڻـيـنِ رـي،
پـُـڄـانِ پـُـرو ٿـي، ڪـِ ڏوڻـي ڏُتِ اَـڄـڻـانِ.

(۱۵)

ڏـوـنـگـرَ ڏيـاٽُ، صـُـبـوـحِ پـَـرـِـو سـُـجَ ۾،
ڪـاهـوڙـيـنِ ڪـاٽُ، هـنـيـو گـهـرَ ۾ حـقَ جـي.

(۱۶)

ڏـوـنـگـرَ ڏيـئـيـون، صـُـبـوـحِ پـَـرـِـو سـُـجَ ۾،
وَسـائـيَ وِري آيا، سـنـڊيـون پَـبَ پـَـتـيـون،
جـي گـهـمـنِ حـقَ گـهـتـيـون، تـنِ ڏسـڻُ ٿـئـو ڏوڻـيـنِ.

۱۷

سَڪـيـا شـيـنـهـنِ گـهـمـنِ، جـتـي پـيـرُ نـهَ پَڪـڻـي،
تـنـي ڪـاهـوڙـيـنِ، وِـرَ ڏيـئـي وٺَ چـوـنـڊـيـا.

۱. ڪپڙي جا ٺهيل گهر، تنبو، شاميانا، ۲. ڪاهوڙين جا، ڏت يعني جهنگلي يا جابلو وٽن مان ميو يا ڦل ۽ گاهن مان ان ڳوليندڙن يا ميڙيندڙن جا، ۳. انهن، ۴. پيڻ تي، جاي تي، ماڳن تي، ۵. جبل، ۶. ويران، خالي، ۷. سواءِ، ۸. معلوم ڪريان، دريافت ڪريان، ۹. بتو، خبر، سڌ، ۱۰. ته ڇا، ۱۱. ڏت لاءِ، ڏت واسطي، ۱۲. اچڻ وارا آهن، ۱۳. ڏيئو، چراغ، مشعل، بتي، ۱۴. صبح جي وقت، فجر مهل، ۱۵. رڻ بت، بيابان، جهنگ، ۱۶. (چورن جو) گهر جي ڀت يا ڇت ۾ ڪيل سوراخ يا تنگ (هنيو = ڪجهه پرايو)، ۱۷. خدا، ۱۸. ڏونگر ۾، ۱۹. ننڍا ننڍا ڏيئا، ۲۰. آباد ڪري، رهائش پذير ٿي، ۲۱. موٽي، واپس، ۲۲. جون، ۲۳. لس ٻيلي ۾ هالار جبلن جي ڏاکڻيءَ قطار واري جبل جو نالو، ۲۴. ميدان، ۲۵. حق جون، سج جون، ۲۶. واٽون، گليون، ڳليون، رستا، گس، ۲۷. ڏوڻين يا ڪاهوڙين کي، ۲۸. ڊٺا، خوف زدہ ٿيا، ۲۹. هنن، ۳۰. پڪين جو، ۳۱. ڦيرا، پيرا، ۳۲. وٺڻ چونديا = وٺڻ مان ڏت چونديو يا ميڙيو.

۱۸

جِت نہ پڪيان پير، تتي تَمَڪي باهڙي،
پئو ٻار بندو ڪير، ڪاهوڙڪي ڪير ري.^۱

۱۹

ڪاهوڙي گرا، سُوڌي خَبَر پَگڻن،
سوجهي جن ڪئا، مٿي انگهن آهي را.^{۱۲}

وائي

ائون جيهائي ذات تون وو پاڻ سُچاڻج ميان سُپرين،^{۱۸}
ٻانهي ڪوئين ٻاجه سين، تان ڪر لڏيم ذات،^{۲۳}
اوپئون آريائيءَ جون، پريان سچيائي رات،
تان ڪي ڏوگر ڏوريان، جان نہ وهامي رات.^{۲۷}

۱. پڪين جو (پڪيان پير = پڪين جي پيرن جو نشان)، ۲. پري، چمڪي، تجلا ڏي، ۳. باهه، آڳ، ۴. ڪاهوڙين جي، ڏت يعني جهنگلي يا جابلو وڻن مان ميوا يا ڦلن ۽ گاهن مان اُن گوليندن يا ميڙيندن جي، ڏوتين جي، ۵. جماعت، ٽوليءَ، ۶. کان سواءِ، ۷. سڃا، ڀلا، نيڪ، ۸. صحيح، نيڪ، پوري، ۹. پروڙ، سڌ، ۱۰. پڪين ڪي، ۱۱. گولي، سوچي، سمجهي، ۱۲. انگهن تي، (واحد انگهه = ڪنهن سڪل ڪاٺي، يا وڻ جي ڌار يا تاريءَ جي ٻاهر نڪتل نوڪدار ۽ وريل ڪٽ هتي انگهن مان مراد آهي وڻ يا وڻن يا ڌار)، ۱۳. آڪيرا (عاضي ڪهر يا آستان)، ۱۴. جهڙيءَ به، هلڪي، خسيس، ۱۵. ذات جي، قبيلي يا قوم يا خاندان جي، ۱۶. پاڻ سچاڻج = پنهنجي خود جي شان يا عزت ڏي ڏسج، ۱۷. اي ميان، اي سردار، ۱۸. پرين، محبوب، ۱۹. نوڪريائي، گولي، ۲۰. سڏين، پڪارين، آواز ڏين، ۲۱. رحم، مهربانيءَ، احسان، ۲۲. چڻ، ۲۳. مون لڏي، مون کي ملي، مون پراڻي يا حاصل ڪئي، ۲۴. خدا جي طرفان مليل غير معمولي طاقت، خدائي عطيو يا عنايت، ۲۵. پخالون، مشڪون، ۲۶. سردار، محبوب، ۲۷. تيستائين، ۲۸. جبل، ۲۹. ووزيان، جهاڳيان، ڳوليان، ۳۰. جيستائين، ۳۱. ختم ٿئي، پوري ٿئي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ڪاهوڙي

داستان ٿنو

۱

ڌوري ڏسي ڏونگرين، وات وڃائي جن،
 او بصير برن ۾، انڌا ٿيئو اڀرين،
 ڪن آڏيون تارئون، گنگن جيئن گهمن،
 فراقِي فرمان جو، آهي پر پوڙن،
 لنگهان ٿيولاهوت ڪي، سٽا پٽا سڪن،
 ڪپت ڪاهوڙين، آه اُٿي پي نه لهي.

۲

اچي پٽا آت ۾، وات وڃائي جن،
 ڪرندا ڪي پروڙئو، رند نه سي رڙهن،
 پيئي دار ديون ڪئو، پيتر تان نه پڄن،
 ڏوڙ پريان لئي ڌار ٿيئو، ويچارا وجهن،

۱. ڳولي، ووڙي، جهاڳي، ۲. نهاري، جاڳي، ۳. ڏونگرين ۾، جبلن ۾، ۴. رستو، گس، راهه، ۵. ڇڏي، ترڪ ڪئي، ۶. اهي، ۷. ڏسندڙ، اکين وارا، ۸. رڻ پتن، بيابانن، جهنگلن، جبلن، ۹. نابين، اکين سان نه ڏسي سگهندڙ، ڪور، ۱۰. ٻيهن (بتال ٿي يا منجهي)، ۱۱. واحد ڪن = ٻڌڻ يا سٻڻ جو عضوو، ڪوش، ۱۲. اڳيان، تي، ۱۳. پردا، ۱۴. گوڻڪن، ڳالهائين نه سگهندڙن، بي زبانن، ۱۵. وانگر، ۱۶. ٻيٽڪن، آجهن، ۱۷. فراق جي، وچوڙي يا جدائيءَ جي، ۱۸. امر، حڪم، ۱۹. آسرو، ڏڍ، ڀروسو، ٿيڪ، ۲۰. پوڙن کي، گهرجن کي، ڊهرن کي، چتو نه ٻڌندڙن کي، ۲۱. لنگهه کان يا رستي يا وات کان (باسي)، ۲۲. عالم ذات الاهي، جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي، صوفين جي طريقي يعني سلوڪ جي چوٿين منزل، الوهيت، خدائي، وحدانيت، ۲۳. لاءِ، ۲۴. ستل، ننڊ ۾ پيل، غافل، ۲۵. اسڙڪن، واجهائين، ۲۶. ڳارائو، جهوري، فڪر، ڳڻتي، ۲۷. ڪاهوڙين کي، ڌٽ يعني جهنگلي يا جابلو وڻن مان ميوا يا ڦل يا گاهن مان آن ڳوليندڙن يا ميڙيندڙن کي، ۲۸. افسوس، ۲۹. جاڳندي، ۳۰. سمجهي، ۳۱. ڇڏي، ۳۲. ڪوات، ڪپيريءَ، بي راهيءَ، ۳۳. خراب رند مان يا کس مان، اوجھڙ مان، ڪوات مان، ۳۴. ڪجهي، ۳۵. سمجهه، پرايو، معلوم ڪئو، ۳۶. رند تي، (سٿينءَ) وات تي، ۳۷. هلن، ۳۸. گهر، جهان، دنيائون، ۳۹. ڌرا ڌرا يا ترڪ ڪئو، مات ڪئو، ۴۰. پيڇرو، رسم، ۴۱. مٽي، خاک، ۴۲. محبوب، ۴۳. واسطي، ۴۴. جدا، اڪيلا، نوڪيلا، تنها، تارڪ الدنيا.

خَبَرَ ڪَاهُوڙِيْنَ، آهي لَڪَ لاهُوتَ جِي.

۳

وِجھو وِجُ مَواتَ ڪي، ڪَهِجَ ڏونھُن ڪُواتَ،
اُجھي مَنجَھان آتَ، اُويَسِي ٿي آءُ تون.

۴

ڪُپِيَرِيَّان پَري ٿِيئا، اُٻڏي ٻڌائون،
اُنھين ڪي ائون، هيءَ ڏسي آيو.

۵

ڪُپِيَرِيءَ ۾ پِيءُ، ڪَني پَاتو پِيَرِيَن،
جِيءَ مَنجھُن مَٿھين، سَڄُ تَئائِيَن سِيءُ،
ان پُونءَ سَندو پِيءُ، ڪوڙِيَن مَنجھان ڪو لھي.

۶

سُونھي ۾ سَپَ گھڻا، مَنجھُن مَڪي هوءَ،
پَرو تَنھين پوءِ، جو اُجھي پَئي اُن تان.

۱. سڌ، پروڙ، ڄاڻ. ۲. ڪاهوڙين ڪي، ڏٺ يعني جهنگلي يا جابلو وڻن مان ميوا يا ڦل ۽ گاهن مان ان ڳوليندڙن يا ميڙيندڙن ڪي، ۳. ٿوري، ذري، ڪي قدر، ۴. عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ ڪي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي، صوفي طريقي يعني سلوڪ جي چوٿين منزل، ۵. (سٺين يا سڌي) رستي، ۶. هلج، ۷. ڏانهن، ۸. بي راهي، ڪيپري، اوجھڙ، غلط رستي، آت، ۹. گهمي، ڦري، رلي، ۱۰. خدا کان سڌيءَ طرح بنان ڪنهن مرشد يا وسيلي جي هدايت حاصل ڪندڙ فقير، ۱۱. ڪيپريءَ کان، اوجھڙ کان، ۱۲. اڻ ٻڌل يا اڻ سٺي يعني جيڪا ٻڌن ۾ نه اچي سگهي (الاهي آواز)، ۱۳. هينئر، هاڻ، ۱۴. قدم، وڪ، ۱۵. وڏو، ۱۶. پير تي هلندڙن، راهه يا رستي جي ڄاڻن يا سالڪن، ۱۷. جتي، ۱۸. بنال ٿيڻ، ۱۹. ماڻهن جو، ۲۰. سڄڻ جو، محبوب جو، ۲۱. تني، ۲۲. مڪان، رستو، ۲۳. ڌرتيءَ، زمين، ملڪ، ۲۴. جو، ۲۵. انت، وڪڙ، راز، ۲۶. ڪروڙن يا اڪيچار (ماڻهن)، ۲۷. هڪڙو، ۲۸. سمجهي، پروڙي، ۲۹. ڄاڻ، ڄاڻپ، ڏاهپ، ۳۰. نانگ بلائون يعني آفتون يا مصيبتون، ۳۱. ڪمرامي، اڻ ڄاڻائي، پورائي، ۳۲. شهد يا انگين (تمام لذت، مٺي ۽ مزيدار)، ۳۳. آهي، ۳۴. پتو، ڄاڻ، سڌ، ۳۵. تنهن کان، ۳۶. پوي، ۳۷. ٽاپڙجي، پلجي، غلطي ڪري، ۳۸. پوي، ۳۹. مٿان.

۷

وَرُ سَا ڪَارِي راتِ، جَنُهِن مِ رَاهَ گُمُ تِي،
هِيءُ پَن وَجِي وَسَري، نَڪا هُنَ جِي تَاتِ.

۸

ڪَارِي راتِ اچُو ڏينهن، اِيءُ صِفَتا نُورُ،
جِتي پَرِينءُ حُضُورُ، تِي رَنگُ نَ رُوپُ هو.

۹

جَهَنگِلِ هَلِئا سِي نَ پُلِئا، رَاهَ هَلِئا قُرَجَن،
اَوَجَهَرُ سِي نَ پَوَن، پِيئي جَنِي چَڏِيُون*.

۱۰

جَهَنگُ ڪَامِي پَتِ تِيءُو، ويئي چُوران لَڪَ،
سِيڪِرُوءِ سِڪَ، پِيئي گَڏَئا پاڻ مِ.

۱۱

نَ ڪُتا نَ ڪُوڪارَ، نَ سِي سَڌَ شِڪارِين،
پَتِيءُ ڪُڙِي پَارَ، جَهَنگِلُ آهِي ٽَرَن ڪِي.

۱. بهتر، پلي، چڱي، ۲. اونداهي، ۳. گس، واٽ، ۴. گم ٿي = ڏسڻ ۾ نه اچي، ۵. دنيا ڏانهن اشارو، ۶. دل تان لهي يا يلجي، ۷. آخرت ڏانهن اشارو، ۸. يادگيري، ۹. چتو، روشن، ۱۰. گنج ۾ نور لکيل آهي، ۱۱. انهيءَ، ۱۲. صفت يا گڻ يا خاصيت سان، ۱۳. روشني يا سوجهرو (اڪين جو)، ۱۴. پرينءَ جو، محبوب جو، ۱۵. موجودگي، روبرائي، درٻار، ۱۶. ورن، روپ، صورت، شڪل (رنگ نه روپ = نڪا رات نڪو ڏينهن)، ۱۷. جهنگل ڏانهن، وڻن ٿيڻ واريءَ جاءِ ڏانهن، اوجهڙ ڏانهن، خراب رستي ڏانهن، ۱۸. پتال ٿڌا، منجهڻا، ۱۹. (سنئين ۽ سڌي) راهه يا رستي سان، ۲۰. لٽجن، تڪليف ۾ يون، ۲۱. اوجهڙ ۾، خراب رستي يعني گمراهيءَ ۾* ٻنهي جهانن کي يعني دنيا ۽ آخرت کي ڇڏيو يا ترڪ ڪيو ۽ صرف خدا جي وصال جي تمنا ڪئي، ۲۲. سڙي، جلِي، ۲۳. ميدان، ۲۴. ختم ٿي، ۲۵. چورن جي، ڦورن يا لٽيرن جي، ۲۶. لڪڻ يا چٽڻ جي جاءِ، ۲۷. سڪايل، عاشق، ۲۸. محبت، پيار، ۲۹. مليا، ۳۰. شڪارين يعني جانورن کي ڦاسائيندڙ يا ماريندڙ ماڻهن جا ڪٽن کي سڏ يا آواز يا ڏانهون، ۳۱. رويو، روڌن ڪيو، ۳۲. ڪڍي، چوي، ۳۳. اوسارا، ۳۴. شڪارين، ۳۵. لا.

۱۲

جَهَنگَلُ آهيَڙينَ ڪي، پَنَنُ ڪِئو رُوندو،
 ”نَه ڪُتَنَه ڪوڙ ڪِيُون“، چَرِئو ٿو چُوندو،
 هَڏِهينَ نَه هُوندو، اُنَهَنان پوءِ عَالَمَ ۾.

۱۳

جَهَنگَلُ آهيَڙينَ ڪي، پَنَنُ ڪِئو روءِ،
 ”نَه ڪُتَنَه ڪوڙ ڪِيُون“، چَرِئو اُيو چو،
 هاڻي هِنَهَنان پوءِ، لَڳي لُونو نَه ٿِيَان.

(۱۴)

ڪُتي سُئي ڪُوڪارَ، سُتي شِڪارينَ جي،
 ويچارو وسِ نَه پَانهِنجي، حِيلَن ڪَري هَزارَ،
 ڏٺي ڪَرِمَ ڌارَ، هِنَ لَڪِيڻِيءَ لَوڏِ ڪانَ.

(۱۵)

ڪو ڪَهينَ جو، جي ڪُتو ڪوڙائي،
 وڙو جي بي وڙو، اُنَهَنان جو آهي،

۱. وٽن ٿن واري جاء. ۲. بيابان. ۳. پٽ. ۴. شڪارين. ۵. جانورن ۽ پکين کي فاسائيندڙن. ۶. پٽڪو. ۷. ماتام. ۸. واپلا. ۹. ڏام. ۱۰. قندا. ۱۱. ڦاها. ۱۲. پاڳل. ۱۳. ديوانو. ۱۴. مستانو. ۱۵. ٿيو. ۱۶. چوندو. ۱۷. هرگز. ۱۸. بنهه. ۱۹. موجود يا زندهه رهندو. ۲۰. اُن (شڪارين) کان. ۲۱. جهان. ۲۲. دنيا. ۲۳. سنسار. ۲۴. روئي. ۲۵. پٽو. ۲۶. چوي. ۲۷. هُن (شڪارين) کان. ۲۸. ڦٽي. ۲۹. مور جي، بُور جهلي، انگور جي. ۳۰. لونبو، بي ڳو، ذليل. ۳۱. ٻڌي. ۳۲. شڪارين جو (ڪتي کي) سڏ. ۳۳. ننڊ جي حالت ۾. ۳۴. غريب، مسڪين، بي واهو. ۳۵. وس ۾، اختيار ۾. ۳۶. حيلن جو، ڪوششن جو. ۳۷. گهڻو تعداد. ۳۸. اي ڏٺي، اي مالڪ، اي خدا. ۳۹. جدا، پري. ۴۰. سهڻي، موچاريءَ. ۴۱. (ڪتن جي) ٽوليءَ، ڏن، وڙو. ۴۲. چَوَائي. ۴۳. سڏائي. ۴۴. وڙ وارو، ٺاهوڪو، سلڇڻو. ۴۵. خراب، ڪلڇڻو.

لائقُ لَوڙَ آهي، پَر لَوڙِينَسِ نَه لَوڙِ مَان.

۱۶

تَحَقِيقَ جِي پَرِي، مَٿِي رَءُ ڪَٽِيج،
 ٻَانَهُونَ بِيئي لاهي ڏيئي، ڪُشتِي ڪَمَائِيج،
 سَنڌَنُئون سَارِي تَنگُنُون تاري، جَنگُهَن رَءُ جُلِيج،
 جَا هَاجَ هَٿَن رَءُ نَه ٿِي، سَا نُونُو ٿِي ڪَرِيج،
 هَڪَل حَقِيقَتَ جِي، ٻُوڙُو ٿِي ٻُڌِيج،
 اَنڌُو ٿِي پَسِيج، مُشَاهِدُو مَحَبُوبَ جُو.

۱۷

مُئي هَٿِيءَ سِين مَامِرُو، اَچِي پِئُو اَنڌَن،
 مَنَازِبَن هَٿَن سِين، اِڪِيَن ڪِيَن پَسَن،
 فِي الحَقِيقَةِ فِيل ڪِي، سَجَا سُجَآئَن،
 سَنڌِي سَردارَن، بَصِيرَتَ بِيَنَا ڪَرِي.

وائي

سِيَاڪُو سِيٿَان، پُوري تُو پَاڻُ سُجَآڻِي نَه ڪِئُو،

۱. قابل، جوکو، شايان. ۲. لَوڙَ جي. ڏِڪار جي، نيڪاليءَ جي. ٻاهر ڪرڻ جي. ۳. هن کي لَوڙِين، ڏکي ٻاهر ڪڍڻ، ۴. (ڪن جي) ٽوليءَ، ڌڻ، ولر، ۵. حقيقت، حق سچ، يقين، سلوڪ جي هڪ منزل. ۶. هڙ، باز، بوجهه. ۷. سِر، ڪنڌ. ۸. کان سواءِ، ۹. تون ڪڻ. ۱۰. بازو. ۱۱. ڪپي، وڍي، (بدن کان) جدا ڪري. ۱۲. راند جو هڪ قسم، ملهه (ڪشتي ڪمائن = ملهه وڙهڻ، زور آزمائي ڪرڻ، بهلواني ڏيکارڻ). ۱۳. سَنڌَن کان، بدن جي اندر هڏن يا عضون جي جوڙڻ کان، عضون کان. ۱۴. پري ڪري، تاري. ۱۵. ٽنگن کان، جنگهن کان. ۱۶. کان سواءِ، ۱۷. تون جَل، تون هَل، ۱۸. ڪَمَر، ۱۹. ٻانهن وڍيل، ٻانهن کان سواءِ، ۲۰. آواز، ۲۱. ڏيڀرو، گهٻرو، چٽو نه پڌندڙ، ۲۲. نايين، اکين سان نه ڏسندڙ، ڪور، ۲۳. تون پس، تون ڏس، ۲۴. ديدار، ۲۵. پرينءَ، دوست، ۲۶. مٿل، نياڳي، بدبخت، ۲۷. گينور، فيل، بيل، ۲۸. واسطو، معاملو، ۲۹. مهٽين، چهن، ۳۰. اکين سان، ۳۱. سچ پچ ته، حقيقت ۾، ۳۲. اکين وارا، اکين سان ڏسندڙ، ۳۳. پروڙين ڄاڻڻ، ۳۴. جي، ۳۵. (روحاني) رهبرن، ۳۶. نظر، بيٺائي، اندر جو سوجهرو، اندر جي اک، ۳۷. ڏسندڙ پسندڙ، ۳۸. ماڻهي، سگ، ناتو، لاڳاپو، ۳۹. ساڻن، انهن سان، ۴۰. اي پوري، اي نادان، ۴۱. پنهنجو وجود، ۴۲. پروڙي، سمجهي، سوچهي، پرکي.

اٿن مٰنهنجا اَنگِڙا، ڪالهُون پوءِ ڪيٿان،
 هُونَدَ نہ پيئِين هيَتَري، وهِيئِين جي سِيٿان،
 واريءَ جيئن ورجي هِنِيُون، ڪِرِڪِئو لِيءِ ڪيٿان،
 موٽِئو مَآگَ نِهاريَن، ڪِهَڙي مٰنهن ڪيٿان،
 چِپَر ڪَنديَس پَنڌڙا، مُون پَانِيو سِيٿان،
 مِچَ پَسِي ڪِيئن موٽِيئن، سَڙِيئن نہ سِيٿان.

وائي

جَاڳِي اَڪَڙِيَن، تو اوجاڳو نہ ڪِئو،
 اَڪَڙِيُون پَرِيَن ڪِي، تَهہ تَهہ ڪِئو تَمَن،
 تُون اَناسِي اوجَهَرِيَن، هُوءُ تَا هُوَتَ هَلَن،
 جي سَنجِهِيئي سُتِيُون، سي مَر سَوَر سَهَن،
 وهَاڻِيءَ وهَاڻِيَن، ڳوڙها سِرِڳَلَن.

وائي

ڪَا مَ جَهَلِي ڪَا مَ پَلي، مُنڌَ مُون ڪِي مَاءَ،
 آئون سُنَتي هُو هَلِئا، وهَاڻِيءَ وِئا،

۱. سڙن، ڪامن، جلن، ۲. عضوا، ۳. ڪالهُون پوءِ = ڪالهُ يعني گذريل ڏينهن کان وٺي، ۴. ڪئن، انهن کي، ۵. شايد، ۶. ايڏي وڏي (ڪشالي يا تڪليف ۾)، ۷. تون ويٺينءَ، ۸. جيڪڏهن، ۹. ساڻن، انهن سان، ۱۰. ريتيءَ، ۱۱. (اس ۾) سڙي، پڇري، تپي، ۱۲. دل، ۱۳. ٿڙڪو ڪريو، آواز ڪريو، ۱۴. پوئتي ٿئو، ۱۵. جايون، مڪان، ۱۶. منهن سان، شان يا مان سان، ۱۷. چپر ڏانهن، جبل ڏانهن، ۱۸. سمجهيو، ارادو ڪيو، ۱۹. باهه، ۲۰. ڪهڙيءَ طرح، ۲۱. چو، ۲۲. جلينءَ، ۲۳. سجاڳ يا بيدار ٿي، ننڊ ڦٽائي ننڊ نہ ڪري، ۲۴. اڪڙين سان، نيٺن سان، ۲۵. سجاڳي، شب بيداري، ۲۶. لاءِ، ۲۷. تهر تهر = مينهن وسڻ جو آواز، زور سان، ۲۸. وسڻ، ڳوڙها يا لڙڪ وهائين، ۲۹. اي اناسي، اي بي ناسي، اي بنان ناس يا پتي واري، اي بي لڇي، ۳۰. (ننڊ جا) جهوٽا يا پنڪيون کائين، ۳۱. هو، ۳۲. محبوب، ۳۳. وڃن، ۳۴. سويل ٿي، سڄ لهڻ شرط، ۳۵. سمهي رهيو، ۳۶. پلي، ۳۷. ڏک، تڪليفون، ۳۸. پوکين، برداشت ڪن، ۳۹. وهائيءَ جو، پوئين رات يا فجر جو، ۴۰. تون وهائين، تون ڳاڙين، تون هارين، ۴۱. لڙڪ، آنسو، ۴۲. تي، تان، ۴۳. ڳٽن، رخسارن، ۴۴. ڪابه هڪڙي نہ، ۴۵. روڪي، پلي، منع ڪري، ۴۶. اي منڌ، اي عورت يا زال، ۴۷. اي ماءُ، اي امڙ، ۴۸. ننڊ ۾ پئي رهيس، سمهي رهيس.

ويڙهو ڏيئي ويڪرو، پهري پٽ وٺا،
 جهلون پلون پائين، مٽ نه آچين ڪا،
 مون کي مون پرين جا، لوري لال لڳا.

۱. گهر. مڪان. جاء. ۲. وڏو، وسيع، موڪرو، خلاصو (ويڙهو ڏيئي ويڪرو = گهر ڇڏي)، ۳. آسهي، نڪري، هلي، ۴. پٽ ڏانهن، ميدان ڏانهن، ۵. روڪون، پلون، رنڊڪون، ۶. وجهين، ۷. صلاح، نصيحت، هدايت، ۸. تون آچين يا تون ڏين، ۹. منهنجي، ۱۰. محبوبين، ۱۱. تير، ڪان، ۱۲. ڳاڙها، سهڻا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر رامکلي

داستان پهريون

۱

جوگيَڙا جِهَٺان ۾، نُوري ۽ ناري،
پَري جنِ باري، ائون نه جيئندي اُن ري.

۲

جوگيَڙا جِهَٺان ۾، هُئا منجهه حَما،
آرامُٺان آرکي تَٺا، اوڏا نه آرام،
ڪيائون قَيام، ائون نه جيئندي اُن ري.

۳

لکين ڪيائين لَسَٺان سين، لاهوتِيَن لوڙا،
گهوڙا ڙي گهوڙا، ائون نه جيئندي اُن ري.

۴

گوليَٺان ۽ گنڌيان، وٺا ويراڳي نڪري،

۱. جوگي يعني تارڪ الدنيا (فقير) جن کي ڪيترن ٻين نالن سان سڏيو ويو آهي، جهڙوڪ سامي، سناسي، ڪاڙي، بابو، ويراڳي، پيراڳي وغيره. ۲. دنيا، پرڻوي، پرڻي، جڳت، جڳ. ۳. نور (سوجهري يعني روشنيءَ) وارا، نور مان پيدا ٿيل، پاڪيز، حلير، جمالي. ۴. ناري يعني (الاهي عشق جي) باهه وارا، باهه جي رنگ جهڙا (سهڻا)، جلالي طبيعت وارا. ۵. (الاهي عشق جي) باهه. ۶. (منهنجي دل ۾) پڙڪائي، پيدا ڪئي. ۷. جيئري يا زندهه رهندي. ۸. باهه يعني ڌڪ يا تڪليف. ۹. آرام کان، آسائش يا سگ کان. ۱۰. الڳ، پري. ۱۱. ويجهه. ۱۲. محشر يعني حساب ڪتاب (گناهن ۽ ثوابن جي) جو ڏينهن. قيامت (جهڙي سختي) قهر يا ڏاڍائي (ڪيائون قيام = جدائي ڪري وٺا). ۱۳. لکن جي تعداد ۾، بي شمار، گهڻا. ۱۴. زبان. ۱۵. لاهوت جي چائن يا معرفت رکندڙن (جوگي فقيرن)، لاهوت صوفي طريقي جي چوٿين منزل آهي، جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي. ۱۶. هَل هنگاما، دانھون، فرياد (آخرت جي عذاب بابت). ۱۷. افسوس، هاءِ (هيءَ لفظ ان زماني جي يادگيري ٿو ڏياري جڏهن علاؤالدين جي لشڪر گهوڙن تي سوار ٿي سنڌ ۾ ڦرلٽ ڪئي). ۱۸. ٻي کي سڏ ڪرڻ وقت ڪم ايندڙ لفظ، اڙي. ۱۹. انهن کي گوليان يا تلاش ڪريان، ۲۰. انهن کي گنڌيان يعني چڱيءَ طرح گوليان جهڙيءَ طرح جانور نڪ جي ذريعي نوس نوس ڪري ڪا شيءَ ڳوليندو آهي.

صُحبتَ جا سَنديانِ، ائون نہ جيئندي اُن ري.

۵

مَٿران مَٿو پَٽِيانِ، نِهاريان نيَٿرانِ،
سُخنَ جي سَندانِ، ائون نہ جيئندي اُن ري.

۶

وارو وِٻراڳِيَن کي، وِٻلَ مَ وَساريجَ،
قَدمَ ڪَپَٽِيَن جا، لالائي لَهيجَ،
پيُرتَ پَسِيئو پَٽَ جي، وِجڻَ کي وِجيجَ،
راتو ڏينهن رڙهيڃَ، ائون نہ جيئندي اُن ري.

۷

قَدمَ ڪَپَٽِيَن جا، لَڳا مَ لاهُوتَ،
جَنِي سِيَن ياقُوتَ، ائون نہ جيئندي اُن ري.

۸

واڄَتَ وِٻراڳِيَن جا، مُون وِٽَ وِڏي وِٽَ،
سَونُ سَپِيئوئي سَڳِيئون، پَسِي ڪِيَن مَ ڪَٽَ،

۱. ياري، دوستي، سنگت، سٺ. ۲. جيڪا. ۳. انهن جي. ۴. جيئري يا زندهه رهندي. ۵. سور يا عذاب پئي سهان. ۶. مٿو پٿيان = واويلا يا ماتر پئي ڪريان يا دانهون پئي ڪريان (انهن جي جدائيءَ ۾). ۷. جاجيان، ڳوليان، انتظار ڪريان، واجهائين، ۸. انهن جي روزاني نيرن يعني صبح واريءَ ملاقات کي. ۹. گستا، ڳالهيون، ۱۰. انهن جا. ۱۱. جلد يا هڪدم (انهنجي ڳولا ڪر يا پٺيان وڃ) لفظ "وارو" ڪنهن ڪم کي جلد ڪرڻ لاءِ استعمال ڪيو ويندو آهي. ۱۲. تارڪ الدنيا فقيرن، سامين، سناسين، جوڳين، ڪاپڙين. ۱۳. گهڙي، پلڪ، ساعت، ۱۴. نه، ۱۵. دل تان لاهج، ۱۶. پير، هتي معنيٰ ٿيندي پيرن جا نشان، ۱۷. ليلائي، عاجز يا نهڻو ٿي، ۱۸. هٿ ڪڍج، ڏسج، نهارج، ۱۹. پيرن جا نشان، رستو، واٽ، ۲۰. ڏسڻو، ۲۱. جماعت، ٽولي، ۲۲. وڃڻ کي = هميشه لاءِ، ۲۳. راتو ڏينهن = مسلسل، بنان ناغي، ۲۴. هلندو يا پنڌ ڪندو، وڃج، ۲۵. ڪٽا، رسڻا، بهتا، ۲۶. لاهوت صوفي طريقي جي چوٿين منزل آهي جنهن ۾ سالڪ فنا في الله ٿي ويندو آهي. ۲۷. قيمتي موتي (روحاني خزانا)، ۲۸. واڃا، وڃائڻ جا ساز جهڙوڪ سڳيون، مرليون وغيره، ۲۹. مون وٽ = منهنجي لاءِ، منهنجي نظر ۾، ۳۰. گران، مهانگي، قيمتي، ۳۱. شيء، ۳۲. پيلي رنگ جو قيمتي ڌاتو جنهن مان زيور ٺهندا آهن، ۳۳. ڪل، جملي، سالر، صحيح، ۳۴. ڍڳن جي سڱن مان ٺهيل توتاريون، ۳۵. ڏسي، ۳۶. اڻ هوند واري حالت، سڄ، ۳۷. اندازو لڳاءُ.

وَبَسَاھِي وَيَلَّ كَهِيْن، يُورِي وَيَنْدُو پَتُّ،
هَلْ كَنِيَاوُنْ هَتُّ، اَتُون نَه جِيئَندي اُن ري.

۹

وَاجَتَّ وَيَرَاگِيْنِ جَا، مُون وَتِ وَدُو مَالُ،
مَقَالان مَهِنْدِ تِيئا، كِيْنِهِي وَتِنِ قَالُ،
نَكَو مَاضِي مَن مِر، نَكَو اسْتَقْبَالُ،
حَاصِلُ جَنِي حَالُ، اَتُون نَه جِيئَندي اُن ري.

۱۰

سُتِي سِيَجَ هِيَاَس، مُون كي آهه اُتَارِيو،
جَنِي جَاگَايَاَس، اَتُون نَه جِيئَندي اُن ري.

۱۱

جِيڪي مُون نِيو، نَه تَه جَات مَر وَجُو جُوگِيئا،
قُوْتُ مُنَهِنجُو ڪَپِيڙِي، سِيگَرِيْنِ مَنجِه سِهَو،
ڪَا قَرِي قُوڪَ ڏِيو، اَتُون نَه جِيئَندي اُن ري.

۱. ويساھ يعني اعتبار ڏيڻي، دليو يعني فريب ڏيڻي، آسرو ڏيڻي، ڏتاري، ۲. مهل، وقت، ۳. ڪنهن به (ويل ڪنهن = اوچتو، اچانڪ)،
۴. پورب يعني اڀرندي ڏانهن، هندستان جو اهو علائقو جيڪو ڪاٺياواڙ کان بهار تائين پکڙيل آهي جنهن ۾ هندن جون زيارت گاهون آهن
جهڙوڪ گيا، بنارس، ڪاشي، ڌنارڪا، وغيره، ۵. نولو (جوڳي فقيرن جو)، ۶. ڪنهن عجيب ڳالهه تي وات مان نڪتل آواز جو لفظ، هاءِ
افسوس ۷. هت ڪنڀاڻون = لاڳاپو يا واسطو توڙيائون، جدائي ڪيائون، ۸. جيئري يا زندهه رهندي، ۹. کان سواءِ، ۱۰. واڃا، باجا،
وڃائڻ جا ساز جهڙوڪ سڳيون يا مرليبون، ۱۱. تارڪ الدنيا فقيرن، جوڳين، ڪاپڙين، سامين، سناسين، ۱۲. منهنجي لاءِ، ۱۳. گران،
مهانگو، قيمتي، ۱۴. خزانو، سامان، ملڪيت، بدارت، ۱۵. مقال کان، (پراڻي) ڳالهه کان يعني پير يا سڀيڏي يا گلا کان، ۱۶. اڳتي،
پاسي، بري، ۱۷. انهن وٽ، ۱۸. زبان سان ڳالهائڻ (ڪينهي وٽن قال = هو ماڻ ۾ آهن)، ۱۹. گذريل (وقت)، ۲۰. دل، ڌيان، خيال،
۲۱. ايندڙ (وقت)، ۲۲. هت ۾، قبضي ۾، پڙ پيل، ۲۳. جن کي، جن جي، ۲۴. هلندڙ يا موجود وقت، حقيقت، روحاني ڪيفيت، ۲۵.
ننڍ ۾، سٺل، ۲۶. سڀج تي، (گهوٽ ۽ ڪنوار يا شاديءَ جي وقت سينگاريل) بستري يا ڪٽ تي، ۲۷. اَتُون هيس، ۲۸. عشق جي درد،
۲۹. جاڳايو، ۳۰. مون کي جاڳايو، ۳۱. يا ته، ۳۲. مون کي، ۳۳. وٺي هلو، ۳۴. جات تي، زيارت يا تيرت تي، ۳۵. اي جوڳي، ۳۶.
ڪاڇ، کاڌو، خوراڪ، غذا، ۳۷. ڊڳي جي سڱن مان ٺهيل توتارين يا نادن، ۳۸. سهنجو، سولو، سلوٽو، ۳۹. موٽي، وري، ۴۰. قوڪ ڏيو
= سڱرين کي وڃايو.

۱۲

جيڪي مُون کي ني، پڳهه پائي پاڻ سين،
 پهه پروڙم پت جا، منجهان ڪينر ڪي،
 هاڻي جي هيئي، ائون نه جيئندي اُن ري.

۱۳

جيڪي مُون کي تاڻ، پڳهه پائي پاڻ سين،
 هوءَ جي هيئي هاڻ، ائون نه جيئندي اُن ري.

۱۴

مُون کي ڪينر ڪڍڻو، پڇي منجهان پت*،
 هوءَ جي هيان هت، ائون نه جيئندي اُن ري.

۱۵

سُوڌو سِگڙين سين، ڪي جو ڪهڙيائون،
 هوءَ جي هنيائون، ائون نه جيئندي اُن ري.

۱۶

سَٿر سِگڙين سين، لَحظي لاڻائون،

۱. يا نه، ۲. وٺي هل، ۳. (پيڙي ڪي درياءَ وغيره جي ڪناري تي ٻڌڻ لاءِ) رَسا يا نوڙيون، ۴. وجهي، ۵. ارادا، راز، خيال، ۶. مون پروڙا يا معلوم ڪڻا، ۷. (جوکي فٽين جي) ٽولي يا جماعت، ۸. سُرندي، ساڙ، ۹. ڪجهه، ۱۰. مينٽر، هن وقت، ۱۱. جيڪي، ۱۲. تو هنيا يا لڳايا (ڪينر تي هٿ)، ۱۳. جيئري يا زندهه رهندي، ۱۴. کان سواءِ، ۱۵. چڪي وٺي هل، ۱۶. ٻاهر ڪڍو، پڌر تي آندو* (شرم يا حياءَ جي) پت يعني ديوار پڇي يا توڙي، ۱۷. اوهان هنيون (سگڙين کي ڦوڪون)، ۱۸. صاف، سٺو، عمدو، ۱۹. ڊڳن جي سڱن مان ٺهيل توتارين يا نادن، ۲۰. ڪجهه، ۲۱. چيائون، ۲۲. بردو (شرم يا حياءَ جو)، حجاب، ۲۳. لحظي ڀر، ٿوري وقت ڀر، گهڙيءَ ساعت ڀر، ۲۴. ختم ڪيائون.

ڪينَرَ ڪُنِي آهِيَان، اُنِهِيَن جِي آئون،
مُون ڪي مَارِيَّائُون، آئون نَه جِيئَندي اُنَ رِي.

۱۷

صُبُوح سِگَڙِيُون ڪَڙِي، وِئَا دُڪَائي دُورِ،
تِئَا ڏيئَارِيَّان دُورِ، آئون نَه جِيئَندي اُنَ رِي.

۱۸

صُبُوح سِگَڙِيُون ڪَڙِي، وِئَا وَجَائي وِئَرِ،
دُورِيَّان دُورِيَّان نَه لَهِيَان، تَن بِيَرَاڳِيَن بَهِيَرِ،
جَن جِي آسَن مَنجِهه عَنبِيَرِ، آئون نَه جِيئَندي اُنَ رِي.

۱۹

جُزُ وِجَائيُو جُوڳِيَن، ڪُلَ سِيَن آهِيَن ڪَمَ،
آسَن جَن عَآدَمَ، آئون نَه جِيئَندي اُنَ رِي.

۲۰

آسَن پَسِيئُو اُنَ جَا، اچي نَه آرامُ،
ڪينَرَ ڪُنِي آهِيَان، تَنِي جِي تَمَامُ،

۱. سُرندي، ساز، ۲. قتل ڪئي، ماري، ۳. جيئري يا زندهه رهندي، ۴. کان سواءِ، ۵. صبح جو، سوير، ۶. ڏيڳن جي سڱن مان ٺهيل
توتاريون، ناد، نفير، ۷. واس يا ڏوپَ ڪري، ۸. پري، دُور، ۹. ڏيئاريءَ کان، ڏسَن کان، ديدار کان، ۱۰. عاقل، داناءُ، سورهي، ۱۱.
ڳوليان، ۱۲. ڏسان، ۱۳. بيراڳين جي، تارڪ الدنيا فقيرن جي، ويراڳين جي، جوڳين جي، سامين جي، ڪاپڙين جي، سناسين جي، ۱۴.
قطار، جماعت، ٺولو، ۱۵. (جوڳي فقيرن جي رهڻ جي) جاءِ، آستان تڪي، اوتاري، ۱۶. عنبر، هڪ خوشبودار وکر، خوشبوءِ، ۱۷.
ڪائنات جو الڳ الڳ ذرو يا ڀاڱو، انفرادي هستي، ۱۸. نابود ڪئو، لاتعلقي اختيار ڪئي، ۱۹. جوڳين، ۲۰. ڪائنات جي خالق، واحد
مطلق، الله تعاليٰ، ۲۱. انهن کي آهي، ۲۲. واسطو، تعلق، ۲۳. جن جو، ۲۴. معدوم، ناپيدا، غير موجود، نيست، نابود، ۲۵. سَڪَ،
فرحت، ۲۶. بنهه، صفا، پوري جي پوري.

مُون ڪي ٿئو مَاتَامُ، ائون نه جيئندي اُن ري.

۲۱

آسَن پَسِئُونِ جَا، اُدُوهُانِ اچَن،
ڪِنَرَ ڪَپَڙِينِ جَا، صُبُوح تَان نه سُجَن،
وڌي ۱۲ پاڳي ۱۳ پَرَن ائون نه جيئندي اُن ري.

۲۲

آسَن پَسِئُونِ جَا، اوچَنگَارُونِ اچَن،
آيلِ آديسينِ جَا، مون ڪي ماڳي ۱۷ مَهَن،
پاڻان ۱۸ وڌيسِ پَت تي، لاهي ۱۹ لاهوتِيَن،
راڙي منجهه رهن، ائون نه جيئندي اُن ري.

۲۳

آسَن پَسِئُونِ جَا، ٻانهنِ ۲۴ وَجَهان وات،
جي ڪهيا ۲۶ ڏونهن ۲۷ قلات، ائون نه جيئندي اُن ري.

۲۴

آسَن وَت آهون ڪَريَان، وسِ نه مُنهنجي وات،

۱. (جڏائيءَ جو) غم، ڏک، اندوه، ارمان، مصيبت، ۲. جيئري يا زندهه رهندي، ۳. کان سواءِ، ۴. (جوڳي يعني تارڪ الدنيا فقيرن جي رهن جون) جايون، آستان، ماڳ، مڪان، تڪيا، ۵. ڏسڻو، ۶. اڏما، جوش، ۷. سُرندا، ساز (ڪيترن جا آواز)، ۸. جوڳين، سامين، سناسين، ويراجين، آديسين، ۹. صبح جي مهل، ۱۰. اصل، بنهر، صفا، ۱۱. ٻڌجن، ۱۲. گهڻي، اعليٰ، اوچي، ۱۳. پاڳ يعني قسمت جي سبب يا ذريعي سان، ۱۴. موٽي يا وري اچن، ۱۵. اوچنگارن يعني ”اچو آچو“ جي آواز سان روڻ، زوردار روڻ، ۱۶. اي ايل، اي امڙ، ۱۷. ستائين، نابود يا ناس ڪن، ۱۸. مورڳو، ويتر، ۱۹. مون کي وڌو، مون کي رکيو، ۲۰. زمين (وڌيس پت تي = مرڻ هار يا مرڻ جي لائق ٿيس (هندن ۾ رواج آهي ته جڏهن ماڻهو سڪرات ۾ هوندو آهي ته ان کي ڪت تان لاهي پت تي رکندا آهن)، ۲۱. هيٺ آڻي (ڪت کان)، ۲۲. لاهوت جي ڄاڻن يا معرفت رکندڙن (لاهورت صوفي طريقي جي چوڻين منزل آهي جنهن ۾ سالڪ فنا في الله ٿيندو آهي)، ۲۳. روج، روڻ، آه و فغان، ۲۴. ٻانهن ۾، بازن ۾، ۲۵. وجهان وات = چڪ هٿان (پاڻ کي رڻ کان روڪڻ لاءِ)، ۲۶. آسهي، هليا ويا، ۲۷. ڏانهن، ۲۸. بلوچستان صوبي جي هڪ رياست ۽ شهر جو نالو، ۲۹. دانهون، روج رازو، ۳۰. وس ۾، اختيار ۾.

لڳم لاهوتين جو، ڪينر منجهان ڪاٺ،
هلڻ ڪي هيهاٽ، آئون نه جيئنڊي اُن ري.

۲۵

بابو بيگاري ٿئا، اڄ نه آسن وٽ،
خودي گانئي هليا، پير لايائون پٽ،
هي هي جني هٿ، آئون نه جيئنڊي اُن ري.

۲۶

بابو بيگاري ٿئا، آسن وٽ نه اڄ،
نسوروي نانهه جو، سامي ڪن سهج،
هنيان تن سين هج آئون نه جيئنڊي اُن ري.

۲۷

بابو بيگاري ٿئا، پجي چڏيائون پاڻ،
نسوروي نانهه جو، نانگن وٽ نڌاڻ،
سرگند جني ساڻ، آئون نه جيئنڊي اُن ري.

۱. مون کي لڳو. ۲. لاهوت جي ڄاڻ يا معرفت رکندڙن (لاهور صوفي طريقي جي چوٿين منزل آهي جنهن ۾ سالڪ فنا في الله ٿيندو آهي).
۳. سرندي، ساز. ۴. ڪاٺي، ڇرو، خنجر. ۵. تمام پري. هاءِ افسوس (هلڻ ڪي هيهاٽ = انهن جي پٺيان هلڻ يعني پنڌ ڪرڻ مشڪل آهي). ۶. جيئري يا زندهه رهندي. ۷. کان سواءِ. ۸. پرديسي، رمتو، سيلاني. ۹. بيڪ يعني فقيرائو لباس پائيندڙ. ۱۰. (جوکي فقيرن جي رهڻ جي) جاءِ، آستان، تڪي، مڪان. ۱۱. آيو، پائيو، اهنڪار. ۱۲. جلائي، ناس ڪري. ۱۳. کوڙيائون، رکيائون. ۱۴. پٽ تي، زمين تي (پير لايائون پٽ = تيزيءَ سان سفر تي نڪتا يا آهيا). ۱۵. هي هي = افسوس، ويراني، سڄ. ۱۶. جن جي. ۱۷. هٿ تي = دڪان تي يعني آسن يا آستان تي. ۱۸. صفا، بلڪل، خالص. ۱۹. نيستيءَ. ۲۰. جوکي. ڪاڙي. سناسي. تارڪ الدنيا فقير. ۲۱. ٺاهه ٺوهه. سينگار. ۲۲. اي هنيان، اي دل. ۲۳. عذاب يا سور سهڻو. ۲۴. توڙي. ذرا ذرا ڪري، پور پور ڪري. ۲۵. خودي، تڪبر، هٿ، وڌائي. ۲۶. جوکي فقيرن (جيڪي بدن تي ڪپڙا نه پائيندا آهن ۽ شادي نه ڪندا آهن). ۲۷. ڌن، دولت، خزانو. ۲۸. خوشبودار وکر، صندل، چندن.

۲۸

مِٽِوِ يَٺَ پَرِيُون ڪَري، جُوڳِي جَلاتِين،
 سَامِي سَگَڙِين سِين، خُودِيءَ ڪِي ڪَانِين،
 هُوَ جِي تَارَ نَه تَڳائِين، ائون نَه جِيئَندي اُن ري.

۲۹

وَتَن وِڻِي آهِيَان، ڏِسِيُو ڪِي ڏِسَان*،
 جَنهن جِهَوِي ناه ڪِي، سا ڪا سُونهن سَنديَان،
 پَسِيُو ڪِي پَسَان، ائون نَه جِيئَندي اُن ري.

۳۰

جُسي سَنڌو جو ڪَري سو مُون نَه گَهَرجي مَاه،
 سَامِي مُنهنجو سَاه، ائون نَه جِيئَندي اُن ري.

۳۱

ڪَالهو ڪو ڪاڏي گِيُو، سَنڌو جوڳِيَن جُوش،
 پَچِي تَنهن پَنٿ ڪِي، هَڏ نَه رَهِيُو هُوش،
 آسَن مَ افسوس، ائون نَه جِيئَندي اُن ري.

۱. پُھاريو (گند ڪچري وانگر)، ڊير ڪٿو، ۲. خودي، آيو، وڌائي، ۳. ڊڳ، ڊير، تها، انبار، ۴. تارڪ الدنيا فقير، ويراڳي، سامي، سناسي، ڪاپڙي، ۵. ساڙين، ۶. ڊڳن جي سڱن مان ٺهيل توتارين، نادن نغيلن، ۷. جلائين، ساڙين، ۸. گهڙي، پلڪ، ساعت، ۹. جيئرو يا زندهه رهڻ ڏين، هلائين يا تورين (ناتو)، ۱۰. جيئري يا زندهه رهندي، ۱۱. کان سواءِ، ۱۲. انهن وٽ، ۱۳. پستو * مونڪي جوکين فقيرن جي محبت جو ايترو نشو چڙهي وٺو آهي جو وٽن لڳاتار وهڻ ۽ کين هر هر ڏسڻ جي باوجود به سمجهان ٿي ته چڻ مون انهن کي ڏٺو ئي ڪونهي يعني مون کي انهن جي ديدار مان ڍڻ نٿو ٿئي، ۱۴. جهڙو، ۱۵. حسن، ۱۶. انهنجي، ۱۷. جسي ڪي، بدن ڪي، ۱۸. مضبوط، طاقتور، ۱۹. مون ڪي، ۲۰. ڪي، ۲۱. گوشت، ماس، ۲۲. جان، جيايو، جيون، ۲۳. ڪالهه وارو، گذريل يا اڳين ڏينهن وارو، ۲۴. ڪيڏانهن، ۲۵. ويو، ۲۶. جو، ۲۷. گوڙ گهمسان، هل هنگامون، ۲۸. انتظار ڪري، واجهائي، ۲۹. ٽولي، جماعت، رستي، طريقي، دين، ڌرم، ۳۰. لاءِ، ۳۱. اصل، بنهر، صفا، ۳۲. بچيو، ۳۳. عقل، مت، سمجهه، خبر، ۳۴. جان، ۳۴. (جوکي فقيرن جي رهڻ جي) جاءِ، مڪان، آستان، تڪي، ۳۵. غر، ڌڪ، ارمان.

۳۲

نہ کِي گُٹنِ پاڻ سين، نڪو سائينِ پاڻ،
اهڙو جن اُھجائڻ، آئون نہ جيئندي اُن ري.

۳۲

پاڻهين وينا پاڻ سين، پريم ڪن پريائين،
اهڙا جن اُھجائڻ، آئون نہ جيئندي اُن ري.

۳۴

پاڻهين وينا پاڻ سين، پريم پريائين،
سامي سَفَرِ هَلِئا، آسڻ اُجھائين،
رُخصت رُٿاڙين، آئون نہ جيئندي اُن ري.

۳۵

پاڻهين وينا پاڻ سين، پريم پريائين،
هُو جي هَلڻ سَنديُون، ڳاهُون ڳالھائين،
وَجڻ وڃائين، آئون نہ جيئندي اُن ري.

۱. ڪجهه. ذرو يا ٿورو (مال). ۲. انهن سان. ۳. خودي، آيو. ۴. جن جو. ۵. پاڻ، حال، حالت، نشاني. ۶. جيئري يا زندهه رهندي. ۷. کان سواءِ. ۸. خود به خود، پاڻمرادو. ۹. هڪ ٻئي. ۱۰. مخفي طرح، ڳجهه ڳوٺ، ۱۱. صلاحون، مصلحتون، مشورا. ۱۲. پريان ڪن. ۱۳. جوڳي فقير، تارڪ الدنيا درويش، سناسي، ڪاڙي، ويراڳي، بيراڳي. ۱۴. سفر تي. مسافريءَ تي. پرديس ڏانهن. ۱۵. وٽا. ۱۶. (جوڳي فقيرن جي رهن جون) جايون، ماڳ مڪان آستان، تڪيا. ۱۷. بي حال ڪن، ساڻو يا ماندو ڪن، وسائين، ۱۸. رُخصت يعني موڪلائڻ يا الوداع ڪرڻ مهل. ۱۹. افسوس يا ارمان ۾ وجهن. اکين مان لڙڪ ڳاڙائين. ۲۰. وڃڻ. ۲۱. جون. ۲۲. ڳالهيون. ۲۳. آسهن" روانو ٿيڻ. ۲۴. (شال) ترڪ ڪن. وسارين.

۳۶

ڏِسَنُ گَهَٽُ وڏُهَلا، وِيراڳِيَن وَرَن،^۴
 ٻولَن ٻوڙَن سِين پئو، سَنڊا فَاڻِيَن فَن،^۹
 ڪَٺِي گَهَرَجَن ڪَن، آئون نَه جِيئَندي اُن ري.^{۱۲}

۳۷

وَجَائي واٽ ٿِيئا، جوڳِي جُڳاڻِيَن،^{۱۷}
 هُئا جِي هاڻِي، آئون نَه جِيئَندي اُن ري.^{۱۸}

۳۸

هِي هِي ڪِئو هَت هُئاَن، جوڳِي وِٿڙا جَات،^{۲۳}
 پِيهِي وِٿا پاڻ، آئون نَه جِيئَندي اُن ري.^{۲۵}

۳۹

مِتَ نَه مَعْدُورِيَن جَا، جوڳِي جَاتَ نَه نِيَن،^{۲۸}
 اِنهيءَ ۾ آهِيَن، آئون نَه جِيئَندي اُن ري.^{۲۹}

۴۰

نَانگا نَانِيءَ هَلِئا، سَامِي سَيِيئي.

۱. سمجهڻ. ۲. ڏکڻا، مشڪل. ۳. ويراڳين جا يعني تارڪ الدنيا فقيرن جا جهڙوڪ جوڳي، سامي، سناسي، ڪاٻڙي، بيراڳي وغيره. ۴. روپ، رمزون، ۵. (نصيحَت ڪرڻ لاءِ) ڳالهائڻ. ۶. ڪن. ۷. کان گهٽ ٻڌندڙن يعني گنهگار ماڻهن، ۸. فنا ٿيڻ يا واصل ٻانه يعني ويراڳين يا جوڳي فقيرن، ۹. مُنر، ڪاريگريون، گن، خصلتون. ۱۰. ڪجهه، ۱۱. ڪين، ۱۲. (جوڳي فقيرن کي ٻڌڻ لاءِ) ڪي اندر جا ڪن، ۱۳. جيئري يا زندهه رهندي، ۱۴. کان سواءِ، ۱۵. سڳيون يعني ڊڳن جي سڱن مان ٺهيل توتاريون يا ناد وڄائي، ۱۶. واٽ ٿڻا = پنڌ ٻڌڻا، اسهيا، هلڻا وڻا، ۱۷. جڳن کان، گهڻي عرصي کان، ۱۸. شل هجن ها، ۱۹. جيڪڏهن، ۲۰. هينئر، هن وقت، ۲۱. هاءِ هاءِ، ۲۲. هت هٿان، = ارمان يا افسوس ڪريان، ۲۳. جات ڏانهن، تيرت ڏانهن، زيارت لاءِ، ۲۴. گهڙي، اندر داخل ٿي، ۲۵. ٻانڻ ۾، عبادت گاهن ۾، ۲۶. عزيز، مائت، گهنگهڙا، ۲۷. لاچار عورتن، بي وس يا عذر وارين عورتن، ۲۸. جات ڏانهن، ۲۹. وٺي وڃڻ، ۳۰. جوڳي فقيرن (جيڪي بدن تي ڪپڙو نه ڍڪيندا آهن ۽ سڄي عمر شادي نه ڪندا آهن)، ۳۱. نانيءَ ڏانهن (لس پيلي ۾ هنگلاج شهر جي ويجهو جيان ۾ هڪ جاءِ آهي جتي هڪ روايت موجب نانيءَ نالي هڪ عورت دفن ٿيل آهي جتي جوڳي فقير زيارت لاءِ ويندا آهن. چون ٻراچي ٿو ته نانيءَ کي حضرت علي ع جي دعا ٿيل آهي ۽ ٻي روايت موجب اتي ديو آهي جنهن جي زيارت لاءِ هندو يا تري ويندا آهن.

وَهَكَ مُونَ وَيِي، ائون نہ جيئندي اُن ري.^۵

۴۱

نانگا نانيءَ هليئا، لوڪان ڪري لڪ،
ويي مون وهڪ، ائون نہ جيئندي اُن ري.

۴۲

نانگا نانيءَ هليئا، ويراڳي وئا،
هوءَ جي هت هئا، ائون نہ جيئندي اُن ري.

۴۳

نانگا نانيءَ هليئا، وڇارا وئا،
ڪينر ڪاڙين جا، صُبح تان نہ سئا،^{۱۴}
هوءَ جي هت هئا، ائون نہ جيئندي اُن ري.

۴۴

نانگا نانيءَ هليئا، چيلا چيله پڌن،
هوءَ جي ٿا هلن، ائون نہ جيئندي اُن ري.

۱. وهڻ جي حالت، آرام، سک، ۲. منهنجي، ۳. خنڀري ويٺي، ۴. جيئري يا زندهه رهندي، ۵. کان سواءِ، ۶. جوڳي يعني تارڪ الدنيا فقير (جيڪي بدن تي ڪپڙو نه ڍڪيندا آهن ۽ سڄي عمر شادي نه ڪندا آهن)، ۷. نانيءَ ڏانهن (لس پيلي ۾ هنگلاج شهر جي ويجهو جبلن ۾ هڪ جاءِ آهي جتي هڪ روايت موجب نانيءَ نالي هڪ عورت دفن ٿيل آهي جتي جوڳي فقير زيارت لاءِ ويندا آهن، چوڻ ۾ اچي ٿو ته نانيءَ کي حضرت علي ع جي دعا ٿيل آهي ۽ ٻي روايت موجب اها ديوي آهي جنهن جي زيارت لاءِ هندو ياتري ويندا آهن)، ۸. لوڪ کان، عام ماڻهن کان، ۹. پردو، ۱۰. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي، بيراڳي، سامي، سناسي، ڪاڙي، ۱۱. غريب، مسڪين، عاجز، نماڻا، ۱۲. سَرنڊا، ساز، ۱۳. صبح جي مهل، فجر جي وقت، ۱۴. اصل، بنهه، بلڪل، ۱۵. سڻ يا پڌن ۾ آيا، ۱۶. ڪمر پتا، سندرا، ۱۷. چيله تي، ڪمر تي.

۴۵

نانگا نائيءَ هليئا، هاءِ منهنجي حال،
هوءِ جي كهيا ڪالهه، آئون نه جيئندي ان ري.

۴۶

نانگا نائيءَ هليئا، هنگلاجان هلي،
ديکي تن نه دٿارڪا، مهيسين ملي،
اڳهه جن علي، آئون نه جيئندي ان ري.

وائي ۱

سندريان سگڙي، ڳالهه ڳجهڙي، مون ماريندي ڪڏهن،
جا وڃائين جتڙا، نه تنهن نڙ جهڙي،
مُريءَ کي جنهن مات ڪئو، نه تنهن تلُ تنڙي،
تارو جنهن توڙيءَ کي، نه سو گهندُ نه گهندڙي،
ڌارو جنهن ڏياچ کي، تندڻان تنهن تگڙي،
نه سري نه سنڌ ڪا، نڪا هندُ هڙي،
ڪوڙين واڃت ڪيترا، لکين لاءِ هڻندڙي،

۱. تارڪ الدنيا جوڳي فقير (جيڪي بت تي ڪپڙو ڪونه ڍڪيندا آهن ۽ سڄي عمر شادي نه ڪندا آهن). ۲. نائيءَ ڏانهن (رياست لس پيلي ۾ هنگلاج شهر جي ويجهو جبلن ۾ هڪ جاءِ آهي جتي هڪ روايت موجب نائيءَ نالي هڪ عورت دفن ٿيل آهي ۽ جتي سيلاني ۽ جوڳي فقير زيارت لاءِ ويندا آهن. چوڻ ۾ اچي ٿو ته نائيءَ کي حضرت علي ع جي دعا ٿيل آهي ۽ ٻي روايت موجب اها ديوي آهي ۽ هندو ان جي زيارت لاءِ ويندا آهن). ۳. افسوس. حيف. ۴. حال کي. حالت کي. ۵. وٺا. ۶. گذريل يا اڳئين ڏينهن. ۷. جيسري يا زندهه رهندي. ۸. کان سواءِ. ۹. هنگلاج کان. ۱۰. پنڌ ڪري. ۱۱. ڏني. پيئي. ۱۲. هندستان جي اتر پرديش رياست ۾ هنڌن جي هڪ تيرت گاهه جو نالو. ۱۳. مهيس يعني شو مهراج يا ايشور جي پوئلڳن. ۱۴. خوش ٿي. مرڪي. ۱۵. مهندار. سردار. ۱۶. ڇڄهلو. ۱۷. جن جو. ۱۸. اسلام جي پيغمبر حضرت محمد جن جي سوٽ ۽ نائيءَ جو نالو. ۱۹. انهن (جوڳين) جي. ۲۰. ڍڳي جي سڱ مان ٺهيل توتاري. ۲۱. جت. اٺ چاريندڙ يا هڪليندڙ. ۲۲. ڪنگور (سر جهڙي گاهه) جي ڪاٺي مان ٺهيل توتاريءَ جهڙو ساز. ۲۳. ساز جو هڪ قسم جيڪو جوڳي فقير وڃائيندا آهن. ۲۴. برابر. ۲۵. مُري. ۲۶. درياءَ ۾ ترڻ تي مجبور ڪئو. ۲۷. سهڻيءَ (ميهار جي محبوب) ڏانهن اشارو. ۲۸. جزو (کاٺي ۽ ماهي مال جي ڳچيءَ ۾ ٻڌل لوهو جنگ). ۲۹. چڙي. ننڍڙو جزو. ۳۰. سري يعني مٿي ڪپائڻ لاءِ تيار ڪئو. قتل ڪئو. ۳۱. راجا جو نالو جنهن بيجل مڱهار کي سرندي جي آواز تي راضي ٿي سر ڪبي ڏنو. ۳۲. (سرندي جي) تند کان. ۳۳. سري ۾. سنڌ صوبي جي اتر واري ڀاڱي ۾. ۳۴. هندستان. ۳۵. لاءِ هڻندڙ = زير يعني مات ڪرڻ واري.

سَـاراهِيَلْ جَا سُبَحانَ جِي، تِنَهِنَ وَاڪاڻَ ڪِهَڙِي،
 سَهَسِين سُرودَنَ ڪِي، پاڻان پوءِ وَجَهِنْدَڙِي،
 وَنَ اُونائِي اُنڪِي، ويهه مَ، ڪُنَ وَڪَڙِي،
 بي خُودِ بابُو سي ٿِئا، بُرندي جَن بُڌَڙِي،
 ڪَڙِي ڪُلائِنَ ڪِي، مَحَبَتَ وارنَ مَنَڙِي،
 مَنَڀايان مَنِي گَهَڻُو، چُونڊا جَن چَڪَڙِي،
 گَهانڊارِ مِرُونِ موهَئا، هيءَ ماڻهو موهيندَڙِي،
 آهي عَبدُاللطيفَ چَئي، مُئا جِيَارَڻَ جِهَڙِي.

واڻي ۲

چيلِهَ چَڪَر، ڳلِ سِگِيُون، مَڻنَ مُگِتَ موڙَ،
 ڪَمَرِ پَڻا پِيٽَ تي، نَانگَنَ ٻڌا نوڙَ،
 ڪالِهَ ڪَنڊا وِئا ڪاپَڙِي، مَڻي گَنگا ڳوڙَ،
 ساري سَناسِيَن ڪِي، ڪامي ٿِيَسَ ڪوڙَ،
 ڪڏهين پَاسا پَٽَ تي، ڪڏهين ڪُڻنَ ڪوڙَ،
 اُنَ ڪِي وِبنڊا ڳڏَڻا، جوڳي اهَڙِيءَ جوڙَ.

۱. واکاڻيل، تعريف ڪيل، ۲. پاڪ (خدا)، ۳. تنهن جي، ۴. ساراهه (ماڻهن جي واٽان)، ۵. سون جي تعداد ۾، ۶. سازن، ۷. پاڻ کان، ۸. پوئتي، ٺيڃ، گهٽ (پوءِ وجهندڙي = گهٽ ثابت ڪندي)، ۹. وڃ، ۱۰. (آواز) ٻڌي، ۱۱. اُن ڏانهن، ۱۲. نه، ۱۳. ڪن وڪڙي = وڪ ڪن، پنڌ ڪر، ۱۴. بنان، ۱۵. خوديء، سُرَت، هوش، ۱۶. رمتو يا سيلاني فقير، سناسي، تارڪ الدنيا، جوڳي، ڪاپڙي، ۱۷. وجهندي، ۱۸. ٻڌي، ۱۹. ڪوڙي، تلخ، اڻ وڻندڙ، ۲۰. بي وفا يا ڪوڙن دوستن، ۲۱. پيارَ (سجِي)، ۲۲. وارن ڪي، ۲۳. مٺي، شيرين، وڻندڙ، ۲۴. منائيءَ يعني شيرينيءَ کان، ۲۵. چوندا، ٻڌائيندا، ۲۶. چڪي، ۲۷. مڙو يا سواد (سڱڙيءَ جو) ورتو، ۲۷. گهانڊار اُن دلي يا مٺ ڪي چئبو آهي جنهن ۾ شڪاري ٻه سوراخ ڪري منجهس ڏيو ٻاري مٽي تي رکندو آهي جهنگ ۾ جانور ان شڪاريءَ کي جانور سمجهي ويجهي ايندا آهن ته شڪاريءَ جا ساڻي ان کي ڦاسائيندا آهن، ۲۸. جانور، ۲۹. ڌارڻا، قريب يا دلبي ۾ ڦاسايا، ۳۰. موھيندڙ، ڦاسائيندڙ، ۳۱. مٿلن، مُردن، ۳۲. جيئري يا زندم ڪرڻ، ۳۳. چيلهه يعني ڪمر تي، ۳۴. گول جي نموني وڍيندڙ هٿيار، ۳۵. ڳل تي، ڪنڌ تي، ۳۶. ڍڳن جي سڱن مان ٺهيل توتاريون، ناد، نفير، ۳۷. مٿن تي، ۳۸. تاج، ڪلنگيون، ۳۹. سهرا، ۴۰. ڪمر پٽا = سندرا، ۴۱. تارڪ الدنيا جوڳي فقيرن (جيڪي بدن تي ڪپڙو نه پائيندا آهن ۽ سڄي عمر شادي نه ڪندا آهن)، ۴۲. رَسا، ۴۳. ڏانهن، ۴۴. ڪنگا ندي (جيڪا هندستان جي اتر پرديش رياست ۾ آهي ۽ هندن جي زيارت گاهه آهي)، ۴۵. ھَل (ذڪر جا)، ۴۶. ياد ڪري، ۴۷. جلي، سڙي، ۴۸. اُٿون تي، ۴۹. (ڦلهيار جا) ڍڳ، ۵۰. بدن جا پاسا يا پهلُو، ۵۱. زمين تي (بنان هٿ يا بستر)، ۵۲. ڪنن جا، منجن يا چارباين جا، ۵۳. انبار، اتيو، ۵۴. اوهان کي، ۵۵. طرح، نموني.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ۽ امڪلي

داستان ٻئو

۱

ڪيَم ڪَپَڙَينَ جِي، پَهَرِينَ ڏينهن پَرُوڙَ،
 سَگَها ساڻ نَه هِيڪڙِي، چَارِيئي پَهَرَ چُورَ،
 سُدائين سَيِدُ چئي، هُون سَناسِي ۾ سُوَر،
 جوڳي سَانُ ضرور، لَڪا پُوڻ لَوڪَ ۾.

۲

وِهي وِيراڳِيَن جو، بي ڏينهن بُڌمِ حَالُ،
 اُن جا ڏاڳا ڏُوڙَ پَڪُليَ، جاڳوڻان زَوَالُ،
 اُن جاڳي چَٽائون چِڏئون، چوڻا چَڱِيءَ چَالُ،
 وِچارا وِجودَ جِي، ڪَنهن سَان ڪَن نَه ڳالهه،
 نانگا ٿِي نَهالُ، لَڪا پُوڻ لَوڪَ ۾.

۱. مون ڪئي. ۲. تارڪ الدنيا فقيرن، جوڳين، سامين، سناسين، ويراڳين، پيراڳين. ۳. چاچ، سڌ سماءُ، ۴. چاڪو، تندرست، ۵. ساعت، گهڙي، پلڪ، ۶. چاريئي پهر = سارو ڏينهن (مڪ پهر ٽن ڪلاڪن جو ۽ مڪ ڏينهن چئن پهرن جو آهي)، ۷. (عذاب ۾) ورتل يا ڦاٿل، ۸. هيمش، ۹. آهن، رهن، ۱۰. عذاب، ۱۱. ضرورت، گهرج، احتياج، حاجت، ۱۲. چنبا، گرم يا روپوش ٿا، ۱۳. هلن، وتن، گهمڻ، ۱۴. جهان، دنيا، ۱۵. مون ٻڌو، ۱۶. حقيقت، ڪيفيت، ۱۷. (ڪنهن درويش جا) ڪپڙا، ڪفنيون، ۱۸. مٽيءَ يا خاڪ، ۱۹. لڳل، ۲۰. انهن جا جاڳوڻا يعني مٽي تي ويڙهيل رسا يا نوڙيون يا سيلها، ۲۱. زبون حالت ۾، ڪريل يعني بگڙيل، ۲۲. چاڻي بجهي، ارادتا، سوچي سمجهي، ۲۳. وٽيل وار، ۲۴. ڍاري يعني لتڪائي رکيون (بغير مٽيءَ ڏيڻ جي)، ۲۵. (مٽي جي) وارن جا مُجا، ۲۶. سٺي، سٺي، ۲۷. چال سان، نموني يا ڍنگ سان، ۲۸. مسڪين، نماڻا، ۲۹. دل، اندر، ۳۰. گفتگو، ۳۱. تارڪ الدنيا جوڳي فقير (جيڪي بدن تي ڪپڙو نه پائيندا آهن ۽ سڄي عمر شادي نه ڪندا آهن)، ۳۲. خوش، سَڙها، سرخرو.

۳

تي ڏينهن ٽمڪائين، ڏونهيُون دائرن ۾،
ميٽڙو ڪڙج ڪاڻيُون، جوڳي جلائين،
سنديُون ڪامن ڪُٻرون، آديسين آهين،
گجهه نه ڳالهائين، لڪا پوڻ لوڪ ۾.

۴

چوٿين ڏينهن چوگان ۾، ڪنهن جنهن پهه پئا،
اندر آديسين جي، اچن جوش جههه،
وهم پريان جي وڌيا، تن ۾ ڪوڙ ڪئا،
سامي سئون ٿئا، لڪا پوڻ لوڪ ۾.

۵

ڪنهن جنهن پور پچايا، پنجن ڏينهن پئي،
اندر آديسين کي، سون شاخ ڪئي،
محبت جي ميدان ۾، لاشڪ ٿئا لهي،
ان کي ساري رات سيد چئي، گوندر ساڻ گئي،

۱. ٻارين، روشن ڪن. ۲. هلڪيون يا جهڻيون باهيون. ۳. آستانن. ۴. بهارڻو، گڏ ڪرڻو. ۵. ڪڙج، ڪهڙج، ڪڪ ڪانا، گند ڪجرو. ۶. لڪڙيون، ڦينجا. ۷. تارڪ الدنيا فقير، سامي، سناسي، ڪاپڙي، ويرائي، پيراڳي، آديسي. ۸. ٻارين. ۹. جون. ۱۰. سڙڻ يا پڇڻ يا جلڻ. ۱۱. سڏيون. ۱۲. آديسين کي. ۱۳. راز، پيد. ۱۴. ظاهر يا پڌرو ڪن. ۱۵. چيا، ڪر يا رويوش ٿا. ۱۶. ملن، ڦرن، گهمڻ. ۱۷. جهان، دنيا. ۱۸. ميدان هتي معنيٰ ٿيندي آستان يا آسن. ۱۹. اهڙي. ۲۰. بهه ۾، ويچار يا خيال ۾. ۲۱. دل ۾. ۲۲. اڏما، جذبا. ۲۳. اهڙا ڪي جيرا. ۲۴. پور، فڪر، ڳڻتيءَ. ۲۵. برينءَ، محبوب. ۲۶. ايڏايا، ڏکوياء. ۲۷. آديسين ڏانهن اشارو آهي. ۲۸. ڪساک، دروغ، ڪٽ. ۲۹. ڪٿان (آيو). ۳۰. سون ٿا = پاڪ وارا يا نصيب وارا ٿا، آسودا يا سڪتا ٿا. ۳۱. جلايا، ساڙيا. ۳۲. پيهي، گهڙي. ۳۳. ڏڪن، دردن، غمن. ۳۴. شاخ ڪئي = ظهور يا وقوع ڪيو، نموداري ڪئي. ۳۵. پيار، عشق. ۳۶. آکاڙي، دائري. ۳۷. پڪا، پختا، محڪم، يقين وارا. ۳۸. اچي. ۳۹. سڄي. ۴۰. غم، ڏک. ۴۱. گذري، پوري ٿي.

ڪَڙو سَلِيئَ سَهِي، لِڪَا پُوئَن لَوڪَ ۾.

۶

پَٽَا ڪَنهن پَرِيَا ۾، چَهين ڏينهن چَٽِي،
انڊر آديسِيَن ڪي، ڏُرِيَاين ڏَٽِي،
پَري پاڄَهارا ڪِئا، ڪانئي خَاڪَ ڪِٽِي،
پَنئو پَنجَ ڪِٽِي، لِڪَا پُوئَن لَوڪَ ۾.

۷

سَتِيئن ڏينهن سَيِدُ چَٽِي، ڏاڳا ڏوٽائون،
اُپِي اَلڪَ سَامُهِيُون، پاڻهُون ٻڌائون،
رُوحُ پَنهنجورامَ سين، پَر ۾ پُوٽائون،
وڏِيءَ ڪَنهن وَلَاتَ جَا، اُهڃَ آندائون،
ڪِٽُو ڪِڏائون، لِڪَا پُوئَن لَوڪَ ۾.

۸

اَنِين ڏينهن اُپِي وِئا، جوڳي جَاءَ بَجَاءَ،
سَا پَر سَامِي سِڪِئا، جَا پَر جوڳَ جُجَاءَ،

۱. سڄڻ، سيرين. ۲. سڃاڻڻ، برکڻو. ۳. ڇيڻا، گم يا روپوش ٿيڻو. ۴. هلڻ، وٽن، گهمڻ. ۵. جهان، دنيا. ۶. خيال، سوچ، ويچار. ۷. ڇري، لڙي. ۸. دل ۾. ۹. تارڪ الدنيا فقيرن، جوڳين، سناسين، سامين، ڪاڀرين، ويراڳين. ۱۰. ڏُر کان، اصل کان، ابتدا کان، ازل کان، ۱۱. مالڪ، خدا تعاليٰ. ۱۲. تَبَ، (الاهي عشق جي) جوش يا گرميءَ، ۱۳. پاڄهه جي لائق، رحم جي لائق، قياس جوڳا، ۱۴. جَلَاثِي، ساڙي، رڪَ، قلعيوار، چارَ. ۱۵. ڪڻ مصدر جو ماضي معطوفي. ڪڏهن ڪڏهن ٻين فعلن اڳيان انهن جي زور وٺائڻ لاءِ ڪم آڻيو آهي (پاڄهارا (آديسي) پري کانئي کڻي خاڪ ڪيا). ۱۶. ڪڻ مصدر جو ماضي معطوفي. ڪڏهن ڪڏهن ٻين فعلن اڳيان انهن جي زور وٺائڻ لاءِ ڪم آڻيو آهي (جوڳي فقيرن جا) ڪپڙا، پوشاڪون، ڪنڀيون. ۲۰. بيهي. ۲۱. جنهن جي لک يا ڄاڻ نه پئجي سگهي، بي چون، خدا، ۲۲. اڳيان، حضور يا درٻار ۾. ۲۳. پاڻهون ٻڌائون = هٿ جوڙيائون، زارئون نيزاريون ڪيائون. ۲۴. جيءَ، ساهه، دل، من. ۲۵. خدا جو (هندي) نالو. ۲۶. ڳجهه ڳوهر. ۲۷. ڳنديائون، مڙهائون. ۲۸. پليءَ، جڳيءَ، سڪوريءَ. ۲۹. (براهين يا ڏوراهين) ملڪ، ڏيساوَر، ٻاهرئين ملڪ. ۳۰. نشان، پار پٽا، خبرون، احوال. ۳۱. پيالين، ڄمڻيون، ڪسڻا، رليون، گودڙيون. ۳۲. آئي. ۳۳. جاءِ بجاءِ = مختلف جاين يا هنڌن ڏانهن. ۳۴. ريت، رسم. ۳۵. سامي سڪڻا = سامين معلوم ڪئي. ۳۶. جوڳي جي فرقي يا پنت کي. جوڳين جي دنيا ۾ رهي خدا کي تلاش ڪرڻ جي عمل کي. ۳۷. سونهي.

وِڀرَوَتَارِ وَجُوْدَ ۾، اُنَ کي رَامُ رَهِيُوئي آه،
ڪِنِهِن ڪَمَائِيءَ لاءِ، لِڪَا پُوئَن لَوڪَ ۾.

۹

نُوئيَن ڏينهن نيٿان، اوجاڳي اُچارِئا،
سَڀاجهِي ٻاجهه ڪِي، سُجائي سِيٿان،
جِي تي نَظَرُ نَاتَ جو، اُتي اوتارَن،
اهي اُهيئاَن، لِڪَا پُوئَن لَوڪَ ۾.

۱۰

ڏهين ڏينهن ڌڪ ٿيئا، پَرِيَن پاپوهِئا پَس،
وَرَقَ جِي وَصَالِ جا، واري ڪِئائُون وَس،
لَڏائُون لَطِيْفُ چَئي، سَنَدُو گُروءُ گَس،
جَوِگِيَن گَتِيُو جَس، لِڪَا پُوئَن لَوڪَ ۾.

۱۱

ڪَارِهِيَن ڏينهن ڪَرَم، وَرِيُو وِڀراڳِيَن جو،
جَوِگِيَن جَاتائُون پَنِيُون، هَلي وِڻا حَرَم.

۱. هر وقت، هر گهڙيءَ، هميشه، ۲. دل، اندر، ۳. خدا جو (هندي) ٿالو، ۴. جاءِ گزين ٿيو. رهاڻس پڏير ٿيو. ۵. فائدي، ڦل، حاصلات،
۶. ڇپيا، گرم يا روپوش، ۷. هلن، ڦرن، گهمڻ، ۸. جهان، دنيا، ۹. نائين، ۱۰. انهن جا نين، انهن جون اکيون، ۱۱. ننڊ نه ڪرڻ جيءَ
حالت، جاڳ، سجاڳيءَ، بيداريءَ، ۱۲. چمڪايا، موهندڙ يا وڻندڙ ڪٿا، ۱۳. ٻاجهه يعني رحم واري، مهربان، الله تعاليٰ، ۱۴. ڪٿي،
۱۵. پرڪي، سمجهي، ۱۶. ساڻن، انهن سان، ۱۷. نور، روشني، لقاءَ، مشاهدو، ديدار، نظارو، ۱۸. پناهه ڏيندڙ، مالڪ، خدا، ڌڻي، ۱۹.
انهن جا اوتارا يا آستان. انهن جون مڙهيون يا مڪان. ۲۰. انهن جا اهاڃا يا پار پتا يا وصفون. ۲۱. ڌڪ ٿيئا = هار سينگار ڪيائون.
۲۲. محبوب (جوگي) ۲۳. خوش ٿيئا، مرڪٿا، ۲۴. ڏس. ۲۵. پتا، صفحا، ۲۶. وصال يعني ميلاپ (جي ڪتاب جا)، ۲۷. ورائي، آڻائڻي،
پڙهي، ۲۸. وس ڪيائون = جيترو وس يعني طاقت هلي سگهين اوترو وس ڪيائون (وس آهر)، ڪوشش، سعيو، ۲۹. ڏٺائون، حاصل
ڪيائون، ۳۰. جو، ۳۱. مرشد (هندن جي)، هادي، رهنما، ۳۲. رستو، واٽ، ۳۳. تارڪ الدنيا فقيرن، سامين، سناسين، ڪاپرين،
ويراڳين، ۳۴. حاصل ڪيو، ۳۵. آفرين، عزت، ناموس، ۳۶. يارهين، ۳۷. پاڳ، ۳۸. کليو، ظاهر ٿيو. ۳۹. جوگين جون، ۴۰. ياترائون،
زيارتون، تيرت، ۴۱. بار آور ٿيون، ڪامياب ٿيون، ۴۲. حَرَم ڏانهن. پاڪ يا پوتر جاءِ ڏانهن (جتي گناهه ڪرڻ جي منع آهي)، خداجي
گهر يعني ڪعبه الله شريف ڏانهن.

دَائِمُ جَهْلِيئُو دَمٌ، لِكَأُيُوثُنِ لُوكَمِر.

۱۲

بَارَهِيَن ڏِيَنهِن بَئِي، مَن مُرَادُون پُنِيُون،
جُوڳِي اِن جَاڻا ڪي، ٿي سِڪِئا سَيِيئي،
سَمَانَا سَيِيئي، جي گُر گڏجي آيا.

۱۳

تَيْن سِڪَ سَيِدُ چَئي، تيرَهِيَن ڏِيَنهِن تَمَامُ،
گَنگا لُوتِي گُودڙڻا، جَرُ پِيَتائُون جَامُ،
وِيئا آهِيَن وِجُودَ، نانگا رِڪِئُو نَامُ،
ڪُهَئُو اِي ڪَلَامُ، لِكَأُيُوثُنِ لُوكَمِر.

۱۴

چُوڏهِيَن ڏِيَنهِن چَلِي وِئا، جُوڳِي مَٿِي جُوءَ،
اُتي آديسِيَن جي، لَڳِي سَين صُبُوح،
راوَل اَنهِيَن رُوءَ، لِكَأُيُوثُنِ لُوكَمِر.

۱. سدائين، ۲. گهڻو، روڪڻو، ۳. ساهه (جهڻو دم = ماڻ ڪڻو)، ۴. ڇپيا، گم، روپوش، ۵. هلڻ، گهمڻ، ۶. ڦرڻ، ۷. من جون، دل جون، ۸. مطلب، مدعا، ۹. آسون، ڪم، ۱۰. پوريون يا راس ٿيون، ۱۱. تارڪ الدنيا فقير، سامي، سناسي، ڪاڙي، ويرائي، آديسي، ۱۲. زيارت، ياترا، تيرت، ۱۳. اڪنڊا، اڪيرڻا، اسڙڪا، ۱۴. عزت وارا، مان وارا، ۱۵. گر ڪي، مرشد (هندن جي) ڪي، هادي يا رهبر ڪي، ۱۶. ڪنڪا جا (ڪنڪا هندستان ۾ هندن جي هڪ پاڪ ۽ پوتر ندي آهي، ڏورانهن ملڪن ۾ مري ويل هندن جي رڪ ۽ هائون هندو ڪڻي اچي هن نديءَ ۾ وجهندا آهن)، ۱۷. پيٽنڊڙ، ۱۸. گودڙي پوڻ يعني فقيرائي ڪفني يا جُبو پهريندڙ جوڳي وغيره، ۱۹. (ڪنڪا نديءَ جو) جل، پاڻي، ۲۰. گهڻو، ۲۱. اندر ۾، دل ۾، ۲۲. جوڳي فقير جيڪي بدن تي ڪپڙو نه ڏيکيندا آهن ۽ ساري عمر شادي نه ڪندا آهن، ۲۳. (گروءَ جو يا مرشد جو) نالو (رڪڻو نام = نالو سنڀاليو يا ياد ڪريو)، ۲۴. چيو، ٻڌايو، ۲۵. ڳالهه، گفتگو، ۲۶. هلي، ۲۷. ڏانهن، ۲۸. ماڳ، منزل (مقصود)، ۲۹. (خيرات گهرڻ لاءِ) صدا، سوال، پڪار، ۳۰. صبح جي مهل يا وقت، سوير، ۳۱. شهزادا، حاڪم، راجائون، جوڌا، پهلو، (هتي مراد جوڳي فقير آهي)، ۳۲. اهڙيءَ طرح، نموني، ۳۳. جهان، دنيا.

۱۵

پَهه ۾ پَنڌَرهين ڏينهن، ٿا سامي ڪن صڌا،
ڪري آيا ڪاپڙي، منجهان ڳام ڳڌا،
ڪنهن جنهن ٻول ٻڌا، لڪا پوئڻ لوڪ ۾.

۱۶

سورهين ڏينهن سيد چئي، ڪاٻولي ڪاهين،
چوٽا چاڙهڻو چيل هه تي، سناسي ساهين،
ڪين قنديل ڪڇ مان، لاهوئي لاهين،
انهن ۾ آهين، لڪا پوئڻ لوڪ ۾.

۱۷

سترهين ڏينهن سَنَبا هيون، سامين ستائون،
ڪڙا ڪچڪولن ۾، ڳولي ڳتائون،
اُٿي آديسي هليئا، جوڙي جڙائون،
سِڪَ نه سلتائون، لڪا پوئڻ لوڪ ۾.

۱. واٽ، گس، مسافريءَ. ۲. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي، سناسي، ڪاپڙي، ويراڳي. ۳. خيرات گهرڻ لاءِ سوال يا سين. ۴. ڳوٺ. ۵. گداڻي، بيڪ، پن، خيرات. ۶. اهڙي. ۷. قول، وچن، انجام. ۸. سوکها ڪٺا، قابو ڪٺا، قاسايا. ۹. چپيا، گرم، روپوش. ۱۰. هلن، گهمڻ، ڦرن. ۱۱. جهان، دنيا. ۱۲. (افغانستان ملڪ جي شهر) ڪابل ڏانهن ويندڙ (فقير)، ۱۳. هلن (منزل مقصود ڏانهن) ۱۴. اوکڙ ڍڪڻ لاءِ ڪپڙي جا ٽڪر، لانگوٽا، لنگ، ۱۵. ٻڌيو، ۱۶. ڪمر، ۱۷. چڪين، ۱۸. ڪين جا، نيسيءَ جا، ۱۹. ڪچڪول، ڪستا، پيالا، ۲۰. بگل، ڪلهي. ۲۱. لاهوت جي معرفت رکندڙ (لاهور صوفي طريقي جي چوٿين منزل آهي)، ۲۲. جدا يا پري ڪن، اتارين، ڦٽا ڪن، ۲۳. تيار ڪيون (ٻڌي)، ۲۴. سامان، تيز، اسباب، ۲۵. چلا، ٽانڻ يا برتن کي ڪڍڻ يا جهلڻ لاءِ هٿيا يا مٽيا، ۲۶. هٿ ڪري، ۲۷. جڙيائون، مڙهيائون، لڳايائون، ۲۸. ٻڌي ٺاهي، ۲۹. سامان يا ٽپڙن جون هڙون يا بستا، ۳۰. پيار، محبت، ۳۱. چڱيءَ طرح ظاهر ڪيائون.

۱۸

ارڙهين ڏينهن اُٿلئا، ڏاڳن کي ڏوئي،
 سامي سڪن سَنبرِئا* ڪون ڪڏهين ڪوئي،
 هُئڙن سُر سَماع جو، جڳت ۾ جوئي،
 ڪنهن سين اورين ڪينڪي، سَناسي سوئي،
 لَنگهائين لَطيفُ چئي، رات سَجي روئي،
 سامي سَپيئي، لڪا پوئن لوڪ ۾.

۱۹

اوڻهين ڏينهن اُمَر ۾، آديسي آهين،
 ڪنهن پَرَ اچي ڪاپڙي، لڪئي مان لاهين،
 نڪي اڏائون نَجُهَرا، نڪي ٿا ڊاهين،
 وينا وراهين، لڪا پوئن لوڪ ۾.

۲۰

ورن ويهين ڏينهن تي، سامي سَجاڻو،
 پاڻ پَچاڻين پُور ۾، آديسي اُٿو،

۱. تيار ٿيا يا سنبرڻا (وڃڻ لاءِ)، ۲. (فقيراڻيون) پوشاڪون، ڪپڙا، ڪفنيون، ۳. تارڪ الدنيا فقير، جوگي، سناسي، ڪاپڙي، ويرائي،
 بيراڳي، آديسي، ۴. آرام، آسائش * سامين کي آرام نه نصيب ٿيو يا مليو، ۵. ڪنهن به وقت، ۶. انهن کي هو، ۷. درد، ڏک، غم، ۸.
 الاهي ذکر، ۹. جهان، جڳ، دنيا، ۱۰. جيڪو، ۱۱. سلين، بيان ڪن، وندين، ۱۲. وهائين، گذارين، پوري ڪن، ۱۳. چپيا، گم،
 روپوش، ۱۴. هلن، گهمڻ، قرن، ۱۵. جڳ، جهان، دنيا، ۱۶. (خدا جي) حڪم، فرمان، ۱۷. ريت، نموني، ۱۸. نصيب يا تقدير (۾)
 لکيل)، ۱۹. ڊاهين، ڪاٽين، ميسارين، مَحوڪن، ۲۰. جوڙيائون، ٺاهيائون، ۲۱. جهوپڙا، گهر، آستان، مڪان، ۲۲. ڪيرائين، زمين دوز
 ڪن، ۲۳. وندين يا وائين يا وڃين (پاڳ وغيره)، روحانيت تقسيم ڪن، ۲۴. موٽڻ، ۲۵. (خدا جي) ڄاڻ يا معرفت حاصل ڪرڻو، ۲۶.
 پنهنجي جان يا جسم، خودي، ۲۷. جلائين، ساڙين، ۲۸. فڪر، گهڻيءَ.

مَالِهَاتُون مَارِئُون، لِكَا پُوتُون لُوكَ ۾.

۲۱

اللّٰه اِيڪِيهين ڏينهن تي، وِٻراڳي واريَن،
ڪڏهين ايندا ڪاپڙي، گنگا گِرَناري،
لَقَّا لاهُوتِيَن ڪي، ڪنهن ڏک ڏيڪاري،
اهڙا آچاري، لِكَا پُوتُون لُوكَ ۾.

۲۲

ٻاويَهين ٻانُ لڳو، آديسِيَن اچي،
ڪنهن جنهن ڪيف ڪڪورِئا، منجهان مڃ مڃي،
لانگوتِئا لالُ تِئا، انهيءَ پَه پَچي،
هليئا وِئا هِنگِلاج ڏي، راوَل رات رَچي،
ڪَرِئو ساڪ سَچي، لِكَا پُوتُون لُوكَ ۾.

۲۳

تِيوِيهين تِمائي، نانگا هليئا نيئ،
ڪين وساريَن ڪاپڙي، سَٻاجهائي سيئ،

۱. تسبيحون، سَمَڙيون، ۲. ڦيرايو، هلايو، سوريو، جيئو، ۳. ڇپيا، ڪر، روپوش، ۴. هلن، ڪهن، ۵. جهان، دنيا، جڳ، ۶. اي الله، ۷. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي، ڪاپڙي، سامي، سناسي، آديسي، ٻيراڳي، ۸. موٽائين، واپس ڪرين، ۹. گنگا تي يا گنگاڏانهن (گنگا هندستان ملڪ جي) اتر پرديش صوبي ۾ هڪ ندي آهي جنهن کي هندو پاڪ يا پوتر سمجهي پوڄيندا آهن ۽ ان جي ڪناري تي هندن جا تيرت ۽ زيارت گاهون آهن)، ۱۰. گرنار مان تيرت يا زيارت ڪري موٽيل فقير (گرنار هندستان جي رياست جهوناڳڙهه ۾ هڪ شهر آهي جتي هندن جا تيرت آهن)، ۱۱. لقاپور (لقاپور ان هنڌ يا جاءِ کي چوندا آهن جتي محبوب جو ديدار ٿئي ٿو ۽ جتي سدائين سوجهرو آهي ۽ اونداهه اصل ڪانهي)، ۱۲. لاهوت جي ڄاڻ يا معرفت وارا (لاهُوت صوفي طريقي جي چوٿين منزل آهي)، ۱۳. درد يا سور (عشق جي)، ۱۴. آچار وارا يعني انصاف پسند، روشن دماغ وارا، اعليٰ شخصيت وارا، ۱۵. ٻاويَهين ڏينهن تي، ۱۶. (الاهي عشق جو) تير، ڪڙ، ۱۷. آديسين ڪي، ۱۸. اهڙي سخت يا زور واري، ۱۹. (الاهي عشق جي) نشي، خمار، ۲۰. (پڄاڻي) لال يا ڳاڙها ڪٿا، ۲۱. (الاهي عشق جي) باهه، ۲۲. گرم ٿي، جوش ڪاڻي، پچري، ۲۳. لانگوتي يا لنڪ ٻڌل (جوڳي فقير)، ۲۴. ٻيه ۾، خيال ۾، فڪر ۾، ۲۵. روانا ٿي، آسهي، ۲۶. بلوچستان صوبي ۾ لس ٻيلي ڀرسان هڪ شهر جتي ٿانيءَ جو تيرت آهي، ۲۷. شهزادا، حاڪم، سورما (جوڳي فقير)، ۲۸. هار سينگار ڪري، ۲۹. پت، ويساهه، ڀروسو، ۳۰. پڪي، ۳۱. ٽيوِيهين ڏينهن تي، ۳۲. (ڳوڙها) وهائي.

جِهَجِيُو جِهِيئي جِهِيئي، لِكَا پُوڻن لوڪَ ۾.

۲۴

چَوِيهينَ چَلَنَ جي، ويراڳينَ وائي،
هَلُولُ ڪَري هَلِئا، سَناسِي سَنائين،
آديسينَ اُڪيَرَ سين، لالَ پَرِيانَ لائي،
سَامي سَوائي، لِكَا پُوڻن لوڪَ ۾.

۲۵

پَنجَوِيهينَ تي پُورِي، آئيندو الله،
وَنگي وَرهنَ ويڙهئو، ساڻ سَناسينَ ساھ،
آيو اُپ اُڪيَن مَمان، اُڪَنڊئو ارواح،
سِڪَ تنهن سَامي سَاءِ، لِكَا پُوڻن لوڪَ ۾.

۲۶

ويراڳي وارنَ کي، چَوِيهينَ چَوِيهين،
لايو خَاڪَ لَگَن کي، جَتائون جوڙين،
سَگِيون نئون سَچَ ۾، ڪاهوڙي ڪوڙين،

۱. اندر جو اندر ۾ غمناڪ ٿيو يا فڪرمند ٿيو. ۲. هڪڙيءَ مانيءَ. ۳. جهن جي سبب، (الاهي عشق جي) تونس يا تپ يا گرمائش جي سبب. ۴. ڇپيا، گرم، روپوش. ۵. هنن، گهمڻ، ڦرڻ. ۶. جهان، جڳهه، دنيا. ۷. چوويهين جي ڏينهن تي. ۸. وڃڻ. ۹. ويراڳين کي، تارڪ الدنيا جوکي فقيرن کي. سامين کي، سناسين کي، آديسين کي، ڪاڙين کي. ۱۰. تات، بچار، سرسلو. ۱۱. آواز، هونگون. ۱۲. درويش، الله لوڪ فقير. ۱۳. پيار، محبت. ۱۴. لائي، لالڻ. ۱۵. ڳاڙهان. ۱۶. پرين جي، محبوب جي. ۱۷. لڳائي، مڪي، سڪيا، آسودا، سخي، دانا. ۱۸. پنجويهين جي ڏينهن تي. ۱۹. پورپ جا جاني يا پانڊيٽڙا (زيارتي)، هندستان ۾ پورپ جو علائقو ڪنڀور کان وٺي بهار تائين پکڙيل آهي جنهن ۾ هندن جون زيارت گاهون آهن جهڙوڪ بنارس، ڳيا، ڪاشي، دٿارڪا وغيره. ۲۰. جڪڙي، ٻڏي. ۲۱. (جداڻيءَ جي) غم يا فڪرن. ۲۲. چوڌاري وڪوڙيو. ۲۳. جيءَ، جند، جان. ۲۴. پاڻي. ۲۵. سڪڻ لڳو، واجهائڻ لڳو، ۲۶. روح جو جمع ٿي هتي واحد جي صفتي ۾ ڪم آيل آهي. هن جي معنيٰ ٿيندي من، دل، ۲۷. سڪ جو، اڪند جو، خب جو، پيار جو، ۲۸. سڪ ڏانهن اشارو. ۲۹. سامين کي، ۳۰. سواد، مزو، لطف. ۳۱. ڪولين، ۳۲. لڳايو، مڪيو. ۳۳. مني، ڌوڙ، ۳۴. عضون يعني بدن کي، ۳۵. وارن جا مڇا يا چڱون، منجهيل يا ڳنڍيون ڏنل وار. ۳۶. ٺاهين، سنوارين. ۳۷. ڍڳن جي سڱن مان ٺهيل توتاريون. ناد، نفير. ۳۸. ڪٽو. ۳۹. بيان، رڻ ٻٽ. ۴۰. ڌٽ يعني جهنگلي وڻن ۽ گاهن مان حاصل ڪيل ميون ۽ ان تي گذران ڪندڙ. ۴۱. رڪن.

وِيتَرِ ٿا ووڙين، لڪا پوئڻ لوڪ ۾.

۲۷

ستاوبهينءَ سِر تي، ٿا پوڳي وجهن پاڻ،
لايو خاڪ لڱڻ کي، پتلوڙين پاڻ،
ڪڍائون ۽ گودڙيون، هيون سَناسين ساڻ،
انهن جاتو ڄاڻ، لڪا پوئڻ لوڪ ۾.

۲۸

اڻاوبهينءَ اُن کي، سَندي پَنڌ پَچَڙ،
سامين سَاز سَنوان ڪَڻا، تَنڌ وَجائين تار،
ڪن مَدائي ڪانه ڪا، موچارا مَڻيار،
پاڻ پليٽيءَ ڪان پلي، ٿئا ڏُرڀائين ڌار،
اهڙيءَ ساڪ سَچَڙ، لڪا پوئڻ لوڪ ۾.

۲۹

اوڻتيهَن آيا، سَناسي سَرتاج،
حاصل حُسينين جي، سَپ ٿيندي حَاج،

۱. وڌيڪ حد کان زياده، ڪهڙو. وري. ۲. ڳولڻ، ڏورين، ۳. ڇپيا، ڪر. روپوش، ۴. هلڻ، ڦرڻ، گهمڻ، ۵. جڳ، جهان، دنيا، ۶. ستاوبهين جي ڏينهن تي، ۷. مٿي، بدن، ۸. تڪليفون سهندڙ يا پوڳيندڙ، جان کي جفا ڏيندڙ، ۹. چوپائي مال جو ڇيڻو يا ڦولڙيون (خاڪ، مٽي)، ۱۰. لڳايو، مڪيو، ۱۱. عضون (بدن کي)، ۱۲. هلاڪ ڪن، تڪليف ۾ وجهڻ، ۱۳. خود، پنڊ، سرين، بدن، ۱۴. پيالون، جمنيون، ڪرمندل، ڪسٽا، ۱۵. فقيرن جي پاڻ لاءِ ڪيڙن جي ٽڪرين مان ٺهيل جُبا، خرڻ يا ڪفنون، رليون، ۱۶. تارڪ الدنيا فقيرن، جوگين، سامين، ڪاڙين، آديسين، ويراڳين، ۱۷. انهن (جوڳي فقيرن)، ۱۸. پروڙيو، معلوم ڪيو، ۱۹. علم، معرفت، آگاهي، ۲۰. جي، ۲۱. هلڻ، سفر، ۲۲. تات، فڪر، اڻ تن، ۲۳. وڃائڻ جا اوزار جهڙوڪ سنگيون، ڪيتر، مڙليون وغيره، ۲۴. تيار، ٺيڪ، درست، ۲۵. ساز (کي وڃائڻ لاءِ) سان ٻڌل رُڪ يا ٿامي جي سنهڙي تار، ۲۶. ڇيڙين، جورين، ۲۷. برائي، ۲۸. پلارا، نيڪ، سڳورا، مڻيار، مڻيادار، خوبصورت، ۲۹. ناپاڪائيءَ، ۳۰. جهلي، روڪي، پاسي يا پري ڪري، ۳۱. ڌر کان، اصل کان، شروعات يا ازل کان، ۳۲. جدا، علحدا، پري، ۳۳. ساڪ سان، ڪاريت يا عزت يا آبرو مان سان، ۳۴. سڀتيا، راستباز، ڪرا، ۳۵. سر جا يعني مٿي جا تاج يعني ڇٽ، اڳواڻ، سردار، رئيسن، ۳۶. پراڻ، پليءَ پلٽ هٿ يا قبضي ۾ آيل، ۳۷. جوڳي فقيرن جو هڪ قسم، ۳۸. حاجت، مطلب.

پَسَنَ ڪَارَڻَ پَرِبنَءَ جي، وِينَا وَجَهَنَ وَاجَهَ،
 سَاڏُو اُوَ سَپَا جَهَ، لَڪَا پُوڻَن لَوڪَ ۾.
 ۳.

پُورِيءَ تِيَهَنَ پَرِبنَءَ سِين، تِئَا مِڙِيئي مَوْجُوڏُ،
 نِسُورِيئي نَانِهَ جو، سَامِي ڪَن سُجُوڏُ،
 لاڻَمَآئَن لَاهُوتَ ۾، وَجَايو وَجُوڏُ،
 سِڪَ مَنجَهَان رَا سُوڏُ، لَوڏِي لَوڙِي آيا.

وائي

ڪَلِپَتِي آيا ڙِي مَاءَ، آئون هَلَندي اُن سِين،
 حِرَصَ هَوا جيءَ جَن جَا، سُڪِيَن تَان نَه سَڏَايا،
 تَن تَڪِيَا تَاڪِي چَڏَڻَا، جي اِيهِيءَ وِرونهَن وَڏَايا،
 توشَڪُون ۽ تَڪِيَا، وَهَآئَا جَن وِرايا،
 هَلو تَه پَسُون اُن ڪي، جَن لَنگَ لَاهُوتِيَن لايَا.

۱. ڏسڻ، ۲. لاءِ، واسطي، ۳. محبوب (خدا)، ۴. وجهن واجهه = سَتون سَتين، آڀاءَ يا هِيلا ڪن، ۵. درويش، جوڳي، سامي، سناسي، ڪاپڙي، ويراڳي، آديسي، تارڪ الدنيا فقير، ۶. آهي، ۷. ٻاجه وارا، ٻاجهارا، مهربان، ۸. ڇپيا، گر، روپوش، ۹. هلن، ڦرن، گهمڻ، ۱۰. جڳ، جهان، دنيا، ۱۱. ليڪ، برابر، نه گهٽ نه وڌ، ۱۲. ٽيهين ڏينهن تي، ۱۳. گڏ، ۱۴. صفا، بلڪل، خالص، ۱۵. نيسي، نابودي، عدم، ۱۶. سلام، تعظيم، پوڄا، بندگي، ۱۷. بنان طمع يا لالچ وارن، لا آڀالي يا بي پرواه فقيرن، ۱۸. صوفي طريقي جي چوڻين منزل، عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي، ۱۹. نابود يا ناس ڪيو، ۲۰. هستي، ۲۱. پيار، حُب، ۲۲. مان، جي وسيلي، ۲۳. نفعو، لاڀ، ۲۴. شڪاري، سڪايل، مشتاق (هتي مراد جوڳي فقير آهي)، ۲۵. حاصل ڪري، ۲۶. رنجائيل، ڏکوئل، ۲۷. سڪن، آسائشن، فرحت، ۲۸. هرڪا، لالچا، ۲۹. مڪان، آستان، مڙهيون، ۳۰. (تاک ڏيئي) بند ڪري، ترک ڪري، ۳۱. سڪ، محبت، چڪ، ڪشش، وڇوڙي، ۳۲. پکيڙيا يا ڦهلايا پر هتي اصطلاحي معنيٰ ٿيندي نابود يا ناس ڪيا، ۳۳. هٿيارن يا قيمتي شين رکڻ جون جايون، توشا خانا، هنڌ، بسترا، ۳۴. وهڻا، سرهاڻا، ۳۵. ڦٽاڪا، ترک ڪيا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر رامڪلي

داستان ٿنو

۱

ڪَنهن جَنهن سَناسِي سُورَ جِي، وَتَن ۾ وَهَلُورَ،
 ٻَهَرِ ٻوليءَ ٻِيءَ قَرَن، گَهَتَ ۾ گَهائِلَ گَهُورَ،
 چَتَ جَنِي جَا چُورَ، هَلو تَڪِيَا پَسُون تَن جَا.

۲

ڪَنهن جَنهن سَناسِي سُورَ جِي، مَنجَه وَهَلُورَ وَتَن،
 اَنئي پَهَرَ اَلڪَ جَو، ڪَو وِڏُ وِيراڳِيَن،
 سَنَدائِيَن صَاحِبَ پَر، ٿا ڪَپَڙِي ڪَنبَن،
 جِي راتو ڏينهن رَمَن، هَلو تَڪِيَا پَسُون تَن جَا.

۳

سَنَدائِيَن سَفَرَ ۾، رَمَن مَٿِي رَاهَ،
 ۲۸ ۾ ۲۹ پَرَن پُورِ پَنڌَ ڏي، مَنجَه مَوالِي مَاهَ،
 ۲۳

۱. اهڙي، ۲. تارڪ الدنيا فقير، جوکي، سامي، ڪاپڙي، ويراڳي، بيراڳي، آديسي، ۳. درد، عذاب، تڪليف، ۴. هلن، پٽڪن، چرن، ۵. پريشانيءَ، آداسائيءَ، ۶. ٻاهر، ظاهر ۾، ۷. ٻوليءَ سان، ڳالههءَ يا گفتگوءَ سان، طور طريقي سان، ۸. نراليءَ، ۹. اندر، دل، سرير، ديهيءَ، ۱۰. ڦٽيل، زخمي ڪيل، ۱۱. گهورَ جا، (محبوب جي) نظر جا، ۱۲. دليون، ۱۳. (الاهي عشق ۾) ورتل يا ڦاٿل، پڳل، ٽٽل، پرزا پرزا ٿيل، ۱۴. آستان، مڪان، مڙهيون، ۱۵. ڏسون، ۱۶. سڄو ڏينهن سڄي رات (پهر ۾ ٽي ڪلاڪ يا گهڻا آهن)، ۱۷. جنهن جي لک يا ڄاڻ نه بچي سگهي، بي ڇون، بي مثال، خدا، ۱۸. زخم (درد جو)، ۱۹. ويراڳين کي، ۲۰. هميشه، هر وقت، ۲۱. مالڪ، خدا، ۲۲. کان، ۲۳. ڊڄن، ۲۴. هلن (خدائي واٽ تي)، ۲۵. مسافريءَ، ۲۶. تي، ۲۷. واٽ، گس، ۲۸. هلن، ۲۹. پورپ جي، اڀرندي جي (هندستان جي اتر پرديش رياست جي ڪانپور کان وٺي بهار تائين واري علائقي کي پورپ چوندا آهن. جنهن ۾ هندن جا تيرٿ يعني زيارت گاهون آهن، جهڙوڪ بنارس، گيا، ڪاشي، ڌاڙڪا وغيره)، ۳۰. سفر، مسافريءَ، ۳۱. اندر ۾، ۳۲. مست، متوالا، ۳۳. ماڻه جا، ڇنڊ ڇا، محبوب جا.

جَنِ اَلڪَ سِينِ اَگَآهَ، هَلَوِ تَڪِيَا پَسُونِ تَنِ جَا.

۴

ڪَنَ ڪَتَ ڪَآپَتَ ڪَآپَرِي، ڪَنَوَتِيَا ڪَنَ چِيرَ،
سَدا وَهِنِ سَامُهَآنَ، عَاشِقَ اُتَرِ هِيرَ،
تَسِيَا ڏِيئي تَنَ ڪِي، سَاڙِيَاُونِ سَرِيرَ،
جي فَنَآ ٿِيَا فَرِيرَ، تَڪِيَا پَسُونِ تَنِ جَا.

۵

ڪَنَ ڪَتَ ڪَآپَتَ ڪَآپَرِي، ڪَنَ جي ڪَتَائِي،
لاهُوَتِي لَطِيفِ چِي، مَآگَ نَهَ مَتَائِي،
جي خُودِيءَ ڪِي ڪَائِي، تَڪِيَا پَسُونِ تَنِ جَا.

۶

ڪَنَ ڪَتَ ڪَآپَتَ ڪَآپَرِي، ڪَنَوَتِيَا ڪَنَ ڪَتَ،
دُونَهَآنَ جَنِ دُڪَائِيَا، هَلِي مَتِي هَتَ،
خَاڪَ جَنِي جِي ڪَتَ، هَلَوِ تَڪِيَا پَسُونِ تَنِ جَا.

۱. جن جي، ۲. جنهن جي لک يا ڄاڻ نه پئجي سگهي، بي چُون، بي مثال، خدا، ۳. واقفيت، ملاقات، سڃاڻپ، ۴. آستان، مڪان، مڙهيون، ۵. ڏسون، ۶. ڪن ڪٽيل يا ڪن وڍيل (فقير)، ۷. جوکي (تارڪ الدنيا) فقيرن جي هڪ ذات، عابد، پرهيزگار، ۸. تارڪ الدنيا فقير، جوکي، سناسي، سامي، آديسي، ويراڳي، ۹. ڪن وڍيل، ۱۰. ڪن پير = ڪن جبريل يعني وڍيل، ۱۱. هميشه، ۱۲. آڏو، ۱۳. عشق يعني محبت ڪندڙ، محب، محبت الاهيءَ ۾ غرق، ۱۴. اُتر جي، شمال جي، اڀرندي سج ڏي منهن ڪرڻ سان کاٻي هٿ واري طرف جي، ۱۵. هوا (اتر هير = ٿڌي هوا، وَلَهه)، ۱۶. اچون بکون، فاقا، ۱۷. بدن، جان، جسم، سرير، ۱۸. جلايائون، ۱۹. نابود، ناس، ۲۰. صاحب فقر، الله لوڪ، درويش، تارڪ الدنيا، ۲۱. ڪيائين، وڌائين، ۲۲. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي، صوفي طريقي جي چوٿين منزل) جا واقف يا ڄاڻو، ۲۳. آستان، ۲۴. بدلائين، ڦيرائين، ۲۵. آبي، انڪار، پاڻي، ۲۶. نابود ڪن، ۲۷. هلڪيون يا جهڻيون باهيون، ۲۸. ٻاريا، ۲۹. تي، ۳۰. (روحاني) دڪان، آستان، ۳۱. مٽي، ڌرتي، زمين، ۳۲. منجو، چارباڻي، سڄ، ڪٽولو.

۷

ڪَن ڪَت ڪَآپَتَ ڪَآپَڙِي، ڪَنوَتِيَا ڪَن ڌَارَ،
هَلِئَا هِنِگِلاجَ ڏِي، بَابُو چَڏِي بَارَ،
جي ڪِن قَبُولُتَهَارَ، تَڪِيَا پَسُون تَن جَا.

۸

ڪَن ڪَت ڪَآپَتَ ڪَآپَڙِي، ڪَنوَتِيَا ڪَن چَئِنَ،
پَهَرَن پَنَن ڪَآپَڙِي، سُجَ مِر هَئِن سَئِنَ،
جي قِيَمَتَ پَانِئِن ڪِنَ، تَڪِيَا پَسُون تَن جَا.

۹

ڪَن ڪَت ڪَآپَتَ ڪَآپَڙِي، لانگوَتِيَا لالَ،
لاهُوَتِي لَطِيَفَ چَئِي، ڪَنهِن نَه مَوُهِيَا مَالَ،
هَهَرَا جَنِي حَالَ، تَڪِيَا پَسُون تَن جَا.

(۱۰)

ڪَن ڪَت ڪَآپَتَ ڪَآپَڙِي، جَن جَاڻِي چَڏِيُون جَئُون،
وِيئَا ڪَن وُئُون، هَلو تَڪِيَا پَسُون تَن جَا.

۱. ڪن ڊريل يا ڪن لڙيل (ڪنن ۾ پيل ڪنڊلن يا والن جي ٻار سبب). ۲. بلوچستان جي صوبي ۾ لس ٻيلي جي ڀرسان هڪ شهر (جتي هندن جا تيرت يا زيارت گاهون آهن). ۳. رمتو يا سيلاني فقير. ۴. فنا ڪري، ترڪ ڪري. ۵. (دنيوي) سازوسامان يا مال اسباب، ٽپڙ ٽاڙي. ۶. نيسي، عدم. ۷. قبول ڪندڙ، پسند ڪندڙ. ۸. ڪن چيريل. ۹. پهر کان، ماڻهن يا خلق کان. ۱۰. (خيرات) گهرن، مڱن. ۱۱. رڻ پٽ، بيابان. ۱۲. (خيرات يا بڪيا گهرن لاءِ) صدا، سَوال. ۱۳. ناڻو، دنيا، دولت، مرتبو. ۱۴. پسند ڪن. ۱۵. بلڪل نه، بنهه نه. ۱۶. لانگوٽي (بدن جي هيٺئين حصي کي ڍڪڻ لاءِ ڪپڙي جو ٽڪر) ٻڌندڙ، لنگ ڍڪيندڙ. ۱۷. سهڻا جوان (جوکي)، ۱۸. هرڪاپا، لالچاپا. ۱۹. ملڪيت، ڌن، دولت. ۲۰. جني جا. ۲۱. حالتون، ڪيفيتون. ۲۲. ارادنا، ڄاڻي بجھي. ۲۳. رکيون يعني نه ڪوڙايون يا ڪتابون. ۲۴. وارن جون جڳون يا مڇا. ۲۵. (فيض يا ڪرامت جون) ورهاستون، ورڇون.

(۱۱)

ڪَن ڪَتَ ڪَآپَتَ ڪَآپَڙِي، جَن ڇَڏِيُون ڄَآڻِي ڄَتائُون،
خُودِي ڪَآنيائُون، هَلو تَڪِيَا پَسُون تَن ڄَا.

(۱۲)

ڪَن ڪَتَ ڪَآپَتَ ڪَآپَڙِي، جَن ڄِي ڪَن ڪَرَا،
سَڄَ ٻَڌائُون سَنَدِرا، جوڳِيَن ڄِيءَ ڄَڙِڻَا،
پَآڻِي مُنهن مَڙهَڻان، هَلو تَڪِيَا پَسُون تَن ڄَا.

(۱۳)

ڪَن ڪَتَ ڪَآپَتَ ڪَآپَڙِي، جَن ڄِي ڪَرَن ۾ ڪَڙولَ،
اُڻِي آڏِيءَ راتِ جو، ڪَن حُسنِي هُولَ،
ڳُون ڪَڄَا اُن ڳولَ، گَڏجَن مَآن نَه گَڏاءَ ۾.

(۱۴)

ڪَن ڪَتَ ڪَآپَتَ ڪَآپَڙِي، مَڻن ٻَآن ٻَري،
اورِبندي اَلڪَ سين، وِين وَلَهَه وَري.

۱. ڪن ڪٽيل، ڪن وڌيل، ۲. ڪاپڙي، جوڳي (تارڪ الدنيا) فقيرن جو هڪ فرقو يا ذات، ۳. رکيون يعني نه ڪتابيون يا ڪوڙايون، ۴. ارادتا، ڄاڻي ٻجهي، شوق ۾ پئي، ۵. وارن جون جڳون، يا مڇا، ۶. آيو، پاڻڻو، هستي، ۷. ساڙيائون، ناس يا نابود ڪيائون، ۸. آستان، مڪان، مڙهيون، ٺڪاڻا، ۹. ڏسون، ۱۰. عاج يا ڪنهن سادي ٺانءَ جا) ڪنڍلا يا والا، ۱۱. سڄ جا، حق جا، ست جا، پاڪدامنيءَ جا، ۱۲. واحد سندرو = ڇيلهه يعني ڪمر کي ٻڌڻ جو ڪپرو، ڪمر پتو، ۱۳. جيءَ کي، جان کي، بدن کي، ۱۴. ٻڌا (مضبوطيءَ سان)، ۱۵. وجهي، ۱۶. مڪ، مٿو، منڍي، ۱۷. مڙهيون، (جوڳي فقيرن جي) آستانن يا ٺڪائين ۾، ۱۸. ٻانهن (ڪراين)، ۱۹. ڪنڪڻ، ڪولاڀا، ۲۰. جوڳي (فقيرن جو هڪ قسم)، ۲۱. آواز، هونگون، ۲۲. ڳوٺ ۾، ڪار ۾، ۲۳. ان جي، ۲۴. ڳولا، تلاش، ۲۵. ملن، ۲۶. مان نه = سال، ۲۷. گداڻي ڪندي، خيرات بندي، ۲۸. انهن جي مٿان، انهن تي، ۲۹. ويس، بوشاڪون، وڳا، ڄبا، ۳۰. مٽي هاڻا، ۳۱. ميرا، ۳۲. ڏڪر جو ورد ڪندي، جنهن جي لک يا ڄاڻ نه بڻجي سگهي، بي چون، بي مثال، خدا، ۳۳. سردي، ڏاڍي ٿڌ، پوئين رات واري ٿڌ ڪار، رات جو پويون حصو، ۳۴. مٿان پئي، حملي آور ٿي.

پَسَوَ پَتِ پَرِي، جِي جَان جُو گِي ٽَن جِي.

۱۵

جُو گِي جَگِ نَه وَگِ، جَگِ نَه ڏَنو جُو گِي ٽَن،
آديسي عَالَمَ کان، لاهِي چُرِڻا لَگِ،
سَامِي ٿَڻا سَرِگِ، تَڪِيَا پَسُون ٿَن جَا.

۱۶

تَڪِيَا پَسُون ٿَن جَا، هَلِي مَنجَهَان حَالِ،
ڪوڙِي ڪَنو ٿِي ٽَن جَا، پَنِرُ پَانِيان پَالِ،
سَامِي ٽَن جِي سَنِيالِ، مَنهنجو چَٽُ چَگُو ڪَڻو.

۱۷

تَڪِيَا تَڪِيائُون، وِڻا رَمَنڊا رامَ ڏِي،
ڪِجَان خَبَرَن لَهَان، آديسي ٽَن اُڻون،
ڪَنهن ڪُوڻ ڪَنِيائُون، ڪَاڏِي وِڻا ڪَپَڙِي.

۱۸

تَڪِيَن سِيَن توڙان، وِڻا ٻَڙِي وِڻي ڪِي نَڪِي،

۱. ڏسو، ۲. ساک، ڪاريت، عزت، ويساه، ۳. ٺهي، رمجي اُٿي، ٻڙي اُٿي، ۴. اي جي جان، اي جي جان، اي ايل، اي امان، ۵. جوگين، تارڪ الدنيا فقيرن، ڪاپڙين، سامين، سناسين، آديسين، ويراگين، بيراگين، ۶. جڳ ۾، جهان يا دنيا ۾، ۷. وڳ ۾، قافلي ۾، ميڙ يا مجموعي ۾، سٺ ۾، ۸. جوگين، ۹. جهان، جڳ، دنيا، ۱۰. ختم ڪري، چئي، توڙي، ۱۱. هلا، وٺا، رڙهڻا، ۱۲. لڳ يا لاڳاپو، ۱۳. سر ۾، بهشت ۾ يعني آرام يا فرحت ۾، ٻي جهان ۾ يعني فوت ٿي يا مري وٺا، ۱۴. آستان، مڪان، مزهيون، ٽڪڻا، ۱۵. ڏسون، ۱۶. نڪري، ٻاهر ٿي، ۱۷. بي خوديءَ بي هوشيءَ، مستيءَ، ۱۸. ڪروڙين، ڪروڙن جي تعداد ۾، گهڻا، ۱۹. ڪن ڪٽيلن، جوگين، ۲۰. اي پير، اي اديون، ۲۱. ڄاڻان، سمجهان، ۲۲. ٿورا، مهربانيون، ۲۳. سار، يادگيريءَ، ۲۴. من، دل، ۲۵. ٺيڪ، درست، صحيح، ۲۶. (درن جا) تاڪَ ڏيئي بند ڪيائون، ترڪ ڪيائون، ڇڏيائون، ۲۷. هلندا، ۲۸. خدا جو (هندي) نالو، ۲۹. (فڪر يا ڳڻتيءَ ۾) ڳرڻ، ونجهڻ، ۳۰. سڌ، پتو، ۳۱. حاصل ڪريان، هٿ ڪريان، ۳۲. آديسين جي، ۳۳. ڪهڙي، ۳۴. طرف ڏي، پار ڏي، ۳۵. لڏو يا ٽپڙ ٽاڙي ڪيائون، ۳۶. ڪيڏانهن، ڪهڙي طرف ڏي، ۳۷. توڙ کان، شروع کان، ازل کان، ۳۸. دل لڳي، آٿڙي.

جَراتِي جِيَرَن سِين، ڪَآرا ڪِئائُون ڪوڙا،
آسَن اُجَڙوڙا، سَڄَڙوڙا سِين سَڄَڙِين.

(۱۹)

مَڙهَ پُورِيائُون مَآڻ ٿِي، تَڪِيَن نَاهِ تَنوَارَ،
آسَن مَڻڻان اُن جِي، نِت تَمَآيَمِ نَارَ،
سَامِي سَڀ جَمَارَ، ڏيئي ڏُڪ ڏور ٿيئا.

۲

گُڙيو تَڪَبَر تَڪِيَا، حِيلا ڪِئو هَلَن،
مُورَن تان نَه لَهَن، لَمِي راهه لطيف چَئي.

۲۱

سَامِي ڪَامِي پَرِين لِيءِ، ڪُسي ٿيئا ڪَبَابُ،
اوڻِيَن ارَتِي گاڏُون، مَنجَهان اڪِيَن آبُ،
تَهڙو ڏسَن ڏوهه ڪِي، تَهڙو تَن ٿوابُ*،
سَنَدو ذاتِ جَوَابُ، تُون ڪِيئن پُچِين تَن ڪِي.

۱. ساڙي يا جلائي، ۲. باهين، ۳. سياهه، ۴. سينا، ڇاتيون، آرم، ۵. آستان، مڪان، مڙهيون، ٽڪاڻا، ٽڪيا، ۶. سڃا، ويران، ۷. آباد، وسيل، ۸. سڄڻ، محبوبن، پرين، ۹. ٽڪيا، مڙهيون، ۱۰. (درد ڏيئي) بند ڪڍائون، ۱۱. ڇپ، خاموشي، ۱۲. ٽڪين مر، ۱۳. آواز، ڳالهه، ۱۴. مسلسل، لاڳيتو، ۱۵. مون تمايا يا وهيا، ۱۶. واحد نار = ڪوه مان پاڻيءَ ڪڍڻ لاءِ ڪاٺ جو ٺهيل چرخو يا اٿ، ٺڪ جي پيسان اکين وارا سوراخ، تنرا (تماير نار = اکين مان بي انداز پاڻي يعني لڙڪ وهائڻ)، ۱۷. تارڪ الدنيا فقير، جوکي، سناسي، ڪاٻڙي، آديسي، ويرائي، بيرائي، ۱۸. ساريءَ، سموريءَ، ۱۹. ڄمار لاءِ، عمر يا زندگيءَ لاءِ (سڀ ڄمار = هميشه لاءِ)، ۲۰. سور، عذاب، ۲۱. ڏور ٿيئا = پري هليا ويا، جدائي ڪري ويا، ۲۲. تڪبر جا، وڏائيءَ جا، خوديءَ جا، ۲۳. واحد تڪيو ڏيڍ فوٽ کن ڊگهي ڪاٺي جنهن تي جوکي فقير ويٺي ويٺي نراڙ يا پيشاني رکي فڪر يا ڌيان پڄائيندا آهن، بيرائڻ، آڌار، ۲۴. عذر، بهانا، اٽڪلون، چالاڪيون، ۲۵. مور، اصل، صفا، بنهه، ۲۶. حاصل ڪن، لين، وٺڻ، اختيار ڪن، ۲۷. هيٺاهين (نهائيءَ واري)، ۲۸. گس، وات، رستو، ۲۹. سڙي جلي، پڇي، ۳۰. ذبح يا قتل ٿي، وڍجي، ڪڇجي، ۳۱. قيمون، گوشت جا ذرا ذرا، ۳۲. پلٽين، وهائين، ۳۳. ارتي سان، رت يا خون سان، ۳۴. گڏيل، مليل، ۳۵. پاڻي (لڙڪ، ڳوڙها)، ۳۶. جهڙو، جهڙيءَ طرح، ۳۷. گناهه، پاپ، ۳۸. تهڙي طرح، ۳۹. نيڪ ڪم، پُڇ* هو گناهه ۽ ٿواب کي هڪ نظر سان ڏسڻ ٿا، سڀ ڪم خدا ڪارڻ ڪن ٿا، ۴۰. جو، ۴۱. قوميت، ۴۲. سوال جي ورندي، يا حل، ۴۳. ڪهڙيءَ طرح، چو، ۴۴. معلوم ڪرين، ۴۵. کان.

۱. سامين کي، تارک الدنيا فقيرن کي، جو پکين کي، سناسين کي، کاڙين کي، اديسين کي، ويراڳين کي، ۲. توشو، اذفو، آجکو، مسافريءَ تي وڃڻ وقت رستي ۾ واپرائڻ لاءِ کاڌو ۽ ٻيو سامان، ۳. سور جو، تڪليف جو، غم جو، گوندر جو، ڏک جو، ۴. فقيرن جي ڪچن ۾ لڙڪندڙ ڳوٺڙين، بگرين، جهولين، بچڪن، ۵. مڙها، پيوند يا ٻيو سٺا ڪها، ۶. بدن، سرير، ۷. (روحاني) نياپن، ۸. فڪر، خيال، ويچار، ۹. آسَ جي وقت، فجر يا پريات جي مهل، صبح جو سوير، ۱۰. ساز وڄائي، ۱۱. واٽ ٿڻا = (واٽ يا رستو وٺي) روانا ٿي وٺا، ۱۲. پيوند ڪن (جيئن ڪپري کي چٽيون هڻيون آهن)، ۱۳. اهڙي، ۱۴. نشي يا خمار (الاهي عشق جي)، ۱۵. (پڄاڻي) لال يا ٻاڙها ڪها، پختا ڪها، ۱۶. چڪو (کيرين کي) گهنج وغيره ڪڍڻ، ۱۷. توپيا، سيبيا، تانڪا، ۱۸. آڊو، اون، فڪر، ڳڻتي، ڊپ، ڊج، ۱۹. بورپ يعني اڀرندي جي (هندستان ۾ اتر پرديش جي رياست ۾ کانڊو کان بهار تائين واري علائقي کي يورپ چوندا آهن جنهن ۾ هندن جا پوتر آستان آهن جهڙوڪ گيا، بنارس، ڪاشي، ڌارڪا، گنگا (ندي وغيره)، ۲۰. سفر، مسافريءَ، ۲۱. نشي، ۲۲. خمار ۾ وڌا، مدھوش يا مست ڪها، ۲۳. پٺو يعني پائيءَ جي ڪن وانگر چڪر هڻندا يا ڦرندا، گھڙندا، ۲۴. هلن، ٿرن، ۲۵. پورڙي، بي عقل، موڳي، ۲۶. ماڻهن، ۲۷. پڌر پئي = ظاهر ظهور، کلمر ڪلا، ۲۸. سامين کي، ۲۹. ڍڳن جي سڱن مان ٺهيل توتارا، ناد، نفيل، ۳۰. هلندا، ۳۱. ڪابل جي شهر (جتي هندن جو تيرت آهي ۽ جيڪو افغانستان جي گاديءَ جو هنڌ آهي)، ۳۲. انهن کي پڻو.

مَڙهيءَ جو مَڙڪورُ، ڪَالَهَ ڪَندا وِٺا ڪَپَڙِي.^۲

۲۶

سَامِي مَڙهي سَندياءَ، سَامُهين مُون سيلَهَ ٿِي،
سا تان ڪوه اڏيائ،^{۱۱} جان نانگا وڃين نِگِئو.^{۱۴}

۲۷

نانگا ننگا نِگِئَا،^{۱۵} نانگن مَٿي ننگ،^{۱۸}
نڪي وڃائين سِگِئون نڪي چورين چَنگ،^{۲۰}
گَنگا ۽ گَرَنار جو، سَامين ٻڌو سَنگ،^{۲۴}
راول پَسِي رَنگ،^{۲۶} ٿي لاهوئي لطيف چئي.^{۲۸}

(۲۸)

نانگو ننگا نِگِئو، تنهن نانگي ننگ نہ ڪو،
نہ ڪاچوئي ڪڇ ۾،^{۳۰} نڪي ڏوٽيو ڏوٽ،^{۳۲}
راتيان ڏينهان روءِ،^{۳۳} ڳالهه پروڙيو ڳجهه جي.^{۳۵}

(۲۹)

ڪين ٿين ڪي نہ ڪئوءِ،^{۳۹} وڃي ڪين ڪماءَ،^{۴۰}

۱. ٺڪائي، ٽڪي، استان، اسٽ، ۲. ڏڪر، ڀڄار، خٽير، ۳. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي، سامي، سناسي، اديسي، ويراجي، ويراجي، ۴. اي سامي، ۵. تنهنجي، ۶. منهن مانهن، آڏو، اڳيان، ۷. مون کي، ۸. ڪندايلا (ڏڪن جا)، ۹. تہ، ۱۰. چو، ۱۱. تو اڏي، تو جوڙي يا ناهي، ۱۲. جيئن تہ، جنهن صورت ۾، ۱۳. اي نانگا (نانگو ان فقير کي چوندا آهن جيڪو بت تي لانگوئيءَ سواءِ ڪپڙو نہ ڏيکي ۽ سڄي عمر شادي نہ ڪري)، ۱۴. نڪرو، روانو ٿو، اسهيو (تيرن ڏانهن)، ۱۵. ننگ کان، واسطي کان، مٿيءَ ماڻهيءَ کان، ۱۶. لاتعلق ٿيڻ، ۱۷. تي، ۱۸. آسرو، پروسو، لڄ، ۱۹. ڏيکڻ جي سنگن مان ٺهيل توتاريون، فقير، ناد، ۲۰. وڃائين، ۲۱. وڃائڻ جي ساز جو هڪ قسم، ۲۲. هندستان جي اترپريش رياست ۾ هڪ نديءَ جو نالو جنهن کي هندو ٻوٽن ۽ پاڪ سمجهندا آهن، ۲۳. هندستان جي رياست جهوناڳڙهه ۾ ٽڪريءَ تي هڪ شهر جو نالو، هن شهر ۾ هندن جا تيرٿ ۽ زيارت گاهون آهن، ۲۴. سانگو، سانگ، سفر (ٻڌو سنگ = سفر جي تياري ڪئي)، ۲۵. شهزادا، حاڪم، بهادر، محبوب (جوڳي يا سامي)، ۲۶. ڏسي، ۲۷. رونق، ڏيک ويڪ، خوبصورتي، ۲۸. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي، صوفي طريقي جي چوٿين منزل) جا ڄاڻو يا معرفت رکندڙ، ۲۹. گبري، گبري، گوٺري، ۳۰. بغل، ڪلهي، ۳۱. بدن جي هيٺين حصي کي ٻڌڻ جو ڪپڙو، گوڏ، ۳۲. ڏوٽي، صاف ڪري، ميراث لاهي، ۳۳. روٽي، ۳۴. سمجهڻو، معلوم ڪرڻو، ۳۵. راز، ۳۶. فنا، ناس، ۳۷. ٿي وڃين، ۳۸. ڪجهه، ۳۹. تو ڪٿو، ۴۰. ڪين ڪماءَ = پاڻ کي فنا ڪرڻ جو عمل ڪر.

لاڳاپا لطيف چئي، جوڳي سڀ جلاءِ،
سامي پوءِ سليندا، ڳالهه پريان جي ڳجهه جي.

وائي ۱

جوڳي سيئي، جن کي من ۾ مالا،
سامي سيئي، جن کي منهن ۾ مندا،
پينا سي مڙهيءَ ۾، الا الله، سڀيت گروءَ جي سنگا.

وائي ۲

آسرو آهي، موٽي ايندا، مون نه چڏيندا پاڻ پسندا،
پٿر وار پرينءَ لاءِ، وبهه تون وڃائي،
ڏک لاهيندا ڏيل مان، ڳجهو ڳالهائي،
ڪالهه سناسي سڱيون، وٽڙا وڃائي،
ايندا آديسي وري، ڏونهيئون ڏڳائي،
مون کي نيندا پاڻ سين، هيءُ سنگ ساڳاهي.

۱. واسطا، تعلق، سڱ، ۲. اي جوڳي، اي تارڪ الدنيا فير، اي سامي، اي سناسي، اي ڪاپڙي، اي آديسي، اي ويراڳي، ۳. ساڙ، ختم ڪر، ۴. توکي سليندا، توکي ٻڌائيندا، ۵. پرينءَ، محبوب، ۶. راز، ۷. دل، ۸. مالها، تسبيح، سمرڙي (خدا جو ذڪر)، ۹. مڪ، وات، ۱۰. والا يا چلا، (صبر يا مات جا)، ۱۱. گهڙيا، ۱۲. ٽڪائي، آستاني، ٽڪي، ۱۳. الله کان سواءِ، فقط الله (آهي) (الا الله اسلامي ڪلمي طيبه جو اثباتي جزو آهي ۽ هتي الله جي قسم يا سوڳند يا سنهن طور ڪم آيل آهي)، ۱۴. ست، سڃي، ۱۵. مرشد، رهبر، ۱۶. سنگ ۾، ساٿ ۾، همراهيءَ ۾، ۱۷. اميد، آس، ۱۸. خود، پنهنجي سر، ۱۹. ديدار ڪرائيندا، ۲۰. پٿرائيءَ تي، بستري تي، ۲۱. زلف، ۲۲. پڪيڙي، ڦهلائي، ۲۳. تڪليفون، آزار، ۲۴. جسر، سرير، ۲۵. مخفي، ۲۶. ڍڳن جي سڱن مان ٺهيل توتاريون، ناد، نفير، ۲۷. موٽي، ۲۸. هلڪيون يا جهڻيون باهيون، ۲۹. ڊڪائي، ٻاري، ۳۰. وٺي ويندا، ۳۱. واسطا، تعلق، لاڳايو، ۳۲. سڃاڻي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر رامڪلي

داستان چوٿون

۱

جي پانيين جوڳي ٿيان تہ سنگَ سَپِيئي چنُ،
وَجِي دَرِ دُوسِـلَتَنَ جِي، نانگا ڪِـيَمَ نُنُ،
پَتِ تَنِي جِي پِنُ، جَنِي بُجِهي نَہ بُجِھئو.

۲

جي پانيين جوڳي ٿيان، تہ سنگَ ميڙِيئي توڙ،
جَنَ جِئُو نَہ جَـاِپَـئَا، * جِيءُ تَنِي سِينَ جُوڙ،
تہ تُون پَھچين توڙ، مَحَبَتَ جِي مَـيـدَانِ مِر.

۳

جي پانيين جوڳي ٿيان، تہ سنگَ سَپِيئي چڏ،
اوڏو ٿِيءُ اَلِفَ ڪِي، مَنُ مِـيـمَ سِينَ گَڏ،
هِنان لاهوٽِي لڏ، تہ گُر گَڏجِي ڪَـاِـپَـڙِي.

۱. چاهين تو، خواهش يا تمنا آئيئي. ۲. تارڪ الدنيا فقير، سامي، سناسي، ڪاپري، اديسي، ويرائي، بيرائي، ۳. ناتا، واسطا، تعلق، ۴. توڙ، ڇڏ، ترڪ ڪر، ۵. در تي، گهر جي چائنٺ تي، ۶. سڄڻ، يارن، محبوبن، ۷. اي نانگا (فقير جيڪو بت تي لانگوٽي ڪان سواءِ ڪپڙو نه پائي ۽ ساري عمر شادي نه ڪري)، ۸. نه، ۹. رو، روچ يا رازو ڪر، آزي نيزاري ڪر، ۱۰. پت تي، ميدان تي، (گهر جي) اڳڻ تي، ۱۱. بکيا يا خيرات گهر، ۱۲. پروڙي، سمجهي، ڄاڻي، ۱۳. جنم ڏنو، پيت مان پيدا ڪيو، (پار)، ۱۴. ڄميا، جنم ورتو * جيڪي ڄڻ ۽ ڄمڻ کان پاڪ آهن يعني خدا، ۱۵. دل، ۱۶. گنڊ، لڳاء، ۱۷. رسين، ۱۸. توڙ ڪي، ڇيهه ڪي، آخري منزل ڪي، ۱۹. پيار، سک، ۲۰. آڪاڙي، ۲۱. ويجهو، نزديڪ، ۲۲. "الف = بي" جو پهريون اکر "ا" جنهن جو هت "الله" ڏانهن اشارو آهي، ۲۳. دل، قلب، هٿيون، ۲۴. اسلام جي پيغمبر حضرت محمد صلي الله عليه وسلم جي نالي جو پهريون اکر ۽ هتي اشارو پيغمبر صلعم جن ڏانهن آهي، ۲۵. ملاء، لڳاء، ۲۶. هتان (هن دنيا يا جهان مان)، ۲۷. لاهوت (علم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو ۽ جيڪو صوفي طريقي جي چوٿين منزل آهي) جا ڄاڻو يا معرفت رکندڙ، ۲۸. سامان سڙو ڪئي روانو ٿي ■ هن جهان کي ترڪ ڏي يا تياڳ ڏي، ۲۹. گر ڪي، مرشد ڪي، هاديءَ ڪي، ۳۰. ملين، پهچين.

۴

جي پانيين جوڳي ٿيان، تہ سنگيون سيلهيون ڇڏ،
 دونهينئون دور ٿي، مڙهي مور م اڏ،
 سڀايران جي سڏ، نانگا وان نڱئون.

۵

جي پانيين جوڳي ٿيان، تہ سنگي سال وڃاء،
 مالا قيرج من ۾، ڌڙ ڪي ڏور م لاء،
 ويراڱڻ وڃوڌ ڪي، صبر جي سهاء،
 تہ ساميڙا سنڌيءَ، گروٽ گلا نه ٿئي.

۶

جي پانيين جوڳي ٿيان، تہ منهن ۾ منڊائون پاء،
 گنن ڪين وڃائيو، جن ۾ ڪوري ڪڪر وڌاء،
 ڇڏ ڇادر بن چمڙو، جتي تو نه جڳاء،
 ساميڙا سنڌيءَ، گروٽ گلا نه ٿئي.

۱. ڄاهين، ۲. تارڪ الدنيا فقير، اديسي سامي، سناسي، ويراڳي، بيراڳي، ڪاپڙي، ۳. ڍڳن جي سڪن مان لهيل توتاريون، ناد، نفير، ۴. ڏاس يا پشمر جون نورڙيون (جيڪي جوڳي فقير مٿي تي ٽوپ جي چوڌاري ويڙهندا آهن)، ۵. ڦٽيون ڪر، ترڪ ڪر، ۶. دونهين کان، (آستان يا مڙهيءَ ۾ پاريل) جهيڻ يا هلڪين باهين کان، ۷. پري، لاتعلق، ۸. آستان، ٽڪاڻو، ٽڪيو، ۹. اصل ۱۰. ٺاه، ۱۱. سپرينءَ، پرينءَ، محبوب، ۱۲. (گهراڻي لاءِ) سڏ تي، آواز تي، دعوت يا ڪوٺ تي، ۱۳. اي نانگا (فقير جيڪو بدن تي لانگوٽيءَ کان سواءِ ڪپڙو نه پائيءَ سڄي عمر شادي نه ڪري)، ۱۴. وڃ، ۱۵. نڪتو، هلڻو، آهڻو، ۱۶. سالر، صحيح، ٺيڪ، ۱۷. مالها، تسبيح، سمرڙي، ۱۸. سورج، هلائج، پڙهڻ، ۱۹. دل، ۲۰. بدن، جسم، ۲۱. مٿي، خاڪ، ۲۲. لڳاء، مک، ۲۳. ڪنڍي واري ڪاٺ جي ننڍي لٽ جيڪا جوڳي فقير ڪڇ هيٺان رکي ٿيڪ ڏيئي وهندا آهن يا مٿو رکي ڏيان پڇائيندا آهن، بيراڱڻ، ۲۴. بدن، جسم، سرير، دل، ۲۵. ماٺ، چپ، ۲۶. آڌار يا ٺيڪ طور ڪم آڻ، ۲۷. اي سامي، ۲۸. تنهنجي، ۲۹. مرشد، ۳۰. شڪايت، ننڍا، ۳۱. مک، وات، ۳۲. والا يا ڇلا وجهي (صبر يا ماٺ ڪر)، ۳۳. وجهه، ۳۴. بگاڙڻو، ڦٽايو، ۳۵. چيري، ڪڇي، ۳۶. وڌ، ۳۷. تو وڌا آهن، ۳۸. بت ڪي ويڙهڻ لاءِ ڪپڙو، ۳۹. ٻن ۾ يا کڏ ۾ (وجهه يعني ڦٽو ڪر)، ۴۰. ڪمر پٽو، ۴۱. پيڙار، پادر، ڪلو، ۴۲. توکي، ۴۳. سونهي، زيب ڏي، مناسب لڳي.

۷

جي ڀانيين جوڳي ٿيان، تہ کُتا کيمَ بَها*،
 مَڙهيءَ ۾ مَٺَ کَري، ويهي تَندُ وِجَءِ،
 سَامي سَاکَ سَندياءِ، پُورِ ٿي پَڌري.^۷

۸

جي ڀانيين جوڳي ٿيان، مَڙه پُوري مَنجِه مَارِ،
 دائِمَ دُونهين دِل ۾، مَن ۾ مَالا وارِ،
 سَه سِيڪا آڙِ، اڳي جي ادبَ سين.^{۱۹}

۹

جي ڀانيين جوڳي ٿيان، طَمعَ چَڌ تَمَامِ،
 گولا جي گولَن جا، ٿي تَن جو غلامِ،
 صَبرَ جي شَمشيرَ سين، کَري کيني کي قَتلَعامِ،
 تہ نانگا تَنهنجو نامِ، لَکجي لاهوتَ ۾.^{۲۹}

۱۰

جي ڀانيين جوڳي ٿيان، تَرَکُ طَمعَ کي کَرِ،

۱. ن. ۲. پُونڪاه (پنهجي ڀيان) * بازار ۾ يا ماڻهن جي گهرن تي وڃي نه ڀن، ۳. ساز کي وڃائڻ لاءِ ان ۾ ٻڌل) لوهر يا رڪ جي تار.
 ۴. اي سامي، ۵. ڪار پٽ، سڃاڻي، ايمانداري، ۶. پورپ ۾، اڀرندي ۾ (هندستان ۾ اتر پرديش رياست ۾ ڪانپور کان وٺي بهار واري علائقي کي پورپ چوندا آهن جنهن ۾ هندن جا پوتر مڪان يعني تيرٿ آهن)، ۷. ظاهر، مشهور، ۸. جسم، سرير، ۹. بند ڪري، ۱۰. اندر ۾، ۱۱. نابود يا فنا ڪر، ۱۲. سدائين، هميشه، ۱۳. هلڪي يا جهڻي باهم (جيڪا جوڳين جي آستان ۾ پيئي ٻرندي آهي)، ۱۴. مالها، تسبيح، سمرڙي، ۱۵. هلاء، سور، ڦيراء، ۱۶. برداشت ڪر، قبول ڪر، ۱۷. رضا، مرضي، ارادو، ۱۸. مولا يا خدا، ۱۹. احترام، عزت، تعظيم، ۲۰. لالچ، لوپ، ۲۱. ڦٽي ڪر، ترڪ ڪر، ۲۲. صفا، پوري، ۲۳. غلام، نوڪر، ۲۴. تلوار، ۲۵. حسد، ساز، ۲۶. اي نانگا (فقير جيڪو لانگوٽيءَ کان سواءِ بدن تي ڪپڙا نه پائي سڄي عمر شادي نه ڪري)، ۲۷. نالو، ۲۸. داخل ٿي، تحرير ٿي، لکيو وڃي، ۲۹. عالم ذات الاهي، جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام ملندو آهي، صوفي طريقي جي چوٿين منزل.

وڌي وهَمَ وَجُودَ جَا، خَاصِي ڌِيَانِ ڌَرِ،
ڪِنهن پَرِ پَهچين پَرِ، لِكجين لاهوتَ سين.

۱۱

جي ڀانيين جوڳي ٿيان، ٿي ڳروءَ جي گس،
ڏکُ پاڻَ کي ڏس، هِنڱلاچَ جي هَلڻَ جو.

۱۲

جي ڀانيين جوڳي ٿيان، تَه پَرِ ڳروءَ جي پَارِ،
هَوائُون هِنڱلاچَ ڏي، ويندي سڀِ وَسَارِ،
نانگا ناٿُ نَهَارِ، سَامِي وَڌِيءَ سِڪَ سين.

۱۳

جي ڀانيين جوڳي ٿيان، تَه پَرِ ڪَلَمِي جي پَارِ،
پَنجن سين پُورو رَه، آيا ٿي هَه مَ تَارِ،
تَڏهين ڏاڳا ڌارِ، جَڏهين راهَ سُڃاڻين رَبَ جي.

۱۴

جي ڀانيين جوڳي ٿيان، تَه دلِ ۾ ديڳَ چاڙهه،

۱. ڪي، ڪٿي، ۲. ڀرم، وسوسا، فڪر، غم، ۳. دل، من، ۴. مڃاري، چڱي، سٺي، ۵. ڌيان سان، خيال سان، ۶. لاهه، رک، ۷. نموني، رسم، ريت، طرح، ۸. رسين، ۹. پرکي، رمز کي، ۱۰. گجھ يا راز کي، ۱۱. لکڻ جي لائق ٿيڻ، داخل ٿيڻ جي قابل ٿيڻ، ڳاڻيڻ يا شمار ۾ ٿيڻ، ۱۲. عالم ذات، الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي، صوفي طريقي جي چوٿين منزل، ۱۳. تارڪ الدنيا فقير، سامي، سناسي، ڪاڙي، آديسي، ويراڳي، ۱۴. مرشد، رهبر، ۱۵. گس تي، واٽ يا رستي تي، ۱۶. تڪليف، ڪشالو، ۱۷. ڏيکار، سونهاء، سها، برداشت ڪراء، ۱۸. بلوچستان ۾ لس ٻيلي جي ويجهو جبلن جي ڀرسان هڪ شهر جي ۱۹. ڏانهن، ۲۰. وڃڻ، سفر ڪرڻ، ۲۱. پر ڳروءَ جي پار = ڳروءَ جي طريقي يعني سنّت تي عمل ڪر، ۲۲. (من يا دل جون) خواهشون، حرص، ترشنائون، ۲۳. دل تان لاهه، ۲۴. اي نانگا (فقير جيڪو لانگوٽيءَ کان سواءِ بدن تي ڪپڙو نه پائي سڄي عمر شادي نه ڪري)، ۲۵. ڌڻي، مالڪ، خدا، جوڳين جو مرشد يا ڳرو، ۲۶. ڳول، تلاش ڪر، ۲۷. اي سامي، ۲۸. جهجهيءَ، گهٽيءَ، ۲۹. محبت، پيار، ۳۰. اسلام جي پهرئين رڪن يعني "لا اله الا الله محمد رسول الله" جي جملي، ۳۱. نماز جي پنجن وقتن، ۳۲. پابند، ۳۳. رمضان مهيني جا ٽيهه روزا، ۳۴. گساء، ترڪ ڪر، ۳۵. فقيراڻو لباس، ڪفنيون، ۳۶. استعمال ڪر، هنڌ يا ڀاء.

جيرا جگر بُڪيون، ڦڦڙ ڦوڙي ٻار،
تہ ڦادرُ تنهنجي ڪار، خالق خالي نہ ڪري.

۱۵

جي ڀانيين جوڳي ٿيان، تہ ڪين پيالو پيءُ،
نانهه نهاري هٿ ڪر، ائون ات نہ ٿي،
سندو وحدت ويءُ، طالب توڙان ماڻيئين.

۱۶

جي ڀانيين جوڳي ٿيان، وٺي وحدت ويهه،
اونهون ملڪ الله جو، ڪنهن چلي ڏنو نہ چيهه،
ماڻ مڙهيءَ ۾ پيهه، تہ وٺيئي وٺيئي وٺيئي.

۱۷

جي ڀانيين جوڳي ٿيان، تہ جهونو ٿي جل،
وسائيج وڃوڊ ۾، اٺئي پهر امل،
تہ سندو هائيءَ هل، ڪڏهن ڪنن نہ سڻين.

۱. چيري، ڌاري، ڪبي، تڪر تڪر ڪري، ۲. جلاء (دل ۾ الاهي عشق جي چاڙهيل ديڳ کي هيٺان ڏنل باهر ۾)، ۳. قدرت وارو، سگهارو، خدا، ۴. ڪم، ڪارج، حاجت، ضرورت، ۵. خلقيندڙ، اڀايندڙ، پيدا ڪندڙ، خدا، ۶. راڻگان، ضايع، برباد، بي سود، ۷. چاهين، ۸. تارڪ الدنيا فقير، سامي، ساسي، ڪاڙي، آديسي، ويراڳي، بيراڳي، ۹. ڪين جي، نابوديءَ يا نيتيءَ جي (شراب جو)، ۱۰. جام، ڪٿورو، ۱۱. نيتي، نابودي، ۱۲. ڳولي، ڇاڇي، تلاش ڪري، ۱۳. حاصل، ۱۴. هستي، آيو، خودي، ۱۵. "وجود ۾" هڻي يا رهي، اٿي، اٿئي، آهي، ۱۶. جو، ۱۷. هيڪڙائيءَ، ۱۸. سبزو، چمن، بستان، ڦوڙي، سبز زار، ۱۹. اي طالب، اي ڳولائو (محبوب جا)، اي سالڪ، ۲۰. توڙ کان، ڇيهه کان، هڪڙي ڇيڙي کان ٻي ڇيڙي تائين، مڪمل سمورو، ۲۱. حاصل ڪريين، قبضي ۾ آڻين، ۲۲. عميق، گهرو، وڏو، وسيع، بي انت، ۲۳. ڏيهه، جهان، دنيا، بادشاهت، سلطنت، ۲۴. ڊوڙي ڊڪي، ۲۵. ڇيڙو، انت، ۲۶. ماڻ واري، صبر يا چپ واريءَ، ۲۷. تڪي، آستان، تڪاڻي، ۲۸. گهڙي وڃ، داخل ٿي، ۲۹. (وير = داناءُ، سياڻو + ناٿ = گرو، مرشد) وڏي ۾ وڏو گرو يا مرشد، ۳۰. جهونن يا پوڙهن وانگر، نهڻو، نماڻو، ۳۱. هل، ۳۲. رهائج، تڪاڻج، (برسات وانگر) پلٽائج، ياد ڪج، ۳۳. اندر، دل، ۳۴. اٺي پهر = هر وقت، ۳۵. موتي جنهن جو ملهه نہ ڪٿي سگهجي، خدا، ۳۶. دوزخ، ۳۷. آواز، گوڙ گهمسان، ۳۸. ڪن سان، ۳۹. ٻڌين.

۱۸

جي پانين جوڳي ٿيان، تہ هُونَدَن جِيئن مَ هو،
توڪي ويسَ وِجَايو، ويسَ وِجَايو تو،
سامي آهي سو، جنهن مَرُھ پُوري ماريو.

وائي

ويھ مَ ويسَلي، تُون هَڏِوَت مَ ويسَلي،
تان ڪي جاڳي اُورِ الله سين،
مَحَبَتَ جي ميدانَ جي، سَجي ڳالهه ڳري،
سي پڻ رُوندا رَت وِئا، مِڙَئا جي مَري،
سُتني سَڄَن نَه مِڙي، آهي اِيءَ ڳري،
پِيئون اِن اوسِيئَڙي آڏِيءَ اُٿين، تُون ڍاڳي ڍري،
آڏِيءَ عَبدُاللطيف چئي، وَر ڏي دِل وري،
ويئي مِرائي مَن مان، سِيڪا ڳالهه سَري.

۱. خوديءَ وارن، آيو يا تڪبر ڪندڙن، زندهه ماڻهن، جيئرن، ۲. وانگر، ۳. ٿي، ۴. (فقيرائي) لباس يا پوشاڪ، ۵. بيڪار ڪٺو، خراب ڪٺو، ۶. جسر، سرير، ۷. بند ڪري، ۸. فنا يا نابود ڪٺو، ۹. غافل، سست، ۱۰. اصل، بنهه، ۱۱. گهر، هل، ۱۲. ڪجهه ۽ ٿورو، ۱۳. اوجاڳو ڪري، ننڊ ڦٽائي، ۱۴. ذڪر جو ورد ڪر، دل لڳاء، ۱۵. ٻڌجي، ۱۶. خبر، ۱۷. باري، ڏاڍي، سخت، خوفناڪ، ۱۸. ملڻا، واصل ٿيڻا، ۱۹. فنا ٿي، تڪليفون سهي، ۲۰. ننڊ ڪندي، ۲۱. محبوب، ۲۲. سڄي ڳالهه، ۲۳. ٻيون زالون يا عورتون، ۲۴. اوسِيئَڙي ۾، اون ۾، انتظار ۾، ۲۵. آڏيءَ جو، آڏيءَ رات جي مهل، ۲۶. ننڊ مان جاڳڻ يعني سجاڳ ٿيڻ، ۲۷. ڍاڳي ڍري = ماڪ ڍرڻ يعني پوڻ جي وقت يا صبح جي مهل تائين ستي بڻي آهي، ۲۸. مڙس يا پٽار (خدا)، ۲۹. موتي، ۳۰. ميران، مٽي، ڪندڪي، غلاطت، ڪڏلائي، ۳۱. مطلب، مقصد، ۳۲. حاصل ٿي، ملي، بربايت ٿي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر رامکلي

داستان پنجون

(١)

جوڳي ٿينداسون، ماءُ پليندينءَ ڪيترو،
 ڳاڻئون ۽ غيبت، سڀيئي سهنداسون،
 وٺو وينداسون، منهن پنهنجو پاڻ سين.*

(٢)

پوري پئي رهه، اُپتي اُجهه م ڪاپڙي،
 ڳاڻئون ۽ غيبت، سي تان سهيو سهه،
 پڇ پاڻ ڪي پُھه، هنڱلاج هلڻ جو.

۳

پوري پئي رهه، اُپتي اُجهه م ڪاپڙي،
 اُلا جي عشق جا، سي تون سهيو سهه،
 پڇ پاڻ ڪي پُھه، هنڱلاج هلڻ جو.

۱. تارڪ الدنيا فقير، ڪاپڙي، سامي، ۲. اي ماءُ، اي امڙ، اي امان، ۳. جهليندينءَ، روڪيندينءَ، ۴. ننداڻون، غيبتون، ملامتون، ۵. برداشت ڪنداسون، پاڻ تي هموار ڪنداسون، ۶. رخ * لاڳاپا توڙي پنهنجي سر يعني اڪيلا هئا وينداسون، ۷. (روحاني راز) بند ڪري يا لڪائي، ۸. پئي رهه = ويٺو هج، ۹. کولي يا ظاهر ڪري، ۱۰. پتڪ، رل، ڌڪا ٽاپا ڪاءُ، ۱۱. اي ڪاپڙي، ۱۲. معلوم ڪر، ۱۳. پاڻ ڪي = پنهنجي پاڻ کان، پنهنجي اندر يا دل کان، ۱۴. صلاح، مصلحت، گس، رستو، ۵. هنڱلاج ڏي، (بلوچستان - لس بيلي جي ويجهو جبلن جي ڀرسان هنڱلاج شهر جتي هندو يا سامي فقير نانيءَ جي زيارت تي پيٽا لاءِ ويندا آهن)، ۱۶. سفر، وڃڻ، ۱۷. شعلا، چڻگون، چيون، ٽانڊا، ۱۸. محبت، نينهن، ۱۹. سهيو سهه = سهيو وريو ٻي دفعي به پيو سهه، دائمي سهندو رهه.

٤

رَهِيُو ڪَهْ وَيَنِي رَامُ، رَهَندا ڪِيَن رَضَا پِيئي،
لَڳِي لَن لَطِيْفُ چَئي، اچي نَه آرامُ،
مَآتا مُنهنجو نَامُ، ڪُونج ڪِن پِئَن ڪِي.*

٥

ڪَهَندي ڪَا بُولَ ڏي، جوڳِيَن جُڳَ تِئَا،
راهه سُونائُون رَبَ جِي، وِرچِي تَان نَه وِئَا،
جِيلاهه ڏِئي ڏُئا، تِيلاهه مُحَمَّدَ مِجِئا.

٦

ڪوڙِيَن گَنگائُون پِيَتِيَن، سَهسِين ڪَرِيَن سَنان،
رءُ مُحَمَّدَصه جَامَ، ڪَمَ نَه ايندُ ڪِي پِئُو.

٧

جوڳِيَن جوڳُ جُڳاءِ، جوڳُ پِن سُونهين جوڳِيَن،
جوڳِيَان سَنديءَ جَانِ مِ، جُڳهه جُڳهاندرُ آهه،
هَاءَ مُونهين ڪِي واءِ، جَا آئون جوڳُ نَه سڪِي.

١. ترستو، تڪڻو. ٢. چؤ، چپ، ياد ڪر، سنڀال. ٣. خدا جو (هندڪو) نالو. ٤. رضا پئي = راضي ٿي، خوش ٿي. ٥. محبت، پيار، نيهن، عشق. ٦. سک، فرحت. ٧. اي ماما، اي امان، اي جيجل، ٨. نالو. ٩. سڄ، چئج * مون کي مثل سمجهي منهنجو نالو ڪنهن پيءُ تي رکج. ١٠. هلندي، ويندي. ١١. ڪابل (ڪابل هڪ شهر آهي جو افغانستان جو تخت گاهه يا گادي آهي ۽ جتي هندن جا پوتر آستان يعني تيرت آهن). ١٢. جوڳين کي، تارڪ الدنيا فقيرن کي. ١٣. صديون، سوين سال. ١٤. رستو، واٽ. ١٥. ڳولي لڌائون، اختيار ڪيائون. ١٦. پالڻهار، خدا. ١٧. ڪڪ، بيزار، ٽڪجي. ١٨. جنهن صورت ۾. ١٩. مالڪ، خدا. ٢٠. پسند ڪيا، منتخب ڪيا. ٢١. تنهن ڪري. ٢٢. اسلام جي پيغمبر جو نالو. ٢٣. قبول ڪيا، منظور ڪيا، تعظيم سان نوازا. ٢٤. ڪروڙن جي تعداد ۾. ٢٥. گنگا نديءَ جهڙيون نديون (گنگا ندي جيڪا هندستان ۾ اتر پرديش رياست ۾ واقع آهي ان کي ڪي هندو پوتر ۽ پاڪ ندي سمجهندا آهن). ٢٦. بوجين، زيارت ڪرين. ٢٧. سون جي تعداد ۾. ٢٨. (گنگا جي پاڻيءَ سان) غسل، تڙ. ٢٩. سواءِ، بنان. ٣٠. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن کي چار جي لقب سان ياد ڪبو آهي). ٣١. ڪم نہ ايندو = حامي يا همراھ يا مددگار نہ ٿيندو. ٣٢. جوڳين کي. ٣٣. دنيا ۾ رهي خدا کي تلاش ڪرڻ جو عمل. ٣٤. سونهي، زيب ڏي. ٣٥. جوڳين، ٣٦. جيءَ. ٣٧. بدن، سرير، جسر. ٣٨. راز. ٣٩. لڪل، مخفي. ٤٠. افسوس. ٤١. حيف.

۸

جوڳ نہ جوڳو تون، ڪرين پچارون جوڳ جون،
هڪو پنڌ پرين جو، ٻي تنهنجي پون،
سامي سائين ڏونهن، روندائي رت وٺا.

۹

تون پائي جوڳي ٿيو، لائي لڳ پيوت،
تو ساريڪا ڪاپڙي پيٺا ۾ لاهوت،
جي ڀرت پريان سين پوت، تن ويس ورائي ڇڏا.

۱۰

جا جاري جوڳين، سا ماڻهن مصيبت،
سامي سور صحت، جي پوريئا پروڙين.

۱۱

جيڪي جوڳ م پاء، نان ته ناگن سين نات وانءِ،
سامي سي م لڄاء، مندا جي مرڪڻا.

۱. جوڳ جو، دل جي خواهشن کي روڪ جي عمل جو، دنيا ۾ رهي خدا کي تلاش ڪرڻ جي عمل جو، ۲. لائق، شايدان، ۳. ڳالهيون، ۴. هڪڙو، ۵. سفر يا منزل (ڏور)، ۶. محبوبين، ۷. ڏورانهون، پري، ۸. جاء، ماڳ، مڪان، ۹. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي، ڪاپڙي، ۱۰. سڄڻ، محبوبين، ۱۱. ڏانهن، ۱۲. روندائي رت = اکين مان رت گڏيل ڳوڙها يا لڙڪ وهائيندا، ۱۳. اي پائي، اي پاء، اي ادا، ۱۴. مڪي، لڳائي، ۱۵. لڳ کي، بت يا جسر، کي، ۱۶. خاڪ، مٽي، ڦلهيار، چار، ۱۷. جيڏا، جهڙا، ۱۸. گهڙي وٺا، ۱۹. عالم ذات الاهي، جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي، صوفي طريقي جي چوٿين منزل، ۲۰. ڀرت ۾، محبت ۾، ۲۱. پرين، محبوبين، ۲۲. بوتل، بويل يا جڙيل (موتين وانگر هڪ ڌاڳي ۾) ڳنڍيل، مليل، ۲۳. لباس، پوشاڪون، ۲۴. لاهي، ۲۵. جيڪا ڳالهه، ۲۶. جيئرو يا زندهه ڪري يا رکي، ۲۷. جوڳين کي، ۲۸. عام ماڻهن لاء، ۲۹. آبداء، آفت، تڪليف، شامت، ۳۰. اي سامي، ۳۱. ڏک، درد، تڪليف، مصيبت، ۳۲. ڇڏائي، سگهائي، ۳۳. جيڪڏهن، ۳۴. اي پوريئا، اي يورپ يعني اڀرندي ڏي ويندڙ (هندستان جي اترپريديش رياست جي ڪانپور شهر کان بهار تائين واري علائقي کي يورپ چوندا آهن جنهن ۾ هنڌن جي تيزين جون جايون آهن جهڙوڪ بنارس، ڪيا، ڪاشي، ڌارڪا وغيره)، ۳۵. سمجهين، ۳۶. يا، ۳۷. اختيار ڪر، ۳۸. نان ته = ٻيءَ صورت ۾، ۳۹. انهن فقيرن جيڪي لانگونيءَ کان سواءِ بت تي ڪپڙو نه پائين ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن، ۴۰. نات ڏانهن، جوڳين جي مرشد ڏانهن، ۴۱. وڃ، ۴۲. اي سامي، ۴۳. شرمندا ڪر، ۴۴. عاج يا ڪاٺ جا والا يا ڇلا جيڪي جوڳي ڪنن ۾ وجهندا آهن، ۴۵. سڻا.

۱۲

جيڪي جوڳي ٿي،^۱ نان ته وان^۴ نرجا^۵ نڪري،
 ڪوھ ٿو ڪن ڪپائين،^۶ جان نه سهندين^۷ سيءُ،
 پڇ پرائهون ٿي،^۸ مٿان پئالڄائين.^۹

۱۳

جوڳي تنهنجي جوڳ ۾،^{۱۰} ڳالهه گهرجي ڳچ،^{۱۱}
 سڳا سيلهيون سنگيون،^{۱۲} اي پڻ وڏو ڪچ،^{۱۳}
 وڏي چيري چچري،^{۱۴} پر ۾ ايو پچ،^{۱۵}
 سوئي بارڇ مڇ،^{۱۶} جيئن بهر باق نه نڪري.

۱۴

جوڳي ٿين نه يار،^{۱۷} ڪنهن سين ڦرڻ ري،^{۱۸}
 ائي پهر ان ڪي،^{۱۹} نانيءَ ڏونهن نه هار،^{۲۰}
 مون ملاقات ان سين،^{۲۱} جن پورپ جي پچار،^{۲۲}
 لائي وئا لطيف چئي،^{۲۳} اندر مانجهه ايار،^{۲۴}
 سامين ساڻ ستار،^{۲۵} لاهوتان لال ٿان.

۱. يا، ۲. تارڪ الدنيا فقير، سامي، ۳. نان ته = ٻيءَ صورت ۾، ۴. وڃ، ۵. اي نرجا اي هنيلا، اي بي ڄا، اي نر يا نڌڪ، ۶. (جوڳين جو ٿولو) ڇڏي، ۷. چو، ۸. چيراڻين، وڍائين، ۹. جيئن ته، جنهن صورت ۾، ۱۰. برداشت ڪندين، جهلي سگهندين، ۱۱. ٿڌ يعني تڪليف، ۱۲. ڊوڙ، تڪو هل، ۱۳. پري، ڏور، ۱۴. مڇڻ، ۱۵. شرمندا ڪريين، ۱۶. اي جوڳي، ۱۷. دل جي خواهشن کي روڪڻ جي عمل، دنيا ۾ رهي خدا کي تلاش ڪرڻ جي عمل، ۱۸. ڪم، حاجت، محنت، ۱۹. ڪي، ۲۰. گهڻي، ۲۱. فقيرن جي ٽوپيءَ يا مٿي کي ويڙهڻ لاءِ نهيل نوڙيون يا رسيون، سيلهيون، ۲۲. ڍڪڻ جي سڱن مان نهيل توتاريون، ناد، نفير، ۲۳. اڃايو يا غير ضروري (سامان)، نڪمو يا بيڪار سامان، ۲۴. (پنهنجي جسم کي)، ڪي، چيري، ۲۵. ذرا ذرا ڪري، ڪٽو يا قيمون ڪري، ۲۶. اندر، گجهه ڳوھ، ۲۷. بيٺو، ۲۸. ڄل، سڙ، ڪام، فنا يا نابود ٿي، ۲۹. ڄاڻڻ، ڊڪاڻڻ، تيار ڪج، ۳۰. باھ، ۳۱. آب، بخار، دونھون، ۳۲. دوست، ۳۳. تمام گهڻن ۽ پيارن ساٿين، ۳۴. کان سواءِ، ۳۵. ائي پهر = هر وقت، هر دم، ۳۶. لس ٻيلي جي ويجهو هنگلاج شهر جي ڀرسان جبلن ۾ نانيءَ نالي پرهيزگار عورت جي قبر، چون ٿا ته نانيءَ کي حضرت علي عه جي دعا ٿيل آهي، ۳۷. ڏانھن، ۳۸. نظر، ۳۹. منهنجي، ۴۰. ڏيٺ ويٺ، واقفيت، ۴۱. جن کي، ۴۲. اڀرندي (هندستان جي اتر پرديش رياست ۾ ڪانپور شهر کان بهار تائين علائقي کي پورپ چوندا آهن جنهن ۾ هندن جي تيرٿن جون جايون جهڙو گيا، ڪاشي، بنارس، ڌارڪا وغيره آهن)، ۴۳. تات، يادگيري، ۴۴. گهڻو يا بي حد (عشق)، ۴۵. اي ستار، اي پردو رکندڙ (خدا)، ۴۶. لاهوت (عالم ذات الاهيءَ) مان، ۴۷. (رچي) ڳاڙهو، فيضياب.

۱۵

جِنهنُ ڪَارَڻَ جوڳي تِئا، جَانِ جَانِ سو نہ پَسَنِ،
تَانِ تَانِ سَناسِيَنِ، وَرَهَ وَهَامِي رَاتِڙي.

۱۶

چَڏَ جاڳوڻا جوڳين، دُونهيُون ڪِيمَ دُڪاءِ،
واڏُڪر رَبلُڪَ في نَفِسلُڪَ، * اندرِ آڳِ جَلاءِ،
جَنِ ڪي سَجَنَ جِي سَاجاءِ، تَنِ ڪي ڪِنانِ مَنو ڪِنڪي.

۱۷

لَنگُهَ لاهوَتان ڪاپڙي، دُونهيُون ڪِيمَ دُڪاءِ،
اوري ڪَرِ مَ آسَرو، پَري پيرُ مَ پاءِ،
جَنهن جِي جاءِ نہ ماءِ، وانءُ تَنهين سين واڳئو.

۱۸

نَسورِبايِ نانهِه جِي، دِلِ مِ دُونهين پاءِ،
آئي آڳِ ادبِ سين، ٻاري جَانِ جَلاءِ،
جَا آديسي عَشَقَ سين، سا لاهوَتِي لاءِ،

۱. جنهن جي: ۲. واسطي، ۳. تارڪ الدنيا فقير، سناسي. سامي، ڪاپڙي، ويرائي، آديسي، ۴. جان جان، جيستائين، ۵. ڏسن، ۶. تيستائين، ۷. سناسين ڪي، ۸. وره ۾، (جداڻي يا ڇوڙي جي)، غم يا ڏک ۾، ۹. گذري، لنگهي، ۱۰. ترڪ ڪر، ڦٽا ڪر، ۱۱. نوزيون جيڪي جوڳي فقير مٿي کي ويڙهيندا آهن، سيلها، ۱۲. جوڳين وارا، ۱۳. (هلڪيون يا جهيڻيون باهيون)، ۱۴. نه، ۱۵. جلاءِ، ٻار* ۽ پنهنجي پالڻهار کي پنهنجي دل ۾ ياد ڪر (قرآن جي سورت اعراف جي آيت ۲۰۵)، ۱۶. اندر ۾، دل ۾، ۱۷. ٻاهر، ۱۸. محبوب، پرين، ۱۹. سڃاڻپ، معرفت، ڄاڻ، ادب، ۲۰. ڪين کان، نيسيءَ يا عدم کان، ۲۱. وٽندڙ، پيارو، ۲۲. ڪجهه به نه، ۲۳. هليو وڃ، ۲۴. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي ۽ جيڪا صوفي طريقي جي چوٿين منزل آهي) مان، ۲۵. (لاهوَت کان) اوريان يا ويجهو، ۲۶. (رهن جي) تمنا يا خواهش " ائين ڪرڻ کان پري يعني ڏور پير ۾ پاءِ يعني نه وڃ يا نه نٿا، ۲۷. ماڳ، مڪان، جاءِ، تڪيو (جنهن جي جاءِ نه ماءُ = جهن دنيا کي ترڪ ڪيو آهي)، ۲۸. وڃ، ۲۹. گذيو، شامل نٿو، ۳۰. خالص، نج، ۳۱. نيسيءَ، عدم، ۳۲. من، قلب، ۳۳. ٻار، پيدا ڪر، وجهه، ۳۴. احترام، عزت، ۳۵. جسر، سرير، ۳۶. ساڙ.

جِنْدَا تِيئَن جَاڳَءِ، جِيئَن سَا آتَشِ آبُ تِيئِي.

۱۹

جِنْدَا هُوَ مَ جَوڳَ رِي، پَائي جَوڳَ مَ جِيئِي،
هَارِئا هُنَ ڪَنَن سِين، سُنُ سَنِيهِوَ اِيئِي،
وِيَجَائِي وَجُوڊَ ڪِي، پَائَان پَاسِي تِيئِي،
هَڏِهِيئَن ڪُونِهِي هِيئِي، اسَارُو ”آئون“ چُئِيئِن.

۲۰

جِنْدَا هُوَ مَ جَوڳَ رِي، جِنْدَا جَوڳَ مَ پَءِ،
ڪُوڙِي ڪِجَ مَ ڪَڏِهِيئَن، سَچِي ڪَا مَ سَلاءِ،
پَهَجَنُ پَارِينْدَءِ، مَتَان رَامُ رُسَائِيئِن.

۲۱

ڪَن ڪورائي ڪَپَڙِي، جِنْدَا تِيئِي جُوَانُ،
ڪَاهَ تَه لَنگهيئي ڪَانُ، نَانگَن هَتَان نِينهَن جَو.

۲۲

ڪَن ڪورائي ڪَپَڙِي، جِنْدَا تِيئِي مَ جَوءِ،

۱. جند ڪي، جان ڪي، جسر يا سرير ڪي، ۲. (عشق جي باهم ڏيئي) سجاڳ ڪر، ۳. باهم، آڳ، ۴. پاڻي، ۵. اي جند، اي جاني، اي پيارا، ۶. فُج، ٿِيءَ، ۷. دنيا ۾ رهي خدا کي تلاش ڪرڻ جي عمل، نفساني خواهشن کي روڪڻ جي عمل، زهد، ۸. کان سواءِ، ۹. اختيار ڪري، ۱۰. جثروي، زنده، ۱۱. اي هارڻا، اي هار کاڌل، اي نقصان ۾ پيل، اي نادان، اي مورڪ، ۱۲. اندر يعني دل جي ڪن ڏي اشارو، ۱۳. ٻُڌ، ۱۴. پيغام، نياپو، ۱۵. فنا يا نابود ڪري، ۱۶. هستيءَ، زندگيءَ، ۱۷. پاڻ کان، خوديءَ کان، ۱۸. پري، جُدا، ۱۹. بنهه، اصل، صفا، ۲۰. هيءُ وجود يا حياتي، ۲۱. (تون) غافل، ۲۲. آبي يا خوديءَ جي اظهار جو لفظ، ۲۳. کان سواءِ، ۲۴. بي بنياد، کوٽي، غلط (ڳالهه)، ۲۵. صحيح، حقي، ڪري (ڳالهه)، ۲۶. نه، ۲۷. ظاهر ڪر، ٻڌاءِ، سَڻاءِ، ۲۸. پهچڻ پاريندءِ = توکان وير يا بدلو وٺنداءِ، ۲۹. خدا جو (هندڪو) نالو، ۳۰. ناراض ڪرڻ، ۳۱. ڪيائي، چيرائي، توبائي، سوراخ ڪرائي، ۳۲. اي ڪاپڙي فقير، اي جوڳي، ۳۳. هوشيار، خبردار، دلير، ۳۴. اڳتي وڌ يا هل، ۳۵. تير، پاڻ، ۳۶. انهن فقيرن جيڪي لانگوٽيءَ کان سواءِ بت تي ڪپڙو نه ڍڪين ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن، ۳۷. کان، ۳۸. عشق، ۳۹. عورت، ڪمزور.

جيڪي پڇين پڇ سو، گُونگا نين نه گو،
 سر سپاهين وڪڻا، سوڪ نه سامي سنو،
 وان لا هوتي لوءِ، عجز ڪي آڏو ڪري.

۲۳

ڪن ڪورائين ڪاپڙي، اي زانو جوڳ،
 سامي سڃاڻن پئو، ايڪ دهِي پئو دوڳ،
 جنهن وڻ پانيو ڦوڳ، رام تنهن کي ريبئو.

*۲۴

هي ڪن گاڏهان وڪڻي، ڪن کي پئا گنهيج،
 ٽني سين سڻيج، پريان سندي ڳالهڙي.

۲۵

هي جي ڪن ڪپار جا، سوڌو سي نه سڻين،
 اندر جي آهين، سڻ سني هو تن سين.

۲۶

سامي ڪنڌ ڪپاءِ، ڪن ڪپائن خير ڪين،

۱. سوال ڪرين، معلوم ڪرين، ۲. نه ڳالهائيندڙ، نه ڇڏندڙ، ۳. ڪڻ، ۴. بازي، راند، شرط، مقابلو (نين نه گو = سوپ يا فتح نه حاصل ڪن)، ۵. مٿا، جانيون، زندگيون، ۶. جوانن، مجاهدن، مردن، دليرن، ۷. سهسايا، قربان ڪيا، ۸. ڇا، ۹. اي سامي، اي تارڪ الدنيا فقير، اي ڪاپڙي، ۱۰. تو سڻو، تو ٻڌو، ۱۱. وج، ۱۲. اي لاهوتي، اي لاهوت (عالم ذات الاهي، جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي ۽ جيڪا صوفي طريقي جي چوٿين منزل آهي) جا ڄاڻو يا معرفت رکندڙ، ۱۳. لوءِ ڏي، (پرين يا محبوبن جي) ڳوٺ يا ديس ڏي، ۱۴. نهٺائي، نٺڙ، نياز، ۱۵. ڪجهه، ۱۶. اڳيان، سامهون، ۱۷. ڪپائين، چيرائين، ٽوپائين، ۱۸. اي ڪاپڙي، ۱۹. زالن جو، عورتن جو، ڪمزورن جو، ۲۰. مناسبت، رسم، رواج، طور، طريقو، ۲۱. اي سامي، ۲۲. پروڙڻ، پرڪڻ، سمجهڻ، ۲۳. هڪ يا هڪڙو، ۲۴. (پنهجي) ديهي، جسر، بت، ۲۵. (بدن جو) گوشت يا ماس، ۲۶. وڻ يا درخت (جي ڇانو) يعني دنياوي آسائش يا آرام، ۲۷. سمجهيو، ۲۸. بيڪار يا نڪمو (مواد)، ۲۹. خدا جو (هندڪو) نالو، ۳۰. راضي خوش ڪيو *هيءَ بيت شاه عبدالڪريم بلڙيءَ واري جو تـضمين طور ڪم آندو ويو آهي، ۳۱. ظاهري ڪن ڏانهن اشارو آهي، ۳۲. گڏهن جي ڪن جهڙا، ۳۳. وڻج، ۳۴. ٻڌج، ۳۵. پرين، محبوبن، ۳۶. جي، ۳۷. مٿي، ۳۸. صحيح، چڱيءَ طرح، ۳۹. ٻڌڻ، ۴۰. اندر ۾، دل ۾، ۴۱. پيغام، نياپو، ۴۲. اي سامي، ۴۳. مٿو، سڙ، گردن، ۴۴. وڌاءُ (ڪنڌ ڪپاءِ = پاڻ کي فنا ڪر)، ۴۵. خير ئي خير، ڪابه تڪليف نه، آساني.

يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ،* اِيءَ اِنهين لئه آه،
 صَحَبَتَ تَنْهِنجِي سَيِدُ چئي، سَامِينِ وَتِ سَمَاءُ،
 هِيءَ تَنِي جِي جَاءُ، جَن بَيِي جَكُ چَڏَڻا.

۲۷

جوڳي جَكُ چَڏي، پُرئا پُورِ پَنڌَڏي،
 لاهوتِي لَطِيَف چئي، هَلِئا لالَ لَڏي،
 وَاللَّهُ يَدْعُوا اِلَي دَارِ السَّلَامِ • صَاحِبُ سَيِينِ سَڏي،
 هِي هِي هِن هَڏي، هَمَهَ كِي حَيَرانُ ڪئو.

وائي

ميري ميري ڪري تيري، بابو سارا جَنبُ گيا،
 گورڪُ گودڙين وَتَ، آسَڻُ تي آيو،
 آديسي عَالَمَ ڪان، رُٿَڙائي رهو.

* الله جنهن کي گهرندو آهي تنهنکي پنهنجي نور سان (سئين رستي جي) هدايت ڪندو آهي (قرآن شريف جي سورت نور جي ۳۵ آيت)،
 ۱. واسطي، ۲. ميل ميلاب، ملاقات، ياري، دوستي، رهاڻ، ڪچهري، ۳. تارڪ الدنيا فقيرن جوڳين، ۴. سيباء، موزون ٿئي، ۵. جهان، دنيائون، ۶. ڦٽا ڪٽا، ترڪ ڪٽا، ۷. روانا ٿاڻا، ۸. پورپ جي يعني اڀرندي جي (هندستان جي اتر پرديش ۾ ڪانپور کان بهار تائين علائقي کي پورپ چوندا آهن جنهن ۾ هندن جا پوتر آستان جهڙوڪ گيا، ڪاشي، بنارس، ڌنارڪا وغيره، ۹. سفر، مسافري، ۱۰. لاهوت (عالمِ الاهي، جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي) جا ڄاڻو، ۱۱. ڳاڙها يعني سهڻا، ۱۲. سامان سڙو ڪٽي، ۱۳. سلامتِيءَ واري گهر ڏي سڏيندو آهي (قرآن شريف جي سورت يونس جي ۲۵ آيت)، ۱۴. مالڪ، ڌڻي، ۱۵. ڪوئي، بڪاري، ۱۶. هي هي = افسوس، ۱۷. دنيا، مال منڪيت، ۱۸. ڇڪڻهن، ۱۹. پريشان، ۲۰. منهنجي، ۲۱. تنهنجي، ۲۲. اي بابو، اي سامي يا رمتا فقير، ۲۳. سڄو، ۲۴. عمر، حياتي، جنم، ۲۵. وٺو (گذري)، ۲۶. گورڪ نات، هندن جو وڏو ڪرو يعني مرشد، ۲۷. گودڙي بوشن، ڪفني پهريندڙن، جوڳي فقيرن، ۲۸. مڙهيءَ، آستان، ٽڪي، ۲۹. اي آديسي، اي ڪروء جي حڪم ۾ رهندڙ ۽ فرمانبردار فقير، ۳۰. جهان، دنيا، ۳۱. ڪاوڙيل، لاتعلق.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر رامکلي

داستان ڇهون

۱

مُونَا طُورُ سَيْنَاءَ، سَنَدَا سَنَاسِينَ،*
 سَجْدَه گَاهَ سَامِيَّينَ، گُوڏَا گُوڏَزِيَّينَ،
 فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰی،• ٿَا نَانگا اِيئنَ نُونِ،^{۱۲}
 اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ،• اِهڙِيءَ پَر پُرِنِ،^{۱۴}
 وَ خَرَّ مُوسٰی صَعْقًا، جوڳي جُنڱا جَلَنِ،^{۱۵}
 كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَبْقٰی،+ باقِي ڪِيَنَ بَچَنِ،
 مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَاطِغِي،• اِهڙِي رُوڙ رَوَنِ،^{۱۷}
 مُشَاهِدُو مَحْبُوبَ جَو، اُتِي آديسِيَنِ،^{۲۱}
 بِي يُبْصِرُ بِي يَسْمَعُ#، بِي وَصَالِ وَهَنِ،^{۲۲}
 بِي يَمْشِي بِي يَنْطِقُ،• ٿَا اِيهِيءَ چَالِ چَلَنِ،^{۲۵}
 سَيِّدَ جَنِّي سَنَدِيَنِ، تُون ڪَلَّ پُچِيَن تُو ڪِهڙِي.^{۲۷}

۱. گوڏا، ۲. جبل، ۳. پهاڙ، ۴. جبل جو نالو (سيناء هڪ مقدس پهاڙ آهي جو عربستان جي اتر اولهه ۾ واقع آهي جن تي يهودن جي پيغمبر حضرت موسيٰ الله سان ڳالهائيو يا ڪلام ڪيو هو)، ۴. جا، ۵. تارڪ الدنيا فقيرن، سامين، جوڳين *سناسين جا گوڏا طور سينا جي مثل آهن. ۶. سجدي (خدا جي اڳيان نماز ۾ مٿي جهڪائڻ جي حالت) جي. ۷. جاء. هنڌ. ۸. سامين جي. ۹. گوڏزين جا، گوڏڙي پوڻن يعني ڪفتي پائيندڙن جا. ۱۰. پوءِ ٻن ڪمانن جي وٿي هٿي يا (ان کان به نزديڪ حضرت جبرئيل، اسلام جي پيغمبر محمد مصطفيٰ صلعم جن کي) تمام ويجهو هو (قرآن شريف جي سورت نجم جي آيت ۹)، ۱۰. فقير جيڪي بدن تي لانگوتيءَ کان سواءِ ڪپڙو نه بهرن ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن. ۱۱. ان نموني. ۱۲. نمن، جهڪن (محبوب يا مرشد کي ويجهو ٿي) • الله مومن جو سنڀاليندڙ (ولي) آهي کين اونداهي کان سوجهري ڏي ڪيندو آهي (قرآن شريف جي سورت بقر جي آيت ۲۵۶)، ۱۳. ريت، ۱۴. هلن ۽ حضرت موسيٰ عر بيهوش ٿي ڪري پيو (قرآن جي سورت اعراف جي آيت ۴۳)، ۱۵. بهادر، بهلوان، وڏا. ۱۶. سڙن، پچن + جيڪو به زمين تي آهي اهو سڀ فنا ٿيندو ۽ باقي بچندي (اي پيغمبر صلعم تنهنجي رب جي ذات) (قرآن جي سورت رحمان جون آيتون ۲۶ ۽ ۲۶) • (پيغمبر صلعم جي) اک نه ٽڙي ۽ نڪي حد کان لنگهي يعني نافرماني ڪيائين (قرآن جي سورت نجم جي آيت ۷)، ۱۷. چال، پر، ريت، ۱۸. هلن، ۱۹. ديدار، ۲۰. سڄن، پرينءَ، بپاري، ۲۱. آديسين کي، گروه جي حڪم ۾ رهندڙن ۽ فرمانبردارن فقيرن کي # مون ذريعي ڏسي ٿو ۽ مون ذريعي ٻڌي ٿو، ۲۲. مون سان، ۲۳. وصال ۾، گڏ، ۲۴. رهن، ترسن، ۲۵. مون ذريعي هلي ٿو ۽ ڳالهائي ٿو، ۲۶. هلن، انهن جي، ۲۷. خبر، سڌ.

۲

مُونَا طُورُ سَيْنَاءَ، سَنَدَا سَنَاسِيْنَ،
طَالِبُ الْمَوْلِي مُذَكِّرُ* اِيءُ كَلَامُ كِنَائُونِ كَنِ،
سُكُنِ كِي سَيِّينِ پَرِيْنِ، بُجْهِي ڏَنَائُونِ بَنِ،
اَلِفُ آدِيْسِيْنِ، چُورِي رَكِيئُو چِلَتَ مِ.

۳

مُونَا طُورُ سَيْنَاءَ، سَنَدَا سَنَاسِيْنَ،
پُورِپِ گَنِيوَنَه پَانِ سِيْنِ، بُعْدُ بِيْرَاگِيْنِ،
رِدَا آهِي رَاڙِ جِي، اوچَئُ آدِيْسِيْنِ،
قُرْبُ ڪَپَرِيْنِ، نَنَهَن چَوِئِيءُ سِيْنِ ڏِيڪِيئُو.

۴

مُونَا جَنِ مِحْرَابُ، جُسُو جَامِعُ تَنِ جُو،
قَبْلُنْمَا قَلْبُ ڪَرِي، تَنِ ڪِي ڪِنَائُونِ طَوَافُ،
تَحْقِيقَ جِي تَكْبِيرِ چَئِي، جِسْمًا تَنَّا جَوَابُ،
تَنِ ڪَهَرُو ڏَوَه تَوَابُ، جَنِ هِيَنَئَرِي هَادِي حَلِ تَنُو.

۱. گوڏا، ۲. جبل، بهاز، ۳. جبل جو نالو (سینا) هڪ مقدس بهاز آهي جيڪو عربستان جي اولھ ۾ واقع آهي جنهن تي يهودين جي پيغمبر حضرت موسيٰ ع خدا سان ڳالهايو يا ڪلام ڪيو هو)، ۴. جا، ۵. تارڪ الدنيا فقيرن، بيراڳين، ڪاپرين سناسين جا گوڏا طور سينا جي مثل آهن، * خدا جو ڳولائو مرد آهي (حديث شريف)، ۶. ڳالهه گفتو، سخن، قول، ۷. ڪٿائون ڪن = ڪن سان چڱيءَ طرح ٻڌائون، ۸. آسائشن، ۹. سين، سمورين، ۱۰. پرين سان، طرحن سان، نمونن سان، ۱۱. سڻي سمجهي، غور فڪر ڪري، ۱۲. ٻن ۾، کڏ ۾ (ڏنائون ٻن = ترڪ ڪٿائون)، ۱۳. الف بي جو پهريون حرف "ا" جنهن مان مراد "الله" آهي، ۱۴. گروه جي حڪم ۾ رهندڙ ۽ فرمانبردار فقيرن، ۱۵. سيري، سوري، ياد ڪري، ڪشي، ۱۶. دل، من، ۱۷. يورپ يعني اڀرندي ڏانهن ويندي (هندستان جي رياست اترپرديش ۾ کانپور کان بهار تائين علائقي کي يورپ چوندا آهن جن ۾ هندن جا پوتر آستان يعني تيرت آهن جهڙوڪ گيا، ڌارڪا، ڪاشي، بنارس وغيره)، ۱۸. فارسي اکر "بود" جي بگڙيل صورت جنهن جي معنيٰ آهي هستي يا خودي، ۱۹. چادر، اوچن يعني بدن کي ويهڻ لاءِ ڪپڙو، ڍڪ، ۲۰. (خدا جي) پيار، قرب، ۲۱. نهن چوئيءَ سين = پيرن جي نهن کان وٺي مٿي تائين يعني مڪمل يا سمورو، ۲۲. ڇاپو، لڪايو، مخفي رکڻو، ۲۳. جن جا، ۲۴. مسجد ۾ قبلي يعني ڪعبه الله جي طرف واريءَ ڀت ۾ ٺهيل ڪمان جي مثل جاءِ جنهن ۾ پيش امام بيهي نماز پڙهايندو آهي، ۲۵. بدن، ۲۶. وڏي مسجد، مرڪزي مسجد، ۲۷. قبلو ڏيکاريندڙ اوزار، قبلي جي مثال، ۲۸. دل، ۲۹. بدن، ۳۰. چوڌاري ڦيرو (جهڙيءَ طرح ڪعبه الله کي ڪيو آهي)، ۳۱. حقيقت، حق، ۳۲. "الله اڪبر" جو فقرو، ۳۳. جسم، ۳۴. بدن کان، ۳۵. بي خبر، تن کي، ۳۶. گناه، ۳۷. چڱائيءَ جو ڪم، ۳۸. جن جي، ۳۹. هيٺڙي ۾، دل ۾، ۴۰. هدايت ڪندڙ، رهبر، ۴۱. حل ٿيو = ملي هڪ ٿي ويو.

۵

جَامِعُ سَيِّ جِهَانُ، مُنْهَنُ مِحْرَابُ پَرِينِءِ جَوِ،
 قُرْهِيءِ تَانُ فُرْقَانِ جِي، كَاتِئَانُونُ قُرَانُ،
 اُذَامِي اُتِ وِئَوِ، عَنِقِلُ عِرْفَانُ،
 سَيَوِي سُبْحَانُ، كِيڏانهن ڪري نِيَتِيَانُ!

۶

ڪِيڏانهن ڪري نِيَتِيَانِ، مِزْبِي مَسِيَتِ،
 هَلِئَوِ جِي حَجِ تِي، راولِ اِيءِ نَه رِيَتِ،
 پَڪِي ڪُنُ پَرِيَتِ، تَه ڪُلُ مِ ڪَعْبُو تِي.

۷

پَايَو مُنْهَنُ مُونَنِ مِ، وِئَنَائِي وَهَسَنِ،
 جَوِگِي جَاتُونُ ڪَن، جُه اِيَا اَلُوهِيتَ مِ.

۸

اِيَا اَلُوهِيتَ مِ، لاهوتُ لَنگِهِيَتُو جَن،
 مَنجَهان تَن جُسَن، حَرَفُ نَه سُجِي هِي ڪَرُو.

۱. مرڪزي يا وڏي (مسجد)، ۲. سڄو، ۳. جڳ، دنيا، ۴. (پرينءَ يعني محبوب جو) مڱ، صورت، پيشاني، ۵. پتيءَ يا تختيءَ (لوح قلم جي)، ۶. حق ۽ باطل جي پرک يا امتياز يا ثابتيءَ، ۷. ليڪ پاڻي رد ڪڍائون، ميساريائون، ڊانائون، ۸. مسلمانن جو پاڪ ڪتاب جيڪو حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ تي خدا جي طرفان نازل ٿيو، ۹. غائب يا گم ٿي، ۱۰. هوش، سمجھ، دانائي، ۱۱. علم، ڄاڻ، ۱۲. سڀ ڪجهه، سمورو، هر طرف ڏي، ۱۳. پاڪ، قدوس، خدا جو صفاتي نالو، ۱۴. ڪهڙي طرف، ۱۵. (نماز ۾ منهن ڪرڻ جو) ارادو ڪريان، ۱۶. مسجد، نماز پڙهڻ جي جاءِ، ۱۷. ذوالحج مهيني جي نائين تاريخ تي مڪي پاڪ جي شهر ۾ ڪعبه الله شريف جي چوڌاري ست دفعا قبرن ڏين ۽ عرفات جي ميدان ۾ سج لهن تائين رهن کي حج چوندا آهن، ۱۸. اِي راول، اِي شهزادا، اِي حاڪم، ۱۹. (سُئو) دستور، پر، هلي چلي، ۲۰. بختي، سڄي، ڪري، ۲۱. محبت، پيار، ۲۲. هر شيءِ، هر جاءِ، ۲۳. ڪعبه الله، بيت الله، خدا جو گهر، ۲۴. وجهيو، نايو، نمايو، ۲۵. گوڏن، ۲۶. خوش ٿيڻ، ۲۷. تارڪ الدنيا فقير، ۲۸. زيارتون، ياتراڻون، ۲۹. جيڪڏهن، جيئن ئي، ۳۰. ذات الاهي، خدايت، ۳۱. عالم ذات الاهي جنهن ۾ سانڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي جيڪا صوفي طريقي جي چوٿين منزل آهي، ۳۲. پار ڪٽو، ماڻهو، ۳۳. تن جي، ۳۴. سريرن، بدنن، ۳۵. اکر، ۳۶. ٻڌجي.

۹

راهه شَرِيعَتَ هَلِئَا، تَفَكَّرُ طَرِيقَ تِئُونِ،
 حَالِ حَقِيقَتَ رَسِيئَا، مَعْرِفَتَ مَاڳُونِ،
 نَاسُوتُ مَلِكُوتُ جَبَرُوتِ، اِيءُ اِنْعَامِ تِئُونِ،
 پَسُ لَاهُوتُ لَنگَهِيئُونِ، مَتِي هَاهُوتُ هَلِئَا.

۱۰

نِگِيئَا نَاسُوتَانِ، مِئِيئَاونِ مَلِكُوتَ ڏِي،
 جَوڳِي جَبَرُوتَانِ، وَجَئِي وَا تِئِيئَا.

۱۱

پُوري مَرَهَ مَهِيسَ، ڪِنِهِن تِيرَتِ وَا تَڪِڙَا،
 جَوڳِي جُنبي هَلِئَا، ڪِنِهِن ڏُوراهين ڏيسَ،
 اِن اڳِهين تي ڪِئَا، پَهَ مَتِي پَرديسَ،
 اُنِهين جي آديسَ، سَارِبان گَهِيئُو سِيءُ چَئِي.

۱۲

آديسي آديسُ، هَتَان ڪَري هَلِئَا،

۱. راهه تي، رستي يا واٽ تي، ۲. شريعت جي، اسلامي قاعدن ۽ قانونن جي (صوفي طريقي جي پهرين منزل جي)، ۳. خدائي فڪر ۾ غرق رهڻ، ۴. واٽ، ڍنگ، طرز، عادت، ۵. انهن جو نٿو يا آهي، ۶. حال کي، حالت يا كيفيت کي، ۷. حقيقت جي، حق يا صداقت جي (صوفي طريقي جي ٻي منزل جي)، ۸. بهتا، ۹. ڄاڻ يا سڃاڻپ (خدا جي)، صوفي طريقي جي ٽين منزل، ۱۰. انهن جو ماڳ يا جاءِ يا منزل آهي، ۱۱. جِسمَن جي دنيا يعني هن دنيا (جي بادشاهت)، ۱۲. ملائڪن يا فرشتن جي دنيا (جي بادشاهت)، ۱۳. حضرت جبرئيل جي رهڻ جو هنڌ، ۱۴. بخشش، ڏان، عطيو، ۱۵. انهن کي نٿو يا مليو، ۱۶. عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي ۽ جيڪو صوفي طريقي جي چوٿين منزل آهي، ۱۷. انهن لنگهڻو يا اُڪرڻو يا ماڻڻو، ۱۸. ڏانهن، ۱۹. لاهوت کان مٿي سلوڪ جي پنجن منزلن، الوهيت، خدائيت، ۲۰. نڪتا، ۲۱. ناسوت کان، ۲۲. روانا ٿا، ۲۳. تارڪ الدنيا فقير، ۲۴. جبروت جي جاءِ کان يا مان، ۲۵. سڳيون يعني ڍڳن جي سڱن مان ٺهيل توتاريون يا ناد وڄائي، ۲۶. واٽ ٺا = هلا وٺا، ۲۷. بند ڪري، ۲۸. مڙهيون، ٽڪاڻا، ۲۹. مھيسر (هندڪو نالو خدا جو) جا پوڄاري، جوڳي فقيرن جو هڪ قسم، ۳۰. تيرت ڏانهن، پوتر آستان ڏانهن، ۳۱. جوش ۾ اچي، ۳۲. پرايهن، ڏورائي، ۳۳. ڏيس ڏانهن، ڏيس يا ملڪ ڏانهن، ۳۴. اڳيئي، شروع ۾ ئي، ۳۵. گس، رستا، خيال، ٻُور، ۳۶. پراڻي ڏيس ڏانهن يا جا، ۳۷. آديس کي، (جوڳين جو گروه کي) سلام يا نمسڪار کي، ۳۸. ياد ڪريان، سِڪان، واجهايان، ۳۹. گروه جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقير.

ڪَآپَڙَينَ قَلَبَ ۾، ڪَٽَـو ڏُورائُو ڏيَسُ.
وِـبَـراڳِـي نَئُون وِـسُ، رَاوَل ڏِڪَـي رَمِئَـا.

۱۳

وِـبَـراڳِـي واري، الله آڻِ وَطَنَ تَـي،
ڏُڪَ لاهيندا ڏيَلُ مَـان، تَهَنَ جِيئَن تاري،
ايندامِ اوتاري، ڪِيئَن جُون ڏيندمِ خَبَـرون.

۱۴

وِـبَـراڳِـي واڳي، ڏيَن ڏهاڙي ڏيَلُ ڪي،
راوَل رَتِي مولهين، سَـامي سُهـاڳي،
لَنءُ جَنهين لاڳي، سو جوڳي پَسان تَه جِيان^{۲۱}.

۱۵

آديسي^{۲۲}ين ادب^{۲۳}، آهي اڳـڙين ۾،
تَن جو حَسَبُ نَسَبُ ناه ڪي، نَه ابائي^{۲۴} نَه اب^{۲۵}،
سَـامي ڪي سَـيپين پَـرين، رُوحَ ۾ رَهـئـو رَـب،
رَءُ لانگوتِيءَ لَب^{۲۶}، پاڇي ڪَن نَه پاڻ ڪي^{۲۷}.

۱. پراهون، ڏوراهون، ۲. ڏيس، ملڪ، ۳. شهزادا يا حاڪم (جوڳي)، ۴. پاڻي، پرهي، ۵. هليا، روانا ٿا، ۶. موٽائي، ۷. بدن، جسر،
۸. ان جي ڏانن جي مٿان چڙهيل چلرن يا کلن، توتڙن، ۹. ٿهاري، چنڊي، چڙي، صاف ڪري، ۱۰. مون وٽ ايندا، ۱۱. اوتاري ۾، مڙهيءَ
۾، گهر ۾، ۱۲. خوشيءَ، خير عافيت، چڱيلائي، ۱۳. مونکي ڏيندا، ۱۴. سنهيءَ ڪاٺيءَ جو ٽڪر جيڪو ڊڳيءَ يا بڪريءَ جي ٽر ڪي
ماءُ جي کير پيئڻ کان روڪڻ لاءِ وات ۾ پڌرو آهي، روڪ، جهل، بندش، قيد، ۱۵. هر روز، ۱۶. ڳاڙهن يعني سهڻن سُنن، ۱۷. مولهين
سان، پٽڪن يا ڪلنگين سان، ۱۸. سهاڳ وارا، جن سان گرو راضي هجي، سرخرو، ۱۹. محبت، ۲۰. لڳائي، ۲۱. جيئرو يا زندهه رهان،
ڪامياب يا سرخرو ٿيان، ۲۲. آديسين ڪي، انهن فقيرن کي جيڪي گروءَ جي حڪم ۾ رهندڙ ۽ فرمانبردار آهن، ۲۳. لحاظ، پرهي، حياءَ،
شرم، حجاب، ۲۴. حسب نسب = ذات پات، ڪڙم، قبيلو، ڪُل، پيڙهي، ٻڻ بنياد، اصل نسل، ۲۵. آبا ڏاڏا، مٿ مائٽ، ماءُ پيءُ، ۲۶.
ابو، بابو، پيءُ، ۲۷. سڀين پرين = هر حالت ۾، ۲۸. کان سواءِ، ۲۹. بدن جي هيٺئين حصي کي ڍڪڻ لاءِ ڪپڙي جو ٽڪر، گوڏ، ۳۰.
توشو، مال اسباب، ۳۱. بچت، ۳۲. لاءِ.

۱۶

لَانِگُوٽِي لَاهِي، وانءُ وِٻراڳينِ سَامُهُون،
بَڌُ سُوَرَنِ جو سَنَدرو، منجهان سِڪَ سَاهِي،
اَنِهينِ وَتِ آهي، اوچُڻُ ڳالهه اُگهاڙَ جي.

۱۷

لُنِگُ ڪَڍِيائُون لَانِگُ، موٽِي ڪَن نَه مَسَحُو،
اَسْلَامَان اڳي هُئي سا بَڌائُون پَانِگُ،
سَامِي چَڌِي سَانِگُ، گَڏَڻا گُورُڪِ نَاٿَ کي.

(۱۸)

لُنِگُ ڪَڍِيائُون لَانِگُ، موٽِي ڪَن نَه مَسَحُو،
اورِيندي اِلَفَ سِين، سُڪَ چَڌِيائُون سَانِگُ،
لاهُوٽِي لَطِيفَ چُئي، آڏِي ڏِين اُچَانِگُ،
بَڌائُون سَا پَانِگُ، ڪَنڊا ڪوهه نِمَارَ کي.

۱۹

پَرِينديئي پَنڌَ ٿِيئا، گَنجُو چَڌِي گَامُ،

۱. بدن جي هيٺين حصي کي ڍڪڻ لاءِ ڪپڙي جو ٽڪر، گوڏ، ۲. لائي، ٻڌي، ۳. وڃ، ۴. ويراڳين جي، تارڪ الدنيا فقيرن جي، سامين جي، ۵. روبرو اڳيان، ۶. ڏکڻ، پيڙائڻ تڪليفن، ۷. چيلهه کي ٻڌڻ جو ڪپڙو، ڪمر پٽو، ۸. پيار، محبت، ۹. چڪي، زور ڏيئي، ۱۰. ويراڳين ڏانهن اشارو، ۱۱. (سمهن مهل مٿان وجهڻ جو) ڪپڙو، لتو، ڍڪ، پوشاڪ، ۱۲. ذڪر، پجار، گفتگو، ۱۳. بنان ڪپڙن يا پوشاڪ جي هجڻ واري حالت، عربيائيءَ، برهنگيءَ، ۱۴. لانگوٽي، گوڏ، ۱۵. ٻڌائون، ۱۶. لانگ کي، ٻن ٽنگن جي سترن جي وچ واري بدن جي حصي کي، ۱۷. وري، بعد ۾، ۱۸. ٿورو، پيشاب، طهارت، استنجا، ۱۹. اسلام کان، الله تعاليٰ جو حضرت محمد صلعم جي معرفت انسان ذات ڏانهن موڪليل مڪمل دين کان، ۲۰. سٿائون، ۲۱. نماز لاءِ سڏ، آواز، (هدايت واري بانگ)، ۲۲. ترڪ ڪري، ۲۳. سانگا، آسرا، لڳ لاڳاپا، تعلق، ۲۴. مليا، ۲۵. جوڳين جي وڏي مرشد، ۲۶. ذڪر جو ورد ڪندي، ۲۷. الف بي جو پهريون اکر "ا" جنهن مان مراد "الله" آهي، ۲۸. سڪ جا، آسائش جا، ۲۹. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي) جا چاٿو يا معرفت رکندڙ، ۳۰. ٺپا، چلانگ (اڇانگ ڏين = آسڪا ٿين، ننڊ مان اٿڻ)، ۳۱. ڇا، ۳۲. اسلام جي چاٿيل طريقي سان خدا جي عبادت ڪرڻ، ۳۳. اول کان ئي، شروع کان ئي، ۳۴. پنڌ پٽا = سفر شروع ڪيائون، سفر تي اسهيا، ۳۵. گنجو ٽڪر جيڪو حيدرآباد جي ڀرسان ڏکڻ طرف واقع آهي، ۳۶. ڳوٺ، آبادي.

تَن ويهي ڪئو نَ وِچَ مِ، آديسِيَن آرامُ،^۲
 گُروءَ سَندي گسَ مِ، ڪئائون تَن تَمَامُ،^۷
 رَهَ مِ گَديَن رامُ،^{۱۱} پَنڌان چَٽا ڪاڙِي.^{۲۳}

۲۰

سَدا سَناسِيَن جُون، اڪِيُون آلو مَاهُ،^{۱۷}
 واري نيڻ نَنڊان، جَانڪي جَهَلِئا جوڳين.^{۲۲}

۲۱

آيل آديسِيَن جُون، اڌ لَڳِيُون آهين،^{۲۴}
 وهو وهائين، ڪا قَضَائي راتِي.^{۲۶}

۲۲

اچا سي آهين، سَزاوار سِڳين جَا،^{۲۸}
 ويٺا وڄائين، جي سَناسِي سُٺين.^{۳۱}

۲۳

رامڪلي دُڪئا ڪهي،^{۳۳} سُڪئا ڪهي نَ ڪو،^{۳۵}
 ڪو مَٽِيءَ ڪو مَٽِيءَ،^{۳۷} ڪو روچِيءَ ڪي روءِ،^{۴۰}

۱. منزل تي پهچڻ کان اڳ، ۲. گروه جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن، ۳. سک، فرحت، ۴. مرشد، ۵. جي، ۶. رستي، وات، ۷. جسم، بدن، سرير، ۸. فنا، نابود، ۹. رستي، ۱۰. ملين، ۱۱. خدا جو (هندڪو) نالو، ۱۲. پنڌ کان، سفر ڪرڻ کان، ۱۳. بچي پيا، اڃا نٿا، رُڪجي وٺا، ۱۴. هميشه، ۱۵. تارڪ الدنيا فقيرن، جوڳين، ۱۶. نين، ۱۷. تر، تازو، سَڄَر، ۱۸. گوشت (آلو ماهه = گوشت مثل ڳارهيون خون آلوده گوڙهن ۽ اوجاڳي ڪري)، ۱۹. وراثي، ۲۰. ننڊ کان، سمهن کان، ۲۱. سنڀالي، خبرداري ڪري، ۲۲. روڪڻا، ۲۳. اي آيل، اي امڙ، ۲۴. اڌ بوريل (اڪيون)، نيم خواب، ۲۵. گذارين، گهارين، ۲۶. اتفاق سان، ورلي، ۲۷. لائق، ۲۸. ڏيکڻ جي سڱن مان ٺهيل توتارين يا نادن، ۲۹. جيڪڏهن، ۳۰. اي سناسي، ۳۱. ٻڌين، ۳۲. رام (خدا جو هندڪو نالو) جي راڳي يا ذڪر، ۳۳. دڪي، دڪايل، دردمند، سورن وارو، ۳۴. چئي، ۳۵. سڪي، سڪيو، آرام ۾ زندگي گذاريندڙ، ۳۶. ڪو ماڻهو، ڪير، ۳۷. عزازت، قربت، رشتيداريءَ، ڀاريءَ، دوستيءَ، ۳۸. رزق، روٽيءَ، مانيءَ، ۳۹. لاءِ، ۴۰. روج روڊن ڪري، جاکوڙ يا ڪشالا ڪري.

رامڪلي سو ڪهي، جنهن جي پاڳ وڃ بڙا ڏک هوءَ.^۷

وائي

تن ڳڻن ڳهر وڃائي، هو مائي جوڳين مُون سين جي ڪئا،
ڪري مارج ڪاپڙي، ڳُروَت تُون گَدائي،
اشارتون اُن جون، وانءُ ڪپي تُون ڪائي،
ننڊ تنهن کي نانهه ٿي، جا آديسين اُٺائي،^{۲۴}
ريجهائي رموز سين، ڪاهوڙين ائون ڪائي،^{۲۸}
هڪائي هڪ ٿئا، ڳجهن تان نه پئائي،^{۲۲}
ان الله وتر يحب الوتر،* انهي ۳۳ لين لِيءِ آئي،^{۲۵}
آهي انهيءَ ڳالهه جي، راول آيءَ رباعي،^{۲۸}
اڪيُن آرس چڏيو، دل ۾ ناهه دغائي.^۴

۱. رام (خدا جو هندي نالو) جو ذڪر يا راڳي. ۲. چئي. ۳. نصيب. قسمت. ۴. ۵. ۵. وڏو. ۶. تڪليف. عذاب. سور. ۷. هجي. ۸. نورن. پلاين. احسانن. مهربانين. ۹. ننڊ جو گهٽ يا خمار. ننڊ. ۱۰. ڦٽائي. ختم ڪئي. ۱۱. اي مائي. اي امان. اي جيئل. ۱۲. تارڪ الدنيا فقيرن. ڪاپڙين. ۱۳. ساهه يا دم ڏج. ۱۴. اي ڪاپڙي. ۱۵. (جوڳين جي) مرشد يا رهبر. ۱۶. فقيري. گداگري. خيرات يا بڪيا پنڊ جو ڏنڌو. ۱۷. ڳجهه اشارا، ارشاد. ۱۸. وڃ. ۱۹. خلاص ٿي يعني مري يا فنا ٿي. ۲۰. هضم ڪري يعني اشارتن تي چڱيءَ طرح عمل ڪري. ۲۱. سمهڻ. آرام. ۲۲. هيچ. ڪين. حرام. ۲۳. گروه يا مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن. ۲۴. جاڳائي (ننڊ مان). ۲۵. ڌتاري. تاترائي. بريائي خوش يا راضي ڪري. ۲۶. رمزن. اشارن. ڳجهن رازن. ۲۷. ڌوئين يعني جهنگلي وڻن يا گاهن مان بيٺا ٿيندڙ ڦلن يا اُن جي ڳولائڻ. ۲۸. جلائي. ساڙي. ۲۹. هڪائيءَ سان. هڪڙائيءَ يا وحدانيت سان. ۳۰. هڪ ٿئا = رل مل ٿئا. ملي يا سمائجي وٺا. ۳۱. سمجهڻ. ڄاڻڻ. ۳۲. دوئي. پاڻ کي. خدا کان جدا سمجهڻ واري حالت * بي شڪ الله چڙو يعني هڪ آهي هڪڙائيءَ کي پسند ڪري ٿو (حديث). ۳۳. انهن جوڳين. ۳۴. واسطي. ۳۵. بيان ٿي. ۳۶. حقيقت. ۳۷. اي راول. اي حاڪم. اي سڄڻ. ۳۸. چئن مصرعن وارو شعر پر هتي معنيٰ ٿيندي ڳالهه. ڳجهارت. ۳۹. سستي. ڳهر. ۴۰. دغا. ڪوٽ. ڪپت.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر رامکلي

داستان ستون

۱

گُذرِ گُئي، گُذران، کين قَبُولِجِ ڪاپڙي،
عَلِيءَ جو مَيِدان، سَگر سَناسين ڪي.

۲

عَلِيءَ جي مَيِدان ۾، وينا دُونِ دُئي،
تَرَڪُ ڪِئائون تَڪِيا، پَرِيُون پَنڌُ سُئي،
ڪَندي ڪوهُ دُئي، طَعَنَا ڏِيئي تَن ڪي.

۳

جو ڪُهَنڌ سُهَنڌِ سامهُون، پِرَتِ تَنهن سين پار،
نِينهن جَنهنجو نَبهي، تَنهن سان تُون مَر تَنوار،
هَڏَ مَر وَاٽِ وِسار، تِيءُ نِراليءَ نِبَري.

۱. گذر کڻي = گذري يا پوري ٿي وئي (حياتي)، ۲. (حياتيءَ يا زندگيءَ کي برقرار رکرائڻ هلائڻ لاءِ) مال اسباب، توشو، توڻ، بيت قوت، اذوقو، اڄڪو، ۳. تَر، ۴. منظور ڪج، بسند ڪج، (ولڻ لاءِ) راڻي ٺج، ۵. اي ڪاڙي، اي تارڪ الدنيا فقير، سناسي، ۶. اسلام جي پيغمبر حضرت محمد صلعم جن جي سوٽ ۽ ناليءَ جو نالو، ۷. آکاڙو، (فقر ۽ فاني سان) زندگي گذارڻ جو طريقو يا پيروي، (مسڪينيءَ يا رياضت واري) زندگي، ۸. وڻندڙ، پسنديءَ جهڙو، ۹. مرضي، راءِ، رضا خوشي، ۱۰. انتخاب ڪري، اختيار ڪري، ۱۱. ڦٽا، تياڳ، ۱۲. آستان، مڙهيون، ۱۳. ڏوراهون، پري جو، آخرت جو، ۱۴. سفر، هلڻ، ۱۵. ٻڌي، ۱۶. ڇا، ۱۷. دُنيا يعني دنيا يا جهان (جا ماڻهو)، ۱۸. مهڻا، ۱۹. ڪُهَنڌ سُهَنڌ = خراب هنڌ تي سئي هنڌ تي يعني هر هنڌ تي يا هر جاءِ تي، ۲۰. موجود، ۲۱. پريت، بيار، محبت، نينهن، ۲۲. نياھ، توڙ تائين هلاءَ، ۲۳. ڳالهائ (گهٽ وڌ)، جهيڙوڪر، ۲۴. اصل، بنهه، ۲۵. کس يا رستي جي (سٺوڪ جي)، ۲۶. دل تان لاهه، ڀڄجي وڃ، ۲۷. نراليءَ (واٽ) جي، انوکيءَ يا عجب جهڙيءَ (واٽ) جي، ۲۸. نيري ۾، نجهري ۾، وسنديءَ ۾، وسڻ ۾.

۴

مَرَرُ مُسَلِمَ جَنِّ، وَاحِدُ تَن نَه وَسِري،
مَتِي سَڳَر ڪَپَڙِي، نانگا نِنْدَ نَه ڪَن،
نِيٺ سَنَدائي تَن، اوجاڳي اُچارِئا.

۵

ڏورِ مَرِي ڏِيئي، ڏورنُ گَهَٽُ ڏاڳَڙو،
تَن تان هوئج حُجَري، جَان جَان جَارُ جِي،
جَڏِهين پَاسِي پاڻُ ٿِي، تَڏِهين چَڏج تَڪِيو.

۶

ڏورنُ گَهَٽُ ڏاڳَڙو، ڏورِ مَر ڏِيئَن ڌار،
ڪوڙين لَڪَ هزار، * اِن اُونداهِيءَ اَنڌا ڪِئا.

۷

جو تو ڏيو پَانيو، سو سورج سُهائي،
راتِ وِهامِي ڏينهن ٿِيو، تَه پَن اَنڌَن اُونداهِي،
جَن ڏنو ڏهائي، تَن تَڪِيَا تَڪِي چَڏَئا.

۱. موت، ۲. تسليم ڪيل، مڃيل، قبول ڪيل، منظور، ۳. جن کي، ۴. هڪ (خدا)، ۵. تن کي، ۶. دل تان لهي، ڀلجي، ۷. تي، ۸. (سلوڪ جي) رستي يا واٽ، ۹. تارڪ الدنيا فقير، ۱۰. جيڪي بدن تي لانگوئيءَ يعني گوڏ کان سواءِ ٻيو ڪجهه نه پائين ۽ شادي نه ڪن، ۱۱. سمهن جو عمل، آرام، ۱۲. اڪيون، ۱۳. جون، ۱۴. ننڊ نه ڪرڻ جي حالت، جاڳ، ۱۵. روشن ڪٿا، ۱۶. ڳولج، تلاش ڪج، ۱۷. کان سواءِ، ۱۸. ٺڪر جي وٽي يا جمني جنهن ۾ تيل ۽ ڪپهه جي وٽ وجهي ٻارجي، چراغ، روشني (مرشد يا رهبر)، ۱۹. ڏکيو، تڪليف ڏيندڙ، ڪنن، مشڪل، ۲۰. تيسرائين، ۲۱. حجري ۾، ڪوئيءَ ۾، مڙهيءَ ۾، ۲۲. جيستائين، ۲۳. يار، دوست، ۲۴. جيئرو يا زندهه آهي، ۲۵. پري، جدا، ۲۶. خود (يار)، ۲۷. ڦٽو ڪج، ترڪ ڪج، ۲۸. آستان، مڙهي، آڌار، ڏي، آسرو (ڏيئي جو آڌار)، ۲۹. ڏيئي کان، ۳۰. سواءِ، * ڪروڙن لکن هزارن جي تعداد ۾، ۳۱. تاريخيءَ، ڏيئي جي غير موجودگيءَ، ۳۲. نايين يا ڪور (جيڪي ڏسي نه سگهن)، ۳۳. سمجهڻو، ۳۴. سورج جي، سج جي، ۳۵. روشني، تجلو، ۳۶. گذري، ۳۷. ڏيهه يا وطن جو رهاڪو، سڄڻ، يار، ۳۸. بند ڪري.

۸

سَامِيءِ ۽ سُلُوڪَ ڪِي، هَتَّانَ هَڏَ مَرِ چَڏَ،
لَڏِيَنَدَن سِين لَڏَ، تَه رَهِيَن تُون راجَ ڪَري.

۹

وَهَنَدَن ڪِي ويڪَ تِيئي، هُونَدَن ڪُونهي هَنڏَ،
مَن لَه الموليٰ فَلَه الكُلُ، * اِيءِ پَرُوڙج پَنڏَ.

۱۰

عَاشِقَ شَهَرِ فَقِيرَ، دَرِ دَرِ هَتَن سِين،
مَن عَرَفَ اللهَ ڪَل لِسَانُه، • اهڙائي اَمِين،
جِي تي پَسَن ڪِين، تِي ڪَرِيَن تَڪِيَو.

۱۱

پَنِيءِ پَڙِڪَ ڪَن، بَاهِيُون بِي راڳِيَن جُون،
هَلو تَه سِيڪِيُون هَتَّڙا، مَتِي تَن مَچَن،
مُلاَن سَناسِيَن، نِينهن جَڙ لَڳِي جَان ڪِي.

۱. ساميءَ ڪي، تارڪ الدنيا فقير ڪي، بيراڳيءَ يا سناسيءَ ڪي، ۲. فقيريءَ جي رستي يا طريقت، روحاني واٽ، ۳. هٿ مان، اختيار يا وس مان، ۴. اصل، پنهنجو، ۵. ترڪ يا ڦٽو ڪر، ۶. (دنيا ڪي) ڇڏي ويندڙن، تارڪن، تياڳ ڪندڙن، ۷. ڪوچ ڪر، هليو وڃ، ۸. راج ڪري = بادشاهي ڪري، حڪم هلائي، سڪيو يا آسودو ٿي، ۹. ويندڙن، پنڌ ڪندڙن، هلندڙن، ۱۰. خلاصو ميدان، ڪشادگي، ۱۱. هوندن ڪي، رهندڙن يا وهندڙن ڪي، ۱۲. جاءِ، ماڳ * جنهن ڪي مولا يعني خدا آهي ان ڪي سڀ ڪجهه آهي (حديث)، ۱۳. سڃاڻج، پرڪڇ، ۱۴. رستو، گس، ۱۵. شهر فقير = پينو، گداگر، ۱۶. در در = گهر گهر، هر هڪ گهر تي، ۱۷. (خيرات يا بڪيا وٺڻ لاءِ) سوال، صدا، ۱۸. جنهن الله ڪي سڃاتو تنهن جي زبان ڪند يعني ڳوٺگي ٿي وئي (حديث)، ۱۸. امانت وارا، الله کان مليل ذات جا رکوالا، ۱۹. ڏسن، ۲۰. نيسي، ۲۱. ڪن، ۲۲. منزل، بيٺڪ، ۲۳. پنيءَ جي وقت، پوئين رات يا برهم ڦٽيءَ جو يا فجر جي مهل، ۲۴. پڙڪا، پيڙ، ۲۵. چمڪاڻ، ۲۶. گرم يا ڪوسا ڪريون، ۲۷. ٽيون، ۲۸. کان، ۲۹. نينهن جي، عشق جي، ۳۰. ميخ، ڪلي، ۳۱. جسر، جند، سرير، دل.

۱۲

سِنڱِيُون سِيلِهِيُون گَبَرِيُون، تِيئي تُولَ تَجُو،
 پَتُ هَٽِي پَتَ سِين، پِيئري تَن پَجُو،
 لَشَڪُ جَن لَجُو، سِي مَڙِهِنِئَان مُورِ نَه نِگَئَا.

۱۳

سَڳا سِيلِهِيُون سِنڱِيُون، اِيءَ پَن گَهوري گَت،
 بابُو عَادَتَ بَجِڙِي، جِيئن هَلِيُو وِجِن هَت،
 تِيَرَتَ تَوِي وَت، تُو پُچِن گَس گَنگا جا.

۴

ڪوئ گودڙ پَن گَبَرِيُون، نِيئي ڪِڊائُون ڪَانءَ،
 جِيڏاهِين جوڳُ وِئُو، نِيئَ تِيڏاهِين پَاءَ،
 پورا اِيهِين پَانءَ، تَه سِڳِي شَامَتَ هَتَ جِي.

۱۵

ڪُڻ گودڙُ پَن گَبَرِي، ڪَانءَ مَر ڪِڊائُون،
 جَنڊا وِجِي جوڳَ سِين، لَهج ڪِي لائُون،

۱. ڊڳن جي سڱن مان ٺهيل توتاريون، ۲. نادر، ۳. فقيرن جي مٿي ۾ پيل ٽوپيءَ کي ويڙهيل رسيون ۽ ٽوڙيون، ۴. پيدل سفر ۾ سيڙي سامان جي وجهڻ لاءِ بگل يا ڪچ ۾ کڻي هلڻ واريون ٺيلهيون يا ڳوٺريون، ۵. گريون يا جهوليون جن ۾ جوڳي پَن ۾ مليل خيرات يا بڪيا وجهندا آهن، ۶. گودڙيون يا رليون، ۷. شيون، ۸. وسيلو، واسطو، لاڳاپو، ذريعو، ۹. ڪستو، ۱۰. ڪجڪول، ۱۱. زمين، ۱۲. ڌرتيءَ، ۱۳. ڦيرائي، ورائي، گهمائي، ۱۴. ٽوڙيو، ۱۵. ٽڪر يا پور ڪٽو، ۱۶. يقين، ۱۷. جن کي، ۱۸. ٿڌو، ۱۹. مڙهين مان، ۲۰. ٽڪين يا ٽڪائن مان، ۲۱. اصل، ۲۲. ٻنھ، ۲۳. ڪٽا، ۲۴. فقيرن کي مٿن ۾ ويڙهيل رسيون يا ٽوڙيون، ۲۵. سينگار لاءِ ٻانھن ۾ ٻڌل سَتَ جا زيور، ۲۶. ڳانا، ۲۷. ڪوئ، ۲۸. پَن، ۲۹. ڪڏ ۾ پئي، ۳۰. عادت، ۳۱. خصلت، ۳۲. چال، ۳۳. هير، ۳۴. اي بابو، ۳۵. اي رمتا يا سيلاني فقير، ۳۶. خراب، ۳۷. هت تي، ۳۸. دڪان يا ڪوٺيءَ تي (وڃين هت = محبوب کي اندر ۾ ڳولڻ جي بجاءِ هت تي تلاش ڪرڻ ٿو)، ۳۹. پوتر آستان، ۴۰. پاڪ جايون، ۴۱. رستا، ۴۲. واٽون، ۴۳. گنگا نديءَ (جتي هندن جا پوتر آستان آهن)، ۴۴. وڏيون رليون يا گودڙيون، ۴۵. ڪٿي وڃي، ۴۶. جمڻيون، ۴۷. پيالون، ۴۸. ڪستا، ۴۹. ڪرمندل، ۵۰. نموني بستري جون جادرون، ۵۱. سار، ۵۲. جلاء، ۵۳. جوڳين يعني تارڪ الدنيا فقيرن جو ٿولو، ۵۴. اڪيون، ۵۵. ڪُڻ، ۵۶. اي پورا، ۵۷. اي موگا، ۵۸. اي بي عقل، ۵۹. سمجھ، ۶۰. مصيبت، ۶۱. آفت، ۶۲. اڀدا، ۶۳. سزا، ۶۴. هت تي وڃڻ جي، ۶۵. پاڻ سان ڪٿي هل، ۶۶. بگل يا ڪچ ۾ ڪن، ۶۷. اي جند، ۶۸. اي جان، ۶۹. شاديءَ وقت ڪھوت ڪنوار جا مٿا نمائي پاڻ ۾ ٽڪرائڻ واري رسم (لهج ڪي لائون = ملج).

اِيئن ڪوھ اُتائون، تہ سِنڱِيُون شَامَتِ ھَتَ جِي.

۱۶

بَھَرِ رَلا رَليُون، اَنڊر پَٽَـ۹ـوِلا،
اَنھين پَر ڪَپَڙِي، گَڏھ جَا گَھـ۱۴ـورا.

۱۷

اَنڊر رَلا رَليُون، بَھَرِ پَٽَـ۹ـوِلا،
اَنھيءَ پَر ڪَپَڙِي، صَاحبُ جَا گَھـ۱۵ـورا.

۱۸

نَا اُمِيـ۱۱ـڊي آجـ۱۷ـڪو، اوچَڻُ آڊيـ۱۸ـسِيَن،
سَڌا سَڪَ وَسَن، طَالِبَ تَقـ۲۲ـڊيرَ تي.

۱۹

نَا اُمِيـ۱۱ـڊي آجـ۱۷ـڪو، اوچَڻُ آڊيـ۱۸ـسِيَن،
ڪَڏھين تَازِيءَ پُٺَ تي، ڪَڏھين ھِيٺَ ھَلَن،
سَا مِيـ۲۸ـڙا سَمَنـ۲۹ـڊر، تُنبي جِيئَن تَرَن،
جِي واڳو واتِ وِجَن، کُسن کُچَن ڪِيـ۳۱ـنڪي.

۱. ڇو، ۲. جيائون، ۳. ڊڳن جي سڱن مان ٺهيل توتاريون، ناڌ، نفير، ۴. مصيبت، آفت، آيدا، سزا، ۵. هٿ يعني دڪان (وڃڻ جي سبب ۽ محبوب کي اندر ۾ نه ڳولڻ جي سبب)، ۶. ٻاهر يعني بدن تي، ۷. اڳڙين ٽڪرين يعني بدن تي استعمال ٿيل پراڻن ڪپڙن جي ٽڪرين مان ٺهيل وڏيون رليون يا ڌڙڪيون يا ڳوڏڙيون (رلا رليون = معمولي اسباب، معرفت ۽ روحانيت جي عدم موجودگي)، ۸. اندر ۾، دل ۾، ۹. ريشمي پوشاڪون (روحانيت ۽ معرفت جو پرچار)، ۱۰. اهڙيءَ، ۱۱. ريت، ۱۲. جوکي فقير، سامي، ۱۳. گهوڙي جي قسم مان هڪ ٻار ڏوٻندڙ مشهور جانور جي ماديءَ، مادھ خر، ۱۴. ڳولاڻو، طالب، ۱۵. مالڪ، ڌڻيءَ، خدا، ۱۶. مايوسي، نراسائي، ۱۷. توشو، آڏو، سمر، ڊڪ، بناھ، ۱۸. ڊڪ، اوڏڻو، سمھن مهل مٿان وجهڻ لاءِ ڪپڙو، ۱۹. آڊيسين جو، گروه جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن جو، ۲۰. سدائين، هميشه، ۲۱. سک ۾، آرام ۾، آئند ۾، خوشيءَ ۾، ۲۲. رهن، گهارين، گذارين، ۲۳. (خدا جي) طلب رکندڙ، ڳولا يا تلاش ڪندڙ، سالڪ، ۲۴. قسمت، ۲۵. تازيءَ جي (تازي گهوڙي جو هڪ قسم آهي)، عربيءَ گهوڙي جي، ۲۶. زمين تي پير پيادا، ۲۷. پنڌ ڪن، ۲۸. سامي، ۲۹. ساگر، سائر (دنيا يا جهان جي)، ۳۰. ڪڍو، جي ول مان حاصل ٿيندڙ پڪل گول ڦل (جيڪو سڪڻ بعد پاڻيءَ ۾ ترڻ جي ڪم ايندو آهي)، ۳۱. عضون جي مدد سان پاڻيءَ جي مٿاڇري تي چرن ڦرن، ۳۲. جيڪڏهن، ۳۳. واڳوءَ جي (واڳو ڪوه جي شڪل جهڙو هڪ پاڻيءَ ۾ رهندڙ جانور آهي)، ۳۴. وات ۾ (واڳوءَ وات ۾ = مصيبت ۾)، ۳۵. قتل ٿيڻ، مارجي وڃڻ، ۳۶. شڪايت ڪن.

۲۰.

عَلَدَمُ اَوْتَارُونِ، نَا اُمِيْدِي نِجُھَرُو،
لَنگهِي خَوْفَ اُمِيْدَ گَان، پَرِي پِيرُ تَنُونِ،
رَضَا رَاجُ سَنَدُونِ، پُو مُورَان مَگَنِي كِيَنڪِي.

۲۱

نَا اُمِيْدِيءَ جِي نِجُھَرِي، پِيهِي پُچُ اَلَلُ،
چِتو رَبي رَاهُ، پَر مُرَادُنِ مَخْفِي كُو.

۲۲

ڪَهَرِي پُچِي ڪَالَهَ، ڪَر، نَه ڪَا اُجُ صَبَاحُ،
وَن تَنهِي سِي وَاڳُو، جِيڪِي پَسِي مَنجَهَ پَسَاهُ،
رَمُ رَباڻِي رَاهُ، مَٿِي حَالُ هُوشِيَارُ ٿِي.

۲۳

ڪَر هِيَارَ هَلَن جِي، وِينو پُچِي پَر،
اُجُ آديسي مَر، صَبَاحُ مَرَندو سِيڪو.

۱. نيسني، نابودي، ۲. انهن جو اوتارو، انهن جو آستان يا تڪيو، ۳. مايوسي، نراسائي، ۴. جهوپو، ڀنگو، آستان، گهر، ۵. آڪري، پار پٽي، ۶. ڊپ، ۷. آس، آسري، آرزو، تمنا، ۸. ڏور، ڏوراهون، پراهون، ۹. پنڌ = پير جو نشان، موجودگي، ۱۰. انهن جو ٿو، ۱۱. خدا جي رضامندي يا خوشنودي، ۱۲. ملڪ، ڏيهه، ۱۳. سندن، انهن جو، ۱۴. مور، اصل، بنهه، ۱۵. گهرن، پنن، طلبين، ۱۶. نجهري پر، ۱۷. گهڙي، داخل ٿي، ۱۸. تلاش ڪر، ڳول، ۱۹. صاف، ظاهر، پڌرو، عيان، ۲۰. رب جو، پالهار جو، ۲۱. گس، واٽ، ۲۲. اميدن، تمنائن، خواهشن، ۲۳. لڪل، ڳجهو، پوشيدو، ناپيد، ۲۴. معلوم ڪرين، دريافت ڪرين، ۲۵. ڪالهه جي، ايندڙ ڏينهن جي، سڀاڻي جي، ۲۶. خبر، ۲۷. ڪجهه (خبر)، ۲۸. اڃ جي، اڄوڪي، هلندڙ ڏينهن جي، ۲۹. صبح جي، صبح جي (اڃ صبح = اڃ صبح جي، هلندڙ وقت جي)، ۳۰. وڃ، ۳۱. گڏيو، پيڙو ٿيو، شامل ٿيو، جڪڙو، ۳۲. پر، ۳۳. سامه، دم، ۳۴. هل، ۳۵. راهه تي، واٽ يا رستي تي، ۳۶. تي، ۳۷. موجوده حالت، هلندڙ وقت، ۳۸. خبردار، داناء، سڀاڻو، ۳۹. هينئر، هن وقت، هاڻي، ۴۰. آسهن، وڃڻ، ۴۱. ايندڙ سال يا وقت، آئيندو، ۴۲. گروه جي حڪم پر رهندڙ فرمانبردار فقير، ۴۳. فنا يا نابود لاڏاڻو ڪر، ۴۴. سڀاڻي، ٻي ڏينهن.

وائي ۱

راوُل رَهي نَہ راتِ، جيڏيُون مُنهنجو راوُل رَهي نَہ راتِ،
 ڪوهُ ڪَربنديَس ڪانڌَ ري، وهائيءَ پَرياتِ،
 مِتَ نَہ مَعذُورِبنِ جا، ڪا جا جوڳي ذاتِ،
 لَڳمَ لاهُوتِيَن جو، مَنجَهان ڪِيَنرَ ڪاتِ،
 آيلِ آديسِيَن جي، ائون مُني مُلاقَاتِ.

وائي ۲

هيَر گَهرِ ايندمَ ڙي، هَڙا موچارا سَپَرينِ،
 ڪَنولَ جِهَڙا مُڪَڙا، پُونرَ پُونڌَڙا رَسُ پيتمَ ڙي،
 ائون جَني جي آهيان، چَپَر سي نَہ چَڏيندمَ ڙي،
 آسَر پَري آهيان، ڪامِلَ هَٿان ڪَمَ ٿيندمَ ڙي.

وائي ۳

دِلِئان دُورِ نَہ ڪِيجي، پياري والَڙي سا ڳالَهَڙي،
 رانجَهَن والا زَهرُ پيالا، شَرَبَتُ ڪَري پيَجي.

۱. شهنزادو، حاڪم، محبوب جوڳي، ۲. ٽڪي، ترسي، ۳. هڪڙي رات، ۴. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۵. ڇا، ۶. ڪنديس، ائون ڪندي، ۷. ور، پتار، مڙس، ۸. کان سواءِ، ۹. گذريل، پوري ٿيل، گذرڻ کان پوءِ، ۱۰. فجر، پرهم، آسَر، ۱۱. عزيز، رشتيدار، سڄڻ، دوست، ۱۲. عذر وارين، جڏين، نمائين، بيوس يا لاجار عورتن، ۱۳. اهڙي عجيب، ۱۴. تارڪ الدنيا فقير، ۱۵. قوم، فرق، فرقو، ۱۶. مون کي لڳو، ۱۷. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي) جي ڄاڻن يا معرفت رکندڙن، ۱۸. ساڙ جو هڪ قسم، ۱۹. وڏي ڪاٽي، خنجر، جوبائي (حلال) جانورن جي گوشت وڌڻ جو لوهه جو اوزار، ۲۰. اي آيل، اي جيجل، اي امڙ، ۲۱. گروهه جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقير، ۲۲. مصيبت ۾ يا تڪليف ۾ وڏي، ۲۳. ميلاپ، گڏجاڻيءَ، وصال، ۲۴. هينئر، هاڻي، ۲۵. ڪهر ۾، ۲۶. مون وٽ ايندا، ۲۷. اڙي يا اٿي (جيڏيون)، ۲۸. سهڻا، ملوڪ، ۲۹. پرين، محبوب، ۳۰. ڪنول جي گل، نيلي فر جي گل، ۳۱. منهن، صورتون، شڪليون، ۳۲. ڪاري رنگ جا گلن جي مٿان اڏامندڙ جيت، ۳۳. ڦرندڙ، اڏامندڙ، ۳۴. مٺي پاڻيٺ، شربت، ۳۵. مون بڻيو، ۳۶. چير ۾، جبل ۾، ۳۷. مونکي ڇڏيندا، ۳۸. اميد، ۳۹. واري، ۴۰. ڪامل جي، گناهن ۽ ڏوهن کان آزاد يا پلاري جي، ۴۱. هٿ سان، ذريعي سان، ۴۲. مطلب، مرادون، ۴۳. منهنجا ٿيندا، ۴۴. دل کان، من کان، ۴۵. پري، ۴۶. محبوب، سڄڻ، ۴۷. واري، ۴۸. ڳالهه، ذڪر، ۴۹. محبوب، ۵۰. وارو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر رامڪلي

داستان اٺون

۱

ڪَنهن جَنهن ڪُنَاڪَاتِ، جِيئن سَامِي مُورِ نَه سَنِرَا،
 ڏِينَهَان ڏُڪِي ڏِيلَ مِ، سُوَرُ سَجِيَاڻِي رَاتِ،
 سَنڊِي جُوڳِيَان ڏَاتِ، جِيَجَان هُوَ جَڌَارُئِي.^{۱۷}

(۲)

رُوحِ مِ رَهِيئنِ رَامُ، ٻَهَرِ ٻُولِيَن ڪِي ٻُئُو،
 پِيالا پُرِ ڪَري، جُوپِ پِيَتَائون جَامُ،
 تَنُهَان پُوَ تَمَامُ، تَن تَڪِيَا تَاڪِي چَڌَا.^{۱۸}

۳

رَامُ رَهِيئنِ مِ رُوحِ، ٻَهَرِ ٻُولِيَن ڪِي ٻُئُو،
 سَڌائِيَن سَفَرِ مِ، مَثَا تَتُئَزَن مُوَهَ،
 سَامِيَن جَا صُبُوحِ، سَارِيَان گَهُئُو سِيَدِ چَئي.^{۲۱}

۱. اهڙي. ۲. ڪُئل، قتل ٿيل. ۳. ڪاٺ سان. وڏي ڪاٺي يا خنجر سان. ۴. جو، چو ته. ۵. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي. ۶. اصل، بنهه، هرگز. ۷. خوش، سرها. ۸. ڏينهن جو. ۹. درد يا سور ٿئي. تڪليف ٿئي. ۱۰. سرير، بدن مِ. ۱۱. سڄي، سموري. ۱۲. جي. ۱۳. جوڳين. ۱۴. قوم، جاتي، فرق، فرقو. ۱۵. اي جيجل، اي امڙ. ۱۶. آهي. ۱۷. جذي، اکهي، بيمار. ۱۸. دل. ۱۹. انهن کي رهيو يعني موجود آهي. ۲۰. خدا جو (هندڪو) نالو. ۲۱. ڳالهائين. ۲۲. ڪجهه. ۲۳. جام. تراڪڙا وٽا يا ڪٽورا. ۲۴. پُر ڪري = پري يا ڪن تائين تمار ڪري. ۲۵. جهجهو. گهڻو. ۲۶. (خدا جي محبت جو) شراب. ۲۷. تنهنڪان. ۲۸. بعد. ۲۹. صفا، مڪمل. سمورا. ۳۰. مڙهيون، آستان، ٽڪاڻا. ۳۱. (درن جا ٽاڪ ورائي) بند ڪري. ۳۲. هميشه. ۳۳. مسافريءَ، پنڌ. ۳۴. سِرَ (مٿن يا سرن جا) وار. ۳۵. انهن جا ٿڻا. ۳۶. منجهيل يعني اڻ سنواريل ۽ ميرا (وارن جا) مڇا يا چڱون. جٽائون. ۳۷. صبح جي وقت واريون رهاڻيون. ۳۸. ياد ڪريان.

۴

مَثَا مُوَهَ تِئَانِ، سَدا سُوَاتِثَا ڪَپَڙِي،
 ڪوڻي ڪَنهن نَه پُڄِئَا، تَه ڪِ اَنڊَرِ اَنڊوهِيَانِ،
 جِيڪَا جَمَارَانِ، سَا ڳونڊرين ڳُڏري.

۵

اَسُڪُ جَنِ اَوِيَرِ، سي سَنجَهِي رَهَن سُمَهِي،
 لاهوَتِي لَطِيْفُ چَئِي، آڏِي ڏِين اَلِيَرِ،
 اُتُئو لَوڪُ پَسِي پَتِ پِئَا، سَامِي مَٿِي سِيرِ،
 ڪِيڏانهن ڪَندا پيرِ، مِڙوئي مَٿو ٿئو.

۶

مَٿِي ڪَان مَٿِي، جوڳِي ڏِڻِي جُوءِ،
 اوڏو ٿئو اَلڪ ڪِي، وِجِي رُوڊِروءِ،
 بَابُوءُ چَڪِي بُوءِ، مَنجَهان باغِ بَقَاءِ جِي.

۷

ويڻي جَنهن وَرَهَ ٿِئَا، مَٿِي سِين مِيرِي،

۱. سر، (مٿن جا) وار، ۲. منجهيل، اڻ سنواريل، ميرا، ۳. انهن جا ٿڌا، ۴. هميشه، ۵. سوءِ ۾، سوڳ ۾، غر يا ماتر ۾ گذاريندڙ يعني دنياوي لڏن کان پرهيز ڪندڙ، ۶. تارڪ الدنيا فقير، سامي، جوڳي، ۷. ڪهڙائي، دعوت ڏيئي، سڏي، ۸. حال احوال يا خبر چار ورتي، ۹. ڇا، ۱۰. اندر ۾، دل ۾، ۱۱. هنن کي اندوه يعني غر يا ڏک آهي، ۱۲. سموري، ۱۳. انهن جي ڄمار يا زندگي، ۱۴. ڳونڊرن ۾، غمن ۾، ۱۵. پوري ٿي، ۱۶. نه سڪ، بي سڪائي، بي آرامي، بي قراري، ننڊ جو ڦٽڻ، ۱۷. جن کي، ۱۸. بيوقتي، ڪمھلي، ڪجهه رات گذرڻ بعد، رات جو دير سان، ۱۹. سج لهن وقت، ۲۰. ننڊ پئجي وڃڻ، ۲۱. لاهوت (عالَم ذات الاهي)، جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي (جا ڄاڻو يا معرفت رکندڙ، ۲۲. آڏي رات جو، ۲۳. لومون، ستون، ڇال، ٽپ (بي قراريءَ جي ڪري)، ۲۴. جاڳيل، (ننڊ مان) اٿيل، بيدار ٿيل، ۲۵. ماڻهو، ۲۶. ڏسي، ۲۷. پت پٽا = پت يعني زمين تي پير رکيائون يا پنڌ يا هلڻ شروع ڪيائون، ۲۸. تي، ۲۹. گشت، سفر، مسافريءَ، ۳۰. ڪهڙي طرف، ۳۱. سڀ، ۳۲. اهو طرف جنهن ڏانهن منو يعني منهن ڪري نماز پڙهي آهي ۽ جنهن ڏانهن پير ڊگهارڻ جي منع آهي، ۳۳. مٿي کان مٿي = مٿانهن کان مٿانهن، اوجي کان اوجو، عرس عظيم تي، ائين آسمان تي، ۳۴. جاءِ، هنڌ، مڪان، ۳۵. ويجهو، قريب، ۳۶. جيڪو لکي يعني ڏسي نه سگهجي، خدا، ۳۷. آمهون سامهون، ۳۸. رمتوءِ يا سيلانيءَ فقير، ۳۹. چڪي بوءِ = خوشبوءِ سونگهي = سواد يا مزو ورتو، ۴۰. هميشه باقي رهڻ واريءَ حالت، سدا حيات، ۴۱. سال، ۴۲. ڪهڻو وقت، ۴۳. بنان غسل واري حالت ۾، ناپاڪ، غليظ.

اڪيون اُن جون اَلڪَ ۾، پُونءَ ڏي نه پيڙي،
 ڪارنئون ڪڪا ٿئا، ڄراتئا ڇيڙي،
 لُڙڪَ لالَ لطيف چئي، ڪنبي ۽ ڪيڙي،
 نينهن نيڙي، جيئن سڙي تيئن سڙو.

۸

ويني جن ورهه ٿئا، مٿي ميري ساڻ،*
 اڪيون جن جون اَلڪَ ڏي، پُونءَ ڏي ڪن نه پاڻ،
 ڪارنئون ڪڪا ٿئا، ڇيڙي وجهي ڄاڻ،
 خوديءَ کان خلاص ٿئا، پُنتي وجهي پاڻ،
 سي بهر نه هٿن پاڻ، جن گڏوگڏ گروان ۾.

(۹)

جوڳين کي جڳن جي، مٿي ۾ مٿي،
 نانگن نند ڦٽي، وئا رُوندا رام ڏي.

۱۰

گنڊن پاسي گنڊ، گڏوگڏ ڏاربن گودڙئا،

۱. زمين، ۲. ڦيرائي، ۳. ڪارن مان (مٿي جي وارن ڏي اشارو)، ۴. ميران يا اڇاڻ ڏي مائل، پوري رنگ جا، ۵. لهستا، ۶. (دونهينءَ جيءَ) باهه، ۷. ڳوڙها، انسو، ۸. ڳاڙها، رت گاڏڻان، ۹. (خدا کان) ڊڄي، خوف يا پُو ڪاڻي، ۱۰. ڪيرائي، وهائي، هاري، ۱۱. عشق، محبت، ۱۲. ڇڏي، ٽوڙي، ۱۳. (عشق جي باهه ۾) ڀڄي، جلي، ڪامي، ۱۴. سرهو، خوش، ۱۵. جن کي، * بنان غسل يا تڙ، گدلائيءَ جي حالت ۾، ۱۶. ڌيان، خيال، ۱۷. ڇيري ۾، باهه ۾، ۱۸. هوش، عقل، خودي، ۱۹. آجا، آزاد، ۲۰. بري، پاسي، پوئتي، ۲۱. خودي، آيو، ۲۲. تير، ۲۳. گز، ۲۴. جن کي، ۲۵. ملڻو، ۲۶. مرشد، ۲۷. گريبان، قميص جي دامن ۾، اندر دل ۾، ۲۸. تارڪ الدنيا فقيرن، ۲۹. سالن يا ورهين، ايامن، ۳۰. سِرَ، ۳۱. نانگن جي (انهن فقيرن جي جيڪي لانگوٽيءَ کان سواءِ بدن تي ڪپڙو نه پائين ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن)، ۳۲. آرام، ۳۳. خراب ٿي، حرام ٿي، ۳۴. خدا جو (هندڪو) نالو، ۳۵. رليون، ڪٽيون، ڪڍا، ۳۶. گودڙي ڍڪيندڙ، فقيراڻو لباس ڍڪيندڙ، ڪنڀي پائيندڙ.

پَلِيَتِيءَ ڪَآنَ پَانِهِنَجَا، پَاڪَ رِڪِئَاوَن پِنْدَ،
نَانِگَن ڪِي نَه نِنْدَ، رُونْدَا وَهِيءَا رَامَ ڌِي.

۱۱

اُجِهِيءَوَتَن نَه بُجِهِيءَو، وِينِي گَڏِيَن وِبرُ،
لِثَوَتَن لَطِيْف چِي، جُسي جو زَنجِيَرُ،
ڪِيَن ڏَنو ڪَا پَڙِيَن، ڪَا بُلُ ۽ ڪَشْمِيَرُ،
ڌوري ڏَنائون ڏُڪَ سِيَن، پاڻ مَنجِهِيءِي پِيَرُ،
سَچُ جَن جو سِيَرُ، گُرُ وِينِي تَن گَڏِيَو.

۱۲

رَاتِيَان رُڻُ جُهَن رَامَ سِيَن، ڏِيَنهَان ڪَن سَنَانُ،
جَوِگِي سِي أَنَانُ، وُڻُون جَن وِرائِيُون.

۱۳

هَر هَر ڪَن هَرَنَامُ، ڏُون ڏَهَاڙِي ڌوَتِيَا،
جَن نَه رِجَهِيءَا يَو رَامُ، نَاٿُ نَه نَمِي تَن ڪِي.

۱. ناپاڪائي، غلاظت، گندگيءَ، ۲. صاف، پوتر، اُچت، نرمل، ۳. بدن، سرير، ۴. انهن فقيرن جيڪي بدن تي لانگوٽيءَ کان سواءِ ڪپڙو نه پائين ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن، ۵. سمهڻ جو عمل، آرام، ۶. وڻا، ۷. خدا جو (هندڪو) نالو، ۸. رولڙو ڪٽو، جهوتون ڏنيون، سير سفر ڪٽو، ۹. سمجهيو، پروڙيو، ڄاڻ يا معرفت حاصل ڪئي، ۱۰. ملين، ۱۱. عاقل، ڄاڻو، ڏانا، ۱۲. ويرنات (جوگين جو مرشد)، خدا، ۱۳. ختم ٿيو، ۱۴. تن تان، ۱۵. بدن، ۱۶. جسم، ۱۷. قيد، بند، ۱۸. پيشو، ۱۹. ڪاڙين، تارڪ الدنيا فقيرن، جوگين، ۲۰. افغانستان جي گاديءَ واري شهر جو نالو، ۲۱. شهر جو نالو (ڪابل ۽ ڪشمير ۾ هندن جا پوتر آستان يعني تيرٿ آهن)، ۲۲. ڪولي، تلاش ڪري، ۲۳. تڪليف، ۲۴. پاڻ منجهڻي=پنهجي اندر ۾، ۲۵. مرشد، گرو، ۲۶. حق، ستيا، پاڪبازي، ايمان، عصمت، ۲۷. تلاش ڪري، ۲۸. تڪليف، ۲۹. پاڻ منجهڻي=پنهجي اندر ۾، ۳۰. مرشد، گرو، ۳۱. حق، ستيا، پاڪبازي، ايمان، عصمت، ۳۲. صداقت، ۳۳. رستو، وات، مارڳ، ۳۴. رات جو، ۳۵. رڻ جهڻ = ڳالهه ٻولهه، گفتگو، رهائ، ۳۶. ڏينهن جو، ۳۷. غسل يا تڙ (عيش آرام)، ۳۸. وڏي خيال وارا هوشيار، ۳۹. امانتون، ذراوتون، ملڪيتون، ۴۰. ورهايون، ورڃيون، ونديون، خبرات ڪيون، ۴۱. هر هر = هر وقت، هر گهڙيءَ، ۴۲. هريءَ جو نالو، خدا جو نالو، هندن جي سلام طور ڪم ايندڙ لفظ، ۴۳. پاڻيءَ سان ميران ڪڍي صاف يا پاڪ ڪن، ۴۴. هر روز، روزانو، ۴۵. ڌوتيون، لانگوٽيون، گوڏيون، لاکون، ۴۶. راضي ڪيو، ۴۷. گرو، مرشد، خدا، مهيشور، ۴۸. جهڪي، ريجهي، راضي ٿئي.

۱۴

هَر هَر اُميس، دُون ڏهاڙي ڌوتيسا،
جن نه ماري ميس، ناٿ نه نمي تن ڪي.

۱۵

نڪي نمَن ناٿ ڪي، ناٿ نه نمائين،
جائتا ڪن نه جوڳ ڪي، جوڳ نه جهارين،
اهڃاڻيون آئين، آديسي الماس جون.

۱۶

نانگن ڪين نمايو، ناٿ نمايو نينهن،
مڙهن اُٿا مينهن، جوڳيان سنڌيءَ ذات جي.

۱۷

ناٿ جتهين نند، تن نه نهاريو جوڳين،
هئا ڪوبسها ڪاڙي، ٿي پُرا پراهين پند،
هو هئو هنهن هند، هو هونهن ٿي هنگلاج وٺا.

۱. هر هر = هر وقت، هر گهڙي، ۲. سيوا، بندگي، پراڻا، ۳. پاڻي، سان ميران ڪڍي صاف يا پاڪ ڪن، ۴. روزانو. هر روز، ۵. ڌوتيون، گوڏيون، انگوڇا، لاکون، لانگوڻيون. ۶. مات ڪئي، جيتي ختم ڪئي، ۷. نفس، نفسانيت، شهوت، تمنا، ۸. گرو، مرشد، مهشور، خدا، ۹. جهڪي، راضي ٿي، ۱۰. جهڪن، ۱۱. ريجهائين، راضي ڪن، ۱۲. جاناڪن = اقرار ٿي، ۱۳. دنيا ۾ رهي خدا کي تلاش ڪرڻ جي عمل، دل جي خواهشن کي روڪڻ جي عمل، زهد، تپسيا، ۱۴. لاءِ، واسطي، ۱۵. جوڳين يا ڪاڙين يعني تارڪ الدنيا فقيرن جو پنٿ، دين يا ڌرم، ۱۶. ساراهين، ۱۷. نشانين، يار، پتا، ۱۸. گروه جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقير، ۱۹. هڪ قيمتي پٿر. هيري، جواهر، حق سج، خدا، ۲۰. انهن فقيرن جيڪي لانگوڻيءَ کان سواءِ بدن تي ڪپڙو نه پائين ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن، ۲۱. عشق، محبت، ۲۲. مڙهين ۾، آستانن يا تڪين ۾، ۲۳. وسڻا، ۲۴. (مهر جون) برساتون، ۲۵. جوڳين، ڪاڙين، ۲۶. جي، ۲۷. قوم، جاتي، پٽ، ۲۸. ناٿ جي، ۲۹. جتي، ۳۰. وهڪ، جاء، گهر، ۳۱. ڪولٿو، ۳۲. جوڳين، ۳۳. بي وساه، اڻ وسهندڙ، بي اعتبار، ڪوڙي ويساه وارا، ۳۴. هلڻا، آهڻا، ۳۵. ڏوراهين، ۳۶. پنڌ تي، سفر تي، ۳۷. هن، ۳۸. هنڌ تي، جاء تي، ۳۹. اجايو، ۴۰. هنگلاج ڏي (هنگلاج جو شهر بلوچستان ۾ لس ٻيلي جي ڀرسان جبلن ۾ آهي، جتي نانيءَ نالي هڪ درويش عورت جي قبر آهي ۽ پٿا هندن جا پوتر آستان آهن).

۱۸

نَاتَ جَتَهينَ نِنْدَ، تَتِ پِهَ نِهَارِئو جوڳينَ،
هُئا سُويساها ڪاپڙي، ٿي پُرئا پَراهينَ پِنْدَ،
هُو هُئو هِنهينَ هِنْدَ، هُنَ هِنڱلاچانَ هَتَ ڪِئو.

۱۹

جَهڙا ڪُڇ ڪَڙا، تَهڙا جَائِنَ ڦُلَ،
تَنِ سَامِينَ جِي سَڌَ مَرانَ، جَنَ جِي ڳوڏڙينَ مَر ڳُلَ،
اُنڊَرِ مِلَ اَمَلَهَ، پَهَرِ ڪوڄها ڪاپڙي.

۲۰

ڳُلَ ڳُلَ پَسِي ڳوڏڙيا، گَهڙا مَرِ پَانئيجَ،
سوئي سُوڇاڻيجَ، هيءُ هُو آهي هيڪڙو.

۲۱

دِلِ ڌوَتائينَ دُڪَ سينَ، ڏاڳا هَڏَ نَ ڌوٽَ،
لاهُوٽِي لَطِيڦُ چَئي، رُوَحانَ اُنڊَرِ رُوٽَ،
ڪوَنَ ڏَنو سُون ڪو، سَناسِي سُوَرِ ري.

۱. سڄي ويساه وارا، ۲. تڙيل، پڪڙيل، ۳. ڪڪ ڪانا، ڪڪاوان گهر، ۴. ڄاڻڻ ڦل = ڄاڻڻ ڦل، ڄاڻڻ ڦل، ۵. سڌ ڀر، سڪ ڀر، انتظار ڀر، پيار ڀر، ۶. سامه ڏيان، فوت ٿيان، فنا يا برباد ٿيان، ۷. رلين، ڪنڀن، فقيرائين چوڻين "ڪڙي جي ٽڪرين مان ٺهيل چوڻن يا ڪڙتن، ۸. ڦل نادر يا سهڻيون شيون، ۹. اندر ڀر، باطن ڀر، اندروني طرح، ۱۰. موتي، هيرا، مائڪ، ۱۱. بي بها، قيمتي جن جو ملهه يا بها ڪٿي نه سگهجي (مل املهه = بي بها موتين جهڙا سهڻا)، ۱۲. ٻاهرئين نموني، ۱۳. بچڙا، بدصورت، بي زيبا، ۱۴. ڳل ڳل = مختلف قسمين جا ڳل، ۱۵. ڏسي، ۱۶. ڳوڏڙيا، اي حرفتي، اي چالاڪ، اي هوشيار، ۱۷. جهجها، ۱۸. سمجهج، ڄاڻج، ۱۹. پروڙج، ۲۰. هيءُ ڳل، ۲۱. هو ڳل، ۲۲. ساڳيو، ۲۳. من، قلب، ۲۴. (دل جي ميران يا ڪنافت يا غلاظت) لاتائين يا صاف ڪنائين، ۲۵. ڏک، تڪليف، درد، سور، ۲۶. فقيرائيون پوشاڪون يا ڪنڀيون، ۲۷. اصل، بنهه، ۲۸. ڌوئي يا صاف ڪري، آڇا آڇا ڪري، ۲۹. لاهوت (عالَم ذاتِ إلهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو درجو حاصل ٿئي ٿو) جو ڄاڻو يا معرفت رکندڙ، ۳۰. روح يا دل جي، ۳۱. روئي، ارمان ڪري، ۳۲. سواءِ، بنان.

۲۲

جَرَ جَرَائِيَن جِنْدَڙو، صُورَتَ ڪَانِيَن سِيءَ،
اُپِيَن ڪَهڻِي اَدَبَ ۾، عَادَتَ سَنَدِيَن اِيءَ،
جَوڳِيَن پَانِهِنجَا جِيءَ، لِّلَّهِ ڪَارُنِ لُتِيَا.

۲۳

پُنَا جَرَ جَرَائِيَا، مُنَهَن ڪَانِيَن سِيءَ،
مُوَهَن مَنگَن بِيڪِيَا، نَڪَالِجَ نَه لِيَهه،
بَابُو بِيڪاري ٿِيَا، نَڪو پُتُ نَه ڏِيءَ،
پَسُو جَلَايَا جِيءَ، وِيراڳِيَن وِيراڳَ سِيَن.

۲۴

بَازارِ جِي بِيهَن ڪان، سَامِيَن ڪِئو سوڳَنڊُ،
پِيَتَاوَن پُر ڪَري، سَنَدو مَحَبَتَ مَنڊُ،
ٿِيَا سَڻَاوَا سَيِدُ چَئي، رِڙهي لَڏَاوَن رَنڊُ،
هَاديءَ تَنِي جَو هَنڊُ، جَوڙايو جَبَرُوتَ ۾.

۱. (الاهي عشق جي باهم جي) چييءَ، شعلي، تڙ، سيڪ، گرميءَ. ۲. انهن جو جراتيو يا ساڙيو يا جلايو. ۳. جند، بدن، جسم. ۴. شڪل، منهن. ۵. انهن جو ڪانيو يا جلايو. ۶. سرديءَ تڙ، ياري، سرد هوا. ۷. بيهن، آئين. ۸. جهجهي. ۹. شرم، حياءَ، لحاظ. ۱۰. خصلت، سڀاءَ، خوءَ، گن، چن، ريت، ڍنگ. ۱۱. انهنجي. ۱۲. تارڪ الدنيا، فقيرن، ويراڳين، سامين. ۱۳. جانيون، جسم. ۱۴. الله ڪارن. الله جي راه ۾. ۱۵. واسطي. ۱۶. برباد يا تباه ڪيا. ۱۷. بدن جو چاتيءَ جي ابتڙ وارو ڪرنگهي وارو پاسو. ۱۸. منهن جا پڪا، بي لڄا. ۱۹. گهرن، پنن. ۲۰. خيرات. ۲۱. شرم، حياءَ، ليهه. ۲۲. رمنا يا سيلاني فقير. ۲۳. جن کي فقيراڻو لباس پيل هجي. ۲۴. ماءُ پيءُ جو نرينو باز، پتر. ۲۵. نياڻي، چوڪري. (نڪو پت نه ڏي = نڪما، بيڪار، بي وس، بي طاقت). ۲۶. ڏسو. ۲۷. ساڙيا، ڪانيا. ۲۸. (الاهي) عشق، فراق، سنياس، تياڳ، دنيا کان ڪنارا ڪشيءَ. ۲۹. هٿن يا دڪانن جي مجموعي. ۳۰. قسمر، سنهن. ۳۱. (پيالو) پيريل يا ٻار يا ٽمٽار. ۳۲. جو. ۳۳. پيار. ۳۴. شراب، دارون. ۳۵. سوکا، سهنجا، آرامي. ۳۶. سري، هلي، پنڌ ڪري. ۳۷. ڏٺائون. ۳۸. رستو، واٽ. ۳۹. هدايت ڪندڙ، رهبر، خدا. ۴۰. جاء. ۴۱. ٺهرايو، بنارايو. ۴۲. سلوڪ جي ٽين منزل، جبرائيل جي رهڻ جو هنڌ.

۲۵

ياد گُرو ڪن گودڙيا، پَر بازَر بيٺا،
پڙهن سور سُبْحان جي، پيڙ تنهن پيٺا،
جيلاهن منهن مينا، تيلاهن نشا چارَ هٿائون نينهن جا*.

۲۶

ياد گُرو ڪن گودڙيا، بيٺا بازَر ڪول،
نانگا پنهنجي نات سين، وڃن ڳولا ڳول،
ڪنهن جنهن ٻڌا ٻول، چوٽا چوڙين ڪينڪي.

۲۷

گَر جا ڏني گودڙي، سا مون گهڻو سُونهءِ،
نيئي پهچائي ماءُ، اوڍين جي آڌب سين.

۲۸

گَر جا ڏني گودڙي، مٿي مون مَرڪ،
جيلا هڻي چَرخ، اوڍي ويهه آڌب سين.

۱. ياد ڪن = سارين، سڀالين، ۲. مرشد، ۳. گودڙي پوش، گودڙي پهريل فقير (ڪپڙي جي ٽڪرين مان ٺهيل رليءَ يا ڪفنيءَ) فقيرائي چولي کي گودڙي چوندا آهن)، ۴. وٽ، ۵. هنن يا دڪانن جي مجموعي، ۶. اڀياس ڪن، ورد ڪن، ۷. صورت، قرآن شريف جو باب يا حصو، ۸. قرآن شريف جي سورت "بني اسرائيل" جيڪا "سبحان" لفظ سان شروع ٿئي ٿي. (سبحان = پاڪ، مقدس)، ۹. درد، تڪليف، ۱۰. سنهڙا ڪٿا، ڪمزور ڪٿا، ۱۱. جيئن ته، جنهن صورت ۾، ۱۲. منهن مينا = منهن جا مٿا، سهڻا، خوبصورت، حسين، خوش گفتار، مٺا ٻول ڳالهائيندڙ، ۱۳. تنهنڪري، تنهن صورت ۾، ۱۴. خمار، ڪيف، ڪيٻ، ۱۵. سوار ڪٿائون، ۱۶. عشق، محبت *جن به انهن گودڙين جو ٻول ٻڌو يا منهن ڏٺو تن کي نينهن جي نشي ۾ غرق ڪري ڇڏائون، ۱۷. بازرجي، ۱۸. ڀر ۾، پاسي ۾، ويجهو، ۱۹. اهي فقير جيڪي لانگوتيءَ کان سواءِ بدن تي ڪپڙو نه پائين ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن، ۲۰. گر، گروه، مرشد، ۲۱. لاءِ، واسطي، ۲۲. ڳولا ڳول = مسلسل ڳولا يا تلاش ۾، ۲۳. اهڙي، ۲۴. قابو ٿيا، ڦاٿا، جڪڙڻا، ۲۵. ٻول سان، انجام سان، ڳالهه يا گفتگوءَ سان، ۲۶. بدن جي هيٺين حصي تي ٻڌل ڪپڙا، لانگوتا، گودڙيون، ۲۷. لاهين، کولين، ۲۸. مونکي، ۲۹. سڀيءَ، زيب ڏي، ٺهي يا وٺي، ۳۰. ڪشي، ۳۱. رسائي، ۳۲. ماءُ تي، ماڳ تي، منزل تي، ۳۳. ڍڪين، پائين، پهرين، ۳۴. جيڪڏهن، ۳۵. احترام، عزت، ۳۶. مٿان، ۳۷. منهنجي، ۳۸. وڻندڙ، ٺهندڙ، سونهندڙ، ۳۹. اي چيلا، اي شش، اي شيوڪ، اي مريد، ۴۰. ٻلتي، تنگون يا جوتون موڙي وهڻ واري حالت، آرام سان وهڻ جو هڪ نمونو، جهنڊ هڻي (مراقبي ۾) وهڻ واري حالت.

۲۹

گُر جا ڏنيم گودڙي، ٿئي لاهيندي لڄ،
سندا تنهن سَهج، چيلو چوندو ڪيترا.

۳۰

لُونيس لانگوئين، ريگڙيارا رمئا،
منهنجو جيءُ جلايو، اندر آديسين،
هي هي منجهه هٿن، وڃائي وات ٿئا.

وائي

تن اگڙين آئون آڙائي، پڙي جيڏيون،
ڪنهن در ڏيان دانهڙي،
ڪيئون ڏيئي ڪيون، ويڃن آئون ورچائي،
حسن هوت حبيب جي، لاليءَ آئون لڇائي،
صحت سپيرين جي، مٺي آه مٺائي،
اُلفت ڪرم ان سين، قرب جا ڪڙائي.

۱. گروءَ، مرشد. ۲. جيڪا. ۳. مونڪي ڏني. ۴. ڪپڙي ٽڪرين مان ٺهيل رلي، ڪفني يا چولو. ۵. بدن کان پري يا جدا ڪندي. ۶. شرم. ۷. جا. ۸. مزا، سڪا. ۹. شيوڪ، شش، مريد. ۱۰. چوندو، بيان ڪندو. ۱۱. آئون لولي آهيان. آئون ساڙي يا جلائي آهيان. ۱۲. لانگوئي يعني چيلهه کان بدن جي هيٺئين حصي تي ٻڌڻ لاءِ ڪپڙي جي ٽڪر ٻڌندڙن، لنگ پوشن، ۱۳. مٽيءَ يا دڙ لڳل، مٽيءَ ۾ پيوٽ ٿيل، چنل گودڙين يا دلق وارا، ۱۴. هلا وٺا، ۱۵. جان، اندر، دل، جسم، سرير، ۱۶. ساڙيو، ڪاٺيو، ۱۷. گروءَ جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن. ۱۸. هي هي = افسوس. ۱۹. منجهه هٿن = هٿن منجهان يا قبضي مان (منهنجي). ۲۰. سگيون يعني ڍڳن جي سگن مان ٺهيل توتاريون يا ناد وڃائي. ۲۱. وات ٿئا = هلا وٺا. ۲۲. ڦاسائي. ۲۳. اڏي، آڙي. ۲۴. سرتيون، سهليون. ۲۵. بي سواد، بي لذت، اڻ وڻندڙ. ۲۶. ٻڪيون، سٺيون، (ڪٽيل يا چورو ڪيل) دواڻون. ۲۷. طبيبن، حڪيمن. ۲۸. ڪڪ يا بيزار ڪئي. ۲۹. سونهن. ۳۰. محبوب، حبيب، سڄڻ. ۳۱. لالائيءَ، ڳاڙهاڻ، چمڪ، سرخيءَ. ۳۲. ڦٽڪائي، بي آرام يا پريشان ڪئي. ۳۳. ياري، دوستيءَ، ميل ميلاپ، رهاڻ. ۳۴. پرين، محبوبن. ۳۵. شيرين، کنڊ يا ماکيءَ جي سواد جهڙي. ۳۶. مٺي شيءِ يا تول، ۳۷. محبت، قرب. ۳۸. ڪڪ يا بيزار ڪئي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر رامکلي

داستان نائون

①

قُوتَ ڪَڙايَا ڪَپَڙِي، طَعَامَ نَهَ طَامَاعُو،
 سَيْنَ هَنِيَاُونُ سُجَ مِرَ، جِتَ پَهَرَ نَهَ پِينَاُونُ،
 اَوَسَرَ آسَاُونُ، اُنِي گُونَدَرَ گُڏِيَا.

۲

قُوتَ ڪَڙايَا ڪَپَڙِي، طَعَامَ نَهَ طَمَعِدَارَ،
 سَيْنَ هَنِيَاُونُ سُجَ مِرَ، جوڳِي ٿِيَنَ نَهَ يَارَ،
 اَوَسَرَ جِيءَ آڌَارَ، اُنِي گُونَدَرَ گُڏِيَا.

۳

قُوتَ ڪَڙايَا ڪَپَڙِي، بُڪَ چَڪِيَاُونُ بُوءَ،
 وَا نِيرَانَا نِڪِرِي، جوڳِي مَنجَهَان جُوءَ،
 اَوَسَرَ آسَاُونُ، اُنِي گُونَدَرَ گُڏِيَا.

۱. قوت جا، کاڌي يا طعام جا، ۲. ڪڙايل، ڪڪ يا بيزار ڪيل (قوت ڪڙايا = ٿورو کائيندڙ)، ۳. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي، ۴. طعام
 مِر يا طعام جا، ۵. طمعدار، ضمع رکندڙ، گهرجائو، ۶. خيرات لاءِ سوال يا صدا، ۷. ڪيائون، ۸. رڻ پٽ، ويرانيءَ، ۹. ماڻهو، ڳوٺرو،
 وسڻ، ۱۰. پيندڙ، ۱۱. اوسر جا، مينهن نه وسڻ واريءَ حالت جا، خشڪ ساليءَ جا، ڏڪار جا، ۱۲. اميدوار، آسائتا، خواهان،
 سيڪڙو، ۱۳. مينهن وسڻ سان يعني سڪار جي حالت مِر، ۱۴. گوندر مِر، ڏک مِر، ۱۵. پئجي وٺا، ۱۶. دوست، سٺي، پيلي، مددگار،
 ۱۷. آڌار تي يا آسري تي (خوش آهن)، ۱۸. بک جي، لنگهن جي، فاقِي جي، ڏڪار يا قحط جي، ۱۹. چشڪو، ڏاڻقو، سواد يا مزو
 ورتائون، ۲۰. بوءِ جو، بانس جو، ڏپ جو، ۲۱. (صبح جي) ماني يا کاڌي کائڻ کان سواءِ، بکڻا، لنگهن، دنيا جي لذت وٺڻ کان سواءِ،
 ۲۲. ملڪ، ديس، جاءِ، ۲۳. اوسر جا، ۲۴. آسائتا، اميدوار، ۲۵. ڪاپڙين ڏانهن اشارو.

۴

کُٽِيءَ خُوشِ رَهَن، سَڄِي سُوَرُ سَناسِيَنِ،
 اوگَهڙِ اوڏا ڪاپڙِي، سَتُرُ تان نَه سَهَن،
 اُن تَن اُن اَنڊَرِ مِ، سَڌا سَپِيَرِيَنِ،
 اَوَسَرِ عِيَدُون ڪَن، اُنِي گُونڊَرِ گُڏَئا.

۵

پَنَنِ ڪِن پَتُ ڪُٽِي، گُهَرَنِ ڪِن گُهَرَان،
 مَهِيَسِي مَخْلُوقَ جِي، اُپِيَنِ دُورِ دَرَان،
 پُڄَنِ تَوءَ شَرَع، جِي اَنڊَرِ عَدَالَتِ اُن ڪِي.

۶

پَنَنِ جو پَتُ ڪُٽِي، سو جِي سُڃائَنِ،
 بَرِ مِ بيڪَ لَهَن، پَهَرَن پُڄَنِ ڪاپڙِي.

۷

وڃِيءَ ويٺا هُون، سانجِيءَ رَهَن سُمَهِي،
 بَڪَ مَرَنڊِي بَڪُئا، ڪَنهن ڪان ڪِن گُهَرَنِ.

۱. (روزيءَ جي) ان پوريءَ يا پوري نه ٿيڻ جي حالت ۾، ڪسائيءَ يا ڪهٽائيءَ واريءَ حالت ۾، ۲. راضي، سرها، ۳. ٿين، ۴. سالم يا ثابت يا پوري (روزي)، ۵. عذاب، ڏک، ۶. اوگهڙ ڪي، اگهاڙ يعني عربيائيءَ کي، ۷. ويجهو، نزديڪ، قريب، پسند ڪندڙ، ۸. پردو، ڍڪ، ۹. برداشت ڪن، پسند ڪن، ۱۰. اُن تَن = فڪر، ڳڻتي، ۱۱. ان کي، ۱۲. دل، ۱۳. هميشه، ۱۴. سپرين جي، محبوبن جي، ۱۵. اوسر ۾، مينهن نه وسڻ واريءَ حالت ۾، خشڪ ساليءَ ۾، ڏڪار ۾، بَڪَ واريءَ حالت ۾، ۱۶. خوشيون، ۱۷. مينهن وسڻ واريءَ يعني سڪار واريءَ حالت ۾، خوشحاليءَ ۾، ۱۸. گونڊر ۾، غم ۾، ۱۹. پني وٺا، ۲۰. خيرات ڪهڙن، ۲۱. ڪشتو، پيالو، ڪڇڪول، ۲۲. پَن، مڱڻ، ۲۳. ڪهڙن يعني ماڻهن جي جاين تان، ۲۴. مهيس (مهيشور يعني ايشور) جا پوڄاري يا چيلا، جوکي فقيرن جو قسم، ۲۵. خلق، ماڻهن، ۲۶. ٻيڻ، ۲۷. پري، ۲۸. در ڪان (گهر جي)، چائنٺ ڪان، ۲۹. معلوم ڪن، ۳۰. تنهن هوندي به، ۳۱. شريعت، اسلامي قانون موجب ڪنهن عالم ماڻهوءَ يعني قاضيءَ جي فتوا يا فيصلو، ۳۲. جيتوڻيڪ، ۳۳. اندر ۾، دل ۾، ۳۴. عدل يا انصاف جي درٻار، ۳۵. پرکين (ان جو قدر ۽ اهميت ڄاڻڻ)، ۳۶. رڻ پٽ، سڄ، ويرانيءَ، ۳۷. خيرات، ڏان، بکڻا، ۳۸. حاصل ڪن، ۳۹. پهر کي، ماڻهن کي، ۴۰. سوال ڪن، ۴۱. ٽپريءَ جي مهل، ۴۲. سڄ لهڻ وقت.

فَڪِي فَقِيرَن، مَڳِئَا پِنِي مَٺَ جِي.

۸

سَنجَهي رَهَن سُمَهي، وِچِين وِينَا هُون،
آڏِيءَ راتِ اُٿِي ڪَري، راولَ رَتَنو رُون،
وِهاڻِيءَ واٽَن تي، پَاسَا ڪوڙِئو پُون،
مَهيَسِي مُنَھن پَانَهِنجَو، ڌاران ڏوڙِ نَ ڏُون،
ايئن ڪَنھن ڪي نَ چُون، تَ آديسي آهيُون.

۹

ڪَسي سَاڻُ ڪَسَن، ڏِيَل ڪِئَاون ڏِرا،
پِيَتَ نَ هيرِئاون پَانَهِنجَا، چوري سَاڻُ چَسَن،
انَھين راھِ رَسَن، ڪَپَڙِي ڪَٻُولَ ڪي.

۱۰

ڪَسي سَاڻُ ڪَسي، ڏِيَل ڪِئَاون ڏِرا،
پِيَتَ نَ هيرِئاون پَانَهِنجَا، چوري سَاڻُ چَسي،
وِيراڳِيَن وَسِي، رامُ سَدائِيَن رُوحَ مِ.

۱. سَنِي. (ڪٽيل يا چورو ڪيل) دوا، ۲. درويشن، تارڪ الدنيا، ۳. ماڳھين، سفا، ۴. گھري، ورتي، ۵. صبر، چنپ، ۶. هجن، ۷. آڏي،
رات=اڌ رات جي مهل، ۱۸. اٿي ڪري= ننڊ مان سجاڳ ٿي، ۹. شهزادا، حاڪم، محبوب، ۱۰. رت مليل پاڻي، رت جا لڙڪ، ۱۱. (اکين
مان) هارين، ڪيرائين، ۱۲. صبح ٿيڻ تي، فجر جي مهل، پرھ ڦٽي يا پريات جي وقت، ۱۳. رستن، گسن، ۱۴. پاسا ڪوڙيو = سمھيو،
۱۵. مھيس (مھيشور يعني ايشور) جا پوڄاري يا ڇيلا، جوڳي فقيرن جو قسم، ۱۶. مک، شڪل، ۱۷. بنان، بغير، ۱۸. خاڪ، مٽيءَ،
۱۹. (منھن جي) مَر يا ميراڻ لاهين، ۲۰. چون، ٻڌائين، سڻائين، ۲۱. گروءَ يا مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار ڦٽر، ۲۲. سوکھو يا
مضبوط ٻڌي، ۲۳. سَت يا ڄمڙي جي پٽن، ۲۴. جسم، بدن، ۲۵. هيٺا، ڪمزور، لاغر، اڀرا، ۲۶. شڪم، معدا، اوجھريون، ڍڍ، ۲۷.
عادي يا هيراڪ ڪٽائون، ۲۸. چرپر ۾ يا تحرڪ ۾ آڻي، ۲۹. چشڪن، لذيت يا مزيدار کاڌن، ۳۰. راھ سان، طريقي سان، ۳۱. پھچن،
۳۲. تارڪ الدنيا فقير، ويراڳي، ۳۳. ڪابل (افغانستان جو هڪ شهر) جتي ھندن جا ٻوٽر آستان آهن، ۳۴. موجود رھي.

۱۱

ڪَسي چِلِهه ڪَسا، ڏيَل ڪِئائون ڏِڙا،
لاهُوتِي لَطِيْفُ چَئي، تَن ڪي ڏين تَسا،
گروءُ جي گَسَنان، پَاسِي ڪَن نَه پَان ڪي.

۱۲

جوڳي جَاڙ ڪَري، مُون پُوريءَ نَه پُچَئا،
هُيون جَن ڳَري، سُنڌيون سَنڌيون سَجَڻين.

۱۳

جوڳي هُئا جِت، سو مَاڳون نِهَارَئان،
مَڙهيون مُورَت مِت، مَان نَه وسَرئون ڪي لَهان.

۱۴

اَرتو اَڪَڙين ۾، مَڻهي ڳَلَن ڳَاڙ،
ڪُوري ڪَنن وِچ ۾، ڦِڇ ڏَنائون ڦَاڙ،
هَڻي توبَه تَاڙ، نَانگا نَسُورا تَئا.

۱. ڇڪي يعني سوگهو يا مضبوط ٻڏي، ۲. چيلهه ڪي، ڪمر ڪي، ۳. ڪشا، سٺ يا چمڙيءَ، جا پٽا، ۴. بدن، جسم، ۵. هيٺا، ڪمزور، لاغر، اڀرا، ۶. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو) جا ڄاڻو يا معرفت رکندڙ، ۷. بدن، سرير، ۸. بكون، سختيون، ۹. مرشد، ۱۰. گس کان، راهه کان، ۱۱. پري، دور، جدا، ۱۲. تارڪ الدنيا فقير، ۱۳. غلطي، غفلت، ۱۴. نادان، بي سمجهه، ان ڄاڻ، موکيءَ، ۱۵. ڳوليا، نهاريا، ۱۶. وٽ، ڪي، ۱۷. خبرون، ۱۸. جون، ۱۹. سڄڻ، محبوبين، ۲۰. انهن جو ماڳ يا جاءِ، ۲۱. ٽڪاڻا، مندر، آستان، ۲۲. مهورت، سڳوري يا نيڪ ساعت يا گهڙي، ۲۳. مٽيءَ ۾، تاريخ يا ڏينهن ۾، ۲۴. مان نه = سال، ۲۵. هنن کي وسريل يا دل تان لٽل، ۲۶. دسان، ۲۷. ڳاڙهو پاڻي، رت کاڌئون پاڻي، ۲۸. مٿان، تان، تي، ۲۹. ڪنن، مٿن، رخسارن، ۳۰. لاڙ يا ڌار (لڙڪن جي)، ۳۱. ڪي، چير ڏيئي، نوبي يا سوراخ ڪڍي، ۳۲. ڦٽ، چيهڪ، ۳۳. وڌائون، ۳۴. جير، سيرون، ڌار، شگاف، ۳۵. توبه جي، پڇڻاءِ جي، قرآن جي سورت ”توبه“ جي، ۳۶. تازي، بندش، روڪ، جهل، ۳۷. فقير جيڪي لانگوٽيءَ کان سواءِ بدن تي ڪپڙو نه ڍڪين ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن، ۳۸. خالص، پڪا پختا.

۱۵

پوڄا ڪارِ مَ پاڻَ ڪي، ڪوٺَ راولَ ٻنِ رُجَاتُ،
 لَباسَ ٺَ لَطِيفُ چَئي، پَلِ وِيراڳي واتُ،
 مَن ماري ڪَرِ مَاتُ، تَه تيرتُ پَسِين تَڪِيي.

۱۶

پوڄا ڪارِ مَ پاڻَ ڪي، پَلِ پوڄا ڪانِ پاڻُ،
 لاهوٽي لَطِيفُ چَئي، سَڌَ نَه ڪَٽنِ سَائُ،
 تَعَلَقَ چَڏَ تَڪِيَا، اِيءُ آديسِين اُهڃاڻُ،
 جَائي چَڏي جَڻاڻُ، پُرِئا پورِ پَنڌَ ڏي.

۱۷

پوڄا ڪارِ مَ پاڻَ ڪي، جوڳي رُڪَڇِ جوڳُ،
 خَادمَ خَلَقَ جِيئَن ڪَربِين، اِيءُ راولَ وڌو روڳُ،
 يَڳَن ڪونهي پوڳُ، نانگا وِجَن نِگَڻا.

وائي

مَڙهيَنون موڪلَ، ڪَالَه ڪَندا وِئا ڪاپَڙي،

۱. پرستش، تعظيم، خدمت چاڪري، غلامي، شيو، ۲. ڪراء، ۳. پاڻ ڪي = خود جي، پنهنجي، ۴. ٻن، ٻن ٻر پئي، ڪڏ ٻر پئي، ۵. اي راول، اي شهزادا، ۶. رجوعات، مريدن جو مرشد وٽ زيارت لاءِ اچڻ، ۷. لباس ڪان، ملمعي ڪان، ڏيک ويڪ ڪان، چايلوسي يا ڪوڙي خوشامد ڪان، فريب يا مڪر ڪان، ٻچاڙائي يا منافقيءَ ڪان، ۸. جهل، بند رک، ۹. اي ويراڳي، اي ڪاپڙي، اي جوڳي، ۱۰. مڪ، دهن، ۱۱. دل، ۱۲. سزا يا سيڪت ڏيئي، تڪليف ڏيئي، ۱۳. تابع، مطيع، فنا، نابود، ناس، ۱۴. پوتر يا پاڪ آستان جي جاترا يعني زيارت، ۱۵. ڏسين، ۱۶. (پنهنجي) تڪي ۾ يا مڙهيءَ ۾، ۱۷. لاهوت (عالَم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو رتبو حاصل ٿيندو آهي) جا چاڻو يا معرفت رکندڙ، ۱۸. خواهش، تمنا، ۱۹. واسطا، لاڳاپا، ۲۰. آسرا، آڌار، ۲۱. آديسين جو، گروءَ جي حڪم ۾ رهندڙن فرمانبردارن فقيرن جو، ۲۲. نشاني، يار، ۲۳. سوچي، سمجهي، ارادتا، ۲۴. هوش، عقل، دانائي، خودي، ۲۵. هلڻا، ۲۶. پورپ جي، اڀرندي جي (هندستان جي اتر پرديش رياست جي ڪاٺپور کان بهار واري علائقي کي پورپ چوندا آهن جنهن ۾ هندن جا پوتر آستان جهڙوڪ گيا، ڪاشي، هردوار، ڌارڪا، بنارس وغيره آهن)، ۲۷. منزل، ۲۸. اي جوڳي، ۲۹. سوگهو ڪڇ، ۳۰. دنيا ۾ رهي خدا کي تلاش ڪرڻ جو عمل، زهد، ۳۱. غلام، نوڪر، ۳۲. خلق کي، ماڻهن کي، ۳۳. اي راول، اي شهزادا، ۳۴. مرض، بيداري، ۳۵. يڳن کي، دنيا کي ڇڏيندڙن کي، ۳۶. سزا، تڪليف، ڪشت، رزق جو فڪر، ۳۷. فقير جيڪي لانگوٽي ڪان سواءِ ڪپڙو نه ڍڪين ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن، ۳۸. نڪريو، ڀڄيو، ۳۹. مڙهين ڪان، ۴۰. الوداع، رخصت، موڪلائي.

۵. بَابُو ڪُنَ نَهَ بِيڪَڙَا، اِيءِ وِيراڳِيَن وَلَ،
 ۶. ڪَڏِهِيَن اُتَرَ سَامُهَآَن، ڪَڏِهِيَن دُونُهِيَن جَهَلِ،
 ۷. هُنَ سِيڪَڙِيَندي هَڻڙا، مُون ڳاڙِيَندي ڳَلِ،
 ۸. چِيَرِي چَنَدَن ڪَاڻ جِيءَن، سُوَر ڏَنائُون سَلِ،
 ۹. مُون ڪِي ڏَنَا سَجِڻِيَن، رءِ سِيَرَاهِيءِ سَلِ،
 ۱۰. جَرَ جَرَائِيَن جِنْدَڙو، ڪُوري ڪَانِيَن ڳَلِ،
 ۱۱. ڪَڏِهِيَن پِيَر پِيَادا، ڪَڏِهِيَن مَڻڻِي پَلِ،
 ۱۲. مَوِلَهِيَا مَآڪَ پُسايا، سِيءِ سُڪَايَن ڳَلِ.

۱. رمتا، سيلاني فقير، ۲. ڏنڌو ڪن، ۳. خيرات يا دان (وٺڻ جو)، ۴. ويراڳين جي، تارڪ الدنيا فقيرن جي، ۵. ڪيتي، هر سان زمين جي ڪيڙ، يوڪ، ۱۶. اتر (جي سرد هوا) ڪي، ۷. آڏو، ۸. (جوڳين جي مڙهين ۾ ٻرندڙ هليڪين) دونهين جي يا باهين جي، ۹. ڀر ۾، ويجهو، ۱۰. ٽئيندي يا گرم ڪندي، ۱۱. (لڙڪ) وهائيندي، ۱۲. ڳل تان، رخسار تان، مٿن تان، ۱۳. وڊي، ڪڍي، ۱۴. صندل، ۱۵. سور سان، درد سان، ۱۶. سوراخ، ٺنگ، ۱۷. کان سواءِ، ۱۸. (ڪاٺ ۾) ٺنگن يا سوراخن ڪڍڻ جي اوزار، ۱۹. (الاهي عشق جي باهه جي) ڇييءَ، شعلي، ۲۰. انهن جو جراتيو يعني ساڙيو يا جلايو، ۲۱. بدن، سرير، ۲۲. باهه (ٻارڻ جي جاءِ)، ۲۳. انهن جي ڪانڌي يا جلاڻي، ۲۴. (بدن جي) چمڙي، ۲۵. پير پيادا = پنڌ هلندڙ، ۲۶. تي، ۲۷. ڀلن وهڻ يعني چڙهيءَ يا سواريءَ جي جانورن، ۲۸. ڀڳون، پتڪا، دستارون.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر رامڪلي

داستان ڏهون

۱

رَهِيَا اَتِيئي رات،^۲ صُبْح ويندءِ صابري،^۴
 لُنءِ لُنءِ منجه لَطِيْف چئي،^۶ ڪَر تَن جي تات،^۷
 سَندي جوڳيان ذات،^۸ بي پيري پاڳ پري.^{۱۳}

۲

اڱر آهين اڄ،^{۱۴} صُبْح ويندءِ صابري،^۴
 ڪڇ ڪو ڪاپڙين مان،^{۱۵} رُوح رُچندو رڄ،^{۱۶}
 پير انين جا پڇ،^{۱۹} مَتان سِڪين سَناسين ڪي.^{۱۸}

۳

تَن ڪي وِتن ويهه،^{۲۲} جَن آهين اوطاڻن ۾،^{۲۴}
 سَامي سَفر هليا،^{۲۷} ڏور چتائي ڏيهه،^{۲۸}
 ڇڏي سُڪ سائيهه،^{۲۹} مَٿي گنگا گجاءِ.^{۳۰}

۱. ترسيا. ٽڪنا. ۲. اڄوڪي رات. ۳. صبح جو (بي ڏينهن جي). ۴. تو وٽان. ۵. صابر. صبر ڪندڙ. ڌڪ يا تڪليفون صبر سان يعني بنان شڪايت سهندڙ (صابري فقيرن جو هڪ قسم پڻ آهي). ۶. لُنءِ لُنءِ = رڳ رڳ. نس نس. وار وار. ۷. يادگيري. پيجار. ڳالهه. ۸. جي. ۹. جوڳين. تارڪ الدنيا فقيرن. ڪاپڙين. سناسين. سامين. ۱۰. ٽولي. قوم. ڪل. ۱۱. دفعي. واري. ۱۲. پاڳ سان. قسمت سان. ۱۳. مشڪل سان. مس. ۱۴. گڏجي. ۱۵. اڱر ۾. (ڪهر يا آستان جي). ۱۶. رُوح ڪي. دل ڪي. ۱۷. وٽندڙ. پسند ايندڙ. ۱۸. ڏو. ۱۹. ڇڏ. ۲۰. جهل. وٽ. پڪڙ. ۲۱. واجهائين. امڙڪين. ۲۲. تيسنائين. ۲۳. ڪجهه (دير يا وقت). ۲۴. انهن وٽ. ۲۵. جيستائين. ۲۶. آستانن. ۲۷. سفر تي. مسافريءَ يا سير تي. ۲۸. سهيا. روانا ٿا. ۲۹. ڏورانهون. پراهون. ۳۰. ڇت ۾ رکي. خيال يا ڌيان ۾ رکي. دل ۾ رکي. ۳۱. ملڪ. ۳۲. آرام. آسائش. ۳۳. وطن. ۳۴. ڏانهن. ۳۵. هندستان جي اتر برديش رياست مان وهندڙ هڪ نديءَ جو نالو جنهن جي ڪپ تي هندن جا بوٽر آستان يا تيرٿ آهن. ۳۶. (جوش مان) هٽا. بهتا.

۴

تَان ڪِي وَٽَن وَجُ، جَہَان آہِينِ اوڻاڻَنِ ۾،
 سَامِي سَفَرِ ھِلَئَا، رَاڻُو چَتَائِي رُجُ،
 اھڙا جَنِ اُھِجَ، سِي ڪَرَمِ مِلندا ڪاڀڙي.

۵

تَان ڪِي سَآڻَنِ اوڙِ، جَان آہِينِ اوڻاڻَنِ ۾،
 ڏھہ ڏھہ پِيرَا ڏِينھَن ۾، پاڻُ مَثَانُنِ گھوڙِ،
 وِڻا جي ھِنِگِلوڙِ، سِي ڪَرَمِ مِلندا ڪاڀڙي.

۶

تَان ڪِي وَٽَن آءُ، جَان آہِينِ اوڻاڻَنِ ۾،
 وِڻو تَن نَہِ وَسِـرِي، لاهوڻِيءَ ڪو لاءِ،
 فَناءِ ۽ فِرَاقَ جو، سَامِينِ چَڪِڻو سَآءِ،
 وِڻان تو وِيندا، ڪاڀڙي ڪاڀول ڏي.

۷

اُچُ نَہِ اوڻاڻَنِ ۾، تَازا پَٿَر ڪَڪَ،

۱. تيستائين. ۲. ڪجهه (دير يا وقت) ۳. انهن وٽ. ۴. ويندو ڪر. ۵. جيستائين. ۶. استادن يا تڪين، مڙهين، ۷. تارڪ الدنيا فقير، ڪاڀڙي، ۸. سفر تي، سير تي، مسافريءَ تي، ۹. آسها، روانا ٿيا، ۱۰. راء، شهزادا، ۱۱. جت يا ڏيان ۾ رکي، دل ۾ رکي، ۱۲. رُجُ ڪي، رڻ پٽ ڪي، بيبان ڪي، ۱۳. جن جا، ۱۴. نشانين، پار، ۱۵. ڪرم سان، نصيب يا قسمت سان، مشڪل، مس، ۱۶. گڏيا، ۱۷. انهن سان، ۱۸. رهاڻ ڪر، صحبت ڪر، ۱۹. دفعا، گهرا، ۲۰. ڏهاڙي، روزانو، هر روز، ۲۱. پاڻ ڪي، خود ڪي، ۲۲. انهن تان يا مٿان، ۲۳. قربان يا صدقو ٿي، ۲۴. پنهاري ٿي، ۲۵. نثار ٿي، ۲۶. منگولر هڪ نديءَ جو نالو آهي جنهن کي منگول به چوندا آهن جيڪا بلوچستان ۾ لس ٻيلي ڀرسان جبلن ۾ واقع آهي هنگلاج جتي نانيءَ نالي هڪ درويش عورت جي قبر آهي وڃڻ لاءِ منگول ندي اُڪرڻي بوندي آهي، ۲۷. ۲۵. اڄ، ۲۸. دل تان لهي، ۲۹. لاهوڻين يعني لاهوت (عالم ذات الاهي، جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو درجو حاصل ٿئي ٿو) جي ڄاڻن يا معرفت رکندڙن، ۳۰. جو، ۳۱. ساء، سواد، لطف، ۳۲. نيسيءَ يا نابوديءَ، وصل پالڻ، ۳۳. وڃوڙي، جدائيءَ، ۳۴. ورتو، حاصل ڪيو، محسوس ڪيو، ۳۵. کان، ۳۶. ڪابل (افغانستان جو هڪ شهر) جتي هندن جا پوتر آستان آهن، ۳۷. پٿريل، پڪڙيل، وڇايل، ۳۸. سڪل گاهه جا تيل، ۳۹. پڻ ٻوٽا وغيره.

آديسي اُتي وٺا، پيسي اُڏامي رک،
سامي ڪٽي سنڪ، وڃائي وات ٿئا.

(۸)

اڄ نه اوڻاڻن ۾، طالب تَنوار،
آسن مَٽي اُن جي، نٿ تَمَيم نَار،
سامي سَپوڪار، وڃائي وات ٿئا.

۹

اڄ نه اوڻاڻن ۾، طالب تَنوارين،
سڳا سيلهيون سَنگيون، مڙهيون مُون مَارين،
جي جيءَ کي جيارين، سي ڪرم ملندا ڪاڙي.

۱۰

اڄ نه اوڻاڻن ۾ سَندي سامين ست،
لنگ لاهوتي لال ٿئا، چيلهه ٻڌائون چت،
جي محبت ڪا مٽ، سي ڪرم ملندا ڪاڙي.

۱. گروءَ جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقير. ۲. هٿا، نڪري. ۳. مٽي، ڌوڙ. ۴. ڪاڙي، تارڪ الدنيا فقير. ۵. ڪوڏ، ناد. سنگ (جيڪي سامي مڙهين ۾ وڃائيندا آهن). ۶. وات ٿئا = هٿا وٺا. ۷. طالب جي، (خدا جي) ڳولائڻ يا گهرون جي، سالڪن جي. ۸. آواز، (خداڻي) ذڪر جو پُٺاءُ. ۹. آستان، ٿڪائي، مڙهيءَ. ۱۰. تي، ۾. ۱۱. ساندھ، لاڳيتو، مسلسل. ۱۲. مون ٽمايا يا وهايا. ۱۳. (ڳوڙهن يا لڙڪن جون) لارون، ڌارون (جهڙيءَ طرح ڪوھ مان نار جي ذريعي پاڻو سان پاڻي ڪڍبو آهي)، اکين جا تنرا يعني نڪ جي پاسي وارا سوراخ. ۱۴. سڀ ڪاريا، سڀ ڪم ڄاڻندڙ، داناءُ، سياڻا. ۱۵. (خدا جو) ذڪر ڪن. ۱۶. فقيرن جي مٿن يا انهن ۾ پيل ٽوپين کي ويڙهن لاءِ ست جون رسيون يا نوڙيون، سيلهيون. ۱۷. ڏکڻ جي سڱن مان ٺهيل توتاريون. ناد يا نفير. ۱۸. مونڪي. ۱۹. ڏک بهڄائڻ. تڪليف ڏيڻ. ۲۰. جان، جسم، چنڊ، دل. ۲۱. جيئرو يا زندهه رکن يا ڪن. ۲۲. ڪرم سان، نصيب سان، قسمت سان. مشڪل. مس. ۲۳. گڏيا. ۲۴. جي. ۲۵. جوڙ، ست. جماعت، ڪچهري. ۲۶. لنگ وارا، لنگ يا لانگوٽي ٻڌل، ڌوتيو يا ڪوڏ ٻڌل (چيلهه کان هيٺ بدن کي ڍڪڻ لاءِ ڪپڙي جي ٽڪر کي لنگ چئبو آهي). ۲۷. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو) جا ڄاڻو. ۲۸. (الاهي عشق ۾ پڇي) ڳاڙها، سهڻا. حسين. ۲۹. چيلهه کي، ڪمر کي. ۳۰. چڱيءَ طرح (چيلهه ٻڌائون چت = لنگ کي چڱي طرح ٻڌائون). ۳۱. پيار. ۳۲. دوست. عزيز.

۱۱

اَڄُ نہ اوطاڻنِ ۾، جاڳُڙ جوڳِيڙنِ جو،
 ساري سَناسِيَنِ کي، جَڻا رُونديَن تان رو،
 پُڻسُ پاسِئَڻان تُو، لاهُوتِي لڏي وٺا.

۱۲

اَڄُ نہ اوطاڻنِ ۾، سَندي جوڳِيَنِ جوڙ،
 ساري سَناسِيَنِ کي، ڪامي تيس ڪوڙ،
 مَنَ جَنِي سَڻان موڙ، سي لاهُوتِي لڏي وٺا.

۱۳

اَڄُ نہ اوطاڻنِ ۾، سَندي جوڳِيَنِ ذاتِ،
 ساري سَناسِيَنِ کي، رُڻم ساري رات،
 تَنَ جَنِي جِي تات، سي لاهُوتِي لڏي وٺا.

(۱۴)

اَڄُ نہ اوطاڻنِ ۾، سَندي بابُوئنِ بانسِ،
 وٺا ويراڳي نڪري، وِها ڪري واسِ،

۱. آستانن، مڙهين، ٽڪائن. ۲. راڳ ساز واري مجلس، ميڙو. ۳. جوڳين، تارڪ الدنيا فقيرن، سناسين، ويراجين. ۴. ياد ڪري، سنڀاري.
 ۵. جيڪڏهن، ۶. ته پئي، ۷. ڏس. ۸. پاسي کان، پر کان، پاڙي مان. ۹. تنهنجي. ۱۰. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا
 في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو) جا ڄاڻو يا واقفڪار. ۱۱. مال اسباب يا ٽپڙ ٺاڙي کڻي، منتقل ٿي، نقل مڪاني ڪري. ۱۲. جي. ۱۳.
 ست، جماعت، ڪچهري. ۱۴. جلي، سڙي، پڇي. ۱۵. آئون تي. ۱۶. ڪوڙ جي مثل (ڪوڙ ميرن ڪيڙن جي ان ڍڳ کي چئبو آهي
 جيڪو کڻي يا ڏوٻي ڪٺپ يعني ميرن ڪيڙن جي تهڪائڻ يا ڪاڙهڻ لاءِ ٺهيءَ جي منهن تي چوڌاري رکي ڏوٻڻ کان اڳ گرم پاڻيءَ جي
 آب يا بخار تي سيڪيندا آهن). سُڪل ڪل. ۱۷. تَن. دل. ۱۸. شاديءَ جي وقت گهوت جي مٿي يعني پيشانيءَ تي ٻڌڻ لاءِ ڪپڙي جي
 پٽيءَ جي ڪناريءَ ۾ لٽڪندڙ موتين ۽ سَت جي گلن جون جھالرون. سَهرا (جيڪي گهوت ۽ ڪنوار جي عمر ۾ گڏ رهڻ يا ناتي جي نشاني
 آهن). ناتو. ۱۹. ٽولي، قوم. ۲۰. مون رنو. ۲۱. سڄي. ۲۲. ياد ڪري. ۲۳. بابوئن جي. سيلاني فقيرن جي. ۲۴. سڳند، سرهاڻ.
 خوشبوءِ. ۲۵. سڃا، ويران، خالي. ۲۶. رهڻ جون جايون يا مڪان، مڙهيون، آستان، وٿاڻ.

جَن جِي اَنڊَر ۾ اُداسَ، سِي لاهُوتِي لَڏِي وِئا.

(۱۵)

پَرِين پَاتَا پِيرَ، ائون ڪيرَ ڪَمِيٽِي آهِيان،
مُون گَهَرِ آيا مُون پَرِين، سُونَهَن لَڳا سِيرَ،
پَرِين آيائي هيَر، اَسِين جِيَا سُون جِيڏِيُون.

۱۶

جِيَا سُون جوڙ ٿِي، جوڳِيءَ لَاتُو جَارُ،
سَنڊو پُورِي پَارُ، آچِيَا ئِين اينڏَن ڪِي.

۱۷

جِيَا سُون جوڙ ٿِي، جوڳِي ڏَنو سُون،
مُلاَن تَهِين مُون، حَاصِلُ ڪِي حَالُ ڪِئو.

۱۸

جِيَا سُون جوڙ ٿِي، جوڳِي ڏَنمَ جَان،
سَنگُ جَنهِين سَان، سَامِي سو سَانِيٽِيُو.

۱. دل، من، ۲. سڪ، اڪنڊ، ۳. لاهوت (عالم ذات الاهي، جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو، سلوڪ جي هڪ منزل) جا ڄاڻو يا واقفڪار، ۴. نقل مڪاني ڪري، مال اسباب يا ٽپڙ ٽاڙي ڪڍي، منتقل ٿي، ۵. محبوبين، ۶. (منهنجي گهر ۾) وڌا، ۷. قدم، ڀڳ، ۸. ڪير ڪميٽي = گمنام، خسيس، ادنيٰ، ڪين جهڙي، نالائق، ڪميٽي، ڪم ذات، نيچ، ۹. منهنجي، ۱۰. گهر ۾، ۱۱. منهنجا، ۱۲. سهڻا يا خوبصورت ٿيڻ، بهڪڻ، ۱۳. رستو، لنگهه، ڪر (جن تان پرين لنگهڻو)، ۱۴. هاڻي، ۱۵. جيئرا يا زندهه ٿي وياسون، ۱۶. اي جڏيون، اي سرتيون، ۱۷. جوڙ ٿي = آس يا اميد پوري ٿي، آرام يا آئند ٿئو، گڏجاڻي ٿي، ۱۸. تارڪ الدنيا فقير، ساميءَ، ۱۹. تڪليف، غم، سوز يا جهوري يا فڪر، دل جو رنگ يا ڪنافت، ۲۰. جو، ۲۱. اڀرندي، هندستان ۾ اتر ڀرديش رياست ۾ ڪانبور کان وٺي بهار تائين علائقي، جنهن ۾ هندن جا تيرٿ يا پوتر آستان آهن جهڙوڪ ڪاڻي، ڪيا، بنارس، هردوار، ڌارڪا وغيره، ۲۲. طرف، ڏس، پتو، رستو، راهه، ۲۳. ٻڌايائين، ۲۴. ان واقفڪارن، موڙهلن، ان بومين، ۲۵. اسان (مون) ڏٺو، ۲۶. کان، ۲۷. پرايت، ۲۸. ڪجهه، ۲۹. وجد يا محويت جي حالت، بي خودي، مستي، ۳۰. مون ڏٺو، ۳۱. جيئن ئي، ۳۲. واسطو، لاڳاپو، دوستي، ۳۳. گڏو، مليو، پيرو ٿئو.

۱۹

جِيَّاسُونِ جُوڙ ٿِي، جُوڳِي ڏٺو جُوانُ،
سَنَدو قُربَ ڪَآنُ، نَانگِي هَنِيَمِ نِينِهَن جو.

۲۰

جِيَّاسُونِ جُوڙ ٿِي، جُوڳِي ڏٺو جَاءُ،
تَهِيَن سَندي سَاءُ، سَدا پُٺُون سَنِرا.

۲۱

جِيَّاسُونِ جُوڙ ٿِي، نَانگو ڏٺو نِٺُ،
چُونچو هُئڙو چِٺُ، کُلي اُچَ باغُ ٿِئو.

۲۲

جِيَّاسُونِ جُوڙ ٿِي، ڏِئَم تَارِ تَرَڪُ،
هَآڻِي تَنِي هَتِ ڪِئو، هو جَنِي جو حَقُ،
رامُ اُنَهَن رَوِيئو، سَامِي اَنِ مَ شَڪُ،
سَنَدو نَهِيءَ نَڪُ، اُنِ اَمَرِ سَاڻ اُتارِئو.

۱. جيئرا زندهه ٿياسون، ۲. گڏجاڻي، ميلاپ، آس يا اميد، آرام يا آند، ۳. تارڪ الدنيا فقير، سامي، ۴. ڏٺو وٺو، ۵. نو عمر، ڳيرو، سهڻو، پهلو، بهادر، ۶. جو، ۷. محبت، پيار، ۸. تير، پاڻ، ڪن، ۹. فقير، جيڪو لانگوٽيءَ کان سواءِ بدن تي ڪپڙو نه پائيءَ سڄي عمر شادي نه ڪري، ۱۰. مون کي هنيو يا ڦهڪايو، ۱۱. عشق، ۱۲. ويندي، رواني ٿيندي، ۱۳. جي، ۱۴. ساء سان، سانگي سان، سبب سان، ذوق سان، لحاظ سان، ۱۵. هميشه، ۱۶. گهمون ڦرون، هلون، ۱۷. خوش، راضي، سرها، ۱۸. ساندھ، لاڳيتو، مسلسل، هر وقت، ۱۹. ننڍڙين اکين وارو گهٽ نظر وارو، انڌو، ٻوٽيل يا بند ٿيل (گل جي مڪڙيءَ وانگر)، ۲۰. دل، قلب، هردو، ۲۱. ٿڙي، شگفتا ٿي، ۲۲. ڪلشن، خوش نما، سرسبز، شاداب، ۲۳. مون ڏٺو، ۲۴. ڀرپور، ڪنان ڪن، چوٽيءَ تائين، مڪمل، ۲۵. تارڪ الدنيا (فقير)، جوڳي، تياڳي، ۲۶. هٿ ڀر، قبضي ڀر، وس ڀر (هٿ ڪٺو = حاصل ڪٺو)، ۲۷. لائق، حصو، پتي، پاڳو، ملڪ، ۲۸. خدا جو (هندي) نالو، ۲۹. ڏٺو، راتيو، راضي ڪٺو، ريجهايو، ۳۰. اي سامي، ۳۱. وهر، گمان، سنسو، ۳۲. خراب ڪمن ڪرڻ کان روڪ يا منع، ۳۳. سام ڪڻ جو عضو، بيٺي، ۳۴. چڱن ڪمن ڪرڻ جي حڪم، ۳۵. وڌو، ڪيو.

۲۳

هِي جِي هئا هِت، تَه مَٿِي هُونَدَ حَقُ ٿِيو،
جوڳين جِي جُڳَت، سَارِئو ٿِي سُوَر چَران.

۲۴

هِي جِي هئا هان، تَه مَٿِي هُونَدَ حَقُ ٿِيو،
پِيهِي وئا پاڻ، مَٿِيئون مُون مَارِينديون.

۲۵

پِيهِي وئا پاڻ ۾، ٿا وهسن ويروتار،
لڳي لڻ لُٽِي چئي، تَن کي اَنَدَر مَنجِهه اُپار،
سَامِيَرَا سَتَار، گَنگا گَجِي گَڏا.

وائي

ڪَپَڙِي ڪَن چِيَر، وئا وِيراڳِي نِڪِري،
دِل هِڻِي وئا دَلَق سِين، ڦورو هئا فَقِير،
هِي وئا حِلَم جُون، سِنڱِيُون مَنجِهه سَرِير.

۱. افسوس. ۲. جيڪڏهن. ۳. هجن ها. ۴. انهن جي مٿان. انهن تي. ۵. جيڪر. ۶. (منهنجي) حجت. ڏمون، ٻار، جوابداري. ۷. تارڪ
الدنيا فقيرن. ڪاڙين. ساميرون، ويراڳين. ۸. رهائ. ۹. ياد ڪرڻو. سنڀالڻو. ۱۰. عذاب. تڪليفون. ۱۱. سھان، پوڳيان، لوڙيان، ۱۲.
هن وقت، مينڻر. ۱۳. گهڙي يا ڪم ٿي (منهنجي پاڻ يا خود ۾). ۱۴. تڪيا، آستان، ٿڪاتا. ۱۵. مون کي. ۱۶. ڏک يا تڪليفون
ڏينديون. ۱۷. خوش ٿين، سرها ٿين. ۱۸. هر وقت، هر گهڙي، بنان ناغي. لاڳيتو. مسلسل. ۱۹. محبت. ۲۰. دل. ۲۱. بي حد، بي انت.
تمام گهڻي. ۲۲. پردي پوش، ڏوهن گناهين تي پردو وجهندڙ، ٻاجهارا، رحمدل. ۲۳. گنگا تي (گنگا هڪ ندي آهي جيڪا هندستان جي
اتر پرديش رياست ۾ وهندڙ آهي ۽ جنهن جي ڪپ تي هندو جوڳين جا پوتر آستان آهن). ۲۴. (جوش ۽ جذبي سان) هلي. ۲۵. ملڻا،
جمع ٿاڻا. ۲۶. جريل، وڊيل، ٽوپيل. ۲۷. ڦري. ۲۸. ڪپڙي جي ٽڪرين مان ٺهيل فقيرائي جي يا جولي يا گودڙيءَ (جي چٽڪ يا
طلسم)، ۲۹. ڦر ڪندڙ، لٽيرا، ۳۰. نياز، نهائيءَ. ۳۱. ڍڳن جي سڱن مان ٺهيل ڪيئن جهڙا اوزار جي بدن مان ڪنو رت جوسي ڪڍڻ،
۳۲. بدن، جسم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر رامکلي

داستان يارهون

۱

بُڪَ وَڌائُون بَگَرِين،* جوڳِي ڪَندا جُڳ،
 طَلَبَ نَ رَڪُنِ طَعَامَ جِي، اوتِيءَ پِين اُج،^۹
 لاهوتِيَن لَطِيف چئي، مَن ماري ڪئو مڃ،^{۱۳}
 سامي جهاڳي سڄ،^{۱۵} وسينءَ کي ويجها ٿيا.

۲

نَ گِدا نَ گَبَري، نَ لانگوٽيءَ لڪ،^{۲۰}
 جيڏانهن پرين وڪ،^{۲۲} تيڏانهن صاحبُ سامهون.

(۳)

نَ گِدا نَ گَبَري، نَ لانگوٽيءَ ليڙ،
 جيڏانهن ڪرين پيڙ، تيڏانهن صاحبُ سامهون.

۱. کاڌي يا طعام جي کاڌن جي خواهش يا اشتها. لنکهن، فافو. ۲. بکرين مر، ٽيلهن يا جهولين مر (جيڪي ٻين فقير خيرات يا بکڻا مر مليل مانيءَ يا کاڌي جي ٻين شين جي وجهن لاءِ ڪلهي يا بگل مر لتڪائي هلندا آهن)* انهن جون بگريون کاڌي پيئي جي شين کان خالي آهن ۽ هو سدائين روزي مر آهن. ۳. تارڪ الدنيا فقير، سامي. ۴. ڀاءُ (بک جو). موجون يا مزا (بکون يا لنکهن ڪاٽي)، ۵. تمنا، خواهش. ۶. ڪن، ۷. پاڻيءَ وانگر برتن يا ٿانءَ مان) ليتايو يا پلٽايو. ۸. واپرائين، جذب ڪن. ۹. پياس. تشنگي (اوتيو پين اڃ = اڃ جي پرواه ڪانه اٿن). ۱۰. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن مر سالڪ کي فنا في الله جو درجو ملي ٿو) جا ڄاڻو يا واقفڪار. ۱۱. دل، قلب. ۱۲. سٽي ڪئي، تڪليفون ڏيئي. ۱۳. پاڻمال، ناس، نابود (سر جي پوڙي جا ڪانا جڏهن سر جي موسم مر نسرڻ يعني سنگن ڪيڏن وارا هوندا آهن تڏهن انهن جي بچڙين يعني چوٽين وارا ڪچڙا بن يا ڪونج ڪبي ۽ وتوڙن يا ڏگرين سان ڪئي تمام باريڪ ۽ سنها تاندوار يا تندون ڪبو آهي ۽ پوءِ انهن تندن کي وٽ ڏيئي کتن وائڻ جو واڻ ٺاهيو آهي جنهن کي منج چئبو آهي). ۱۴. لتاڙي، اورانگهي. ۱۵. ويراني، بريت، فنا جي منزل يا مقام. ۱۶. وسنديءَ (اها جاءِ جتي ماڻهو رهندا هجن)، واصل بالله جي مقام. ۱۷. کڏا، پيالو، جمئي، ڪستو، ڪرمندل. ۱۸. (ڪپڙي جي ٽڪرين مان ٺهيل فقيرائي) رلي، گودڙي، جيو، ڪفني، پهرڻ، بگري. ۱۹. لانگوٽيءَ (چيلهم کان هيٺ بدن جي حصي تي پڌن لاءِ ڪپڙو)، گوڏ جو. ۲۰. ٺڪر، ذرو، ليڙ. ۲۱. کٽن، وجهن، ۲۲. پنڌ ڪرڻ مهل ٻن پيرن جي وچير مفاصلو، قدم.

۴

نَه گِدا نَه گِبرِي، نَه لانگوتِيءَ لِينِگَ،
پُنگا جَنِي پِينِگَ، صَاحِبُ تَنِي سَامُهُون.

۵

نَه گِدا نَه گِبرِي، نَه ڪَڇ ڪَڇوٽِي،
سَاميءَ پَاري سَڄِ ۾، بَابُوءَ بَاهُوٽِي،
جوڳي جَبَرُوٽِي، ڪوھُ جَاٿان ڪِيئُ وِٽا.

۶

ڪَسِي ڪَڇوٽِي، نَانگن بَدِي نِينُهَن جِي،
سُڪِ نَه سَٽا ڪَڏِهين، لاهِي لانگوتِي،
جَهڙا آيا جَهڙان ۾، تَهڙا وِٽا موٽِي،
تَنِي جِي چوٽِي، پورِپِ ٿِيندي پَٽري.

۷

هُو جِي ٿِئا هَرَڪيس، تَن لَڳي ڪِي لِبَاسَ سِين،
وَتَن وَلِهِي وِس، لاهُوٽِي لَطِيف چُئي.

۱. گدا، جمني، پيالو، ڪستو، ڪرمندول، ۲. (ڪپري جي ٺڪرين مان ٺهيل فقيرائي)، رلي، گودزي، جيو، ڪفني، بهران، بکري يعني جهولي يا ٿيلهي جنهن ۾ فقير پن يا خيرات ۾ مليل شيون وجهندا آهن، ۳. لانگوتيءَ (چيلهي کان هيٺ بدن کي ڍڪڻ لاءِ ڪپري جو ٽڪر)، جي، گوڏ يا ڪاچوٽيءَ جي، ۴. اڳڙي، ڪپري جو ٽڪر، ۵. گهر، جهوپڙا، ۶. جن جا، ۷. سڃا، ولها، ويران، خالي، ۸. مالڪ، خدا، ۹. تن کي، ۱۰. آڏو، اڳيان، روبرو، ۱۱. ڪاچوٽي، ڪچو، لانگوتي، ۱۲. تارڪ الدنيا فقير، جوڳيءَ، ۱۳. جلائي، ڏکڻائي، ۱۴. بيابان، ۱۵. رمي يا سيلاني فقير، ۱۶. باهه (نندي)، باهري، دونهن، ۱۷. جبروت جي منزل کي پهتل (جبروت جي معنيٰ حضرت جبرائيل جي رهڻ جي جاءِ، سلوڪ جي ٽين منزل)، ۱۸. ڪوھُ جَاٿان = مون کي ڄاڻ يا خبر نه آهي، ۱۹. ڪيڏانهن، ڪهڙي طرف، ۲۰. سوگهو يا مضبوط، ۲۱. فقيرن جيڪي لانگوتيءَ کان سواءِ بت تي ڪپڙو نه بهرن ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن، ۲۲. عشق، محبت، ۲۳. سک سان، آرام سان، ۲۴. چوڙي، ۲۵. ڇڪ، دنيا، ۲۶. مٽي جا وار، مٽي جي وارن جي ڇڪ يا مڇو، مٽو، سِر (مرتبو، عزت، مان)، ۲۷. پورپ ۾، اڀرندي ۾ (قيامت ۾) (هندستان جي اتر برديش رياست ۾ ڪاٺيوڙ کان بهار تائين علائقي کي پورپ چوندا آهن جتي هندن جا پوتر يا ياک آستان يعني تيرت آهن جهڙوڪ گيا، بنارس، مردوار، دٿارڪا، ڪاشي وغيره)، ۲۸. ظاهر، ۲۹. هر رنگ وارا، هر پيد وارا، هريءَ (خدا جو هندڪو نالو) جي رنگ يا محبت ۾ رچيل، ۳۰. تن کي، ۳۱. واسطو ٿئي، ۳۲. پوشاڪ، ۳۳. هنن، گهمڻ، ڦرڻ، ۳۴. غريبيائي، ۳۵. ويس ۾، پوشاڪ ۾.

۸

بُڪَ اُنِهين جي بِڪَٽا، ڏوڙ اُنِهين جو ڏوڀ،
ڪِٽائون سوئي روڀ، جِئان لوڪ لَڄ ٿِي.

۹

جَا بَراد بُوٽن جي، سا اُڃ بُڪَ آديسِين،
روزو رنڊ رڳن، عِيَدَ نه اوڏا ڪاڀڙِي.

۱۰

نَڪِي طَعَامُ تُنِينِ ۾، نَڪِي گَبَرِين،
مُون پڻ مُلان تَن، حَاصِلُ ڪِي حَالُ ڪِئو.

۱۱

نَڪِي طَعَامُ تُنِينِ ۾، نَڪِي هِينِ نه بِيٺِ،
رامُ ڪِٽائون ڏيڻ، وَجَن ڪِئَن ڪُلِهِي ڪِئو.

(۱۲)

جِيئَن ٿا پِڇَن اَن ڪِي، تِيئَن جي پِڇَن اَللهُ،
رڙهي لڏائون راهُ، لَتِين لُڪَ لَطِيف چَئي.

۱. کاڌي يا طعام جي کاڌ جي آشتهاء، لکنهن، فافو، ۲. خيرات، دان (پک ڪين پر خيرات نه گهرن)، ۳. مٽي، خاڪو، ۴. هڪ قسمر جو پسارڪو وکر (لوبان) (جنهن ۾ سرهاڻ يا خوشبوءِ هوندي آهي ۽ جنهن کي ٿورو باهر جو سيڪ يا توڙ ڏبو آهي ته منجهانئس خوشبودار دونهون نڪرندو آهي)، ۵. شڪل، صورت، نمونو، ۶. جنهن کان، ۷. لوڪ ڪي، ماڻهن کي، ۸. (جيڪر) شرم، حياءُ، ۹. جيئن، ۱۰. برات (شعبان مهيني جي ۱۵ تاريخ واريءَ عيد جو نالو)، جشن يا خوشيءَ يا کاڌ پيش جو ڏينهن، ۱۱. (انساني) پتلن يعني عام ماڻهن، ۱۲. تيشن، تهڙيءَ طرح، ۱۳. بنان پائيءَ ۽ کاڌي جي گذاري ڪرڻ واري حالت، روزو، ورت، ۱۴. آديسين کي، گروه جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن، ۱۵. مست، خدائي رنگ ۾ رتل جوکي فقير، ۱۶. عيد کي (کاڌ پيش کي)، ۱۷. ويجهو، ۱۸. تارڪ الدنيا فقير، ۱۹. کاڌو، ۲۰. ڪدوء جي ول جي سڪل ڦرن مان ٺهيل فقيرائن ڪستن يا ڪچڪولن، ۲۱. گهرين ۾، ڪپڙي جي ٽڪرين مان ٺهيل فقيرائن ٽيلهن يا جهولين ۾ (جن ۾ فقير خيرات ۾ مليل شيون وجهندا آهن)، ۲۲. کان، ۲۳. حاصل ڪئو = پرايو، معلوم ڪئو، ۲۴. ڪجهه، ۲۵. روحاني فيض يا مستي، ۲۶. هيٺ بيٺ = بدن جي هيٺئين حصي يعني ڇيلهه (بيٺ) تي ٻڌل ڪپڙي ۾ يعني گوڏ ۾، ۲۷. خدا جو (هندي) نالو، ۲۸. ڏيٺ ۾، نظر ۾، نگاه ۾، ۲۹. نيسي، نابودي، عدم، ۳۰. ڪلهي تي، ڪنڌ تي يا گردن تي، ۳۱. ڪٿو، ۳۲. جهڙيءَ طرح، ۳۳. ڳولين، ڏوندين، تمنا ڪن، ۳۴. اناج، غلي (طعام يا کاڌي)، ۳۵. هلي، پنڌ ڪري، ۳۶. ڏٺائون، ۳۷. راهه يا وات (الله جي، روحاني)، ۳۸. دور يا ختم ٿيڻ، ۳۹. تڪليف، ڪشت، سختي.

۱۳

جِيئَن ٿا پُچَن اَنَ ڪي، تِيئَن جي پُچَن پَنڌ،
رڙهي لڏائون رَنڌ، لڙيئَن لُڪَ لطيفَ چَئي.

۱۴

سَپيريءَ سَيدُ چَئي، جي ٿا پُچَن اَنَ،
تَن ڪاپڙين ڪَن، جوڳي چائين جَاڙ ٿا.

۱۵

گَندي ۽ گِراهِ، جَنهن سَناسِيءَ سانديئو،
اُنهيءَ ڪانَ اَللهُ، اَجا اڳاهاون ٿئو.

۱۶

گُولا جي گِراهِه جَا، جُوتَا سي جوڳي،
قُتلَ سي قُوڳي، جَني شِڪَمَ سانديئا،

(۱۷)

پُچَن پَرڏِيهِيَن جو، آسَن وَتِ آهي،
لَنگَهَن جي لاهي، تَه هُن تان حَقُ لَهي.

۱. جهڙيءَ طرح، ۲. ڳولين، يونڊين، طلبين، تمنا ڪن. ۳. اناج، غلي (کاڌي يا طعام)، ۴. (روحاني) راه، سفر، رستو، ۵. هلي، سري، پنڌ ڪري، ۶. ڏٺائون، ۷. (روحاني) رستو، ۸. دُور يا ختم ٿيڻ، ۹. تڪليف، احتجاج، سختي، ڪشت، ۱۰. سڀيءَ جو، صبح جو سویر، ۱۱. ڪاپڙين ڪي، تارڪ الدنيا فقيرن ڪي، جوڳين ڪي، سناسين ڪي، ۱۲. خوف، خطرو، حيف، ۱۳. چوائين، سڏائين، ۱۴. اڃايو، بي فائدي، ناحق، ۱۵. ڪپڙو، لباس، پوشاڪ، ۱۶. لقمون (کاڌو)، ۱۷. رکڻو، ۱۸. ڀري، دور، ۱۹. غلام، نوڪر، بوجاري، ۲۰. ڪوڙا، فريب، ڪاڪي، ۲۱. خراب، ۲۲. ٿوڳ (ڪنهن شيءِ ٽپوڙڻ بعد باقي بچيل يعني بيڪار مواد) جهاز، بي ڪار، ۲۳. ڀيٽ، ۲۴. ٻوڙيا يعني کاڌي سان ڀريا يا پرورش ڪڻا، ۲۵. ڀڄا ڳولا، ۲۶. پرديسين، مسافرن، جوڳي، فقيرن، ۲۷. آستان، تڪي، مڙهي، تڪاڻي، ۲۸. تي، ۲۹. فاقو، بک، ۳۰. جيڪڏهن، ۳۱. ختم ڪري، ۳۲. ذميوار، جوابداري.

۱۸

ڏهڪجي ڏور ٿئا، ڪي جو ڏٺائون،
وهڪ نه ڪيائون، اڀيڻ عيب ان جو.

۱۹

ڳڻين ڪٺا ڪاپڙي، مٿان پريائون،
ڏنڊا ٽنڊا ڪيائون، ٿيئي ساج سندن.

۲۰

پٽ ڇڏيائون پٽ ۾، ڏنڊ ڇڏيائون ڏس،
آلاش ڪيائون اڳي ٿئا، مٿي هون نه مس،
هي ڇڏيائون هس، وڃي ڪال ڪل ٿئا.

۲۱

دل ڏڪاڻ ڏل ڪي، * لائڻ ڪو م لڀاس،
پوري ڪاڻ پانهنجو، مڙهيان اندر ماس،
ويراڳي تو واس، بر ۾ بوبون موڪلي.

۱. ڊڄي، دهلجي، خوف ڪاڻي، ۲. پري، ۳. ڪجهه، ۴. وهڻ واري حالت، بيٺڪ، آرام، ۵. (پٺيان تلاش جي)، بيهڪ، ۶. نقص، گهٽتائي، اوڳڻ، خطا، ۷. ڳڻڻ سان، پلاين سان، ٿورن سان احسانن سان، ۸. قتل ٿيا، مات ٿيا، فنا ٿيا، ۹. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي، ويراڳي، ۱۰. مٿان کان، اصل کان، شروعات کان، آڌ کان، ۱۱. انهن جا پريان، انهن جا اهيڃا يا نشانين، ۱۲. ڏنڊ، ڏاڍ، ڪوڏ، نفير، سنڪ، ۱۳. ڪڍو، جي ول جي سڪل فر مان ٺهيل فقيرائو ڪستا يا زنبيل يا ڪچڪول، ۱۴. وڃا، سڙندا، ۱۵. ساز، سامان، ملڪيت، ۱۶. سندن، انهنجا، ۱۷. ڪستا، زنبيل، ۱۸. ڦٽا ڪٽائون، ۱۹. پٽ ۾ = زمين تي، ميدان تي، ۲۰. بس، معائنو ڪر، ۲۱. آلاش کان، ناپاڪي کان، ميل ملاوت کان، گناهه جي آلاش کان، ۲۲. پري، دور، ۲۳. وري، ۲۴. ٿين، ۲۵. (ناپاڪائيءَ يا پليٽيءَ ۾) گڏ، شامل، مليل، حل، ۲۶. هستي، حياتي، وجود، ۲۷. ڪالهه، گذريل، يا اڳئين ڏينهن، ۲۸. ڪل ٿيا = ڪل ۾ يعني وحدانيت ۾ شامل ٿيا، الله تعاليٰ سان هڪ ٿيا، ۲۹. ڪپڙي جي ٽڪرين مان ٺهيل فقيرائو چوڻو، گودڙي، ۳۰. پهراڻج، پارائج، ۳۱. من، قلب * سادگي يا غربت دل کي اختيار ڪراء، ۳۲. لاهج، ڦٽو ڪج، ۳۳. (ظاهري بدن واري) پوشاڪ، ويس، ۳۴. بند ڪري، ۳۵. مڙهي جي، ٽڪين جي، ۳۶. ماهر، گوشت، * پاڻ کي فنا يا نابود ڪر، ۳۷. اي ويراڳي، اي جوڳي، ۳۸. تنهنجو، ۳۹. (مڙهي ۾ ايڪانت يا گوشتي نشينيءَ واري) رهائش، هڪڙا، ۴۰. رڻ پٽ، سڄ، ۴۱. خوشبويون، هڪارون.

۲۲

ٻولي ٻُجھارتَ، جوڳيان سَنديءَ ذاتِ جي،
 ڏورنُ گھڻو ڏاڪڙو، هلن ۾ حيرتَ،
 عَجَبُ عبادتَ، پَنءِ پروڙن اُن جو.

۲۳

نہ کِلن نہ کين کي، نڪي ڳالھائين،
 کنهن جنهن ۾ آهين، سا پَر پروڙن ڏاڪڙو.

وائي

پاندي ڪا پربن جي، ڪرئون ڳالھڙي،
 حڪايتَ هوتن جي، ادا تو ڪا آندي،
 ڏيئي باھ پنيور کي، جتن ڏي آئون جاندي،
 مون کي پيتم پاڙهو، خمر جي آئون خواندي،
 سا پرتيئي سڀرين، آلت جا آندي،
 پسڻ ڌاران پرين جي، مٺي پس ماندي،
 گڏهين ٿينديس ڪيچ ۾، هوتن سين هيڪاندي.

۱. گھنگو، ڳالھاء، ۲. گجھارت، ٻولي، مار، رمز، ۳. جوڳين، تارڪ الدنيا فقيرن، ڪاٻڙين، ۴. جيء، ۵. تولي، قوم، فرقي، ۶. ڪنهن شيء جي ڳولا ۾ هلڻ يا پتڪڻ، ۷. ڏک، تڪليف، ۸. حيرت، حيرانيء، پریشانيء، مَونجھ، ۹. عجيب، نرالي، حيرت انگيز، اوکي، ڏکي، ۱۰. بندڪي، بوجا، پکتي، ۱۱. رستو، واٽ، اهڃاڻ، رمز، راز، اشارو، ۱۲. سمجھڻ، پرکڻ، ڄاڻڻ، ۱۳. کائڻ (طعام)، ۱۴. اهڙيء ڳالھ، رمز، راز، ريت يا ٻي يا نموني، ۱۵. اي پاندي، اي واٽھڙو، اي قاصد، ۱۶. محبوبن، سڄڻ، هوتن، ۱۷. خبر، سڌ، ڳالھ، ۱۸. نٿي ضلعي ۾ گھاري جي ڳوٺ کان ڪجهه پنڌ پري هڪ شهر جنهن ۾ سسئي رهندي هئي، ۱۹. اوئين، اٿن جي مالڪن (پنهونء ان جي پائڻ)، ۲۰. ويندي، ۲۱. پريتر، محبوب، ۲۲. پڙهايو يا سبق ڏنو، ۲۳. خمر جي = خمر جي، بيدائشي طور، (خمر جي ٻي معني عشق آهي)، ۲۴. پڙهيل، ڄاڻو، ۲۵. توکي پرڻي، تنهنجي حوالي يا سپرد ٿي، ۲۶. اي سڀرين، اي پرين، اي محبوب، ۲۷. ڇا آئون آهيان؟ الست بربڪم، يعني ڇا آئون اوهان جو رب آهيان (روز ميثاق ۾ الله جو روحن کان سوال) واري قول، ۲۸. گھراڻي، ۲۹. ڏسڻ، ۳۰. کان سواء، ۳۱. مصيبت جي ماريل يا ستايل، ۳۲. لاجار، ٽڪل، عاجز، ۳۳. سسئيء جي محبوب پنهنوء جو شهر جيڪو لس ٻيلي رياست ۾ آهي، ۳۴. گڏ، شامل.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر رامکلي

داستان ٻارھون

۱

اِيءُ ذَنُوِي ذُوهُ، جِيءَن رامُ ڪُونِيَن رَحْمَنِ ڪي،
 جو هاديءُ چيو حَبِيبَ تي، سو ڪَلْمُونُ ڪَهِنَ نَه ڪُوهُ،
 اَطِيطَن اَنَدُوهُ، ٿيندو ڏينهن قِيَامَ جي.

۲

سَنَاسِي سِيئي، جي آدَمَان اڳي هُئا،
 اورِبان اورِبنِ عَلامَ سين، پَرِبان پَرِبيئي،
 چوٽا جن جا چيرُٿان، پيلوٽا پيئي،
 دُرسُ دَلالَتَ دِينِ جي، هٿَٿان تَن ويئي،
 تَنِي ڪي ڏيئي، بادِ وِجاءِ مَ بَڪِئَئا.

۳

ڪَائِنَ بَائِنَ ڪَآپَٿَري، پَروُڙَن پَري،

۱. ڏنو واڻو. ظاهر ظهور، نسورو، نيٺ. ۲. گناه، پاپ، خطا، ڇڪ، غلطي. ۳. ڇاڪاڻ ته. ۴. خدا جو (هندي) نالو. ۵. تون ڪولين. تو چوين. ۶. خدا جو صفاتي نالو، رحم ڪندڙ. ۷. هدايت ڪندڙ، الله تعاليٰ. ۸. محبوب، پياري، حضرت محمد صلعم جو لقب. ۹. "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ" جو جملو. ۱۰. چوين، پڙهين. ۱۱. ڇو (ڪلمي پڙهڻ سان ماڻهو مسلمان ٿيندو آهي). ۱۲. اطين ڪي، آتشن ڪي، دنيا کي ترڪ يا تياڳ ڪندڙن کي، جوڳي فقيرن کي، ۱۳. ارمان، ڏک. ۱۴. قيامت، محشر. ۱۵. دنيا کي ترڪ ڪندڙ، جوڳي، ڪاپڙي. ۱۶. (حضرت) آدم ع ڪان، ۱۷. ويجهو يعني حضرت آدم ع ڪان بعد وارا، ۱۸. حال احوال ڪن، بيان ڪن. ۱۹. رواجي ماڻهن. ۲۰. مٽي جي وارن جون ڇڳون يا مڇا، چوٿيون. ۲۱. چريل، ڦاڪون ڦاڪون ٿيل. ۲۲. ڪٽيل، ٻيٽا ٿيڻا ٿيل. ۲۳. درست، صحيح. ۲۴. هدايت، رهنمائي. ۲۵. مذهب، ڌرم. ۲۶. وٿان. ۲۷. باد يا هوا يا معنيٰ اجاڻي. ۲۸. ضايع ڪر. ۲۹. خيرات، دان. ۳۰. وجود ۾ آندل، سامهاري مخلوق. ۳۱. پڌرا، چٽا، ظاهر ظهور، ۳۲. سڃاڻڻ، سمجهڻ. ۳۳. مشڪل.

صُحِبَتَ سَامِيَّزَنَ جِي، سَچِي شَالَ سَري،
 اَندرَ دُزدُ مَري، تَه حَاصِلُ تَو حَاجَ تِيي.

۴

عَاقِي تِيءُ اُسِتَادَ سِين، پُنِيرو پِيَران،
 ڪَن مَرُ ڪِجَ ڪَپَڙِي، جِيڪِي چَوِيئي مَاءُ،
 تَه راولَ مَٿِي رَاهَن، اُجُري اُچو تِيين.

۵

اَللّهُ اَللّهُ ڪَن جِي، اسِين مُورَ نَه مَجيُون تَن،
 نَڪِي چَوَن ڪَلِمُون، نَڪِي بَانِگَ بُڌَن،
 لائي ڪي لا ڪَن، آڏو تِي عَلمُ تِيئا.

۶

سَامِي چَئجي تَنهن ڪي، جو ڪُهي سَگُو پَاءُ،
 طَلاقَ ڏيئي جوءَ ڪي، سُمَهي وَتَ مَاءُ،
 اِنَ پَرِ اُٿِي آءُ، تَه سَامِي سَالِمُ تُون تِيين.

۱. ياري، دوستي، سنگت، ميلاپ، ملاقات. ۲. سامين، تارڪ الدنيا فقيرن، آڏوتين، ڪاپڙين، ۳. ڪري، خالص، حقيقي، ۴. خدا ڪري
 تَر، مان نہ، ۵. حاصل ٿئي، پلڻ پئي، ۶. اندر جو، دل جو، ۷. چور، شيطان، ڪوٽ، ۸. فنا ٿئي، تباه ٿئي، ختم ٿئي، ۹. پوري، سڌ،
 ۱۰. حاجت، ضرورت، مطلب، مقصد، ۱۱. نافرمان، بي چيو، ناصالح، ۱۲. سيڪاريندڙ، معلم، ۱۳. پاسيرو، پري، بيزار، لاتعلق، ۱۴.
 پيرن کان، مرشدن يا گرن کان، ۱۵. ڪَن مَرُ ڪِجَ = ڏيان سان يا توجه سان نہ ٻڌج، نظر انداز ڪج، ۱۶. اي ڪاپڙي، ۱۷. (تنهنجي)
 امان، ۱۸. اي راول، اي شهزادا، ۱۹. تي، ۲۰. (سٺين) واٽ، رستي، ۲۱. ڄمڪي، صاف ٿي، ۲۲. سفيد، وڻندڙ، سهڻو، ۲۳. اصل، بنهه،
 ۲۴. تسليم يا قبول ڪريون، منظور ڪريون، سهڻو، ۲۵. تن ڪي، ۲۶. ”لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ“ جو جملو جنهنجي بڙهن سان
 ماڻهو مسلمان ٿئي ٿو، ۲۷. مسلمانن کي پنج وقتي نماز پڙهڻ لاءِ سڏ يا پڪار، آذان، ۲۸. لاهي، اتاري، ۲۹. گوڏين، لانگوئين، ڌوتين،
 ڪپڙن، ۳۰. نيست، فنا، ناس، ۳۱. ساڳئي ماءُ نہ ٻيءَ مان پيدا ٿيل پٽ، هتي پاءُ معنيٰ شيطان، ۳۲. نڪاح ٻڌيءَ جوءَ يعني زال کي ڇڏي
 ڏيڻ جو عمل (جوه= دنيا)، ۳۳. همبستر ٿيڻ، ۳۴. ڌرتي ماتا، قبر (جيئري مري)، ۳۵. ريت، نموني، ۳۶. اٿي آءُ = تيار ٿي اچ، ۳۷.
 سڄو، صحيح.

۷

سَامِي چَئجي تَنهن کي، جَنهن سَينَن سَري،
پَر گَهر وِجي کينَکي، گَهران کينَ گَهرِي،
پَنِي پير پَري، حَقِيقتَ هاديءَ جي.

۸

گَامِي خَاڪِ تَئا، مَحَبَتَ جي مَيدانَ ۾،
تَمَامُ تِي طَلَبَ ۾، وَحَدَتَ جي وِئا،
جَنبُ مَوچَارو جوڳين، ڏکڻا مَهَنَدِ ڏها،
سَارِيانَ ڪونہ سِيَاءَ، سَنَدنَ هن سَنسارَ ۾.

۹

مَنجھہ مَحَبَتَ مَچُ، بَهرَ ڏورَ ڏوڙَ سينَ،
چَڏَڻائون چِر لَهي، ڪُوڙُ ڪُلَڪُنُ ڪَچُ،
اَوڳُن اَوڏا نَہ وِئا، ڳُن ڪِئائون ڳَچُ،
جيئن سِڪَن تِيئن سَچُ، جيئن سَڙن تِيئن سَنرا.

۱. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي. ۲. جنهن جي. ۳. سين کان سواءِ، هر شيءِ کان سواءِ. ۴. گذارو يا تڳاءُ ٿئي. ۵. ٻين جي، غير جي، پراون جي. ۶. گهر ڏي، مڪان ڏي، (پنن لاءِ) ۷. پنهنجي گهر کان، پاڻ يا خود کان. ۸. طلب ڪري، پني. ۹. پٺيان، پويان. ۱۰. پير جي يا قدم جي نشان، وڪ، رستي يا واٽ. ۱۱. هلي. ۱۲. ٻڌايل حال احوال يا خبر. ۱۳. هدايت ڪندڙ، رهبر. ۱۴. سڙي، جلي. ۱۵. مٽي، ڦلهيار، چار. ۱۶. عشق، پيار. ۱۷. آکاڙي. ۱۸. پورا، ختم، ناس، نابود. ۱۹. ڳولا، تلاش. ۲۰. وحدت ۾، هيڪڙائيءَ (خدا جي) ۾. ۲۱. عمر، حياتي، زندگي. ۲۲. سٺو، سهڻو. ۲۳. جوڳين جو. ۲۴. سينگارڻا وٺا. ۲۵. اڳيان، منهن مقابل، روبرو، آڏو. ۲۶. ڏيهن يعني ملڪن يا ولايتن (جي ماڻهن) جي. ۲۷. سنيران. منهنجي علم يا ڄاڻ ۾ آهي. ۲۸. مٽ، ٿاڻي. شريڪ. ۲۹. انهنجو. ۳۰. دنيا، جهان. ۳۱. اندر ۾، دل ۾. ۳۲. محبت جو، پيار جو. ۳۳. باهر، آڳ، باهر جو آڙاهه يا گورو. ۳۴. ٻاهران، ظاهر ۾. ۳۵. ميرا، گدلا. ۳۶. مٽيءَ، خاڪ، جهيڙو، فساد، شرارت. ۳۸. دغا، ٺڳي. ويساهه گهاٽي، جوٺ، مٺ، خراب شيءِ، ڪج. ۳۶. بداخلاقي، بُرائي، بدعادت، اوڳڻ، ۴۰. ويجهو، قريب. ۴۱. چڱايون. ۴۲. گهڻيون، گهڻا. ۴۳. جيترو، جيتري قدر، ۴۴. سڪ يا حب رکن، تمنا ڪن، اڪنڊ جن. ۴۵. اوتري قدر، ۴۶. سڄا، ڪرا، صحيح، مخلص، ايماندار. ۴۷. جلن، ٻڃن، ڪامن (عشق ۾). ۴۸. سرها، خوش، راضي.

۱۰.

جِيئَن اُتَرِڙا اوتِين، تِيئَن سَامِي گَهٽُو سَنِرا،
 سَانگو ڪَن نَه سَاهَ جو، اُتَر اوتِ نَه ڏِين،
 جِيئَن پَارو پَوارا ڪَري، تِيئَن سُمَرِڙِيُون سَوَرِين،
 لاهوٽِي لطيف چَئي، اُونڌي ڪَنڌِ اوريَن،
 جُهوپا نَه جوڙِين، مَچُن پوئينِ وِتِ وَصَالِ ۲۴ ۲۲ ۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱.

۱۱

پَارو پَوارا ڪَري، لَڳِي اُتَر مُنِ،
 لاهوٽِي لطيف چَئي، ڪَن جُسي سِين جُنِ،
 پَوَن ڏِين نَه پُنِ، مَچُن پوئينِ وِتِ وَصَالِ ۲۶ ۲۵ ۲۴ ۲۳ ۲۲ ۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱.

(۱۲)

اُتَرِ وِئا آهِين، ڪَڏِهِين ايندا ڪَپَڙِي،
 نيئن مُنهنجَا اُن ڪِي، جَهجَهو جَرُ هَارِين،
 اڏَڻا مَڙَه مَارِين، مَادَرِ مَدَارِنِ جَا. ۳۱ ۳۰ ۲۹ ۲۸ ۲۷ ۲۶ ۲۵ ۲۴ ۲۳ ۲۲ ۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱.

۱. جنهن صورت ۾، ۲. اتر طرف جون سرد هواون، ۳. پلٽجن يعني زور سان لڳن، ۴. تنهن صورت ۾، ۵. تارڪ الدنيا فقير، ڪاپڙي، خوش، سرها، ۷. بچاءُ، صرفو، ۸. جان، زندگيءَ، ۹. اتر (طرف) کي يا کان، ۱۰. آڌ يا جهل (سرديءَ کان بچڻ لاءِ)، ۱۱. سخت سردِي، ڏاڍي ٿڌ، ڏاڍو سيءُ، ۱۲. پورا ڪري = طاقت يا رعب ڏيکاري، غلبو يا حملو ڪري، ۱۳. مالهاون، تسيحون، ۱۴. ڦيرائڻ، ۱۵. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سانڪ ڪي فنا في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو) جا ڄاڻو يا معرفت رکندڙ، ۱۶. نميل، جهڪيل، ۱۷. ڪنڌ سان، سَر يا مٿي سان (اوندِي ڪنڌ = ڪنڌ کي نمائي، هيٺ ڪري، مراقبي واريءَ حالت ۾)، ۱۸. (خدا کي) ياد ڪن، ۱۹. گهر، آجها، ۲۰. ٺاهين، ۲۱. مٿان، ۲۲. انهن کي بوي، ۲۳. وڃ، وٺي، شڪاف، جدائي، ۲۴. ميلاب، وصل، هيڪاند، ۲۵. اتر طرف جي هوا جي، سردِيءَ جي، ۲۶. هٿ جي لَپ ۾ سمائجڻ جي مقدار جيتري، ڪجهه، ٿوري انداز ۾، ۲۷. بدن، سرير، ۲۸. تعدي (جٺ ڪن = سيڪٽ ڏين)، ۲۹. بون کان، هوا کان، واءِ کان (اتر جي)، ۳۰. پٺ ڏين = ٽهن، ڀڄڻ، پوئتي هٽڻ، پٺيو ٿيڻ، ۳۱. اتر (طرف) ڏي، ۳۲. اڪيون، ۳۳. گهٽو، ۳۴. پاڻي، ڳوڙها، لڙڪ، ۳۵. وهائين، ڳاڙين، ۳۶. اڏيل، ٺهيل، جڙيل، ۳۷. مڙهيون، ٽڪاڻا، ٽڪڻا، آستان، ۳۸. اي مادر، اي امان، اي جيڃل، ۳۹. مهندارن، آڌارن، پرجهلن، سردارن، محبوبن.

۱۳

سُورُ جَنِ كِي سَهَجَ جو، تَن پُٽِي نَه پَارو،
 بَارُٺُ بَارِيَن نَه باه جو، سَچو سِيَارو،
 آرڙُ اُنهارو، اُو لُڪَ لُڪَا ڪِي نَڪِي.

(۱۴)

وِلَهُون وِلا واءَ، سَامِيَن سَنَّا سِرَتِي،
 اَجَهو رِي آله، ڪوَنهي ڪاپَرِيَن جو.

(۱۵)

ڪِيَهِي ڪَام ڪاپَرِي، ٿا اِهڙِيءَ رَوَشِ رَوَن،
 نَڪَا دَل دوزخ ڏي، نَڪو بَهَشِتُ گُهَرَن،
 نَڪو ڪَمُ ڪُفَارَ سِيَن، نَڪا مُسَلَمَانِي مَن،
 اِيَا اِيئن چَوَن، پَرِيَن ڪِجان پَانَهِنجو.

۱۶

اَجَا وِٽَرَم ڪَالَهه، مُون ليڪِندي وَرَه ٿئا،
 تَن ڪُمَاوَتَن لاءِ، جِيئن سا ڦَلَن مَالَهه،

۱. اهتج، درد، ڏک، تڪليف. ۲. (محبوب جي)، پيار، صحبت. ۳. تن کي. ۴. هيٺو ڪري، اثر ڪري. ۵. تمام گهڻي تڏ سبب رات جو جميل برف. ۶. ڪاٺيون ڪوٺلا وغيره جيڪي باهه پارڻ ۾ استعمال ڪيا آهن. ۷. جلائين، ساڙين. ۸. آڳ. ۹. سردِيءَ جي موسم. ۱۰. گرميءَ جي موسم. اونهارو، آرهڙ. ۱۱. لڪ، جهولي، اُچ، پياس، سختيءَ. ۱۲. متاثر يا اثر پذير ڪٿا. ۱۳. سرديون، ۱۴. بڪون، فاقا. ۱۵. هوائون، خوفان. ۱۶. تارڪ الدنيا فقيرن، ڪاپَرِيَن. ۱۷. برداشت ڪٿا. ۱۸. جان، سرير. ۱۹. ڍڪ، پناهه، بچاءُ. ۲۰. کان سواءِ. ۲۱. ڪهڙي. ۲۲. ڪم سان. مطلب يا ضرورت جي سبب. ۲۳. چال، هلت، نموني. ۲۴. هلن، ڀرن، گهمڻ ڦرن، ۲۵. مَن، تمنا، خواهش. ۲۶. واسطو. ۲۷. ڪفر. ۲۸. اسلام. ۲۹. مَن ۾، دل ۾. ۳۰. بيٺا. ۳۱. اي پرين، اي محبوب، اي خدا. ۳۲. ڪنهنجي ملڪيت هجڻ جي حالت ڏيکاريندڙ لفظ، پنهنجو، خود جو. ۳۳. اجهو، هن هنڌ کان. ۳۴. مون کان يا مون وٽان وٺا. ۳۵. گذريل ڏينهن، اڳوڻي ڏينهن. ۳۶. منهنجي. ۳۷. ليکي يا حساب موجب. ۳۸. سال. گهڻا ڏينهن، ايام. ۳۹. دل، مَن. ۴۰. مرجهايو، سُڪي وٺو، سُسي وٺو. ۴۱. جهڙيءَ طرح. ۴۲. ڦلن جي، گلن جي. ۴۳. هار.

اڱڻ ايندمر شال، آسر ڀري آهيان.

۱۷

اندر آديسين ڪي، امل ڪي اوطاق،
مڻي دار بقاء ڏي، تازيون ڏنائون طاق،
خوابن مڻي خواب، لڏائون لطيف چئي.

۱۸

جوڳي جلالِي جلبتِي، مهاري مروبس،
دور ڪئون ڏارڪا، ماري هليا ميس،
ڌوري ڏيور ڏيس، گر لڏائون گرنار ڀر.

۱۹

جت هئي ڪانه بولي ڪانه، * اُت هئا آسڻ آڏوتين جا،
وڃائي وات ٿئا، ساج سڳيون سامان،
اوڏيءَ مهل حوا ڪي، پيئي ڪل ڪئي جي ڪانه،
هئا جوڳي تڪڙ جا نه، ڪنهن طعني لِيءَ تيرت وٺا.

۱. اڱڻ تي، (گهر جي) صحن يا ڀڙ تي، گهر ڀر، ۲. مون وٽ ايندا، ۳. خدا ڪري، مان نه، ۴. آسر ڀري = اميدوار، خواهشمند، ۵. اندر ڀر، دل ڀر، ۶. گروه يعني مرشد جي حڪم ڀر رهندڙ فرمانبردار فقيرن، ۷. املهه ماڻڪ يا بي بها موتيءَ (محبوب، خدا)، ۸. ڪٿي، ۹. گهر، واسو، پينڪ، ۱۰. مڻي، لنگهي، هلي، وڃي، ۱۱. گهر، جاء، ۱۲. لافاني، جاوداني، هميشه رهن واري، ۱۳. دروازي کي بند ڪرڻ واريون ڪاٺ جون پٿيون (جيڪي اندران درن کي ڪڙڻ يا ڪنڊن جي بجاءِ هڻيون آهن)، ۱۴. طاق کي يعني دروازي کي (آستان يا مڙهيءَ جي)، ۱۵. ننڊ ڀر ڏيڻ نظارن يا سڀن (محبوب جو مشاهدو يا ديدار)، ۱۶. ڏنائون، ۱۷. تارڪ الدنيا فقير، ۱۸. جلال وارا، شان شوڪت وارا، عظمت وارا، ۱۹. جلوت وارا، جلويدار، مبادار، سهڻا، ۲۰. بهادر، زور وارا، ۲۱. مرن کان نه ڊڄندڙ، بهادر، ۲۲. بري، ترڪ، ۲۳. هندستان جي اترپديش رياست ۾ هڪ شهر، جتي جوڳي فقير تيرت ڪرڻ يعني پوتر آستان جي زيارت ڪرڻ ويندا آهن، ۲۴. ختم ڪري، ناس يا نابود ڪري، ۲۵. حرص، شهوت، تمنا، خواهش، سڌ، ۲۶. ووڙي، ڳولي، جهانگي، لتاڙي، ۲۷. ڏوراهان، پراهان، ۲۸. ملڪ، ولاتون، ۲۹. مرشد (هندن جو)، ۳۰. هندستان جي رياست جوناڳڙم ۾ هڪ شهر جتي هندن جا پوتر آستان يعني تيرت آهن، ۳۱. ڪانه يعني ڪانگ جي (ڪانه ڪاري رنگ جو هڪ پکي آهي)، ۳۲. آواز * جت ڪابه مخلوق يا موجودات ڪانه هئي، ۳۳. رهن جون جايون، مڙهيون، مڪان، ۳۴. جوڳين، ۳۵. وات ٿئا = هليا وٺا، نڪري وٺا، ۳۶. ساز = وڃائڻ جا اوزار، ۳۷. ڍڳن جي سڱن مان ٺهيل توتاريون، ناد، ۳۸. آن، ۳۹. وقت، ۴۰. حضرت آدم ع جي بيبيءَ جونالو، ۴۱. خبر، سڌ، ۴۲. آن جي دائي، ۴۳. ترسن، ۴۴. وارا، ۴۵. ميهڙي، ۴۶. سبب، ۴۷. تيرت تي، زيارت تي.

۲۰.

جِتي ايرَ نہ پيرُ، سا جُوءُ سُجَاتِي جوڳين،
اُتي ڏيئي پيرُ، آسَن اديسين ڪِئا.

۲۱

جِتي عُرشُ نہ آيُ ڪو، زمينَ تاهه ڌرو،
نڪو چاڙهاو چنڊ جو، نڪو سِج سَرو،
اُتي اديسين جو، لڳو دنگ ڌڙو،
پري پئن پرو، ناٿُ ڏٺائون نانهن م.

(۲۲)

ناٿُ ڏٺائون نانهن م، سا نانهن به نمونو،
نَفيءَ ۽ اثباتِ کان، اڃا پندُ اونهو،
جوڳيءَ سرُ جهونو، آهي عهدَ جڳاتِ کان.

۲۳

”لا“ لنگهي لالُ ٿيئا، لالُ لڪي وڃن،
عَدَمَ جي اوڙاهه تي، ڪِئا آسَن اڏوتين،

۱. اچن وارو. ۲. پيري ڪرڻ وارو، ملاقاتي (ايرپير = اڄ وڃ، آمد رفت، جيوت يا زندگيءَ جا آثار). ۳. ملڪ. علائقو. جاء. ۴. پروڙي، سمجهي معلوم ڪئي، سهي ڪئي، اوکي. ۵. جوڳين، تارڪ الدنيا فقيرن، اڏوتين، ۶. پاڻي، وجهي، ۷. قدم، پڳ (ڏيئي پير = داخل ٿي، اچي). ۸. مڪان، مڙهيون، ٺڪاڻا، آستان. ۹. گروه يا مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن. ۱۰. (ستون) آسمان، آڪاس، مٿيون آسمان. ۱۱. آسمان، آڪاس. ۱۲. زمين جو، ڌرتيءَ جو. ۱۳. تمام نورو حصو يا جزو، نشان، نالو. ۱۴. اويارو، اڀرن، چڙهن، ۱۵. سڄ جو، سورج جو. ۱۶. نشان. ۱۷. حد، سنڌو، ڇيهه، انتها. ۱۸. ڌڙمو، (زمين تي زور سان لت يا پير هڻڻ جو آواز)، ڦهڪو، ڊٻڪو (دنگ ڌڙو = پيرن جو آواز، هلڻ يا پنڌ ڪرڻ جو آواز)، ۱۹. دور، ڏور. ۲۰. انهن جو پئو. ۲۱. پتو، اهڃاڻ، نشان، خبر. ۲۲. جوڳي فقيرن جو ڪرو يا مرشد، خدا. ۲۳. نيسيءَ، عدم، نابوديءَ، فنا. ۲۴. مثال، تمثيل، نقل، ڍونگ، قند، اٽڪل بازي، ۲۵. الله تعاليٰ کانسواءِ ٻيءَ ڪنهن هستيءَ جي هجڻ کان انڪار. ۲۶. الله تعاليٰ جي هستيءَ جو اقرار، ۲۷. سفر، مفاصلو. ۲۸. عميق، پري، ڊگهو، لمبو. ۲۹. جوڳيءَ جو. ۳۰. مٿو (وجود، هستي)، ۳۱. برائو، قديم، آڳاٽو، اڳي جو، ۳۲. انجام جي يا وڃن جي يعني السٽ جي اقرار جي، ۳۳. جڳ، عرصي، وقت، ايام، ۳۴. نه، نيسي، نابودي. ۳۵. پارٿي، اڪري، اورانگهي، ۳۶. ڳاڙها، سرخرو، ڪامياب، ۳۷. دوست، دلبر، محبوب (خدا)، ۳۸. سڃاتو، سهي ڪيو، ۳۹. اونهي پاڻيءَ يعني درياھ يا سمنڊ، درياھ جي ڪن.

گردائڻو ڪُنگڻ، گردابَ جي گيان سين.

۲۴

مَٽِ موٽي آيو، ڪَهي ڪانڌين لاءِ،
سو ڪانڌين سُونهڙا، جوڳي جو جناب جو.

۲۵

اڃهه آدمُ آيو، ڪُلِهي تي ڪوڏار،
پنيءَ منجهان ٻار، ڪنيائين خُلتَ جي.

(۲۶)

آدمُ ڪُلَ اللهَ جي، آهي جَلِيلَ سَندي جَاءَ،
ڪعبو اهوئي آه، پوڄڻو ڪوھ نہ پوڄين.

وائي

ڊولڻَ دا مِينُون، سلوٽي دا مِينُون، اوڳڻَ بي ڳڻنَ جيها،
آپ نہ آوي لڳدا جو نهين، نڪو سارَ سَنِيها،
ائون لڳندي ڪيتر، اُن جا پارَ ايها،
سَرهه ٿيندي سَسئي، ڪُنلَ کي ڪوھ ڪيها.

۱. سمجهيو. پروڙو. ۲. نه ڳالهائيندڙن. صبر وارن. جوڳين. تارڪڪ الدنيا فقيرن. ۳. ڪَن يا اوزاھ (دنيا). ۴. علم. معرفت. ڄاڻ جو مُردو. مثل انسان. ۶. هلي. پنڌ ڪري. ۷. مردي جي جنازي کي ڪلهو ڏيندڙ يا ان سان گڏ مقام تائين ويندڙ ماڻهن. ۸. ڪانڌين کي. ۹. سڀيا. وٽي پسند اچي. ۱۰. پيلي. همراھ. ساٿي. ۱۱. عمر پُر. زندگيءَ پُر. ۱۲. ڄاڻ تہ. جلدئي. ۱۳. ڪوڏر. زمين وغيره ڪوٽڻ لاءِ ڪاٺ جي ڳڻ سان لوھ جو اوزار (منزل ماتن جو ذريعو). ۱۴. بوکيل زمين. ڪيتي. ڪيٽ. پوکي راهي. ۱۵. گهر ڏانهن ڪشي وڃڻ کان اڳ ڪنهن جاءِ تي رکيل پنيءَ جي پيدائش. ۱۶. دوستيءَ. ۱۷. راز. ڳجهه. پيد. ۱۸. جلال واري. خدا. ۱۹. جي. ۲۰. هنڌ. مڪان. ۲۱. ڪعبه الله يا بيت الله يعني خدا جو گهر جيڪو عربستان ۾ مڪي جي شهر ۾ واقع آهي جتي مسلمان حج ڪرڻ ويندا آهن. ۲۲. (ان جي) تعظيم يا سبوا ڪريو. ۲۳. چو. ۲۴. سهڻي. سلوٽي. محبوب. ۲۵. جا. ۲۶. مونکي. ۲۷. براهيون. خراب ڪم. ۲۸. پلاين. سنن ڪمن. ۲۹. جهڙا. ۳۰. پاڻ. خود. ۳۱. آجي. ۳۲. (جنهيون يا خط) لکي ٿو. ۳۳. نہ. ۳۴. يادگيري. ۳۵. نياپا. ۳۶. خطن يا بيغامن ڏانهن اشارو. ۳۷. افعال. عادتون. ۳۸. اهڙا.

واڻي ۲

آئي مائي آئي، جوڳين جا جڙ لائي،
سامي صبر سڳيا، مٽائي وائي،
سامين سون ڪنن ۾، چتن جي چائي.

واڻي ۳

نانگا نند نه ڪن، لوچن لاءِ پرين جي،
باهيون بيراجين جون، پنيءَ پڙڪا ڪن،
هلو سيڪيون هٿڙا، مٽي تن مچن،
چوري رکيو چٽ ۾، آلف آديسين،
ان لاءِ عبداللطيف چئي، جيرا جوش جلن.

واڻي ۴

ڏونگر ڏجو ڏس، ميان ڪو پيچرو پنهل جو،
سيئن ڪارڻ سسئي، وڃن ڪجي وس،
متان چوري چڙين، سندنو گنگن گس،
صوبو ساڻ سيد چئي، واڳ نه ڏجي وس.

۱. اي آئي، اي آيل، اي مائي، اي امان، اي جيجل، ۲. تارڪ الدنيا فقيرن، سامين، بيراجين، ۳. ڪا عجيب، ۴. ميخ يا ڪلي (محبت جي)،
۵. لڳائي، هٿي، ۶. ماٺ، خاموشي، ۷. ڦيرائي، بدلائي، بند ڪري، ۸. ٻولي، ڳالهه، ۹. سامين ڪي، ۱۰. ٻيلي رنگ جو هڪ قيمتي ڌاتو
جنهن مان زيور جوڙيا ويندا آهن، ۱۱. (مٽي جي) وارن، ۱۲. مٽي، ڌوڙ، ۱۳. فقير جيڪي لانگوٽيءَ کان سواءِ بت تي ڪپڙو نه پائين ۽
سڄي عمر شادي نه ڪن، ۱۴. بي آرام ٿيڻ، نهارين، ووڙين، ۱۵. واسطي، ۱۶. محبوبين، سڄڻن، ۱۷. پنيءَ جي وقت يا مهل، پوئين رات
جو، فجر جي مهل، پريات جي وقت، ۱۸. چمڪاڻ، تجلا، پيڙ، شمع، ۱۹. گرم ڪريون، تيون، ۲۰. تي، ۲۱. باهين، ۲۲. سيري،
ريڙهي، سوري، ۲۳. دل، ۲۴. الف ب جو پهريون اکر الله جي معنيٰ ڏيکاريندڙ، ۲۵. گروه يا مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار
فقيرن، ۲۶. واحد چيرو = پيٽ جو هڪ عضو جنهن جي ذريعي کاڌي جي رس مان رت ٺهندو آهي، ڪليجو، ۲۷. (محبت جي) جوش ۾،
گرميءَ ۾، تيش ۾، ۲۸. سڙڻ، ڀڄڻ، ۲۹. اي ڏونگر، اي جيلو، ۳۰. ڀٽو، ۳۱. ميان، اي جناب، اي صاحب، ۳۲. رستو، گس، ۳۳.
سسئي جي محبوب جو نالو، ۳۴. سڄڻ، محبوبين، ۳۵. واسطي، ۳۶. اي سسئي، ۳۷. وڃڻ جي، ۳۸. ڪوشش، ۳۹. اي چوري، اي
چوڪري، اي نينگر، ۴۰. جو، ۴۱. نه ڳالهائيندڙن يعني انن.

وائي ۵

نَهين نَهين گت ميري، بنان پيگوان بنان رحمن،
پيهي جان پروڙتان، تان دين دنيا سي تيڙي.

وائي ۶

جوڳي جڳ گهٽا، مون وهه ويراڳين سين،
پاڇي ڪن نه پاڻ ڪي، تنيءَ منجهه ڪٿا،
ويئي مٿي وات تي، پٽن جيئن پٿان،
سارو سنا سين ڪي، ويئي هٿ هٿان،
جيڪي ڏاڻيان ڏوڙ ۾، جيڪي ان ڪٿا،
وئا ويراڳي نڪري، جني منهن مٿيا.

وائي ۷

شال اوڙا آهن، پڙي جيڏيون، پلڪ پريان ري نه رهان،
نڪي هيٺ نه بيٺ ڪي، ڪڍا تان نه ڪٽن،
اڀڙي نت نهاريان، واٽون ويراڳين،
اُتر اجهو جن جو، بک بڪيا تن.

۱. ناهي، ڪانهي. ۲. چوٽڪارو، مڪتي، واه، وسيلو. ۳. منهنجي. ۴. سواءِ. ۵. خدا جو (هندي) نالو. ۶. رحم واري يعني خدا. ۷. (اندر ۾) گهڙي، داخل ٿي، جهاتي پائي. ۸. جيڪڏهن. ۹. سمجهان. ڌيان ڪريان. ۱۰. ته. ۱۱. مذهب، ڌرم. ۱۲. جهان، سنسار. ۱۳. تنهنجي. ۱۴. تارڪ الدنيا فقير، ويراڳي، سناسي. ۱۵. جڳ ۾، دنيا ۾. ۱۶. منهنجو. ۱۷. پيار، واسطو. ۱۸. بچت. ۱۹. پاڻ ڪي = پنهنجي لاءِ. ۲۰. ڪستي، ڪجڪول. ۲۱. ان جا ڏاڻا (خيرات ۾ مليل)، تي. ۲۲. گس، راهه، رستي. ۲۳. پٽ فقيرن، پينو فقيرن، گداگرن. ۲۴. پٽڪان، رلان. بنان. ۲۵. ياد ڪرڻو، سنڀالڻو. ۲۶. هٿ هٿان = افسوس يا ارمان ڪريان، يا. ۲۷. پڳل ان جا ڏاڻا (بوجا مهل چئن لاءِ). مٿيءَ جو قسم. ۲۸. مٿيءَ (ڏاڻياڏوڙ ۾) ڪجهه به حاصل نه ٿئي. ڪجهه به خيرات ۾ نه ملي. ۲۹. جن جي. ۳۰. منهن ۾، مڪ ۾، بيشائيءَ ۾. ۳۱. اڙي، اي. ۳۲. سرتيون، سهليون. ۳۳. ساعت، ٿورو وقت. ۳۴. پرينءَ، محبوب. ۳۵. ويجهڙا، قريب، نزديڪ. ۳۶. ٿين. ۳۷. اڙي، اي. ۳۸. سرتيون، سهليون. ۳۹. بٽ تي، جيلھ تي. ۴۰. ڪجهه (ڪڙو). ۴۱. بيانيون، جمنيون، سواءِ. ۴۲. زندهه يا جيئري رهان. ۴۳. بدن جي هيٺن حصي تي. ۴۴. بٽ تي، جيلھ تي. ۴۵. ڏسان، ڳوليان، جاجان. ۴۶. رستا. ۴۷. ڪستا، ڪجڪول. ۴۸. گات يا ڪنڌ مٿي کڻو. ۴۹. ڪنڌ ۾. ۵۰. رستا. ۵۱. ويراڳين جون. ۵۲. اتر طرف جو واءِ يعني سردي يا ٿڌ. ۵۳. ڍڪ، پناهه. ۵۴. خيرات، دان. ۵۵. تن جي.

۱. لوڪ سُتي چڙڻا، آسن آديسين،
 ۲. اڳر چندن اڀري، منجهان دود دونهين،
 ۳. پسي آئون پرتي، تن صورت سناسين.

۱. لوڪ جي، عام ماڻهن جي، ۲. سمهن يا ننڍ ۾ هجن جي مهل، ۳. آستان، مڙهيون، ٽڪاڻا، ٽڪڻا، ۴. گروه يعني مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن، ۵. هڪ خوشبودار پسارڪو وکر، عنب (اڳر جي خوشبوءِ)، ۶. هڪ خوشبودار وڻ جو قسم، صندل جو وڻ (چندن جي خوشبوءِ)، ۷. نڪري، پيدا ٿي، ۸. دونهين، ڪاري غبار، ۹. دونهين جي، (جوڳين جي) باهين جي، ۱۰. ڏسي، ۱۱. (خوشيءَ سان) ڀريل، تمتار، جڪار، ۱۲. شڪل، منهن، ۱۳. سناسين جي، تارڪ الدنيا فقيرن جي، ڪاٻڙين جي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر رامکلي

داستان تيرهون

۱

اَلِفْ اَکْرُ مَن ۱، کِئُو کَآپَرِئِن ۴،
 سِي حَرْفَ ڌَارَان ۱ هِيکَڙِي، ٻئُو کِي ٻُجَهَن ۷،
 فَرَضُ فَنَّا فِي ۱ اللّٰه جو، عَيْنُ عَبَادَتِ اُن ۱۳،
 قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدُ*، ثَا مَنجَهان ڀرت ڀڙهَن ۱۵،
 سَعَادَتِ سَرِيَن ۱۷، گُر کي گڏڻا کَآپَرِئِي.

۲

بيئون# بَرَتَن نَاهِ ڪو، کِدا تان نَه کُئِن،
 نَه گُلو بَنَدُ نَه گُودَڙِي، نَه ڏاڳُو ڌڙڪِي ۲۵،
 چَڪَرُ چَمِڙو چيلِهه تي، ٻهڳڻ ڪونه ٻڌَن،
 تَرَڪُ الدُّنْيَا واجبُ، اِيءَ عَادَتِ عَارِفِن ۳۱،
 پِيئون ڏيئي پَن ۳۲، گُر کي گڏڻا کَآپَرِئِي.

۱۱. الف ب جو پهريون اکر يعني حرف، جيڪو الله تعاليٰ ڏانهن اشارو آهي. ۲. دل. ۳. هنڌايو، سانڍيو. ۴. تارڪ الدنيا فقيرن، ۵. (الف جي) اکر، ۶. کان سواءِ، ۷. سمجهن. ۸. خدا جي طرفان واجب ڪيل ڪم جنهن جي نه ڪرڻ سان انسان گنهگار ٿئي ٿو. ۹. گر، محو. ۱۰. خدا (فنا في الله فقيرن جي هڪ منزل جو نالو آهي جنهن موجب مريد مرشد جي وسيلي خدا جي ڌيان ۾ محو هوندو آهي). ۱۱. واجب، لازم، ضروري، محض، نسوري، خاص، فقط. ۱۲. بندگي، ۱۳. ان جي، * (اي پيغمبر) جو، الله هڪ آهي (قرآن شريف جي سورت اخلاص جي آيت ۱)، ۱۴. محبت، پيار، ۱۵. اڀياس ڪن، ورد ڪن، ۱۶. نيڪي، چڱائي، پلائي، ۱۷. حاصل ٿيڻ، ملڻ، ۱۸. مرشد، خدا، ۱۹. ملڻا، # عربي الف ب جو ٻيو اکر "ب" گنج ۾ بابوئن لکيل آهي جنهن جي معنيٰ ٿيندي رمتو يا سيلاني فقيرن (کي)، ۲۰. نانءُ، ۲۱. جمني، پيالو، ڪستو، ڪڇڪول، ۲۲. ڳچيءَ کي ٻڌڻ جو ڪپڙو، ۲۳. پراڻي ڪپڙي جي ٽڪرين مان ٺهيل فقيرائي رلي، ۲۴. فقيرن جي مٿي کي ويڙهڻ جي رسي يا نوزي، ۲۵. بهرن، بائين، ويڙهين، ۲۶. هٿيار جو هڪ قسم، ۲۷. چمڙي جو پو، ۲۸. ڪمر، ۲۹. گهٽڻ ڳڻ يعني اخلاق وارا، نيڪ، پيارا، داناءُ • دنيا (جهان جا لڳ لاڳايا) جڏن واجب آهي (حديث)، ۳۰. روس، دستور، خصوصيت، ۳۱. عارفن جي، خدا کي سڃاتندڙن جي، ۳۲. خدا کان سواءِ باقي شيون، ۳۳. وجهي، ۳۴. ٻن ۾، کڏ ۾.

۳

تَبِيُونُ* تَوْشَوِ تَوْنِ نَهْ كَا، ذُرْبَايِنِ ذَارِينِ،
 ذُكِيَا سُكِيَا ذِينَهَرَا، ثَا گَهَتَ اَنَدَرِ گَهَارِينِ،
 تَوَكَلْ بَدَائون تَرَهَوُ، بِي وائي نَهْ وارينِ،
 قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ اَمَنَابِه، • اتي اخْتِيَارِينِ،
 پَر چَگِي پَارِينِ، گُر كي گُذَا كَپَڙِي.

۴

سِيئونُ ° ثَابِتُ سَنَدرو، جوڳِيَنِ كي جَڙئون،
 تَنِ حَرْفُ سُجَاڻِي هِيڪڙو، مَنجَهان پَر تَڙهئون،
 لَاهُوتِيَنِ لَطِيْف چِڻِي، اَنَدَرِ اَلْفُ اڙئون،
 لَا مَقْصُودُ فِي الدارينِ اَلْهُوَ#، گَهَتَ ۾ گَهَاتُ گَهڙئون،
 جَنِ كي مَن ۾ مُحِبُّ مِڙئون، سِي گُر كي گُذَا كَپَڙِي.

⑤

جِيَمئون ° < جوڳِيَرَنِ جِي، جَانِ نَهَارِيَمِ جُوءِ،
 عَقْلُ اُتِ اوڄُون تئون، هُو هَلِئَا مَڻِي هُوءِ،

* عربي الف ب جو اکر "ت" کنج ۾ طالب لکيل آهي جنهنجي معنيٰ ٿيندي سالڪ يعني خدا جا ٻولائو. ۱. کاڌي پيئي جو سامان، سمر، آڌو، تون، ۲. ڌر کان، اصل کان، شروعات کان، ۳. رکن، سانڍين، ۴. گهر (جي ڪنڊ) ۾، ۵. ۾، ۶. ڪا ٿين، گذارين، بسر ڪن، ۷. توڪل ڪي، (خدا جي) پروسِي يا آڌار يا آسري ڪي، ۸. ڪڪن، ڪائين ۽ ڪائين جو نوڙين ۽ رسين سان تر ٻڏي ٺاهيل هڪ قسم جو منجو جنهن جي وسيلي پاڻيءَ تي ترو آهي. وسيلو، ۹. ڳالهه، پڃار، ۱۰. ڳالهائين، ڪن • (اي پيغمبر" انهن کي) چؤ ته اهو باجهارو آهي جنهن تي اسان ايمان آندو يا ان کي مڃيو آهي (قرآن شريف جي سورت مائد جي آيت ۲۹)، ۱۱. قبول يا پسند ڪن، پاڻ تي لاڳو ڪن، ۱۲. ريت، رسم، ۱۳. سڻي، ڀلي، ۱۴. نٻاهين، ۱۵. مرشد، خدا، ۱۶. ملتا، ۱۷. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي ° عربي الف ب جو اکر "ث" کنج ۾ سڪ جو" لکيل آهي جنهن جي معنيٰ آهي محبت جو، ۱۸. سالر، سڄو، صحيح، مضبوط، ۱۹. چيلھ کي ٻڌڻ جو ڪپڙو، ۲۰. ٻڌو وٺو، ۲۱. اکر، ۲۲. پيار، محبت، ۲۳. اڀياس ڪڻو، ورد ڪڻو، ۲۴. لاهوتين کي (عالَم ذات الاهي، جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو ان جي جائن کي)، ۲۵. اندر ۾، دل ۾، ۲۶. الف ب جو پهريون اکر جنهن مان مراد الله آهي، ۲۷. رهجي وٺو، موجود رهڻو # ٻنهي دنياڻن ۾ ان (خدا) کان سواءِ ٻيو ڪو مقصود يعني مدعا يا مطلب ڪونهي (حديث شريف)، ۲۸. اندر ۾، دل ۾، سرير ۾، ۲۹. تجويز، حيلو، منصوبو، ارادو، ۳۰. رڻيو ويو، سوچيو وٺو، ۳۱. دل، ۳۲. محبوب، پيارو، دوست، ۳۳. گڏو، ملڻو، ° عربي الف ب جو اکر "ج" ۳۴. جيئن ئي، ۳۵. مون نھاري، مون ڏٺي، ۳۶. جاء، ملڪ، وطن، ۳۷. هوش، دانائي، ۳۸. عاجز، حيران، ۳۹. ڏانهن، ۴۰. خدا جي هويت يا بزرگيءَ يا وڏائيءَ.

مُونَ ڪي اِنَ مَذڪُورَ جِي، بَانسَ نَ پِيئِي بُوءَ،
اَلْحُبُّ لِلّٰهِ وَالْبُغْضُ لِلّٰهِ*، خَاصِي سَنَدِينِ خُوءَ،
وَجِي رُوَبَرُوءَ، گُر ڪي گَڏَڻا ڪَپَڙِي.

⑥

حيئون^{۱۲} حَالُ پَرايو، آديسِيَن احوال^{۱۱}،
نَانهن ڪِئائون نَفَسَ ڪي، مَنجَهان زُهَدَ زوال^{۱۷}،
لَن تَنالُو البَرَحَتِي تَنفِقُوا•، پاڻ ڪِئائون پَيَمَال^{۱۸}،
لَڏائون لَطِيفَ چئي، جَانِبَ جو جَمَال^{۱۹}،
نَانگا ٿي نَهَال^{۲۲}، گُر ڪي گَڏَڻا ڪَپَڙِي.

⑦

خيئون^{۲۴} خَشِيَتَ خَوفَ ۾، ڪِئائون ڪِني ڪي قَتْلَعَامَ^{۲۶}،
دِجِئُو دَاءَ اللّٰهِ جِي، ڪوَجِهُو ڪَن نَ ڪَامَ^{۲۸}،
اَيِي اُنَ جِي بَابَ ۾، اَيَتَ اِيءِ اِنْعَامَ^{۳۱}،
اِنَ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ#، پَرُوڙجَ پَيغَامَ^{۳۵}،
خَطَرُو لاهي خَامَ^{۳۷}، گُر ڪي گَڏَڻا ڪَپَڙِي.

۱. بيان. ۲. پوءِ. ۳. هڪڙا. * محبت الله ڪارڻ ۽ بغض يعني دشمني (پر) الله ڪارڻ (حديث شريف). ۳. سٺي. ڪري. چڪي. ۴. انهنجي. ۵. عادت. ۶. آمهون سامهون. مَهان مُهن. ۷. مرشد. خدا. ۸. ملڻا. ۹. عربي الف ب جو اکر "ح". ۹. محويت يا وجد جي حالت. ۱۰. بي خودي. مستي. الله جي محبت جو جذبو. ۱۱. حاصل ڪيو. ۱۲. آديسين جو. گروهه يعني مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن جو. ۱۳. خبر. ڪيفيت. حالت. ۱۴. ناس. ۱۵. جان. وجود. هستيءَ. ۱۶. سان. ۱۷. برهيزگاريءَ. تقويٰ. پارسائيءَ. ۱۸. گم. نابود. تباہ. ■ تبسٽائين چڱائيءَ يا نيڪيءَ کي مرڪز نه بيهندڙو جيستائين خرچ ڪريو (خدا جي راه ۾ پيارين شين کي) (قرآن شريف جي سورت آل عمران جي آيت ۹۲). ۱۹. آيو. خودي. ۲۰. زبون. ناس. نابود. ۲۱. ڏٺائون. حاصل ڪيائون. ۲۲. جانيءَ. محبوب. ۲۳. حسن. سونهن. ديدار. ۲۴. خوش. راضي. ۲۵. عربي الف ب جو اکر "خ". ۲۶. (خدا جي) خوف. ۲۷. حسد. ساز. بيائيءَ. بغض. بدخواهيءَ. ۲۸. قتل. نابود. نيست. ۲۹. خوف زدہ ٿيو. ۳۰. ڊاءَ کان. ڊپ يا ڊچ کان. ۳۱. خراب. ڪنو. ۳۲. ڪر. فعل. ۳۳. لٿي. نازل ٿي. ۳۴. باري. حق. قسمت. ۳۵. قرآن پاڪ جو جملو. ۳۶. بخشش. تحفو. ۳۷. بيشڪ جيڪي پنهنجي پالڻهار کان پرڻ ڊڄندا آهن (انهن لاءِ بخشش آهي) (قرآن شريف جي سورت ملڪ جي آيت ۱۲). ۳۸. سمجهج. ۳۹. نياپو (آيت). ۴۰. ڊپ. خوف. ۴۱. ڇڏي. ۴۲. ڦٽو ڪري. ۴۳. اجايو. بيڪار.

⑧

دَالْتُون^۱ دُونَهُون^۲ دَرَدَ جو، دِلِ ۾ دُڪَائِينِ،
 آئُو آڳِ عَشَقَ جِي، چَقْمَقُ چُهَتَائِينِ،
 جِيءُ پَنهنجو جُوشِ ۾، پَلِيلِ پَچَائِينِ،
 اَلْعَشَقُ نَارُ يُحْرِقُ مَاسِوَا اَلْمَحْبُوبِ*، مَاتَمُ مَچَائِينِ،
 خَطِرَا سِپِ ڪَانئِينِ، گُر ڪي گِذَّآ ڪَآپَڙِي.^{۱۸}

⑨

ذَالْتُون • ذِڪَرُ رَبِّ جو، وِيلَ نَه وَسَارِينِ،
 سَنَاسِي سُبْحَانَ ڪي، سَدَائِينِ سَارِينِ،
 تَسْبِيحَ جِي تَرَارِ سِينِ، مُلْحَدَ ڪي مَارِينِ،
 جَزَاءُ هُمَ عِنْدَ رَبِّهَم جَنّتُ عَدْنِ*، الله اوسَارِينِ،
 گُونَدَرِ گُذَارِينِ، گُر ڪي گِذَّآ ڪَآپَڙِي.

⑩

رَبِيئُون^۱ رَاضِي رُوحِ ۾، مَثَلِي رَبِّ رَضَا،
 مَچَئَاون مَحَبَتِ سِينِ، قَادَرِ جِي قُضَا،

عربي الف ب جو اکر "ذ"، ۱. هلڪي باه يا آڳ، ۲. (عشق جي) سور، ۳. من، ۴. ٻارين، ۵. محبت نينهن، ۶. چقمق وانگر (چقمق هڪ قسم جو پٿر آهي جنهن مان باه نڪرندي آهي ۽ جيڪو لوهه کي ڪشش يا چڪ ڪري پاڻ سان جهٽائيندو آهي)، ۷. لڳائين، ڳنڍين، گڏين، ۸. جان، جسرو، سوين، ۹. (عشق جي باهه جي) تيش، گرميءَ، ۱۰. هر وقت، هر دم، هر هر، ۱۱. گرم ڪن، سيڪين، ساڙين، جلائين * عشق باهه آهي جيڪا محبوب کان سواءِ هر شيءِ کي ساڙيندي آهي (عربي قول)، ۱۲. رنج، غم، الم، مصيبت، واويلا، ۱۳. ٻريا ڪن، ۱۴. ڊپ، خوف، ڊاءِ، انديشا، ۱۵. جلائين، ساڙين، ۱۶. مرشد، خدا، ۱۷. ملڻا، ۱۸. تارڪ الدنيا فقير، سناسي، ■ عربي الف ب جو اکر "ذ"، ۱۹. يادگيري، ۲۰. پالڻهار، خدا، ۲۱. گهڙي، پلڪ، ساعت، ۲۲. دل تان لاهين، ۲۳. پاڪ، مقدس، خدا، ۲۴. هميشه، هر وقت، ۲۵. ياد ڪن، سنڀالين، ۲۶. خدا جي پاڪائيءَ، يا وڌائيءَ جي ذڪر يعني ورد، ۲۷. لوهه جو هڪ اوزار جيڪو دشمن سان جنگ ۾ ڪم آڻيو آهي، ۲۸. بي دين يا ڪافر (شيطان، نفس آمري)، ۲۹. قتل ڪن، ڪنهن، ناس ڪن، * انهن جو بدلو يعني اجر انهنجي رب وٽ، هميشه رهڻ وارا باغ آهن (قرآن شريف جي سورت بيته جي آيت ۸)، ۳۰. الله کي، ۳۱. ياد ڪن، ۳۲. گوند ۾، غم يا فڪر ۾، ۳۳. رهن، حياتي بسر ڪن، ۳۴. عربي الف ب جو اکر "ر"، ۳۵. خوش، سرها، ۳۶. تي، ۳۷. رب يعني پالڻهار (خدا) جي، ۳۸. مرضيءَ، ۳۹. قبول ڪڍائون، ۴۰. پيار، خوشيءَ، ۴۱. قدر واري، سگهاري، خدا، ۴۲. حڪم، امر، فيصلو.

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ*، جوڳين اِيءَ جزا،
ڏيئي ساهه سزا، گُرڪي گڏڻا ڪاپڙي.

(۱۱)

زبيئون<^۵ زاهد زهد سين، پختا ٿئا پڇي،
ڪڍي ڇڏائون ڪڙه مان، ڪوڙهي ڳالهه ڪڇي،
اُٺڻا عبادت ۾، مانجهي^{۱۴} مرد مڇي^{۱۶}،
وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون•، سڻو سڏ سڃي^{۱۷}،
اُڪند سان اڇي، گُرڪي گڏڻا ڪاپڙي.

(۱۲)

سينئون# سهجا سيچ تي، سامي ڪين سمنهن^{۲۳}،
نيٺن نند نه نانگن ڪي، خوشيءَ خواب نه ڪن^{۲۸}،
جاڳڻ سندنو جيءَ ۾، آهي ورد ويراڳين^{۲۳}،
فان النوم عل المحب حرام^{۲۵}، ڪلام ڪئائون ڪن^{۲۶}،
اهڙن اهڃائن، گُرڪي گڏڻا ڪاپڙي،^{۲۷}

* الله انهن کان راضي يعني خوش ٿيو ۽ اهي الله کان راضي ٿيا (قرآن شريف جي سورت مائده جي آيت ۱۱۹، سورت مجادلہ جي آيت ۲۲ ۽ سورت بيهتنه جي آيت ۸)، ۱. جوڳين ڪي، تارڪ الدنيا فقيرن ڪي، ڪاپڙين ڪي، سامين ڪي، ويراڳين ڪي، ۲. اڃورو، اجر، عيوضو، ۳. ساهه ڪي، جان ڪي، جسر ڪي، ۴. سيڪت، ۵. مرشد، خدا، ۶. ملڻا، < عربي الف ب جو اکر ”ز“، ۷. پرهيزگار، متقي، تارڪ الدنيا، ۸. پڪا، مضبوط، طاقتور، ۹. سڙي، ڀري، جلي، ڪامي، ۱۰. بدن، جسر، جان، دل، پيٽ، ڪڪ، ۱۱. خراب، ڪڇي، ڪڇي، ردي، ۱۲. بيٺا، ۱۳. بندگيءَ، نماز، ۱۴. بهادر، پهلوان، سورهي، ۱۵. مڙس، جوان، ۱۶. تيار ٿي، سنڀري • مون جنن ۽ انسانن ڪي نه خلقتو آهي مگر فقط ان لاءِ ته (منهنجي) عبادت ڪن (قرآن شريف جي سورت ذاريات جي آيت ۵۶)، ۱۷. ٻڌڻو، ۱۸. خبر، ۱۹. صحيح، ڪري، ۲۰. سک، پيار، محبت، # عربي الف ب جو اکر ”س“، ۲۱. سهج سان، آرام سان، ۲۲. (شاديءَ جي وقت گهوٽ ۽ ڪنوار لاءِ بستري وغيره سان سينگاريل) ڪٽ، ڇيرڪٽ، ۲۳. آرام ڪن، نند ڪن، ۲۴. نيشن ۾، اکين ۾، ۲۵. سمنهن واري حالت، ڳهر، ۲۶. فقيرن، جيڪي لانگوٽيءَ کان سواءِ ٻت ڪي ڪپڙو نه پائين ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن، ۲۷. خوشيءَ سان، شوق سان، ۲۸. نند، ۲۹. بيداريءَ، اوجاڳيءَ، ۳۰. جو، ۳۱. جان، بدن، ۳۲. هر روز ڪرڻ وارو ڪم، نيمر، معمول، ۳۳. ويراڳين جو ۰ پوءِ بيشڪ نند محبت ڪندڙ يعني عاشق تي حرام آهي (حديث)، ۳۴. ڳالهه، گفتو، سخن، بيان، ۳۵. هنڌاڻائون، چڱيءَ طرح ٻڌائون، ۳۶. ڪن سان، ۳۷. اهڙي قسم جي، ۳۸. اهڃائڻ سان، نشانين سان، پار پٽن سان.

(۱۳)

شِينَتُون^۱ شَرِيعَتَ جَا، تَابِعَ تَائَا تَمَامُ،
 تَنَ كِي طَرِيقَتَ جِي، مَنَ ۱۵ ۱۶ مِيخَ مُدَامُ،
 هَلَنَ حَقِيقَتَ ۱۷، مَعْرِفَتَ تَنَ مَقَامُ،
 اِنَ الذِّينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ، * آهي تَنَ آرامُ،^{۱۴}
 جَنَتَ پِيتَاُون جَامُ،^{۱۵} گُرَ كِي گُذَّآ كَآپَرِي.^{۱۶}

(۱۴)

صَادُّونَ^{۱۷} صَبْرُ سِڪِئَا،^{۱۸} ذُرِيَانِي دُٺِي،^{۱۹}
 اُبْنِئَا اِنَ گَالِهَ تِي، چِيرَنَ مَنجِهَ چُٺِي،^{۲۰}
 اِنْمَايُوقِي الصَّابِرُونِ أَجْرَهُمْ، سَرَهَا تَائَا سُٺِي،
 وَذِيءُ يُونِءِ^{۲۱} يُٺِي،^{۲۲} گُرَ كِي گُذَّآ كَآپَرِي،^{۲۳}

(۱۵)

صَادُّونَ^{۲۴} ضَلَّاتَ كَان، پَائَان وِئَا پَرِي،^{۲۵}
 مَنجِهَ مُرَاقِبِي مَشْغُولُ تَائَا،^{۲۶} كَامِلَ قَلْبَ كَرِي،^{۲۷}
 مَالِهَا پُوتَاُون مَنَ جِي، پَرَهَن وَرَدَ وَرِي،^{۲۸}

عربي الف ب جو اکر "ش" ۱. اسلامي قاعدي قانون، سلوک جي پهرئين منزل (جنهن ۾ خدا جي حڪم ۽ محمدي شريعت تي هئو آهي)، ۲. پابند، پيروي ڪندڙ، فرمانبردار، مطيع، ۳. پورا، بلڪل، صفا، ۴. رستي، سلوک جي ٻي منزل (جنهن موجب دنيا کي ترڪ ڪيو وڃي ٿو)، ۵. دل، ۶. ڪلي، جڙ، ڪوڪو، ۷. هر وقت، ۸. پنڌ ڪن، ۹. سلوک جي ٽين منزل، ۱۰. سلوک جي چوٿين منزل، خدا شناسي، ۱۱. تن جو، ۱۲. جاءِ، در جو * بيشڪ جن ايمان آندو ۽ عمل صالح ڪيا (قرآن شريف جي سورت بقر جي آيت ۲۷۷)، ۱۳. تن کي، ۱۴. فرحت، سڪا، آندڻ، سڪون، ۱۵. جنت جو، بهشت جو، باغ جو، ۱۶. پيالو (جنت جي پاڪ پاڻيءَ جو)، ۱۷. مرشد، خدا، ۱۸. ملڻا، ۱۹. تارڪ الدنيا فقير، عربي الف ب جو اکر "ص"، ۲۰. ماڻ، چپ، سهڻ، ۲۱. اختيار ڪٽائون، پرايائون، ۲۲. ڌر کان، اصل کان، شروعات کان، ۲۳. پسند ڪري، ۲۴. بيٺا، فائز رهڻا، ۲۵. جيڃن، اُن جي داڻن (جيڪي وڻن جي فصل ۾ گاهه واسطي ڇڻا يا اڇلايا ويندا آهن)، ۲۶. چڱي، کائي * بي شڪ صبر ڪندڙن کي انهن جو پورو اجر يا ثواب ملندو (قرآن شريف جي سورت زمر جي آيت ۱۰)، ۲۷. گهڻيءَ، ۲۸. پونءِ تي، زمين تي، پنڌ يا منزل تي، ۲۹. هلي، # عربي الف ب جو اکر "ض"، ۳۰. گمراهي، ۳۱. خود به خود، ۳۲. دور، ڏور، ۳۳. هڪ هنڌ ويهي ڪنڌ جهڪائي دل جي حضور سان خدا جي ڌيان ڪرڻ واريءَ حالت، ۳۴. محو، غرق، ۳۵. ثابت، صحيح، پورن، ۳۶. دليون، ۳۷. تسبيح، ۳۸. جڙيائون، ۳۹. خدا جو ذڪر، ۴۰. هر وقت، وري وري.

فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ*، سَامِينَ سَهْجُ سَرِي،
پَاٿان ٿي پري، گُر ڪي گڏنا ڪاپڙي.

(۱۶)

طِيئُونٌ طَالِبِنَ ڪي، ڪو جو پَه پُئو،
وَتَنَ پَر پُيُون پُچَندا، پُيُون پَن ڏئو،
فَلَرُضُ فَنَّا فِي اللَّهِ جُو، اُتَن عَيْنُ ٿئو،
طَلَبُ اللَّهِ تَعَالَى قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ فَرِيضَةٌ، چڏڻ تان نه جهو،
سُجَاٿِي سَهو، گُر ڪي گڏنا ڪاپڙي.

(۱۷)

ظِيئُونٌ ظَاهِرُ ذَوْقِ سِينِ، پَنجَ ئِي ڪَن پُورا،
هَلَنَ وَاتَ سَمَاءٍ مِر، ڳاڙي ڳل ڳوڙها،
سَنَاسِي سَيِّدُ چَئِي، پُورِي مِر پُورا،
هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ#، سَامِي مَنجِه سُورا،
ٿي چَاڪَن سِين چُورا، گُر ڪي گڏنا ڪاپڙي.

* پوءِ انهن لاءِ اڻ ڪٽ اجر يعني ثواب آهي (قرآن شريف جي سورت تين جي آيت ۶)، ۱. سامين ڪي، تارڪ الدنيا فقيرن ڪي، ڪاپڙين ڪي، سناسين ڪي، ۲. سڪ، آرام، ۳. ملي، حاصل ٿئي، ۴. پاڻ کان، خوديءَ کان، آبي کان، ۵. مرشد، خدا، ۶. ملڪا، ۷. عربي الف ب جو اکر "ط"، ۷. (خدا جي) طلب رکندڙن يا ڳولا ڪندڙن، ۸. اهڙو، ۹. خيال، پور، ۱۰. ٿئو، ۱۱. هلن، ۱۲. پراهين، ۱۳. زمين، ڌرتي، ملڪ، ۱۴. ڳوليندا، معلوم ڪندا، ۱۵. پن مِر، ڪڏ مِر، ۱۶. خدا جي طرفان واجب ڪيل ڪم جنهن جي نه ڪرڻ سان انسان گنهگار ٿئي ٿو، ۱۷. گم، محو، ۱۸. خدا مِر (فنا في الله فقيرن جي هڪ منزل جو نالو آهي جنهن موجب مريد مرشد جي ذريعي خدا جي ڌيان مِر محو هوندو آهي)، ۱۹. انهن تي، ۲۰. واجب، لازم، ضروري، ۲۱. الله جي طلب يعني ڳولا سڀ شيءِ کان اڳ واجب يعني ضروري آهي (قول)، ۲۱. ڦٽو ڪرڻ، ترڪ ڪرڻ، ۲۲. جهڙو، ۲۳. معلوم ڪري، سڀي ڪري، ۲۴. موقعو، وجهه، (خدا سان) لاڳاپو، ۲۵. < عربي الف ب جو اکر "ظ"، ۲۵. ڪيل، ٻڌري، ۲۶. شوق، امنگ، چاهنا، ۲۷. پنج وقت (نماز جا)، ۲۸. رستي، گس، ۲۹. سماءُ جي، معرفت جي، ۳۰. وهائي، هاري، ۳۰. ڳنڻ تان، رخسارن تان، ۳۲. لڙڪ، ۳۳. اُپرندي (هندستان مِر رياست اتر برديش مِر ڪانبور کان بهار تائين واري علائقي ڪي پورپ چوندا آهن جنهن مِر هندن جا تيرٿ يعني ٻوٽر آستان آهن)، ۳۴. سڀاڻيندڙ، ٺهڪيل، صحيح # اهو ته الله هڪڙو ۽ زبردست آهي (قرآن جي سورت زمر جي آيت ۴)، ۳۵. سورن تڪليفن، دردن، ۳۶. زخمن، ۳۷. ڦٽن، ۳۷. ماندا، ساڻا، بي حال.

(۱۸)

عَيْنُونُ^۱ عَارِفَنَ^۲ جِي، آهي ڳالِههٔ عَجِيبَ^۳،
 پاڻيهي گهائين گهت کي، پاڻيهي تَنَ طَبِيبَ^۴،
 وَنَ واتِ وَچَـثَرِي^۵، ڪَرُونِ رَتِ نَجِيبَ^۶،
 الايمانَ بَيْنَ الخوفِ وَالرَّجَاءِ* هَلَنَ اتِ حَبِيبَ^۷،
 تَنَّا قَادِرَ سِينِ قَرِيبَ^۸، ڪَر کي گِڏَڏا ڪاڀَڙِي^۹.

(۱۹)

عَيْنُونُ^{۱۰} غُرَبَتَ جِنْدَڙِي^{۱۱}، سَڌا سَناسِيَنَ^{۱۲}،
 دِجَـئُونِ دَاءِ^{۱۳} اَللهَ جِي، پُورَنَ مِرَ پَـچَنَ^{۱۴}،
 رِءُ رُخَصَتَ رَامَ جِي، پئون ڪين بَجَهَنَ^{۱۵}،
 اِنَ اللهَ هُوَ الرَزَاقُ ذَالِقُوتِ الْمُتِينِ• سَامِينِ سَڌَ سُجَنَ^{۱۶}،
 جوڳي جُنَگَ جَلَنَ^{۱۷}، ڪَر کي گِڏَڏا ڪاڀَڙِي^{۱۸}.

(۲۰)

فِييُونُ# فِڪَرَ فِرَاقَ مِرَ، آديسي آهين^{۱۹}،
 سَڳا سِيلَهَا گَبَرِيُون^{۲۰}، جوڳي جَلاتين^{۲۱}،

۱. عربي الف ب جو اکر "ع"، ۲. خدا جي معرفت يا سڃاڻپ وارن، ۳. حال، حقيقت، ۴. نرالي، حيرت انگيز، ۵. خود به خود، ۶. زخمي ڪن، ۷. اندر، دل، من، تن، سرير، ۸. تن جا، ۹. حڪيم، ويڄ، معالج، علاج ڪندڙ، ۱۰. رستو، گس، ۱۱. وچولي، درمياني، معتدل، ۱۲. ڌيان، ۱۳. شريف، اصيل، چڱي نسل وارا * ايمان خوف ۽ اميد جي وچ ۾ آهي (حديث شريف)، ۱۴. محبوب، پيارا، ۱۵. قدرت واري، سگهه واري، خدا، ۱۶. ويجهو، نزديڪ، ۱۷. مرشد، خدا، ۱۸. ملڻ، ۱۹. تارڪ الدنيا فقير، سناسي، سامي، جوڳي، ۲۰. عربي الف ب جو اکر "غ"، ۲۱. مسڪيني، اڻ هوند، غريبي، فاقو ڪشي، نهائي، نياز، نثرت، صبر، مات، ۲۲. جندڙي کي، جند کي، جان کي، سرير کي، دل کي، ۲۳. هميشه، ۲۴. سناسين جي، ۲۵. خوف يا ڊڄ ڪريو، ۲۶. ڊاءَ کان، ڊڄ کان، ۲۷. فڪرن، ڳڻڻين، ۲۸. سڙن، ڪامن، جلن، ۲۹. کان سواءِ، ۳۰. موڪل، اجازت، ۳۱. خدا جو (هندي) نالو، ۳۲. ڄاڻن، سمجهن، ڌيان ۾ آڻين ■ بي شڪ الله ٿي روزي يعني رزق ڏيندڙ آهي جو تمام سگهارو زبردست آهي (قرآن شريف جي سورت ذاريات جي آيت ۵۸)، ۳۳. سامين جا، ۳۴. پڪارون، نعرا، آواز، هڪلون، ۳۵. ٻڌجن، ۳۶. بهادر، پهلوان، ۳۷. عربي الف ب جو اکر "ف"، ۳۸. فراق جي، ويڙهي جي، جدائيءَ جي، ۳۹. ڪروءِ يعني مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقير، ۴۰. فقيرن جي مٿي ۾ وڌل ٽوپيءَ کي ويڙهيل رسيون يا ٽوڙيون، سيلهيون، ۴۱. پرائن ڪپڙن جي ٽڪرين مان ٺهيل رليون يا گودڙيون، فقيرائيون ڪٽيون، ۴۲. ساڙين، ناس ڪن.

اِنَّ الَّذِيْنَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِيْنَ، * سَنَاسِيْ سَاهِيْنَ،
سَنَگَتِ سَنَوَارِيْنَ، ^۴گُرَڪِي گَڏَڻَا ڪَپَڙِي.

(۲۱)

قَافُؤُنْ ° قَرَابَتَ ڪُڙَمَ ڪَانَ، چِنِي چَڏَڻَاؤُنْ،
لَاهُوتَ ۽ جَبَبَرُوتَ جَا، اُهِجَ آندَڻَاؤُنْ،
نَاسُوتَ ۽ مَلڪُوتَ ۱۳، گِهَڙِي گِهَارِڻَاؤُنْ،
فَبَصَرُلُڪَ اَلْيَوْمَ حَدِيْدُ#، اِيهِيَنِ اُتَڻَاؤُنْ،
سَڳَرُ سُوڻَاؤُنْ، ^{۱۸}گُرَڪِي گَڏَڻَا ڪَپَڙِي.

(۲۲)

ڪَافُؤُنْ < ڪَري ڪُرنِشُونْ، بَڌِي اُڀِيَا ٻَاهُونْ،
اُڀِي اَلڪَ سَآمُ هُونْ، رَتَوَ رَڻَاؤُنْ،
سَنَاسِيَنِ سَيِدُ چَڻِي، مِلِيُون مُدَعَاؤُنْ،
وَلَسَوْفَ يُعْطِيْڪَ رَبُّڪَ فَتَرْضِيْ، • چِتو چِيَاؤُنْ،
لَائِقُ لَڏَاؤُنْ، ^{۳۱}گُرَڪِي گَڏَڻَا ڪَپَڙِي.

* ٻي شڪ جن مومن کي فتني ۾ وڌو (قرآن شريف جي سورت بروج جي آيت ۱۰)، ۱. تارڪ الدنيا فقير، ڪاپڙي، ۲. دوستي، ۳. صحيح ڪن، سڌارين، ۴. مرشد، خدا، ۵. ملڪ، ۶. عربي الف ب جو اکر ”ق“، ۷. ويجهائي، عزازت، رشتيداري، لاڳاپو، ناتو، ۸. خاندان، قبيلي، ۹. ڪٽنب، آل اولاد، آڪهه، ۱۰. توڙي، قطع ڪري، ۱۱. عالم ذات الاهي (جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو)، ۱۲. حضرت جبرائيل جي رهڻ جي جاء، ۱۳. بار پٽا، نشانئون، ۱۴. ماڻهن واريءَ دنيا يا جهان، ۱۵. ملائڪن جي رهائش واري جاء، ۱۶. داخل ٿي، ۱۷. (وقت) گذارڻاؤن، حياتي بسر ڪڻاؤن # پوءِ تنهنجي نظر اچ تڪي آهي (قرآن شريف جي سورت ق جي آيت ۲۲)، ۱۸. ان طرح، ۱۹. جيانئون، ۲۰. رستو، واٽ، جماعت (دوستن جي)، ساٿ، ۲۱. سڃاڻائون، ڳوليائون، لڌائون، ڏٺائون، ۲۲. عربی الف ب جو اکر ”ڪ“، ۲۳. آداب، تعظيم، آڌر ياء، مٿيون، سوال عرض، وينتيون، نيزاريون، ۲۴. بيٺا، ۲۵. بازو (ٻڌي اڀيا ٻانهون = هٿ جوڙي بيٺا، دست بستہ ٿي بيٺا)، ۲۶. ان لکيو، جنهن کي لکي يا محسوس نه ڪري سگهجي، خدا، ۲۷. روبرو، ۲۸. ڳاڙهو (رت گڏيل) پاڻي، ۲۹. اکين مان هاريائون، ۳۰. سناسين کي، ۳۱. حاصل ٿيون، جڙيون، پلٽي پيون، ۳۲. مرادون، مقصد، مطلب • جلد يا سگهو ئي توکي (ايترو ڏيندو تنهنجو بالڪل هٿ ۽ پوءِ تون خوش يا راضي ٿيندين (قرآن شريف جي سورت الضحٰي جي آيت ۵)، ۳۳. صاف، جڳيءَ طرح، ۳۴. جوڳي يا شايدان شان عزت يا مان يا مرتبو، ۳۵. حاصل ڪڻاؤن.

(۲۳)

لَامُؤُونٌ^۱ سِي لَاهُوتَ^۲ مِر، سَدا سَيَرُ^۳ كَرِينِ،
 اُتَانِ^۴ عِلْمَ^۵ حِلْمَ^۶ جَا، اِثُو^۷ يَهَ پُورِينِ،
 لَذُو^۸ "لا" مَكَانَ^۹ مِر، عَشَرَتَ^{۱۰} سِينِ اورِينِ،
 وَاللَّهُ عَلِي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ*^{۱۱}، چِينِ^{۱۲} كِي چورِينِ،
 سَامِيَرَا^{۱۳} سورِينِ، گُر^{۱۴} كِي گِذَا^{۱۵} ڪاپَرِي.

(۲۴)

مِيَمُؤُونٌ^{۱۶} مِلُّ^{۱۷} حَقُ^{۱۸} جُو، اَصْلُ^{۱۹} آديسِينِ،
 جَوِگِيَرَا^{۲۰} جَهَانِ^{۲۱} مِر، چَوڪِي^{۲۲} چَالِ^{۲۳} چَلَنِ،^{۲۴}
 لَاهُوتِي^{۲۵} لَطِيفِ^{۲۶} چئي، مَنجَهَانِ^{۲۷} حُبِ^{۲۸} هَلَنِ،
 اِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ، • خُوشِيَانِ^{۲۹} خَوَابُ^{۳۰} نَه كَنِ،
 اِيءُ^{۳۱} وِرْدُ^{۳۲} ويراڳِينِ، گُر^{۳۳} كِي گِذَا^{۳۴} ڪاپَرِي.

(۲۵)

نُونُؤُونٌ# نَانِيءَ^{۳۵} هَلِيءَا، سَامِي سَيِيئي،
 اُكَنْدِمِ^{۳۶} آديسَ^{۳۷} جِي، وَهَكَ^{۳۸} تَنِ وَيِيئي،^{۳۹}

عربي الف ب جو اکر "ل"، ۱. عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو، ۲. هميشه، ۳. سفر، گشت، دورو، گدا گري، پن، ۴. معرفت، گيان، وديا، ۵. بردباري، تحمل، ۶. صبر، سهج، ۷. په پورين = صلاحون، رتون، تجويزون، خيال يا ارادا پڄاڻين، ۸. هجرت ڪرڻو، نقل مڪاني ڪرڻو، ۹. "لا" جي، نيستيءَ يا عدم جي، ۱۰. جاء، آستان، ۱۱. آرام، فرحت، آئند، اطمينان، ۱۲. خدا جو ذڪر ڪن * ۱۳. الله سڀ شيءَ تي قادر يعني سگهارو آهي (قرآن شريف جي سورت بقر جي آيت ۲۸۴، سورت آل عمران جي آيت ۲۹ ۽ ۱۸۹ ۽ مائده جي آيت ۱۷)، ۱۴. لين، ۱۵. هلائين، ۱۶. تحرڪ ۾ آڻين، ۱۷. سامي، تارڪ الدنيا فقير، ڪاپَرِي، جوڳي، ويراڳي، ۱۸. (تسبيحون يا مالهاون) فيرائين، ۱۹. مرشد، خدا، ۲۰. ملڻا، ۲۱. عربي الف ب جو اکر "ر"، ۲۲. خدا، ۲۳. سچو پڇو (مقصد)، بنيادي ڳالهه، ۲۴. آديسين جو، گروه يا مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن جو، ۲۵. دنيا، ۲۶. چڱيءَ سنيءَ، عمديءَ، ۲۷. چال سان، هلت سان، دستور يا ريت سان، ۲۸. هَلَنِ، حياتي بسرڪن، ۲۹. لاهوت جا واقف يا ڄاڻو، ۳۰. سک، پيار ■ بي شڪ الله چڱائي يا احسان ڪندڙن کي دوست رکي ٿو يا پسند ڪري ٿو (قرآن شريف جي سورت بقر جي آيت ۱۹۵ ۽ سورت مائده جي آيت ۱۳)، ۳۱. خوشيءَ سان، آرام سان، ۳۲. ننڊ، ۳۳. هر روز ڪرڻ جو ڪم، نيم، معمول، ۳۴. ويراڳين جو، # عربي الف ب جو اکر "ن"، ۳۵. نانيءَ ڏي (لس بيلي جي رياست ۾ هنگلاج شهر جي ويجهو جبلن ۾ هڪ جاءِ آهي جتي نانيءَ نالي هڪ نيڪ عورت جي قبر آهي، چون ٿا ته نانيءَ کي حضرت علي ع جي دعا ٿيل آهي)، ۳۶. سک، حب، پيار، ۳۷. آديسي فقيرن جي ٽولي يا مٽي يا اصول، ۳۸. وهڻ، آرام، ۳۹. تن جي، ۴۰. برباد يا حرام ٿي.

سَنَاسِي سِيڪَ ۾، اوتِينِ ارتوئي،
لا تَتَحَرَڪُ ذَرَّةٌ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ* وَسِرِّينِ بِي وائي،
راولَ رِيجَهاڻِي، گُرَڪِي گِڏَڻا ڪَپَڙِي.

(۲۶)

واوئون^{۱۱} <°> وَرَقُ وَصَّالَ جو، ويراڳي واريين،
وَرِيئِنِ واءُ وَصَّالَ جو، اُڪَنڊِ ۾ آهين،
سَنَاسِي سَيِّد چئي، لوڪَ نه لڪائين،
واللّٰهُ غَالِبُ عَلَيَّ اَمْرِهِ•، پَرِ چَگِي پَارِين،
لاهُوتِي لَڏِيئِن، گُرَڪِي گِڏَڻا ڪَپَڙِي.

(۲۷)

هيئون^{۲۴} <°> حَرْفُ حَسَابَ جو، پَسَنُ تِينِ پَري،
وَجِي وَحْدَانِيَّتَ ۾، هَلَنِ پِيرِ پَري،
جُجَهَ اَنڌَر جُونِ ڳالهيون، ڪَنهن سِين ڪين ڪَري،
لَايْفُوتُ وَلَا يَمُوتُ#، سَامِيئِن ڪين سَري،
ڪَڙو مَنجَه ڪَڙِي°، گُرَڪِي گِڏَڻا ڪَپَڙِي.

۱. تارڪ الدنيا فقير. ويراڳي. ڪاڙِي. سامي. ۲. حب. بيار. اڪند. ۳. پلنن يا وهائين (اڪين مان). ۴. رت ڪڍيل پاڻي. رت جا ڳوڙها * ڪوبه ذرو (ننڍي شيء) الله جي اذن يعني اجازت کان سواءِ نٿو جري (حديث). ۵. دل تان لهي وين. ۶. ڳالهه. پڇار. ۷. راول ڪي. محبوب ڪي. ۸. راضي يا خوش ڪري. ۹. مرشد. خدا. ۱۰. ملتا. <°> عربي الف ب جو اکر "و". ۱۱. (ڪتاب جو) پنو. صفحو. ۱۲. ميلاپ. گڏجاڻي. ۱۳. اٺائين يعني پڙهن. ۱۴. انهن کي موٽي لڳو. ۱۵. هوا. ۱۶. لوڪ ڪي. عام ماڻهن ڪي. ۱۷. محسوس ڪرائين. انت يا دل جو راز ڏين. ■ ۽ الله پنهنجي ڪم تي غالب يا قادر آهي (قرآن شريف جي سورت يوسف جي آيت ۲۱)، ۱۸. ريت. رسم. ۱۹. سني. ۲۰. نياهن. ۲۱. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو) جا واقف. ۲۲. هجرت ڪن. نقل مڪاني ڪن. <°> عربي الف ب جو اکر "ه". ۲۳. اکر. حساب ڪتاب يا پڇا ڳاڇا (ڏوهه ثواب جي). ۲۴. ڏسڻ. ۲۵. دور. ڏور. ڏکڻو. مشڪل. ۲۶. خدا جي ايڪانت يا هيڪڙائي. ۲۷. پنڌ ڪن. رڙهن. ۲۸. قدم. وڪون. ۲۹. ڪٽي. ۳۰. راز. ۳۱. اندر جي. دل جي # نه فوت ٿئي ٿو ۽ نه مري ٿو (عربي قول). ۳۲. سامين ڪي. ۳۳. گذارو ٿئي. ۳۴. (زنجير جو) چلو. جهڙيءَ طرح زنجير جو هڪ چلو پئي چئي ۾ قاتل يا مليل آهي.

(۲۸)

لَامُئُونٌ^۱ لَذِي هَلِئًا، جَوُگِي مَان جَائِنِ،
وَنِنِ واتَ وَجَثَّري، كِنِهِنِ كِي كِنِ چَوْنِ،
مَنْجَا مَهرا مَزْهِيُونِ، يَانُ كِئُو يَانِئِنِ،
وَالْقَدَرِ خيره وَ شَرِه مِّنَ اللّٰهِ تَعَالٰي*، اِنِهِنِ اهچائِنِ،
سَامِيَزَا سَنَكِنِ،^{۱۲} گُر كِي گَزْدَا كَآپْزِي.^{۱۵}

(۲۹)

الْفُئُونُ^{۱۶} آدِيسِيَنِ كِي، سَدَا سُورَ چُرَنِ،
اَنَدَر تَنِ آدِيسَ جَا، مَحَبَّتَ مَچَ پَرَنِ،
أَلْفَتَ عَزِيزِي نَاهِرِ كَا، نَكِي جَهَنگِ هَلَنِ،^{۲۷}
اللّٰهُ لَطِيفٌ بَعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ*، آيَتِ اِيءِ پَزْهَنِ،
سَنَاسِي سَهْزَنِ،^{۲۹} گُر كِي گَزْدَا كَآپْزِي.

(۳۰)

يِيئُونُ^{۳۰} يَرُكَ مَكَانِ مِ، هَلَنِ اُپَ سَرَا،
سَامِي سَفَرِ هَلِئًا، كِنِهِنِ ذَوْرَايِي ذِيهًا،^{۳۴}

عربي الف ب جو اکر "ل"، ۱. هجرت کري، نقل مکاني کري، ۲. تارک دنیا فقير، سامي، سناسي، کاپڙي، ۳. آستان، مڙهين، تڪين، ۴. رستو، گس، ۵. وچولي، درمياني، معتدل، ۶. منجولا، کتون، ۷. مهارا، (پردن ۽ پوشن سان) ڍڪيل کتون، پلنگ، سڃون، ۸. چوڀاڻي مال جا جيڻا يا ڦولھڙيون وغيره، گوپر، گند کجرو، خسيں شيء، ۹. سمجھن * ۽ ان جي خير (نيڪيء) ۽ شر (بديء) جو ٺھراء يا مقرري اللہ تعاليٰ کان آھي (عربي قول)، ۱۰. اھڙن، ۱۱. اھڃائڻ سان، نشانين سان، پار پتن سان، ۱۲. سامي، ۱۳. ڊڄن، ڪنڊن، فڪر يا ويچار ۾ رھڻ، ۱۴. مرشد، خدا، ۱۵. هلثا، ڪو عربي الف ب جو اکر "الف"، ۱۶. گروء يعني مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن، ۱۷. هميشه، ۱۸. درد، ڏک، عذاب، ۱۹. هرن، ڪڪن، محسوس ٿيڻ، ۲۰. اندر ۾، دل ۾، ۲۱. تن کي، ۲۲. آديسين جي ٽولي، آديسين جي مٽي يا پٽ، ۲۳. محبت جا، ۲۴. باهيون، ۲۵. محبت، ۲۶. عزيزن جي، مائٽن جي، دنياوي لاڳاپن جي، ۲۷. جهنگ ڏانهن، بريت يا رڻ ڏانهن، ۲۸. وڃڻ (لاڳاپا ختم ڪري) • اللہ پنهنجي بندن يعني ٻانهن تي مهربان آھي جنھن کي چاھي (بي حساب) رزق ڏي (قرآن شريف جي سورت شوري جي آيت ۱۹)، ۲۱. پھچڻ، رھڻ، آرام ڪرڻ، ۳۰. يرك جي، گناھ جي، # عربي الف ب جو اکر "ي"، ۳۱. جاء، آستان، گھر، ۳۲. آبي، سنئين، اوچي، ۳۳. سر سان، ڳاٺ سان، اپ سرا = فخر سان، بي ڊيا، ۳۴. سفر تي، مسافريء تي، ۳۵. پراھين، ۳۶. ڏيھ ڏي، ملڪ ڏي.

اُهيچَ آندائون اهڙا، جن منجهه ناهي ڏاءُ،
 فاڌڪرواني اڏڪرڪم*، ساميڙن ساءِ،
 جوڳيڙا وٺا جاءِ، گُرڪي گڏا ڪاڙي.

وائي

ڪينرڙيون چورين، لوڪ سٽي ڪاڙي،
 اٿي آڏي رات جو، سَمَرڙيون سورين،
 لاهوتي لطيف چئي، اونڌي ڪنڌ اورين.

۱. نشانيون، علامتون، پار پتا، ۲. ڊپ، خوف* پوءِ اوهين مونکي ياد ڪريو ۽ آئون اوهانکي ياد ڪريان (قرآن شريف جي سورت بقره جي آيت ۱۵۲)، ۳. ساميڙن جي، ڪاڙين جي، جوڳين جي، ۴. اهڙو، ۵. خيال، ۶. جاءِ ڏانهن، مڪان ڏانهن، ۷. مرشد، خدا، ۸. ملڻا، ۹. ڪينر، هڪ قسم جا وڄائڻ جا ساز، ۱۰. وڄائڻ، ڇيڙين، ۱۱. لوڪ جي، عام ماڻهن جي، ۱۲. سمهڻ يا ننڊ ۾ هجڻ جي مهل، ۱۳. مالهاڻون، تسبيحون، ۱۴. ڦيرائڻ، ۱۵. لاهوت (عالم ذات الاهي، جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو) جا ڄاڻو يا واقف، ۱۶. هيٺ ڪيل، نمايل، جهڪايل، ۱۷. ڪنڌ سان، مٿي سان، سر سان (اونڌي ڪنڌ = اونڌي ڪيل ڪنڌ جي حالت ۾، مراقبي ۾)، ۱۸. (خدا جو) ذڪر ڪن.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر پورپ

داستان پهريون

۱

کري کانگ کُرنشُون، پيرين پرين پئيچ،
آئون جي ڏين سني هڙا، وچ م وسارنج،
لله لک لطيف چئي، ڳجهو ڳالهائيج،
چئن تيئن چئيج، ته ڪيانتا خوش هئين.

۲

اڏءُ لک الله، ويلو ڪرم وچ ۾،
آئون جو ڏين سني هڙو، سو سانڍ برابر ساهه،
سنڌي ڳجهاندر ڳاهه، ڪهڃ م ڪريبن ري.

③

آءُ اڏامي کانگڙا، پارانين پچار،
ويهي هت وصال جو، تان ڪو تر تنوار،

۱. اي کانگ (ڪاري رنگ جي پکيءَ جو هڪ قسم)، اي ڪانه، اي زاغ، اي غراب، اي ڏاڏا، ۲. مٿيون، آزيون، نيزاريون، عاجزيون، سلام، آداب، تعظيمون، ۳. پيرن تي، قدمن تي، ۴. پرينءَ کي، محبوب کي، ۵. هٿ رکج (ادب يا نڙت وڃان)، ۶. جيڪي، ۷. توکي ڏيان، ۸. سنيها، بيغار، نياپا، ۹. واٽ ۾، يا رستي هندي، ۱۰. دل تان لاهج، ۱۱. الله جي واسطي، الله لک، الله ڪارڻ، ۱۲. مخفي، اڪيلائيءَ ۾، نويڪلائيءَ ۾، ڪجهه ڳوهه ۾، ۱۳. جوان، ۱۴. اي ڪيانتا، اي محبوب کان يا محبوب ڏي بيغار آئيندڙ يا نيندڙ، اي قاصد، ۱۵. اڏام، ۱۶. دير، ۱۷. قابو ڪر، محفوظ ڪر، ۱۸. هڪ جهڙو، صحيح، ليک، ۱۹. ساهه سان، جان سان، دل سان، ۲۰. جي، ۲۱. ڳجهه، پيد، انت، ۲۲. ڳالهه، ۲۳. چئج، بدائيج، سئاج، ۲۴. دوستن، محبوب، ۲۵. کان سواءِ، ۲۶. اي کانگ، ۲۷. انهن (محبوبن) جا پارانيا يعني نياپا يا بيغار، ۲۸. ٻڌاء، ۲۹. ميلاپ يا گڏجائيءَ، ۳۰. تر جيترو، ٿورو، ڌرو، ۳۱. ٻڌاء، ٻول.

جِي ڏٺا ۾ ڏيسار، سي اڏامي اڻ پرين.

(۴)

پارانپان پچار، مٿي لام لطيف چئي،
قيرم فضيلت تون، جا ڪر آنهنجي ڪار،
جي ڏٺا ۾ ڏيسار، سي اڏامي اڻ پرين.

۵

وهلو وانءُ ور ورتا پرين، آءُ ڪانگا وڻ ويهه،
جن ڏور چتايو ڏيهه، سي اڏامي اڻ پرين.

۶

وهلو وانءُ ور ورتا پرين، آءُ ڪانگا لڻ لات،
وٽا جي قلات، سي اڏامي اڻ پرين.

۷

ڪانگل سيئي ڪوٺ، پرين جي پرڏيهه وٽا،
جني رءُ جهان ۾، اگرتين ارون،
لله لڳ لطيف چئي، ڪج ڳارانهو ڳوٺ،

۱. جيڪي پرين يا محبوب. ۲. توڏنا. ۳. ڏيسار. ڏوراهين ملڪ. پرديس. ۴. انهن جا پارانپا يعني نياپا. ۵. ٻڌاء. ۶. (وڻ جي) تاريءَ. شاخ. ۷. بدلاءُ. مٽاءُ. ڇڏ. ۸. وڏائي. بزرگي. جڳائي. خاصيت. گڻ. ۹. ڪر جي. ڪتب جي. خاندان يا ڪُله جي. ۱۰. اوهان جي. ۱۱. عادت. بر. ريت. رسم. ساک. پت. ۱۲. جلد. تڪڙو. ۱۳. وڃ. ۱۴. موت. واپس ٿيڻ. ۱۵. آيا. ۱۶. آڃ. ۱۷. اي ڪانگا. اي ڪانگ (ڪاري رنگ جي بکي جو هڪ قسم). اي زاغ. اي غراب. ۱۸. وڻ تي. ۱۹. پراهون. ۲۰. ڇت يعني دل ۾ رکڻو. پسند ڪڻو. وسايو (رهاڪو نٿا). ۲۱. ملڪ. وطن. ۲۲. ٻولي. ٻڌاء. ۲۳. ٻولي. ۲۴. قلات ڏانهن (قلات مان مراد ڏوراهون ملڪ يا ديس. قلات جو شهر ڪراچيءَ کان الهندي طرف بلوچستان صوبي ۾ آهي). ۲۵. اي ڪانگل. اي ڪانگ. ۲۶. سڏ. ۲۷. پرڏيهه ڏانهن. پرديس ڏانهن. ۲۸. کان سواءِ. ۲۹. دنيا ۾. ۳۰. اکڙين ۾. نيشن ۾. ۳۱. خشڪي (گهڻي روئڻ ڪري). ۳۲. اللهجي لڳ يا ڪارڻ. ۳۳. سادمانو. خوشي. محفل. ۳۴. ڳوٺ ۾.

جي ڏمَرِئا ڪَنهِن ڏوٽِ، سي اُڏامي اَن پِرين.

۸

پرين جي پرديس ۾، تن جي ڪانگا ڪر خبر،
سڀ مَڙاهِئاَن سُون سين، پڪي تَنهنجا پَر،
گهمي مَٿان گهر، ڏج پارانپا پرينءَ کي.

۹

اُڏر ڪانگا آءُ وٺ ويهه، سڏيون ڏي سائيَهه جون،
جگا پلا مُون پرين، ڪ سڪ وِسي سائيَهه،
پرين لِيءِ پرڏيهه، مُون تان گهڻو نهاريو.

۱۰

ڪر ڪٽيو ڪانگ لئي، مَنيءَ تي مضبوط،
اٿس وڏي آتن ۾ سَنيَهه ٿا بَوت،
ڪانگل اٿون قوت، پيغام پرين جا.

۱۱

مَٿان مَنهن مَنهنجي، ڪَنهن اُڏايو ڪانءُ،

۱. ڪاوڙڻا، رنج ٿا، ناراض ٿا. ۲. ڏوٽ جي سبب، ڏک يا ميار جي سبب، ڪاوڙ يا غمي جي سبب. ۳. محبوب. ۴. پرڏيهه، ڏوراهين ملڪ. ۵. اي ڪانگا، اي ڪانگ (ڪانگ ڪاري رنگ جي پڪيءَ جو هڪ قسم آهي)، اي ڪانه، اي زاغ، اي غراب. ۶. سڏ، احوال، ڳالهه. ۷. جڙايان، ٽٽيان، سينگاريان. ۸. پيلي رنگ جي قيمتي ڌاتوءَ (جنهن مان زيور وغيره ٺهندا آهن)، ۹. اي پڪي (ڪانگ ڏانهن اشارو)، ۱۰. پڪ، ڪٽي. ۱۱. قري، ڦيرا ڏيئي چڪر يا لامارو ڏيئي. ۱۲. (محبوب جي) مڪان، جاء. ۱۳. پيغام، نياپا. سنيها. ۱۴. اڏام. ۱۵. اڃ. ۱۶. وٺ تي. ۱۷. وطن (محبوب جي). ۱۸. جگا پلا = بلڪل خوش، چاق، تندرست، صحتمند. ۱۹. ۲۰. ڪي ڪجهه. ۲۱. سڪ سان، آسودگيءَ سان. ۲۲. آباد، سرسبز، ساڻو، خوشحال. ۲۳. پرين جي، محبوبين جي. ۲۴. واسطي. ۲۵. ووڙو، ڏورنو، جهاڳڻو، لتاڙو. ۲۶. ڪنڌ، ڳچي، ڳاٽ. ۲۷. مٿي ڪرڻو. ۲۸. ٻولي يعني ڪان کان جو آواز ڪري. ۲۹. گهر جي اڳن ۾ چوپائي مال جهڙوڪ مينهن يا ڍڳن کي ٻڌڻ لاءِ ڪوڙيل ڪاٺ جي ٿوٽيءَ يا ٽنڀيءَ. ۳۰. پڪو، پختو، قابو، چڱي طرح ويٺل. ۳۱. جاءِ جتي زالون سٺ، يا ڪپهه ڪٽينديون آهن، گهر جي اڳن يا پٿر. ۳۲. صحيح صحيح، سمورا، پورا، پڪا پختا. ۳۳. اي ڪانگل. ۳۴. اسان کي يا مون کي آهي. ۳۵. کاڌو، خوراڪ، خورش، تون، توشو. ۳۶. ڪڪائين چير يا گهر، پوني، جهوپڙي. ۳۷. اتاريو، پڇايو.

گِڻهِي آيو ڳالهَڙِي، سَندي سَپِيَرِيان،
جِيڏِيُون جَاڙَ ڪِيانَ، سُوْمِ هُونَدَ سَنِيَهَڙُو.

۱۲

اُپِي اڱَن جَهَل، ڪَنگَ اُڏائي ڪَامِڻِي،
اَيسَ جَان اوچَتُو، اُنِهِي مَآگِ مَهَل،
سُوْرَن وِڌَسَ سَل، ڪَنگِي ڪُڻِي ڪَامِڻِي.

۱۳

ڪِي جو زَاغَ زِيانَ سِيَن، لَنيو مَڻِي لَامَ،
پَهچَايَئِيَن پَرِيَن جَا، سَرَتِيُون راتِ سَلامَ،
ڪَاڳِيُون ڪَتي ڪَا مَ، تَه ڪَهِيو سُوِيَان ڪَنگَ جو.

۱۴

ڏاڻو چَهڙهِيئو ڏارَ تي، زَاغَ ڪَري زارِيُون،
اُڻو آتو وِچَ مَ، ڏي سَنِيَهَا سَارِيُون،
مَان ڪَريو مَارِيُون، تَه ڪَهِيو سُوِيَان ڪَنگَ جو.

۱. ڪي، ولي، ۲. نياپو، پيغام، ۳. جي، ۴. سپرين، پرين، محبوبين، ۵. اي جيڏيون، اي سهليون، ۶. ظلم، ۷. اوهان ڪٿو، (منهنجي منهن تان ڪانءُ) اڏائي اوهان ظلم ڪٿو، ۸. ائون سٿان ها، ائون ٻڌان ها، ۹. جيڪر، ۱۰. سنيهو، پيغام، ۱۱. بڻي، ۱۲. گهر جي ٻڌر يا احاطي، ۱۳. تي، وٺ، ويجهو، پر م، ۱۴. ڪانگ ڪي، ڪاري رنگ جي پڪي جو هڪ قسم، ۱۵. اٿاري پرواز ڪرائي، (محبوب ڏي) روانو ڪري يا موڪلي، ۱۶. (خوبصورت يا سهڻي) عورت، ۱۷. ان (عورت) وٽ آيو، ۱۸. جيئن ئي، ۱۹. اڃانڪه، ۲۰. ماڳ تان، جاءِ تان، ۲۱. ويل، وقت (انهين ماڳ مهل = هڪدم، بنان دير)، ۲۲. ڏکڻ، عذابين، تڪليفن، ۲۳. ان (عورت) کي وڌا، ۲۴. سوراخ، ڻنگ، ۲۵. ڪانڪن، ۲۶. ماري، تباھ يا برباد ڪئي، ۲۷. ڪجهه، ۲۸. ڪانگ، ڪانءَ، ۲۹. ٻولڻو، (کان کان جو) آواز ڪٿو، ۳۰. تي، ۳۱. (وڻ جي) ٿاريءَ يا شاخ، ۳۲. رسايائين، ۳۳. اي سرتيون، اي جيڏيون، ۳۴. نياز، آداب، نمسڪار، پرنام، ۳۵. اي ڪاڪيون، اي اديون، اي سرتيون، ۳۶. ڪپھ ڪي ارت يا چرخي جي وسيلي وڪڙ ڏيئي ست يا ڏاڳا ٺاهي، ۳۷. ڪابه هڪڙي نه، ۳۸. جيڪي ڪهي ٿو، نياپو، ڳالهه، پيغام، سنيهو، ۳۹. ٻڌان، ۴۰. ڪانءَ، زَاغ، ۴۱. وڻ جي ٿاري يعني ٿلهيءَ ٿاريءَ، ۴۲. دانھون، ورلاب، عاجزون، ۴۳. جاءِ جتي زالون ارت يعني چرخي جي وسيلي ڪپھ مان ست يا ڏاڳا ٺاهينديون آهن، گهر جي اڳن، ۴۴. سارڻو، سنڀالڻو، ۴۵. جب، صبر، ۴۶. اي ماريون، اي مصيبت جون ماريون، اي نياڳيون (سرتيون).

۱۵

ڏائي چڙهي ڌار تي، ڪا جالات لتي،
 آتن منجهه آندوه ٿيو، سگهي ڪانه ڪتي،
 ويڙهي منجهه وٽي، ڪي جو ڪانگ ڪمايو.

(۱۶)

ڏائي چڙهي ڌار تي، ڪي جو ڪانگ ڪهيو،
 سوريٽي سُر پئي، پهو پٽ هنيو،
 ڪامي آرٽ ڪنيو، ويچارِيءَ ورونهن مان.

۱۷

آنديون ڪانگ ڦريب جون، آج واڏايون واهه،
 من مرادون پنيون، ٿيون سرهايون ساهه،
 آندا پريس الله، سڏ منهنجا ساب پئا.

۱۸

ڪانگل ڦريبن جا، ڏي واڏائيءَ ويٺ،
 ڏٺا سون ڏينهن گهڻين، ڪنهن سببان سين،

۱. ڪانگ، ڪانه، ڪانگل (ڪانگ ڪاري رنگ جي پکيءَ جو هڪ قسم آهي)، ۲. وڻ جي ٿار يعني ٿلهيءَ ٿاريءَ، ۳. ٻولي، آواز، ۴. لٽي، ٻولي، ۵. گهر جي اڱڻ، ۶. پريشاني، فڪر، ڏک، ۷. گهر، گهر جي اڱڻ يا پٿر، ۸. هلي، گهمي ڦري، ٽيلا ڪري، ۹. ڪجهه، ۱۰. ٻڌايو، چيو، ڪهيو، پيغام ڏنو، ۱۱. دردن يا ڏکڻ يا مصيبتن جي ماريل، ۱۲. سور، ڏک، ۱۳. ڪجهه جو مڃو (جيڪو سوريٽيءَ ست ڪٽڻ لاءِ هٿ م رکيو هو)، ۱۴. پٽ تي، زمين تي، ۱۵. اچڻو يا ڦٽو ڪڍو، ۱۶. جلي، سڙي، پيچي، ۱۷. چرخو، اٿت، ۱۸. آتن کان ٻاهر ڪيو، ۱۹. نمائي، بي وس، لاجار عورت، ۲۰. ورونهن يعني ڪجهري يا رهائ واريءَ جاءِ، آتن، ۲۱. محبوب، قرب واري، ۲۲. خوشخبريون، ۲۳. خوب، ات، عمديون، ۲۴. من جون، دل جون، ۲۵. مدعا، مطالب، آسون، اميدون، ۲۶. پوريون ٿيون، سڌ ٿيون، حاصل ٿيون، ۲۷. خوشيون، ۲۸. ساهه کي، دل کي، ۲۹. محبوب، دوست، ۳۰. سوال، عرض، التجائون، واکا، رڙيون، ۳۱. ساب پٽا = بار آور ٿا، ڪامياب ٿا، سڃايا ٿا، ۳۲. اي ڪانگل، اي ڪانگ، ۳۳. واڏائيءَ جا، ۳۴. جواب، امڃاڻ، ۳۵. ڏينهن گهڻين = گهڻن ڏينهن کان پوءِ، ۳۶. (خبر ناهي) ڪهڙي، ۳۷. سبب يعني ڪارڻ جي ڪري، ۳۸. سڄڻ، محبوب (گنج مر "ڪنهن سببان سين" جي بجاءِ "هئا نيرانا نبڻ" لکيل آهي).

هئا نيرانا نين، پسي پي پري تئا.

۱۹

ڪانگل ڦريبن جا، اچي وائي وٺ،
تو ٻو بهار جي، مشڪ ڪٽوريءَ مان،
اچي عجيبن جو، اورانگهه اڱڻ،
توڪي پسي تن، سورنئون صاف ٿئو.

۲۰

سورنئون صاف ٿئو، تن پسي توڪي،
وتين تون ويرڪڙا، چانين پر چوڪي،
ڏيل ڇڏو توڙوڪي، سنيهو سٺائي سڄڻ.

۲۱

ڪڍي ڪانگا توڙيان، هنيون ساڻ هٿن،
وڃي ڪاءِ ولات ۾، اڳيان عجيبن،
پرين مان نه چون، ته هيئن قرباني ڪير ٿي.

۱. بنان کاڌي پيئي جي، (محبوب جي ديدار جا) بکايل. ۲. اکيون (گنج ۾ "هئا نيرانا نين" جي بجاءِ "ساجها سين" لکيل آهي)، ۳. ڏسي، ۴. محبوب، پرين، ۵. ستر، پريل، چڪار، پيٽ ڍاول، ۶. اي ڪانگل، اي ڪانگا، اي ڪانگ، ۷. محبوبن، ۸. (محبوبن لاءِ)، ۹. وٺ (مون کان)، ۱۰. خوشبوءِ، سڳند، سرهان، هڪار، ۱۱. بهار يعني بسنت جي موسم، وٺ جي پور يا گلن ڦٽڻ ۾، ۱۲. مشڪ جو، بنان سڱن واري هرڻ جي ڏن مان نڪتل خوشبودار مادي جو، ڪٽوريءَ جو، خستوريءَ جو، ۱۳. چاليهن سرن جي تور جو وزن، گهڻو انداز، ۱۴. محبوبن، ۱۵. لٽاڙج، پير گهمائج، ۱۶. گهر جو پٿر يا صحن، گهر، ۱۷. دل، من، ۱۸. سورن کان، ڏکڻ يا دڙن کان، پيڙا کان، ۱۹. آجو، آزاد، ۲۰. هٿين، گهمين، مڙين، پٽڪين، ۲۱. غمڪين، ملول، نماڻا، ڏکويل، ۲۲. (وٺ جي) ٿارين، شاخن، ۲۳. تي، ۲۴. ڇا جي ڪري، ڪهڙي سبب جي ڪري، ۲۵. بدن، سرير، ۲۶. ڏکوي، ايڏائي، ۲۷. پيغام، نياپو، ۲۸. ٻڌائي، ۲۹. سڄڻ جو، محبوبن جو، ۳۰. اي ڪانگا، ۳۱. توڪي، ۳۲. دل، ۳۳. پرديس (محبوب جي ملڪ)، ۳۴. سامهون، مهندان، ۳۵. مان نه = نال، ۳۶. هن طرح، هن نموني، ۳۷. صدقو، بک، ڀل.

(۲۲)

اچئو اچئو پُون، واڪا ڪئو وٽن ۾،
 سنيها سيٽن جا، چوٽيءَ چڙهئو چُون،
 ڪانگ نه ڪوڙا هُون، پريان سندي پار جا.

۲۳

ڪانگل نه ڪوڙو، جو ڪڏ چڙهئو ڏي خبرُون،
 اچي وڃي وڃ ۾، مٿي ڏر ڏوڙو،
 جو اندر اوسين ٿو، سولا ٿاين لطيف چئي.

۲۴

ڪانگل ڪوهه ٿئو، پيو آهين پت ۾،
 اڳي اُس تڙڪو نه سهين، اڄ سارو ڏينهن سنو،
 پسي حال سنو، ڪانگن ڪانگيرو ڪئو.

۲۵

هين وسيلو وڃ ۾، ڪانگا پاربي ڪانه،
 اتي ڪين عجيب ڪي، ظاهر ساڻ زبان،

۱. پُون، ۲. دانهون، ۳. ڪان ڪان جا آواز، ۴. نياپا، پيغام، ۵. سڄڻ، محبوبين، ۶. چوٽيءَ تي، (وٽ جي) مٿاهين حصي تي، ۷. چُون،
 ۸. ڪوٽا، ۹. ڏاڳا، ۱۰. ٿين، ۱۱. جي، ۱۲. طرف، ۱۳. پاسي، ۱۴. ڪانگ، ۱۵. سڏيون، ۱۶. حال احوال، ۱۷. وٽ، ۱۸. ڏر،
 ۱۹. اندر ۾، ۲۰. اُون، اڏڪو، انتظار، ۲۱. اي ڪانگل، ۲۲. ڇا، ۲۳. توکي ٿئو آهي، ۲۴. زمين، ميدان، ۲۵. اُس جو، سڄ جي اڀرڻ جي روشنيءَ يا ڏڦ جو، ۲۶. گرمي، تابش، ۲۷. برداشت ڪرين،
 ۲۸. سڄو، ۲۹. تو سئو يا برداشت ڪيو آهي، ۳۰. ڏسي، ۳۱. حالت، ۳۲. تنهنجو، ۳۳. ڪهڻن ڪانگن جو شور يا هل (جيڪو ڪانگ سندن اکيرن جي پراسن ڪنهن ماڻهوءَ جي لنگهڻ وقت يا ڪنهن ڪانگ کي مرندي ڏسي ڪندا آهن)، ۳۴. (نياپن اٿن نيٺ جو) ذريعو، ۳۵. اي ڪانگا، اي ڪانگ، ۳۶. تو پاري، تو نياپي (توڙ تائين)، ۳۷. تو اٿو، تو چيو يا ٻڌايو، ۳۸. محبوب، ۳۹. کليو کلايو، چٽو، صاف.

ٽوڙ پھڙين تان نہ، اور يائين آئو ڏين*.

۲۶

ڪانگ تڻھنجيءَ چانگ، جڏو جيءَ جيارئو،
مٿان لام لٽ ڏئو، ٻولي ٻولي سِر پيلانگ،
اڏئ مٿان ڦانگ، گَر جاون آون پرين.

۲۷

ڪانگ نيئي ڪانگ، مڻھنجي ڏي محبوب ڪي،
لالڻ لائي ڏينھڙا، ڪنھن سٿائي سانگ،
اوهان رءُ آڙانگ، ويئي ورھه وسايان.

(۲۸)

آءُ ڪانگا تو ڏيان، چئي چورائي،
سا وڃي ڏي محبوب ڪي، لوڪان لڪائي،
پرين پڙھائي، مان نہ سڏ لھن سور جي.

(۲۹)

آءُ ڪانگا ٻھ ڪول، سڏيون ڏي سائيھ جون،

۱. توڙ تائين، پڇاڙيءَ تائين، منزل مقصود يعني محبوب تائين، ۲. رسين، ۳. اصل * ويجهي يا نزديڪ پنڌ تان واپس ٿو اچڻو ڪوڙيون خبرون ٻڌائين، ۴. اي ڪانگ، اي ڪانگ (ڪانگ ڪاري رنگ ي پڪيءَ جو هڪ قسم آهي)، ۵. چانگار، ٻوليءَ، ۶. بيمار، ڪمزور، هيشو، ۷. جان، جسم، سرير، ۸. چڱو ڀلو يا تندرست ڪٿو، سگهو ڪٿو، ۹. تي، ۱۰. وڻ جي ٿاريءَ يا شاخ، ۱۱. جنڪهه، ڦٽڪ، پير، ۱۲. تون ٻولي يا آواز ڪرين، ۱۳. تي، ۱۴. ٻيلنگ ٻن شاخن يا انگن واري زمين ۾ ڪوڙيل ڪاٺي يا ٿوٺي، ۱۵. اڏام، پرواز ڪر، ۱۶. تان، ۱۷. سڪل ٿاري (وڻ جي)، ۱۸. دشمن، رقيب، ۱۹. وڃن، ۲۰. اچن، ۲۱. ڪي وڃي، ۲۲. چئي، ڪتابت، خط، نياپو، ۲۳. اي لالڻ، اي محبوب، ۲۴. تو لايو، تو لاتا، تو (پرديس ۾) گذارڻا، ۲۵. تمام ضروري، ۲۶. سانگ سان، ڪم سان، سبب سان، ۲۷. کان سواءِ، ۲۸. آڙانگي، ڏکي، تڪليف ۾، ۲۹. وره جا (مينهن)، جدائيءَ يا وڇوڙي جا (مينهن)، ۳۰. اڃ، ۳۱. ڪانگ، ۳۲. توکي، ۳۳. لڪ چپ ۾، ۳۴. ڪجهه ڳوهر ۾، ۳۵. لوڪ کان، (عام) ماڻهو کان، ۳۶. پڇاڙي، ۳۷. ملاحظو ڪرائي، ۳۸. مان نہ = شال، ۳۹. وٺڻ، معلوم ڪر، ۴۰. (منهنجي) درد، ۴۱. ويهه، ۴۲. (مون سان) گڏ، ۴۳. (محبوب جي) وطن يا ديس.

جي آندئي عَجِيْبَن جَا، سي خَطَّ خوشيءَ مان ڪول،
اٿون سُوٿان تُون ٻول، سَنِيهَو سَجَن جو.

(۳۰)

ڪَآنگَا ڪِتَابَتَ جي، آندِيئي خُوبُ خَبَر،
لَسَ تَنهِن ۾ لڪَآ، دَلاسا دِلِبر،
هِنئَڙو مُون هَر هَر، واچِئو واچِئو وِندري.^{۱۹}

(۳۱)

زاغَ تَنهِنجي ذاتِ جو، ٿورو مَٿي مُون،
اُڏامِجِ عبداللطيف چئي، صُبحَ سيٺن ڏُونهون،
ڪَري وينتِيُون وِترِيُون، پاڄَهائِجَ پَهون،
”لاڻ ڪونه لَهون، جهڙو تو جهان ۾“.

۳۲

قَرِيْبَن جو ڪَآنگَڙو، مَٿي تَارِ تَلي،
گُٺِئو ڪِيَانتو خَبَرُون، ڪِيَرُون ڏَڻو ڪِلي،
لائي جَنهِن لاڻ سَآن، مُنهنجي بَاتِ بلي،

۱. جيڪي، ۲. تو آندا آهن، ۳. محبوبين، سڄڻن، سيٺن، ۴. چئيون، ڪتابتون، ۵. ٻڌان، ۶. چؤ، ۷. نياپو، پيغام، ۸. اي ڪانگا، اي ڪانءَ، اي زاغ، ۹. تو آندي، ۱۰. سٺي، عمدي، ۱۱. سڌ، ۱۲. ڪهڻا، بي شمار، اڪيچار، ۱۳. آسرا، ڏي، ۱۴. محبوب، ۱۵. دل، من، هنيون، ۱۶. منهنجو، ۱۷. هر هر = وري وري، ۱۸. پڙهڻو، ۱۹. راضي ٿئي، خوش ٿئي، ۲۰. آڪهه، خاندان، ڪٽنب، ڪڙم، قبيلي، قوم، ۲۱. احسان، ۲۲. تي، ۲۳. صبح جي مهل، سوير، ۲۴. ڏانهن، ڏي، ۲۵. عرض، سوال، مٿون، آزيون، نيزاريون، ۲۶. ڪهڻيون، ۲۷. ليلائڻ، مٿون يا زاريون ڪڇ، ۲۸. ڪهڻو، جهجهو، زياده، ۲۹. اي لاڻ، اي محبوب، ۳۰. ڏسون، اسان کي سڄي يا ملي، ۳۱. برابر، مٺ، ۳۲. تنهنجو، ۳۳. دنيا، پرئوي، ۳۴. محبوبين، ۳۵. ڪانگ، ۳۶. (وڻ جي) ڌار، ٿلهيءَ تاريءَ، ۳۷. ٽپ ڏي، ناز نخري سان هلي، ۳۸. نياپا آڻيندڙ نيندڙ، ڪانءَ، ۳۹. مبارڪون، واڌايون، ۴۰. لڳائي، پهچائي، ۴۱. ڳالهه، نياپو، ۴۲. ذمي، حوالي.

سو وُر چَشْمَنَ تِي چَلِي، جو دَرَبَارِي دُوسَ جو.

۳۳

ڪَآنگَلِ قَاصِدَ پَرِيَنَ جَا، اڱڻِ آيو تِل،
 بيآئيدَ بِنَشِينِيْدَ، مُحِبَ مُونَ ڪِي مِل،
 زاغُ گُفَتَ فَهْمِيْدَمَ، خُوشِحَالُ وِينو ڪِل،
 غُرَابُ نَهَ غَافِلُ، جِنِهِنَ تَنَّا تُنڪَا لَآيَا.

۳۴

رءُ پَرِيَانِ پَرْدِيَسَ مِ، وَرَهَ وَڌِي ڪِي وِبرَ،
 اڱِيَنَ پَارِ پَرِيَنَ جِي، سَارو ڏِيَنُهِنَ سُڪِيَرِ،
 پاَنڌِي پَرورَ مِيرَ، ڪِيئَنَ جُون ڏِيَنِدَمَ خَبَرُون.

۳۵

رءُ پَرِيَانِ پَرْدِيَسَ مِ، وَرَهَ وَڌِي ڪِي وَسَ،
 اڱِيُونُ پَارِ پَرِيَنَ جِي، گَامَ نِهَارِيَنَ گَسَ،
 ڏِيَنِيَا پاَنڌِي ڏَسَ، ڪِيئَنَ جُون آڻِي خَبَرُون.

۱. مَر، بلي، بهتر. ۲. اکين. ۳. مٿان. ۴. هلي. ۵. درباري، دربار ۾ ايندڙ ويندڙ، ڪچهريءَ يا مجلس ۾ وهندڙ، حاضري پريندڙ، مقرب، دوست، محبوب. ۷. اي ڪانگل، اي ڪانگ (ڪاري رنگ جي پڪيءَ جو هڪ قسم، اي ڪانءَ، ۸. اي قاصد، اي نياپا آئيندڙ نيندڙ، اي پاَنڌي، ۹. محبوبين. ۱۰. اڱڻ تي، گهر جي بڌر يا صحن تي. ۱۱. اڇڻو. ۱۲. ناز نخري سان هل. ۱۳. اچو. ۱۴. ويهو. ۱۵. اي محب، اي محبوب. ۱۶. گڏج. ۱۷. ڪانگ. ۱۸. چيو. ۱۹. مون سمجهڻو. ۲۰. سَرهو، آسودو، سُڪڻو. ۲۱. ڪانگ. ۲۲. ويسلو، بي برواه، بي ڌيان، ۲۳. بنهه نه، اصل نه. ۲۴. مڻها، طعنا، ۲۵. کان سواءِ. ۲۶. پرينءَ، محبوب. ۲۷. پرڏيهه، ڌارئين ملڪ، غير منڪ، ۲۸. برهه، ويجهڙي يعني جمائيءَ جي ڏک. ۲۹. اڀري، اُسري. زيادهه تي. ۳۰. ڪڻي، ۳۱. اٽل، ٻوڏ طغياني، زيادتي. ۳۲. اکين ڪي، چشمن ڪي. ۳۳. پار ڏي، طرف ڏي. ۳۴. سڪ، انتظار. ۳۵. پالٽهار، پرورش ڪندڙ، پالنا ڪندڙ، سنڀال ڪندڙ. ۳۶. مير جا، امير جا، سردار جا. ۳۷. خير عافيت، سڪ سلامتيءَ، ۳۸. مونڪي ڏيندا، ۳۹. سڌيون، حال احوال. ۴۰. وسڪارو. ۴۱. گام جا، ڳوٺ جا. ۴۲. ڏسن، ڳولين. ۴۳. رستا، واٽون، راهون، ۴۴. ٻٽا، اُهڃاڻ.

(۳۶)

ڪَآنگُ قَاصِدُ ڪِئَن، جو سَدا ڏُونڊِي ڏُونڊِي ڪِي،
 پَهَرِين ڪَري پِيَتَ جِي، پوءِ وَجِي سِيَتَن سِيَتَن،
 حَالُ جَنهن جو هِينَن، سو نِيَاپَا نِيئي رَهئو؟

۳۷

ڪَآنگُ مَ قَاصِدُ ڪَري، جو سَدا ڏُونڊِي ڏُونڊِي ڪِي،
 ڪَ ڪَندو پَنهنجي پِيَتَ جِي، ڪَ ويندو دُوسَتَن دَرِ،
 جَنهن جِي بُولِيائي بَرَبَر، سو نِيَاپَا نِيئي رَهئو؟

۳۸

ڪُتو جِي ڪَآنءُ، پَرِيَان سَنڊِي پَارَ جو،
 اُنِهين مَثَانِ آنءُ، ڪوڙ پِيرَا قُربَانِ تَنان.

۳۹

ڪَا ڪَا ڪَمُ اُپَهَرُو، آرسُ ڪَرِ مَ اِيئَن،
 جَاگُ پَرِ نَه زورِ پَوُ، وانءُ وَهَلُو وَسِيئَن سِيئَن،
 سَنِيَهَرَا سِيَدُ چَئي، چَئِجَ چِيَمَ جِيئَن،

۱. ڪاري رنگ جي پکيءَ جو هڪ قسم، ڪانءُ، زاغ، ۲. نياپا آئيندڙ، ٻانڌي، ۳. ڪهڙيءَ طرح (ٿيندو)، ۴. سدائين، هميشه، ۵. ڳولي، نهاري، ۶. مردار، مري ويل ساهواري، ۷. اول، ۸. بدن جي هڪ حصي جنهن ۾ آندا اوجھري وغيره آهن. شڪر، کاڌي، ۹. سڄتن، محبوبن، ۱۰. ٿاڻن، ڏانهن، ۱۱. حالت، گت، عادت، ۱۲. هن طرح، هن نموني، ۱۳. پيغام، سنيها، ۱۴. کڻي وڃي، ۱۵. ڇا، ۱۶. دوست جي، برين جي، ۱۷. در تي، (گهر جي) دروازي تي، ۱۸. ٻولي ٿي، لات ٿي، ۱۹. هي مي، هاءِ گهوڙا، واويلا، ۲۰. يا، ۲۱. برينءَ، دوست، محبوب، ۲۲. جي، ۲۳. طرف، ۲۴. تان، ۲۵. ائون، ۲۶. ڪروڙ، ۲۷. دفعا، گھمرا، ۲۸. صدقو، ۲۹. اي ڪان ڪان جي ٻولي ڪندڙ، اي ڪانءُ، ۳۰. حاج، معاملو، ۳۱. تڪڙو يا ضروري يا اهم (آهي)، ۳۲. سُستي، ۳۳. هوشيار ٿي، خبردار ٿي، ۳۴. زور پوڻ = سگهو يا جلد ٿي، ۳۵. وڃ، ۳۶. تڪو، تيز، ۳۷. وسنديءَ يعني محبوب جي رهائش، ۳۸. سنيها، پيغام، ۳۹. ٻڌائج، سٿائج، ۴۰. مون چيا يا ٻڌايا، ۴۱. جهڙيءَ طرح.

ٿون پڻ آڻج تِيئن، جيئن گرنِ خبرَ نہ پئي.

وائي

ڪوٽا ڪان ڪان ڪندا، وهائيءَ وٽن ۾،
 مون ڏٺا مون وسهيو، اڳي پيڇي آندا،
 اچي عدالت ۾، ويهي وٺ وجهندا،
 حلال چڏي هتهين، مٿي ڏونڊ ڏرندا،
 قتل قيارن تي، اورڻائين اڙندا،
 سنگ جيڏاهين سرهو، تڏاهن نہ ترسندا،
 هنڌ هدايت جي، اُسڻخان آئيندا،
 چمڙن جهڙا چهنڊ وڍيا، هُما سڀن نہ هلندا،
 طالع طائوسن جا، پسڻو زاغ جلندا،
 هڏ پاسي هنجڙا، وينائي وهسندا،
 ڪوڙا ڪرفتيءَ تي، سڻئون ڏٺو سڙندا،
 حد لنگهائون حق جي، ٻنهي پير بجهندا،
 پر جي پاڙيسرن سڀن، چڻو تان نہ چڻندا.

۱. ڪرن ڪي، دشمن ڪي، حاسدن ڪي، رقيب ڪي، ۲. سڌ، ۳. ڪانء، ڪانگ، زاغ، ۴. ٿان ٿان (ڪانگ جي ٻولي)، ۵. وهائيءَ جو، پوئين رات جو، پريات يا پرهم ڦٽي جو، ۶. مون تي، ۷. اعتبار ڪريو، ۸. اڳيان، ۹. پٺيان، پويان، ۱۰. ناپين، ڪور، ۱۱. انصاف جي گهر، نياءَ جي گهر، ڪورٽ، درٻار، ديوان خاني، ۱۲. پڪيءَ جو ٿورو يا پاڻخانو، ۱۳. شرعي، نموني يعني تشڪير پڙهڻ سان ڪٺل جانور، ۱۴. تي، ۱۵. مردار، مٿل جانور، ۱۶. اڏامي ايندا، هيٺ لهندا، ۱۷. خراب، ڪريل، ردي، نڪما، ۱۸. ننڍين مڇين، ۱۹. منزل مقصود ڪي بهجن کان اڳ، وڃ ۾، گس ۾، توڙ بهجن کان اڳ، ۲۰. ڦاسندا، رُڪجي ويندا، ۲۱. ناتو، رشتو، واسطو، دوستي، ۲۲. جنهن هنڌ يا جاءِ تي، ۲۳. سٺو، مڃارو، وڻندڙ، ۲۴. تنهن جاءِ يا هنڌ تي، ۲۵. رُڪيا، ٽڪندا، رهندا، بهندا، ۲۶. هنڌ تي، جاءِ تي، ۲۷. رهنمائيءَ، رهبريءَ، اڳواڻيءَ، نصيحت، ۲۸. هڏا (بنا گوشت جي)، ۲۹. هڪ قسم جي پکين (جيڪي ڏينهن جو سج جي روشنيءَ ڪري اکين کان ڪونه ڏسندا آهن ۽ قتل جاين ۽ گهرن ۾ لڪا پيا هوندا آهن پر سج لهڻ کانپوءِ ٻاهر نڪري پڻ اڏامندا آهن)، ۳۰. وانگر، ۳۱. پڪيءَ جي وات وارو نوڪدار حصو، جهنج، منقار، ۳۲. وڍيل، ڪٽيل، ۳۳. هڪ خيالي پکي جنهن لاءِ چيو ويندو آهي ته جنهن ماڻهوءَ مٿان اڏامي لنگهي اهو بادشاهه بڻندو، ۳۴. ياڳ، نصيب، ۳۵. مورن (پکين جو هڪ قسم جن جا ڪنڀ سهڻا هوندا آهن)، ۳۶. سڙندا، ڪامندا، ۳۷. پڪيءَ جو هڪ قسم جيڪو حضرت سليمان جو قاصد هو، ۳۸. وٺ، ۳۹. هنج، هٽس (ٻائيءَ جا سهڻا پکي)، ۴۰. خوش ٿيندا، ۴۱. کوٽا، جوٽا، دغا باز، ۴۲. گندڪيءَ، ۴۳. جلهون يا حملا ڪرڻو، زور سان اڏامڻو، ۴۴. رڙهندا، ۴۵. سڌو، دنگ، ۴۶. سج، انصاف، ۴۷. پيرن سان، ۴۸. ڦاسندا (ڪوڙ جي ڏهن ۾).

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سر پورپ

داستان ٻڌو

۱

پُورِپَ مَارِباسَ، ڪِنهِنَ دَرِ ڏِيَانِ دانَهَڙِي،
مَتِيُون ڏيندي لوڪَ ڪِي، چَرِي پاڻَ تِياسَ،
جَنِي نَه جِيهِياسَ، مان لَن لَڳِي تَن سِين.

۲

پُورِپَ ۾ وِڻا پِيهِي، تان مُون گَهڙُون نَهَارِڻا،
سَڌَ نَه مُڪِي سَڄَڻِي، جِيهِي نَه تِيهِي،
هُئا پَرڏِيهِي، وَڄائي واتِ ٿَڻا.

۳

پُورِپَ پُورِڻائُون، مَتِي راھَ رَوانِ ٿَڻا،
هِي گَهَر گَهَرِڻائُون، اڳانڏِڻائُون اڳِيان.

۱. پورپ جي ديس، اڀرندي واري ديس يا وطن، روحاني ديس (هندستان جي اتر پرديش رياست جي ڪانپور کان بهار تائين علائقي کي پورپ چوندا آهن جنهن ۾ هندو جوڳي فقيرن جون زيارت گاهون يعني تيرت (پوتر آستان) آهن جهڙوڪ بنارس، گيا، ڪاشي، هردوار، دٿارڪا، ۲. مونڪي مارپو يعني بي حال ڪٿو آهي. ۳. ڪهڙي ماڻهوءَ جي. ۴. در تي. ۵. فرياد، شڪايت. ۶. صلاحون، نصيحتون. ۷. عام ماڻهن. ۸. پاڳل، ديواني. ۹. اٿون خود. ۱۰. ٿي آهيان. ۱۱. جهڙي. مٿ، برابر. ۱۲. منهنجي. ۱۳. محبت، پيار. ۱۴. گهڙي، داخل ٿي. اندر وڃي. ۱۵. ڳولڻا. ۱۶. خبر، حال احوال. ۱۷. موڪلي. ۱۸. محبوبين. ۱۹. جيهي تيهي = جهڙي تهڙي، ڪنهن به قسم جي، خسي، معمولي. ۲۰. پرڏيهه جي رهڻ وارا، پرديسي، مسافر. ۲۱. ساز وڄائي. ۲۲. وات ٿڻا = هڻا وٺا. ۲۳. پورپ ڏي. ۲۴. هڻا وٺا. ۲۵. تي. ۲۶. وات، گس. ۲۷. چالو، روانا. ۲۸. هي گهر = هن دنيا جا مڪان يا آستان. ۲۹. ٻن ۾ يا کڏ ۾ وڌائون، ڦٽا يا ترڪ ڪڍائون. ۳۰. آسرو رکيائون. ۳۱. اڳئين جهان يعني آخرت جي گهرن جو.

۴

پُورِ پَيَا پُوري وئا، آسَن آڏِيءَ راتِ،
سُئمرِ نه سَناسِيَن جون، پِچارُون پِريَاتِ،
ڪا جا جوڳي ذاتِ، جيئن مِت نه مَعذورنِ جا.

۵

پُورِ پَيَا پُوري وئا، آسَن اُڄ صُبُوحِ،
گُٿوريءَ خوشِ بُوءِ، آهه آديسي گيا.^{۱۵}

۶

خِيَمَآ جَن گُٿِي، مَٿِي پُورِ مَنڊِئا،
آيلِ تَن آديسيَن ڪي، پَسِئو ٿِيان پِٿِي،
جيءَ ۾ جَڙ هُٿِي، نانگا وئا نڪري.^{۲۱}

(۷)

پُورِ پُورِ تَب ڪَرون، جَب هِينئَڙِي اُون پُورِ،
سِڪَنديءَ ڪي سَجَڻين، نِڪُون لايُون نورِ،
اُتون تنهن مَارِس سُورِ، جيئن ساڄن سَجي نه ملي.^{۴۲}

۱. پورپ يعني اڀرندي جا رهاڪو يا پورپ ڏي زيارتن يا تيرتن لاءِ ويندڙ (هندستان جي رياست اتر پرديش جي ڪانپور کان بهار تائين علائقي کي پورپ چوندا آهن جنهن ۾ هندن جا پوتر آستان يعني زيارت گاهون آهن جهڙوڪ بنارس، ڪايا، هردوار، ڪاڪي، دٿارڪا وغيره). ۲. بند ڪري. ۳. آستان، مڪان، ٽڪيا، مزهيون، ۴. مون سئون، مون ٻڌيون، ۵. تارڪ الدنيا فقيرن، جوڳين، ۶. ڳالهه، آواز، ۷. اهڙي، ۸. قوم، گروهه، فرقو، پنٿ، جاتي، ۹. ماڻھ، عزيز، واقف ڪار، دوست، ۱۰. عذر وارين، فرقو، پنٿ، جاتي، عاجز يا نماڻين، ۱۱. ڪٿوريءَ جي، مشڪ جي (ڪٿوري هڪ خوشبودار سارڪو وکر آهي جيڪو بنان سڱن واري مرڻ جي ڏن مان حاصل ڪيل هوندو آهي)، ۱۲. سرهاڻ، سڳند، هڳاءُ، ۱۳. آهي، ۱۴. گروهه يعني مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقير، ۱۵. وٺا، ۱۶. تنبو، ساڻيان، ڪپڙي جا ٺهيل ڪپڙا، ۱۷. نڀي، اڪوڙي، پٽي، ۱۸. تي، ۱۹. اڏا، گوڙا، نصب ڪرڻ، اڏڻ جي تياري ڪرڻ، ۲۰. اي ايل، اي امڙ، اي جيجل، ۲۱. ڏسڻو، ۲۲. مٽي، خاڪ (بي حال)، ۲۳. جان، جسم، سرير، ۲۴. ڪلي يا ميخ (وڇوڙي جي)، ۲۵. فقير جيڪي لانگونيءَ کان سواءِ بدن تي ڪپڙو نه پائين ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن، ۲۶. روانا ٿي، ۲۷. تڏهين، ۲۸. ڪريان، ۲۹. جڏهين، ۳۰. هٿين يا دل کي، ۳۱. اڃن، ۳۲. خيال، ريجڪ، بهر، ۳۳. سڪ انتظار (ڪندڙ) واريءَ، واجهائيندڙ، ۳۴. سڄڻ، محبوبين، ۳۵. ناليون، ڪسيون، پاڻيءَ جا سنهڻا وهڪرا، ۳۶. جاري ڪيون، وهايون، ۳۷. اکين، ۳۸. فنا يا بي حال ڪيس، ۳۹. درد، ڏک، ۴۰. سڄڻ، محبوب، ۴۱. ٻڌ جي، ۴۲. گڏجي.

۱۲

جُوءَ جيڏاهين جوڳين، نيٺ تيڏاهين نٽ،
 آيل آديسين ڪي، ڏي چاڙهيڪا چٽ،
 سامين جو سنگت، سارڻو ٿي سور چران.^{۱۵}

۱۳

جُوءَ جيڏاهين جوڳين، نيٺ تيڏاهين نيٺ،
 آيل آديسين جا، ورهه ٿئم ويٺ،
 ڪري سناسي سين، هينئڙي حال پرايو.^{۲۲}

۱۴

جُوءَ جيڏاهين جوڳين، اُن منهن اڪڙيون،
 سڳا سِلا سِنگيون، تن سين ٽنڀڙيون،
 مون ڪي جني مارڻو، اُن تي اڳڙيون،
 ايندا عبداللطيف چئي، مرڪن ماڳ مڙهيون،
 ڪوڙيو لڪڙيون، چوندا ڪي چيلن ڪي.^{۳۴}

۱. جاء، ملڪ، ڏيهه، وطن. ۲. جنهن طرف. ۳. جوڳين جي. تارڪ الدنيا فقيرن جي. سامين جي. سناسين جي. ۴. اڪيون. ۵. تنهن طرف. ۶. سدائين. هميشه. هر وقت. ۷. اي آيل. اي امان. اي امڙ. ۸. گروءَ يعني مرشد جي حڪم پر رهندڙ فرمانبردار فقيرن. ۹. لاءِ. واسطي. ۱۰. چڙهڻ يعني مٿي ٿيڻ جي حالت. اڏما. سئون. اڇلون. ۱۱. دل. من. ۱۲. سات. ڪچهري. محفل. دوستي. ۱۳. ياد ڪرڻو. ۱۴. عذاب. ۱۵. کان. سهان. ۱۶. ڏک يا عذاب ڏيندڙ. ۱۷. مونڪي ٿا. ۱۸. ڳالهيون. ڪفتا. ٻول. قول. سخن. ۱۹. دوست. ۲۰. هنيڻ. دل. ۲۱. محويت يا وجد جي حالت. بي خودي. ۲۲. حاصل ڪڻو. لذت. ورتو. ۲۳. منهن ڏانهن. طرف ڏانهن. ۲۴. جوڳي فقيرن جي مٿن تي پيل فقيرائين ٽوپن جي چوڌاري ويڙهيل رسا يا نوڙيون. سِلا. ۲۵. ڍڳن جي سڱن مان ٺهيل توتاريون. ناد. نفير. ۲۶. ننڍا تنبا جن بر فقير خيرات بر مليل اُن. اٿو يا کاڌو وجهندا آهن. ۲۷. بي حال ڪڻو. تباھ يا برباد ڪڻو. ۲۸. ڇنڊ ۽ پرائيون پوشاڪون يا ڪپڙا. ۲۹. سونهن. چمڪن. بهڪن. ۳۰. جايون. آستان. مڪان. تڪيا. مڙهيون. ۳۱. (زمين پر) ڳاپيو يا نصب ڪرڻو. ۳۲. ڪاٺيون. ڪاٺ جا چڙها (کوڙڻو لڪڙيون = جهوپڙا يا ڪڪاڻا گهر ٺاهيو). ۳۳. چوندا. نصيحت ڪندا. ۳۴. بالڪن. مريدن. طالبن. شين.

(۱۵)

اچي رهئا ريل^۱ ۾، لڪڙيون^۲ ڪوڙي،
وئڙا اڪوڙي، جوءُ نه وڻي جوڳين^۳.

۱۶

جوڳي نه جاهل^۴، پنڌ پريندي سڪئا^۵،
گسي ڪن نه گل^۶، پوتا رهن پرين سين^۷.

۱۷

جوڳي وئا جامير^۸، مڙينئون^۹ منهن پايان^{۱۰}،
پئا پوچيندين^{۱۱} ڪير، ڏوڏائي^{۱۲} ڏوپ ڌري^{۱۳}.

۱۸

دونهين ڏنڌ نه لات^{۱۴}، نه سي جوڳي جوءُ ۾،
وئا ويراڳي نڪري^{۱۵}، چت جني سين چات^{۱۶}،
گهڻا نهاريم گهات^{۱۷}، تن سامين جي صورت لي^{۱۸}.

۱۹

۲۷

گرين ڏيئي گات^{۱۹}، جان مون گهڻو نهاري^{۲۰}،

۱. ويٺا، ترستا، ٽڪتا. ۲. (درياه جي ڪپ يا تلاءَ جي ڪپ ڀرسان) ساوڪ واري ميدان، گاهه واري ميدان، ساڻي يعني ساوڪ واريءَ جوءَ. ۳. (جهوپڙن يا ڪڪائڻن گهرن ٺاهڻ ۾ استعمال ٿيندڙ) ڪائون، چڙها، ٿوڻيون. ۴. ڪپائي، نصب ڪري، هڻي (لڪڙيون ڪوڙي = جهوپڙا ٺاهي). ۵. وئا. ۶. پتي يا ڪڍي (لڪڙيون)، ۷. پسند آئي. ۸. جوڳين کي، تارڪ الدنيا فقيرن کي، ويراڳين يا سامين کي. ۹. بي علم، اڻ ڄاڻ. ۱۰. هلڻ يا وڃڻ (گروءَ يا مرشد يا محبوب ڏانهن). ۱۱. پهريائين، شروع کان ئي، اصل کان، آڏ کان. ۱۲. ڄاڻندا هئا. ۱۳. خالي، ٺلهي، آجائي، بي فائدي، ۱۴. بدن جي هڏن، گوشت مٿان چڙهيل پوش يا چمڙي، (پاڻيءَ ڀرڻ لاءِ) کٺي، مشڪ، سانداري، ۱۵. جڙڻا، مڙهڻا، پيوست ٿا، چنبڙڻا، جهٽا، ۱۶. محبوب، سڄڻ، ۱۷. جامير ڏانهن، مزار ڏانهن، زيارت گاهه يعني تيرت واريءَ جاءِ ڏانهن. ۱۸. مڙهين ۾، تڪين ۾، آستانن ۾، ۱۹. منهن کي، مک کي، ڪچيءَ يا ڪنڌ کي، ۲۰. داخل ڪريان يا وجهان (ڏسڻ لاءِ). ۲۱. سيويندينءَ، پرستش ڪندينءَ، ۲۲. ڪهڙا ماڻهو، ۲۳. ڏوڏائيءَ ۾، ڏوپ دائيءَ ۾ يعني ڏوپ ساڙڻ واريءَ پياليءَ يا ڪڇيءَ ۾، ۲۴. اگر، لوبان، پسارڪو هڪ خوشبودار وکر جنهن کي ساڙي مزارن، مسجدن يا مندرن ۾ واس ڏبو آهي، ۲۵. وجهي، رکي، ۲۶. دونهن تي، جوڳي فقيرن جي ٻاريل هلڪين باهين تي يا باهين وارين جاين تي، ۲۷. ڏنڌ جي، دونهن يا ڪاري غبار جي، ۲۸. ڌار، ڪرڻو، روشنائي، ۲۹. دل، ۳۰. شوق، محبت، ۳۱. مون نهاري، مون ڳولڻا، ۳۲. گهٽ، لنگهه، جايون، هنڌ، ۳۳. شڪل، جهري، مهاندي، ۳۴. لاءِ، ڪاڻ، ۳۵. ڳرين تي، وائن يا رستن تي، ۳۶. کڻي، مٽي ڪري، ۳۷. گات کي، ڪرکي، ڪنڌ کي.

مَڙهيُون مُونَ مَارِينْدِيُون، جوڳِي ۽ وِڙا جَاتَ،
وَنجُهَلان تَهِيَن واتَ، راولَ جَنهِيَن راهَ ۱۱ ڪِيَا.

۲۰.

جوڳِي ۽ پاڙي، ڪَرَنَ هُئا ڪَڏهِيَن،
وِڙا مَڙهَ تَاڙي، ڪَالَهَ وَجائي سِنڱِيُون.

واڻي

سَائِيَن سَنڱُ سَنڌومَ، مَ ڇِجي سِيَن سَامِيَن،
هَلَنَ جو هَنڱلاچَ ڏي. آڏي سِيَن اُتومَ،
نِيئِي پُورپَ پارَ ڏي، وِيراڳِيَن وِڌومَ،
سوئي تيرَتُ تڪِيَن، سوئي پَنڌُ سَنڌومَ،
هُو جو تيرَتُ تڪِيو، سَامِيَن سُونَهائومَ،
نڪرُئون نائيءَ ڏي، ڪَنوَتِيَن ڪَهِيومَ،
ڏوري مَنجَهان ڏونگريَن، روئيءَ رَنڌُ لَڌومَ.

۱. تڪڻا، آستان، ۲. مونڪي، ۳. بي حال ڪنڊيون، تياھ يا برباد ڪنڊيون، ۴. تارڪ الدنيا فقيرن، سامي، ويراڳي، ۵. وڻا، ۶. جات ڏانهن، جاتا ڏانهن، تيرت ڏانهن، ۷. ڏک يا ارمان ڪريان، ڪڻڪين يا فڪرن ۾ گرڻ، روڻان رڙان، ۸. ان، ۹. وات لاءِ، رستي يا گس لاءِ، راه لاءِ، ۱۰. حاڪم، سردار، شهزادا (جوڳي فقير)، ۱۱. راه سان، ۱۲. وڻا، ۱۳. (منهنجي) پاڙي ۾، ڀر ۾، پاسي ۾، ۱۴. جڻ ته، شايد، ۱۵. مڙهيون، آستان، ۱۶. تازيون هتي، بند ڪري، ۱۷. ڍڳن جي سنگن مان ٺهيل توتاريون، ناد، فقير، ۱۸. اي ساڻن، اي الله، ۱۹. رشتو، ناتو، دوستي، ۲۰. منهنجو، ۲۱. سال نه، ۲۲. ٿئي، ختم ٿئي، ۲۳. سامي، ۲۴. سفر، مسافريءَ، ۲۵. بلوچستان جي رياست لس پيلي ۾ لس پيلي شهر جي ويجهو جبلن ۾ هڪ شهر جتي هڪ پرهيزگار عورت نالي نائيءَ جي قبر آهي جنهن جي زيارت لاءِ جوڳي فقير هنگلاج ويندا آهن، ۲۶. گروه يعني مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن، ۲۷. مونڪي اٿو، مونڪي چيو، ۲۸. ڪٿي، وٺي، ۲۹. پورپ يعني اڀرندي جي (روحاني دنيا)، هندستان جي رياست اترپرديش ۾ ڪانپور کان بهار تائين علائقي کي پورپ چوندا آهن جنهن ۾ هندن جا پوتر آستان آهن جهڙوڪ دوارڪا هردواس، ڪاشي، بنارس ۽ ڪيا)، ۳۰. طرف، ۳۱. مونڪي وڌو، ۳۲. تڪين ۾، ۳۳. انهن جو، ۳۴. مونڪي سونهايو، (ان جو مونڪي واقف ڪيو، مونڪي ڏيکارڻو)، ۳۵. ڪن وڌيل جوڳي فقيرن، ۳۶. مونڪي چيو، ۳۷. گولي، نهاري، ۳۸. ڏونگرڻ، جبلن، ۳۹. گس، وات، ۴۰. مون لڌو يا ڏٺو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر پورپ

داستان ٽٽو

۱

ڪَمَرِ بَسْتَا ڪَپَڙِي، جَنَ جِي ڪَرَن ۾ ڪَچُڪُولَ،
 آڏِيءَ راتِ اُڻِي ڪَري، ڪَن حُسيَنِي هُولَ،
 ڪَلا ۽ غِيَبَتَ جَا، سَپِي ڳائُون پَنُولَ،
 دُنيَا ڇڏِي دُرُسَتُ ٿِيءَا، تَڪَآءَا ۽ ٿُولَ،
 ڳوٺ ڪِجَاهِنِ ڳُولَ، ڪَڏجَن مَآنَ نَه ڪَداو ۾.

۲

ڪَمَرِ بَسْتَا ڪَپَڙِي، سَامِي سَپِيئي،
 هِڪَڙا پَنَن ڪِي، هَلِيءَا ڏَسَ ڏِيئي،
 سِگَڙِيُون سَپِيئي، وَجَائي واٽَ ٿِيءَا.

۳

ڪَمَرِ بَسْتَا ڪَپَڙِي، چَلَن جُون ٿَا چُون،

۱. ڇيلهه، لَڪَ، بدن جي ڪرنههه يعني پٺيءَ واري ڪنڊي ۽ تنگن کي ڳنڍيندڙ حصو، سندر، ڇيلهه جي ٻڌڻ وارو ڇمڙي جو پتو، ۲. ٻڌل (ڪمر بستا = ڇيلهه ۾ سندر يا پٽن ٻڌل)، ۳. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي، سامي، ۴. لڳن يا عضون، ٻانهن، ڪلهن، ۵. ڪستا، زنبيلون، پت، پنڻ جا ٿاڻا، ۶. جوڳي فقيرن جو هڪ قسم، ۷. آواز يا هونگون (خدا جي ذڪر جون)، ۸. نندا، غيبت، ڪنهن ماڻهوءَ جي پرڻ يعني غير حاضريءَ ۾ ڪيل شڪايت يا بدنامي، بدناموسي، ۹. لاتائون، وڃايائون، ۱۰. پولا، وهر، انديشا، ڳڻتيون، ۱۱. هيءَ مادي جهان، ۱۲. ترڪ يا ڦٽو ڪري، ۱۳. صحيح، نڪ، سالم، نڪ، يلارا، ۱۴. مڙهيون، آستان، آسڻ، مڪان، ۱۵. وٿون، ڇيڙون، شيون، ۱۶. ڳوٺ ۾، ڪام ۾، ماڻهن جي آباديءَ ۾، ۱۷. انهن جي اوهين ڪجو، ۱۸. ڳولا، تلاش، ۱۹. ملن، ۲۰. مان نه = شال، ۲۱. گدائي ڪندي، خيرات وٺندي، پنڊي، ۲۲. پتا، پار، اهڃاڻ، نشانين، ۲۳. ڍڳن جي سڱن مان لهيل توتاريون، نفير، ناد، ۲۴. واٽ ٿا = هلا وٺا، ۲۵. هلن، وڃن، ۲۶. چُون (ڳالهون).

سِگِيُون سَناسِيَن جُون، وَجِيُو پُورِ پُون،
جوڳي هِت نَه هُون، ڪِيَن تِڪَنڊا ڪاپَڙِي.

۴

چِلِهه چَڪَر ڳُل سِگِيُون، مَتَن مُگَت مَوڙ،
جوڳي اهڙِيءَ جَوڙ، مُون ويسَڙِيءَ وَجَايَا.

۵

ماءُ مُنهنجي جوڳِيَن، ڪَنين ڪُڻر لال،
آن ڪي ڏنا ڪَالَهه، ويندا واڙِين تان.

۶

جوڳي آهين جُوءِ ۾، وِٽا نَه وِراڳِي،
جِنڊا تو جَاڳِي، نَانگا ڪِيَن نِهَارِڻا.

۷

جوڳي آهين جُوءِ ۾، پَر نِهَارِيندڙ نَاهه،
جي مَهيسِي مَن مَاهه، سي ٿاڻِي ٿورا ڪاپَڙِي.

۱. ڀڳن جي سڱن مان ٺهيل توتاريون، ناد، نفير (سڱن جا آواز)، ۲. تارڪ الدنيا فقيرن، جوڳين، ويراڳي، ڪاپڙي، ۳. پورپ ۾، اڀرندي (جي ملڪ) ۾ (هندستان جي رياست اتر پرديش ۾ کانپور کان بهار تائين علائقي کي پورپ چوندا آهن جنهن ۾ هندو جوڳين جا پوتر آستان آهن جهڙوڪ بنارس، ڪيا، ڪاشي، هردوار، دٿارڪا وغيره)، ۴. ٻڌجن، ۵. هوندا، ۶. ترسندا، رهندا، ۷. چيلهه تي، ڪمر تي، لڪ تي، بدن جي ٻنيءَ واري هڏي ۽ تنگن کي ڳنڍيندڙ حمي تي، ۸. هڪ چڪرائين يعني گول هٿيار جو قسم، ڪناري، ۹. ڳل تي، ڪردن يا ڪنڌ تي، ۱۰. مٿن تي، سرن تي، ۱۱. شاديءَ جي وقت گهوٽن جي مٿن تي ٻڌڻ وارا ڇٽ، تاج، ڪلنگيون، ۱۲. گهوٽن جي نواڙن يا پيشانين تي ٻڌڻ لاءِ موتين، ڪوڏين ۽ ست جي گلن جا ٺهيل سهرا، ۱۳. جوڙ وارا، سينگار وارا ٺاهه ٺوهه وارا، ۱۴. غافل، سنست، بي خبر، ۱۵. اي ماءُ، اي امان، اي امڙ، ۱۶. جوڳين کي، ۱۷. ڪنن ۾، ۱۸. عاج يا ڪاٺ مان ٺهيل والا يعني ڪنن ۾ وجهڻ جا چلا، ۱۹. ڳاڙها، سهڻا، ۲۰. اوهان، ۲۱. اهڙا، ان نموني، ۲۲. اڳئين يا گذريل ڏينهن تي، ۲۳. ڪسن، راهن، رستن، ۲۴. ملڪ، ديس، وطن، علائقي، ۲۵. اي جندا، اي جند، اي پيارا دوست، اي جاني، ۲۶. بيدار يا سجاڳ رهي، ۲۷. فقير جيڪي لانگوتيءَ کان سواءِ بدن تي ڪپڙو پائين ۽ سڄي عمر شادي نه ڪن، ۲۸. ڏنا، ڳولڻا، ۲۹. مگر، ۳۰. ڏسندڙ، ڳوليندڙ، ۳۱. مهيس (مهيشور يعني ايشور ڀڳوان) جا وڃاري، جوڳي فقيرن جو هڪ قسم، ۳۲. دل، ۳۳. ۾، منجهه، ۳۴. ٿاڻي جا، آستان يا مڙهيءَ جا، ۳۵. ڪم خواهه، غير ضرورت مند، غير محتاج.

۸

قِران قيريدارُ، سَدا شوقَ پَريَنَ جي،
مَان نَ سَچينهُون يارُ، اڳيانَ اَڳڙيونَ ڪَٽي.

۹

تَن اَڳڙينَ اُتا سَڪَ، ڪِلندي ڪَٽنَ جي،
پَريَنَ پاڻوَهَنَ سَان، ڏورَ ڪِئا سَپَ ڏَڪَ،
ماڻهنَ ليکي بَڪَ، سَامي سَورَ سَنها ڪِئا.

۱۰

ڪَٽي جي سَڳا سَورَ جا، ويئي وِٽيائون،
پُويو پاتائون، سَاجا ڪِئو سِنڱنَ ۾.

۱۱

اَڪوليندي اُٿئا، ويئي وِٽيائون،
اُنهيَن جيءَ ائون، ڪَهڙيءَ ڳالهه ڳندي ڏيان.

۱۲

سَامي چائين سَڪَ ڏَلين، هُوندنَ جيئن مَ هو،

۱. گهمان، پڪان، ۲. قيريون پائيندڙ، قيريءَ وارو، فقير (تسو)، ۳. سدائين، هميشه، ۴. شوق ۾، سڪ ۾، پيار ۾، ۵. محبوبن جي، ۶. مان نه = سنا، ۷. مون ڏي سڄي، مون ڏي ڏسي، مون ڏي اشارو ڪري، ۸. دوست، محبوب، ۹. سامهون، ۱۰. نين، چنبر، ۱۱. اڳڙين مان، اڳڙين کان، ۱۲. سڙڻا، حاصل ٿيا، ۱۳. خوشيون، آند، فرحتون، ۱۴. مشڪندي، مَرڪندي، ۱۵. مَرڪڻ، ڪڍڻ، ۱۶. پري، دور، ۱۷. تڪليفون، درد، سور، ۱۸. ماڻهن جي، ۱۹. ليکي ۾، حساب موجب، ڄاڻ موجب، ۲۰. لنگهڻ، ڦاٽي، کاڌي جي نه کائڻ واريءَ حالت، ۲۱. تارڪ الدنيا فقير، ۲۲. ڏبرا، ضعيف، ۲۳. ڪجهه، ٿورا گهڻا، ۲۴. ڏاڳا يا سنهڻا ڏورا (ست جا)، ۲۵. (ست کي وڪڙ يا پيچ ڏيو) ٺاهيائون، ۲۶. (ڪنهن شيء جي پر هتي مراد آهي سڳين جي) سوراخن يا تنگن مان لنگهاريو، ۲۷. وڌائون، ۲۸. صحيح، سچا، نيڪ، برابر، ۲۹. ڍڳن جي سڱن مان ٺهيل توتارين، نادن، نفيرن، ۳۰. (ڏاڳن يا سڱن جا) پيچ يا وَرَ وڪڙ لاهيندي يا کوليندي يا ختم ڪندي، ۳۱. ڳالهه تي، حالت تي، ۳۲. ڳنڍ ڏيان = پڪ يا يقين ڪريان، اعتبار يا ويسهه ڪريان، ۳۳. چواڻين، ۳۴. چاهين، گهرين، ۳۵. هوند وارن، سڱين، آسودن، ۳۶. وانگر، ۳۷. ٿي، هج.

توڪي ويسَ وِجايو، ويسَ وِجايو تو،
سامي آهي سو، جنهن مڙه پوري ماريو.^۱

۱۳

سامي چائين سڪُ طلبين، هو مَ هوندن جيئن،
لاهوتي لطيف چئي، هون نَ آديسي ايئن،
سي ڪاپڙي ڪيئن، جي تعلق رکن ٿڪيا.^۲

۱۴

سامي چائين سڪُ طلبين، وارين نَ ويراڳ،
لاڳاپا لطيف چئي، چڏي جوڳي جاڳ،
جيئن ٿون پڻين سَرو، ايءُ آديسي اڳاڳ،
لاهوتيءَ ڪو لاڳ، مري جيءُ تہ ماڻجين.^۳

۱۵

سامي چائين سڪُ طلبين، سڪين نَ سامي،
اڃا اورين پنڌ ۾، وينين وسامي،
گر ڪي ٿون نَ گڏڻو، چائين انعامي،^۴

۱. فقيرائيءَ پوشاڪ يا لباس. ۲. خراب ڪٺو، بيڪار ڪٺو، نڪمو ڪٺو، پلايو. ۳. تارڪ الدنيا فقير، جوڳي، ڪاپڙي، ۳. جسر، سرير، ۵. بند ڪري، روڪي، جهلي، ۶. فنا يا نابود ڪڍڻ، ۷. چواڻين، ۸. آرام، آسائش، خوشي، فرحت، ۹. چاهين، گهرين، ۱۰. ٿي، هونج، هنج، ۱۱. هوند وارن، سڪين، آسودن، ۱۲. وانگر، ۱۳. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في اللهجو مقام حاصل ٿئي ٿو) جا ڄاڻو يا واقف، ۱۴. ٿين، ۱۵. گروه يا مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن، ۱۶. واسطا، لاڳاپا، ۱۷. تڪين سان، آستانن سان، ۱۸. اختيار ڪرين، قبول ڪرين، ۱۹. سنياس، تياڳ، قطع تعلق، دنيوي خواهش کان نفرت، ۲۰. اي جوڳي، ۲۱. بيدار يا سجاڳ ٿي، خبردار ٿي، ۲۲. ڇاڪاڻ تہ، ۲۳. گهمين ڦرين، هلين، حياتي گذارين، ۲۴. خوش، راضي، سرهو، ۲۵. اي آديسي، ۲۶. نياڳ، بدقسمتي، ۲۷. جو، وارو، ۲۸. عيوضو، اجورو، دوستي، آشنائي، بخشش، خيرات، دان، ۲۹. فنا يا ناس يا نابود ٿي، ۳۰. جيئرو يا زندهه ٿي، ۳۱. حاصل ڪرين، ۳۲. سڪن سان، ۳۳. منزل مقصود تي پهچڻ کان اڳي يا ويجهي، ۳۴. وات گس، ۳۵. ٽڪجي، ماندو ٿي، ۳۶. مرشد (خدا)، ۳۷. ملڻو، ۳۸. انعام جو لائق، انعام يا نعمتن وارو، بخشش جي لائق.

دائِم مُدامِي، پُورو رَهجِ پَرِينِ سِينِ.

۱۶

سَامِي چَائِيْن سُكُ طَلْبِيْن، تَسِيَا ڏِيْن نَه تَنِ،
مِنْهُن كَرِيُو مَائُهِنِ كَانِ، پَنِنِ اَتَا ۽ اَنِ،
ڪَپَڙِي تَو ڪُنِ، چِيَرَا چَشَن لِيِ.

وائي ۱

جَن جو وارثُ تُون، سِي ڪِيئن رَهندا نِيڙ نَمَائَا،
اَگِي اَپُ خَلَقِيَا، پِلِي خَلَقِيَا پُونِ،
جَوڙِيَا جِهَانِ ڪِي، چَئي ”ڪُن فِڪُونِ“،
ڪُوڙِي دُنِيَا ڪُوڙَا پَسَارَا، ڏِيْنهُن مَرِيئي ڏُونِ،
اَهيُون اَلَفَ آسَرِي، مُحَمَّدُ مَجِيئُونِ.

وائي ۲

تَوْبَه تَوْبَه اِيءِ طَلَبِ، تُنهنجي دَران مَگَانِ،
مُون ڪِي پَرِينِ مِيڙِيْن، سَائِيْن ڪِنهن سَبَبِ،
جِي مُون هَتَان ڪَارِيْن، ڪَم مَوچَارَا رَبِ.

۱. هميشه. سدائين. مدامي. ۲. صحيح. ۳. نيك. برابر. چڪي. ريت يا نموني. ۴. هنج. گذارج. ۵. محبوب. ۶. تارڪ الدنيا. ڪاپڙي. ۷. چوائين. ۸. آرام. آسائش. فرحت. ۹. چاهين. گهرين. ۱۰. ڀڪون. ڪشت. لنگهن. تڪليفون. ۱۱. تن ڪي. بدن ڪي. جسر ڪي. ۱۲. بهانو. مڪر. فريب. ۱۳. گهرين (خيرات ۾). ۱۴. پيل اناج. ۱۵. سجي اَن جا ڪٽا. ۱۶. اي ڪاپڙي. ۱۷. ٻڌڻ جا عضوا. گوش. ۱۸. ڪپايا. ٽوپايا. ۱۹. مزو. ۲۰. مالڪ. ڌڻي. نگهبان. ڪرلاهو. سرپرست. وصي. ۲۱. بس ڪندا يا رڪندا (رڻن کان). ۲۲. اڪيون. چشم. ۲۳. ويچارا. عاجز. ۲۴. خدا. ۲۵. آسمان. ۲۶. پيدا ڪيا. ۲۷. سهڻي. سٺي. ۲۸. زمين. ڌرتي. ۲۹. پيدا ڪيائين. ۳۰. دنيا. عالم. ڪائنات. ۳۱. ٿي. ۳۲. پوءِ ائين ٿي پيو يا ٿي پوي ٿو. ۳۳. ڪوئي. ڪوئي. فريب. جڙتو. ۳۴. مانڊاڻا. ميڙ. آباديون. سامان. ۳۵. سڀيئي. ۳۶. به (تورا). ۳۷. (الف ب جو بهريون اکر جنهن مان مراد الله آهي) الف جي. الله جي. ۳۸. آسري ٿي. بروسي ٿي. ڏڍ ٿي. ۳۹. مسلمانن جي آخري پيغمبر جو نالو. ۴۰. قبول ڪيائون. ۴۱. ٻن ڪمن کان پري رهڻ جو انجام ۽ ڪيل ٻن ڪمن تي ڀڃڻ يا پشيماني. ۴۲. گهر. تمنا. بخشش. دان. خيرات. ۴۳. در تان. درٻار مان. حضور مان. ۴۴. پٺان. گهران. ۴۵. پرين سان. محبوب سان. ۴۶. ميڙ. ملاء. ۴۷. اي سائين. اي مالڪ. اي خدا. ۴۸. سبب سان. وسيلي يا ذريعي سان. ۴۹. جيڪر. شال. ۵۰. ڪرائين. ۵۱. فعل. حاجتون. ۵۲. سٺا. ۵۳. اي رب. اي پالڻهار.

وائي ۳

مَنْ مُنْدَائُونِ پِيُيُون، مُونَ كِي سَامِيَنِ سَاڻُ،
 نَهَ كِي گُئِنِ پَاڻَ سِيَن، نَڪو سَاڻِيَنِ پَاڻُ،
 پُرِئَا پُورِ پَنَدَ ڏِي، جَاڻِيَنِ چَلڏِي جَاڻُ،
 گِڏائُونِ ۽ گُوڏڙيُون، سَڏا سَامِيَنِ سَاڻُ،
 آيَلِ آڏِي سِيَنِ جَا، اِهڙائي اُهَجَاڻُ.

وائي ۴

دِلِ لائي دُورَ نَهَ جَا، ائون تَنهنجي دَرَسَ ديواني مَوْتُ مِيان،
 قَاضي پَڙهِيَا پُچَ رَهِيان، هِتِ نَاهِ طَبِيبانَ ڏِي جَاءُ،
 اڪِيَنِ آگَمَ لائيَا، لالَئُ توهِيَنِ لاءِ.

وائي ۵

جوگِيَنِ جَا جَڙَ لائي، سَامِيَنِ سَاڻَ سَڏا دِلِ سوگهي،
 پُرِئَا پُورِ پَارَ ڏِي، اڏِي بِييراڳِي آئي،
 سَامِي سَفَرِ هَلِئَا، مَڙهِيُون پُوري وَا مائي،
 وَحِدَهُ لَا شَرِبَلُڪَ لَهَ، اِيءِ واتِ وَبِچارَنِ وائي.

۱. من مر، دل مر، ۲. والا يا چلا يا ڪڙا (صبر يا مات جا، محبت يا پيار جا)، ۳. تارڪ الدنيا فقيرن، جوگين، بيراڳين، ۴. ڪجهه، ۵. انهن سان، ۶. ايو، خودي، ۷. هئا، وٺا، ۸. پورپ يعني ايرندي جي ملڪ (روحاني ملڪ) هندستان جي رياست اتر پرديش جي ڪانپور کان بهار تائين علائقي کي پورپ چوندا آهن جنهن ۾ هندن جا پوئلڳ آستان يعني تيرٿ آهن جهڙوڪ گيا، بنارس، ڪاشي، هردوار، دٿارڪا وغيره)، ۹. سفر، مسافريءَ، ۱۰. سمجهي، سوچي، ۱۱. قوت يا ترڪ ڪري، ۱۲. عقل، سمجهه، معرفت، ۱۳. پيالون، جمنبون، ڪستا، زنبيلون، ۱۴. پراڻي ڪپڙي جي ٽڪرين مان ٺهيل فقيرائيون رليون يا ڪفنيون، ۱۵. هميشه، ۱۶. اي امان، اي امڙ، ۱۷. گروه يعني مرشد جي حڪم ۾ رهندڙ فرمانبردار فقيرن، ۱۸. اهڙي نموني جا، ۱۹. نشان، پار، افعال، ۲۰. لڳائي، ۲۱. پري، ۲۲. وڃ، ۲۳. درس جي، درشن يعني ديدار جي، ۲۴. مستاني، عاشق، ۲۵. قضا جا صاحب، مفتي، عدالت ڪندڙ، ۲۶. پڙهيل، عالم، ۲۷. پڇ رهيا = پڇي چڪي آهيان، ۲۸. حڪيمن، ڏاهن، ڄاڻن، ۲۹. جي، ۳۰. مجال، وس، بهج، ۳۱. نيشن، چشمن، ۳۲. جُهڙ، ڪڪڙ، ۳۳. اي لالڻ، اي محبوب، ۳۴. تنهنجي، ۳۵. ڪا اهڙي خاص، ۳۶. ميخ يا ڪلي (محبت جي)، ۳۷. قابو، جڪڙيل، ۳۸. پورپ جي، ۳۹. پاسي، طرف، ۴۰. اي ادي، اي پين، ۴۱. اي آئي، اي ايل، اي امان، ۴۲. سفر تي، ۴۳. ٽڪڻا، آستان، مڪان، ۴۴. بند ڪري، ۴۵. اي مائي، اي امان، ۴۶. هو هڪڙو آهي، ۴۷. ناهي، ۴۸. برابر، مٿ، ۴۹. ان جو، ۵۰. وات ۾، ۵۱. نماڻن، ۵۲. پچار، ذڪر.

وائي ۶

ويڙهي^۱ن منجه^۲ وڙال^۳، آن^۴ ڪي^۵ گڏا^۶ هوت^۷ منهنجا،
 گيڙو^۸ ڪيائون ڪپڙا^۹، رٿائون^{۱۰} رومال^{۱۱}،
 جڏو^{۱۲} جيءَ^{۱۳} جيارئو^{۱۴}، تن^{۱۵} سامين^{۱۶} جيءَ^{۱۷} سنڀال^{۱۸}،
 وتن^{۱۹} ڏوڙ^{۲۰} پڪلئا^{۲۱}، ڪنهن^{۲۲} سان ڪن^{۲۳} نه ڳالهه^{۲۴}،
 ووءِ^{۲۵} ووءِ^{۲۶} تن^{۲۷} نه وسري^{۲۸}، هوءِ^{۲۹} تني^{۳۰} جي حال^{۳۱}،
 ڪامي^{۳۲} ڪوري^{۳۳} وچ^{۳۴} ۾، پائان^{۳۵} ٿيڙا^{۳۶} پيمال^{۳۷}،
 بابو^{۳۸} بيڪاري^{۳۹} ٿيا^{۴۰}، وتن^{۴۱} منجهه^{۴۲} وصال^{۴۳}،
 ماءُ^{۴۴} منهنجي^{۴۵} جوڳين^{۴۶}، ڪنن^{۴۷} ڪنر^{۴۸} لال^{۴۹}،
 اُڀي^{۵۰} اوڻاڻن^{۵۱} ۾، ڪر^{۵۲} موڙتائون^{۵۳} ڪالهه^{۵۴}،
 لاهوتي^{۵۵} لطيف^{۵۶} چئي^{۵۷}، جڏا^{۵۸} منجهه^{۵۹} جمال^{۶۰}،

وائي ۷

من^{۶۱} موهڻو^{۶۲} جوڳين^{۶۳} جي ذات^{۶۴}، دل^{۶۵} لائي^{۶۶} جوڳين^{۶۷} جي ذات^{۶۸}،
 هيڻس^{۶۹} سناسين^{۷۰} سين^{۷۱} سنري^{۷۲}،
 پورپي^{۷۳}ا پوري^{۷۴} وئا^{۷۵}، آسن^{۷۶} آڏي^{۷۷} رات^{۷۸}،

۱. جهنگن، وٺن جي جهنگن، ۲. ۳. وڙول، ڳولاڻولا، تلاش، پڇاڳاڇا، ۴. آن ڪي، اوهانڪي، ۵. ڇا، ۶. ملتا، ۷. دوست، محبوب، ۸. گيڙو رنگ (جيڪو سناسي يا جوڳي پنهنجي ڪپڙن کي ڏيندا آهن) ۾ رڱيل آهن، ۹. لباس، پوشاڪون، ۱۰. رڱائون، رڱ ۾ پوڙيائون، ۱۱. منهن اکهن يا صاف ڪرڻ جا ڪپڙن جا انگوڇا يا بوتڙا، ۱۲. بيمار، هيٺو، ضعيف، ۱۳. جان، جسرو، سرير، ۱۴. زنده يا جيترو ڪٿو، چڱو ڪٿو، تازو توانو ڪٿو، ۱۵. تارڪ الدنيا فقير جوڳي، سناسي، ۱۶. پرگهور، يادگيريءَ، ۱۷. هلن، ڦرن، پٽڪن، ۱۸. ڏوڙ ۾، مٽيءَ ۾، خاڪ ۾، ۱۹. پريل، پيوٽ ٿيل، ۲۰. ووءِ ووءِ = رڻ رڙو، آمه زاري، هاءِ هاءِ يا گهوڙا گهوڙا ڪرڻ، ۲۱. تن ڪي، ۲۲. دل تان لٽي، ۲۳. افسوس، ارمان، ۲۴. حال تي، حالت تي، ۲۵. سڙي، پڇي، جلي، ۲۶. باهر جي آڙاهه، ۲۷. پائيهي، خودبخود، ۲۸. ناس، نابود، ۲۹. رمنا يا سيلاني فقير، ۳۰. بيڪ يعني فقيرائو لباس ڍڪيندڙ فقير، ۳۱. ميلاب، وصل، گڏجاڻيءَ، ۳۲. اي امڙ، ۳۲. جوڳين ڪي، ۳۴. ڪنن ۾، ۳۵. عاج يا ڪاٺ جا چلا يا والا، ۳۶. ڳاڙها، سهڻا، ۳۷. بيهي، ۳۸. آستانن، مڪانن، مڙهين، ۳۹. عضوا، ۴۰. پڳائون، ساهڻائون، ۴۱. اڳين، يا گذريل ڏينهن، ۴۲. لاهوت (عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا في الله جو مقام حاصل ٿئي ٿو) جا ڄاڻو يا واقف، ۴۳. سونهن، حسن، ۴۴. دل، ۴۵. مست ڪٿو، متوالو ڪٿو، ۴۶. قوم، ٽولي، ۴۷. لڳائي، ۴۸. خوش، راضي، ۴۹. پورپ يعني اڀرندي ڏي زيارت لاءِ ويندڙ (هندستان جي اتر پرديش رياست ۾ ڪانپور کان بهار تائين علائقي کي پورپ چوندا آهن، جيڪي هندن لاءِ پاڪ جايون يعني تيرٿ آهن)، ۵۰. بند ڪري، ۵۱. مڙهيون.

سُئِمَ نَه سَنَاسِيَن جُون، پَچَارُون پَرِيَات،^۴
مِتَ نَه مَعْدُورِن جَا، ڪَا جَا جوڳي ذات.^۵

وائي ۸

جوڳي ٿا جرُ هارين، ويندا تيرت گنگا مٿرا،^{۱۲}
سنگيئون سَنَاسِيَن جُون، پرَهه پُڪارين،^{۱۵}
باهيون بيرايگين جُون، مون کي ٿيون مارين،
وايون ويرايگين جُون، جيءَ کي جيارين.

وائي ۹

مَرُهيُون پُوري ماڳ، وٽا ويرايگي، يالله،^{۱۹}
پُرُئا پُورِي پَارَ ڏي، آيل مُون اِيَاڳ،^{۲۲}
سَنَاسِي سَيِدُ چئي، لاهي وٽڙا لاڳ.^{۲۱}

وائي ۱۰

وٽُوات وَجان ٿي، لُچان ٿي، مُسان ٿي،^{۲۷}
خَبَرُ باروچن جي، ڏُونگر مُونڪي ڏي،^{۲۲}
داغُ جن جو دل ٿي، ائون پُچان ٿي سي،^{۳۴}
مون کي جني ماريو، ان کي گڏا سي.^{۲۸}

۱. مون سڀون، مون ٻڌيون، ۲. تارڪ الدنيا فقيرن، جوڳين، بيرايگين، ويرايگين، ۳. آواز (خدا جي ذڪر جا)، وايون، ۴. پريات جي وقت، پرهم جي وقت، فجر جي وقت، ۵. عزيز، قريب، مائت، دوست، ۶. عذر وارين، بيدار عورتن، نمائين، عاجز زالن، ۷. اهڙي، ۸. قوم، ۹. پاڻي (اڪين جا لڙڪ يا ڳوڙها)، ۱۰. وهائين، ڳاڙين، ۱۱. تيرت تي، زيارت تي، ۱۲. هندستان ۾ هڪ نديءَ جو نالو جنهن تي هندن جا پوتر آستان يعني تيرت آهن، ۱۳. هندستان جي اتر پرديش رياست ۾ هڪ شهر جنهن ۾ هندن جا تيرت آهن، ۱۴. ڍڳن جي سڱن مان نهيل توتاريون، ناد، نفير، ۱۵. پرهم جي وقت يا مهل، پريات جي وقت، ۱۶. وچن، آواز ڪن، ۱۷. آستان، مڪان، تڪڻا، ماڳ، ۱۸. بند ڪري، ۱۹. وٽا، هٿا، ۲۰. پورپ جي ملڪ جي، اڀرندي جي ملڪ جي (روحاني ملڪ جي) (هندستان جي اتر پرديش رياست ۾ ڪانبور کان بهار تائين علائقي کي پورپ چوندا آهن جنهن ۾ هندن جا پوتر آستان يعني تيرت جون جايون آهن جهڙوڪ دوارڪا، هردوار، مٿرا، ڪاشي، بنارس وغيره)، ۲۱. طرف، پاسي، ۲۲. اي آيل، اي امان، اي امل، ۲۳. مون کي، ۲۴. نياڳ، بدبختي، شامت، ۲۵. ختم ڪري، ۲۶. تنهن، واسطو، لاڳايو، ۲۷. راه، رستو، ۲۸. ڦٽڪان، ۲۹. مصيبت يا تڪليف ۾ پوان، ناس يا برباد ٿيان، بدبختيءَ ۾ پوان، ۳۰. سڌ، پتو، ۳۱. بنوچن (سسئي جي محبوب بنهوءَ ۽ انجي ماڻهن)، ۳۲. اي ڏونگر، اي جبل، ۳۳. ڏني، چٽو، ڦٽو، زخمر (فراق يا وڇوڙي جو)، ۳۴. من، ۳۵. ڳوٺاڻ، نهاريان، ۳۶. ان کي، اوهانکي، ۳۷. ڇا، ۳۸. ملڻا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرِ بِلَاوَلْ

داستان پهريون

۱

وَسَاهُ اِنْهِيءَ وَبِئْ كِي، جِيئَن دَعَوَتَ كِي دَاتَا،
مَضْمَمَضَه وَاثَا، وَجُهَه تَه ڏِيئي واتَ مِر*.

۲

صُلُحُ كَرِ سُلْطَانِ سِين، كَڏِي گَهْلِ گَهَرَان^{۱۲}،
تَه تُون تَهِيَن دَارَان^{۱۵}، ڏَهَاڻِي ڌَارَ لَهِيَن^{۱۸}.

۳

وَأَنُ اورانگَهِي اورِيَان^{۲۱}، پِيءُ مَرَطَهُورا،
وِچَان جِي وَصَالِ كِي^{۲۳}، اِي سَپِ اُجُورا^{۲۴}،
حَاصِلُ حُضُورَان^{۲۶}، سَمِي جِي سَپِ ٿِيئي^{۲۷}.

۴

يِيرَبُون يِيرِي يَجُ^{۳۰}، هِي جِي مَنجَهَان پورَبُون^{۳۲}،

۱. ويساهم ڪر، اعتبار ڪر. ۲. سخن، قول، ڳالهه. ۳. تي. ۴. کاڌي ڪارائڻ لاءِ ڪوٺ يا سڌ. کاڌي ڪارائڻ جو بندوبست، خيافت، مهماني. ۵. ڪئي، ڏني. ۶. ڏيندڙ، ڏاتار، سخي، ۷. گرڙي، ڪلي، غرارو. ۸. وات مان، دهن مان. ۹. هار، ٻاهر ڪڍي * تنهنجي رزق جو بندوبست اهڙي طرح ٿيل آهي جو تون اڃا وات مان گرڙي ڪيندين ٿي مس ته تو وٽ تنهنجو رزق پهچي ويندو. ۱۰. تابعداري، بيعت، اطاعت، مڃتا، پرچاءُ، رضنامون. ۱۱. بادشاهه، راج ڌڻي، راجا، مالڪ، ڌڻيءَ، خدا. ۱۲. (نفساني يا شيطاني خيالن جو) لشڪر، ڪتڪ، هجور. ۱۳. گهر مان (اندر مان). ۱۴. انهيءَ. ۱۵. در ڪان (بادشاهه يعني خدا جي طرفان)، ۱۶. روزانو، هر روز. ۱۷. ڏان، دان، انعام. ۱۸. حاصل ڪرڻ، ماڻڻ. ۱۹. وڃ. ۲۰. لتاڙي، لنگهي، مٽي، ڇڏي. ۲۱. ويجهي يا وڃ واري منزل جتي طهورا يعني (بهشت وارو) پاڪ پاڻي آهي. ۲۲. وڃ واريون رند ڪون يا آڏون. ۲۳. ميلاپ، وصل، گڏجاڻيءَ. ۲۴. (نيڪ ڪمن جا) عيوضا يعني انعام جهڙوڪ بهشت وغيره. ۲۵. حاصلات، پراپت، لاپ. نفعو. ۲۶. حضور مان. ۲۷. سمون جنهن کي اڀڙو سمون چوندا هئا اهو رياست ڪڇ جي هالاڙ شهر جو رهندڙ هو. هو هڪ وڏو سخي ۽ بهادر سردار هو. هيءُ سنڌ جي حاڪم دودي سومري جو دوست هو ۽ دودي جي علاؤالدين جي هٿان جنگ ۾ مارجي وڃن بعد ان جي عورتن کي پناهه ڏني هئائين. ۲۸. وڏا نغارا (سازن جو قسم). ۲۹. ڦيرائي. ۳۰. پوريور ڪر. ۳۱. اندران. ۳۲. خالي.

بي درِ ڪنهنِ مَرَوِجُ، رِءَ هَاشِمِيءَ هِڪَڙِي.

۵

سَمُون تَن سَڌَ ڪَري، جَن تي وڏو وِڻُ،
اُٿِيءَ تَه آجِي تِئَن، پَڻ پَڳوڙِي پِيرُ،
تورِ پِئو ڪيرُ، سَرِئَن جَا سوڻا سَهِي.

۶

سَرِئَن جَا سوڻا سَهِي، وَسِيَلو وَلَهَن،
لُڏِي ڪِن لَطِيْفُ چَئي، اِڳئَن لالُ لَڪَن،
جَت ڪوڙِيَن ڪِن ڪُچَن، تَت پَڻ پوهِي پَڌرو.

۷

جو چَلِيون پَسي چَڪِئو، تِنهن واکاڻِئو وِڪَ،
لُڏِي ڪِن لَطِيْفُ چَئي، لَڪَن اِڳئَن لَڪَ،
پِيرُ نَه موڙِي پَانَهِنجو، تَنگِيءَ پِيئي تَڪَ،
سَرِئَن ڏي نَه سِڪَ، هَڪَل سِن هالارَ ڏِئي.

۱. در تي، دروازي تي، گهر تي. ۲. ڪنهن جي. ۳. کان سواءِ. ۴. هاشم جي اولاد يعني اسلام جي پيغمبر حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن جيڪو عربستان جي قريش قوم جي بني هاشم خاندان مان هو. ۵. اڙو سمون سردار (جيڪو ڪڇ رياست جي هالار شهر جو رهاڪو هو ۽ هڪ وڏو سخي مرد هو). ۶. تن کي. ۷. سڌ ڪري = سڌي. ڪوئي. گهرائي (پناهه ڏي). ۸. ڪاوڙ، رنج، غصو، دشمني. ۹. جنگ لاءِ تيار ٿي. ۱۰. آزاد. ۱۱. وجهه. ۱۲. پاڳوڙي مر. (ات يا گهوڙي جي پاڳري يا هٿي مر ٻڌل، رکيب مر). ۱۳. قدم، پڳ. ۱۴. سامن، پناهه مر آيل عورتن، آفتين. ۱۵. ذميداريون، جوابداريون. ۱۶. پاڻ تي مموار ڪري، قبولي، برداشت ڪري. ۱۷. آڌار، پرجهلو، ٽيڪ. ۱۸. مسڪين، نادارن، پينگين، سڄن، بيواهن. ۱۹. گهرائي، ششدر ٿي. ۲۰. ٻاڙهو يعني سهڻو يا محبوب. ۲۱. لکن جي تعداد مر يعني تمام وڏي لشڪر. ۲۲. ڪروڙن جي تعداد مر. ۲۳. ڳالهائڻ جي همت نه سارين. ۲۴. مُرڪي، کلي، مُشڪي، سرخرو نظر اچي. ۲۵. ظاهر ظهور، کليو ڪلايو. ۲۶. واحد چل = (ڏهن لکن جي) فوج، لشڪر. ۲۷. ڏسي. ۲۸. مست ٿيو، بي پرواهه ٿيو، بي خوفو ٿيو. ۲۹. تنهنجي. ۳۰. ساراهه ڪريو، تعريف ڪريو. ۳۱. وڪ جي يا قدم جي يعني هلڻ جي چال يا تور جي. ۳۲. سامهون. ۳۳. ڌرو. ۳۴. هٿائي، بوٽي ڪري. ۳۵. تنگيءَ جي وقت، سختيءَ جي وقت، اوکيءَ ويل. ۳۶. تڪ مر، تڪڙ مر. ۳۷. لڪ، گم، سما، واءِ سواءِ، پروڙ، انت. ۳۸. آواز، رڙ، دانهن. ۳۹. هالار (شهر) جو. ۴۰. مانڪ، سردار.

۸

آروڙجي اُٿئو، ديمَن پيسِ دُڪ،
 لائين لطيف چئي، عالم تان اُھڪ،
 تَن سَرُڻن تئا سڪ، جي آجهي آيون اِٻڙي^{۱۱}.

۹

آروڙجي اُٿئو، ديمَن پيسِ دانھن،
 پاڻوھيو پير گُٽي، سَمون سَرُڻن ڏانھن،
 مٿان مٿي پانھن، اُيو آجي سلطان کي^{۲۱}.

۱۰

آلابندي آيو، گُٽي چل چُگير،^{۲۲}
 ڪنھن ڪين ھمٿئو، ڪان جھليندو ڪير،^{۲۳}
 سُمريڻ سانگ ڪنئي، ڪئو اِٻڙي اُن پير،^{۲۴}
 ھو مھائي مير، مَسْتُوراتن مارئو.^{۲۵}

۱۱

آلابندي آيو، جنھن جي ھاڻيءَ ھاڪ ھئي،^{۲۶}

۱. ڪاوڙجي، ڌمڙجي، غصي يا جوش ۾ اچي، ۲. ديمَن ۾، وڏين فوجن ۾، لشڪرن ۾، ۳. ان جي پيشي، ۴. نظر، خبر، ۵. ختم ڪيائين، ۶. دنيا، جهان، ڪائنات، ۷. ڏڪ، تڪليفون، اھنج، ۸. سَرُڻن کي، سامن کي، پناھ ۾ آيل عورتن کي، ۹. آند، فرحتون، فائدا، ۱۰. آجهي ۾، پناھ ۾، ۱۱. اِٻڙي سردار جي (اِٻڙو، جيڪو اِٻڙي سمي جي نالي سان مشهور هو، اهو ڪڇ رياست جي شهر هالار جو سردار هو، هو هڪ وڏو سخيءَ سورھيه مرد هو. سنڌ جي حاڪم دودي سومري جو دوست هو ۽ دودي جي علاؤالدين بادشاهه جي هٿان جنگ ۾ مارجي وڃڻ کان پوءِ ان جي عورتن کي پناھ ڏني هئائين)، ۱۲. هاڪ، ڏاڪو، هڪل، ۱۳. مَرڪئو، ڪئو، ۱۴. ڪڍڻ، ۱۵. پير ڪڍي = هلي، وڌي (اِڳڻي)، ۱۶. اِٻڙو سردار، ۱۷. مٽي کان، سر کان، ۱۸. فُوت، سگھ، طاقت، زور، مدد، ۱۹. بيٺو، ۲۰. ڏيکاري، ۲۱. بادشاهه (دهليءَ وڌيڪ (مٿان مٿي) وس کان وڌيڪ، تمام گھڻي)، ۲۲. علاؤالدين بادشاهه (جنهن سنڌ جي حاڪم دودي سومري تي چڙهائي ڪئي)، ۲۳. (ڏهن لکن جي) فوج يا لشڪر، ۲۴. ڇڳي وارو، ڪنگي وارو، تاجدار، سردار، ۲۵. ھمت ساري، دل ٻڌي، جرئت ڏيکاري، ۲۶. تير، پاڻ، ۲۷. سومرن جي بيوم عورتن، ۲۸. ترار، نيزو، پالو (سانگ ڪنئي = مقابلو ڪئو اُن نه مڃي)، ۲۹. اِٻڙي سمي کان سواءِ ان وقت ڪڇ رياست ۾ ٻيو به هڪ سردار اِٻڙي جوڻيجي جي نالي سان هو جنهن سومرين کي پناھ ڏيڻ کان انڪار ڪئو يعني اٺ پير ڪئو، ۳۰. بهادر، ۳۱. جبل، جبل جهڙو مضبوط، بهلوان، ۳۲. عورتن (جي فڪر)، ۳۳. بي حال ڪئو، لاچار ڪئو، ۳۴. نعرو، لشڪار، ڏاڪو.

يَڳا ڪوٽ ڪُفارَ جا، پيئي پيچ پيئي،
 آرڻ ٻڌي ابڙي، ڪي ري ۾ رڪ رڙي،
 تين ٿا ٿڪو ٿيو، سگهي ڪونه سهي،
 رب هب لي اُمَتي،* چڙهيو ڄام چئي،
 سمي سانگ ڪئي، سرڻ جو سڪ ٿيو.

۱۲

آلابندي آيو، جنهن جي هاڻي هني هاڪ،
 يڳا ڏيهه پي پي، سڻي ديم ڌاڪ،
 آرڻ ٻڌي ابڙي، جي ڪا وسان پنيش واک،
 رب هب لي اُمَتي چئي، بهدر چڙهيو براق،
 پڙ ۾ اچي پاڪ، سرڻ جو سڪ ڪيو.

۱۳

سرڻ جي سڪ لاءِ، سانگ ڪئي سردار،
 جي ابڙي آيون آڌار، سي سنگ نه ڏينديون سومريون.

۱. ڪرڻا، ٿڻا، پور پور ٿڻا، ۲. قلعا، پناهه جون جايون، ۳. انڪار ڪندڙن، هٿيلن، ضدي ماڻهن، ۴. پيچ (ڪڇ رياست جي گاديءَ واري شهر) ۾، ۵. خوف، هراس، ۶. جنگ، لڙائي، ۷. جوڻي، چيڙي، ۸. ابڙي سمي، جيڪو ڪڇ رياست جي هالار شهر ۾ سردار هو ۽ سنڌ جي حاڪم دودي سومري جو دوست هو ۽ دودي جي علاؤالدين جي هٿان جنگ ۾ مارجي وڃڻ کانپوءِ سومرن جي عورتن کي پناهه ڏني هئائين، ۹. ڪڻي، ۱۰. بياپان، بريت، جهنگ ۱۱. رڳو مان نهيل تلوارين، ۱۲. حمڪاڻ، تجلا، ۱۳. تين ٿا، تلوارن جو، ۱۴. تابش، دٻاءُ، ڏمڪاءُ، ۱۵. تيز، زور، ۱۶. برداشت ڪري، ۱۷. جنگ جي ميدان ڏانهن گهوڙي تي سوار ٿي روانو ٿيو، ۱۸. سردار، ابڙو، سمون (ڄام سنڌ جي سما حاڪمن جو لقب آهي)، ۱۹. ترار، ڀالو، نيزو (سانگ ڪڻي = جنگ ڪڻي)، ۲۰. سامن، پناهه ۾ آيل عورتن، ۲۱. فائدو، سهنج، ۲۲. (دهليءَ جو بادشاهه) علاؤالدين، جيڪو سومرن حاڪمن سان وڙهڻ لاءِ سنڌ تي ڪاهي آيو، ۲۳. نعرو، للڪار، ڌاڪ، ڏمڪاءُ، ڳوڙ شور، ۲۴. فرار ٿڻا، پڇي وٺا، ۲۵. ڏيهه يعني ملڪ جا ماڻهو، ۲۶. پو ۾، خوف ۾، هراس ۾، ۲۷. ٻڌي، ۲۸. ديمن جي، فوجن جي، لشڪر جي، ۲۹. وس آهر، وٽ يا طاقت مطابق، ۳۰. هن کان پني يا ٿي سگهي، ۳۱. جيلو، وس، ڪوشش، ۳۲. (بهادر جي بگڙيل صورت)، پهلو يا سورهيه يعني ابڙو سمون، ۳۳. سوار ٿيو، ۳۴. براق (ماڻهوءَ جي شڪل ۽ گهوڙي جي بدن واري هڪ جانور) تي، ۳۵. (جنگ جي) ميدان، ۳۶. بي عيب، بي داغ، گناهه کان آجي، ۳۷. ابڙي سمي جي، ۳۸. آڌار هيٺ، پناهه هيٺ، ۳۹. محصول، لاڳ، ۴۰. سومرن حاڪمن جون عورتون.

۱۴

پِئَن مِٽَڙِي ڏِئِيُون، ڏِي نَه ڏُونِگَرُ راءِ،
اَن ڏِئِيَن آڏو ڦِري، ڏِئِيُون ڏِي ڪِئا،
لوڙِيُون لَڪَ مَٿان، اِنَ مَٿِيَرِي مَوِٽايُون.

۱۵

سِرُ تانسِيئَن نَه ڏِيان، حَمِيرائا ٻارَ،*
مُون وَتَ مَهائِي گَهٽا، تُون ڪَرِ مِيرَ ٿَهَارَ،
اُڇَلِي عَرِاقِيَن سِين، ڏَڙُ ڪَندوسِين ڌارَ،
رِٿَمَلُ رَبَ آهَارَ، تُو سَمُون سُونَهَرِي هَٿِي.

۱۶

سَڌَرُ شَهَتِيَرَن مِر، پَرَجَهَلو ٻاري،
مَنَهَن مُنِي جَگَرُو، طامِعَن تاري،
سَمِي سُوَالِيَن ڪِي، ويلَهَ وَساري،
پُڇِي سِي پاري، جِي عَاجِرُ اُجورَن مِر.

۱. سڀني. ۲. (عورتون علاؤالدين بادشاهه جي حوالي ڪيون. ۳. ڪڇ رياست جي هالار شهر جي بهادر ۽ سخي سردار اڙي سمي جي پٽ جو نالو (جنهن پنهنجي پيءُ جي علاؤالدين جي هٿان جنگ ۾ مارجي ويو کانپوءِ) باوجود ننڍيءَ عمر جي علاؤالدين سان جنگ ڪئي. ۴. راجا. ۵. ان ڏين جي، نه ڏنل عورتن جي، غير واقف يا ڌارين عورتن جي. ۶. آڏو. ۷. اڇي (وڙهي). ۸. ڏنل يعني واقف عورتون. ۹. ڪيئن. ۱۰. چورن يا ڦورن جون ٽوليون، دشمنن جون ٽوليون يا فوجون. ۱۱. لکن جي تعداد ۾، تمام گهڻيون. ۱۲. (پنهنجي) مٿي يا سر تان. ۱۳. مٿير، بهادر. ۱۴. واپس ڪيون، پڇايون، هٽايون. ۱۵. (جيستائين) سُر يعني حياتي آهي. ۱۶. تيستائين * حميرن جا ٻار يعني اميرن جون عورتون. ۱۷. بهادر، پهلو، ۱۸. اي مير، اي سردار (علاؤالدين). ۱۹. نهر، صبر، مات (تهارڪر = ترس، رُڪجي وڃ). ۲۰. ستي، هٿي، ڦهڪائي. ۲۱. عراقي (عراق ملڪ جي) تلوارن. ۲۲. ڍڍر، مٿي يا گچيءَ کان سواءِ بدن جو باقي حصو. ۲۳. اٿون تنهنجو ڪندس. ۲۴. جدا (مٿي يا سر کان). ۲۵. رٿمل ذات جو جازيجو سمون هو ۽ اڙي سمي جو دوست هو جنهن پڻ علاؤالدين سان جنگ ڪئي. ۲۶. رب جي، پالڻهار جي، خدا جي. ۲۷. آمر سان، آڌار سان، آسري تي. ۲۸. سون جي مٿي يعني هٿي واري ترار. ۲۹. زياده طاقتمند يا قوي، جهالو، مضبوط. ۳۰. (گهر جي صفحن يا ڪمرن جي چٽين جي وچ ۾ لڳايل ٽلهين ڊگهين) ڪاٺين، ٽنڀن، ڪاڇين، ڪامن، پرجهان، آڌارن، ٿيڪن. ۳۱. مضبوط، زبردست. ۳۲. منهن جي، پير يا ڪڪاڻن گهرجي. ۳۳. ٿوئي، ٽنپ (منهن مٿي = آڌار، پرجهلو). ۳۴. سنڌ جي سمن بادشاهن جي خاندان مان هڪ مشهور سخي حاڪم جو نالو. ۳۵. طامعن جي، طمعدارن جي، سوالين جي. ۳۶. سهارو، ڏيڏ، وسيلو. ۳۷. پڪ، فاقو. ۳۸. دل تان لائي، ڀلائي. ۳۹. ٻانهيون، نوڪرياڻيون. ۴۰. بي وس، بي پهچ، لاجار، پريشان. ۴۱. آجرن، ڏانن، خيراتن.

۱۷

اَبَرُو اَگامَن ۱، سَبَرُ جِيئن ۴ پيلي،
 سي پَت ڪنهن نه پورِئا، جي ٿو پَر پيلي،
 سَمُون سانوڻ مينهن جيئن، رِجُون ٿو ريلي،
 اَچن جي ويلي، تَن ۱۷ بَوَر ۱۸ بخشي پَت ڏئي.

۱۸

اُو اَبَرُو ئي اِيگ، اُو ڏُونگَرِي ڏيهه ۲۴ پيو،
 هيءُ جُوڻيجاڻون ۲۵ جنگ، جو سَرِئن سونا نه سهي.

۱۹

اَبَرُو وڏو وڙو سوڙو، سامون جهلي، سونا سهي، سَمُون سونهن سِي،
 تو مَن تَرڪ اَچن، ڪيئن ڪريندين ڪَچ ڏئي.

۲۰

پَر ۳۷ اِيو پان، سائِيئن ۴۰ سڌ ڪري،
 پلي جيءَ لاڏاڻ، سڀ لنگهندا لڪيون.

۱. اَبَرُو سمون، جيڪو رياست ڪڇ جي شهر هالار جو بهادر ۽ سخي سردار هو جيڪو سنڌ جي حاڪم دودي سومري جو دوست هو ۽ جنهن دودي جي دهليءَ جي بادشاهه علاؤالدين جي هٿان جنگ ۾ مارجي ويو. بعد سومرن جي عورتن کي پناهه ڏني هئي. اَبَرِي سمي کي مرن بعد هڪ واريءَ جي پٽ تي ڪڇ رياست ۾ دفنايو ويو. ان ڪري کيس پٽ ڏئي به چوندا آهن. ۲. اگامن جي هڪ قوم آهي جيئن ساڳئي نالي سان ڪڇ رياست ۾ هڪ شهر آهي. ۳. سڀر هڪ سخي سردار جو نالو آهي جيڪو ڪڇ رياست ۾ ڪڇ جي ڪنار سان "بيلي" نالي هڪ ٻيٽ تي حڪومت ڪندو هو. ۴. جهڙيءَ طرح. ۵. ٻيلي جي ٻيٽ ۾ (سڀر سخي مشهور آهي). ۶. ميدان، ملڪ. ۷. ڏنا، طئي ڪيا. ۸. بهادر (اَبَرُو سمون). ۹. لتاڙي، لنگهي. ۱۰. ڪڇ ۾ "سيد" لکيل آهي. ۱۱. سانوڻ جي، مينهن يعني برسات جي موسم جي. ۱۲. وانگر. ۱۳. رڻ پٽ، بيبان، ۱۴. ٻوڙي، آباد ڪري. ۱۵. جيڪي. ۱۶. ويلي لاءِ، هڪ وقت يا مهل جي مانيءَ لاءِ. ۱۷. تن کي. ۱۸. سونهري ٻاڙهي رنگ وارا گهوڙا. ۱۹. عطا ڪري. انعام يا خيرات ۾ ڏي. ۲۰. پٽ جو ڌڻي يا مالڪ (اَبَرُو سمون جيڪو ڪڇ رياست ۾ هڪ پٽ تي دفن ٿيل آهي). ۲۱. اهو. ۲۲. نه ڀڃندڙ، غير فرار. ۲۳. جبل (جتي اَبَرُو سمون رهندو هو). ۲۴. ملڪ، جاء. ۲۵. جوتيجن جو، ۲۶. جوڌو، بهلوان (جوتيجاڻون جنگ = اَبَرُو جوتيجو، جنهن سومرن جي عورتن کي پناهه ڏيڻ کان انڪار ڪيو). ۲۷. سامن، پناهه ۾ آيل عورتن. ۲۸. ذميداريون، جوابداريون. ۲۹. برداشت ڪري، پاڻ تي هموار ڪري. ۳۰. وڏو وڙو = وڏا احسان يا نوازشون ڪندڙ، وڏا وڙ ڪندڙ. ۳۱. سٺن وڙن وارو، سٺين عادتن يا خصلتن جو مالڪ، ۳۲. مرڪز، فخر، سينگار، زيب، زينت. ۳۳. سڀن جو. ۳۴. وٽ. ۳۵. سنڌ جي سمن بادشاهن جي هڪ قبيلي جو نالو. ۳۶. اَبَرِي سمي کي ڪڇ ڏئي به چوندا هئا يعني ڪڇ جو ڌڻي يا مالڪ. ۳۷. (جنگ جي) ميدان. ۳۸. بيٺو. ۳۹. خود. ۴۰. سائيزن کي، دوستن کي. ۴۱. همراهن کي. ۴۲. چڱي يا نيڪ (مڙس). ۴۳. لاڏاڻ سان ٿڌ يا ٻار ڪڍڻ سان. وسيلي سان. ۴۳. ڏکڻا ٿڪ، سوڙها لنگهه يا بيجرا، تڪليفون.

وائي

مُون ۾ عَيْبَ آيَارَ، يَارَ سَتَارَ، آئون جا،
 طامع آهيان توهه جي،
 اَمَرَ اوڏي نه وِجانَ، نهِيءَ ڪيسِ نِڪَارَ،
 هِنَ مُنهنجي حَالَ جي، توکي سَتَ سَتَارَ،
 هِڪُ وِجَايمَ وِيسَرِي، جَاڻِي سِي جَمَارَ،
 جيڪي وَهي وَجُوڏَ ۾، سوئون جَاڻِي جَاڻُ هَارَ،
 جيئن سي گُلَ گُلَابَ جا، ڪِڙڙا ڪَڻُ هَارَ،
 مُنهنجي سِڪَ سِيڏَ ڏي، مَدِينِي مَوچَارَ.

۱. اوڻايون، خاميون، خرابيون، اوڳڻ، خطائون، ڏوهه، ۲. بي حد گهڻا، ۳. اي يار، اي دوست، اي ساڻين، ۴. ستر ڪندڙ، ڏوهن تي
 پردو وجهندڙ، بخشهار، ۵. طمعدار، اميدوار، طلبگار، سوالن، خواهشمند، ۶. مهربانيءَ، نوازش، بخشش، ۷. امر ڪي، (خدا جي)
 حڪم يا فرمان ڪي، ۸. ويجهي يا قريب، ۹. نافرمانيءَ، آمڃا، ۱۰. مون کي ڪڻو، ۱۱. بيڪار، نڪمو، خراب، ۱۲. حالت، ڪيفيت،
 ۱۳. خبر، علم، ڄاڻ، ۱۴. اي ستار، ۱۵. مون وِجائي، مون ضايع يا برباد ڪئي، ۱۶. ويسر ۾، غفلت ۾، ۱۷. سمجهي، ٻجهي، ۱۸.
 عمر، حياتي، ۱۹. گذري، هلي، ۲۰. اندر، ڏل، ۲۱. پروڙين، سمجهين، ۲۲. اي ڄاڻهار، اي دانا بينا، اي علير، ۲۳. جيئن سي = جنهن
 صورت ۾، ۲۴. ڦَل، ۲۵. تڙيا، پوکڻا، پوري گونج جهڙو وارا ٿيا، ۲۶. گل جهليندڙ وڻن جو هڪ قسم، ۲۷. حُب، چڪ، ڪاڍو،
 اُڪند، اُڪير، ۲۸. سردار (حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن)، ۲۹. مديني مَوجار = مَوجاري يعني سونهاري يا سڳوري مديني (عربستان
 ۾ هڪ شهر جتي حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن جي مقدس مزار آهي) جي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر بلاول

داستان بٺو

۱

جَگَرُو جَوڙي، پَٺَڻَ ڌڻِيءَ پَيِدا ڪِئو،
 ڪِيهَر جِيئَن ڪَر ڪُٽُو، مَلُ مُچُون موڙي،
 سَمَنڊَ جِيئَن سِيرَ ڪِئو، تَو ٻَارَ جِيئَن ٻوڙي،
 گَهوٽُ چَرَهِيو گَهوڙي، پِيچِيَن لَآيا پِيچِرا.

۲

جَگَرَا تُون جِيئَن، تُونهِنجو ڪَنين مَدُو مَر سُوڻيان،
 اڪِيَن ۽ هِنِيَن، پَنِهي تَارِي تُونهِنجي.

۳

جَگَرَا جِيئَن شَال، تُونهِنجو ڪَنين مَدُو نَه سُوڻيان،
 جِنهِن تَو اچي ڪَالَهه، آزارِڻَا آجَا ڪِئا.

۱. سنڌ جي سمن حڪمرانن جي خاندان جي هڪ سخي ۽ بهادر سردار جو نالو. ۲. ٺاهي. ٻڌائي. تيار ڪري. خلقي. ۳. خود. پنهنجي سر. ۴. مالڪ. خدا. ۵. ڪيهر شينهن. ۶. وانگر. ۷. ڳاٺ. ڪٺا. ۸. مٿي ڪٽو. ۹. بهادر. جوڌو. پهلوان. ۱۰. چن جي مٿان ڄاول وار. شهر. ۱۱. وٺي. مروٽي (مڇون موري = وڌائي يا اڪڙ ڏيکاري. فخر ڪري). ۱۲. ساگر. بحرا. عظم. ۱۳. تيز يا تڪو وهڪرو. نڪ. ۱۴. درياء. اوزاهر. اونهي پاڻيء. ۱۵. پاڻيء هيٺ آڻي. غرق ڪري. ۱۶. نئين برٽيل مرد کي گهوٽ چئبو آهي پر هتي معنيٰ ٿيندي بهادر. پهلوان. ڪيرو. سهڻو جوان. ۱۷. گهوڙي تي. (حزمو گهوڙي = حڪومت جو مالڪ نيو). ۱۸. فقيرن. سوالي. گداگر. ۱۹. ڪٿا. ٺاهڻا. ۲۰. رستا. ڪس. (لايا پيچرا = آڇ وڃ شروع ڪئي). ۲۱. اي جگرا. ۲۲. زندهه يا جيئرو هجڻ. ۲۳. ڪنن سان. ۲۴. ٻرائي. خراب خبر. گهٽتائي. ۲۵. ٻڌڻ. ۲۶. اکين کي. نيشن کي. ۲۷. هنين کي. دل کي. ۲۸. آسرو. سهارو. ڏيڏ. ۲۹. شل. الله ايشن ڪري. ۳۰. آزاريل. تڪليف يا مصيبت مر قاتل. ۳۱. آزاد.

۴

جَڪَرو جُسَ ڪَڙو، پِئَا مِڙِيئي مَلِ،
 سَمِي جي سُهَآڳَ جي، ڪَنهِنَ نَه پِيئي ڪَلِ،
 مِٽِي اِيءَ مُرَسَلِ، اَصَلِ هُئي اِيَتَري.

۵

جَڪَرو جُسَ ڪَڙو، پِئَا سِي اَنِيرَاءِ،
 جِئَاينَ گَهَڙِئو جَڪَرو، تِئَان نَه ڪِي پِئَا،
 مِٽِي اِنَ مَآڳَآن، اَصَلِ هُئي اِيَتَري.

⑥

جَڪَرو جُسَ ڪَڙو، پِئَا مِڙِيئي مِيرِ،
 مِٽِي اِنَ خَمِيرِ، اَصَلِ هُئي اِيَتَري.

۷

جِئَاينَ جُڙِئو جَڪَرو، تَنهِن مِٽِيءَ ڪُونهي مُلَهَ،
 اَهَڙو گَوَهَرُ گُلِ، پَآنَ ڏَڻِيءَ پَيِدا ڪِئو.

۱. سنڌ جي سمن حڪمرانن جي خاندان جي هڪ سورهيهه ۽ سخي سردار جو نالو، جُسي لفظ جو مخفف (معنيٰ ٿيندي جسي) ۾ يا بدن ۾)، ۲. وڻندڙ، سهڻو، سٺو، صحيح، ڪڙو تڙو، ۳. پهلوان، بهادر، ۴. جڪري (جيڪو سمي خاندان مان هو)، ۵. پاڳ، بخت، ۶. ڪنهن ڪي، ۷. خبر، سڌ، ۸. خاڪو، پڻي، ۹. ڏڇ، ۱۰. اها، ۱۱. مرسل جي، رسول جي، موڪليل جي، پيغام آڻيندڙ جي، ۱۲. صفا، پنهنجي، ۱۳. رواجي راجا يا بادشاهه (انيراءِ ان راجا جو نالو آهي جنهن ٻيڄل جي هٿان راءِ ڏياڇ جو سر وڍايو هو)، ۱۴. جتان، جنهن هنڌ تان يا جاءِ تان، ۱۵. جڙيو، ٺهيو، خلقڻو، پيدا ٿيو، ۱۶. ماڳ مان، جاءِ مان، ۱۷. نالي جا امير يا سردار، ۱۸. ماڻهوءَ جي اصلي بناوٽ جو مواد (گوهيل مٽيءَ جو ٻنڌو)، ۱۹. مٽيءَ جو، خاڪو جو، ۲۰. قيمت، بها، ۲۱. موٽي، هيرو، ماڻڪ، قابل، هوشيار، ۲۲. ڦل، خود، پنهنجي سر، ۲۳. مالڪ، خدا.

۸

جِيهُسَ ڪوَنَ جِهَانِ مِ، سِنْدُ سُوَرَنَ هِنْدُ هَانِ،
 دَرِ دَاتَا مَنَگَ مَنَگَتَا، پِي جِي ڪِڍُ مَ ڪَاڻِ،
 پاڻُونَدَرِ پاڻِ، مَنَ حَالِ پَسِي پَالُ ڪَري.

۹

جَگَري جِهَوَ جُوَانِ، ڏَسَان ڪوَنَ ڏِسِي مِ،
 مُهڙُ مَڙَنِي مُرْسَلِينِ، سَرَسُ سَنَدَسِ شَانِ،
 خَبَرُ ڪَاڻِ خَلِيلَ جِي، قَادَرُ مَڪو قَرَانِ،
 فَڪَانَ قَابَ قَوْسِينِ اَوِ اَدَنِي*، اِيءُ مُيسَرُ تِئَسِ مَڪَانِ،
 اِيءُ اَگِي جَوِ احْسَانِ، جِنِهِنَ هَادِي مِيڙِئَمَ هَهڙَوِ.

۱۰

جَگَري جِهَوِ، ڏَسَان ڪوَنَ ڏِيهِنِ مِ،
 وائِي جِنِهِنَ جِي واتِ مِ، ڏُئَوِ ڏُئَوِ،
 وَجِي چوَنَ وَهَوِ، اِنَ دَرِ سُوَالِي مَگَتَا.

۱. اُن (سنڌ جي سمن حڪمرانن جي خاندان جي جڪري نالي هڪ سخي ۽ بهادر سردار)، جهڙو. ۲. دنيا، پرڻويءَ، ۳. سنڌ مِ، ۴. سورٺ (هندستان جي گجرات رياست مِ هڪ مشهور شهر جو نالو) مِ، ۵. هندستان مِ، ۶. در تي، دروازي تي (گهر تي)، ۷. داتا جي. سخيءَ جي (جڪري جي)، ۸. (خيرات) بن يا گهر، ۹. اي مڪتا، اي بيتو (فقير)، ۱۰. غرض، پرواهه، محتاجي، ۱۱. ونڊيندڙ، ورهائيندڙ، سخي، ۱۲. خود، ۱۳. شال، خدا ايئن ڪري، ۱۴. حالت يا ڪيفيت، روڻداد، ۱۵. ڏسي، ۱۶. پلائي، مهرباني، نوازش، احسان، ۱۷. جهڙو، ۱۸. مرد، پهلوان، سخي، ۱۹. ڏسائن، طرفن، ڏيهن، مٽڪن، ولائن، ۲۰. ميندار، اڳواڻ، ۲۱. سيني، ۲۲. مرسلن جي، رسولن جي، پيغمبرن جي، ۲۳. زياده، وڌيڪ، اعليٰ، ۲۴. اُن جو، ۲۵. مان، عزت، ۲۶. سڌ، ڄاڻ، ۲۷. واسطي، ۲۸. دوست (پيغمبر حضرت محمدؐ)، ۲۹. قدرت واري، سگهه واري، خدا، ۳۰. موڪلڻو، نازل ڪرڻو، ۳۱. مسلمانن جو پاڪ مذهبي ڪتاب، ڪلام الله * پوءِ (جبريل ۽ محمدؐ جي وچ مِ ڪمانن جي وچ واري مفاصلي جي پري وڻي رهجي وئي بلڪ اُن کان به ويجهو (قرآن شريف جي سورت نجر جي آيت ۹)، ۳۲. حاصل، نصيب، بربايت، ۳۳. جاءِ، هنڌ، منزل، درجو، ۳۴. آقا، مالڪ، خدا، ۳۵. هدايت ڪندڙ، رهبر، اڳواڻ، ۳۶. مونکي مِيڙو يا ملايو، ۳۷. هن شان وارو، ۳۸. ڳالهه، پچار، ٻولي، ڪفتو، ۳۹. (ان جي) در تي، ۴۰. سوالي تي، غرضدار تي، طالبو تي.

۱۱

جَگري جِهَٽو، نَڪو سَمُون سِنڌِ،
 وائِي جِنهِن جي واتِ، ڏٺو ۽ ڏٺو،
 آلا اچي ڪو، ڏڏ وڏو ڏانُ گهري.

۱۲

ڏڏ وڏو ڏانُ گهري، هوتاڻي هٿان،
 سَمي سَخاوت جو، گيربُ نه گاءِ،
 جاءِ وهلو آءُ، ڏي ڏانُ ڏڏن ڪي.

۱۳

پَسندي پُر ٿيئا، جَگرو جاجِڪَ،
 تئان ڏني مَگَڻين، طهُورا جي تڪَ،
 سَمي پَگين سِڪَ، وصلُ ٿيئا وصال سين.

۱۴

سَمَ تا تو سِرِ چَٽُ، نه تَه پاڳارا پُرسِ پُٺا،
 گهڙ تنهنجي ڳنجڙي، اچي جالَ جَگَٽَ،

۱. سنڌ جي سمن حاڪمن جي خاندان جي هڪ سخي ۽ بهادر سردار جو نالو. ۲. جهڙو. ۳. ٻولي. پجار. گفتو. ڳالهه. ۴. اي الله. شال. ڪاش. ۵. ڀورو. موگو. نادان. ان ڄاڻ. بي سمجهه. ڪمر عقل. ۶. دان. انعام. بخشش. خيرات. ۷. موت جي اولاد يا هوت جي قبيلي جي ڪنهن فرد (سڀنيءَ جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو ان ڪري پنهنجي ڪي به هوتاڻي چوندا هئا مگر هتي هوتاڻيءَ مان مراد جڪرو سمون آهي). ۸. کان. وٽان. ۹. سمي ڪي. ۱۰. فياضيءَ. بخشش. عطا. فراخدي. مروت. ۱۱. هٿ. ٽڪر. وڌائي. غرور. فخر. ريباڪاري. ۱۲. نت نٿاءُ. گوڻاٺ. ڪن لاٿار. ڪنجوسائي. ۱۳. وڃ. ۱۴. ٽڪڙو. ٽڪو. جلد. هڪدم. ۱۵. آڇ. ۱۶. ڏسندي. ۱۷. ڍاؤل. پيٽ ڀريل. چڪار. نڪان تار. مالا مال. ۱۸. پينو (فقير). مڱڻهار. مڱتا. ۱۹. تنهن جاءِ تان. تنهن هنڌ تان. ۲۰. مڱڻهار. ۲۱. شرابُ طهورا، (جنت جو) پاڪ پاڻيءَ. ۲۲. ڏک. سُڪي (ڏني تڪ = سرڪي پيئي). ۲۳. انهن جي پڳي يا ختم ڪئي. ۲۴. پياس. ۲۵. وصل ٿيا = ملي يا گڏجي (هڪ ٿي) وٺا. ۲۶. ميلاپ. ۲۷. اي سمان. اي جڪرا سمان. ۲۸. تنهنجي. ۲۹. سر تي. مٿي تي. ۳۰. (سرداريءَ جو) تاج. ۳۱. پڳ وارا. پڳدار. رئيس. معزز. ۳۲. ماڻهو. مرد. ۳۳. اي ڳهڙ. اي سکر ماڻهو. اي سردار. ۳۴. ڳنجڙي. دربار. ڪچهريءَ. در تي. ۳۵. ڪهڙي انداز. ۳۶. جڳ. جهان. ماڻهو. خلق.

جَنَ جِيهَوِي پَتُ، تَن تِيهَائِي بِڪِئَا.

۱۵

جَان تُون سَاقِي آهيِن، تَه وَتِيءُ وِچُ مَرُ وَجُهِه،
جُودُ تَنهِنجُو جَگَرَا، ثَانِي آهي سِجُ،
نِيْنَهَن پِيَالو نِجُ، خَالِصُ ذِيحُ ڪُهيَن ڪِي.

۱۶

هَڻَئَان جَنَادَمَ جَگَرِي، وَتِيءُ وِچُ نَه پَوِءُ،
پِي پِي سو پَرِ تِيئي، جُو حَاتِمَ پَاسِي هَوِءُ،
ڪَيفَ ڌَارَان ڪَوِءُ، شَل جِيئي ڪُو مَرُ جِهَان مَرُ.

۱۷

جِيهِيءُ تِيهِيءُ جَگَرُو، وَتِيءُ وَجِهِي نَه وِچُ،
اُچُو آيَا نِچُ، سَمِي وائي وات مَرُ.

۱۸

ڪُوهُ نَه جُهَارِيَن جَگَرُو، جِنَهَن ڏِيهه ڏِيَا ڏِيئي،
لُڏَئَا تِي لِيَنگَن مَرُ، سَالَن مَرُ سِيئي،

۱. جن جو. ۲. جهڙي قسم جا. ۳. ڪشتو. خيرات پڻو جو پيالو، زنبيل. ۴. تن ڪي. ۵. تهڙي قسم جي. ۶. خيرات، دان. ۷. جيڪڏهن. جنهن صورت ۾. ۸. (پاڪ) شراب يا پاڻي پياريندڙ. ۹. وٽيءَ يعني پياليءَ (ڏيڻ) ۾. ۱۰. وٽي. ويڇو. دِير، رندڪ. ۱۱. سخا. فياضي. ۱۲. اي جڪرا (سنڌ جي سمن حاڪمن جي خاندان جي هڪ سخي ۽ بهادر سردار جو نالو جڪرو هو). ۱۳. جهڙو. مَت. برابر. ۱۴. سورج. شمس. آفتاب (ثاني آهي سج = سج وانگر ظاهر يا ٻڌرو آهي). ۱۵. نينهن جو. عشق جو. محبت جو. ۱۶. جام. وٽو. ۱۷. خالص. ڪرو. نيار. ۱۸. تڪلن. ماندن. ڪمزورن. هيئن. ۱۹. هت مان يا کان. ۲۰. جادو سمي جي اولاد. ۲۱. جڪري جي. ۲۲. پوي. ۲۳. نڙيءَ مان اوتري يا ڏوڪهي. تڪي. ڏک پري. ۲۴. ڍاول. پيٽ پريل. چڪار. ڪناتار. سِر. ۲۵. عربستان جي هڪ سخي مرد جو نالو پر هتي مراد جڪرو آهي. ۲۶. پاس. وٽ. ۲۷. هجي. آهي. ۲۸. (روحاني شراب يا عشق جي). نشي يا خمار. ۲۹. کان سواءِ. ۳۰. هڪڙو به. ۳۱. خدا ايئن ڪري. ۳۲. جيئرو يا زندهه رهي. ۳۳. جڳ. دنيا. عالم. ۳۴. جهڙيءَ تهڙيءَ ڳالهه جي ڪري. رواجي يا معمولي سبب جي ڪري. ۳۵. پلي ڪري. جيءَ ڪري (آڌر پاءِ يا پليڪار چوڻ ۾ ڪم ايندڙ لفظ). ۳۶. سمي ڪي. جڪري ڪي. ۳۷. بولي. گفتو. ڳالهه. بچار. ۳۸. جو. ڇا جي ڪري. ۳۹. بوجين. سوين. ساراهين. ۴۰. ڏيهن يا ملڪن جا ماڻهو. ۴۱. ٻر ڪٺا. سِر ڪٺا. ۴۲. گهميا قريا. ۴۳. چنل ڦاٽل ڪپڙن. ۴۴. ريشمي لوين. عمدن پوشاڪن.

سَمِي سَيِيئي، طاماعُو تَارِ كِئا.

۱۹

ڪوھ نہ جُھاريڻ جَگرو، جي ڏي وَلَهَنَ ويلا،
ڪَنِي مَٿَڪَ مِيٺَڙا، ڪَن تَازِي طَبِيلا،
سَمِي سَوِيلا، طاماعُو تَارِ كِئا.

(۲۰)

ڪوھ نہ جُھاريڻ جَگرو، جو ويلو ڪَنهن نہ وَجھي،
سَمُون تَن سَنجِي، جي اڻ تِوِڙا عَالَمَ ۾.

۲۱

ڪوھ نہ جُھاريڻ جَگرو، جو وَلَهَنَ وارث،
سُونَهون سَيِ اُمَتَ جو، پاڳارو پُرس،
سي ڏِڪِئا وَجِي ڏَس، جَن ڪَنگا جَرُ ڳڏَئو.

(۲۲)

ڪوھ نہ جُھاريڻ جَگرو، سَمُون سُونَهَن سَيِن،
دائِمُ جِنهَن جي ڌَر تي، آسائو آچَن،

۱. جکري. جيڪو سنڌ جي سمن حاڪمن جي خاندان جو هڪ سخي ۽ بهادر سردار هو. ۲. طمعدار، سوالي، اميدوار، آساڻو. ۳. ڏئي ڇڏا. ۴. ڀريا سڀر ڪٿا. ۵. ڇو. ۶. پوڄڻين، سيوين. ۷. وَلَهَنَ ڪي، سَڄَن ڪي، پينگن ڪي، ٻڪن ڪي. ۸. ڪجهه يا گچ وقتن جو کاڌو يا قوت. ۹. سڃا موتي، هيرا. ۱۰. گڏ ڪٿا (چوندي)، ۱۱. بٽن (وٽ). ۱۲. تازي (گهوڙي جو قسم) آهن. ۱۳. طبيبن ۾، ڪڙهين ۾. ۱۴. سوير، ساجهر. ۱۵. وقت، دير. (ويلو وجهي = پڪ ماري. کاڌي ڏيڻ ۾ دير ڪري)، ۱۶. ڪنهن ڪي. ۱۷. آچي يا ڏي يا پيش ڪري (کاڌو). ۱۸. بنان. ۱۹. تون وارا، کاڌي وارا، قوت وارا، سمر وارا، جڳ، جهان، دنيا. ۲۰. وَلَهَنَ جو. ۲۱. والي، مالڪ، ڌڻي. ۲۲. رهبر، اڳواڻ. ۲۳. خلق، مخلوقات. ۲۴. پڳ وارو، پڳدار، رئيس، سردار. ۲۵. مرد. ۲۶. ڏک تي ويٺل، سڄ تي ويٺل، گهوٽ. ۲۷. جن ڪي، ۲۸. ڪنگا جو (ڪنگا هندستان ۾ هڪ ندي آهي جنهن جي پاڻيءَ کي هندو ڀوتري يا پاڪ تصور ڪندا آهن)، ۲۹. پاڻي (ڪنگا جڙ مان مراد جڪرو آهي)، ۳۰. ملڻو، ۳۱. سينگار، زيب، زينت، فخر. ۳۲. سين جي. ۳۳. سدائين، هميشه. ۳۴. دروازي تي، گهر تي.

پيتو طهورا تن، جن گنگا جر گڏيو.^۱

۲۳

جن گنگا جر گڏيو، سي ٿيئا ڏڻ ڏيئي،^۲
عزت آسائين ڪي، ڏيوي گهوت گهڻي،^۳
طاماعن ٿيئي، پسو جا پيدا ٿي.^۴

۲۴

جن گنگا جر گڏيو، تن اکين پنون نينهن،^۵
سڪيون ٿي سلام ڪي، ڪالهه سڄوئي ڏينهن*،^۶
سندو موتين مينهن، ان تان جال وسايو جگري.^۷

۲۵

سمون سوائي، بهون پئنائان وترو،^۸
دانهه جي دربار ۾، ورتي ايءَ وائي،^۹
گهڙ ڳالهائي، مهڙ سڀ ملهائيا.^{۱۰}

وائي

جئان ڏنائون پير، جئان ڏنائون پير،

۱. ٽڪڻو، ڏوگهڻو. ۲. پاڪ پاڻي. بهشت جو پاڻي. ۳. جن ڪي. ۴. گنگا جو (گنگا). هندستان جي اترپديشن رياست ۾ هڪ ندي آهي جنهن جي پاڻيءَ کي هندو پوتر يا پاڪ ڪري سمجهندا آهن. ۵. جل، پاڻي. آب (گنگا جر مان مراد سنڌ جي سمن حاڪمن جي خاندان جو هڪ سخي سردار نالي جڪرو آهي). ۶. ملڻو. ۷. ٿيڻا. ۸. ڏڻ جا، چوپائي مال جي ولر يا وڳ جا. ۹. مالڪ (ڏڻ ڏيئي = مالدار، آسودا، شاهوڪار). ۱۰. مان، تعظيم. ۱۱. آس وارن، اميدوارن، سوالين. ۱۲. ڏي. ۱۳. تازو شادي ڪيل مرد، سهڻو جوان، پهلوآن (جڪرو). ۱۴. طاماعن جي، سوالين جي. ۱۵. آڌار. سهارو، تڪ. ۱۶. ڏسو. ۱۷. تن جي. ۱۸. اکين جو، نيشن جو. ۱۹. مڪمل ٿيو. پورو ٿيو. ۲۰. عشق، محبت. ۲۱. آڪنڊيون، انتظار ۾ هيون. ۲۲. حاضريءَ. زيارت، درشن، دیدار، ميلاپ* گذريل سمورو وقت. ۲۳. جو، ۲۴. ماڻڪن، هيرن، جواهرن. ۲۵. برسات. ۲۶. گهڻو، بي انداز. ۲۷. جڪرو (جيڪو سمن جي خاندان مان هو). ۲۸. سخي، دانا. ۲۹. گهڻو. ۳۰. پڻ کان. ۳۱. وڌيڪ، بهتر، سرس. ۳۲. دانا، عقلمند، ڏاهي. ۳۳. ڪچهري، مجلس. ۳۴. هلي، جاري آهي. هر ڪنهن جي زبان تي آهي. ۳۵. ڳالهه. گفتگو. ۳۶. وڏي مائهوءَ، سکر مائهوءَ، سردار. ۳۷. سوال جواب ڪري. تقرير ڪندي، وڪالت ڪري. ۳۸. مهندار، اڳواڻ، ابا ڏاڏا. ۳۹. سرخرو ڪڻا، مرڪايا، سڙها ڪڻا.

مَٿِي اڱڻ آئيا، سُونَهَن لڳا سِير،
 جِئائين نَبِي نڱئو، پَرِي مُبَارَك پِير،
 سَارِي شَفِيعَ جَامَ ڪِي، هِينئڙِي لڳِي هِير،
 پڳا ڪوٽ ڪُفَارَ جا، اچِي عَلِيءَ شِير،
 لَٿا ڏک سَڪَ ٿِيئا، ٿِي واڏائِيءَ وِير.

۱. ٿي. ۲. صحن، پٿر، اڳڙ، ۳. بهڪڻ، وٺڻ، ۴. گس يا واٽون (جن تان محبوب آيا)، ۵. جتان، جنهن جاءِ يا هنڌ تان، ۶. خبر ڏيندڙ يا رسول (حضرت محمد مصطفيٰ صلعم)، ۷. نڪتو، لنگهڻو، ۸. کڻي، ۹. سڳورا، ڀلارا، برڪت وارا، پاڪ، ۱۰. قدم، پڳ، وڪون، ۱۱. ياد ڪري، سنڀالي، ۱۲. شفاعت ڪندڙ، سفارش يا ڀارت ڪندڙ، ۱۳. سردار (سنڌ جي سمن حاڪمن جو لقب)، ۱۴. هينئڙي ڪي، دل ڪي، ۱۵. ٿي، ۱۶. عادت، گت، علت، چشڪو، مزو، ۱۷. توڙڻا، پور ڪڻا، ڪيرايو، ۱۸. قلعا، ڳڙھ، پناھ جون جايون، ۱۹. ڪافرن، انڪار ڪندڙن، نافرمانن، هٽيلن، ضدین، ۲۰. اسلام جي پيغمبر حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن جي سوٽ ۽ نياڻي جو نالو، ۲۱. شينهن، بهادر، ۲۲. ختر ٿڻا، پورا ٿڻا، ۲۳. اهڃ، تڪليفون، ۲۴. سهنج، آسائشون، ۲۵. واڏائيءَ جي، مبارڪ جي، خوشخبريءَ جي، ۲۶. مهل، وقت.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر بلاول^۱

داستان تئو

۱

لِيَلْبِي لَعْنَتِي^۲ كِي، اُٿِيءَ^۳ مِ آهي،
اَنڌو^۴ مُون عَلِيلَ تي، سِيَنُو^۵ تَو سَاهِي،
عَلِي شَاه^۶ اُچِيح تُون، تَنِهِن^۷ كَافِرَ تي كَاهِي،
لُٿِي^۸ وَجْهَ لاهِي، مَثُو^۹ مَجُوسِيءَ جو.

۲

مَارِ مِ^{۱۰} مُطِيعَل^{۱۱} كِي، مَجُوسِيءَ^{۱۲} كِي مَارِ،
وڌِي^{۱۳} جَنگِ مِ وَسَارِ، نَنڊِيَانِ^{۱۴} نَفْعُ نَاهِ كِي.

۳

نَنڊِيَانِ^{۱۵} نَفْعُو نَاهِ^{۱۶} ڪو، وڌِي^{۱۷} وَسَارِي،
مَجُوسِي مَارِي، اَصْغَرَڌِي^{۱۸} اُچِيح تُون*.

۱. اٺ جي نڪ جي چوٽيءَ يعني اُٿيءَ ۾ پيل يا وڌل ڪاٺيءَ جو ٽڪر يا سَٿَ جو ڪڙو جنهن ۾ مهار وجهي آهي، چمر، ناڪيل، ناڪيلي. ۲. لعنت جو لائق، لعنت نيل، ڏڪاريل، فسڪاريل، بدبخت، شامت زدھ (نفس امارو)، ۳. تائين، جيڪو اکين کان ڏسي نه سگهي. نانسانسي، بي حياءِ، بي شرم (نفس ڏانھن اشارو)، ۴. بيمار، ضعيف، هيٺي، لاچار، ۵. ڄاڻي، آڙھ، ۶. ٿاڻي (سينو ساھي = آڪڙ يا غصو ڪري، وڙھن يا مقابلي ڪرڻ لاءِ تيار ٿي)، ۷. اي حضرت علي ع (علي ع حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن جي سؤءَ ناليءَ جو نالو آهي)، ۸. بادشاهه، سلطان، ۹. ڪفر ڪندڙ، خدا جو منڪر، بي دين، منحدر، مليح (نفس ڏي اشارو)، ۱۰. حملو ڪري، ڄلھ ڪري، ۱۱. ڪٽي، ۱۲. (ڌڙ کان) جدا ڪري، ۱۳. سِرَ، سسي، ۱۴. باھ جي پوجاريءَ آتش پرست، گير (نفس اماري)، ۱۵. جنگ ڪر، حملو ڪر، ۱۶. مضيق ڪيل، تابع ڪيل، مڃايل (نفس مطمئنہ)، ۱۷. ويڙھ، لڙائي (وڌي جنگ = جهاد اڪبر، نفس اماري سان جنگ)، ۱۸. دل تان لاه، ۱۹. ننڍيءَ (جنگ) مان، جهاد اصغر مان يعني ڪافرن يا خدا جي منڪرن جي خلاف جنگ مان، ۲۰. فائدو، لاڀ، حاصلات * مجوسي (نفس) مارڻ بعد يعني جهاد اڪبر پوري ڪرڻ کان پوءِ جهاد اصغر يعني ڪافرن سان جنگ ڪرڻ جي سوچ ڪج.

۴

اَصْغَرَ ڏي آهين گهٽا، تون اڪبر ڏي آءِ،
مَتان لوڙو، لاهين، مَجُوسِيءَ مَتان^۷
حيدر جي هٿان، وڙهه تہ ويري ماريين^{۱۲}.

■

سوين پٽا سَردار، پانڊپ سين نہ پاڙيان^{۱۵}،
آهي مثل مينهن جي، سخي تهننجي سار^{۱۷}،
حاتم هڙده هزار، جهڙ تهننجي جهپٽا^{۲۴}.

۶

جهڙ تهننجي جهپٽا، هزارين حاتم،
کوڄهن سندا ڪم^{۲۶}، ڪامل رءُ ڪير ڪري^{۲۹}.

۷

کوڄها پس ڪريم^{۳۱}، جي آهين تهننجي آسري^{۳۲}،
پائي پنهنجي پاٽ ۾^{۳۴}، سگهو ڏي سليم^{۳۵}،
هٿان تو حليم^{۳۷}، وڙ پڻ وڃن واسٽا^{۳۹}.

۱. جهاد اصغر، ننڍي جنگ = ڪافرن سان جنگ. ۲. جهاد اڪبر، وڏي جنگ، نفس اماري سان جنگ. ۳. مڇن، اصل نہ. ۴. جهڙو، جنگ، هلڙ هنگامو، ۵. ختم ڪرڻ، ۶. آتش برست، ۷. تان، ۸. آزدها کي چيريندڙ يعني وڏي نانگ کي چيريندڙ (حيدر، اسلام جي پيغمبر حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن جي سؤٽ ۽ نائيءَ حضرت علي جو لقب آهي)، ۹. هٿ سان، مدد سان، وسيلي سان. ۱۰. (نفس اماري سان) ويڙهه يا جنگ ڪر. ۱۱. دشمن (نفس)، ۱۲. نابود ڪرڻ، ۱۳. سون جي تعداد ۾. ۱۴. اڳواڻ، رهبر، مهندار. ۱۵. سنڌ جي سمن حاڪمن جي خاندان جي هڪ سخي ۽ بهادر جکري نالي مرد ڏانهن اشارو آهي، ۱۶. برابر ڪريان، مٿ يا هڪ جهڙا ڪري پائيان. ۱۷. وانگر. ۱۸. برسات. ۱۹. اي سخي (جکرا)، ۲۰. سنيال، سخا، خيرات، بخشش. ۲۱. عربستان جي هڪ سخيءَ جو نالو. ۲۲. ارڙهن (هڙده هزار = هزارن جي تعداد ۾، بي انداز)، ۲۳. (سخاوت يا فياضيءَ جي) ڪڪر. ۲۴. مات ڪٺا، شڪست خوردم ڪٺا. ۲۵. بچڙن، بدڪارن، بُرن، عيبدارن، بد صورت وارن، ۲۶. جا. ۲۷. حاجتون، مطلب، ۲۸. خدا رسيد، بزرگ، نيڪ، ڀلائي، ڏوه گناه کان پاڪ، ۲۹. کان سواءِ، ۳۰. ڏس، ۳۱. اي ڪريم، اي ڪرم يا مهرباني ڪندڙ، اي سخي، ۳۲. آسري تي، پروسِي تي، ڏي تي، ۳۳. وجهي، ۳۴. ٺڪر يا ڪاٺ جي وڏي تاسري تانءَ، ۳۵. جلد، ۳۶. اي سليم، اي ڪامل، اي حليم، اي نيڪ، ۳۷. کان، وتان، ۳۸. بدڪار، گنهگار، غير، ڌاربان، ۳۹. سرها يا خوشبودار ٿئو، سرهاڻ يا سڳند پرايو.

۸

جُ۱ اُڌم۲ئو اَڄُ، تہ وسَندو سَوَن۴ قُڙي۵ن،
جَال۶ ڏي۷يندو جَہنگُ۸، جُنڱُ۹ ڏي۷يندو جَڪرو۱۰.

۹

اُڌم۱۱ئو اوڙاھُ۱۱، لَڪ۱۲ن وَهِن۱۳ واھُڙا،
سَمي۱۴ سَرو چَڪايو۱۵، پيئي۱۶ شاھُ گدا۱۷،
راھو۱۹ءَ جي رهاڻ۲۰ ۾، نڪو۲۱ وڌي نہ ڊاءُ،
هو تائي۲۲ هٿان، وڙي۲۳ پڻ وڃن واسِئ۲۵ا.

۱۰

راھو تَنہنجي ريت۲۷، پَرَگندي۲۸ن پَڌري۲۹،
گهٽا گهوڙي چاڙھڻا، تو مُسافر۳۰ مسيت،
پُچين ڪانہ وڌيت، جي آيا سي اگھڻا۳۴.

۱۱

راھو۲۷ءَ جا رھڻا۲۵م، سَنيھا۲۶ سَري۲۷ر ۾،
بِئَا در وِسَري۲۹ام، ڏني جَادَم۴۱ جَڪري۴۲.

۱. جيڪڏھن، ۲. (سڃاڻ جو ڪڪر) جوش ماريو، ۳. ورکا ڪندو، نجاور ڪندو، ۴. سون (زرد رنگ جي قيمتي ڌاتوءَ) جون، ۵. فريون، بوندون، مينهن، ۶. گهو، جهنجو، ۷. ڏو ڪرائيندو، پيٽ پريندو، سِر ڪندو، ۸. جهر جهنگ، سارو ملڪ، ۹. جوڌو، يهلوان، فقيرن جو ٿولو، ۱۰. سنڌ جي سمن حاڪمن جي خاندان جي هڪ سڃي ۽ بهادر سردار جو نالو، ۱۱. درياءَ، سمنڊ، ۱۲. لکن جي تعداد ۾، اڪيچار، ۱۳. ننڍا واھ، ڪسيون، ۱۴. جڪري، جيڪو سمن جي خاندان مان هو، ۱۵. شراب، ۱۶. ٺاهيو، ۱۷. بادشاهه، امير، سردار، ۱۸. فقير، غريب، مسڪين (شاهه گدا = امير توڙي غريب)، ۱۹. هڪ منهنور سڃي سمي سردار جو نالو (هتي مراد جڪرو آهي)، ۲۰. ڪجهريءَ، مجلس، ۲۱. ڊپ، خوف، خطرو، ۲۲. محبوب يعني جڪري (سڃيءَ جو محبوب بنهون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو ان ڪري بنهونءَ کي هوت جو اولاد يعني هوتاڻي چيو ويندو هو)، ۲۳. کان، وٽان، ۲۴. بدڪار، دشمن، غير، ڌاريا، ۲۵. سرها يا خوشبودار ٿيو، سرهاڻ يا سڳند ماڻهو يا حاصل ڪريو، ۲۶. اي راهو (اي جڪرا)، ۲۷. پر، رسم، عادت، ۲۸. برڪندن ۾، پرڏيهن ۾، غير ملڪن ۾، ولاتن ۾، ۲۹. منهنور، ۳۰. گهوڙي تي، ۳۱. تو چاڙهڻا، تو سوار ڪڍا (گهوڙي چاڙهڻا = تونگر يا آسودا ڪڍا)، ۳۲. مسافر مسيت = مسيت يعني مسجد جا مسافر، بي اجهي ماڻهو، مسڪين، غريب، ۳۳. سبب، تفصيل، ذات يا نسل جي خبرچار، وڌ ننڍائي، ۳۴. قبول پڻا، مقبول پڻا، ۳۵. مونکي رهڻا يا جاءِ گزين پڻا، ۳۶. بيگار، نياپا، ۳۷. بدن، دل، ۳۸. دروازا، گهر، ۳۹. مون کان وسرڻا يا دل تان لهي وٺا، ۴۰. ڏسن سان، ۴۱. جادو سمي جي اولاد مان، ۴۲. جڪري جي.

(۱۲)

ذَنِي جَادَمَ جَكْرِي، چِتَ نَه پَئَا چَرَهَن،
تَه كُوَه كُوَه كَجَن، جُه سَر لَپِي سَپَرَو.

۱۳

تَرَتَرِ كِيمَ تَرَس، سَر نِهَارِج سَپَرَو،
ذِينْدُ لَكَ لَطِيف چَئي، راجَ رَاهَوءَ جِي رَس،
وَلَهَا جِنَهَن وَنَهَّانَ كِئا، پَاگَ تَنَهِن جِي پَس،
كُوڙِيَن لاهي كَس، جُه گَالَهَائِي گَاتُ كُئي.

۱۴

سَمُون سَخَاوَتَ جِي، اُپُو پُچِي پَر،
كُونِي كَنگَالَن كِي، ڏي دَلا سَو دَر،
مَٺِي وَلَهَن وَر، ڏَهَاڙِي ڏَا تَارَ جِي.

۱۵

وِينو ڏي ڏَا تَار، بَدِئُو مَٺِڪَ مُوڙِيَن،
ڪَمُ نَه جَاڻِي ڪِي پُئُو، وَجَا جو واپار،

۱. ڏسڻ سان. ۲. سخيءَ. ۳. جڪري جي (جڪرو سنڌ جي سمن حاڪمن جي سخي جادو سمي جي خاندان جو هڪ سخي سردار هو).
۴. چِت تي، دل تي. ۵. اچڻ. ۶. پاد بون. ۷. چو. ۸. پائيءَ هٿ ڪرڻ لاءِ زمين ۾ کوٽيل اونهيون ڪڏون. ۹. کوٽجڻ. ۱۰. تڙ تڙ = هر هڪ جيڪڏهن. ۱۱. تلاءُ، چشمو. ۱۲. ملي، هٿ اچي. ۱۳. (پائيءَ سان) پريل. ۱۴. ڪنان ڪن يعني ڪيرن تائين جڪار. ۱۵. تڙ تڙ = هر هڪ يا هر ڪنهن تڙ تي. ۱۶. ڪوهه تي. ۱۷. چشمي يا تلاءُ تي. ۱۸. نه. ۱۹. واجهه يا بيهه (راضي ٿي). ۲۰. گولج. ۲۱. توکي ڏيندو. ۲۲. لکن جي انداز ۾ يا تمام گهڻي (خبرات يا دان). ۲۳. راج ۾، حڪومت ۾، ملڪ ۾. ۲۴. مشهور سخي سردار جو نالو (جڪري)، ۲۵. پهچ. ۲۶. سجا. ۲۷. پينگيا، ڪنگال، مسڪين. ۲۸. سڪا، آسودا، شاهوڪار. ۲۹. پڳ، پتڪو، سرداري. ۳۰. ڏس (پاڳ پس = حاضري ۾، خدمت ڪر). ۳۱. ڪوڙين جي. ۳۲. ڪروڙن (بي انداز ماڻهن) جي. ۳۳. ختم ڪري، مڃي، ميساري. ۳۴. فڪر، مونجهارو (ڏوهن ۽ گناهن جي ڪري دل تي چڙهيل) زنگ، ڪٽ، ميل. ۳۵. تقرير ڪري (سفارش يا شفاعت جي انداز ۾). ۳۶. گچي، ڪنڌ، سر. ۳۷. مٿي يا اوچو ڪري. ۳۸. جڪرو، جيڪو سمن حاڪمن جي خاندان مان هو. ۳۹. فياضيءَ، خبرات، ۴۰. بيٺو. ۴۱. معلوم ڪري، ۴۲. ريت، نمونو، ۴۳. سڌ ڪري، پڪاري، ۴۴. آسرو، ڏي، تسلي. ۴۵. (پنهجي) گهر جي در تي. ۴۶. تي. ۴۷. مهرباني، نوازش، ۴۸. هر روز، سدائين، هميشه. ۴۹. سخيءَ، ڪريم، ۵۰. موتي، ۵۱. هيرا، جواهر، ۵۲. موڙين ۾، ۵۳. موڙين ۾، ۵۴. موڙين يا ڳوٺن جي حساب سان، ۵۵. ڏنڌو، واپار، ۵۶. عقل، ۵۷. ڄاڻ، معرفت، حڪمت.

لٽو ڏيھہ ڏُڪارُ، جُنڱَ سَامَائي جَڪري.^۱

۱۶

اَلا جُنڱَ جِيئن، اَجھي جَني گھاريان،^۷
شالَ مَ سُڪي وَيَري، جِيئائين پي پين،^{۱۵}
مَرَڪڻ اَگَڙين، جَن ڏئي مُون ٿئي.^{۱۸}

(۱۷)

اَهيون اَجھي جنهن جي، تنهن وڏي جامَ جمار،^{۲۳}
باجھہ جنهن جيءَ ٻار، اٿئي پهر اگوندرآ.^{۲۶}

۱۸

پيرَ پَرندي نَرِئا، ايندي لٽي اُج،^{۲۲}
منجھہ وَيَري سَچ، گر لڏي رڻ اُڪارين.^{۲۸}

(۱۹)

جي تون آسائو آهيئن، وانءُ پاندپ پاس،^{۴۲}
گھوڙا هيرَوَهڻيا، وٺي آءُ وٽانس،^{۴۴}
پَرندي پئاس، سَتي سَخاوتَ جي.^{۴۸}

۱. خٽر ٺٺو، ۲. ڏيهر تان، ملڪ تان، ۳. قحط، ڌرت، ۴. بهادر، بهلوان، جودِي، ۵. سامائي، چمندي، پيدا ٿيندي، سمجھدار ٿيندي، ۶. جڪري جي (جڪرو، سنڌ جي سمن حاڪمن جي خاندان جو هڪ سخي سردار هو)، ۷. اي الله، شال، ۸. جيئرا يا زندهه رهن، حيات هجن (سدائين)، ۹. اجهي ۾، پناه ۾، ڀروسي يا آڌار تي، ۱۰. جني جي، ۱۱. رهاڻ، (عمر يا حياتي) گذاريان، ۱۲. خشڪ ٿئي، ٺوٺ ٿئي، بي آب يعني بنان پاڻيءَ جي ٿئي، ۱۳. بريت يا بيابان ۾ پاڻيءَ جي ننڍي کوهي، ويتر، ۱۴. جنهن مان، ۱۵. واٽهڙو، مسافر، ۱۶. فخر، خوشي، ۱۷. اڳڙين کي، نيشن کي، ۱۸. جنجي، ۱۹. ڏسڻ سان، ۲۰. منهنجي، ۲۱. ڊگهي، ڊراز، طويل، ۲۲. جام جي، سردار جي، جڪري جي (جام، سنڌ جي سمن حاڪمن جو لقب هو)، ۲۳. عمر، حياتي، ۲۴. پاڇه سان، مهربانيءَ سان، نوازش سان، ۲۵. سامر يعني (پناهه هٿ) ٻار بچا، اولاد، عيال، گهراڻا، ڪٽنب قبيل، ۲۶. اٿئي بهر = سدائين، هر وقت، ۲۷. بي گوندرآ، بنان گوندر يعني فڪر جي، خوش خورم، ۲۸. قدم، ۲۹. اوائل ۾ ئي، شروع کان ئي، بهرائين، ۳۰. ٺڌا ٺٺا (پير ٺٺا = خوشي ٺي، آرام ٺٺو)، ۳۱. اچڻ وقت يا اچڻ سان (محبوب جڪري جي)، ۳۲. پياس، ۳۳. مَر، ۳۴. سخت ڪٽڻ، ويران، ۳۵. بريت، بيابان، ۳۶. سنبال، سار، ۳۷. ڪٽي ورتي، ۳۸. رڻ اڪارين = رڻ جي اُڪاريندڙن، رڻ جي سونهن يا رهبرن، ۳۹. جيڪڏهن، ۴۰. اميدوار، سوائي، ۴۱. وڃ، ۴۲. بهادر، سخي (جڪري)، ۴۳. وٺ، ۴۴. هٿ هيري، هيريل، بائيل، ۴۵. ان کان، ان وٽان، ۴۶. شروع ۾، چمن مهل، ۴۷. ان کي ٺٺي، ۴۸. سب يعني صدف جو هڪ پَر جنهن ۾ ٻارن کي کير يا دوا پياربي آهي، فڪي (ستي پئاس = ان کي ستي پيل آهي يعني هير يا عادت آهي)، ۴۹. فياضيءَ، خير، سخا.

۲۰.

جِي ٽُون آسائو آهيڻ، تَه هَلِي پَسُ حَسِيْبُ،
تُرَتِ مِ طَبِيْبُ، ٿِيندو وَڏَلُ وَاڍوڙِيَن جو.

۲۱

جِي ٽُون آسائو آهيڻ، تَه وانءُ جَگري لائي،
مَتَان وَڙُ وِجائيڻ، ڪِنهن بي دَرِ لِيائي،
سَمِي سَامائي، چِندا لائي چَارَڻين.

۲۲

جِي ٽُون آسائو آهيڻ، تَه چَانُٺُ بي مَ چوڙ،
ڪِيَرَا ڪُميَتَن جَا، ڪَٽِي آڻِي ڪوڙ،
ان دَرِ عِرَاقِي گَهٽا، ٽُون چَانُگُون ڪِئو چوڙ،
تِنهن سَيِيَدَ وَڏِي سوڙ، جنهن مِ مَتُو هَنِيو مَگڻين.

۲۳

ٽُون اوڍِرُ ٽُون اوڍِڪو، ٽُون آجَهو ٽُون آڳُ،
هَتِ پُڻ تَنهنجو تَڪِئو، مَهِنْدِ پُڻ تونهيڻ مَآڳُ،

۱. جيڏهين. ۲. اميدوار، سوالي. ۳. وڃي. ۴. ڏس. ۵. دوست. محبوب (جڪرو) جيڪو سنڌ جي سمن حاڪمن جي خاندان جو هڪ سخي سردار هو. ۶. سيگهه، ٿوري وقت، ساعت کن. ۷. حڪيم. ويڇ. معالج. دوا ڏيندڙ. ۸. وڏو، بزرگ، وڏي شان ۽ عزت وارو. ۹. گهايلن، زخمين، قتيبن، بيمارن. ۱۰. وڃ. ۱۱. وٺ. ۱۲. مڇن، بلڪل نه. ۱۳. ڀڄڻ، عزت، شان، آبرو. ۱۴. در تي، دروازي تي، گهر تي. ۱۵. عاجزيون ڪري، نيزاريون ڪري، ايلاز ڪري، مٿيون يا ويٺيون ڪري. ۱۶. سمي (جڪري، جيڪو سمي خاندان مان هو) جي. ۱۷. سامانجن سان، پيدا ٿين سان، چمن سان، سمجهه واريءَ وهيءَ يا عمر کي پهچڻ سان. ۱۸. چنتا، ڳڻتي، فڪر. ۱۹. ختم ڪئي. ۲۰. جارڻ جي، بيٺو فقيرن يا مڱهارن جي. ۲۱. گهر جي دروازي جي جوڪٽ جي هيٺين ڪاٺي. ۲۲. لنگهي وڃ، ٿي وڃ (جانث چوڙ = گهر ۾ اندر لنگهي وڃ). ۲۳. جوابي مال کي ٻڌڻ لاءِ ڪاٺ جا جهنيارا ننڍا ٽڪر. ڪلا. ۲۴. گهوڙن (جاڪليٽي رنگ جي). ۲۵. هٿ ڪري. ڪٽي. ۲۶. زمين ۾ ڳڙهه. ۲۷. در تي. ۲۸. عربي گهوڙا. ۲۹. ٿلهي ۽ ڪپهه پيل رلي جيڪا سرديءَ ۾ سمهن مهل مٿان وجهبي آهي. (هن مان مراد حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن آهن). ۳۰. ڏن، قطارون. ۳۱. ڪاهه، وٺي وڃ. ۳۲. سيد جي، سردار جي. ۳۳. سڙ، سسي. ۳۴. وڏو، لڪايو. پناهه ورتي. ۳۵. مڱڻ، بيٺو فقيرن. ۳۶. اوڍڪو، اوچڻ، اوڏو، ڍڪ، پردو، پناهه، پوشاڪ، چانو، آجهو، پاڇو. ۳۷. ڀروسو، آڌار، وسيلو، سردار. ۳۸. آڌار، ٿيڪ، پناهه. ۳۹. اڳيان، قيامت ۾. ۴۰. صرف تون، آڌار. ۴۱. آڌار.

سي لورِ بُون ڏينِ لاڳُ، جي اجهي آيون اَبَڙي.^۵

۲۴

اڪين سوئي اورڪيو، جو ڪنين سُمِ ڦرن،^۹
ماءُ منهنجو من، ڄام پسندي پتئو.^{۱۴}

(۲۵)

ڏکو دارُونءِ هيڪڙو، جي وڪامي پدم،^{۱۹}
سَمُون دم قدم، ٿو جال پياري جڪرو،^{۲۱}

(۲۶)

ڏکو دارُونءِ هيڪڙو، جي وڪامي نيل،^{۲۳}
سَمُون ڄام سبيل، ٿو پوڄ پياري پهيڙا،^{۲۶}

(۲۷)

سمي سامائي، سمر گئون سائئا،^{۲۹}
چنا چانئي چڙئا، منهن مهمائي،^{۳۲}
هلبو هاڻي، جت وحدت جو ويءُ وهي.^{۳۸}

۱. مڪهارئون، ڦيرائون، لنگهيون، نادار عورتون، مسڪين عورتون، ۲. ڏين لاڳ = مڃتا يا نذر ڏين، ۳. جيڪي، ۴. اجهي ۾، پناه ۾، ۵. اَبَڙي جي، اَبَڙي سمي جي، جيڪو سومرن جي خاندان مان هو ۽ ڪڇ رياست جي هزار شهر جو سردار هو، ۶. سڃاتو، ڄاڻي ڏنو، ۷. ڪن سان، ۸. مون سئو، مون ٻڌو، ۹. سمن خاندان جي هڪ سخي سردار جو نالو، ۱۰. اي ماءُ، اي امڙ، ۱۱. دل، ۱۲. ڄام ڪي، سردار ڪي، ۱۳. پسن يا ڏسن سان، ۱۴. وسهيو، ويساه ۽ اعتبار ۾ اچي ويو، مطمئن ٿيو، ۱۵. وزن يعني تور جو ماپو، سير جي آسي بڻي، ٽولو، ۱۶. دارُونءِ جو، شراب جو، ۱۷. جيڪڏهن، ۱۸. وڪرو ٿئي، فروخت ٿئي، ۱۹. پدم يعني ڏهه لک ارب رپين جي برابر (هڪ ارب برابر هڪ سو ڪروڙ جي)، ۲۰. جڪرو، جيڪو سمن حاڪمن جي خاندان مان هڪ سخي سردار هو، ۲۱. دم قدم = هر هر، حياتيءَ يا زندگيءَ تائين، هر حالت ۾، ۲۲. جنهنو، ڄام، گهڻو، ۲۳. نيل يعني ڏهه هزار ارب روپين جي برابر، ۲۴. تمام گهڻو، ڪاٽي ڪان ٻاهر، بي حساب، ۲۵. بي انداز، ڄام، ۲۶. وانهڙو، مسافر، ۲۷. سمي جي، ۲۸. سامانجن بعد ڄمن بعد سمجهه واريءَ عمر کي پهچڻ کانپوءِ، ۲۹. تو شي يعني تون جا سامان، مسافريءَ جا سامان، ۳۰. اي ساڻيو، اي دوستو، ۳۱. ڪڪن جا ٺهيل گهر، منهن، چير، ۳۲. وڃائي، پڪيڙي، کولي، ۳۳. وڏي، بزرگ، سردار، ۳۴. وڃيو، ۳۵. هيٺ ٿي، هن مهل ٿي، ۳۶. هيڪڙائيءَ، هيڪاند، مڀلاب، ۳۷. سرسبز ساوڪ سان ٻريل ميدان، بهشت يا جنت نما ميدان، واپار، ۳۸. کليل آهي، جاري آهي.

۲۸

اهڙيءَ آس آيار، پارئون جهليئون نه رهي،
بيلي ۽ گرنار، ائو گنگا جر جگرو.

۲۹

ڏمريون ته ڏي، پرچئون ته پات پري،
جنگ جگري ڪي، پئي چڱيون چت ۾.

وائي ۱

مون ڪي دوست حبيب جو، آسرو آهي،
جان جان اوڏا گرها، پڄان تان گاهي،
موت منهنجا سڀرين، واڳون ورائي،
آهي ڪم ڪريم جو، جيئن لنگا لنگهائي،
لطف سان لطيف چئي، موڙها ملائي،
شفاعت جا شفيع جي، تنهن ۾ ڦير هڏ ناهي،
مير محمد ڪارڻي، جو اڙيا چٽائي.

۱. ڪنهن اهڙيءَ ۲. حاجت، غرض. ۳. گهڻيءَ (اس اڀار = گهڻيءَ حاجت سبب)، ۴. ڪنڊيون، ڪنارا، پاسا، ۵. روڪڻو، رنڊڻو، بندڻو، ٽڪي، قابو ٿي، جهلجي، ۷. بيلي ۾ (بيلو، ڪڇ جي رڻ ۾ ڪڇ جي ڪنار قريبي هڪ مشهور ٻيٽ آهي)، ۸. گرنار ۾، (گرنار، رياست جهوناڳڙهه ۾ هڪ شهر آهي)، ۹. سڻو، وارد ٿيو، پهتو، ۱۰. گنگا جو (گنگا، هندستان جي اتر پرديش رياست ۾ هڪ ندي آهي جنهن جي پاڻيءَ کي هندو ماڻهو پوتر ۽ پاڪ سمجهندا آهن)، ۱۱. جل، پاڻي (گنگا جر مان مراد جگرو آهي جيڪو سنڌ جي سمن حاڪمن جي خاندان ۾ هڪ سخي سردار هو)، ۱۲. ڪاوڙيو، ناراض ٿيو، ۱۳. خالي نه موندائي يعني ٿورو گهڻو ضرور ڏي، ۱۴. راضي ٿيو، ۱۵. پانيون، پانوڙا، ٺڪر يا ڪاٺ جا وڏا تراڪڙا ٿالهر، ۱۶. پهلوان، جوڌي، سخي، ۱۷. پئي ڳالهيون (ٿورو ڏين يا بات پري ڏين)، ۱۸. موچاربون، سڻيون، ۱۹. دل، من، ۲۰. يار، سڄڻ، محبوب، حبيب، ۲۱. ڏي، ڏي، ۲۲. جيسٿائين، ۲۳. ويجهو، نزديڪ، قريبي، ۲۴. اٺ، ۲۵. پنهنجن، رسن، ۲۶. هلي، بند ڪري، ۲۷. واپس آڃ، ۲۸. برين، محبوب، ۲۹. مهارون، اٺن جي نڪن ۾ پيل نوزيون، ۳۰. ڦيرائي، ۳۱. فعل، ڏندو، ۳۲. ڪرم ڪندڙ، مهرباني ڪندڙ (حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن)، ۳۳. عبيدار = جڏا، گنهگار، ۳۴. اڪاري، يار ڪري، ۳۵. مهربانيءَ، نوازش، ڪرم، ۳۶. منجهيل، موڳا، واٽڙا، پريشان، ورسيل، ۳۷. گڏي، ۳۸. (گناهين جي معافي لاءِ) سفارش، يارت، ۳۹. شفاعت ڪندڙ (حضرت محمد صلعم جن)، ۴۰. گمان، شڪ، ۴۱. هرگز، بنهر، ۴۲. سردار، ۴۳. وسيلو، حامي، شفيع، ۴۴. اڙيل، ڦاٽل، ۴۵. آزاد ڪرائي.

وائي ۲

دِڪَ دِڪِيندو مُونَ نَه چَدِيندو، شَفِيعُ شَافِعُ سِيرِين،
 اَنڌا اُونڌا آگُڙڙا، سِي نِيَباھِي نِيندو،
 وَتَّان ويچَڙارَن جِي، داڙو پاڻ دَرِيندو،
 جِي ڏھارِين ڏاگُڙڙا، لَڪَ سِي لَنگھائِيندو،
 نُورُ ناکارو نَه ڪَري، مُحمَدُ مَنَتُ مَچِيندو،
 پاڻ سُجائي پاڻھِين، ڪَامِلُ ڪَرَمُ ڪَرِيندو،
 تَنَبُو آڻِي تَاوَمَر، عَاصِيَن لِيءِ اَدِيندو،
 داڻا دوزخِيَن ڪِي، لِينگھو لَهرايِيندو،
 رَسَن وِيرَ رَسِي ڪَري، مُشڪُ رَنگُ مَتِيندو،
 هِتَ پَن حامي هِن جَو، اِگَنان اِگھ تِيندو،
 طُھورا تَرِين ڪِي، پاڻڊُ پئارِيندو،
 رَحْمَةُ لِّلْعَالَمِين، اَهڪِيءِ اِگھ تِيندو،
 اُتي عَبدُاللطيف ڪِي، هادي هَت جَهليِيندو.

۱. پردا، پوش، اوچن، ۲. مٿان (منهنجي يا اسان جي) وجهندو، ۳. مونکي، ۴. نظرانداز ڪندو، ۵. شافع، شفاعت ڪندڙ، (گناهن جي معافيءَ لاءِ) سفارش يا پارت ڪندڙ (اسلام جو پيغمبر حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن)، ۶. پرين، محبوب، ۷. نابين، اکين کان نه ڏسي سگهندڙ، گمراه، ڀليل، ۸. ابتدا، ابتدا، ڪنڌ هيٺ ڪيل، جاهل، بي خبر، ۹. تڙيل يا ٽاڀڙيل (وات کان)، ۱۰. ٺاهي نيندو = توڙ يا بچاڙيءَ تائين گڏ يا ساٿ وٺي هلندو، ۱۱. پاران، طرفان، ۱۲. بي واهن، نمائين، عاجزن، ۱۳. شفيع، حمايتي، ۱۴. خود، ۱۵. ڳالهائيندو، سفارش ڪندو، ۱۶. ڏوهارين کي، گنهگارن کي، ۱۷. مشڪلاتون، تڪليفون، اهڃاڻ، لڪ، مصيبتون، ۱۸. لاهيندو، ختم ڪندو، ۱۹. روشني يا سوچڻو يعني حضرت محمد مصطفيٰ جنهن کي خدا جو نور چيو ويندو آهي، ۲۰. انڪار، نت ناء، ۲۱. وينتي، عرض، سوال، ۲۲. قبول ڪندو، ۲۳. برکي، سٺي ڪري، ۲۴. خودبخود، ۲۵. خدا رسيدو، ڏوهن گناهن کان پاڪ، ڀلارو، بزرگ، ۲۶. مهرباني، نوازش، باجهه، ۲۷. ڪندو، ۲۸. خيمو، ڪپڙي جو عارضي گهر، ۲۹. (قيامت جي ڏينهن جي) گرميءَ، تيش، ۳۰. گنهگارن، ۳۱. لاءِ، واسطي، ۳۲. ڪوڙيندو، لڳائيندو، ۳۳. سخي، ۳۴. جهنمين، نرگ بر ويندڙن، ۳۵. جو، کان، تان، ۳۶. (گناهن جو) داغ، نڪو، ڪلڪ، ۳۷. ختم ڪرائيندو، ميسارائيندو، ۳۸. رسن جي، ضرورت يا مدد جي، ۳۹. مهل، وقت، ۴۰. ٻيڇي، ۴۱. ڪارو، سياهه (مشڪ جهڙو)، ۴۲. ورن، جٺ، داغ، ۴۳. مڃيندو، لاهيندو، ختم ڪندو، ۴۴. هن جهان ۾، ۴۵. مددگار، ۴۶. گنهگارن ڏانهن اشارو، ۴۷. اڳتي، مهند، قيامت ۾، ۴۸. پرجهلو، آڌار، وسيلو، ۴۹. (بهشت جو) پاڪ پاڻي، ۵۰. اڃايلن، ۵۱. سردار، سخي، ۵۲. جهانين لاءِ رحمت، حضرت محمد صلعم جن، ۵۳. اهڪيءَ ۾، مشڪلات ۾، ۵۴. رهبر، هدايت ڪندڙ، ۵۵. مدد ڪندو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر بلاول

داستان چوٿون

۱

وڳند وري آڻيو، وسڻين کين وندوس،
گندي ماني ماڳ موچارو، پاسي پير ٿئوس.

۲

وڳند وري آڻيو، پينارئون پوءِ،
محڪم لڳس موچڙا، ذرو نه ڏنس جو،
اڻو اڻن چوءِ، ته پيران پاسي نه ٿئان.

۳

وڳند وري آڻيو، بدو بي نماز،
جيئن تير مٿي باز، وڳند تيئن خوشبوءِ تي.

۴

وڳند وري آڻيو، بدو سين بدبوءِ،

۱. شاهه سائينءَ جي هڪ فقير جو نالو، ۲. موٽي، ۳. ڳوٺن يا وسندين (جي ماڻهن)، ۴. ان کي وڌو يعني ان کي پهرايو يا پيش ڪيو (گندو ڪپڙو يا کاڌو)، ۵. ڪپڙو، پوشاڪ، ۶. کاڌو، طعام، ۷. رهڻ جي لاءِ جاءِ يا گهر، ۸. سٺو، چڱو، ۹. وٽ، ۱۰. مرشد، ۱۱. پينارن جي، ۱۲. پويان، پٺيان، ۱۳. خوب، ڏاڍا، ۱۴. ان کي لڳا، ۱۵. جوتا، پادر، ۱۶. ٿورو (طعام يا کاڌو)، ۱۷. ان کي ڏنو، ۱۸. زال، ۱۹. بيٺو، ۲۰. چوي، ۲۱. پيرن کان، مرشدن کان، ۲۲. پري، دور، ۲۳. جهنگلي، اڻ ڄاڻ، جاهل، ۲۴. نماز نه پڙهندڙ، ۲۵. جهڙيءَ طرح، ۲۶. ڳيري جيڏو يا البت وڌيڙو هڪ سهڻو بکي جنهن جي ڪنهن تي ٽڪا ٿي ٽڪا ٿين، ۲۷. تي، ۲۸. هڪ شڪاري بکي، ۲۹. تهڙيءَ طرح، ۳۰. سرهاڙ يا سڳند (مرشد جي)، ۳۱. ڏپ، ڪني بانس، ڇٽ.

خَاوَنَدَ ڌِي ۲ خُوشِ بُوءِ ۳، تَه سَرَهُو ٿِيان سِيگَهه ۴ مِ.

۵

وڳَنَدُ وري آئِيو، ڪِنُو ٿِي ڪوڄهه ۹،
چَڌِي نَه مَوزو، لَڳِيَسَ ۱۱ آرِ عَطَارَ ۱۲ سِين.

۶

وڳَنَدُ وري آئِيو، نِسَ ۱۴ ورو نَرُگَ ۱۵،
گَنَدَا ۱۶ گُلاڻِي ڪَري، سَيِّدَ ۱۸ جو سَرُگَ ۱۹،
عَطَرَ ۲۰ سِين اورُگَ ۲۱، تَه هُئِن سَدائِن ۲۲ سُرُخِرُو ۲۴.

۷

وڳَنَدُ وري آئِيو، ڪوٽِيان ڪُلاتُ ۲۵،
سَنَدو ڪِرڙَ ڪَاڻُ ۲۸، هُنُ نَرُگِيءَ ڪِي نِڪَڻِي ۲۹.

۸

دائِمُ آهي دَرَ تي، وڳَنَدُ ويچَ ۳۳،
عَطَرَ سِين آرو، لَڳَسَ تي لَڌَ ڪَڻِي ۳۶.

۱. اي خاوند، اي مالڪ، اي خدا، ۲. عطا ڪر، بخش ڪر، ۳. سرهاڻ، سڳند (مرشد جي)، ۴. خوش، راضي، ۵. ٿوريءَ دير، جلديءَ، ۶. شاهر سائينءَ جي هڪ فقير جو نالو، ۷. موٽي، ۸. ڀڃڙو، خراب، ۹. بدشڪل، بدصورت، ۱۰. ڄمڙي جو جوراب (مرشد جي پيرن وارو)، ۱۱. ان جي لڳي، ۱۲. محبت، نينهن، ۱۳. عطر يا ڪا به سرهاڻ وڪڻندڙ، ۱۴. پنهنجي، صفا، ۱۵. نرگي، دوزخي، جهنمي، ۱۶. گدلا، غليظ، بدبودار، ۱۷. گلاب جي گل جهڙا سهڻا، لال، گڙها، خوشبودار، ۱۸. سردار يعني اسلام جي پيغمبر حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن، ۱۹. سرگ، يعني بهشت جهڙي صحبت، سنگت، دوستي، ڪن مان ڇڪڻي ڪڍيل عرق (مرشد)، ۲۱. واهپورڪ، ۲۲. هجين، رهين، ۲۳. هميشه، هر وقت، ۲۴. مائائتو، عزت وارو، ڪامياب، ۲۵. ڪوٽريءَ (جي ڳوٺ) کان، ۲۶. ڪُلات، بي وفا، ڪوڙو، ۲۷. جو، ۲۸. وڻ جو هڪ قسم جنهن کي ٻن ڪونه ٿين، ان جي گلن کي نسي، ڪڇي ڦر کي ڏونڻ ۽ ٻڪل ڦر کي پڪا چئبو آهي، هن وڻ جي ڪاڻ مان ٽاڏل يا مصالح ڪهڙن لاءِ ڏندا ٿا هيا ويندا آهن، ۲۹. ڏنڊو، سُونٽو، ۳۰. بلڪل، ضرور، ۳۱. دائمي، سدائين، ۳۲. (مرشد جي) دروازي، ۳۳. عاجز، ويڳائو، ۳۴. محبت، نينهن، ۳۵. تنهن ڪري، ۳۶. ڪهڙن، گڏهن، خجن وغيره جو کوٻر، (ٿڌ ڪٿي = مرشد جي خدمت ڪري).

۹

داتَا سَندي دَرَ تي، وِگَنْدُ وينو پَس،
تِنهن روڳِيءَ کي رَس، جو آلودو آزار سين.

۱۰

داتَا سَندي دَرَ تي، وِگَنْدُ تي وينو،
بَصَر سين بازار ۾، گَر وائِيُون چِينو،
دَرن تِنهن پِينو، جِتِ کُفَرُ تان کِين کي.

۱۱

اَسُور سَندي اَسَري، وينو آهه وِگَنْدُ،
هَڏَنه چَڏي هَنڏُ، آيسِ بُوءِ بَهَار جِي.

۱۲

اَسُور سَندي اَسَرو، وِگَنْدَ کي وڏو،
جُسي ۾ جَڏو، کِئَن تي کُڙا کُڙي.

۱۳

بَانڊو بيلِي نه ٿِيئو، وري اُج وِئو،

۱. ڏاتار يا سخي (مرشد)، ۲. جي، ۳. دروازي، ۴. شاهه سائينءَ جي هڪ فقير جو نالو، ۵. ڏس، ۶. روڳ واري، مريض، بيمار، ۷. بهج (مدد ڪر)، ۸. پريل، مس ٿيل، مبتلا، هاڻو، ۹. بيماريءَ، پيڙا، ۱۰. ترڪاريءَ يا بصر جو هڪ قسم، پيار، ۱۱. دڪانن جي قطار، واپار جي جاءِ يا منڊيءَ، ۱۲. چن، جهڙو، ۱۳. واپاري هندو، هندو، مهتو، ۱۴. هڪ هندوءَ جو نالو، ۱۵. در مان، در کان، دروازي کان، ۱۶. داخل ٿيو، ۱۷. خدا جي ذات ۾ بي بي کي شريڪ ڪرڻ واري حالت، الحاد، ناشڪري، دهرت، بي ديني، ۱۸. ته، ۱۹. کين کي = بنهه نه، ذري برابر نه، ۲۰. اسر يا فجر (واري کاڌي يا مانيءَ)، ۲۱. جي، ۲۲. آسري ۾، انتظار ۾، ۲۳. اصل، بنهه، ۲۴. جاءِ، ماڳ، ۲۵. ان کي آئي يا محسوس ٿي، ۲۶. خوشبوءِ، سرهاڻ، سڳند، ۲۷. بهار جي موسم، بسنت (مرشد جي پورچي خاني جي)، ۲۸. گهڻو، جهجهو، ۲۹. بدن، جسم، ۳۰. ڪمزور، هيٺو، بيمار، ۳۱. کائڻ، کاڌي، ۳۲. کڙيون (کڙا کڻي = هڪدم تيار ٿي)، ۳۳. سڪل، مڙيل، سنهڙو، اپرو، جذو، عيبدار (وڳند ذِي اشارو)، ۳۴. همراھ، ساٿي، ۳۵. موتي.

پَلِٽَرُ پَنڌَ پَئو، سُونَهَارِي سَيِّدَ ڏي.

وائي

پَسَٽُ وِيسَائي،^۶ نُو رُ نَبِي جَو،^۷
 ظَاهِرُ تِئُو زَمِينِ تي،^{۱۰} ڏِيَهَنِ جَو ڏِيُو،^{۱۱}
 خَاوَنَدَ خَاصُ خَلَقِئُو،^{۱۴} هَهڙو ڪوَنه پَئو،^{۱۶}
 ڊِرَندو چِت رَسُوَلِ تي،^{۱۹} ڏُورَانِئُو ڏِسِيبُو،^{۲۰}
 بَاوُو بي بيءَ فَاطِمَءَ،^{۲۳} مِيڙِي ۾ مَلَهَندو.^{۲۵}

۱. وڏي بيت وارو، گهڻو ڪاٽيندڙ. ۲. پنڌ ۾، سفر ۾. ۳. سهڻي، موچاري، پلازي. سڳوري، ۴. سردار. اسلام جي پيغمبر حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن، ۵. پَسَٽُ يعني ڏٺل. ۶. (وري) سَائي يعني ڏيکاري، ۷. روشني، سوچيرو، ۸. حضرت محمد صلعم، ۹. پڌرو، پيدا، ۱۰. ڌرتيءَ، پرڻيءَ، ۱۱. مڪن، ڪائنات، ۱۲. چراغ، ديڪو، قنديل، ۱۳. مالڪ، خدا، ۱۴. اتم، اعليٰ، افضل، ۱۵. پيدا ڪيو، ۱۶. هن (نبيءَ صلعم) جهڙو، ۱۷. لهندو، ڪرندو، نازل ٿيندو، ۱۸. (رسالت جو) تاج، ڪنگي، ۱۹. حضرت محمد صلعم جن جيڪو خدا جو رسول آهي، ۲۰. صاف، چٽو، ۲۱. بابو، بيءَ، ۲۲. سانئڻ، شريف عورت، ۲۳. فاطمه عه جو (فاطمه عه، حضرت محمد صلعم جنجي ڌيءَ جو نالو آهي)، ۲۴. ميلي يا ميڙ، ماڻهن جي انبوهه، قيامت جي ميدان، ۲۵. مَرڪندو، سرخرو ٿيندو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ليل

داستان پهريون

۱

داغُ تنهنجو دائِماً، ماري معذوريڻ،
سائينءَ ڪارڻ سُپريڻ، وڃج مڙوريڻ،
آئون تو حُضوريڻ، مٿيون وَجھان مڃ ڀر.

۲

مٿيون وَجھان مڃ ڀر، هائيءَ وَجھان هارُ،
پري جي پٿارُ، تہ ميربائي مان لھان.

۳

مٿيون وَجھي مٽي ڀر، هائيءَ وَجھج هارُ،
سوپي سڪُ سيد چئي، ڪرين ڪوھ ڦرارُ،
راجا ريسائون گھڻو، ستائون سردارُ،
چوڏس چنيسر جام جو، ڏيھان ڏيھ ڏھڪارُ.

۱. ڏنڀ، ٽڪو، ڦٽ، زخم (مڙس جي ڏهاڳ يعني جدائيءَ جو). ۲. سدائين، هميشه. ۳. تڪليف يا عذاب ڏي. ۴. معذوريڻ کي، عذر وارين کي، لاجار يا بي وس عورتن کي. (عشق جي) بيمار عورتن کي. ۵. مالڪ. ڌڻيءَ، خدا، ۶. واسطي، لڳ. ۷. اي سيرين، اي محبوب (ليلان جي محبوب چنيسر کي خطاب. ۸. ڏور، پري. ۹. تنهنجي. ۱۰. حضور ڀر، روبرو، سامهون. ۱۱. مٿيون يعني (سڄن) موتين جو ٺهيل نؤ لکن جي قيمت وارو هار. ۱۲. باهر، آڳ. ۱۳. هائيءَ ڀر، ستن دوزخن مان صفا هيٺين تري واري دوزخ کي هائي (هاوي) چيو ويندو آهي. ۱۴. موتي اچي، راضي ٿي. ۱۵. جيڪڏهن. ۱۶. مڙس، خاوند، پتي (ليلان جو شوهر چنيسر). ۱۷. ميريءَ حالت ڀر، گدليءَ حالت ڀر، بنان هار سينگار جي. ۱۸. عزت، آب، مرتبو. ۱۹. حاصل ڪريان. ۲۰. خاڪ، ڌوڙ، ۲۱. هائيءَ ڀر، هاويءَ ڀر دوزخ ڀر، باهر ڀر. ۲۲. اي سوپي، اي سوپيا يعني سونهن واري، اي بختاور (ليلان)، ۲۳. آزار، آند. ۲۴. چو، ۲۵. بادشاهه (چنيسر). ۲۶. ريس وارو، غيرت مند. ۲۷. ڏاڍو، سخت، گهڻو. زور وارو. ۲۸. مهندار، اڳواڻ. ۲۹. چوڌاري، هرطرف، چئني طرفن يا ڏسڻ ڀر. ۳۰. سردار (سنڌ جي سمن حاڪمن جو لقب جام هو). ۳۱. ملڪان ملڪ، ديسان ديس. ۳۲. ڏهڪاءَ، ڏاڪو، رعب.

ٺَاڪُرُ اَڪِيَن ٺَاَرُ، مَٺِيِي تِي ٽِي مَٽِيِيَن.

(۴)

هَائيءَ وَجَهان هَارَ ڪِي، مَنجَهان ڪَارَ ڪَٺِي،
قَٽَائي قَٽو ڪَريَان، هَٿن سِيَن هَٺِي،
تو سِيَن ڄَامَ تَٺِي، اَگَليُون سَپِ اوچُون ٿِيُون.

(۵)

مَٺِيِي مَٺِيِي جِي هُئا، تَن چَٽَن قَليِرِ مَ چَٽَ،
هَارَ ڪَٽَنديَسَ هُوڏَ مَر، نِيَبَهَ ٿِيَندي مَ نَتَ،
ڪُونرُو جو ڪِرَتَ، مُونَهان مَٽاهُون ٿِيُون.

(۶)

ڪَٺِي هَارَ هَٺِي، پَلَنگَ سِرِ پَٽِيُون ڪَريَان،
وِيَندي ٺَارو وَلَهَو، وِئو چَٽَ ڪَٺِي،
سو پَٽِيُون ٿِيِي پَٺِي، مَآن نَه سَرَچِي مُون پَرِيَن.

۷

رِيڏِيَن پَسِي رَنگَ، هُو جو مَٺِي مَٺِيِي،

۱. سردار، رئيس (راجپوت قوم جي سردار کي ٺاڪر چوندا آهن)، ۲. اکين جو، نيتن جو، ۳. ٿڌ، سرد، فرحت، آرام، ۴. موتيءَ (موتين مان ٺهيل هار)، ۵. مٺاين، بدلائين، ۶. هائيءَ ۾، هاويءَ دوزخ ۾، جيڪو ستن دوزخن مان صفا هيٺ تري وارو دوزخ آهي (باهه ۾)، ۷. خار، چڙ، رنج، غصي، ڪاوڙ، ۸. بگاڙي، ٽوڙي، چٽي، ٽڪر ڪري، ۹. ناس، چٽ، ۱۰. اي ڄام، اي سردار (سنڌ جي سمن حاڪمن کي ڄام جي لقب سان سڏيو ويندو هو)، ۱۱. چڪ ڇڪان ڪري، پياڻي ڪري، ۱۲. گدليون، ڪچريون، پڇريون، عبيدار يا گنهگار عورتون، ۱۳. پريشان، حيران، غمگين، ۱۴. تي، ۱۵. رنگا رنگي نشانن، گلڪاريءَ، ۱۶. منهنجو ڦيريو، منهنجو منجهاريو يا بگڙيو، منهنجو مست يا چڙو ڪٺو، ۱۷. دل، من، ۱۸. حاصل ڪنديس، ۱۹. شرط، بازيءَ، ۲۰. نيپهه ٿيندم = مون کي نيپهه ٿيندو، مون وٽ رهندو، مونکي ڦيبي ويندو، ۲۱. سدائين، هميشه، ۲۲. ليلان جي هڪ رقيب عورت جو نالو، ۲۳. ڪم، عمل، فعل، ڪيڏ، بازي، حرفت، ۲۴. مونڪان، ۲۵. اوچو، بالا، اڳرو، ۲۶. سٺي، اچلي، ۲۷. ڪٽ، بستري، ۲۸. تي، ۲۹. پور، ذرا، ٽڪر، ۳۰. جنهنجي ڪن ۾ چلي جي مثل زيور پيل مڇن، سهڻو جوان، ۳۱. مڙس، پٿار، خاوند، پٽي، شوهر، ۳۲. (مجازاً) موتي يا مٽيون (ڪونٽروءَ کان مليل هار)، ۳۳. مٽي، خاڪو، ۳۴. مان نه = شل، ۳۵. پرڇي، راضي ٿي، ۳۶. منهنجو، ۳۷. محبوب (جنيسر)، ۳۸. راضي ٿيڻ، خوش ٿيڻ، ۳۹. ڏسي، ۴۰. رنگا رنگي چٽ، نقش.

پوري ڪئو نہ ڀنگ، چنيسر جو چت ۾.

۸

چنيسر جي چت ۾، ڪي جو اڳ هو،
مڻي سَندو مامرو، تَهان پوءِ ٿيو.

⑨

چنيسر جي چت ۾، ڪا جا اڳ هئي،
مڻي سَندي ڳالهڙي، تَهان پوءِ ٿي.

۱۰

مڻيون تان نہ مڻيون، جو تون پسي هار هر ڪي،
اصل آهي اڳهين، سَندو ڪوڙ ڪڻيون،
گهوڙن هئي گهڻيون، دوستن تان دور ڪيون.

⑪

جو تو مڻيون ڀانيو، سو اصل ڪوڙو ڪڇ،
هن دتاري هار ڪي، سوڀي ڀانءِ م سڄ،
هت ڳالهيون ڪرين ڳچ، هت حرف نہ هلندءِ هڪڙو.

۱. موڳي، بي عقل. ۲. تو نہ ڪئو. ۳. خوف، ڊڄ. ۴. ليلان جي مڙس جو نالو. ۵. دل، من. ۶. ڪجهه. ۷. پهريائين، شروع ۾. ۸. موتيءَ (موتين جي هار). ۹. جو. ۱۰. معاملو، تڪرار، واقعو، روئداد. ۱۱. ڳالهڙي، ڳالهه. ۱۲. تنهن کان. ۱۳. بعد. ۱۴. ڏسي. ۱۵. موهجي وئي. موهت ٿي. مست ٿي. عاشق ٿي. ۱۶. ڪڇ، ڪاڇ، شيشي. مڻ يعني هلڪي قيمت واري ڌاتوءَ. ۱۷. ڪئو، ڏاڻو. ۱۸. گهوڙن هئي = گهوڙن جي هٺيل، مصيبت پئي مئي. ماري، بٽيل، پارانو ڪيل. (هار ڏانهن اشارو). ۱۹. بي انداز. ۲۰. دوستن کان. محبوبن کان. ۲۱. پري، جدا. ۲۲. صفا. ۲۳. کوٽو، جڙتو، مصنوعي، نقلي. ۲۴. ٻن تارن واري، ٻن ڏاڳن واري. ۲۵. اي سوڀي، اي سوڀيا وان، اي بختاور. ۲۶. نج، خالص، ڪرو، چوڪو. ۲۷. هن دنيا ۾. ۲۸. گهڻيون. ۲۹. هن جهان ۾. آخرت ۾. ۳۰. گفتو، سخن. ۳۱. قبول پوندءِ، اگاهندءِ، ٻڌو ويندءِ.

۱۲

جو تو پَانيو هَارُ، سو سَوَرَن سَنَدو سَنگَهَرُو،
 چَنِيسَرُ چَتُ گُڻِي، تئو پورِهِيَتِ جو پَارُ،
 اَن وُتتَ جو آچارُ، شَلِ ڪَاندُ ڪَنهن سين نہ ڪَري.

۱۳

مَڻِي مَڻِي موهِجِي، مُوڙهي ڪِئو مَرڪُ،
 چَئي چَنِيسَرُ جَامَ سين، وڌو تو فَرَقُ،
 وري وئو وَرَقُ، تي آئي ڏن ڏهاڳَ جو.

۱۴

مَڻِي مَڻِي موهِجِي، هاري ڳيڙُ هَارُ،
 ڪوڙين ڪئا ڪيترَا، انهيءَ ڪَر خَوَارُ،
 پري وئو پَتَارُ، تي آئي ڏن ڏهاڳَ جو.

۱۵

مَڻِي مَڻِي موهِجِي، هاري پَاتِي هَسُ،
 تو پَانيان مُون سان هُوندا، راڳ رهاڻيون رَسُ،

۱. سمجهيو. ۲. موتين جي مالها يا ڪٺو. ۳. ڏڪن. عذابين، دردن، تڪليفن. ۴. جو. ۵. سنگهر، زنجير، ڳت. ۶. ليلان جي مڙس جو نالو. ۷. دل، من (پيار)، ۸. هائي، ۹. نوڪريائيءَ، ۱۰. ڪونشروءَ، جيڪا ليلان جي رقيب هئي، ۱۱. طرفدار، حامي، مددگار، دوست. ۱۲. نه، کان سواءِ، بغير. ۱۳. چاهر، بيار (ان وٽ = اثبت، ناراضگي)، ۱۴. روش، دستور، هلت. ۱۵. خدا ڪري، مڙس، پتار (چنيسر)، ۱۶. موتيءَ (موتين مان ٺهيل هار يعني مالها)، ۱۷. تي. ۱۸. هرڪي، موٽ تي، فريشته تي، ۱۹. اي موڙهل، اي موڳي، اي نادان، ۲۰. تو ڪٿو، ۲۱. فخر، لاد، وڏائي، خوشي، ۲۲. ڳالهائي، زبان سان ڪڇي، وات پئي، بحث ڪري، ۲۳. سردار (سمن بادشاهن ۽ سردارن جو لقب)، ۲۴. نفاق، ويڇو، جدائي، ۲۵. وري وڻو = اٿلي وڻو، ايتوڻو، ۲۶. پتو (قسمت جو)، ۲۷. تنهن ڪري، ۲۸. توکي آيو، ۲۹. تڙ، تبش، گرمائش، ساڙ، جَل، ۳۰. مڙس کان جدائيءَ، ۳۱. اي هاري، اي نادان، ۳۲. تو ڳڏو، تو ورتو يا خريد ڪٿو، ۳۳. ڪروڙن جي تعداد ۾، ۳۴. گذر، دشمن، ۳۵. ذليل، رُسوا، ۳۶. ڦري، منهن ڦيري (پري وڻو = ناراض ٿي وڻو)، ۳۷. تو ڀاتو، تو وڏو، ۳۸. زالن جي ڳچيءَ ۾ پائڻ جو ڳهر يا زيور، ۳۹. راڳ جون، ڳائڻ جون، ۴۰. ڪچهريون، مجلسون، ۴۱. مڙا، لطف.

وَرِي وَيِيئي وَسَ، تِي آيِيي ڏن ڏهاڳَ جو.

۱۶

مَٺِيي مَٺِي موهجي، چَرِيو چِت تئو،
هاري ڪنِيءَ هوڏَ ڪان، ڪَڇاڙو سَرِيو،
اڳهي ٺَنگ ونگو، تِي آيِيي ڏن ڏهاڳَ جو.

۱۷

توڻي ڏين ڏهاڳَ، تَه سَوُ سَهائڻ پانيان،
مُون ڪي تنهنجو سَڀرين، سَڀوئي سَڀاڳَ،
دوستَ تنهنجو داغ، ڏُٺان ڏوتو نه لهي.

(۱۸)

سَهائڳُ پَن سَنبَران، ڏهاڳُ پَن ڏنوم،
هِي آڀاڳِي حَال ڪي، هَتين هار چُتوم،
تِهَنان پوءِ تئوم، قَدر ڪاڻيَارن جو.

(۱۹)

سَهائڳُ پَه سَنبَران، ڏهاڳُ پَه ڏنوم،

۱. موٽي، واپس ٿي. ۲. توکان ويئي. ۳. خوشحالي، آسودگي، قسمت. ۴. تنهن ڪري. ۵. توکي آيو، توکي ملڻو. ۶. تو، تيش. گرمائش. ساڙ، جل، ٻارڻ. ۷. مڙس کان جدائيءَ. ۸. موٽي (موتين مان ٺهيل مالها يا هار). ۹. تي. ۱۰. هرڪي. موٽ ٿي. فريفت ٿي. عاشق ٿي. ۱۱. مست، ديوانو، پاگل. ۱۲. دل، من. ۱۳. تنهنجو ٿو. ۱۴. اي هاري، اي هاريل يا شڪست کاڌل، اي نادان. ۱۵. خراب، بچڙيءَ. ۱۶. شرط، بازيءَ. ۱۷. ڇا. ۱۸. توکي سرڻو يا ملڻو. ۱۹. پهريائين، اول، شروع ۾. ۲۰. پاڳ، نصيب. ۲۱. ڏنگو، ٽيڙو، خراب. ۲۲. جيتوڻيڪ، جيڪڏهن. ۲۳. سَوَن جو تعداد، تمام گهڻو تعداد. ۲۴. سَهائڻ جو (سهاڳ = سڀاڳ، بخت، نصيب. مڙس جو پيار). ۲۵. اي سڀرين، اي پرين، اي محبوب، اي دوست. ۲۶. (فراق يا ڏهاڳ جو) ٽڪو، چٽو، ڏٻو، ڪلٺڪ. ۲۷. صفا ڪريان، ميسارڻان، مٽيان. ۲۸. مونکي ياد آهي. ۲۹. مون ڏٺو. ۳۰. افسوس. ۳۱. نڀاڳي، بدنصيب. ۳۲. حالت، گت، ڪيفيت. نموني. ۳۳. هٿن سان. ۳۴. هار ڪي. ۳۵. مون ڇهيو. مون ورتو يا کنيو. ۳۶. تنهن کان. ۳۷. مونکي ٿو. ۳۸. اندازو، اهميت جي ڄاڻ. حال جي خبر. ۳۹. عرضمنڊن، حاجتمندن، قصور وارن.

سَرَتِيُونُ كَنُهِنُ سَيَاڳَ ڪِي، هَتِيَن هَارُ چُتومِ،
ديلي دُولُ وِئومِ، سَنَدَا جَوِيَن دِيَنهَڙا.

(۲۰)

دَسِي ڏَنءُ ڏهاڳَ جو، دُولِئا آئون دِائي،
ڪانڌَ نه ڪوئيئي ڪڏهين، ٻر ٻر ٻاجهائي،
پائي پاندُ ڳچِيءَ ۾، آئون اڱڻ تو آئي،
وارِٻين نه وائي، دلاسي جي داسَڙا.

۲۱

ڏُڀِيُون ڏهاڳِيُون، ميرا مُنهن سَنَدانِ،
ويهي ورَ سِيئاَن، ڪانڌَ نه اورِئو ڪڏهين.

۲۲

ڏهاڳان سُهاڳِيُون، سَدا تِيُون ڪَنبنِ،
ڪوهه جاتان ڪي ڪن، وارو ڏيندو وَلهَو.

(۲۳)

ڏهاڳان سُهاڳِيُون، ڪهڙي ڏوهه ڪَنبنِ،

۱. اي سرتيون، اي جيڏيون، ۲. ڪهڙي، ۳. نصيب، بخت (پر هتي معنيٰ نيندي نياڳ)، ۴. لاءِ، واسطي، ۵. هٿن سان، ۶. (موتين جو)، ڪنڊلو، طوق، مالها، ۷. مون جُهيو، مون ورتو يا کنيو، ۸. ڇڏي، ڏڪاري، وساري، ۹. محبوب (چنيسر)، ۱۰. مون کي وئو، ۱۱. جا، ۱۲. جوانيءَ، ۱۳. تُو، تيس، گرمائش، ۱۴. مڙس جي جدائيءَ، ۱۵. اي دُول، ۱۶. ٻر ٻر (پيٽ پري)، راضي يا خوش ٿي (طنز جو اظهار)، ۱۷. اي ڪانڌ، اي مڙس، اي پٽار، ۱۸. تو مونکي ڪوٺيو يا سڏيو، ۱۹. هاءِ افسوس، ۲۰. ٻاجهه ڪري، ڪهل يا رحم ڪري، ۲۱. وجهي، ۲۲. ٻلاند يا بيه (بوني، ڪپڙو)، ۲۳. گلي، سسيءَ (پائي باند = ڳچيءَ ۾ ڪپڙو وجهي منت ڪئي)، ۲۴. اڱڻ تي، گهر جي بڌر تي، حضور ۾، ۲۵. تنهنجي، ۲۶. ورائين، ڪرين، ۲۷. ڳالهه، ڀڃار، ۲۸. آسري، ڏيڏ، سهاري، ۲۹. اي داسرا، اي (منهنجا مڙس) چنيسر (ليلان جو مڙس چنيسر، سومري گهراڻي جي داسڙي قبيلي مان هو ۽ سندس پيءُ جو نالو به ڄام داسڙو هو)، ۳۰. ڪمزور، لاغر، هيٺيون، ضعيف، ۳۱. ڏهاڳ (مڙس کان جدائيءَ) واريون عورتون، ۳۲. گدلا، خراب، مٽيءَ لڳل، ۳۳. ڇهرا، شڪليون، صورتون، ۳۴. انهن جا، ۳۵. مڙس، پٽار، ڪانڌ، ۳۶. ساٿين، انهن سان، ۳۷. رهاڻ ڪئي، ڳالهه ٻولهه ڪئي، ۳۸. ڏهاڳ کان، ۳۹. سهاڳ واريون عورتون (جن سان مڙس ٻيڙ ڪندو هجي)، ۴۰. هميشه، ۴۱. ڍڄن، خوفزدہ ٿيڻ، ۴۲. ڪوهه جاتان = مونکي ڄاڻ خبر نه آهي، ۴۳. ڪهڙين، ۴۴. موقعو، وجهه، ۴۵. مڙس، پٽار، ۴۶. ڏوهه کان، قصور کان، سبب کان.

وَرُ وِڏوڻو اِيهين، جِيئن جِيئن پاڻ پَسَن.^۱

۲۴

سُهَاجَڪان ڏهاڳِڻيون، ڪهڙي ڏوهه ٿين،
وَرُ وِڏوهني اِيهين، جِيئن پاڻ پَسَن.

۲۵

ڏوري لَهه ڏهاڳ، جنهن ڪرلا هو داسڙو،^{۱۵}
گهورڻو سو سُهَاجَڪ، جنهن ۾ پَسَن پاڻ ڪي.

۲۶

سَيِيئي سُهَاجِڻيون، سَيِنِي ڳچيءَ هار،^{۱۹}
پَسَن ڪارڻ پَرِينءَ جي، ڪن سَهَسَن پَتِين سِينگار،^{۲۲}
ڊول تَنِي جيءَ ڌار، هيناهيئون هلن جي.^{۲۷}

(۲۷)

سَيِيئي سُهَاجِڻيون، سَيِنِي ڳچيءَ هَس،^{۲۸}
پَسَن ڪارڻ پَرِينءَ جي، وڏا ڪِئائون وِس،^{۲۹}
ڊول تَنِي جي گَس، هيناهيئون هلن جي.

۱. پتار، مڙس، پتي، خاوند، ولهو، ۲. ڪاوڙيو، ناراض يا رنج ٿيو، ۳. انهيءَ ڪري، ۴. جيئن جيئن = ڇاڪاڻ، جنهن صورت ۾، ۵. خودي، آيو، ۶. ڏسن، خيال يا ڌيان ۾ رکن، ۷. سهاڳ کان يعني مڙس جي هيڪاند يا پيار کان، ۸. ڏهاڳ (مڙس کان جدائيءَ واريءَ حالت) واريون عورتون، ۹. ڏوهه جي ڪري، قصور يا خطا جي سبب، ۱۰. ڪاوڙجي، ناراض ٿي، ۱۱. ڳولي، ۱۲. هٿ ڪر، حاصل ڪر، ۱۳. جنهن ۾، جنهن جي سبب، ۱۴. ڪر لهندڙ، سار يا سنڀال لهندڙ، ۱۵. ليلان جو مڙس چنيسر (جيڪو سومرا گهراڻي جي داسڙي قبيلي مان هو ۽ سندس پيءُ جو نالو پڻ ڄام داسڙو هو)، ۱۶. صدقو يا قربان ٿيو، ڪوئ ٿيو، ۱۷. سڀني جي، ۱۸. ڳچيءَ ۾، گلي ۾، ۱۹. (موتين جون) مالهاڻون، ڪٽيلا، طوق، ۲۰. واسطي، ۲۱. محبوب، ۲۲. سوين، تمار گهڻن، ۲۳. پتين جا، قسمن جا، نمونن جا، ۲۴. ٺاهه ٺوهه، جنسار، زيب زينتون، ۲۵. محبوب، ۲۶. ڌار تي، رستي تي، ماڳ تي، طريقي تي، ۲۷. هيٺ تي، نمي يا نڙي، نياز نڙت سان، ۲۸. عورتن جي ڳچيءَ جا زيور، دهرين، ۲۹. هٿ، ڪوششون، ۳۰. گس تي، رستي تي.

۲۸

سَيِيئي سُهَآگُيُون، سَيِنِي مُنَهِن جَزَاءُ،
 سَيَ كَنَهِن يَانِيو پَاڻُ ڪِي، ايندو مُون ڳَرِ راءُ،
 تَان پِيئُو تَنِ دَرَان، جِي پَسِي پَاڻُ لَجَايُون.

۲۹

چَنِيَسَر سِين چَآءُ، مَتَان ڪَا مُنڌَ ڪَري،
 جو تو پِيوري يَانِيو، اِيءُ رِيَسَاڻُو راءُ،
 پَاڻُ ڌَارَان پَرِيَاءُ، ڪَاڻڌَ ڪَهِين جو نَ وِڻِي.

(۳۰)

چَنِيَسَر سِين چَآءُ، مَتَان ڪَا مُنڌَ ڪَري،
 ڪَاڻڌَ ڪُوڙِيءَ جو نَ وِڻِي، ڳِيرَبُ ۽ ڪَاڻڌُ،
 تِيڙِي تِيڙِيءَ، دُوسِيتَ دَسَائِي دَاسَڙُو.

۳۱

چَنِيَسَر سِين چَاڳُ، مَچُڻُ ڪَا مُنڌَ ڪَري،
 جَان مُون پوءِ پَرُوڙُو، اِيءُ نَ مَآڻِي مَآڳُ،

۱. سهاڳ (مڙس جو پيار ۽ ان سان هيڪاند) واريون عورتون، ۲. سڀني جي، ۳. منهن تي، پيشانيءَ تي، نراڙ تي، ۴. سونهن سوييا واري رونق، ۵. سمجهيو، خيال ڪيو، ۶. پاڻ ڪي = پاڻمرادو، خودبخود، ۷. وٽ، ۸. راجا، ۹. آخر، ۱۰. گهڙيو، آيو، داخل ٿيو، ۱۱. تن جي، ۱۲. در ڪان (گهر ۾)، ۱۳. ڏسي، ۱۴. پنهنجا عيب، ۱۵. شرمسار ٿيون، ۱۶. ليلان جي مڙس جو نالو (محبوب)، ۱۷. ڄاڻت، دعا، بياڻي، ڪبت، ۱۸. اي منڌ، اي عورت، ۱۹. اي پوري، اي موکي، اي نادان يا وسوڙل، ۲۰. ريس وارو، غيرتمند، ۲۱. خود، پنهنجي پاڻ، ۲۲. ڪان سواءِ، ۲۳. سمجهه، رسم، ريت، خيال، ۲۴. ڪانڌ ڪي، مڙس ڪي، پٺار ڪي، ۲۵. پسند اچي، ۲۶. بي وڙيءَ، نالائق، بدافعال، ڪميئيءَ، ۲۷. هٿ، مغروري، وڏائي، فخر، هستي، ۲۸. گوشتاڻ، نٽ نٽاءُ، ۲۹. پاسيرو ٿئي، (ڪاوڙجي)، ۳۰. ٿورو، ذري برابر، ۳۱. دوستن ڪي، پيارن ڪي، ۳۲. لبتارائي، مارائي، ۳۳. ليلان جو مڙس چنيسر سومرا گهراڻي داسڙي قبيلي مان هو، ۳۴. ماڻو، ناز نخلو، انگل، ۳۵. جيئن ته، ۳۶. سمجهيو، ڄاتو، ۳۷. ماڻي جو، انگل آري جو، ۳۸. هنڌ، جاءِ.

ڏَمَرِئُو ڏهاڳُ، سِگهَ ٿو ڏي سُهَاجِ ٿِيَن.

۳۲

اُو ڏَمَرِئُو ڏسُ، هِيءُ حِيلُو هُونَهِيَن هَارَ جو،
سُٺُو سَپِ سَرَتِيُون، اِيءُ وَرُ نَهَ كَنَهِيَن وَسِ،
دَعُوِي پَهَرِيَن ڏسُ، پَچِيءُ ٿو پورا ڪَري.

۳۳

ڪوڙِيَن تَنهِنجُون ڪَامِ ٿِيُون، ٿُون ڪوڙَن سَنَدُو ڪَانَدُ،
مُون ڪي ڊِيَلِ مَر وَلَهَا، تَهَ وَرُ وَجَانِ نَهَ وَڙَوَانَدِ،
مُون ڳچِيءَ مَر پَانَدُ، تُو چَنِيسَرَهَتَ مَر.

۳۴

ڊولا ڪُجَازَڙَا، ٻولايو ٻوڏُ چَئِيَن،
ائون تُو پِيرَانَدِيَان، ڪَر مَوڙُو وَرُ اُتِيَان.

(۳۵)

ڊولا اولَا نَهَ سَهَ هَان، آڏَا اڏِيءُ جِي،
ڪَانَدَ ڪَمِيءُ ڪي، نِيءُ وِهَارِجِ وِچَ مَر.

۱. ڪاوڙ جو. ناراض ٿيو. ۲. مڙس يا پٽيءَ کان جدائي. رٿابڻ. ۳. هڪدم. جلد. ۴. سهڻگين کي. مڙس سان پيار مَر رهندڙ زالن کي.
۵. ليلان جي مڙس چنيسر ڏانهن اشارو. ۶. (اڳيئي) ڪاوڙ مَر هو. ۷. بهانو. عذر. ڪوڙو سبب. ۸. اجايو. ۹. (موتين جي) مالها.
ڪنڊلي. ۱۰. ٻڌو. ۱۱. جيڏيون، سهليون. ۱۲. مڙس، پٽار، پٽي. خاوند. ڪاند. ۱۳. ڪنهن جي. ۱۴. وس مَر، قبضي مَر، قابو مَر.
۱۵. حجت، حقداري. ۱۶. پيري، دفعي. ۱۷. توڙو، چئو. ۱۸. پور پور، ذرا ذرا، تڪر. پرزا. ۱۹. ڪروڙن جي تعداد مَر، اڪيچار.
۲۰. (حسين) زالون، (سهيون) عورتون. ۲۱. جو. ۲۲. ڇڏ. وسار. ۲۳. اي ولها. اي ڪاند. ۲۴. اي ور. ۲۵. ٿيان. ۲۶. وٺواند. خراب
خوار. مهڻي هاب. ۲۷. منهنجي. ۲۸. گلي. ڪند. سسيءَ. ۲۹. پلڻ يا پلانڊ (بوتيءَ يا ڪپڙي جو) (منت ڪرڻ جو طريقو). ۳۰.
تنهنجي. ۳۱. اي جنيسر. ۳۲. اختيار. وس. ۳۳. اي ڊولڻا. اي محبوب. ۳۴. ڇا جي لاءِ. ڇو. ۳۵. سڏيو، گهرايو. ۳۶. نفرت يا ڏڪار
جي واسطي ڪم ايندڙ لفظ. ۳۷. ڦوٽ. ۳۸. تنهنجي. ۳۹. پيرن واري پاسي کان. ۴۰. ڇڏيو. ۴۱. پڇيو (ڪر موڙو) =
بدن نمايو. ۴۲. ٺٽڙ ڪريو. ۴۳. اي ور. ۴۴. اوتون. پکا. پنگا. ۴۵. برداشت ڪريان. ۴۶. اڳيان. سامهون. ۴۷. تُو اڏيا. تُو ٺاهيا يا
جوڙيا. ۴۸. اي ڪاند. ۴۹. نڪمي. بدافعال. بچڙيءَ. ۵۰. ڪٽي. وٺي.

۳۶

ڊولا اولاً نَه سَهَـان، آڏا آڏِيئي جي،
تو وَر وَهُون ڪِيَتِرِيُون، مُون وَر تُون وري،
پرتئون پير پيري، مَلهائيج مِسڪين ڪي.

۳۷

ڊولئا ڏيل مَ مُون، ڪانڌ ڪَمِيئي آهيان،
سِڪَ تَنهنجيءَ سُرِين، پيري وڌيس پُون،
مُون وَر تُونهين تُون، تو وَر وَهُون ڪِيَتِرِيُون.

۳۸

تو وَر وَهُون ڪِيَتِرِيُون، مُون وَر تُون، وريج،
پرتئون پير پيريج، مَلهائيج مِسڪين ڪي.

۳۹

جي وارو نه ڏي، توءَ مُنهنجو وَلَهو،
ائون تَنهن آساري، ويئي وَلَهون گهاريان.

۱. اي ڊولئا، اي محبوب (اي منهنجا مڙس چنيسر)، ۲. ڀردا، اوتون، پونگا، پکا، ۳. برداشت ڪريان، ۴. اڳيان، سامهون (تنهنجي ۾ منهنجي وچ ۾)، ۵. تو اڏيا، تو ٺاهيا، تو جوڙيا، ۶. تنهنجون، توکي، ۷. اي ور، اي مڙس، اي پٿار، ۸. زالون، ۹. گهڻيون، ۱۰. منهنجو، ۱۱. وري به، صرف، ۱۲. ڀرت مان، پيار مان، ۱۳. قدم، وڪون، ۱۴. ڪڍي (پير پري = منهنجي طرف اچڻ جي تڪليف ڪري)، ۱۵. سرخرو ڪج، عزت يا مان وارو ڪج، ۱۶. غريب، نمائيءَ ويچاريءَ، ۱۷. اي ڊولئا، ۱۸. ڇڏ، وسار، ڌڪاري پري ڪر، ۱۹. مونکي، ۲۰. اي ڪانڌ، اي پٿار، ۲۱. نڪمي، بيڪار، خميس، عيبدار، ۲۲. پيار، اڪير، محبت، ۲۳. اي سپرين، اي پرين، اي محبوب، ۲۴. ڦيرائي، ڪيرائي، سڻي، دسي، ۲۵. ائون وڌي، مونکي وڌو، ۲۶. يونءَ تي، زمين تي، پٽ تي، ۲۷. منهنجو، ۲۸. ورج، موٽج، وري راضي ٿيڻ، ۲۹. جيتوڻيڪ، ۳۰. موقعو يا وجهه (ملڻ جو)، ۳۱. ته به، تنهن هوندي به، ۳۲. مڙس، خاوند، ۳۳. اُن، ۳۴. آسري يا اميد تي، ۳۵. واحد وله = ٿڌ، سردِي، ڪلي هوا (ولهون گهاريان = بنان اجهي ڏينهن گذاريان).

۴

تَوَءْ مُنْهِنَجُو وَلَهَو، جِي وارو نَه ڏي،
ائون تنهن ڀلي ڪي، پاڻ پَرِنِيَان ڪيترو.

۴۱

جِي وَلِهِي ڪَرِيِين وَلَهَا، تَه اڱڻ تَو آبي،
ڪانڌ ڪوئج ڪڏهين، پَر پَر پاڇهائي،
وارج ڪا وائي، دلاسي جي داسَـڙا.

۴۲

دلاسي جي داسَـڙا، تان ڪا وائيءَ وار،
جيئن تون منهنجو وَلَهو، تيئن ائون تو ۾ طمَـدار،
ڏکي ڏول ڳڏار، لڄ منهنجي لوڪ ۾.

(۴۳)

نئون نينهن لڳوم، رات رَمَـندي ڏول سين،
سو سينگار تئوم، صُـباح وچ سَرَتِيِين.

۱. تنهن هوندي به، ۲. مڙس، پتار، پتي، ۳. ڪانڌ، ۴. جيتوڻيڪ، ۵. وجه يا موقعو (ملن جو)، ۵. ان (ولهي ڏي اشارو)، ۶. چڱي، نڪ،
ڀلاري، بزرگ، ۷. خود، ۸. سپرد ڪريان، حوالي ڪريان، ۹. جيڪڏهن، ۱۰. اڪيلي، بي وارث، نڌڻڪي، سڪي، ۱۱. ڪندين، ۱۲.
اي ولها، ۱۳. تڏهين به، ۱۴. اڱڻ ۾، گهر جي آڱر ۾، گهر ۾، ۱۵. تنهنجي، ۱۶. اي ڪانڌ، ۱۷. سڏج، سڏ ڪج، گهرائج (پاڻ وٽ)،
۱۸. هاءِ افسوس، ۱۹. باجهه يا رحم ڪري، مهرباني ڪري، ۲۰. وري ڪج، ۲۱. ڳالهه، ڀولي، پڇار، ۲۲. آسري، ڏي، سهاري، ۲۳. اي
داسَـڙا، اي منهنجا مڙس چنيسر (ليلان جو مڙس چنيسر سومرا گهراڻي جي داسَـڙي قبيلي مان هو ۽ سندس پيءُ جو نالو به ڄام داسَـڙو
هو)، ۲۴. ڇاڪاڻ ته، ۲۵. تنهنڪري، ۲۶. اميدوار، آسائي، ۲۷. ڏکيل يا لڪل حالت ۾، مخفي نموني، ڳجهه ڳوهر ۾، ۲۸. اي ڏول،
اي محبوب، ۲۹. نياپه، (ڏکيل حالت ۾) ڇڏي ڏي، ۳۰. پت، عزت، شرم، ۳۱. ماڻهن، ۳۲. تازو، ۳۳. عشق، محبت، ۳۴. مونڪي
لڳو، ۳۵. هلندي، گهمندي، ڦرندي، ۳۶. جنسار، زيب، زينت، سونهن، ۳۷. منهنجو ٿو، ۳۸. صبح جو، ۳۹. وچ ۾، ۴۰. سرتين جي،
جيڏين يا سهيلين جي.

۴۴

نَهي ٻَڌي روءِ، اڱڻ جهيڪو ڪرَها،
ڪو چنيسر چوءِ، تہ وڃي ليلان لڏو.

۴۵

لڏي تہ لڏڻ ڏٺو، ايءُ مُنڌم ڊوهيو ماڻهوئا،
ايءُ اهڙي سڀر چوءِ، جنهن مڻي تي ور مٽيو.

وائي

آءُ پرين گهر پيهي، ميان چنيسر، هار هٿان مون ڇڏو،
پڇن ليلان هوءَ ڪن حيل، بهران اچيو بيئي،
دوست نئون ڏسڻو، ويساهي ور وبهي،
اوڳڻ عيب مٽايون، منهنجون ڍولا ڍڪ سڀيئي،
تو در اچي ڏسڻو، آر ڪرينديس ڪيهي.

۱. (سامان يا ٽپڙ تازي) ٻڌي، ويڙهي. ۲. روئي. ۳. اڱڻ، گهر جي آڱر يا پٿر، گهر، ۴. هُمايو، وهارو، ۵. اٺ، ۶. چنيسر (ليلان جي مڙس) ڪي. ۷. چوي، ٻڌائي. ۸. گهر کي ڇڏو، الوداع ڪيو. ۹. عورت، زال. ۱۰. روڪڻو، ۱۱. اي ماڻهوئا، اي لوڪو، ۱۲. ڏاڍي، سگهاري، طاقتور، ۱۳. زال. ۱۴. موتيءَ (موتين جي ٺهيل مالها يا ڪنڊلي)، ۱۵. مڙس، پٿر، ۱۶. بدلايو، مٽايو، ۱۷. اي برين، اي محبوب. ۱۸. گهر، ۱۹. گهڙي، ۲۰. سردار، ۲۱. موتين مان ٺهيل مالها، ۲۲. هٿ مان، ۲۳. خبر چار لهن، حال احوال وٺن، ۲۴. ليلان جو، ۲۵. ڪوششون، تجويزون، سازشون، ۲۶. (ليلان جي محلات جي) باهران، ۲۷. ليلان جي رقيب ڪونشو (جيڪا چنيسر تي عاشق هئي) ان جي ماءُ، ۲۸. يار سڄڻ، ۲۹. وٺي ويون، سي ويون، ۳۰. چنيسر (جيڪو سومرا گهراڻي جي داسڙي قبيلي مان هو)، ۳۱. ويساهه يا اعتبار ڏيڻ کان پوءِ ٺڳي، دغا ڪري، ڪٽ ڪري، ۳۲. محلات ۾ ويهي يا ٽڪي يا رهي، ۳۳. بجزايون، برايون، مٽايون، مڊايون، عيب، ڏوهه، گناهه، ۳۴. اي ڍولا، اي محبوب، ۳۵. لڪاء، ڇپاء، ۳۶. تنهنجي، ۳۷. در تي، دروازي تي، ۳۸. اي ڏسڻو، اي چنيسر، ۳۹. انگل، ۴۰. اٿون ڪندي، ۴۱. ڪهڙي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ليل

داستان ٻئو

۱

ليٺان لڳڻ پانهنجا، سارج سڀيئي،
ور سين وڙهڻ اُٿي، ڏوراپا ڏيئي،
نه ڄاڻان ڪي هئي، چنيسر جي ڇٽ ۾.

۲

ليٺان ڄم لڪائين، سوڀي ساڻ سڄاڻ،
اهين گهڻو اڃاڻ، مڃڻ پوري نه پئين.

۳

ليٺان ڄم لڪائين، چئي چنيسر ساڻ،
جوتو پانيو پانهنجو، سوريساڻون راجاڻ،
پاڻان ڌار پريان، ڪانڌ ڪنهن جو نه وڻي.

۱. اي ليلان، ۲. ڀڄڻ، خصلتون، عادتون، افعال، ۳. سنڀالڻ، ياد ڪڍڻ، ڌيان ۾ رکڻ، ۴. ڪانڌ، مڙس، پٿار، ۵. جهيڙو يا تڪرار ڪرڻو، ۶. اويالا، مبارون، شڪايتون، ۷. نه ڄاڻان = مونکي ڄاڻ يعني خبر نه آهي، ۸. ڪهڙي ڳالهه، ۹. ليلان جي مڙس جو نالو، ۱۰. دل، من، ۱۱. مٿان، مڃڻ، ۱۲. لڪا ڏيڻ، پاڻ کي ظاهر يا پڌرو ڪرڻ يا ڏٺو ڪرڻ، ۱۳. اي سوڀي، اي سوڀاوان، اي بختاور، ۱۴. هوشيار، ڄاڻو، داناءُ (چنيسر)، ۱۵. بي سمجهه، نادان، ۱۶. پوري نه پئين = پهچي يا پهچي نه سگهين، مقابلو نه ڪري سگهين، ۱۷. ڳالهائي، بحث مباحثو ڪري، ۱۸. سمجهيو، ڄاتو، ۱۹. قربت يا عزازت وارو، دوست، ۲۰. ريس وارو، غيرتمند، ۲۱. راجا، ۲۲. پاڻ کان، خود کان، ۲۳. سواءِ، بغير، ۲۴. صلاح، مصلحت، خيال، ۲۵. ڪانڌ (چنيسر) کي، ۲۶. پسند اچي.

۴

لِيلانَ جَمَ لَكَائِيْنَ، چَئِي چَنِيسَرَ سَاڻُ،
وَر سِينِ وَرَهِئُو اُتِيْينَ، مُوڙَهي مُنِي پَاڻُ،
پُورِي ڪِيئي پَاڻُ، آيِي ڏن ڏهاڳَ جو.

۵

چَئِي چَنِيسَرَ جَامَ سِينِ، لِيلانَ تُون مَ لَڪاءُ،
دوستُ تَنهنجو داسَڙو، ڪانڌَ وَڌِيئي ڪاءُ،
ڊولئو ڏڪَ سَندياءُ، تو عِيَبَن ڪي آڏو آچي.

۶

چَئِي چَنِيسَرَ جَامَ سِينِ، لِيلانَ لَڪاءُ مَ تُون،
تو جو پَانِيو پَانهنجو، تَنهن سِين ائون نہ ڪا تون،
رُونڊِيون ڏيئون مُون، اِنَ دَر مَڻِي دادُليُون.

۷

چَئِي چَنِيسَرَ جَامَ سِينِ، لِيلانَ لَڪايو،
تو پَانِيو پَانهنجو، تَنهن جو پُرو ڪونہ پئو،

۱. اي ليلان. ۲. مڇڻ. متان. ۳. لڪا ڏيڻ. پاڻ کي ٻڌرو يا ظاهر ڪرڻ يا ڏٺو ڪرڻ. ۴. ڳالهائي. بحث مباحثو ڪري. ۵. ليلان جي مڙس جو نالو. ۶. مڙس، ڪانڌ، ڀتار. ۷. جهيڙو يا تڪرار ڪرڻو. ۸. اٿڻو هلي وڃڻ. ۹. اي موڙهي. اي موڳي يا بي سمجهه. اي نادان. ۱۰. تو مٺو يعني مصيبت ۾ وڌ. ۱۱. خود (کي). ۱۲. اي پوري. اي نادان. ۱۳. تو ڪٿو. ۱۴. خودي. آيو. پاڻ پڻو. هٿ. وڌائي. ۱۵. توکي آيو. ۱۶. تڙ. تيش. گرمائش. ساڙ. جل. ٻارڻ. ۱۷. مڙس کان. جڏائيءَ. رڻايڻ. ۱۸. سردار (سما قوم جي سردار کي چام چوندا هئا). ۱۹. يار. سڄڻ. محبوب. ۲۰. چنيسر (جيڪو سومرا گهراڻي جي داسڙي قبيلي مان هو). ۲۱. صبر. تحمل. ڌيرج. برباد باري. ۲۲. وڌي. جهجهي. ۲۳. ڪاڻي. سهي. اختيار ڪري. ۲۴. ڊول. محبوب (چنيسر). ۲۵. پردو. پناهه. ۲۶. تنهنجي. ۲۷. تنهنجي. ۲۸. خطائن. مدائن. براين. ڏوهن. گناهن. ۲۹. اڳيان (آڏو اچي = ڏي ڪڍي). ۳۰. سمجهيو. ڄاتو. ۳۱. قربت يا عزازت وارو. پيارو. دوست. ۳۲. ائون نہ ڪانون = ڪوبه بحث مباحثو يا تڪرار نہ. ۳۳. اکين مان ڳوڙها يا لڙڪ وهائينديون. آه و زاري ڪنديون. ۳۴. تي. ۳۵. دل گهريون. پياريون. لاذليون. ۳۶. تو لکايو. ۳۷. خبر. سڌ. پتو. ۳۸. توکي پتو.

ڪُونُءُ ڪَانْدُ سَنَدُوءُ، دَسَتِ ڪِئو داسَٿو،

۸

لِيلان لُچُ مَ ايتِرو، اُٿي اڱڻُ سَورِ،
اَبُوڏاڏو گهٽُورِ، پاڻ سُودوئي پريڻ تان.

۹

اُٿي سورِ ٻهَارِ، لِيلان لُچُ مَ ايتِرو،
ڊولواڱڻ ٻهَارِ، ڪَانْدُ ڪَمِيٿي آيو.

۱۰

لِيلان لُچُ مَ ايتِرو، ويئي ڳالهه هٿان،
چَنِيسَر ڪَانڌا، ڪوئ پُئو تُو ڪاڇڙو.

۱۱

پِينرُ پِنِيءَ راتِ، مُون چَنِيسَرُ چِتَ مَ،
سُتو لوڪُ نِنڊُون ڪَري، مُون پريان جي تاتِ،
سَڄڻُ سِينءَ پرياتِ، مَنان مُورِ نه وسَري.

۱. ليلان جي رفيق عورت جو نالو جيڪا ليلان جي مڙس چنيسر تي عاشق هئي. ۲. مڙس، پٽار. ۳. تنهنجو. ۴. دست یر، هٿ یر، قبضي یر. ۵. چنيسر (جيڪو سومرا گهراڻي جي داسڙي قبيلي مان هو). ۶. اي ليلان. ۷. ڦٽڪ. ۸. گهر جو پٿر يا صحن، گهر. ۹. (چنيسر جي اچڻ جي اميد یر)، صاف ڪر، ٻهار. ۱۰. بيءُ، ٻاٻو. ۱۱. بيءُ جو بيءُ. ۱۲. قربان يا صدقي ڪر. ۱۳. خود، پنڊو. ۱۴. سميت. ۱۵. محبوب (چنيسر). ۱۶. ڊول، محبوب. ۱۷. اڱڻ جي، گهر جي، پٿر يا صحن جي، گهر جي. ۱۸. ٻاهر، ٻاهران، ٻهريين پاسي. ۱۹. اي ڪميٽي، اي بدافعال، اي بيڙي. ۲۰. مامرو، معاملو، وجهه. ۲۱. هٿ مان، وس يا اختيار مان. ۲۲. ڪانڌ سان. ۲۳. پورو نٿو، ٺهڻو، بحال نٿو. ۲۴. تنهنجو. ۲۵. ڪاڇ، شاديءَ جو جشن، محفل، ڪچهري. ۲۶. اي پينر، اي اديون. ۲۷. پوئين رات جو، فجر جو. ۲۸. مونکي (ياد پئو). ۲۹. دل یر، من یر. ۳۰. سمهيو. ۳۱. عام ماڻهو. ۳۲. مونکي. ۳۳. پرينءَ، محبوب (چنيسر). ۳۴. يادگيري. ۳۵. دوست، محبوب (چنيسر). ۳۶. تائين. ۳۷. فجر، اسر، پرهم ڦٽي. ۳۸. من مان. ۳۹. اصل، بنهر. ۴۰. لهي، اُٿري، يلجي.

۱۲

چَنِيسَرُ چَوُرَنگُ، پَ رَنگُ لَوڪُ پُئو،
تَنهِن سِين چَنِئو سَنگُ، وَجِئو هَارُ هَتِ چُهِي.

۱۳

هُئا لِيلان جَا اِڳهِيَن، مَٿي مَازِيءَ مَآگَ،
چَئي چَنِيسَرُ چَاڙهي، لَڪِيَن ڏِيئي لاڳَ،
پُئون راءِ پَر ڪَنڀَن رَائيُون، هِيءُ سَويي مَنجِه سُهَآگَ،
جِيلاھ پَر ڏَنائِيَن پَآگَ، تِي اُيسَ ڏَنُ ڏُهاڳَ جو.

(۱۴)

ڪُٿوري چَئيَن پَلئِيَن، تَوُ ڏُهاڳِ هُو،
تَه پَر سُهَآگِ اِڳري، تَوُي مَنهِن نَه ڏو.

(۱۵)

وڌيري هِياسَ، مِيڙو مُون گَهَرِ سَرَتِيَن،
هَت چُهَن هَارَ جِي، ڪَڙي ڪَانڌَ تِيَسَ،
جَڏهِيَن ڊولي ڊيلئاسَ، ايمَ ڏَنُ ڏُهاڳَ جو.

۱. ليلان جي مڙس جو نالو. ۲. چئن رنگن وارو، گهڻن ڪٺن يا رمزن وارو، هوشيار، ڪيڏاري. ۳. ٻن رنگن وارو، پهروي، پاڪندي، ڪوڙو، منافق، پڇاڙو. ۴. عام، ماڻهو، عام خلق. ۵. توڙو، ۶. واسطو، لاڳاپو، ناتو، ۷. موتين جي مالها يا ڪنڊلو، ۸. هٿ ۾، ۹. ڪٿين، وٺين، ۱۰. شروعات کان، پهريائين، ۱۱. تي. ۱۲. جاءِ جي مٿان ٺهيل ٻيءَ جاءِ، محل، محلات، ۱۳. آستان، رهاڻسون، ۱۴. (علي الاعلان يا وڏي سڌ)، ٻڌائي، عالم اسڪار اعلان ڪري، ۱۵. مٿي ڪٺي يا مٿي تي (ماڙيءَ تي رهاڻ لاءِ)، ۱۶. لڪن جي تعداد ۾، تمام گهڻا، ۱۷. (شاديءَ جي وقت ماڻهن کي ڏنل) دان، بخششون، ۱۸. راجا (جنيسر)، ۱۹. کان، ۲۰. ڇڄن، خوفزدہ ٿيڻ، ۲۱. راجا جون زالون، ۲۲. سويياوان، سهڻي، ۲۳. مڙس جو بيار حاصل ڪرڻ واري حالت، ۲۴. جيئن ته، ڇاڪاڻ، ۲۵. ناز، وڏائي، ايمان، هٿ، غرور، ۲۶. پاڳ تي، نصيب تي، خوشحاليءَ تي (پر ڏنائين پاڳ = فخر يا وڏائي ڪيائين، گهمند ڪيائين)، ۲۷. تنهن ڪري، ۲۸. ان (ليلان) کي آيو، ۲۹. توڙ، تپش، گرمائش، ٻارڻ، ۳۰. مڙس کان جدائيءَ، رٽائين، ۳۱. بنان سڳن هون جي دن مان نڪتل خوشبودار مادو، مشڪ، ۳۲. چئن، ۳۳. (پوتيءَ يا چنيءَ جي) بلڻ ۾، پاندن ۾، (پوتيءَ جي) ڪنڊن ۾، ۳۴. جيڪڏهن، ۳۵. ڏهاڳ (مڙس کان جدا ٿيڻ يا ور ڇڏڻ) زال) کي، ۳۶. هجي، ۳۷. سهڳ واري عورت، ۳۸. وڌيڪ، سرس* جيتوڻيڪ گدلي يا ڪوچه هجي، ۳۹. مالڪن، سانئڻ، ۴۰. آئون هيس، ۴۱. ميڙاڪو، فجومر، ۴۲. منهنجي، ۴۳. گهر ۾، ۴۴. سرتين جو، جيڏين جو، ۴۵. هٿ جي ڀڃڻ سان، هٿ جي لڳائڻ سان، ۴۶. اڻ وڻندڙ، ۴۷. ڪانڌ کي، مڙس (جنيسر) کي، ۴۸. آئون تي، ۴۹. ڊول، محبوب، ۵۰. مونکي ڏيڻو يعني ڇڏيو.

۱۶

وڌيري هياس، چنيسر جي راج ۾^۴
 دهلن دمامن نقرين، پر ۾ پچياس،
 جيله دولي ديلياس، تي تيسر دهاڳڻ ڏيهه ۾^{۱۶}.

(۱۷)

وڌيري هياس، چنيسر جي راج ۾،
 دائين، ٻائين درٻانين، تي پر ۾ پچياس،
 دهلين دمامين نقرين، تي وچ ۾ وهارياس،
 هيسر دادلي دوست جي، هلكي هار ڪئاس،^{۲۱}
 تهان پوءِ تئاس، ڪانياري ڪانڌ جي^{۲۷}.

(۱۸)

ڪانڌ ڪميئي آهيان، هلايان نه حجت،^{۲۲}
 چنيسر جي چت، ڪٿ نه لايان ڪڏهين.^{۲۴}

وائي

مون تي وهر وري، ور وري، وارو ڏيندوم ولهو،^{۲۸}

۱. مالڪن، سائنڻ، رئيسيائي، مڪياڻي، ۲. آئون هئي، ۳. ليلان جي مڙس جو نالو، ۴. حڪومت ملڪ، ۵. دهلان (دهل جو هڪ قسم آهي جو شادين يا خوشيءَ جي ٻن موقعن تي وڃائبو آهي) وڃڻ وقت يعني شادين مرادين جي وقت، ۶. دمامن (دمامو دهل جو هڪ قسم آهي)، وڃڻ وقت، ۷. نقرن (شرناين يا توتارين) جي وڃڻ مهل * شادين يا خوشيءَ جي ٻن موقعن تي، ۸. پر ۾ / رازداريءَ يا ادب سان، ۹. مون کي چيو ويندو هو يا مون سان ڳالهايو ويندو هو، ۱۰. جيئن ته، جنهن صورت ۾، ۱۱. ڍول، محبوب (چنيسر)، ۱۲. مون کي ڇڏي ڏنو يا ڌڪاري ڇڏيو، ۱۳. تنهن ڪري، ۱۴. آئون تي، ۱۵. مڙس کان جدا ٿيل يا وڇريل، ۱۶. ملڪ، ديس، ۱۷. داين يعني نوڪريائين يا ٻانهين، ۱۸. ٻين يعني رئيسيائين يا وڌيرين، ۱۹. درٻانين يعني در تي ويٺل عورتن، ۲۰. وچ ۾ وهارياس = مون کي عورتن جي وچ ۾ وهاريو ويندو هو، مون کي اهميت ڏني ويندي هئي، ۲۱. آئون هئي، ۲۲. لاڏلي، پياري، ۲۳. يار، سڄڻ، محبوب (چنيسر)، ۲۴. بي عزت، بي ماني، ۲۵. موتين جي مالها، ڪنڍلي يا طوق، ۲۶. مون کي ڪٿو، ۲۷. تنهن کان، ۲۸. ميارڻ، حرفيائي، قصور وار، ۲۹. مڙس، پٽار (چنيسر)، ۳۰. اي ڪانڌ، ۳۱. نڪمي، بيچري، بدفعال، ۳۲. دعويداري، حقداري، ۳۳. چت کي، دل کي، ۳۴. زنگ، ميل، ٽڪو، ۳۵. واهر، ور، مدد، ۳۶. موٽي (ٿيندي)، ۳۷. موقعو، وجهه، ۳۸. مڙس، ڪانڌ، پٽار.

توڪي سَارِئُو سُوڀَرِين، پُونَدِيسِ مَآڳِ مَڙِي،
 اَسَانِ توري نَاهِ ڪَا، ٻِي ڳُجَهَانْدَرِ ڳُڙِي،
 توڪي سَڙِي سُوڀَرِين، اَسَانِ تان نَه سَڙِي،
 اُپَتِ ڪَا اِحْسَانِ جِي، مِيَانِ دَسَتِگِيرِ دَڙِي.^{۱۴}

۱. ياد ڪرڻو، سنڀالڻو. ۲. اي سڀرين، اي پرين. محبوب، ۳. آئون پوندي، ۴. ماڳ تي، ماڳهن بلڪل، اتي جو اتي، اُقت، هڪدم، ۵. ساهه نڪتل ٿي، ٻي جان ٿي، ۶. کان سواءِ، ۷. ڳجهاندري جي، ڳجهه يعني راز (اورڻ يا ظاهر ڪرڻ) جي، ۸. واٽ، رستو، چارو، واه، ۹. گذارو ٿئي، ۱۰. ڪول، ۱۱. مهربانيءَ، مهر، ڀاڄهه، ۱۲. اي ميان، اي سردار، ۱۳. هٿ وٺندڙ، ٻانهن ٻيلي، رهبر، اڳواڻ، ۱۴. لوڪهو (اچڻ وڃڻ لاءِ)، لنگهه، واه، واٽ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ليل

داستان تنو

۱

اَوڳَنَ ڪَري اَپارَ، تَو دَرِ آيسِ داسَـٽَڙا،
 جي تَو رُسَڻ سَندي رُوحَ مَ، تِيئن مُون پِيئي ناهِ پَتارَ،
 سائينءَ لڳ سَتارَ، مِيٽِ مَدايون مُنهنجون.

(۲)

پائي آيسِ پاندَ مَ، تَو دَرِ عايبَ اَپارَ،
 جي تَو رُسَڻ سَندي رُوحَ مَ، تِيئن مُون پِيئي ناهِ پَتارَ،
 اڻ وِٽِ جا آچارَ، شالَ ڪانڌُ ڪري مَ ڪنهن سينَ.

۳

جي مان مُوڙهي مَتَ، تَه پانُ سَڃاڻجِ سَپَرينَ،
 اصلِ اوائينِ جا، عايبَ ڍڪين تُون اَتَ،
 اِيءَ پرين تَنهنجي پَتَ، جيئن وَلهيون ڍڪين وَلها.

۱. خطائون، قصور، عيب، گناه، برايون، مدايون، ۲. بي حد، تمام گهڻا، ۳. تنهنجي، ۴. در تي، دروازي تي، ۵. ائون اُٿي آهيان، ۶. اي داسٽڙا، اي (منهنجا مڙس) چنيسر (ليلان جو مڙس چنيسر سومرا گهراڻي جي داسٽڙي قبيلي مان هو)، ۷. جيڪڏهن، ۸. توکي، ۹. ناراض يا رنج ٿيڻ، ۱۰. جي (رسڻ سندي = رسڻ جي ڪا ڳالهه آهي)، ۱۱. دل، من، ۱۲. تنهن صورت ۾، ۱۳. مون لاءِ، منهنجي لاءِ يا واسطي، ۱۴. وسيلو، واهر، (پناهه جي) جاءِ، ۱۵. اي پتارَ، اي ڪانڌَ، اي ولها، ۱۶. ڌڻيءَ، مالڪ، خدا، ۱۷. جي واسطي، ڪارڻ، ۱۸. اي ستارَ، اي سترڪندڙ، اي پردو رکندڙ، اي عيب ڍڪيندڙ، ۱۹. ڏاهر، ميسار، معاف ڪر، ۲۰. وجهي، ۲۱. (پوٽيءَ جي) پلاند يا پلڻ، جهوليءَ، ۲۲. اثبوت، ناپسنديءَ، ناراضگيءَ، ۲۳. نياءَ، نيبيرا، فيصلو، معاملو، ۲۴. خدا ڪري، ۲۵. منهنجي، ۲۶. منجهي پئي، خطا ٿي، گم ٿي، ۲۷. ٻڌ، سمجهه، عقل، هوش، سوچ، ۲۸. پنهنجي ذات، خود، ۲۹. اوکڇ، پروڙج، ۳۰. اي سپرين، اي پرين، اي محبوب، ۳۱. اصل کان، اول يا شروعات کان، ۳۲. گمراهه يا پليل عورتن، ۳۳. لڪائين، ۳۴. گهڻا، بي شمار، ۳۵. شان، ساڪ، ۳۶. اڪيليون، بي وارث عورتون، نڌڪيون، لوڻيون، ۳۷. پردي ۾ رکين، ۳۸. اي ولها.

۴

عَيبَ نَهَ اَچَئُ ڏين، مُونَ ڪي مُونَ پَرِين ڏي.
اِگَئَن اِڪِين سَامُهَن، اُپَائِي آهين،
اوڳُڻَ پَاسِي ٿين، تَهَ ڏولا ڪِنهن ڏَنگَ ٿَئَن.

۵

هَيَبَتَ ڪَانه هِيَسُ، ڪَا ڏَلِ مَتِيندو داسَڙو،
پَرُوڙِي پَشِيمَانُ ٿي، جَدِهين هَئَن ڳالهَهَ وِباسِ،
سُورَ پَرِيائِين سَيِدُ چَئي، پوءِ ٿي ڪَلِ پَتِئاسِ،
ڪُوَٽَ هَارَ ڪِئاسِ، ٿي چَرِي چَنِيسَرَ ڄامَ ري.

۶

لَڪَڻَ ڪِيمَ ڳَڻِيڇ، جِيئَن مُورائِين نَاهِ مُونَ،
مونڪي مَلَهَائِيڇ، وارو ڏِيئِي وَلَهَا.

۷

لِيلان! حِيلَا چِڏَ، جِي تُون سُوڀِي سِڪِين،
پَائِي پَانڊُ ڳِچِيءَ مِر، پَانُ غَرِيبِيءَ ڳَڏَ،

۱. اوڻايون، خطائون، ڏوهه، اوڳڻ ۲. منهنجي، ۳. محبوبين، ۴. بيٺائي، ۵. پري، ۶. اي ڏولڻا، اي ڏول، اي محبوب، ۷. ڍنگ سان، سليقي سان، طور يا طريقي سان، رستي راهه سان، ۸. خوف، ڊپ، ۹. هن (ليلان) کي هتي، ۱۰. من، ڄت، ۱۱. ڦيرائيندو، بدليندو، ڪڍندو، ۱۲. (ليلان جو مڙس) چنيسر، جيڪو سومرا گهراڻي جي داسڙي قبيلي مان هو، ۱۳. سمجهي، پرکي، سڃاڻي، ۱۴. نادر، پڇتائيندڙ، شرمسار، ۱۵. هٿ کان، وس کان، ۱۶. معاملو، مارجا، ۱۷. ان کان وٺي، ۱۸. عذاب، تڪليفون، ڏک، ۱۹. حاصل ڪيائين، بربايت ٿيس، ۲۰. (بدن جي) ڄمڙي، ۲۱. ان پتي، ان ڪٿي يا سٿي (ڪل پتن = ارمان ڪرڻ)، ۲۲. اثبثت، ڦيٿارو، ناسازي، ڏهاڳ (مڙس کان جدائيءَ يا وڇوڙي واري حالت)، ۲۳. موتين جي مالها، ڪنڊلي، طوق، ۲۴. ان (ليلان) سان ڪئي، ۲۵. ديواني، پاڳل، ۲۶. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۲۷. کان سواءِ، ۲۸. ڇڻ، خصلتون، ڳڻ، عادتون، افعال، ۲۹. تون ڳڻج يا شمار ڪج، ويچار مِر آڻج، ڏسج، ۳۰. بلڪل، بنهر، ۳۱. مون وٽ، ۳۲. سرخرو ڪج، سرفراز ڪج، نوازج، ۳۳. وجهه، موقعو، ۳۴. اي ولها، اي ڪانڌ، اي پٿار، ۳۵. اي ليلان، ۳۶. بهانا، عذر، ۳۷. ترک ڪر، ۳۸. جيڪي، ۳۹. اي سوبي، اي سوبيوان، اي بختاور، ۴۰. سڪي آهين، (تو) پرايا يا حاصل ڪيا آهن، ۴۱. وجهي، ۴۲. (بوتيءَ جو) پلڻ يا پلانڊ، ۴۳. گلي، ڳچيءَ، ۴۴. خود، ۴۵. غريبيءَ مِر، نهائي يا نڙت مِر، ۴۶. شامل ڪر.

هَڏَ نَه چُونَدَ لَڏَ، جِي ڪَارُون آڙِڻَا ڪَانڌَ ڪِي.

۸

جِي ڪَارُون آڙِڻَا ڪَانڌَ ڪِي، تَه روئِي رِيَجَهائِيَج،
لِيلَان لِيلَائِيَج، اَتِيئي مَآڳُ مَنَتَ جو.

۹

جِي لِيلَائِي نَه لَهِين، تَه پُڻ لِيلَائِيَج،
سُوِيِي اِن سُهَآڳَ ڪِي، پُوري پَرُمَ ڏِيَج،
آسَرَمَ لَاهِيَج، سَڄُڻ پَآجَهَارَا گَهڻُو.

۱۰

تَرڪِي پَسِي تُوڪُ، تَرڪِي تَڪَبُرَ مَ پَئِي،
اَچِئُو اَچِئُو اَگَلِي، چَئي لِيلَان ڪِي لُوڪُ،
اَنڌَرُ اُوڀَالَن سِين، سَآڙِي ڪِئَاوَنسَ سُوڪُ،
بَآلَپَن جو پُوڪُ، وئُو وِڄَآريءَ وَسَري.

۱۱

نَڪِي بَانَهَ تَرِين مَ، نَڪِي ڳَر هُومَ،

۱. هرگز، اصل، بنهه. ۲. توکي چوندا، ۳. هتان وڃ، ۴. جيڪڏهن. ۵. مٿون، نيزاريون، عرض، سوال. ۶. اڙيا، پسند پڻا، وٽا، قبول پڻا. ۷. مڙس، ور، پٿار، پٽيءَ. ۸. اکين مان ڳوڙها يا لڙڪ وهائي. ۹. پرچائج، راضي ڪج، ۱۰. اي ليلان، ۱۱. آزيون ڪج، نيزاريون ڪج، مٿون ڪج. ۱۲. جاء، هنڌ. ۱۳. حاصل ڪرين، لپين، ۱۴. وري به، ۱۵. اي سويي، اي سوييا وان، اي بختاور (ليلان)، ۱۶. مڙس جي پيار يا راضي واري حالت، ۱۷. اي پوري، اي موگي، اي نادان، اي بي عقل، ۱۸. ٽيڪ، پروسو (پر مَ ڏيڃ = پروسو نه ڪج)، ۱۹. آسرو، اميد، تمنا، ۲۰. ختم ڪج، ۲۱. پيارا، دوست، گهڻگهر، محبوب، ۲۲. پاڄهه وارا، پاڄهه ڪندڙ، مهربان، رحمدل، ۲۳. لڏي، ٽڙي، ٽاپڙجي، ۲۴. ڏسي، ۲۵. قيمتي شيء (موتين جو هار يا ڪنڊلو)، ۲۶. ٽسڪي، گسڪي، ٽسلي، ۲۷. هٿ، غرور، ۲۸. گدلي، ميري، گنهگار، قصور وار، بچڙي، خراب، ۲۹. جهان جا ماڻهو، خلق، ۳۰. دل، جان، جند، ۳۱. ڏوراپن، طعن، ميهڻ، ۳۲. جلائي، ڪاڻهي، ۳۳. انجو ڪيائون، ۳۴. ٺوٺ، ڪڙڪ، ۳۵. ٻاراڻي عمر، ٻاراڻي اوستا، ننڍپڻ، جواني، ۳۶. چلولائي، انگل، آرو، ۳۷. ويڄاري ڪي، عاجز يا بي واهي يا هاڻيءَ ڪي، ۳۸. پلجي، دل تان لهي، ۳۹. ٻانهن، بازن، هٿ جي ڪراين، ۴۰. ڳچيءَ يا گلي، ۴۱. مونڪي هو.

نَه سُرْمُون نَه سُونَهَن ڪَا، نَه سِينگارُ ڪِئومِ،
تَڏِهين پَرِڻ سَنَدومِ، رُڪوئي رءُ ڪِٽِي.

۱۲

سُونَا ڪُر ڪَننِ ۾، ڳچِيءَ ڳاڙها هَارُ،
بانهُوٽا ٻانهنِ ۾، سِيندِ سَٽِيَا وارِ،
تَڏِهين پِيءَ پَڇَارِ، ڪانڌَ مُنهنجي چَڌِي.

۱۳

ڍڪڻ مَٿي ڍولَ جَا، جَڏِهين پُوڄَا ڏِئَم پِيرِ،
مُون ڀَانِيو تَنهن وِڻ، تَه ڪوڄهي ڪَنڊو پَرِڀري.

۱۴

سَاهِيڙِيُون ۽ سَرَتِيُون، ڪِلنِ سَڀِ مَٿَامِ،
جِيڪُس ڪَم سَنڊامِ، جُونَا ڏِئَا جِيڏِيَن.

۱۵

سُورِيءَ سُوٿَرِيَا، پَڪو سَهو وِلا رِئو،
چَنيسَر ڪانڌَا، تَان مُون هِينَن نَه ڀَانِيو.

۱. نه منهنجي اکين ۾ سرمون آهي. ۲. نڪا مون ۾ سونهن يعني حسن آهي. ۳. زيب زينت. ۴. ٿام لوم. ۵. مون ڪٿو. ۵. محبوب. ۶. منهنجو. ۷. اڻيوئي، پٺان ڇٽ مک يا هار سينگار. ۸. تحقيق، بلاشڪ. ۹. وٺي، قبول ڪري. ۱۰. سون (هڪ قسم جي قيمتي ڌاتوءَ) مان ٺهيل. ۱۱. ڪنن ۾ پائڻ جا زيور، پنڙا، والا، ڌڙ. ۱۲. ڳچيءَ ۾، گلي يا سيسيءَ ۾. ۱۳. لال، سهڻا. ۱۴. موئين جون مالهائون، ڪنڊلا. ۱۵. ٻانهن ۾ پائڻ جا زيور، چوڙا، ٻانهن. ۱۶. سينڌ (پيشاني کان سڌو مٿي جي چوٽيءَ تائين وارن جي وچان خط يا ليڪ) جا، طوق. ۱۷. تيل لڳل. ۱۸. پرينءَ، محبوب. ۱۹. تات، ڳالهه، يادگيري (بچار ڇڏي = واسطو ٽوڙيو، ناتو ختم ڪيو). ۲۰. مڙس، پٿار. ۲۱. ڪنهن ٿانءَ يا برتن جي منهن بند ڪرڻ لاءِ ٿانءَ، ٺڪر جي ڦيلهيءَ يا ننڍي ڀات (سند ۾ ڪن هنڌن توڙي مسلمانن ۾ هڪ رسم آهي جنهن موجب شاديءَ رات ڪنوار جي گهر جي در وٽ ٺڪر جي ڦيلهي رکي ويندي آهي جنهن کي گهوٽ پير مٿي ڀڄندو آهي). ۲۲. تي. ۲۳. محبوب. (چنيسر) ۲۴. ڏنگا، ڦڏا، آهستي، اڻ لڪا. ۲۵. قدر، پڳ. ۲۶. سمجهيو، پروڙو. ۲۷. مهل، وقت. ۲۸. آهي. ۲۹. پريت، محبت. ۳۰. سرتيون، جيڏيون، سهليون. ۳۱. چنرون يا ٽوڪون ڪن. ۳۲. منهنجي مٿان. ۳۳. شايد. ۳۴. فعل، افعال، لڳ. ۳۵. منهنجا. ۳۶. کوٽا، خراب. ۳۷. جيڏين. ۳۸. ليلان جي محبوب جو نالو. ۳۹. ڪانڌ ڪان، مڙس کان. ۴۰. اصل، هرگز. ۴۱. هن نموني يا ريت. ۴۲. سمجهڻو.

۱۶

هُيسِ ھِنْدورَن ۾، پيمِ ڪَآنَ پَرُوڙَ،
مٿِي سَندي مَامي، ڪوجھي وڌيسِ ڪُوڙَ،
سامُھان ٿئمِ سُوڙَ، وئو وِلتِي وَلَھو.

(۱۷)

هُيسِ ھِنْدورَن ۾، سَرھي سَانجھي ۽ ويرَ،
سُٿو سڀ سَرَتِيُون، پَرَن اھڙا پيرَ،
پرھہ اُڪاڙيسِ پيرَ، ھلي دانھياڻي ڏانھن داسڙي.

(۱۸)

هُيسِ ھِنْدورَن ۾، سَرھي سَڄي راتِ،
چانڪ ھارُ ڪَٽنديسِ ھوڏَ ۾، ڏيھ پَن لَھنديسِ ڏاتِ،
تہ وھاڻي پَرياتِ، مَندي اُپين مَامرو.

۱۹

چانڪ چڙھنديسِ ڪٽ تي، ريجھائينديسِ راءِ،
اھڙوئي آلھ، پورھي ٿئون ٿو پيش ڪري.

۱. ائون هئي. ۲. ڀينڪهن. ۳. جهولن. ۴. سڌ. ۵. خبر. ۶. جان. ۷. سمڪ. ۸. موتين جي هار يا مالها. ۹. جي. ۱۰. ۷. معاملي. تڪرار. روڻداد. حادثي. ۱۱. ڪلهه. ۱۲. ڪني. خراب. ۱۳. ڪسي. ۱۴. موني وڌو. ۱۵. ڪوڙ ۾. ۱۶. ڪپت ۾. ۱۷. آڏو. دريڙ. اڳيان. بالمقابل. ۱۸. موني ٿا. ۱۹. ڏک. عذاب. تڪليفون. ۲۰. ڦري. ۲۱. ٿڌ ڏيئي. رسي. ۲۲. پٿار. مڙس. وڙ. پتي. ۲۳. خوش. ۲۴. سانجهي وير = سانجهي جي مهل. سج لهڻ جي مهل. نما شام يا سڃها جي وقت. ۲۵. ٻڌو. ۲۶. اي سرتيون. اي جيڏيون. ۲۷. ڦرن. ورن. بدلجن. ۲۸. مٿان يون. ۲۹. جڪر. ڍول. نمونا. ۳۰. صبح جي مهل. فجر. پريات. ۳۱. اڪاڙيس پير = هن جا پير اڪاڙا يعني پير پٽيا. هن کي بي دخل ڪڍو (ڪهر مان). ۳۲. فريادن. ۳۳. چنيسر (جيڪو ليلان جو مڙس هو ۽ سومرا گهراڻي جي داسڙي خاندان مان هو). ۳۴. مون سمجهيو. مون ڀانيو. مون (دل ۾) چيو. منهنجي ليکي. ۳۵. حاصل ڪنديس. لهنديس. ۳۶. شرط. بازيءَ. ۳۷. ملڪ. راج ڀاڳ. بادشاهي. ۳۸. ذات ۾. بخشش ۾. انعام ۾. ۳۹. فجر. پريات. ۴۰. پريات جي مهل. ۴۱. ڪڙو ڪري. تيار ڪري. ۴۲. تون اڀرين. تون بئين. (چنيسر ڏانهن اشارو). ۴۳. پلنگ. ۴۴. سيج يعني گهوٽ ۽ ڪنوار لاءِ شاديءَ جي وقت سينگاريل ڪٽ. ۴۵. راضي ڪنديس. پرچائينديس. ۴۶. راجا (چنيسر). ۴۷. نوڪرياڻيون. ۴۸. ٻانهيون. ۴۹. وڌيڪ عزت واريون.

۲۰.

هُيَئِيءَ تَه گهڻو هوشيارُ، ڪَلِ پِه هِيئي ڪانڌَ جي،
تو پَانيو موچاري ٿيئان، ڳچِيءَ پائي هارُ،
ڪانڌَ ڪوڙِيءَ جو نه وڻي، سَهسِين پَتِين سِينگارُ،
وَهْمَ لَهِي وينجَهَارُ، دليُون پَرَڪي داسَڙو.

(۲۱)

ڏاهِي هِيَسَ ڏيهَه ۾، سَرَتِين ۾ سَجَڻا،
ڪا جا پييم ڪاڻ، جيئن مُنهن مَڻاهُون نه ڪَڻا.

(۲۲)

اَلا ڏاهِي مَر ٿيئان، ڏاهِيُون ڏُڪَ ڏَسَن،
مُون سِين مُون پَرِين، پورائيءَ ۾ پالَ ڪِئا.

۲۳

ڪارا ڪري ڪيس، مَتَڻان ڪا مُنڌَ حِرَسي،
ڪانڌَ تَني جو ڪوڏِيو، جي وِتنِ وَلِيهِ ويس،
لَالَن ڏَسي نه لَبِيس، دليُون پَرَڪي داسَڙو.

۱. ڏاهي، داناءُ. ۲. خبر، سڌ. ۳. مڙس، پٽيءَ، ور. ۴. سمجهيو، خيال ڪيو، گمان ڪيو. ۵. ملوڪ، سٺي، سُھڻي. ۶. ڳچيءَ ۾، ڪٿي يا سسيءَ ۾. ۷. وجهي. ۸. موتين جي مالها يا ڪنيٺو، صوق. ۹. ڪانڌ ڪي. ۱۰. بي وڙيءَ، نالائق، بدافعال. ۱۱. پسند اچي. ۱۲. سون، گهٽن. ۱۳. پتين جو، قسمن يا نمونن جو. ۱۴. زيب زينت، ٺاهه لوڻ، جنسار. ۱۵. دل جا خيال، راز. ۱۶. پروڙي، ڄاڻي. ۱۷. هيرن ۽ موتين جو بارڪو، قابل، داناءُ، هوشيار. ۱۸. دنيا يا من جو راز. ۱۹. ڄاڻي. ۲۰. چنيسرجيڪو نيلان جو مڙس هو ۽ سومرا گهراڻي جي داسڙي خاندان مان هو. ۲۱. اُٺون هئي. ۲۲. ملڪ، ديس. ۲۳. سهڻين، هڪ جيڏين، ۲۴. داناءُ، ۲۵. اهڙي، ۲۶. مونڪان بيٺي يا ٽي. ۲۷. خطا، ڀل، ڇڪ، ڏوهه، ۲۸. جو. ۲۹. جهرو، مک، بيشاني. ۳۰. مٿي، اوچو. ۳۱. ڪريان (شرم يا حياءَ جڻ ڪري)، ۳۲. اي الله. ۳۳. تڪليفون، ۳۴. منهنجي، ۳۵. محبوبين. ۳۶. نادانيءَ، جاهليئي. ۳۷. نورا، احسان، مهربانيون. ۳۸. وار (ڪارا ڪري ڪيس = وارن کي ڪارو خضاب هڻي يعني هار سينگار ڪري)، ۳۹. مڇن. ۴۰. عورت. ۴۱. حرص ڪري، وڌائي ڪري. ۴۲. خواهان، طالبو. شائق، چاهيندڙ. ۴۳. منن، گذارو ڪن، ۴۴. برائي، ڦاٽل، سادي. ۴۵. ويس ۾، پوشاڪ ۾، ۴۶. محبوب. ۴۷. لباس، پوشاڪ. هار سينگار.

۲۴

توڻي تون هميشه، ڪانڌ نه مون کي ڪوٺين،
ته دوس تنهنجو داسڙا، ور نه لاهيان ويس،
گهوڙو هيءُ پرديس، پاڙي پيئي گهاربان.

۲۵

توهان ٿئي ڌار، ڪنهن هزارين هار ڏنا،
تو تنهنجو نه ڏيان، ويهون واڻو وار،
هاري مٿي هار، دوس مٿايئي داسڙو.

(۲۶)

جان مون پوءِ پروڙيو، ايءُ وڏوڻو واپار،
هاڻي ڪن هيءُ پنهنجو هار، واري ڏي مون وگهو.

۲۷

جڏهين جر هارو ٿي جگري، رنو ڏٺري ڌار،
ڊولي تڏهين ڊيليءَ، سوڀي ٿيئي نه سار،
چنيسر پٿار، حيلو ڪئو هار جو.

۱. جيتوڻيڪ، ۲. هميشه لاءِ، سڄي عمر لاءِ، ۳. اي ڪانڌ، اي مڙس، اي پٿار، اي ور، ۴. سڏين، گهرائين، ۵. اي دوس، اي دوست، اي محبوب، ۶. اي داسڙا، اي چنيسر (ليلان جو مڙس چنيسر سومرا گهراڻي جي داسڙي قبيلي مان هو)، ۷. پوشاڪ، وڳو، لباس، ۸. صدقي يا قربان ٿيو، ڪو به ٻن ٻن، ۹. ڌاريون ديس يا ملڪ، ۱۰. (تنهنجي) پاڙي ۾، پر ۾، پاسي ۾، ۱۱. گذاريان، رهان، ۱۲. توکان، ۱۳. ٿي ڌار = ٻئي ڌار ٿيڻ کان پوءِ، ڇڄي جدا ٿيڻ کانپوءِ، ۱۴. جيڪڏهن ڪنهن به، ۱۵. هزارن جي تعداد ۾، جهجها، ۱۶. موتين جون مالهاڻون يا ڪنڊلا، طوق، ۱۷. تنهن هوندي به، ۱۸. حصو، پتي، يا گو، ۱۹. وار جو (مٿي جي)، ۲۰. اي هاري، اي هاريل، اي شڪست کاڌل، اي نادان، اي موکي، ۲۱. تي، ۲۲. تو مٿايو، تو بدلايو، ۲۳. جيئن ته، ۲۴. سمجهيو، ڄاتو، ۲۵. خراب، گهاٽي وارو، ۲۶. سودو، دوستي، ۲۷. موٽائي، ۲۸. منهنجو، مونکي، ۲۹. مڙس، ۳۰. پاڻي، اکين جا ڳوڙها، ۳۱. وهايو (جرهارو = رنو)، ۳۲. چنيسر جي وزير جو نالو (جنهن ڪونٽرو جي سفارش چنيسر کي روئي ڪئي هئي)، ۳۳. رنو، ۳۴. ڌري جي، ڏٺي جي، محلات جي، ۳۵. پر ۾، پاسي ۾، ۳۶. ڊول، محبوب (چنيسر)، ۳۷. توکي ڏيئلو، توکي وساريو، توکي دل تان لائو، ۳۸. اي سوڀي، اي سوڀيا وان، اي بخٽاور، ۳۹. توکي ٿي، ۴۰. سنڀال، سجاڳي، هوش، ۴۱. بهانو، عذر.

۲۸

سَڳو ڏسي سُهڻو، مَڳي آندو مُون،
لَڳي ڪن ڪونئروءَ جي، تپي وينن ٿون،
اڳ ڏيڪيندو هون، ڪانڌ ڪڇايون ڪيترين.

وائي

مُون نِماڻيءَ ڪي، يَا آلا، ڊوليوم ڊيلي،
ڊوليوم ڊيلن سَنديُون، وايُون وَر ڪري،
مَڇنُ عَيَبَ اُپتِيين، ڊولِيَا جي ڊِڪِيئي،
جِيئن مُنهن ۾ مَڊيون نَه ڏيبن، تو ڊر آيس تي.

۱. تند، تار (موتين جو هار، مالها)، ۲. سٺو، مڃارو، ۳. گهري، سوال ڪري، مٿون ڪري، ۴. ڪن تي، چوڻ تي، ۵. ليلان جي رقيب
عورت جو نالو جيڪا چنيسر تي عاشق هئي، ۶. گرم ٿي، ناراض ٿي، ۷. تون ڏيڪيندو هئين، تون لڪائيندو هئين، ۸. اي ڪانڌ، اي
مڙس، اي پٺار، ۹. خطائون، عيب، مڊيون، ڏوهه، ۱۰. ويڃاريءَ، اڏين، عاجز، ۱۱. اي الله، ۱۲. ڊول، محبوب (چنيسر)، ۱۳. جڏي،
ڏڪاري، ۱۴. جون، ۱۵. ڳالهين، ۱۶. پٺار، ۱۷. مٿان، ۱۸. ڪولين، ظاهر ڪرين، ۱۹. اي ڊولنا، اي محبوب، ۲۰. جيڪي، ۲۱. تو
ڊڪڻا يا لڪايا، ۲۲. جنهن صورت ۾، ۲۳. منهن ۾ = اڏيون، اڳيان، ۲۴. تنهنجي، ۲۵. در تي، ۲۶. ائون اُٿي، ۲۷. تنهنڪري.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ليل

داستان چوٿون

(۱)

وِڻِي وَهَسَيسَ وِچَ مِرَ، سَرَهِي سَارِي راتِ،
سَرَهِيُون سُهَآگَٽِيُون، مُونَ جِيٽِيُون مُونَ ذاتِ،
مُونَ کي کَنهنَ سِيَاگَ، کَڍي کَآيَارُو کِئو.

(۲)

مُونَ جِيئنَ مُنِي وَلَهِي، کَڏهين کَانَه هِي،
سَا آئونَ کَڙِي کَانڌَ ٿِي، هَتَ ڇَهَن هَارَ جِي.

(۳)

جِيگَرِيَانِيَان اِيئنَ، تَه دِلَ مَٽِيندو دَاسَڙو،
تَه سُوڙَه لَگندي سِينَ، هُونڌَ هَتِين هَارَ نَه جَهليَان.

(۴)

لَکِين لِيَاڻُون، چَنِيسَر جِي رَاجَ مِرَ،

۱. خوش نيس. خوشيون يا جشن ڪنر. ۲. خوش. ۳. سهاڳ (مڙس جي بيار حاصل ڪرڻ واري) واريون عورتون. ۴. منهنجون. ۵. سرتيون. سهيليون. مهر عمر. ۶. مون ذات = منهنجي ذات واريون يا قوم واريون. ۷. ڪهڙي. ۸. قسمت. نصيب (پر هت معنيٰ ٿيندي نياڳ يعني بدبختي). ۹. مياڙي. حرفي، ڏوهاري، محتاج. ڪان وارو. ۱۰. وانگر. ۱۱. مصيبت يا آزار ۾ وڌي. ۱۲. ور. مڙس. پتار. ڪانڌ. ۱۳. ناپسند. اڻ وڻندڙ. ۱۴. ڪانڌ کي. ۱۵. هت ڇهن = هت سان ڇهن جي ڪري. هت لڳائڻ جي ڪري. ۱۶. جيڪڏهن. ۱۷. پانيان ها. سمجهان يا ڄاڻان ها. ۱۸. من. ۱۹. فرائيندو (دل مٽيندو = ناراض ٿيندو. ڪاوڙيو). ۲۰. چنيسر (ليلان جو مڙس جيڪو سومرا گهراڻي جي داسڙي قبيلي جو هو). ۲۱. سمڪ. سمجھ. ڄاڻ. ۲۲. ٿين. شرط. ۲۳. سان ئي. شرط. ۲۴. شايد. ۲۵. هتن ۾. ۲۶. موتين جي مالها. طوق. ۲۷. رکان. ۲۸. لکن جي تعداد ۾. ۲۹. حڪومت. بادشاهي. ملڪ.

پِيُون سَپِ سُگَلِيُون، اگَلِي ائون،
صِدقُ صَدائُون، ڪَهَرِيُون ڪَرِيَان تَن سِين.

(۵)

هيئن ڪَرِيُو هُونَن ڪَرِين*، هيءَ ڪَنهن اچِيئي گَتِ،
وَر وَسُوڙِي آهيَان، پَسِي تَنهنجي پَتِ،
مُون ڪي آئي مَتِ، پِيُون ڪَنبنديُون ڪي تريُون.^{۱۳}

(۶)

آسان تُونهين تُون، • توه تَنهنجو آسَرُو،
تَن اَندرِ تَعُوڙِ ڪري، مَڙهئو آهي مُون،
مَڇِي پَانِيَن تُون، تَه ڪِي وِڙِين وَسَري.^{۲۵}

(۷)

لِيلَان چَڏِ لَهَورُ، وَج پَنهنجي مَائَتِين،
آبُو ڏاڏُو پَانهنجو، مَثَان چَنِيسَر گَهَور،
زاريءَ ڏاران زور، ڪِين هَلَندو ڪَانڌ سِين.^{۲۸}

۱. سئون، سهئون، موچارِيُون، پاڪباز، ۲. گدلي، ميري، بچڙي، بدڪار، ۳. صدق جون، سچائيءَ جون، ستيا جون، ۴. ڳالهيون، گفتا، سخن* عذر يا بهانا ڪرين، نت نٿا ڪرين، ۵. توکي آچي، توکي سيڪاري، ۶. عادت، هلت، روش، ۷. اي ور، اي ڪانڌ، اي پٿار، ۸. وسوڙل، ويساهه يا يقين ۾ آيل، ۹. ڏسي، ۱۰. ساڪ، مان، عزت، انجار، واعدو، ۱۱. سمجهه، هوش، عقل، سزا، سيڪت، ۱۲. ڊڄنديون، ڏڪنديون، خوفزدہ ٿينديون، ۱۳. گهڻيون، ۱۴. اسان کي (مون کي)، ۱۵. صرف تون (ياد) آهين، ۱۶. مهرباني، فضل، ڪرم، احسان، ۱۷. ڏي، پروسو، سهارو، ۱۸. دل، من، ۱۹. خير سلامتيءَ يا ڪاميابي واسطي لکيل دعا جو ڪاغذ (جوڳجي) يا پانهن ۾ ٻڌيو آهي، ۲۰. جڙيو، چنڙايو، (سوگهو ڪري) ٻڌو، ۲۱. مٿان، ۲۲. سمجهين، ۲۳. ڪو، ۲۴. تون وٽين، ۲۵. دل تان لهي، ۲۶. اي ليلان، ۲۷. ڳوٺ يا شهر جو نالو جتي ليلان جو مڙس چنيسر حڪومت ڪندو هو، ۲۸. ماڻهن ۾، بيڪن ۾ (ماءُ بيءَ وٽ)، ۲۹. بيءَ، بابو، ۳۰. بيءَ جو بيءَ، ۳۱. تان، ۳۲. صدقي يا قربان ڪر، ۳۳. آزي، نيازي، عاجزي، منت مڃڻ، التجا، ۳۴. کان سواءِ، بغير، ۳۵. طاقت، سگهه.

(۸)

لِيلان چَڏَ لِهَورُ، وَجُ پَنهِنجي مائِٽين،
هَارَ مَنجَهان را هَورُ، تو سُوپِي سُوَرُ پَرايو.

(۹)

اَيمَ مَنجَهه ڏهاڳَ، سَندا جَوِين ڏينَهڙا،
مَٿِي سَندي مامَري، لَڪِن پَڳا لاڳَ،
ائون سِڪان کي سَهاڳَ، پَرين پَرَچُڻ جِي نَه ڪَري.

(۱۰)

پاڻ سَڃاڻِي ڪانڌ، پاڻِيهي پِيهي آيو،
ڏنو ڍولِي پانڌ، وئو سُوَرُ وَرِهِي ڪِي.

(۱۱)

جيڪي چَئين ٿي هيرَ، تَنهِنجي اَنِ پَتِي جِي اڳَ جِيئي،
تَه خُونَ سَپِيئي بَخِشِيانَ، مَن ۾ آڻِي مَهيَر،
جَهڙا ڪَنِيئي پيرَ، تَهڙا موٽِي آيِي مُنهن ۾.

۱. (موتين جي) مالها، ڪنڊلي، طوق، ۲. گوندر، غر، ڳڻتي، ۳. اي سوبي، اي سوييوان، اي بختاور، ۴. ڏک، درد، ۵. حاصل ڪئو، وهايو، ۶. مونکي آيا، ۷. ڀر، ۸. مڙس کان جدائيءَ يا وڇوڙي واري حالت، رنائين، ۹. جيڪي، ۱۰. جوانيءَ، ۱۱. هار، ۱۲. معاملي، تڪرار، واقعي، روئداد، ۱۳. لکن جي تعداد ۾، گهڻا، ۱۴. توڙيا، ڇنا، ۱۵. واسطا، تعلق، ناتا، لاڳاپا، ۱۶. واجهائين، اسڙڪان، ۱۷. مڙس جي بيمار حاصل هجڻ واري حالت، ۱۸. راضي ٿيڻ، سرچڻ، ريجهڻ، ۱۹. خود، پنڊ، ۲۰. اوکي، صحيح ڪري، ۲۱. مڙس، پتار، وَرَ، ۲۲. خود به خود، يا اُمرادو، ۲۳. گهر ۾ گهڙي، ۲۴. ڍول، محبوب (جنيسر)، ۲۵. (ڪپڙي جو) پلانڊ، پلڻ (ڍڪ)، ۲۶. ورهين کي = هميشه لاءِ، ۲۷. چوين، ۲۸. هاڻي، ۲۹. ڏوهه، خطائون، ۳۰. معاف ڪريان، ۳۱. دل، ۳۲. مهر، رحم، ڪهل، ۳۳. قدم، پڳ (ڪنيئي پير = هلت ڪيئي)، ۳۴. منهن ۾ آڏا.

(۱۲)

هئي قَتو ڪَر هارُ، سُون ڦَلَن سِين ڪَنجرو،
 ڪوِ اُھندڙ پَت جو، جنهن مان وڏو ٿو واپارُ،
 ڪيڙئي جو ڪارون ڪري، سورن جو سينگارُ،
 تون منڌ مٺي بيمارُ، چو ڳچيءَ جو ڳهڻو ڪرين.

(۱۳)

هلي هار وٺو، هو بهانو بڻج جو،
 ور تون ٿو ولهيئون ڪرين، ڏوباسا ڏٺو،
 هٿان مون پئو*، تون ڪمين نه ڪانڌيلا سڀرين.

(۱۴)

پينر پيرئو داسڙو، چنيسر چئي،
 هيءُ جو ڏنپ ڏهاڳ جو، سگهان ڪونه سهي،
 مون کان تان پئي، تون ڪمين نه ڪانڌيلا سڀرين.

(۱۵)

آهين سونهون ساٿ جو، هتي هتي تون،

۱. آئي. (زالن کي سڌ ڪرڻ جو لفظ)، ۲. قتل ڪر = اڇلاءِ، بت سان هن، ۳. (مونين جي) مانها، ڪنڊيلو، طوق، ۴. سون جي، زريءَ جي، ۵. گلن، ۶. ڀرت ڀريل زالن جي پائڻ لاءِ هڪ قسم جو چولو جو صرف ڇاتيءَ اڌ بيهڻ ڏيکي، گج، انگي، سڀني بوش، گهاگهرو، ۷. ڪوه، ۸. ڪڏ به، ۹. ڪپڙن جو جوڙو، وڳو، ۱۰. ريشم، ۱۱. خراب، گهاٽي وارو، ۱۲. سودو، دوستي، ۱۳. مٿون، ايلاز، نيزاريون، وينيون، ۱۴. درد، ڏکڻ، عذابن، ۱۵. زيب زينت، ۱۶. ٺاهه ٺوهه، جنسار، ۱۷. مٺو، اي عورت (ليلان)، ۱۸. مصيبت بر قاتي، آزار ۾ پئي، ۱۹. اگهي، ناچاڪ، ۲۰. گلي، سسيءَ، ۲۱. زبور، ۲۲. هلي وٺو = مشهور ٿيو، ظاهر ٿيو، ۲۳. عذر يا حيلو يا سبب (اصل ۾)، ۲۴. بچڙائيءَ، بديءَ، گناهه، ۲۵. اي ور، اي مڙس، اي پٿار، ۲۶. اڪيلون، نڌڪيون، لاوارث، ۲۷. ڏورايو، ميارون، ۲۸. هٿ کان، ۲۹. منهنجي* خطا يا ڏوهه مون کان ٿيو، ۳۰. ڏيرج يا تحمل ڪرين، معاف ڪرين، ۳۱. ڪانڌ وارا، صبر ڪندڙ، ڏيرج ڪندڙ، ۳۲. اي سڀرين، اي محبوب (چنيسر)، ۳۳. اي پينر يا اديون، ۳۴. ڦيرايو، موٽايو، ۳۵. چنيسر (جيڪو ليلان جو مڙس هو ۽ سومرا گهراڻي جي داسڙي قبيلي مان هو)، ۳۶. منت يا عرض ڪري، ۳۷. ڏاڍو، ۳۸. ڪلڪ، ۳۹. مڙس کان جدا ٿي، رٽائڻ.

گُناهَ نہ بَخَشِيَنِ مُونَ، تُون ڏَٽِيَمَ آهِنِ داسَڙا.

(۱۶)

هُيَسَ دادِلِي دُوسَ جِي، پُئو وِرَ جو هُومِ واءُ،
چانڪَ ڪَلِي چَرَهَنديَسَ ڪَتَ تي، رِجَهائينديَسَ راءُ،
ڪُونُروءَ جِهَڙيون ڪِيَتريُون، داڻون دَرَ مَهِندانِ،
اهڙو ئي اَللهُ، جِنهن ڪِلنديءَ ڪان وِرَ ڪَسِيو.

(۱۷)

تو ڪوئي تو ڊوهي، تو ڏڪي ڪيسَ ڌار،
پئي رهيا پتَ ۾، سوپيءَ جا سينگار،
مڙيي مَنيسَ جيڏيون، هائيءَ وڏيسَ هار،
دوستنئون دورِ ڪيسَ، هن ڪوڙي ڪُٺهار،
آهيان عيبدار، سِڪان ٿي سُهڻاڳ ڪي.

(۱۸)

تو ڪوئي تو ڊوهي، ڏنو تو ڏهاڳ،
دوست تَنهنجو داسَڙا، دل اندرِ مون داڳ،

۱. ڏوھ، خطائون. ۲. معاف ڪريين. ۳. مونکي. ۴. منهنجو ڏٺي. منهنجو مالڪ. ۵. اي داسڙا، اي چنيسر (جيڪو ليلان جو مڙس هو ۽ سومرا گهراڻي جي داسڙي خاندان مان هو). ۶. ائون هئي. ۷. پياري، لاڏلي. ۸. دوست، يار، سچڻ، محبوب (چنيسر). ۹. مڙس، پتار، پتي، ڪانڌ. ۱۰. مونکي هو. ۱۱. وڏاءُ، هٿ، فخر. ۱۲. مون چيو ته، مون ڀانيو ته، منهنجي ليکي، ۱۳. خوش ٿي، مَرڪي. ۱۴. سچ يعني پلنگ جنهن کي شاديءَ جي وقت گهوٽ ڪنوار لاءِ سينگاريو ويندو آهي. ۱۵. راضي ڪنديس، پرچائينديس، ۱۶. راجا (چنيسر). ۱۷. ليلان جي رقيب عورت جو نالو جيڪا چنيسر تي عاشق هئي. ۱۸. گهڻيون. ۱۹. نوڪريائون. ۲۰. در جي. ۲۱. اڳڻان. ۲۲. فخر ڪندڙ. ۲۳. توڙي جدا ڪڍو. ۲۴. سڏي، گهراڻي. ۲۵. روڪي. ۲۶. لوڏي، ٿيلهي. ۲۷. ائون ڪڍي. مون کي ڪڍو. ۲۸. جدا. ۲۹. مين. ۳۰. تي. ۳۱. سويبان وان. سهڻيءَ (ليلان). ۳۲. هار جنسار. ۳۳. زيب زينتون، ۳۴. موتين جي هار. ۳۵. مونکي مَنو. مونکي مصيبت يا آزار ۾ وڌو. ۳۶. اي جيڏيون، اي سرتيون. ۳۷. هائيءَ ۾، هاويءَ (دوزخ) ۾، باهر ۾. ۳۸. مونکي وڌو. ۳۹. دوستن کان. ۴۰. پري. ۴۱. مونکي ڪڍو. ۴۲. ڪوٽي، نقليءَ. ۴۳. ڪڍڻ يا مٿين جي هار. ۴۴. عيبن واري، گنهگار، خطا وار. ۴۵. واجهائين، اسڙڪان. اڪنڊ مان. ۴۶. مڙس جي پيار حاصل هجڻ واري حالت. ۴۷. من. ۴۸. ۴۹. منهنجي. ۵۰. ٽڪو، ڪلڪ، ڏنڊ.

پَانِيَان سَپِ سُهَآگُ، جِي مُونَ ڪِي وَرَ وَهَارِيَنِ.

(۱۹)

جِي مُونَ ڪِي وَرَ وَهَارِيَنِ، مَٿِي هَتُ ڏِيئي،
پَاڙِي ۾ پِيئي، هُونَدَ ڪَانَدَ ڪَمِيٽِي گَهَارِيَان.

(۲۰)

ڏِيئي جِي ڏُهَآگُ، مُونَ ڪِي وَرَ وَهَارِيَنِ،
مُونَ ڪِي تَنُهَنجُو سَپَرِيَنِ، سَپُوئي سُهَآگُ،
اَجَهو تُون آگُ، وَڏو آهِيَنِمَ وَلَهَآ.

(۲۱)

گُوڙهَن گَاتُ پَرِي، جَان آيسِ اِگُوٽِيءَ هِيرَ،
تَان نَه آتُن نَه جِيڏِيُون، پَلَنگَ ڏِيَان ڪِيئن پِيرَ،
هاڻ گهيڙ گهُمندي ڪيرَ، جِيئن سَرَتِيَنِ سَانگُ سِڌَارِيُو.

(۲۲)

ڪَلِي هَارُ هَتُ ڪِئوءِ، ٿِيئن سَرَهِي سَآنجِيءَ وِيرَ،
خَبَر نَه پِيئي تَهِيرَ، تَه پِرَهه ٿِيندِين پَڌَرِي،

۱. سمجھان. ۲. مڙس جي پيار حاصل ھجڻ واري حالت. ۳. جيڪڏھن. ۴. اي ورَ، اي ڪانڌ، اي ولها. ۵. مٿي تي. سرتي (مٿي تي هٿ ڏيئي = پيار ڪري. محبت ڪري، مهرباني ڪري). ۶. پاسي. پر. ۷. جيڪر. ۸. اي ڪانڌ. ۹. نڪمي، بدافعال، پڇڙي. ۱۰. گذاريان. حياتيءَ جا ڏينهن پورا ڪيان. ۱۱. (مڙس کان) جدائي. وڃوڙو. ۱۲. اي سيرين، اي پرين، اي محبوب. ۱۳. پناه، ڍڪ. ۱۴. آڌار، پروسو، پرجهلو. ۱۵. مونڪي آھين. ۱۶. اي ولها. ۱۷. گوڙھن سان، (اکين جي) لڙڪن يا آنسن سان. ۱۸. ڳچي، ڳلو، سينو. ۱۹. پسائي. ۲۰. جيئن ئي. ۲۱. آئون آئي. ۲۲. اک واريءَ، پهرئين. ۲۳. هير موجب، عادت يا گت موجب، دستور موجب. ۲۴. تہ. ۲۵. جاءِ جتي عورتون گڏجي ڪجهه ڪتي سٺ ٺاهينديون آهن. ۲۶. سرتيون، سهليون. ۲۷. پلنگ تي، چير ڪٽ يا سيج تي. ۲۸. رکان. ۲۹. قدم (پير ڏيان = چڙهان يا سمهان). ۳۰. لنگهه، گهاٽ، رستا، گهٽيون. ۳۱. جنهن صورت ۾. ۳۲. جيڏين، ۳۳. پرڏيهه، سفر. ۳۴. روانيون ٿيون، لڏي ويون (سانگ سڌارڻو = وفات ڪري ويون)، ۳۵. خوش ٿي، مَرڪي. ۳۶. موتين جي مالها، طوق، ڪنڊيلو. ۳۷. هٿ ۾ (هٿ ڪٺو = توکيو)، ۳۸. خوش. ۳۹. سانجهيءَ جي. ۴۰. مهل (سانجهيءَ ویر = سج لهن وقت)، ۴۱. سڌ. ۴۲. توکي پيئي، ۴۳. تنهن ویر يا مهل، ۴۴. برهم جي وقت، فجر جي مهل، ۴۵. ظاهر.

۲۳

هي جي ڏوڻ ڏجائون، سي الله ڪيم آچن،
 منهن تي منيون چنئون، پرڻ پچارون ڪن،
 تن ڪاپائين، جيڏيون مون سين جاڙ ڪي.

۲۴

سي ڪاپائين ڪيئن، هار جني جي هٿ،
 ڏيئي نه ڏوڻ ڏجائين، پشيمانيءَ جي پٽ،
 مٺي موڙهيئي مٽ، جيئن دوست وڃائي داسٽو.

۲۵

ڪونڙوءَ ڪوسو چاڙهيو، تون ليلان پنهنجو لاه،
 سَندي هار اهڙا، وڃي اور آرڻ سين.

۲۶

تاسريءَ تيل پئو، ڪوسو چڙهيو چله،
 رات هئين ڪنهن مل، آءُ ليلان جا وَلها.

۱. ڏوڙ، ٻيڻيون، پٺيون، جهجهيون، وڏيون، سخت، ۲. دشمن عورتون، ۳. اي الله، ۴. شل نه، ۵. منهن تي = روبرو، ۶. مٺيون چنئون =
 مٺو يا نرم ڳالهائيندڙ، مهربانيءَ يا شفقت سان ڳالهائيندڙ، ۷. بويان، غير حاضريءَ ۾، ۸. ڪلائون، ننداڻون، ۹. ڪاپو ڪندڙ عورت،
 ست ڪندڙ عورت، ۱۰. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۱۱. جٺ، ظلم، ۱۲. ڪٽي، ۱۳. ڪهڙيءَ طرح، ۱۴. (موتين جي) مالها، ڪنڊلو،
 طوق، ۱۵. هٿ ۾، ۱۶. ڏجائين ڪي، ۱۷. شرمساريءَ، پڇتاءَ، ۱۸. ويساهه، اعتبار، پڪ، يقين، ۱۹. اي مٺي، اي مصيبت جي ماريل،
 ۲۰. تنهنجي موڙهي، تنهنجي خطا ٿي يا گم ٿي، ۲۱. سمجهه، هوش، عقل، ۲۲. جيئن ته، ڇاڪاڻ ته، ۲۳. يار، سڄڻ، محبوب، ۲۴. تو
 وڃايو، ۲۵. ليلان جو مڙس چنيسر، جيڪو سومري گهراڻي جي داسڙي قبيلي مان هو، ۲۶. ليلان جي رقيب عورت جو نالو، جيڪا چنيسر
 تي عاشق هئي، ۲۷. گرم ٻاڻي (چنيسر جي وهنجڻ لاءِ)، ۲۸. جي، ۲۹. اهڙا، ۳۰. روشنيءَ ۾، سوجهري ۾، ۳۱. مشغول ٿي، ۳۲. ست
 ڪنن جي ڪاٺ جي اوزار، چرخي، ۳۳. تاسريءَ ۾، ڪنجهي جي تراڪڙيءَ وٽي يا ننڍڙي ٿالهيءَ ۾، ۳۴. ڪنهن تبليي بچ جهڙوڪ جاني
 يا سرانه مان نڪتل سڀني باڻياٺ جيڪا وارن ۾ مڪجي، ۳۵. چلهه تي، باهه (ٻارڻ واريءَ جاءِ) تي، ۳۶. گذريل رات جو، ۳۷. وٽ، ۳۸. مڙس، ڪانڌ.

(۲۷)

واريءَ جيئن ويئي، لڄ منهنجي لوڪ ۾،
جيئن اٿو پئي پاڻيءَ ۾، پگهرجي پيئي،
مٿي هٿ ڏيئي*، ڪانڌ نه ڪوئي ڪڏهين.

(۲۸)

سائين سمجھيس ڪينڪي، ڳڻي گت سنڌيءَ،
وڌائي واحد ري، بي ڪنهن ڪين جڳاءَ،
توبه ڪئم زيور ذات ڪان، لوهيءَ چلي لاءِ،
مون کي مت ڏنياءَ، پيون ڪنباڻي ڪيتريون.

وائي

پوري تو پڙ نه پانيو، ليلان تو لهور لڄايو،
ڪوڙي مٽيي ڪڇ تي، موڙهي تو مرد مٽايو،
هرڪي ويئين هار تي، تو ڪيئن راجا رڻايو،
دانا هو داسڙو، تو ڪيئن هيڻو هلايو،
اُتي عبداللطيف کي، مولا محب ملايو.

۱. ريتيءَ، ۲. حياءَ، شرم، يت، ۳. دنيا جي ماڻهن، ۴. پاڻيءَ جهڙو پٿرو يا نرم ٿي، ۵. مٿي تي، سر تي* مهرباني، احسان يا وڙ ڪري، ۶. مڙس، پٽيءَ، پٽار (چنيسر)، ۷. پاڻ وٽ) سڏي، گهرائي، ۸. اي سائين، اي ڌڻي، اي مالڪ، ۹. اٿون سمجهي، مونکي هوش يا عقل آيو، ۱۰. خيال يا ڌيان ۾ آڻي، ليکي، ويچاري، ۱۱. ريت، ڍنگ، ۱۲. تنهنجي، ۱۳. بزرگي، عظمت، مرتبو، شان، واکاڻ، ساراهه، ۱۴. هڪڙي، يعني خدا، ۱۵. کان سواءِ، ۱۶. ڪنهن کي، ۱۷. سونهي، مناسب يا لائق ٿئي، ۱۸. ڀڄتا، پشيماني، بس، ۱۹. مون ڪئي، ۲۰. زيور جي، ڳهر جي، ۲۱. جنس، ۲۲. لوه جي، رُڪ جي، ۲۳. هٿ يا پيرن جي آڱرين ۾ پائڻ جي هڪ زيور، منڊيءَ، ۲۴. عقل، سمجهه، سزا، سيڪت، ۲۵. تو ڌڻي، ۲۶. تو ڪنبايون يا ڊيڄاريون، يا خوفزدہ ڪيون، ۲۷. گهڻيون، ۲۸. اي پوري، اي موڳي، اي نادان، اي بي عقل، ۲۹. خوف، ڊپ، ۳۰. سمجهيو، ڄاتو، ۳۱. اي ليلان، ۳۲. ڳوٺ يا شهر جو نالو جتي ليلان جو مڙس چنيسر راج ڪندو هو، ۳۳. ڳي يا شرمنداڪڻا (لهور جا ماڻهو)، ۳۴. ڪڇ جي، ڪوٽي، نقلي، ۳۵. موتيءَ (موتين مان ٺهيل هار)، ۳۶. اي موڙهي، اي موڳي، ۳۷. مڙس، ۳۸. بدلايو، ۳۹. تون هرڪي، تون موٽ يا فريفتہ ٿي يا عاشق ٿي، ۴۰. راءِ (چنيسر)، ۴۱. ناراض يا رنج ڪڻو، ۴۲. عقل وارو، سياڻو، ڏاهو، ۴۳. چنيسر، جيڪو، سومري گهرائي جي داسڙي قبيلي مان هو، ۴۴. ڪمزور، بي وس، بي سمجهه، ۴۵. مشهور ڪڻو، ۴۶. مالڪ، خدا، ۴۷. محبوب، پرين.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ڏهر

داستان پهريون

۱

ڪَرِ ڪِي ڳالھَڙِيُون، ڪَنڊا ڍورَ ڌڻِيَن جُون،
ڪِنھن پَرِ راتڙِيُون، ڪِنھن پَرِ ڏينھن ڳذارِيَن.

(۲)

ڪَرِ ڪَا ويھِي ڳالھ، ڪَنڊا ڍورَ ڌڻِيَن جِي،
هِي هَڙِي حَال، ڏُڪُڻا ڏينھن ڳذارِيَن.

۳

ڪَنڊا تو وِٿان، سَچُ ڪِ سِيئَن لَڏِئو،
مَڃَرُ تومَٿان، چِٽُئو پوئِي چُڳِيَن.

۴

تو جِي هُئَڙو وِڏ، ڪَنڊا ڍورَ ڌڻِيَن جو،
هُوندَ نَ ڏِيَن ڏُٽ، موري مَڃَرُ نَ ڪَرِيَن.

۱. ڪجهه، ۲. حال احوال، خبرون چارون، ۳. اي ڪنڊا، ڪنڊو هڪ قسم جو وڻ آهي (جيڪو شايد شاهه صاحب سفر جي دوران سنڌو درياءَ جي هڪ پراڻي وهڪري جي ڪپ تي ٻه ٻيٽل ڏٺو هو)، ۴. ڍور جي، ڍوري جي، (سنڌو درياھ جي قديم جهوني ڍوري يعني وهڪري جهڙوڪ پراڻ ۽ پٽيھل ڏانهن اشارو آهي. پراڻي سنڌو درياھ جي مريورخاص کان ٽنڊباگي تائين واري حصي کي پراڻ جو ڍورو سڏبو آهي ۽ گولڙجيءَ کان سمنڊ تائين واري حصي کي پٽيھل جو ڍورو چئبو آهي)، ۵. مالڪن، ۶. ڪهڙي، ۷. نموني، طرح، ريت، ۸. ٻسڙ ڪريبن، ڪاٿين، ۹. هاءِ افسوس، ۱۰. هن، ۱۱. حال ۾ يا حالت ۾ (ڍور ڌڻين کان سواءِ)، ۱۲. اي ڏکڻا، اي بدحال، اي بدبخت، ۱۳. ڏينهن گذارين = جيئرو يا زندهه رهين ٿو يا آهين، ۱۴. کان، ۱۵. سڄي پڄي، تحقيق، برابر واقعي، ۱۶. ڇا، ۱۷. محبوبن، ۱۸. نقل مڪاني ڪئي، هجرت ڪئي، پردیس وسايو، ۱۹. ڳوٺج يا ڪچڙا پن، جيڪي وڻ بهار يا ٻيءَ ڪنهن موسم ۾ ڦوٽاڙي جي حالت ۾ ڪيندو آهي، پٺراھ، پُور، ۲۰. منجهان، مان، ۲۱. ڇڻو، ڪرڻو (سڻڻ جي غم ۾)، ۲۲. پوي، ۲۳. ڇڳن جي صورت ۾، گهڻي انداز ۾، ۲۴. توکي، ۲۵. جيڪڏهن، ۲۶. هو، ۲۷. زخمر، ڦٽ، چير، غم، سور، درد، ۲۸. جيڪر، نتيجي ۾، ۲۹. ڦر يا ڦل (سگريون)، ۳۰. ڦٽي، ڦوٽاڙو ڪري، ڳوٺج ڪڍي.

۵

تو جي هٿڙو سُوَرُ، ڪنڊا ڍورَ ڌڻين جو،
مٿي لامُن پُورُ، موري مَجرَنه ڪرين.

۶

ڪنڊا تون ڪيڏو، جڏهين ڀريوئي ڍورُ وهي،
جَسودَن جِيڏو، تو ڪوڏنو پَهِيڙو.

۷

ڀرئو ڍورَ تَراءُ، پيڻيئون ڪوٽَ ڌرازڻا،
نه سي پاڻيءَ وارِيون، نه سو هلُ هُڳاءُ،
اڏيئون اڳڙيا، گڻي ڪنهن کُوڻ وڻا.*

۸

ڍورُ نه اڳيئن ڍارَ، مَهِنْدِ مَلاحن لَڪِئو،
مُوڙي چُرڻا مَڪُرا، پَسي پاڻيءَ پارَ،
جَسودَن جَهڙا يارَ، پڻا وِبرَ وَمَاسَ مِرَ.

۱. توکي، ۲. جيڪڏهن، ۳. هو، ۴. ڏک، درد، غم، ۵. ٿي، ۶. ٿارين، شاخن، ۷. ڪنهن وڻ يا ٻوٽي جي مڪڙين يا کلن جي ٻي جهلڻ کان اڳ واري ڦلهاڙ يا داڻ داڻ، ۸. ٻنگ، ٻونگر، ۹. کونج يا ڪچڙا پن، جيڪي وڻ بهار يا ٻيءَ ڪنهن موسم ۾ ڦوٽاڙي جي حالت ۾ ڪڍندو آهي، پُراڻو، ۱۰. ڪيتري قد ۽ عمر وارو، ۱۱. ڪپڻ يا ڪنارن تائين لڳي وهندڙ، تَمتار، ۱۲. هڪ راجا جو نالو جنهن جي حڪومت ٿرپارڪر ۽ بدين ضلعن جي ڪجهه ايراضيءَ تي هئي، سندس وڏا هارڪو ڌنڌو ڪندا هئا ان ڪري ان قبيلي کي اڳڙيا چوندا هئا، ۱۳. جهڙو، ۱۴. ساڻي، رفيق، همراھ، ٻيلي، مددگار، ڀيارو، جوان، ۱۵. ڪپڻ ۽ ڪنارن تائين ڀريل، تَمتار، ۱۶. (پتيل) ڍور يعني ڍوري جو، ۱۷. تلاءُ، چشمو، ۱۸. ڀينڪون، ڪچهريون، ۱۹. ڪوٽ ڌرازڻا = ڪوٽ ڌراز ۾ (ڪوٽ ڌراز راجا جسودن جي رهائش جو نالو آهي)، ۲۰. (ڍوري مان) پاڻيءَ ڀريندڙ عورتون، ۲۱. گورڙ، هڳاءُ، گهمسان، ۲۲. اي اديون، اي پيٽر، ۲۳. جسودن (راجا) جي قبيلي وارا، ۲۴. پاسي، طرف، * لڏي وڻا، ۲۵. نموني، ۲۶. اڳيئي، بروقت، شروع ۾، پهريائين، ۲۷. ٻيڙي هلائيندڙن، ٻيڙيءَ وارن، ناڪڻن، ۲۸. پرڪڻو، پروڙيو، محسوس ڪڻو، ۲۹. ڦيرائي، ورائي، موٽائي، ۳۰. هٿا، ۳۱. ٻيڙا، ۳۲. پاڻيءَ جا، ۳۳. افعال، نمونا، ۳۴. ڏاها، ڏانا، ۳۵. مونجهاري، ڳڻتي، فڪر.

۹

سُڪو ڏورُ ڏهِيُون ٿِيُون، ڪَنڌِيءَ ڏني ڪَرُ،
جَنَ جِي پاڳُنَ ۾ پَرُ، سِي پِئَا ويَرُ وَمَاسَ ۾.

۱۰

سُڪِي ڏورُ ڏهِيُون ٿِيُون، ڪَنڌِيءَ ڏنو ڪَآو،
پَآڻِي پَتِيَهَلَ ۾، اڳِيُون نَه آئو،
مَآڻُهَنَ مِيٺَآو، ڪَنِي ڪَنِي پِيٺِيَن.

۱۱

پَتِيَهَلَ تو ۾ پُورُ، اڳِيُون نَه آهي آَبَ جو،
سُڪين ڪِهڙِي سُورُ، واري پِيئِي وِجَ ۾.

۱۲

پَتِيَهَلُ چَئي پَرِيَنَ ڪِي، سَاري آئون سُڪو،
دوَسَ دِلَاسَو دِلِآَن، مَآَن ڏي ڪوَنه مُڪو،
آهَمَ اولَڪَآو، جَسَودَنَ جو جَآَن ۾.

۱. خشڪ ٿيو. پاڻيءَ نه وهڻ واريءَ حالت ۾ ٿيو. ۲. ڏورو (پراڻي سنڌو درياھ جي هڪ وهڪري ڏانهن اشارو). ۳. ڏها ڏها، ڇڏا ڇڏا. ۴. ڪناري، ڪير، ۵. لاٽ، لاه. ڪاڻو. پاڻيءَ جي گهٽجڻ واري حالت. ۶. پٽڪن. دستارن. ۷. ڪنپ. پڪ (پاڳن ۾ پر لڳل = مٿن تي ڪلنگيون يا پٽ پهريل). ۸. داناءُ، ڏاها، عقلمند، سياڻا. ۹. مونجهاري، فڪر، ڳڻتيءَ. ۱۰. پراڻي سنڌو درياھ جي پنجن وهڪرن مان هڪ وهڪري جو نالو جيڪو بدين ضلعي جي گولاڙجي شهر وٽان درياھ مان نڪري سمنڊ ۾ ڇوڙ ڪندو هو. ۱۱. آيو. ۱۲. ماڻهن جو. ۱۳. ميڙ، مجموعو. ۱۴. ڪني ڪني = ڪن ڪن. ۱۵. پيڻين تي، جاين تي. ماڳن يا هنڌن تي. ۱۶. موج، زور. ۱۷. پاڻي. ۱۸. سور يا ڏک تي. سبب. ۱۹. ريتي. ۲۰. محبوب. سڄڻ. ۲۱. ياد ڪري، سنڀاري. ۲۲. دوست. يار. محبوب. ۲۳. ڏي. آنت. تسلي. ۲۴. دل سان، پيار سان. ۲۵. مون. ۲۶. موڪلڻو، روانو ڪڻو. ۲۷. مونکي آهي. ۲۸. ڳڻتي. فڪر. اوسيڙو. ۲۹. راجا جو نالو جيڪو ميرپورخاص ۽ بدين ضلعن جي ڪنهن ايراضيءَ تي حڪومت ڪندو هو. ۳۰. دل، من. اندر.

۱۳

سَڄُ ڪَ سُو ڪُو ڏورُ، ڪَنڌِيءَ اڪَ ڦَلارِئا،
جُنڱنِ چَڌُو زورُ، سَرُ سُو ڪُو سُونِگي گَيا.

(۱۴)

ڪَنڌِيَن اڪَ ڦَلارِئا، سَانگَ سُو ڪُو گَاهُ،
مِهراڻي وَتان، رويو راجُ رُضا ڪَري،

۱۵

جَڏِهين ڍاڳني ڏورُ، ٻئي وَهَنِ ٻَلِيَارِ مِ،
تَڏِهين تَازِينِ تَورُ، هُو جَسُودَن سِينِ.

وائي

لائي جَا وِڙنِ ڪي، سا ڪَاندَ مُنهنجي ڪورُ،
چَپَرُ ڪُڻوري ٿيو، ٻي تَازَڙي ڦُلنِ ڦورُ،
اَچَن پَرِين پَڪُئا، ڪَرِ ٻاڀِي هُو جِيئَن مورُ،
سِيٿين سَرُگَنڊَ سَڀجي، ٻئو عَطرُ پَرِين اَٿورُ،
ماءُ مَاريَندمَ ڪَڏِهين، آريائيءَ جَا هورُ.

۱. سڄي ٻڄي، واقعي، برابر، ۲. ڇا، ۳. خشڪ ٿيو. ٻائيءَ نه هجڻ واريءَ حالت ۾ ٿيو. ۴. ڏورو، (سندو درياھ جي هڪ پراڻي وهڪري جو نالو، ۵. ڪنڌيءَ تي، ڪناري تي، ۶. هڪ قسم جا مشهور وڻ (جن جي پنن ڇتن يا تارينن ڀيڻ وقت کير جهڙي پاڻيٺ نڪرندي آهي ۽ انهن جو ڦر ڪڇڻ ائين جهڙو ٿيندو آهي)، ۷. ڦٽا، ڄاوا، پيدا ٿيا، ۸. بهادرن (هتي معنيٰ "شاهوڪارن" ٿيندي)، ۹. (ناٿي جي) توفيق، طاقت، ۱۰. تلاءُ، ڏور، ۱۱. محصول يا لاڳ ڀڳاڙيندڙ، ۱۲. هٿا وٽ، ۱۳. ڪنڌين تي، ۱۴. سانگ جو (سانگ به هڪ پراڻي وهڪري جو نالو آهي)، ۱۵. چوپائي مال جي ڪاٺڻ جا ڪڪ ڪانا (ساوا توڙي سڪا)، ۱۶. راجا جسودن (جيڪو ٿرپارڪر ۽ بدين ضلعن جي ڪجهه ايراضيءَ تي حڪومت ڪندو هو ۽ ان کي مهراڻو به چوندا هئا)، ۱۷. کان، ۱۸. رعيت، ماڻهو، ۱۹. خدا جي رضا يعني مرضي جي موڪلائي (جو ته ڏورن ۾ ٻائيءَ سڪڻ ڪري ملڪ سڄو ويران ٿي ويو ۽ ماڻهن لڏڻ شروع ڪيو)، ۲۰. ڍاڳي به هڪ پراڻي وهڪري جو نالو آهي، ۲۱. دواڻي (اهو هنڌ جتي ڍاڳي ۽ ڏور به وهڪرا اچي گڏجن)، ۲۲. تازين يعني عربي (گهوڙن) جو، ۲۳. گهڻو تعداد، ۲۴. لاڳ، اجورو، انعام، ۲۵. بدڪارن، خسيس ماڻهن، غيرن، ڌارين، ۲۶. منهنجي جي، ۲۷. خواهش، نوازش، ۲۸. ڪوريءَ جي سرهان سان خوشبودار ٿيو، ۲۹. تازي يعني ٿورو وقت اڳ حاصل ڪيل، ۳۰. فن جي، ڪن جي، ۳۱. سڳند، سرهان، ۳۲. ڪندا، خوش ٿيندا، ۳۳. ڇن ته، جهڙوڪ، ۳۴. هڪ نازڪ طبيعت ڳاڙهي رنگ جو پکي جيڪو مينهن جي ڦڙن تي گذران ڪندو آهي، تازو (پکي)، ۳۵. جهڙو، وانگر، ۳۶. سُهڻ ڪنڀن ۽ سُهڻي پڇ سان هڪ پکي، ۳۷. سُهڻ يعني محبوبن وٽ، ۳۸. هڪ خوشبودار وکر، مندل، جندن، ۳۹. پيدا ٿئي، موجود آهي، ۴۰. خوشبويون، ۴۱. برينءَ وٽ، ۴۲. ان توريون، گهڻيون، ۴۳. فڪر، ڳڻتيون، غم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ڏهر

داستان ٻئو

۱

اللَّهُ جِيئَن نَالُوٓءُ، تِيئَن مَّان وَڏَو آسَرُو،
خَاوند تَنهِنجِيءَ ڪَانَدِ جَو، پَرُو نَه پَانَدُ ڪو،
نَالُو رَب سَنَدُوٓءُ، رَهِيئُو آهي رُوَحَ مِ.

۲

مَنُو جِيئَن نَالُوٓءُ، تِيئَن مُون وَڏَو آسَرُو،
تَو دَرُ نَاهِ جِهَو، مُون پَنَّا دَر ڪَهٽَا نِهَارِئَا.

۳

جِيئُو تَنهِنجُو نَانُءُ، ٻَا جِهَءُ پِه اُوڏِيَائِي مَڪَانُ،
رِءُ ٿِيپِيَن رِءُ ٿُوڻِيِيَن، چَپَرِ ٿُونِهِيَن چَانُءُ،
ڪُجَارُو ڪَهَن، تُوڪِي مَعْلُومُ سَيَڪَا.

۱. اي الله، اي معبود، اي خدا، ۲. جهڙيءَ طرح، ۳. تنهنجو نالو (وڏو) آهي، تنهنجي ساراھ يا واکاڻ آهي، ۴. تهڙيءَ طرح، ۵. مان کي، مون کي، ۶. ڏي، آت، پروسو، سهارو، ۷. اي خاوند، اي مالڪ، ۸. تحمل، بردباريءَ، ۹. حد، ڇيهه، انت، ڇيڙو، پاند، ۱۰. نانءُ، نام، ۱۱. اي رب، اي پالڻهار، اي پروردگار، ۱۲. تنهنجو (صرف)، ۱۳. موجود، ترسيو، تڪيو، جاءِ گزين، ۱۴. دل، من، ۱۵. وڻندڙ، ۱۶. تنهنجو، ۱۷. دروازو يا چانٺ (درٻار يا حضور)، ۱۸. ٻين درن جهڙو يا وانگر، ۱۹. ڏنا، ڀيٽيا، ۲۰. جيترو (اعليٰ ۽ عظيم)، ۲۱. مهرباني، ڪرم، نوازش، ۲۲. پڻ، ۲۳. اوتري، ۲۴. گھران، طلبيان، ۲۵. سواءِ، بغير، ۲۶. تئين، ٿوڻين، ٽيڪن، آڏارن (گهر جي ڇت کي هيٺان ٿيڪ طور ڏنل ڪاٺيءَ کي ٽپ چئبو آهي ۽ ڇپريا ڪڪن جي ٺهيل منهن کي ڏنل ٽيڪ کي ٿوڻي چئبو آهي)، ۲۷. ڇپر (ڪڪن ڪاٺين مان ٺهيل منهن يا جهوپڙيءَ) جي، ۲۸. صرف تون، ۲۹. سايو، پاڇو، ڍڪ، پردو، ۳۰. ڇا، ۳۱. چوان يا بيان ڪريان (زيان سين)، ۳۲. روشن، واضح، علم يعني ڄاڻ بر آيل.

(۴)

مَـرُونِ ڪَـيَنَ وَلَـئِنِ، پَـڪِـي ڪَـنَ نَـ پورِـهِيـو،
جَـانَ تُون ڏِـنـدَڙُ تَـنِ، تَـانَ آسَ آسَـانَـهِيَن نَـ لَـهِي.

۵

جَـڏَـهِيَن پُـڌوـسُون، تَـ تَوِ بَـخِـشِيَن بَدَڪَـارَن ڪِـي،
تَـڏَـهِيَن اُـڏِـي مُـون، وَـنِـتَوِ گَـسَ گُـنَـاَـهَ جَو.

۶

مَـ ڪَـرِ دِوَلِ دِلَو، نَـاَتَوِ نِـمَـاڻِيَن سِيَن،
ڪوَنِـهِي ڪَـمِـيڻِيَن جَو، بَـگَـرِ تَوِ بِلَو،
تُنَـهِنـجَوِ نَـانَ نِلَو، وَـنِـئَوِ وِـنِـي آـهِيـان.

۷

سَـتَرُ ڪِـجَ سَـتَـارَ، اُـئون اُگَـهَـاڙِي آـهِيـان،
ڍَڪِيَن ڍَڪَـڻَـهَـارَ، ڏِـيئي پَـانـدُ پَـنَـاَـهَ جَو.

۸

ڪَـرِ ڪو پِـيـرو ڪَـانـدَ، مُـون نِـمَـاڻِيءَ جِي نِـجَـهَـري،^{۳۴}

۱. جانور، ۲. ڪيڙ ڪن، پوکي راهي ڪن، ۳. ڪسب، ڌنڌو، مزدوري، ۴. جيئن ته، جنهن صورت ۾، ۵. تن کي، ۶. تنهن ڪري، تنهن صورت ۾، ۷. آسرو، اميد، تمنا، ۸. اسان کي، اسان جي، ۹. ختر يا پوري ٿي، ۱۰. اسان ٻڌو، ۱۱. معاف ڪرين، ۱۲. گنهگارن، ڏوهارين، ۱۳. ورتو، اختيار ڪيو، ۱۴. رستو، واٽ، ۱۵. پاپ، معصيت، ۱۶. نه، ۱۷. اي ڏول، اي محبوب، ۱۸. گهٽ، ڪسو ڪر، ۱۹. رشتو، واسطو، تعلق، لاڳاپو، ۲۰. مسڪين، ويچارين، بي واهين، عاجز عورتن، ۲۱. بدڪار يا خيس عورتن، ۲۲. بغير، کان سواءِ، ۲۳. آڀاء، حيلو، وسيلو، واهر، انتظام، آسرو، علاج، ۲۴. نالو، نام، ۲۵. فقط، رڳو، اڪيلو، صرف، ۲۶. پردو، ڍڪ، ۲۷. اي ستار، اي ستر ڪندڙ، ۲۸. ننڍي، عريان، بنان پردي، ۲۹. ڍڪ يا پردو ڪرين، ۳۰. اي ڍڪڻهار، اي ڍڪيندڙ، ۳۱. پَلَو يا پلانڊ (ڪپڙي جو)، ۳۲. (گناهه کان) اَمَن، امان، بچاء، ۳۳. قبرو، موت، ۳۴. اي ڪاند، اي پتار، اي وڙ، اي مڙس، ۳۵. نجھري ڏانهن، ڪڪائين گهر ڏانهن، جهوپڙيء يا پونگيء ڏانهن.

پَڪي چِنا پَاند، گَندِ نہ جَائي ڪو پَئو.

۹

جيئن تون قائم ڪانڌ، تيئن ائون ور وِلهي مر تيان،
پرين تنهنجي پاند، ڊولا ڍڪي آهيان.

۱۰

ڪانڌ پئون ڪيتر، مون ور وڌي ڪانڌ،
پاڻان ڍڪي پاند، عيب منهنجا ڍڪيا.

۱۱

ڪانڌ پئون ڪيتر، مون ور وڌي وٺ،
پاڻان ڏيئي هٿ، عيب منهنجا ڍڪيا.

۱۲

ڪانڌ پئون ڪيتر، مون ور وڌي جو،
لوڪ نہ آچي آءِ، ڏٺا ڏوهه اکن سين.

۱۳

ڪانڌ پئون ڪيتر، مون ور وڌي ذات،^{۲۸}

۱. پڪي (سر جي ٻوڙي يا ٻي ڪنهن گاهه جي تيلين يا ڪانن مان ٺهيل چيري يا پتر جيڪا ڪڪاڻن گهرن يا جهوپڙين ٺاهڻ جي ڪم ايندي آهي)، ۲. ٿٽا، ڦاٽا، ڇڄي وٽا، ۳. پاسا، ڪنارا، ۴. جوڙ، پيوند، ميلاپ، رڦوگري، ۵. سمجهي يا پروڙي، اهليت رکي، ۶. جنهن صورت ۾، ۷. هميشه رهندڙ، موجود، جتاندار، بقا وارو، ۸. اي ڪانڌ، اي مڙس، اي ور، اي پٿار، ۹. سڄي، ڪنگال، پينگي، مسڪين، ۱۰. اي پرين، اي ڊولا، اي محبوب، ۱۱. پَلَو يا پلانڊ (ڪپڙي جي)، ۱۲. پردي ۾ رکي، لڪائي، ۱۳. ٻين جا، ٻين کي، ۱۴. ڪها، ۱۵. منهنجو، ۱۶. (سراپا) صبر، بردباري، سھب، ۱۷. پاڻمرادو، خودبخود، ۱۸. لڪائي، ۱۹. پاند سان، ۲۰. خطائون، ڏوهه، گناهه، وڏون، اوڻايون، ۲۱. شيء، وستو، هستي، ۲۲. ڏيئي هٿ = واهر ڪري، مدد ڪري، وسيلو بنجي، بردو ڪري، ۲۳. جاء، ماڳ، اصطلاحي معنيٰ ڪانڌ، ۲۴. لوڪ کي، ماڻهن کي، ۲۵. ٻڌائي، سڻائي، ۲۶. آهي (ڏوهه)، ۲۷. ڏسڻ ۾ آيا، ڏنل، ظاهر، پڌرا، ۲۸. هستي، طاقت، شڪتي.

عَلِيْبَ نَهَ آچِي وَاتِ، جِي ڏَسِي ڏوهه اڪين سين.

(۱۴)

وَرُ سين وجهئو ڪاڻ، ڪَرُ سين ڪلئو اُٿين،
پُوري مُنڌَ آڃاڻ، ڪَڻ چڙتو تَهه مِٿين.

۱۵

مُسَن مُنهن سَنرا، ڪَرُنا گهڻو ڪلن،
سي تان وسِرن، آئيا جن ڪمن ليءَ.

۱۶

قَرُنا پسي ڦيڻ، ڪَرُن ڪيرُ نه چڪو،
دُنيا ڪارڻ ڏين، وِڃائي وَلها ٿئا.

(۱۷)

جَرُ تي ڦوتو جيئن، لڳي لهر اڏ ٿئي،
تُون پڻ آهين تيئن، دُنيا ۾ ڪو ڏينھڙو.

۱۸

ويئي ڪالهه هتان، سا ڪالهه نه اچي ڪڏهين،

۱. اوڻايون، برابون، خطائون، گناه، ڏوهه. ۲. ٻڌائي، سڻائي. ظاهر ڪري. ۳. وات سان. ۴. پسي. ۵. مڙس، پتار، ڪانڌ. ۶. حاجت، دشمني، اڻٻڌت، ڪسائي. ۷. رقيب، دشمن، حاسد، ڌارين. ۸. مُشڪو، مُرڪو، خوش ٿيو. ۹. اي پوري، اي نادان، اي موڳي. ۱۰. عورت، زال. ۱۱. اڻ ڄاڻ، بي عقل، بي سمجهه. ۱۲. (اُن جا) ڏاڏا، ڪٿا. ۱۳. (اُن جي ڪنن جي مٿان چڙهيل) ڪوپا، گلون. ۱۴. گذ ڪرين. ۱۵. (شل) مصيبت يا تڪليف ۾ پون. ۱۶. (انهن جا) مُنهن، چهرا. ۱۷. سَرها، خوش. ۱۸. (اهي) ٻچڙا، خوار، بدعادت. ۱۹. دل تان لهي وين. ۲۰. ڌنڌن، مقصدن. ۲۱. منهن موڙي وٺا يا نتايائون (ڪنهن ڪر ڪرڻ کان هتي مراد ٿيندي ڪير چڪڻ کان). ۲۲. گجي، جيڪا ڪير جي مٿان ڏهن مهل ٿيندي آهي. ۲۳. سواد محسوس ڪرڻ لاءِ زبان تي آندو يا لڳايو. ۲۴. هن جهان (جي مزو). ۲۵. واسطي. ۲۶. مذهب، عاقبت، آخرت. ۲۷. ضايع ڪري، خراب ڪري. ۲۸. سڃا، سڃا، محتاج. ۲۹. پاڻيءَ. ۳۰. ڦوڪڻو، بلبو، بوڙيو، حباب. ۳۱. جهڙيءَ طرح. ۳۲. چولي، لوڏو (پاڻيءَ جو). ۳۳. اڌ ٿئي = ڦاٽي يا ڦسي پئي. ۳۴. اڳيون يا گذريل ڏينهن. ۳۵. هت مان، وس مان.

ڪَالهُوٽِيءَ ڪَالَهَا*، وَڌو وِچُ وَرِهِيءَن ڪِي.

وائي

مُون سين هوت نہ ڪَنڌڙا هيئن هيئن،
 مُون نہ چَڏيندا چَڀرين،
 لُڪُون لڳن ڪوئيون، ڏاڍا تپن ڏينهن ڏينهن،
 چيڙي وڌيس چَڀرين، ماءُ ٻاروچاڻي نينهن نينهن،
 جا جڙ لڳڙي پيڙين، سا جڙ لڳڙي نينهن نينهن،
 مونڪي پرين ميڙين، روجهڙيون ميڙين مينهن مينهن،
 هوتن جيءَ هيڪاند ليءَ، آئون رٿان راتو ڏينهن ڏينهن،
 مان نہ وسائي مون ڏٺي، ميڙائي جا مينهن مينهن.

* ڪانهه واري يعني اڄ کان اڳ واري ڏينهن. ۱. وچوڙو. جدائي. ۲. سالن، گهڻي عرصي. ۳. لاءِ. ۴. محبوب، سڄڻ. ۵. ڪندا. ۶. هن نموني يا طرح. ۷. مونڪي. ۸. ڇڀرن ۾، جبلن ۾ (ڪشالن ۾). ۹. اونهاري جي موسم جون گرم هواڻون. ۱۰. گرم. ۱۱. سخت. ۱۲. گرم ٿيڻ. ۱۳. چوري، جوش ڏياري. ۱۴. مونڪي وڌو. ۱۵. اي ماءُ، اي امڙ. ۱۶. ٻاروچي جي (سسئيءَ جي محبوب پنهنوءَ جي). ۱۷. عشق. ۱۸. ميخ، ڪلي. ۱۹. لڳي. ۲۰. پيڙين ۾. (چورن کي ڀڄڻ کان روڪڻ لاءِ پيرن ۾ وڌل) زنجيرن ۾. ۲۱. پرين سان، محبوبن سان. ۲۲. ملائين. ۲۳. روجهون. جابلو ڍڳيون يا ڳئون. ۲۴. وصال. ميلاپ. ۲۵. واسطي. ۲۶. رات به ڏينهن. ۲۷. مان نہ = شال. ۲۸. منهنجو. ۲۹. مالڪ (خدا). ۳۰. وصال. ۳۱. برساتون.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سر ڏهر

داستان ٿنو

۱

ڏٺي سو واريٻين واءُ، جو مڙائو سڄڻين،
ونهينءَ وات مٿان، هينئڙي آسر نه لهي،

۲

اڄ پڻ اڱڻ ڪيٿان، آسر لڳي سوريان،
ڏونگر ڏينهن لڳان، مان نه ور ڪن سڀرين.

۳

مان نه ور ڪن سڀرين، ڏونگر لڳن ڏينهن،
ڪيس نماڻي نينهن، آيل ٻاروچن جي.

۴

نڀن نهارا مون ڪئا، مٿي واٽڙين،
ايندا مان نه پسن، مٿان سڳر سڀرين.

۱. اي ڏي، اي مالڪ، اي خدا، ۲. ورائين، موتائين، ۳. (تيز) هوا يا هير، باد (واريٻن واءُ = موقعو يا ماحول پيدا ڪرين)، ۴. مڙيندڙ، ملائيندڙ، گڏيندڙ، ۵. سڄڻ سين، محبوبين سين، سڀرين سين، پرين سين، ۶. سڌي، سنئين، ۷. گس، رستي (ونهين وات = سازگار ماحول)، ۸. منجهان، مان، ۹. هينئڙي ڪي، دل ڪي، ۱۰. آسرو، اميد، ۱۱. ختم ٿئي، پوري ٿئي، ۱۲. گهر جو صحن يا پٿر، ۱۳. ڪڻ لاءِ، انهن لاءِ، ۱۴. (سندن اچڻ جي) آسرتي، آسري يا اميد تي، ۱۵. صاف ڪريان، بهاريان، سينگاريان، ۱۶. ڏونگر مر، جبل مر، ۱۷. تمام گهڻو عرصو، ۱۸. انهن کي لڳي وٺا، ۱۹. مان نه = شال، ۲۰. موٽ، پيرو، مهرباني، ۲۱. اٿون ڪئي، ۲۲. عاجز، بي وس، ويچار، ۲۳. عشق، محبت، ۲۴. اي آيل، اي جيجل، اي امر، ۲۵. سسئيءَ جي محبوب پنهنوءَ مان جي ماڻهن (جي ذات ٻاروچا يعني بلوچ هئا)، ۲۶. اکيون، ۲۷. نهاريندڙ، ڏسندڙ، واجهائيندڙ، ڳوليندڙ، ۲۸. مٿان، تي، ۲۹. وائن، گسن، رستن، ۳۰. ڏسن، ۳۱. رستي، وات.

۵

نِيٺَ نِهَارَا مُونَ ڪِئا، ڪِيچِيَن ڪَارِڻَ ڪَالَهَ،
اِيندا پَسَنَ شَال، اوڻِي آريءَ جَامَ جَا.

۶

نِيٺَ نِهَارَا مُونَ ڪِئا، اوڻِيَن ڪَارِڻَ اُجُ،
پُنُهُون جَامَ پَهَڄُ، تَه لَاهِيُون اُجُ اڪِيَن ڪِي.

۷

نِيٺَ جِي نِهَارِيَن، سِي اُجُ نَه اوڻِي آيا،
هَنجُون نَه وَسَائِيَن، پاڻِي پُنُهُونءَ جَامَ ري*.

۸

نِيٺَ نِهَارِي مُنَهِنجَا، روڻِي ٿِيئا رَتُ،
پُنُهُونءَ هُوءَ پَهَتُ، پَارِي نِيٺُ پاڻَ سِيَن.

۹

نِيٺَ نِهَارِي مُنَهِنجَا، روڻِي رَتُ ٿِيئا،
جِي هٿَٺان هُوَتَ وِئا، سِي اچَن تَه اچِي ٿِيئاَن.

۱. اڪيون. ۲. نهاريندڙ. واجهائيندڙ. گوليندڙ. ۳. ڪيچ (مڪران رياست جي هڪ مشهور شهر جنهن ۾ سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو) جي رهاڪن يعني پنهنجن ۽ ان جي ڀائرن. ۴. واسطي. لاءِ. ۵. اڄ کان هڪ ڏينهن اڳ. ۶. ڏسن (نيٺ)، ۷. خدا ايئن ڪري. ۸. اٺن تي سوار ٿيل ماڻهو، اٺن تي چڙهي نياپا يا پيغام آڻيندڙ. ۹. بلوچ قوم جي هوت قبيلي جو سردار. پنهنجن جي پيءُ جو نالو به آري هو. ۱۰. سردار (سنڌ جي سمن حاڪمن جو لقب). ۱۱. اي پنهنجو. ۱۲. پرچ. راضي ٿي. ۱۳. ختم ڪريون. ۱۴. پياس. تاس. ۱۵. لڙڪ. انسو. ڳوڙها. ۱۶. وهائين. هارين. *منهنجا ٽيڻ پنهنجن کان سواءِ (فراق ۾) پاڻيءَ جا رواجي لڙڪ ٺٽا وهائين بلڪ رت جا ڳوڙها ٺٽا هارين. ۱۷. پنهنجن جو. ۱۸. آهي. ۱۹. دستور. لائق. مناسبت. ۲۰. ٻانهي. گولي. نوڪريائي. ۲۱. وٺي وڃن. ۲۲. هٿ کان. هٿ مان. ۲۳. محبوب (سسئيءَ جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو). ۲۴. (سورن کان) آزاد.

۱۰.

نِيئَ نِهاري مُنهنجَا، رَتُ تِئَا روئي،
ڏُڪَنَ جِي ڏوئي، آهي هَتِ اَسُونِهَ جِي.

(۱۱)

مَدِينِي جَا مِيرَ، سُنُ سَندا مُون سَڏڙا،
جِي سَرَنُ تَنهنجيءَ سِيرَ، سي پَارِ لَنگهَاءَ پَهِيڙا.

۱۲

مَدِينِي جَا جَامَ، سُنُ مُنهنجَا سَڏڙا،
نَندا وڏَا اُمَتي، اوپَائيَن اِيَامَ،
سَرَنُ تَنهنجيءَ سَامَ، پَارِ لَنگهَائِيَن پَهِيڙا.

۱۳

مَدِينِي جَا گهَوَتَ، سُنُ مُنهنجَا سَڏڙا،
اَجهي تَنهنجي اوَتَ، پَارِ لَنگهَائِيَن پَهِيڙا.

۱۴

مَدِينِي جَا گهَوَتَ، سُنُ مُنهنجَا سَڏڙا،

۱. سورن، دردن. ۲. طهار رڌڻ ۽ رڌڻ لاءِ ڪاٺ مان ٺهيل ڪاشڪي يا چمچي جي مثال هڪ اوزار، ڪنگير، ۳. هٿ ۾، ۴. ان واقف، بيگانيءَ، بنان رهبر، ۵. مدينو عربستان ۾ هڪ شهر آهي جنهن ۾ اسلام جي پيغمبر حضرت محمد صلعم جن جو مرقد مبارڪ آهي. ۶. امير، سردار، والي، مالڪ، ۷. ٻُڌ، ۸. سندا مون = منهنجا، ۹. سڏ، پڪارون، عرض، سوال، ۱۰. جيڪي، ۱۱. سَرَنَ ۾، پناه ۾، رکيا ۾، حفاظت ۾، سَامَ ۾، ۱۲. سير تي، ڏي تي، سهار تي، ۱۳. (درياهه، واهه وغيره جي) ٻي پاسي، هُنَ پَر، ٻراڙ، ۱۴. اڪار، ٽٻاءَ، پهچاءَ، ۱۵. واٽهڙو، رفيق، ساٿي، ۱۶. سردار، ۱۷. بوٺلڳ، بيروي ڪندڙ، اتباع ڪندڙ، ۱۸. ڇڏائين، آزاد ڪرائين، سلامت رکين، ۱۹. بالا ٻولا، بي سمجهه، نادان، ۲۰. (تازو شادي ڪيل) جوان، سردار، ۲۱. اَجهي ۾، اوَتَ ۾، پناه ۾، رکواليءَ ۾.

ڪَرِ مُحَمَّدَ مَوْتِ، عَاصِي تَنْهَجِي آسِري.

۱۵

مَدِينِي جَا شِيرَ، سُنُّ مُنْهِنَجَا سَدَّڙَا،
پَر مُبَارَكَ پِيرَ، عَاصِي تَنْهَجِي آسِري.

۱۶

مَدِينِي جَا شاهَ، سُنُّ مُنْهِنَجَا سَدَّڙَا،
ڪَارِ لَکِ اَلله، سِگهَور سِج سِيگهَ مِر.

۱۷

مَدِينِي جَا ڏڙِي، سُنُّ مُنْهِنَجَا سَدَّڙَا،
تَنْهَجِي آه تڙِي، پِي ڪَنڌِي سَارِيَان ڪَانَه ڪَا.

۱۸

مَدِينِي جَا ڏڙِي، سُنُّ مُنْهِنَجَا سَدَّڙَا،
خَطائُون ڪُڙِي، ڏٺَا ڏوهَ بَخَشِيِين.

۱۹

جِتي ٿيندا پَڌِرا، واعِدا ۽ وعِيدَ،^{۲۳} ^{۲۴} ^{۲۵}

۱. اي (اسلام جا پيغمبر) حضرت محمد صلعم، ۲. واپس ٿيڻ جي حالت، پيرو، ڦيرو، گهمرو، واپسي، ۳. گنهگار، ڏوهاري، ۴. آسري تي، سھاري تي، پروسي تي، ۵. مدينو عربستان ۾ هڪ شهر آهي جنهن ۾ حضرت محمد صلعم جن جو مرقد مبارڪ آهي، ۶. (شير يعني شينهن جهڙا) بهادر، ۷. ڪُن يا وڌاء (عاصبن ڏي)، ۸. سڳورا، پاڪ، برڪت وارا، ۹. قدم، وڪون، ۱۰. بادشاهه، حاڪم، ۱۱. واسطي، لک، ۱۲. توت، فوراً، بنان دير، يڪدم، ۱۳. پهچ، اچج، ۱۴. جلديءَ، تيزيءَ، ۱۵. مالڪ، ساڻين، ۱۶. تان، ڪشش، چڪ، اڪير، سڪ، آڌار، ۱۷. آجهو، بچاءُ، سيلو، جهلو، ٽيڪ، ۱۸. سنبران، سنڀاليان، ۱۹. ڏوهه، ڪناهه، ۲۰. ڪڻ مصدر جو ماضي معطوفي ”بخشين“ فعل کي زور وٺائڻ لاءِ ڪاندو ويو آهي، ۲۱. پڌرا، ظاهر ظهور، ۲۲. معاف ڪرين، ۲۳. ظاهر، ۲۴. (چڱن ڪمن جي ثوابن جا) انجام، اقرار، عهد، دلاسا، ۲۵. (برن ڪمن جي سزائن ا) ڌڙڪا.

سُئِجَ سَٺَ سَعِيدَ، ۴ لِّلَّهِ لَکِبَ لَطِيفَ جَا.

(۲۰)

وَنَۙ مَدِينِي مَکَّئًا، ۸ اَکِيُون پيرَ کَري،
سُنَتَ سِرُ ڌَري، ۱۲ جُمِجَ چَانُئُ رَسُوْلَ جِي.

(۲۱)

مَرَکِئُو مَدِينُو، ۱۷ يَکَا کُوٓتَ کُفَّارَ جَا،
کُفَرُ ٿِيُو هِيٿُو، ۲۲ وَڌِيُو دِيَنُ رَسُوْلَ جُو.

وائي

پَلِيءَ لَکِبِي آهِيَان، ۲۴ مُونَ کي چِرَ تَانَ نَهَ ڇَڏِيَا ٻَارُوڇَا،
پُنْهُونَ مُنْهِنَجُو اَنَ سِيَن، ۲۹ اَئِيَنَ سَاتَ سَلَامَتَ نِيَجَا،
چوري چِنِي آهِيَان، ۲۵ مُونَ کي لَنگَهَنُ چُوڙائيَجَا،
جَوڳِيءَ کُو وِسَ کَري، ۲۸ مُنْهِنَجِي سِگَهَڙِي سَارَ لَهِيَجَا،
مُونَ تَانَ وَڙَ وِجَايو، ۴۳ اَئِيَنَ کُو پَنْهِنَجُو وَڙَ کَريَجَا،
آرِيَاڻِيءَ عَبدُاللطيفُ چَئي، ۴۷ وَهَلَڙِي وَهَرُ کَريَجَا.

۱. تون سن، تون ٻڌ، تون اکهاڻ يا قبول ڪر. ۲. دانھون، واکا، سوال، عرض. ۳. اي سعيد، اي سعادت وارا، اي نيڪ بخت، اي مرشد، اي سيد (حضرت محمد صلعم جن ڏانھن اشارو). ۴. الله جي واسطي، ۵. واسطي، ڪارڻ. ۶. وچ، ۷. مديني ڏي، ۸. اي مڱڻا، اي مڱڻهار، اي سوالي، اي بيٺو، ۹. اکيون پير ڪري = محبت سان، ۱۰. سُنَتَ ۾، نذراني ۾، بيتا ۾، ۱۱. مٿو، سسي، ۱۲. رکي، پيش ڪري، ۱۳. ادب ۽ تعظيم سان نهي چين سان ڇهڇ يا لڳائج، ۱۴. (روضي جي) دروازي جي چوڪٽ جي هيٺين ڪاٺي، ۱۵. خدا جي طرفان موڪليل پيغمبر (حضرت محمد صلعم جن)، ۱۶. ٻهڪڻو، سرهو ڏسڻ ۾ آيو، خوش ٿيو، ۱۷. مديني جي شهر جا ماڻهو، ۱۸. ڪوڙا، ٺٽا، زمين دوز ٺٽا، ۱۹. قلعا، ڳڙهر، ۲۰. ڪافرن يعني خدا ۽ ان جي رسول کي نه مڃيندڙن، ۲۱. ڪافرن جو دين يعني مذهب، ۲۲. ڪمزور، نابود، ۲۳. بلڻ سان، پلانڊ سان، دامن سان، ۲۴. لڳل، جهٽل، چنڀريل، ۲۵. ڇير ۾، جبل ۾، ۲۶. هرگز، بنهه، ۲۷. اوهين ڇڏ جو، ۲۸. اي ٻاروڇا، اي بلوڇا، اي پنھونءَ جا ٻائڻو (جيڪي بلوچ قوم جا هئا)، ۲۹. اوهان، ۳۰. اوهين، ۳۱. سات يعني قافلي کي (جنهن ۾ سڻيءَ جو محبوب پنھون آهي)، ۳۲. صحيح سالر، بنان نقصان يا تڪليف، ۳۳. وٺو ويڃو، ۳۴. لاوارث (جنهن جو ماءُ پيءُ مري ويو هجي)، يتيم، ۳۵. ڪٽنب کان چنل يا جدا ٿيل، اڪيلي، ۳۶. بک، فاقو (لنگهڻ چوڙائيڇا = کاڌو يا طعام ڏجو)، ۳۷. تارڪ الدنيا فقير، ۳۸. جو، ۳۹. لباس، پوشاڪ، ۴۰. سگهي، جلد، ترت، ۴۱. خبر، سڌسماڻ، ۴۲. لهجو، ونجو، ۴۳. ته، ۴۴. اخلاق، چڻ، شرم، حياءُ، ۴۵. مهرباني، احسان، ۴۶. ڪجو، ۴۷. اي آريائي، اي آريائيءَ جي خاندان وارو (پنھونءَ جي پيءُ جو نالو آري هو کيس آريائي به چوندا هئا)، ۴۸. تڪڙي، سگهي، ۴۹. واهر، مدد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ڏهر

داستان چوٿون

①

چڏڻو پرينءَ پچار، سڄيون راتيون سمنهن،
توپانيو سڀي جمار، سڄڻ هوندو مان ڳري.

②

هلي تان ٿورڙيون، جي تون پورا پسي پلين،
راتيون پيون گهڻيون، جي تو اينديون هيڪلي.

۳

سٽي نه سرنديا، ڪر پچار پرين جي،
وهامي وينديا، گهڻا هڻندين هٿڙا.

۴

سٽا اٿي جاڳ، نند نه ڪجي ايتري،
جو تو ساڻي هه پانيو، سو مانجهاندي ماڳ،

۱. ترڪ ڪڻو، وسارڻو، ۲. پرينءَ جي، محبوب جي، ۳. پڇر، ياد، ٿات، ڏڪر، ۴. سمجهڻو، خيال يا گمان ڪڻو، ۵. ساري، سڄي، ۶. عمر، زندگي، ۷. محبوب، ۸. رهندو، جئيندو، ۹. مون، ۱۰. وٽ، ۱۱. هن دنيا جون راتيون، ۱۲. تر، ۱۳. قليل، گهٽ، ڪر، ۱۴. اي پورا، اي موڳا، اي نادان، اي ڪر عقل، ۱۵. ڏسي، ۱۶. مغالطي يعني ڀولي ۾ پيڻ، مونجهاري ۾ پيڻ، ۱۷. توکي، ۱۸. اڪيلي (قبر ۾)، ۱۹. سمهن سان، نند ڪرڻ سان، ۲۰. تنهنجي سرندي، تنهنجو گذارو ٿيندو، تنهنجو ڪم يا مطلب پورو ٿيندو، ۲۱. (حياتي) گذري يا پوري ٿي، ۲۲. تنهنجي ٿي ويندي، ۲۳. هڻندين هٿڙا = ارمان ڪندين، پشيمان ٿيندين، ۲۴. اي سٽا، اي سٽل، اي نند ۾ پيل، ۲۵. سجاڳ يا بيدار ره، ۲۶. جيڪو، ۲۷. وطن، هميشه رهڻ جي جاءِ يا ماڳ، ۲۸. مانجهاندي جو، سفر ڪندي آخري منزل تي پهچڻ کان اڳ وڃ ۾ ٿوري وقت لاءِ آرام يا ڊاٻي کي مانجهاندو چوندا آهن.

سُلْطَانِي سُهَآگُ، نِنْدُون ڪَندي نَه ٿِي.

■

ڪِي سُمَه ڪِي جَاگُ، نِنْدَن ڪِي ايتري،
سِيٺَن جو سُهَآگُ، نِنْدُون ڪَندي نَه ٿِي.

۶

جَاگُ مَنجَهَان جَسُ، آهي آله جَن ڪِي،
لاهي ٿو لَطِيْفُ چَئي، مَثَان ۱۲ قَلْبَ ڪَسُ،
وَرَنَه ڪِجَاهُ ۱۵ وِسُ، صُبَح ۱۷ سَاڻُ سِيڏُ چَئي.

⑦

سُمَهٺَان سَاڙو، جِيڏِيُون جِيڏِيُون ٿِيُون،
پَرِيَن سِيَن پَاڙو، مُنَهِنجُو نِنْدَن نَبِيرُو.

۸

سُمَهٺَان سَاڙو، جِيڏِيُون جِيڏِيُون ٿِيُون،
هُوتَ لَنگِهِيُو هَاڙهَو، تُون اَناسِي ۲۸ اوَجَهَرِيَن.

۱. سلطان جو يعني بادشاهه جو (ڌڻي تعاليٰ جو)، شهاڻو، ۲. مڙس يعني وڙ جو)، قرب، پيار، محبت، ۳. نندون ڪندي = سمهندي، سمهن سان، ۴. ڪجهه، ٿورو، ۵. سجاڳ رهڻ، بيدار رهڻ، ۶. سڄڻ، دوستن، محبوبن، ۷. (عبادت لاءِ) سجاڳ رهڻ، ۸. فائدو، ثواب، پلاڻي، ۹. اي الله، ۱۰. (جاڳڻ) ميساري، ختم ڪري، ۱۱. تان، ۱۲. (ان جي) دل، من، ۱۳. زنگ، ڪٽ، ۱۴. اي ورهه، اي سورهي، اي وير، اي داناء، ۱۵. تون ڪڇ، ۱۶. (رب کي ريجھائڻ جو) حيلو، ڪوشش، سعيو، ۱۷. صبح مهل، فجر جي مهل، پرھ ڦٽي جي وقت، ۱۸. سمهن جي سبب، سمهن مان يا کان، ۱۹. ڪامن، ڀڄڻ، ڇيهو، گهاٽو، نقصان، ۲۰. اي جِيڏِيُون، اي پيٽر، ۲۱. وڏو، جهجهو، ۲۲. محبوبن، دوستن، ۲۳. ويجهڙائي، ۲۴. ختم ڪڻو، جدا ڪڻو، توڙڻو، ڇڻو، ۲۵. محبوب، ۲۶. اڪري وٺا، ٽپي وٺا، ۲۷. لس پيلي جي اولهه طرف جبلن جي هڪ قطار جو نالو، ۲۸. اي اناسي، اي اناسي، اي بي نڪي، اي بنان ناس پتي واري، اي نرلجي، ۲۹. جهوتا يا پنڪيون کائين (ننڊ جون).

۹

ڊِگِهي اَڏِ مَ مَنَهِيَنِ، پَڪو اَڏِ مَ لَانَدِ،
اَڏِو جَن وِرَانَدِ، تَن سَوارو لَڏِو.

(۱۰)

اَڏِو اَڏِين ڪِيَتِرو، ڪَلَر ڪَاڏِي پِتِ،
تُون نَه رَهَندين هِتِ، ڪَهڳَل ڪَرِين ڪُن ڪِي.

۱۱

ڊول مَ ڪُڻين پَانَهَڙِي، پِرَهه مَ ڪُڻين پَانَدِ،
ائون پَانَهَنجو ڪَانَدِ، لوڪان لَڪِي رَانِيَانِ!

۱۲

پِرَهه ڦُٽِي راتِ ڳِئي، جِهِيئا تِئا نَڪَتِ،
هاري وَيِيئي وَتِ، ڪَهئا هَندين هَڙا.

(۱۳)

پِرَهه ڦُٽِي راتِ ڳِئي، اُپِرِئو تَارو،
پُنُهون پاڳَارو، جَاپِنڌي جَامُ ٿِئو.

۱. طول ۾ يا پنج ۾ وڌي. لام ۾ وڌي. اوچي. اعليٰ. ۲. ٺاهه. چور. تعمير ڪر. ۳. جهوپڙي. پونڪي. جاء يا گهر (ڪن ڪانن وارو). پڪو. ۴. ڊگهو. وڏو. اوچو. ۵. شمار جي وقت. ۶. (صبح جو) سويل. ۷. ڪاري يا لوڻاڻيل مٽي. شور. شوريدهم مٽي. ۸. گپ ڪارو (جاء يا ان جي ڀتين جي لنب لاءِ). ۹. ڪن ڪي = ڪهڙن لاءِ. چاجي لاءِ. ۱۰. ڊول. اي ڊولا. اي محبوب. ۱۱. پري ڪرين يا پاسي ڪرين (منهنجي ڪنڌ هيٺان). ۱۲. پانهن. بازو. ۱۳. اي پرهه. اي پريات. اي فجر جي مهل. ۱۴. پلانڊ. بلڻ (ڊڪ. پردو). (ڪڻين پاند = ختم نه ٿيڻ). ۱۵. مڙس. پٿار. ۱۶. لوڪ ڪان. ماڻهن ڪان. ۱۷. چمي. ڳجهه ڳوهر ۾. مخفي نموني. ۱۸. ريجهايان. راضي ڪريان. ۱۹. ظاهر ٿي. اُپري. ۲۰. وڻي. ۲۱. خفيف. گهٽ روشنيءَ وارا. جهڪا. ۲۲. تارا. ۲۳. اي هاري. اي ڪڙمي. اي راهڪو. اي ڪاشتڪار. ۲۴. توکان ضايع ٿي ويئي يا ڇڏائي وئي. ۲۵. (زمين يعني پٽيءَ جي) بوسل. آلاڻ ريڇ. ۲۶. هندن هڙا = ارمان ڪندين. پشيمان ٿيندين. ۲۷. طلوع ٿيو. ظاهر ٿيو. ۲۸. سسئيءَ جي محبوب جو نالو. ۲۹. پڳدار. سردار. ۳۰. ڄمڻ وقت. جنم وقت. ماءُ جي پيٽ مان نڪرڻ وقت. ۳۱. سردار (سنڌ جي سمن حاڪم جو لقب) (ڄايندي ڄام ٿئو = ماءُ جي پيٽ مان ڄمڻ سان ئي يا ننڍيءَ عمر ۾ ئي غير معمولي طاقت جو مالڪ ٿيو).

وائي

ڪَالهُون پوءِ لَڪَن ۾، مُنهنجي نَنڊَ نہ نِيٽَن نِيٽَن،
 ڪَالهُون اڄ گهٽي، ڪَر جهورڙي ڪيٽَن،
 هيئنڙو ڏاڙهُونءُ ڪُل جيئن، روئي رتڙو نِيٽَن،
 پيون سڀ واڳيون ورن سڀن، آئون جا واڳڙي ويٽَن،
 موت تون آيل ماءُ مُنهنجڙي، تان ڪو ڏک نہ ڪيئن.

۱. ڪالھ کان، اڄ کان هڪ ڏينهن اڳ کان. ۲. بعد. ۳. جبلن. ۴. آرام. نوم. سمهن واري حالت. ۵. نيشن کي، اکين کي. ۶. ڪالھ کان. ۷. شايد. ۸. جهوري. درد. فڪر. ڳڻتي. ۹. انهن جي. ۱۰. هنيون، دل. ۱۱. ڏاڙهُون يعني انار (جي وڻ) جي. ۱۲. ڳاڙهو ڪٿو. ۱۳. ٻڌل، ڳنڍيل، گڏ. ۱۴. مڙسن، پٿارن. ۱۵. ويٺن سان. طعن سان، ميهڻ سان. ۱۶. واپس ٿي. وري آءُ. ۱۷. اي آيل ما. اي جيڃل ماءُ، اي جيڃل امان. ۱۸. منهنجي. ۱۹. درد، سور.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر ڏهر

داستان پنجون

۱

روھ^۱ رامائا ڪن، اڄ پڻ ھلڻ ھاريون،
ڪرڳل ڪونجڙين، رائي ۾ رات ڪئو.

۲

وڳر اڪياري، سَر سارو سُرور چري،
جُھري جھجندي ڏي، سنيھا ڪي سڄڻين.

۳

وڳر وساري، وينين ڪين مٿان ڪري،
ڪ تون ماري، رڻ جھڻ سَندي سڄڻين.

۴

وڳر وٽا وھي، ڪالھ تَنھنجا ڪونجڙي،
ڪندين ڪوھ رھي، سَر ۾ سُريرين ري.

۱. روم ۾، جبل ۾، ۲. خوشيون، ۳. ڪوڙ، ۴. رواني ٿين، ۵. وڃڻ، ۶. هل، ۷. ڪوڙ، ۸. ڪونجڻ ڪونج روم يعني جبل ۾ رهندڙ ڊگهيءَ ڳچيءَ سان سڻهي پڪيءَ جو هڪ قسم آهي جيڪو قد ۾ سُرڻ پڪيءَ کان ڪجهه وڏو آهي. ڪونجون سياري جي موسم ۾ سنڌ جي لاڙ واري علائقي ۾ يا ڪڇ جي ملڪ ۾ سارين جي فصل لهن کان پوءِ وڻن جي صورت ۾ چوڻي لاءِ اينديون آهن)، ۸. رائي واري زمين، جبل، روم، ۹. وڳر کي، ولر يا توليءَ کي، ۱۰. اڪير يا سڪ سان ياد ڪري، ۱۱. اُن فصل جي لاڀاري کانپوءِ ستن جون رهيل ڪتتون، پاڙون ۽ سنگ، ۱۲. ڏسڻو، ۱۳. تپاسڻو، ۱۴. عذاب، ۱۵. ڪاٺي يعني سهي يا برداشت ڪري، ۱۶. غر ۾ ڳرندي، روئندي، جهجندي، ۱۷. نياپا، ۱۸. سڄڻ، ۱۹. محبين، ۲۰. سڀيرين، ۲۱. وڳر کي، ۲۲. دل تان لاهي، ۲۳. ڇو، ۲۴. ڪهڙيءَ طرح، ۲۵. چپ، صبر، ۲۶. ڇا، ۲۷. توکي، ۲۸. فنا يا نابود ڪري، ۲۹. گذريل زماني ۾ ڪيل مٽي يا وڻندڙ گفتگو، ۳۰. جي، ۳۱. روانا ٿي، ۳۲. اڄ کان هڪ ڏينهن اڳ، ۳۳. اي ڪونجڙي، اي ڪونج، ۳۴. ڇا، ۳۵. ترسي، ۳۶. ٽڪي، ويهي، ۳۷. کان سواءِ.

۵

وڳر ۾ وائي، ڪالهه تنهنجي ڪونجڙي،
 سَر ۾ سارينئي گهڻو، پينر ۽ پائي،
 پسين نه ڦاهي، جا ماريءَ سندي من ۾.

۶

وڳر وچائين، باز جهڙي ڪونجڙي،
 بچن ايئن پانئين، ته آيل ايندي واهري.

۷

وڳر ڪئو وٽن، ڀرت نه چئن پاڻ ۾،
 پسوپڪيڙن، مائهينان مٿي گهڻو.

۸

ڇڻي نه پئن گڏ، وڏي وڳر هيرئين،
 ڪونج ڪريندي سڏ، ويئي وهامي راتڙي.

⑨

ڇڻي نه اُڀي روءِ، سارو سارو پرين ڪي،

۱. ولر، توليءَ، ۲. بچار، يادگيري، ۳. اڄ کان هڪ ڏينهن اڳ، گذريل ڏينهن، ۴. ان جي فصل جي لاڀاري کان پوءِ ٻئي ڀرسلن جون رهيل ڪٽيون، پاڙون ۽ سنگ. ۵. توکي سارين يا ياد ڪن. ۶. بيٺون، اديون، ۷. پاڻڙ، ۸. يڪن ڦاسائڻ جي دامن، ڪوڙڪو، ۹. پڪي ڦاسائيندڙ، شڪاريءَ، ۱۰. وڳر جي، ۱۱. وچ مان، ۱۲. نڪاري پڪيءَ جو هڪ قسم، ۱۳. جهي، جهٽي، ڪٽي، ۱۴. سمجهي، ۱۵. امڙ، امان، ۱۶. واهيري تي، (يڪن جي) رهن واريءَ جاءِ تي، ۱۷. بيار، قرب، ۱۸. توڙين، ختم ڪن، ۱۹. محبت، ۲۰. چڱي، ان جو دائو دائو ڪري ڪاٽي، ڪونج ڪي، ۲۲. ڪندي، ۲۳. آواز، دانهن، ۲۴. گذري، پوري ٿي، ۲۵. بيٺي، بيٺي، ۲۶. دانهن يا آلاپون ڪري، ۲۷. ياد ڪريو، سنڀالو، ۲۸. محبوبين.

هِنِيَّين جِهَجَندي چَوء، اَتُون قَوژائِي آهِيان.

(۱۰)

وَطَنُ سَنَدُنِ روهٔ^۵، هِتِ قِسْمَتِ آندِيُون كُونَجَرِيُون،
كِنهِنجَو كونهي دوهٔ^۸، رِزقُ رازِقِ هَتِ مِر.

۱۱

كَيَّانِ كُونَجِيُون مَوْتِيُون، پُرِيُون پَراهِنِ پَنَدِ^{۱۴}،
اَءِ مَيَّانِ دِلَبَنَدِ، تَوَلِيءِ نِيئَنِ نارِ اُپْتِيئا^{۱۹}.

(۱۲)

مَ لَئِنِ كُونَجِي مَانِ كَرِ، چَوَرِ مَ هِنِيَّين چَاكِ^{۲۴}،
قَتِيُون جِي فِرَاقِ، سِي گَهَرِ گَهَارِبِنْدِيُون كِيَتِرَو.

(۱۳)

مَ لَئِنِ كُونَجِي مَانِ كَرِ، چَوَرِ مَ هِنِيَّين سَلِ^{۲۷}،
گَوژِها مَثِي گِلِ، جِمَ وَهَائيءِ وَهَائيين^{۳۰}.

۱۴

كُونَجَرِيءِ كَالِهَه لَنِّي، سَجَنِ وَڌَا چِتِ،

۱. هِنِيَّين جِهَجَندي = دل ۾ ڳرندي. ۲. چڻي. ۳. ويڙيل، ۴. ديس، ۵. انهن جو، ۶. جبل، ۷. نڪر، ۸. نصيب، لکڻي، ۹. قصور، ۱۰. روزي، ۱۱. رزق ڏيندڙ يعني خدا تعاليٰ جي، ۱۲. ڪڇ (ملڪ) کان، ۱۳. ويئون. روانيون ٿيون، ۱۴. ڏوراهين، پري جي، ۱۵. پنڌ تي، سفر تي (پنهجي وطن ڏانهن)، ۱۶. اڇ، ۱۷. سردار، مڙس، پتي، پتار، ۱۸. دل قابو ڪندڙ، دوست، ۱۹. تنرا، اکين ۾ نڪ جي پير وارين ڪنڊن ۾ سوراخ يعني ٽنگ، جن مان رڳڻ مهل لڙڪ يعني ڳوڙها وهندا آهن، ۲۰. کوليا، وهايا، ۲۱. نه، ۲۲. آلاپ ڪر، ۲۳. چيڙ، چرپر ۾ آڻ، ۲۴. هينين جا، دل جا، ۲۵. زخمر، ۲۶. ڦٽ، ۲۷. وڏيون، گهايون، ويڙي، جدائيءَ، ۲۸. سوراخ، ۲۹. ڦٽ، زخمر، ۳۰. مٿان، ۳۱. وهائيءَ جو، پوئينءَ رات جو، پرهم ڦٽيءَ يا پريات جو، ۳۲. هارين.

اٿون هيڪلي هِت، گهنگر گهاريان ڏينهاڙا.

۱۵

اٿر ڏونهن آلاپ، ڪالهون ڪر ڪونج ڪري،
پرين پسي ۾ خواب، وهائيءَ وايون ڪري.

۱۶

ڪونجون ٿيون ڪڻڪن، جيڪس هلڻ هاريون،
پڇا پوءِ سندن، وڃن واڌا ڪنديون.

۱۷

ڪونجن کي ڪيم چو، جي باجهارو ٻولين،
سارو سانبيڙن کي، رڙيون ڪئورن،
سائين سندا ان، پڇا ميڙين باجهه سين.

۱۸

آيون ڏور ڌري، اصل سندي آسري،
گرهر پئون ڪري، پير ڏکوي پڪڻين.

۱. اڪيلي، ۲. گهنگر ۾، مونجهاري ۾، پريشانيءَ ۾، ۳. گذاريان، بسر ڪريان، ۴. ننڊ، سڀني، سهڻي، ۵. وهائيءَ جو، پوئين رات جو، پرهم ڦٽيءَ يا پريات جو، ۶. دانهون، ورلاپ، آلاپون، ۷. آلاپون يا ورلاپ ڪن، ٻوليون ڪن، ۸. شايد، ۹. وڃڻ، رواني ٿيڻ، ۱۰. واريون، ارادو رکندڙ، ۱۱. پوئتي، پٺتي، وطن ۾، ۱۲. انهن جا، ۱۳. دانهون، واکا، ۱۴. نه، ۱۵. ڳالهه، جهڻڪ ڏي، ڇڙپ يا دڙڪو ڏي، ۱۶. باجهه يا رحراچڻ جهڙو، رحر جي لائق، ۱۷. آلاپ يا ورلاپ ڪن، ۱۸. ڏور تي، ڏوري تي، (ڏور سنڌو درياھ جي پراڻن ٻنجن وهڪرن مان هڪ وهڪري جو نالو آهي)، ۱۹. لهي، ۲۰. اصلي يعني اڳين حالت، پراڻي حالت، ۲۱. ڪريهر جي (ڪريهر ڪڇ رياست جو هڪ ٻيٽ آهي جنهن کي قديم زماني ۾ سنڌو درياھ جا پراڻا وهڪرا پاڻي پهچائي آباد ڪندا هئا پر بعد ۾ درياھ جي وهڪري ڦيرائڻ ڪري ويران رهندو اچي ۽ زمين سخت ٿي وئي آهي)، ۲۲. زمين، ۲۳. سخت، ڪريل، خراب.

۱۹

اَيُون اِڳِيئن هيَر، اَصَل سَندي آسَري،
پِڙم پَسَان نَه پير، سيئن سَاجُهر لَڏئون.

۲۰

ڪُونج نَه پَسِين ڪَڪ، ڊِبُ جَنِي سِين ڊِڪِئو،
مَاريءَ مَاري لَڪ، وِڳَر سَپ ويچُون ڪَئا.

۲۱

ڪُونج نَه لَڪِيئي پاڻ، جو مَاريءَ سَندي مَن ۾،
اوچَتي پَرِپاڻ، وِڳَر هَڻي ويچُون ڪَئا.

(۲۲)

مَاري مَرِين شَال، ڊِبُ پَجَنِي ڊِپِيُون،
جِنهن تَو اچي ڪَالَهه، وڌو وِچُ وِرهن ڪي.

۲۳

بَغَل مَنجِهه بَنڊُوق، مَاريءَ مِيرَا ڪَپَڙا،
مَاريو مِير مَلُوك، لَتَاڙئون لَڪ چَرهي.

۱. پراڻيءَ، قديم، جهونيءَ، ۲. هير موجب، عادت موجب، ۳. اصلي يعني اڳين آباديءَ واري حالت، ۴. جي، ۵. آسري تي، اميد تي، آڌار تي، ۶. ميدان، سرزمين، ۷. (انهن جا) ڏسان، ۸. قدم، ۹. سڃڻ، محبوبين، ۱۰. سويلو ٿي، ۱۱. ڪوچ ڪئو، هجرت ڪئي، نقل مڪاني ڪئي، ۱۲. اي ڪونج، ۱۳. ڏسين، ۱۴. سڪل گاهه جا، سنهه ڪانا ۽ تيليون، ۱۵. ڪوڙڪو، دام (پکين ڦاسائڻ لاءِ)، ۱۶. پکي ماريندڙ، شڪاريءَ، ۱۷. ڦاسائي، ۱۸. لکن جي تعداد ۾ يعني تمام گهڻا (پکي يعني ڪونجون)، ۱۹. ولر، ٽوليون، ۲۰. جدا، ڌار، دريدر، ۲۱. ٽو لڪئو، ٽو محسوس ڪئو، ٽو پروڙئو، ۲۲. منصوبو، رٿ، ۲۳. دل، ۲۴. نشان، ڌڪ، ۲۵. اي ماري، ۲۶. نابود يا تباهه ٿيڻ، ۲۷. خدا ڪري، ۲۸. ڪوڙڪا، دام، ڏيپيون، ۲۹. ڇٽ يا ناس ٿيڻ، ۳۰. ڇاڪاڻ ته، ڇو ته، ۳۱. اڄ کان هڪ ڏينهن اڳ، گذريل ڏينهن، ۳۲. جدائي، ۳۳. ورهن ڪي، ورهن لاءِ، سالن لاءِ، هميشه لاءِ، ۳۴. ڪڇ ۾، ڪلهي ۾، ۳۵. ڄامڪي، تنفگ، ۳۶. ماريءَ ڪي (عزرائيل ڏي اشارو)، ۳۷. مٽيءَ سان ڀريل (ميرا ڪپڙا = خراب نيت)، ۳۸. سهڻا، خوبصورت، ۳۹. پيرن هيٺ ڪريو، ۴۰. لڪ تي، جبل تي (لڪ چڙهي = بيرواهيءَ سان هلڻو وڃي).

۲۴

چَڏَڻو چَپَرَوَتِ، رِڙهَئو رِجَڻِيءَ چُڻِي،
 گُهي ڪِيناري چَاڙهيون، پِيئون وِڪامَن هَتِ،
 تَنهن سَرَمَڻان سَتِ، ڏهاڙي ماري ڪري.

۲۵

چِيتا ڪِئو چُڻِيءَ، بَدَامَڻِيءَ پِتِ ۾،
 نيٺين نندَمَ ڏيڇ، چِيئون چَپَرِ آيون.

وائي

زوهه نه ويئين راتِ، ڪُونجَل ڪوهه ڪُڻڪين،
 بَچا پاتاڙا تِئَڻا، وائي ڪَن نه واتِ،
 سَر ۾ سارِبنِي گهڻو، تو جَنِي جي تاتِ،
 پِڳا ڪوٽ ڪُفار جا، حيدر جي حِماتِ.

۱. چپر جي، جبل يا تڪر جي، ۲. پير، پاسو، ڪنار، ڪنڌي، ۳. سِرڻو، اڇڻو، وڌڻو، ۴. ريجائيءَ ۾، ريج (هڪ کان اڳ پاڻيءَ ڏنل) واريءَ زمين ۾، پڌري ميدان ۾، ۵. چڳي، ۶. ذبح ڪري، ۷. ڪيناري ۾ (ٽن ڪاٺين مان ٺهيل اڏو يا ماندانو جنهن ۾ ڪاسائي گوشت تگيندا آهن ان کي ڪينارو چئبو آهي)، ۸. فروخت ٿيڻ، ۹. هت تي، دڪان تي، ۱۰. اُن جي فصل جي لاڀاري کانپوءِ ٻنيءَ ۾ سُلن جون رهيل ڪتيون، پاڙون ۽ سنگ، ڪانگر، ۱۱. ڪاه، حملو، مارو، ۱۲. شڪاري، ۱۳. چيت، ڌيان، خبرداري، ۱۴. چڳج، داڻا ڪاڻج، ۱۵. بدام (بدين ضلعي جي ننڍي ٻاڳي تعلقي ۽ ميرپور ضلعي جي ڊگري تعلقي جي ڏاکڻي پاسي واري علائقي)، جي، ۱۶. ويرانيءَ، ۱۷. نيشن ڪي، اکين ڪي، ۱۸. (شڪارين جون) ٽوليون، ۱۹. چپر ۾، جبل ۾، ۲۰. زوهه ڏانهن، جبل ڏانهن (زوهه ڪونج جو اصل وطن آهي)، ۲۱. اي ڪونج، اي ڪونج (ڪونج زوهه يعني جبل ۾ رهندڙ ڊگهيءَ ٻڳيءَ سان سهڻي قسم جو هڪ پکي آهي جيڪو سياري جي موسم ۾ ولرن جي صورت ۾ سنڌ جي لاڙ واري علائقي ۽ ڪڇ ملڪ ۾ سارين جي فصل جي لاڀاري کانپوءِ ڇوڳي جي سانگي ايندو آهي)، ۲۲. ڇو، ۲۳. آلاپ يا ورلاپ ڪريڻ، ۲۴. اهاڻڪا، اداس، پريشان، ۲۵. ٻولي، ۲۶. وات مان، ۲۷. توکي سارين يا ياد ڪن، ۲۸. توکي، ۲۹. يادگيري، ساروئي، ۳۰. ڪرڻا، نابود ٿا، ۳۱. قلعو، ۳۲. ڪافرن، خدا کي نه مڃيندڙن، ۳۳. حضرت علي ع (جنهن جو لقب حيدر هو)، ۳۴. حمايت سان، مدد سان.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ڏهر

داستان ڇهون

۱

سَنگَهَارَن سَارِي، سَاتِي ڏيڄ سَنِيَهَرَو،
سَاهِيڪَلي گَهاري، مُنڌَ ڪَاجِي ڪَنڌِين.

۲

ڪَاجِي پِيئي ڪُوكَ، سَچُ ڪِ سَنگَهَارَن لَڏَو،
مَادَرِ هُئا مَلُوكَ، اُنِي وِٿڙا اُڪَرِي.

۳

ڪَاجِي ڪَاهِيائُون، سَچُ ڪِ سَنگَهَارَن لَڏَو،
مَان تَن مَارِئائُون، پَٿان وَجِي گُونڊرين.

۴

ڪَاجِي ڪُوهِيارُ، ڏُونگرُ سَنڊَن ڏِيَهَرَو،
سَاجُهرِ نَهِي بَارُ، ڪُوهِ نَه ويئِين اُن سِين.

۱. سنگهارن کي، انهن ماڻهن کي جيڪي چوپائي مال جي سئي لاءِ ڪڏهن ڪٿي ڪڏهن ڪٿي وڃي رهندا آهن، مالوندن کي، ۲. ياد ڪري، سنڀالي، خبرداريءَ سان، ۳. اي ساڻي، اي رفيق، ۴. پيغام، نياپو، ۵. اڪيلي، ۶. گذاري، رهي، ۷. عورت، ۸. ڪاڇي جي (لاڙڪاڻي ۽ دادو ضلعي جي الهندي طرف وارن جبلن جي ڀرسان واقع ميدانن کي ڪاڇو چئبو آهي)، ۹. ڪنڌين تي، پاسن تي، سرحدن تي، ۱۰. ڪاڇي ۾، ۱۱. ڏانهن، رڙ (خبر، سڌ)، ۱۲. سڄي پڇي، واقعي، تحقيق، برابر، ۱۳. ڇا، ۱۴. پرڏيهه ڏانهن پڌارڻو، هجرت ڪئي، نقل مڪاني ڪئي، ۱۵. اي مادر، اي امڙ، ۱۶. عمدا انسان، پلمانس، شريف ماڻهو، ۱۷. اتي ڏانهن، برسات يا مينهن پوڻ (واري هنڌ) ڏانهن، ۱۸. وٺا، ۱۹. لنگهي، پنڌ ڪري، ۲۰. ڪاڇي مان، ۲۱. چوپايو مال ڪاهي هڻا وٺا، ۲۲. منهنجو، ۲۳. دل، سرير، جان، ۲۴. ناس يا نابود ڪيائون، ۲۵. پنهنجي هٿن سان، خود، پاڻ، ۲۶. گوندن ۾، غمن ۾، ۲۷. ڪاڇي جي الهندي طرف واريءَ سرحد جي ڀر وارو علائقو، ۲۸. جبل، ڪوهستان، ۲۹. انهن جو، ۳۰. ڏيهه، وطن، ۳۱. سوير، صبح جي مهل، ۳۲. ٻڌي، ۳۳. سامان، مال اسباب، ۳۴. ڇو.

۵

ڪاڏي وٺا سنگهار، جي هٿ هئا هن پيڻين،
ڪاڇي پنهني پيار، ڏور تہ ڏورئون ان ڪي.

۶

جين سي سنگهار، آجهي جن جي گهاريان،
مان نہ لهنئون سار، وڃ وڃي ڏينهن ٽين.

۷

جين سي سنگهار، آجهي جن جي گهاريان،
جني سندا بار، اٿئي پهر اڱوڻندرا.

۸

ڏٺ ڏارڻ ڌار رهڻ، اِيءَ نہ سنگهارن سٺ.^{۲۰ ۲۱ ۲۲}
گاهي ايندا ڪڏهين، مٿي واند وھت،^{۲۳ ۲۴}
جي هائو هونئي مٺ، تہ پڻ اڏو لاهه مر ان جو.^{۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲}

۹

ڪير ڪريندي ريس، ايل سنگهارن سين.^{۳۳ ۳۴ ۳۵}

۱. ڪيڏانهن، ڪهڙي طرف. ۲. مالوند (اهي ماڻهو جيڪي چوپائي مال جي سٺي لاءِ ڪڏهين ڪٿي ڪڏهين ڪٿي وڃي رهندا آهن). ۳. پيڻين تي، هندن تي، ماڳن تي. ۴. ڪاڇي جي. ۵. ٻارن تي، پاسن تي، طرفن تي. ۶. ڳول، نهار. ۷. حياتي هجن، زندهه يا جيئرا هجن. ۸. آجهي ۾، پناهه ۾. ۹. گذاريان، حياتي بسر ڪريان. ۱۰. مان نہ = شل. ۱۱. اسان جي لهن، اسان جي ڪن. ۱۲. سنڀال، پرداخت، يادگيري. ۱۳. ۾، ۱۴. سڃاڻيءَ وارن، غربت وارن. ۱۵. ڏينهن ۾. ۱۶. جا. ۱۷. ٻار ٻچا، اهل عيال. ۱۸. اٿي پهر = هميشه. سدائين. ۱۹. بي گوندرا، بنان گوندرا، بنان غم، خوش. ۲۰. (چوپائي مال جو) وڳڻ، وڳڻ. ۲۱. پالڻ. ۲۲. جدا. ۲۳. سنگهارن جي. ۲۴. ريت، پر. دستور. ۲۵. وٺي. ۲۶. تي. ۲۷. (جهنگ جي) وٿاڻ. پاڻيءَ جي کڏ. ۲۸. چوپايو مال، ۲۹. جيڪڏهين. ۳۰. چور، ڌاڙيل چوپايو مال هٽندڙ (چوري ڪندڙ). ۳۱. تنهنجا هجن. ۳۲. مائٽ، عزيز. ۳۳. اڏڪو، خوف. ڊب. ۳۴. برابري، همسري، مقابلو. ۳۵. اي ايل، اي امڙ.

جَنِي جِيءَ خَمِيسَ، واڙيُون واري چَڙيُون.

۱۰.

جَهْجَان پَسِئُو جُهوكَ، آيل سَنگَهَارَن جِي،
جَن تي پَهِيَن پِيَارِئُو، مَنجَهان مَتَن مُوكَ،
لَڏِي وِچَان لُوكَ، اُنَئي وِٽرا اُڪِري.

۱۱

جَهوڪُون نَه جُهِيُڪَن، وِگَ نَه پَسَان وَتِ ۾،
آيل سَنگَهَارَن، جِيڪُس چِٽاڻُو چِتِ ڪِئُو.

۱۲

مَنڌِيءَ مَتَ گُڙَن، وِگَ نَه پَسَان وَتِ ۾،
آيل سَنگَهَارَن، جِيڪُس چِٽاڻُو چِتِ ڪِئُو.

۱۳

مَنڌِيءَ مَتَ گُڙَن، جَهوڪُن سُونَهَن پَهِيَڙا،
سَنڊِي سَنگَهَارَن، جُوءَ جِياري جَڏڙا.

۱. جمعي جي رات، ۲. چوپائي مال جي رات جي وهارڻ يا بند ڪرڻ جون جايون، وٿاڻ، ۳. قربان ڪري، صدقي ڪري، (واڙيون واري جڙيون = واڙين ۾ بيل مال جو کير خيرات ڪري ڇڏڻو، اڳيئن زماني ۾ مالوند ماڻهن جو دستور هوندو هو ته خميس جي ڏينهن يعني جمعي جي رات وارو کير وڪڻندا نه هئا پر خيرات ڪندا هئا)، ۴. نجهان، ڳران، ۵. ڏسڻو، ۶. چوپائي مال جي وهارڻ جي جاء، وٿاڻ، ۷. پھين ڪي، واتھڙن ڪي، مسافرن ڪي، مهمانن ڪي، ۸. مائين، (کير ڏهن لاءِ يا ولوڙڻ لاءِ) ٺڪر جي وڏن ٿانن، ۹. جام، ۱۰. هجرت ڪري، نقل مڪاني ڪري، ۱۱. وٿان، ۱۲. عام ماڻهن، ۱۳. اٺي ڏانهن، برسات يا مينهن واري هنڌ يا ماڳ ڏانهن، ۱۴. وٿا، ۱۵. لنگهي، بند ڪري، ۱۶. آواز ڪن (نه جهڻڪن = خالي آهن)، ۱۷. (چوپائي مال جا) ڌڻ، ولر، ۱۸. ٿر ضلعي جي ڏيپلي ۽ مٺي تعلقن جي ڪڇ جي رڻ واري لاڳيتي پٽيءَ کي ”وت“ چئبو آهي، ۱۹. شايد، ۲۰. چٽاڻو جنهن کي چوٽاڻو يا چوٽاڻ به چوندا آهن اهو ”وت“ واري خطي سان لڳ ٺڪر پارڪر تعلقي جي الھنڌين ۽ مٺيءَ تعلقي جي اڀرنڌين يا ڳڙي واري ايراضيءَ تي مشتمل آهي، ۲۱. ڇت ۾، دل ۾، ڌيان ۾، ۲۲. منڌيءَ (کير ولوڙڻ لاءِ ڪاٺ جي هڪ اوزار) سان، ۲۳. گرڙاٺ ڪن، ۲۴. جهوڪن ۾، ۲۵. وٿن، سهڻا لڳن، ۲۶. مسافر، واتھڙو، مهمان، ۲۷. جي، ۲۸. جاء، ۲۹. جيئرو يا زندهه ڪري، ۳۰. جڏا، بيمار.

(۱۴)

جي پائين وسَ چَران، تہ سَنگَهَارَن سِين لَڏِ،
تہ هاجي سَنڊِي هَڏِ، کُوکَ نہ سُٿين ڪَڏِهين.

۱۵

جي پائين وسَ چَران، تہ سَنگَهَارَن سِين لَڏِ،
جَنِي سَنڊِي سَڏِ، چورُ نہ چُهي وِجَڙا.

(۱۶)

جي پائين وسَ چَران، تہ رَهَ سَنگَهَارَن پاڙي،
جَنِي جي واڙي، چورُ نہ چُهي وِجَڙا.

(۱۷)

جي پائين وسَ چَران، تہ سَنگَهَارَن سِين گَهَارِ،
جَنِي سَنڊِيءَ واڙِ، چورُ نہ اچي ڪَڏِهين.

(۱۸)

جي پائين وسَ چَران، تہ رَهَ سَنگَهَارَن سيڙهي،
جَنِي جي ڪِيري، چورُ نہ چُهي وِجَڙا.

۱. جيڪڏهن، ۲. چاهين، خواهش ڪرين، ۳. مينهن جي ذريعي ڇاول ڪاهه، ۴. کان (چوپائي مال کي چاريان يا ڪاريان)، ۵. مالوندن، چوپائي مال جي مالڪن، ۶. وس ڏانهن (مال ڪاهي) وڃ، ۷. ظلم (چوپائي مال ڦريندڙن جي)، ۸. جي، ۹. بنهه، مُور، ۱۰. ڏانهن، خبر، اطلاع، ۱۱. ٻڌين، ۱۲. سڏ جي ڪري، هڪل جي ڪري، مدد يا حمايت جي ڪري، ۱۳. هٿ لائي (چورائي)، ۱۴. چوپائي مال (ڍورن) جا ڦر يا ننڍا ٻچا، ۱۵. ويهه، ۱۶. سنگهارن جي، ۱۷. پاڙي ۾، پاسي ۾، ۱۸. واڙي يا واڙ مان، وٽان مان، مال ويهارڻ جي جاءِ مان، ۱۹. (گڏ) گذار يا رهه، ۲۰. سيڙهي ۾، پاسي ۾، ڪاهه پيدا ڪرڻ لاءِ آباد زمين جي ڀر واري تڪر ۾، ۲۱. ڪيري (مال ٻڌڻ لاءِ زمين ۾ کوڙيل ڪاٺيءَ) تان، ڪلي تان.

(۱۹)

وانءُ ڪُنڊيُون، ڪاهي، سيڙهي سَنگَهَارَن جي،
مينهن نہ مَتائي، انهيَن سَنڊا پَڪَڙا.

(۲۰)

آيل سَنگَهَارَن سين، جيڪا گَهاري ماءُ،
توڻي هوءُ اوڳڻي، تہ پڻ رڪو مُور نہ ڪاءُ.

(۲۱)

ونهيَن سَنگَهَارَن جي، سُونهاري سَاجَڻ،
پوءِ ٿا پيَن پاڻ، پهرين پيارين پهيڙا.

وائي

۴۱

وڃن سين سڌارئون، پسيو جوءُ جهجي هنيون،
خيفُ منهنجي حالَ کي، وڃن مون وسارئون،
ڪاڇي پنهن ڪنڊين، نيئن ٿي جر هارئون،
سيئي ماري هليا، جيئڙو جن جيارئون،
اتي عبداللطيف چئي، جهوڪن ٿي جهٽڪارئون.

۱. وڃ. ۲. (ڪنڊن يعني گول ۽ وريبل سڱن واريون) مينهيون. ۳. وٺي. ۴. سيڙهي ڏانهن، گاهه پيدا ڪرڻ لاءِ آباد ڪيل زمين جي ڀر واري ۽ لاڳيتي زمين جي غير آباد ٿڪڻ ڏانهن. ۵. چوپايو مال ڌاريندڙ مالوندن. ۶. بوسا، ۷. نظر انداز ڪري، بنان وٺڻ جي لنگهي يا مٽي وڃي. ۸. جا. ۹. (ڪڪاڻن) گهر، جهوپا، پنڪا. ۱۰. اي آيل، اي جيجل، اي ماءُ. ۱۱. (گڏ) رهي يا گذاري. ۱۲. جيتوڻيڪ. ۱۳. هوندي. ۱۴. بدچلڻي، بدڪردار، بدافعال. ۱۵. بنان گيهه مڪڻ يا شپ جي طعام، اڻيو طعام. ۱۶. اصل، بنهه، ڪڏهن به. ۱۷. ڪاٺيندي. ۱۸. سڪين، ستابن، آسودن، شاهوڪارن، ۱۹. ڀلاري، سٺي. ۲۰. رڌ پڇاءُ يعني کاڌي رڌڻ پڇاڻڻ جو ڪم. ۲۱. ڪاٺين بين. ۲۲. خود. ۲۳. مسافر، واٽهڙو، مهمان. ۲۴. سڄڻ، محبوب. ۲۵. لڏڻو، هجرت ڪرڻ. ۲۶. ڏسڻو. ۲۷. (انهن جي رهڻ جي) جاء، ماڳ. ۲۸. ارمان يا ڏک ڪري، غم ۾ نجهري يا ڳري. ۲۹. دل. ۳۰. افسوس. ۳۱. حالت. ۳۲. دل تان لاهي ڇڏڻو. ۳۳. ڀلائي ڇڏڻو. ۳۴. ڪاڇي جي. ۳۵. ڪنڊين تي، پاسن يا طرفن تي. ۳۶. اڪين. ۳۷. ڀاڻي يعني ڳوڙها يا لڙڪ. ۳۸. وهايو. ۳۹. جيءُ، جان، سرير. ۴۰. جيئڙو يا زندهه ڪرڻو. ۴۱. چوپائي مال جي وهارڻ جون جايون. ۴۲. آواز ڪرڻو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر ڏهر

داستان سٽون

(۱)

نہ سي ڦُلَ باغَنِ مِ، هَتَنِ نہ دائِا*،
لاکھي آباڻا، لَڏي ڪِنهِن لَوِوِ وِڻا.

۲

مَنجِهَ ڪَپَرَن هُلُ، پَهَران لَمَن چَمِڙا،
نہ لاکو نہ ڦُلُ، ڳُجِهَ ڳَرهِيان ڪَن سين.

۳

لاکَ لَڪَ سُجَن، ڦُلاڻِيءَ ڦِير پُئو،
جِنهِن پَر راءِ راجِيَا، ڪوٽَن ڏِڻِي ڪَنبَن،
جِنهِن جو جَازِيجَن، سُٽِي سونچو نہ لهي.

(۴)

لاکَ لَڪَ هُئا، ڦُلاڻِيءَ ڦِير پُئو،

۱. گل، ۲. چمن، گلستان، ۳. هٿن تي، دڪانن تي، ۴. ان، اناج، کاڌي پيئي جو سامان *ملڪ يا علائقي ۾ هر هنڌ سڄ يا ويراني لڳي پئي آهي، ۵. لاکي جا، لاکو جيڪو پنهنجي پيءُ يا ڏاڏي يا پڙ ڏاڏي جي نالي "ڦُل" جي نسبت سان ڪڏهن لاکو ڦُل يا ڦلاڻي سڏيو ويندو هو. اهو ڪڇ جي علائقي جو هڪ سورهي ۽ سخي سردار هو پر ڪڇ ڀڄ جي حاڪم راءِ ڪنگهار جازيجي سمي جي غلط فيصلي سبب جيڪو هن لاکي جي ساٿين "جسي ۽ جسراج" جي قاتلن (جيڪي ذات جا رڀاري هئا) جي حق ۾ ڪڻو ڪاڙوڙجي لوڙائو يعني ڏاڙيل ٿي پيو. لوڙائو ٿيڻ جي دور ۾ هن "جسمان" نالي هڪ اوڏ قوم جي عورت سان شادي ڪئي جيئن ٿيڪ ڪيس زال "مهر رائيءَ" نالي لڳي هئي. ۶. ماٿ، عزيز، ۷. هجرت ڪري، نقل مڪاني ڪري، ۸. ڪنهن پيءُ، ۹. لوءِ ڏانهن، ملڪ ڏانهن، ڳوٺ ڏانهن، ۱۰. اندر گهرن ۾، ۱۱. ڪپرن (هڪ قسم جي پڪين) جو، ۱۲. گوڙ، ۱۳. گهرن جي باهران، ۱۴. اڏامن، ۱۵. هڪ قسم جا پکي جيڪي ڏينهن جو اکين کان نه ڏسڻ ڪري جاين ۾ لڪا ويا هوندا آهن ۽ رات جو باهر نڪري پيا اڏامندا آهن، ۱۶. راز، پيد، ۱۷. اوريان، ظاهر ڪريان، ۱۸. لاکي جهڙا (ڏاڙيل يا ڦورو)، ۱۹. لکن جي تعداد ۾، ۲۰. بڌجن، ۲۱. ڦلاڻيءَ جو، ڦُل جي خاندان واري لاکي ڏاڙيل جو، ۲۲. نمونو، ۲۳. کان، ۲۴. راجا، راجيا، ۲۵. ڪوٽن جا، قلعن يا ڳڙهن جا، ۲۶. مالڪ، ۲۷. ڏڪن، ڊڄن، ۲۸. جازيجن کي يعني ڪڇ ڀڄ جي راجا راءِ ڪنگهار جازيجي سمي ۽ انجي خاندان کي، ۲۹. سمهن جي حالت ۾، ننڊ ۾، ۳۰. خوف، ڊپ، ۳۱. ختم ٿئي.

آجَا اوڏُ تِئَا، پِلِيءَ لَگِيءَ جِنِهِن جِي.

۵

لاڪا لڪ سُجَن، ائون اوڏُ اڱلِيءَ،
پِلِيءَ لَگِيءَ جِن، اوڏُ پِه آجَا تِئَا.

۶

راءُ سين رُئا جِي، تَن جَاڙِيَجَن جَاڙَ ڪِي،
ڪِيئن مَٿِيندا سي، چوڏهن چارو ڪَچُڙو.

۷

جَاڳو جَاڙِيَجَا، سَمَا سُڪِ مَ سُمَهو،
پَسو اَن پَارِئا، لاڪو ٿو لوڙِيُون ڪَري.

۸

پُجَئَان پِلِي نِگَئو، ڏِيئي پَابوڙِي پِيرُ،
جيسي ۽ جَسراجَ جو، مَٿِي وانڊِن وِيرُ،
ڪَچَ رَهَنڊو ڪِيرُ، لاڪو لوڙاڻو ٿِيو.

۱. آزاد، ۲. اوڏ قوم جا ماڻهو، جن جي هڪ عورت نالي ”جسمان“ سان لاڪي ڦلائيءَ (ڪچ پچ جي سورميءَ ۽ سخي سردار) شادي ڪئي، ۳. پلٺ سان، پاند سان، ۴. لاڳاپو يا واسطو رکي (پلٺ لڳي = پناهه ۾ اچي، پتاري پئي، نسبت رکي يعني ماڻهي ڪري)، ۵. اوڏ قوم جي عورت، ۶. گدلي، ميري، ڪني، خراب، بدڪار، ۷. جن جي، ۸. امير يا سردار (لاڪي ڦلائيءَ)، ۹. ڪاوڙڻا، ناراض ٿيڻا، ۱۰. ڪچ جي راجا راءِ ڪنگهار جاڙيجي سمي ۽ انجي خاندان جي ماڻهن، ۱۱. غلطي، ۱۲. ڪئي، ۱۳. ڪهڙيءَ طرح، ۱۴. هٿ يا قبضي ۾ رکندا، ۱۵. چوڏهن چارو = چوڏهن چارن يعني رستن يا واڻن وارو (اهميت جي نشاني)، ۱۶. ڪچ جو ملڪ، ۱۷. سجاڳ ٿيڻو، هوشيار ٿيڻو، ۱۸. اي جاڙيجا، اي جاڙيجا سمان (راءِ ڪنگهار ۽ ان جا عزيز)، ۱۹. سک سان، بي فڪر ٿي، ۲۰. نه، ۲۱. ننڊ ڪرڻو، ۲۲. ڏسو، ۲۳. اوهان جي، ۲۴. پار ڏي، طرف ڏي، ۲۵. قريون، رهزنيون، ۲۶. ڪچ پچ کان، ۲۷. جوش ۾، ڪاوڙجي، ۲۸. نڪتو، ۲۹. وجهي، ۳۰. پابوڙي ۾، پابوڙي ۾، (اٺ يا گهوڙي تي پيل پاڪڙي يا هني ۾ لڳل) رکيب يا رکاب ۾، ۳۱. سان، ۳۲. مال جي وٿائن، سنگهارن جي عارضي رهائشن، (بي معنيٰ) چڙين زالن ڪنوارين عورتن، ۳۳. بدلو، عيوض، ۳۴. ڪچ ۾، ۳۵. ڏاڙيل، ڦورو.

۹

يُجِئَانِ يُلِي پِيرُ، وَذُو رَاءَ رَكَابَ مِر،
كَجَّ وَهَنَدُو كِيرُ، لَڪُو لَوَزَائُو تِيرُو.

۱۰

لَڪُو لَوءَ بَه لَوءَ، وَزِهِي وَيَل سَيِڪَنِهِن،
كَرِگَل مَتِي كَجَّي، پِرَهه قُتِي پَوءَ*،
هَي تَن كِي هَوءَ، جَن اَن سَنِيوِي آيو.

۱۱

لَڪُو نَه لاهِي، مَثَّان هَنِي هَثَرَا،
گُهَنِي رِيَا گُهَيِرُ كَرِي، اُيُوِي آهي،
كُنْدِيُون سِي كَاهِي، خَاصِيُون جِي كَنگَهَار جُون.

۱۲

لَڪُو لَڪِيءَ تِي چَرِهِي، لَڪِي لَڪِي هِيَن،
سُونَارِيُون سَرِ كِيُو، پِيَرِيُو بَدِي بِيَن،
دَمَرُ كَنَدُو ڏِيَن، صُبَح وَيَل سَيِڪَنِهِن.

۱. ياتو، ۲. امير يا سردار (لاکي)، ۳. اٺ يا گهوڙي جي پاڪڙي يا زمين جي ٻنهي پاسن کان سوار جي پيرن وچهن لاءِ لڙڪندڙ لوم جي پيرڙهي، رڪيب، يا گهوڙي، ۴. ڪڇ، ۵. ڪڇ ملڪ جي هڪ سورهيهه سخي سردار جو نالو جيڪو بعد ۾ ڦاڙيل ٿيو، ۶. لوءَ به لوءَ = ڳوٺ ڳوٺ، شهر شهر، هر هنڌ، ۷. جهيڙو يا جنگ ڪري، ۸. مهل، وقت (ويل سيڪهن = هر وقت)، ۹. هلڙ هنگامون، گوڙ گهمسان، ۱۰. تي، ۱۱. ڪڇڙي ۾ ڪڇ ۾ * برهم ڦٽيءَ کان يا پريات کانپوءِ يعني صبح جي مهل کان، ۱۲. حيف، افسوس، ۱۳. هجي، آهي، ۱۴. جن جي مٿان، جن تي، ۱۵. اٺ سنيوڙي جي حالت ۾، غفلت جي حالت ۾، ۱۶. پري ڪري، ۱۷. تان، ۱۸. (گهوڙي جي) زين ■ هر وقت گهوڙو سواريءَ لاءِ تيار آهي، ۱۹. گهنيري (ڪڇ ۾ هڪ مڪان) کان، ۲۰. گهيرو، حملو، ڪاهه، ۲۱. (مٿان) بيٺو، ۲۵۲۲. (ڪنڊن يعني گول ۽ وريل سڱن واريون) مينهيون، ۲۲. هتي يا زوريءَ وٺي وڃي، ۲۴. موچار يون، سنيون، ٺاهو ڪيون، ۲۵. ڪڇ جي حاڪم جو نالو، ۲۶. لاکي جي گهوڙيءَ جو نالو، لکن جي ملهه واري گهوڙي، ۲۷. سوار ٿئي، ۲۸. سونن ڳن واريون، تلوارون، ۲۹. تيار، صحي، ۳۰. ڀڪڻو، ڪڻو، ۳۱. چيلهه يا ڪمر (کي سندرو)، ۳۲. ڪاوڙ، ۳۳. ڏيڻ ۾، گڏجاڻيءَ ۾، ملاقات ۾، ڪچهريءَ يا رهاڻ ۾، ۳۴. سڀ ڪنهن سان.

۱۳

لاڪو لڪيءَ تي چڙهي، لڪي لاکي ساڻ،
چاري چاڙهي آيو، واسي رات وٽان،
جاڙيجن زيان، ڪيڏو ڪو ڪڇ سين.

۱۴

لڪي ۽ لاڪو، پئي مٿا ٻاجهه تي،
قادر لاکو ڪڇ تان، آڏيون اولاڪو،
واندين ۾ واکو، ريباري رهي وٽا.

۱۵

نه لاڪو نه لوڙ، نه آهي اوسيٿڙو،
سمهو سنگهاريون سڪ تي، سري ڏيئي سوڙ،
ڪاچي مٿي ڪوڙ، ريباري رهي وٽا.

۱۶

ريبارن ريجهاءَ، لاڪو لولائين سين،
سائو مان نه سندياءَ، نٿ مٿائي ٽاڪرو.

۱. لاڪو ڪڇ جي علائقي جو هڪ سخي ۽ سورهي سردار هو. ۲. لاکي جي گهڙيءَ جو نالو. لکن جي ملهه واري گهڙيءَ. ۳. سوار نٿي. ۴. پهريدار، چوڪيدار، جاسوس، ۵. وٺي، ۶. ڏسي، ڇاچي، ۷. چوڻائي مال جي بيهارڻ جي جاءِ، واڙ، واڙو، ۸. راءِ ڪنگهار جاڙيجي ۽ انجي عزيزن، ۹. نقصان، هاجو، ۱۰. تمام وڏو، ۱۱. (خدا جي) مهرباني، ۱۲. قدرت واري، سگهاري، خدا تعاليٰ، ۱۳. ختم ڪيو، ۱۴. اي اديون، اي پينر، ۱۵. پريشاني، مصيبت، فڪر، ڪڍڻي، انتظار، ۱۶. ڳوٺن ۾ رهندڙ ماڻهن، ۱۷. هل يا گوڙ (خوشيءَ وڃان)، ۱۸. ريباري قوم جا ماڻهو جن لاکي جي دوستن جسي ۽ جسراج کي قتل ڪيو هو، ۱۹. بچي، سلامت رهجي، ۲۰. ڦر، رهڙي، ۲۱. انتظار، الڪو، خوف، خطرو، ۲۲. نند ڪرڻو، آرام ڪريو، ۲۳. اي سنگهاريون يعني سنگهارن يا مالوندن جون عورتون، ۲۴. سڪ سان، بي فڪر، ۲۵. سري کي، مٿي کي، ۲۶. سوڙ، رضائي، گڏيلو، پٿرائي، ۲۷. ڪڇ، ۲۸. ۾، ۲۹. ڪوڙين، تمام گهڻا، ۳۰. اي ريباري قوم جي عورت (جنهن تي ڪڇ جو حاڪم راءِ ڪنگهار عاشق هو)، ۳۱. راضي ڪر، پرچاءِ، ۳۲. آزين نيزارين، منهن، ۳۳. بهادر (لاڪو)، ۳۴. مان نه = شل، ۳۵. تنهنجي، ۳۶. ڳوٺڙو، مال جو وٿاڻ، ۳۷. بدلائي، نظرانداز، ڪري، ۳۸. ٺڪر، راجپوت (لاڪو).

۱۷

رِبَـارِڻِ رَوِئِي، واڙي پاتَا وَجَـڙا،
سَمُورا سوئِي، هَڻي سَاٽَ هِيڪَلِي.

۱۸

رڙي رِبَـارِڻِ رَوِئِي، اُپِي دَنگَهَر جَهَل،
پَڙي هَتان پَل، ڪِـڙيُون ڪَاهِي وِئا.

۱۹

رڙي رِبَـارِڻِ رَوِئِي، اُپِي دَنگَهَر دَار،
وَجَن اُڄُ وِڪَـ هَڻِيُو، سُمَـ جِي سَوَار،
ڪَـاچِي پَنهِي پَار، ڏاڪو هِن جَو دِـسِيَن.

۲۰

رڙي رِبَـارِڻِ رَوِئِي، واڙي پايو وَجَـڙا،
ڪَـرا وِڻَـ گَنگَهَار ڪِي، چَنچَل اُپِي چَوِءَ،
واڙي وِڄَـ نَـ ڪو، لاڪو لوڙائِن سِيَن.

۱. رِبَـارِڻِ قوم جي هڪ عورت، جنهن تي ڪڇ جو حاڪم راءِ ڪنگهار عاشق هو. ۲. اکين مان ڳوڙها وهائي، آه و بُڪا ڪري، ۳. واڙي ۾، واڙ ۾، وٿان ۾، ۴. وڏا، پوريا، ۵. چوپائي مال جا ڦر يعني پڇا، ۶. سپ، ۷. ڦري، زوريءَ ڪسي، ۸. چوپائي مال جا ڏڻ يا ولر، ۹. اڪيلي، ۱۰. دانھون ڪري، آه و فغان ڪري، ۱۱. روئي، ۱۲. بيٺي، ۱۳. ڍنگهر (گهر جي چوڌاري بچاء لاءِ ٻهر وغيره جي وڻ جي ڪنڊن وارين تارين جي ڏنل لوڙهي) جي، ۱۴. ٻر ۾، ياسي ۾، ۱۵. اي پڙي، اي ادي، اي سڀن، ۱۶. ڪير ڏيندڙ ۽ پليون ڍڪيون يا مينھون، ۱۷. تمام گهڻي انداز ۾، ۱۸. هڻي، ڦري، ۱۹. وٿ، ٻر ۾، ۲۰. چوپائي مال جا ڏڻ يا ولر، ۲۱. مون سٺا، مون ٻڌا، ۲۲. اٿن ۽ گهوڙن تي سوار ٿيل (ڏاڙيل)، ۲۳. ڪاچي جي، ڪڇ ملڪ ۾ جبل جي پاسي واري علائقي ۾، ۲۴. پارن ۾، طرفن ۾، ۲۵. ڏاڪ، خوف، هراس، ۲۶. ڏسڻ يعني ڏسڻ تائين يا ملڪن تائين (پڪڙيل)، ۲۷. صحي، سخت، تڪا، ۲۸. طعنا، سخن، ٻول، ڳالھيون، ۲۹. ڪڇ جي حاڪم جو نالو، ۳۰. البيلي، لاڏلي، چلولي، سهڻي، (رِبَـارِڻِ قوم جي ان عورت ڏانھن اشارو آھي جنهن تي راءِ ڪنگهار عاشق هو)، ۳۱. بيٺي، بيٺي، ۳۲. جڻي، ۳۳. واڙي يا وٿان ۾، ۳۴. چوپائي مال جو ٻڄو يا ڦر.

۲۱

تاتوڪين پَلاڻ، سَدا هَئِن گَرگَرا،
لاڪي لوڙائُن جا، اهڙائي اُهيڃاڻ،
تَنگن ڏيئي تان، ڪوڪ ڪاريَندا ڪَچڙي!

۲۲

لاڪي لَڄ ڪَنيئي، آسان اوڏيئي^{۱۵} جي،
ڪَندو ڪانہ پئي، اڳ^{۱۷} وِسوڙي آهيان.

۲۳

لاڳا لَڄ سَنديا، اوڏ اڳلي^{۲۲} آهيان،
پَڪا سي پَرتاءِ، جي آجهي^{۲۶} تَنهنجي اڏا^{۲۷}.

۲۴

ڍنگهَر ڍلوم^{۲۸} ٿئي، اڏو جو اوڏن^{۳۰}،
جَنهن پَر ويهي ڪن، ليڪو^{۳۴} لاڪي جَامَ سين^{۳۵}.

۲۵

اڏيندي اوڏن، لَڏن جي ڪا نَ ڪي^{۳۷}،

۱. چندين ڦوڪين، صاف ڪن. ۲. اٺن تي بار گشت لاءِ پئيءَ تي ٻڌڻ لاءِ ڏين ۽ ڪڪن سان پيريل ڳوٺين جا پاڪڙا. ۳. اٺن يا گهوڙن جي بدن تان مٽي وغيره چنبدڻ لاءِ اوزار. ۴. لاڪي جي. ۵. ڏاڙيل ساٿين. ۶. ان قسم يا نموني جا. ۷. پار، نشان. ۸. تنگن کي. اٺن يا گهوڙن جي پلاٽن يا زينن کي. سندن پٺن تي سوگهي ٻڌڻ لاءِ ڏاس يا چمڙي جي پٽن کي. ۹. چڪ. ڪشش (تنگن ڏيئي تان = اٺن يا گهوڙن تي چڙهي). ۱۰. دانهن. ۱۱. ڪرائيندا (قريبون ڪري يا ڏاڙا هڻي). ۱۲. ڪپڙي يعني ڪڇ (جي ماڻهن) کي. ۱۳. تنگ. ناموس، عزت، آبرو. ۱۴. (پنهجي) ڏمي ڪئي. ۱۵. اوڏ قوم جي عورتن (جن مان هڪ سان لاڪي شادي ڪئي هئي). ۱۶. ٻيءَ طرح، ٻي نموني. ۱۷. اڳيئي. ۱۸. (مونکي) ويساهه يعني اعتبار يا يقين آهي. ۱۹. اي لاڪا. ۲۰. زال، تنگ. ۲۱. تنهنجي. ۲۲. اوڏن، اوڏ قوم جي عورت. ۲۳. گدلي، ڪني، ڪچري، خراب، بد ڪار. ۲۴. ڪڪن مان ٺهيل گهر. جهوپا، پنگا. ۲۵. توکي برتا آهن، تنهنجي حوالي يا سپرد آهن. ۲۶. اجهي تي، آسري تي، ڏي تي. ۲۷. ٺهيا، جڙيا. ۲۸. ڍنگهرن يعني ٻير وغيره جي وڻ جي ڪنڊن وارين ٿارين جي ٺهيل لوڙهي يعني عالم بناهه جي وچم اڏيل ڪڪاڻون گهر. ۲۹. ويران، سڄو، خالي، تباھ، برباد. ۳۰. نه. ۳۱. اوڏ قوم جي ماڻهن، مٽيءَ جون پٽيون جوڙيندڙن، جنهن جي. ۳۲. پير، پاسي ۾. ۳۳. حال احوال. ۳۴. سردار. ۳۵. (گهرن) اڏڻ يا ٺاهڻ وقت. ۳۶. هجرت ڪرڻ يا نقل مڪاني ڪرڻ. ۳۷. ڪا ڳالهه. ۳۸. ڪي.

لاڪو مَٿَـان تـنِ، اوچـتـوئي آيو.

(۲۶)

آڏي آڏي اولَ، چَڏي وٺا پيـيـڻـيـون،
تـڪـاـئـا ۽ تـوـلَ، پـئـا آهـيـن پـتَ *.

۲۷

آڏي آڏي اوڏَ، چَڏي وهـئـا پيـيـڻـيـون،
ڪـوڏـارا ۽ ڪـوڏَ، پـئـا آهـيـن پـتَ *.

۲۸

آڏي وٺا اوڏَ، حُـجـرو لاڪي جـامَ جو،
پـسُ ڪـوڏـارا ۽ ڪـوڏَ، پـئـا آهـيـن پـتَ *.

۲۹

چـنـلَ چَـجَ هـڻـنِ مِ، ڪـُـلـهـنَ ڪـوڏـارا،
پـورـهـيـي ڪـارَڻَ پـيـتَ جـي، اُتـيـن سـوارا،
اوڏَ پـهـ وـيـچـارا، لاڪـا وِجـنَ لـڏـو.

۱. لاڪي نالي ڪڇ جي علائقي ۾ هڪ سخي ۽ سورهي سردار هو. ۲. اڇانڪ، اتفاق سان، قسمت سان، ۳. اچي اوڏن جي عورت سان شادي ڪئي. ۴. آڏي آڏي = تمام گهڻي انداز ۾ آڏي. ناهي يا جوڙي. ۵. اول، ڪڪائڻان گهر، جهوپڙا، پنگا، ۶. ماڳ، هنڌ، جايون، ۷. نڪن يعني رهن جون جايون. گهر. ۸. سامان. گهرو اسباب * ميدان ۾ خالي لاوارث ٿڌا آهن، ۹. اوڏ قوم جا ماڻهو جيڪي مٽيءَ جون پتيون ٺاهيندا آهن، ۱۰. وٺا، ۱۱. ڊگهي منهن وارين لوهر جي ڪوڏرن جو هڪ قسم جنهن سان اوڏ ڪڏن مان مٽي کڻي جابن جون پتيون جوڙيندا آهن، ۱۲. زمين ۾ پيدا ٿيندڙ اڇي قسم جا ڪوڏي جي مثال ڪوٺيا (جيڪي اوڏ جاين ٺاهڻ وقت مٽيءَ مان ڪڍي اڇلي ڇڏيندا آهن)، ۱۳. جاء، گهر، ۱۴. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۱۵. ڏس، ۱۶. ٿل، پراڻا، ۱۷. سر جي ٻوٽي جي ڪاٺن يا ٺٽي جي وٺ جي سنهين ڪاٺن مان ٺهيل توڪرا، جن سان ڪڏن مان مٽي کڻندا آهن، ۱۸. ڪلهن تي، مونڊن تي، ۱۹. ڪمائيءَ، بيت قوت، ۲۰. واسطي، لاءِ، ۲۱. روزي، ۲۲. ننڊ مان اٿين، ۲۳. سويل، ۲۴. مسڪين، نماڻا، عاجز، بي واه، ۲۵. اي لاڪا، ۲۶. هجرت ڪريو. برديس بڌارڻو، نقل مڪاني ڪرڻو.

۳.

جي تُون اوڏُ طَلَبِيَنِ، تَنَّانَ هِتِ نَه ڪو،
وِئالا ڪي لو، سَنجَهِي تَنگِي تَنگِڙا.

۳۱

چوري چَنجُورَن سِين، ڪوٽي ڪَنِيائُون ڪُوَه،
لاڪي سَنڊِي ڳالَهَڙِي، رڪَنائُون مَنجَه رُوح،
پَنڌَر نَاه پَاپُوَه، اَنڌَر اورُ پَرِين سِين.

۳۲

چَلِيئا ڪَڙِي چَنجُورَ، اوڏُ اُلُوڙِي پَڪَڙا،
ڪَنِيائُون تَنهن ڪُوڻ، جِيڏانهن لاڪي لَڏُو.

وائي

اوڏُ اوڏِي آءُ، توڪي لاڪي ڪوڻِيئُو،
سَنڊو مِٽِيءَ مَامِرُو، لَڏُو تُو مَٿان،
راڻِيئون ڳهَڻِيئون راجِ ۾، تو تي رِيڏو راءِ.

۱. جيڪي، ۲. اوڏ ذات جا ماڻهو جيڪي ڪڏن مان مٽي کڻي ماڻهن جي جاين جون پٽيون جوڙيندا آهن، ۳. طلب ڪرين ٿو، چاهين ٿو، سڏڻ گهرين ٿو، ۴. تن مان، ۵. لاڪي جي، ۶. لو، ڏانهن، ڳوٺ ڏانهن، ملڪ ڏانهن، ۷. سنجهي يعني سنجها جي مهل ٿي، سج لهڻ مهل ٿي، ۸. گڏهن تي ٻڌي يا لٽڪائي، ۹. نوڙين مان ٺهيل چاريدار خرڙيون، جيڪي اوڏ گڏهن تي رکي انهن ۾ جاين ٺاهڻ لاءِ مٽي کڻندا آهن، ۱۰. تحرڪ ۾ يا چرپر ۾ آڻي، ۱۱. ٽيڪمن، لوه جي اوزارن جو هڪ قسم جن سان زمين ۾ ڪڍڻ کوليون آهن، ۱۲. زمين اندر، پاڻيءَ حاصل ڪرڻ لاءِ کوٽيل اونهيون ڪڍڻ، ۱۳. جام، ۱۴. ڳالهه، گفتگو، سخن، ۱۵. ڪلام، ۱۶. من، ۱۷. ظاهر، ۱۸. مشڪ، چين ۾ ڪل، ۱۹. اندر ۾، ڳجهي نموني، ۲۰. بيان ڪرڻ، ۲۱. محبوب، ۲۲. ٻڌي، ۲۳. ڪن جا گهر، چير، جهوپڙا، پنگا، ۲۴. ڪٽي وٺا، لڏي وٺا، ۲۵. پاسي، طرف، ۲۶. نقل مڪاني ڪئي، ۲۷. اي اوڏ قوم جي عورت (جنهن سان لاڪي شادي ڪئي هئي)، ۲۸. ويجهي، نزديڪ، ۲۹. سڏيو، گهرايو، ۳۰. جو، ۳۱. خاڪ يعني قبر، ۳۲. معاملو، آزار، مصيبت، ۳۳. ختم ٿيو، ۳۴. تنهنجي، ۳۵. راجائن يا بادشاهن جون زالون، ۳۶. ملڪ، ۳۷. راضي ٿيو، ۳۸. امير يا سردار (لاکو).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ڏهر

داستان اٺون

۱

وڳَ نہ وارِئائُون، چَاريءَ جو چَيو ڪَري،
تَڏهين سارِئائُون، جَڏهين هيَن جو هُلُ تَئو.

(۲)

وڳَ مَ وَسَاريج، هَائو تَئو هَلي،
مَٽي پُڄِ پَلي، لاکو لوڙائَن سين.

(۳)

خَبرِ تَئي ڪَٺَن، سَٽي پَئو نَ پَچَٺان،
چَاريءَ مَٺان چَٽَرون، پاڻا اُڀا ڪَن،
لاکو مَٺان تَن، اڻ سَنپوڙي آيو.

۴

۳۰

والِي وڳَ مَ ڌار، هِن پَرائِي ديسَ ۾،

۱. چوپائي مال جا ڌن يا ولر. ۲. واپس ڪٺائون. مونايائون (غفلت سبب). ۳. چوڪيدار. خير ڏيندڙ. جاسوس. ۴. چوڻ. صلاح. ۵. مڃي. قبولي. ۶. هن سارو يا سنڀاليو يا خيال ڪيو. ۷. مٿن يا مٿن يا مصيبت ۾ (ڏاڙيوالن). ۸. گوڙ. ڳالهائڻ. ۹. نه. ۱۰. تون وسارج يا پوئتي ڇڏج يا پاڻ کان ڌار ڪڍ. ۱۱. ڦورو. ڏاڙيوال. مال هٽندڙ يعني چورائيندڙ. ۱۲. سڄي. ٻڌجي. ۱۳. مر. ۱۴. ڪڇ ٻڄ جي ملڪ. ۱۵. تاب يا ڪاوڙ ڪري. پئي. هلي. ۱۶. لاکو ڪڇ جي علائقي جو هڪ سخي ۽ سورهيه سردار هو. ۱۷. ڏاڙيلن ساٿين. ۱۸. سڏ. ۱۹. مزاق ڪن. چٽرون ڪن. ٽوڪون ڪن. خندو ڪن. ۲۰. ٻڌي. ۲۱. پڙ يعني خوف يا خطري جي خبر. ۲۲. ڀڄڻ يعني فرار ٿيڻ جو خيال ڪن. ۲۳. تان. ۲۴. ٽوڪون. ۲۵. پاڻ. ويتر. ۲۶. بيٺا. ۲۷. اڻ سنيوڙيءَ حالت ۾. غفلت جي حالت ۾. اوچتو. ۲۸. حملي آور ٿيو. ۲۹. اي والي. اي ٻاڳيا. اي چوپائي جا ڌڻي. ۳۰. تر ساء. روڪي وهار. رهاڻ. ۳۱. ڌارين. ٻين جي. غيرن جي. ۳۲. ملڪ. ڏيهه.

چِيهِو چِلَزُ چِڪَ تِي، وَگَ اِتاين وارِ،
ڏِئَمَ ڪَالَهَ پَرارِ، لاڪو لوڙائين سين.

۵

جُهري ڏيئي جهوڪَ، بِنِئان بَهرَ مَ نِڪِرو،
لُوئي مَٿان لوڪَ، لاڪي گَهڻا لڏائين.

۶

چَڪَرُ چوري ڌارَ، لِڪَ سِينَ لاڪي جَامَ جو،
گهوڙا گهوٽَ سُوَارَ*، ڪوهُ جَائان ڪيڙِ وِئا.

⑦

هِيٺَ گَڻو مِيرو مَٿو، لِگَ پَڪِلا ڏوڙَ،
اُٿين جي اَسُورَ، لاڪا جِمَ لَڄائين.

۸

وِني مَنجِهَ وِٿانَ، ڪَنڌَ جَهَلين پَڪِرا،
تو تي تو ڏِٿين جي، آهي اهائي اَنَ،
اوچَنتا پَرِيانَ، آهين ڏنَ ڏِٿين جَا.

۱. گاهه جو هڪ قسم، جيڪو مينهن جي اوائلي وسڪاري تي اڀرندو آهي. ان جو رس ڳاڙهي رنگ جو ٿيندو آهي. ۲. گاهه جو هڪ قسم. ۳. گهڻو، جام. ۴. اٿيئي، تو وٽ آهي. ۵. وڳ کي چوڀائي مال جي ڌن يا ولر کي. ۶. هن جاءِ تان ئي، هن ماڳ تان ئي. ۷. مونا، واپس ڪر. ۸. مون ڏٺو. ۹. اڄ کان هڪ ڏينهن اڳ، گذريل ڏينهن. ۱۰. پريٽن پار، بي پار يا طرف. ۱۱. لاڪو ڪڇ جي علائقي جو هڪ سخي ۽ سورهي سردار هو. ۱۲. ڏاڙيل سائين. ۱۳. جُهري ۾ (جهرو ڪڇ جو هڪ جبل آهي)، ۱۴. ڪري، ۱۵. وهڪ، منزل. وٿان. ۱۶. ٻنيءَ کان (سنڌ ۽ ڪڇ جي ٿر واري ايراضيءَ ۾ هڪ علائقو آهي جنهن کي ٻنيءَ جي نالي سان سڏيو آهي، جنهن کي "ڏاڏي آدم جي ٻني" به چوندا آهن)، ۱۷. ٻاهر. ۱۸. ڪڇ ۾ هڪ جبل. ۱۹. تان. ۲۰. ماڻهو، خلق. ۲۱. ڏوڙائي يا هڪالي ڇڏڻا. ۲۲. ڦيرو، گهمرو، حملو. ۲۳. اوڏ قوم جي عورت جي (جنهن سان لاڪي شادي ڪئي) ڪڪائين گهر (جيڪو بناوٽ ۾ گول ٿئي ۽ ان جي ڇت خرطومِي ٿئي)، ۲۴. وٽ. ۲۵. لڪ سِينَ = ٿوري وقت ۾، هر ڀر. ۲۶. سردار. * گهوڙا ۽ انهن تي سوار ٿيل گهوٽ يعني جوان. ۲۷. ڪوهه ڄاڻان = خبر نه آهي. ۲۸. ڪيڏانهن. ۲۹. بدن جي هيٺين حصي تي. ۳۰. کڻي (سادي ڪپڙي) جي گوڏ. ۳۱. مٽيءَ سان ڀريل. ۳۲. سِرَ. ۳۳. (بدن جا) عضوا، ۳۴. پيريل. ۳۵. ڏوڙ يعني مٽيءَ سان. ۳۶. اسر جي مهل، فجر جو (پورهيو لاءِ)، ۳۷. اي لاڪا. ۳۸. مٿان. ۳۹. شرمسار ڪرڻ. ۴۰. وهڻ جي حالت ۾. ۴۱. چوڀائي مال وهارڻ جي جاءِ. ۴۲. ڪنڌ مان، سسيءَ مان. ۴۳. وٺڻ، پڪڙيو ويندين، ۴۴. اي پڪر، ۴۵. تنهنجي، ۴۶. مالڪن. ۴۷. بند، روڪ، جهل. ۴۸. ٻيهر. ۴۹. ڏنَ جي، ولر جي، وڳ جي.

۹

اَجُ گُھرجين يَارَ، بَدَامَٽِي بُنِرا،
ڪَاجِي پئي بَارَ، اَچي ويرين ويڙهئا.

۱۰

اَجُ گُھرجين تُون هِت، بَدَامَٽِي بُنِرا،
پڪي پيئي پٽ، واٽون ويرين لايون.

(۱۱)

اَجُ گُھرجين تُون، بَدَامَٽِي بُنِرا،
مٿان اچي مُون، ويرين واٽون لايون.

(۱۲)

اُٿي اُٿي لاهِ، ديولا ڪَرِ پاھَرِيُون،
بَابِل مينھڙيون، توپھيَا جَرِ ڏنيُون.

۱۳

پُورين پاندَ تَمَن، جھڳھہ جھڳي آيون،
ڪَاجو مينھڙين، مُندائتو ماٿئو.

۱. اڄوڪي ڏينهن تي، هن وقت، هينئر، ۲. ڪين، ۳. اي يار، اي دوست، ۴. بڊام جا حاڪم (بدين ضلعي جي ننڍي باگي تعلقي جي اترئين اڌ ۽ ميرپور خاص ضلعي جي ڊگري تعلقي جي ڏاکڻين اڌ کي بڊام چئبو آهي جتي پراڻي زماني ۾ پُرو (پُرو) نالي هڪ سردار راج ڪندو هو ۽ اوکيءَ ويل آس پاس جي ماڻهن جي واهر ڪندو هو ان ڪري جيڪڏهن ڪنهن به پاڙي واري کي تڪليف ٿيندي هئي ته پُرو کي پڪاريندو هو)، ۵. ڪاڇي جا، (ڪڇ ۾ جبل جي پاسي واري علائقي)، ۶. پاسا، طرف، ۷. دشمن، ۸. گهيري ۾ ڪٺا، ۹. پڪي (ڪڪن جي ٺهيل گهر) کي، پڪي ۾، ۱۰. لڳي، ۱۱. (ڪلراڻي) مٽي، ڪلر (پڪي پيئي پٽ = پڪو يعني ڀنگو ڪمزور ٿي ويو آهي)، ۱۲. رستا، گس، پيڇرا (واٽون لايون = حملا شروع ڪيا)، ۱۳. منهنجي، ۱۴. ڪول (مينهن جي واري جو در)، ۱۵. روانيون (جهنگ ۾ چرڻ لاءِ)، ۱۶. بابي يعني بيءَ (منهنجي)، ۱۷. توکي، ۱۸. پهچر طور، کير پيش لاءِ (اڪيون نه)، ۱۹. پورن وارين جا، سڱن وارين (مينهن) جا، ۲۰. پاسا، ۲۱. پاڻي تماشين يا قز قزو ڪري ڳاڙين، ۲۲. اونھون پاڻي، درياھ، جهاڳ پاڻي، ۲۳. تري، لتاڙي، لنگهي، ۲۴. مينهن، ۲۵. وقتاوتو، مهلائو، پوري يا صحي وقت يا مهل ۾، ۲۶. لطف يا مزي سان چري ڍو ڪڻو، مزي يا آرام سان لتاڙيو يا پيلتو.

وائي ۱

وَهانَ ڪيئن پَنپورَ ۾، مُنهنجو سَاهُ وَهِيوُ سِيٺانِ آيلِ آيلِ!^۷
 مَادَرِ پايو مُنڊِيُون، ڪُوكِيَانِ وَرُ ڪِيٺانِ،^{۱۰}
 سو ڪيئن هِينئَڙو جَهْلِيَانِ، جَهجِيُ جو ڪِيٺانِ،^{۱۶}
 مُون ڪي وَڙا نَه وَسِري، هُو جي نِينهن پَرِئا نيٺانِ.^{۲۱}

وائي ۲

هاڙهي ويندا هوت مُئيءَ جا، آيلِ جِيجلِ اَن ڪي ڏٺا،^{۲۶}
 بَر ۾ بَرَهَمَن ڪي، چَپَرِ تان نَه چَڏيندا،^{۲۷}
 موٽي هِن پَنپورَ ۾، واڳَ شَالِ واريندا.^{۳۲}

۱. ترسان، رهان، ۲. ڪهڙيءَ طرح، ۳. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان ڪجهه مفاصلو پري اولهه طرف هڪ ڳوٺ جتي سسئي رهندي هئي، ۴. جان، محبوب، ۵. ويو، ۶. انهن (پنهونءَ جي پاڻن) سان، ۷. اي آيل، اي امڙ، اي جيجل، ۸. اي مادر، اي امڙ، ۹. يايو منڊيون = هڪ هٿ جون آڱريون ٻي هٿ جي آڱرين سان ملايو، هٿ ادب جا ٻڌيو، منٿون يا آڙيون ڪيو، ۱۰. واڪا ڪريان، دانهون ڪيان، سڏ ڪريان، ۱۱. بهتر، ۱۲. ڪئن ڪي، انهن ڪي، ۱۳. هنيون، دل، من، ۱۴. روڪيان، پليان، ۱۵. غم يا ڳڻتيءَ ۾ ڳري، ۱۶. انهن لاءِ، ۱۷. وٺا، ۱۸. دل تان لهي، ۱۹. نينهن سان، محبت يا پيار سان، ۲۰. پريل، ٽمٽار، چڪار، ۲۱. انهن جا نين، انهن جون اکيون، ۲۲. هاڙهي جبل ڏانهن، ۲۳. محبوب، ۲۴. (عشق جي) ماريل، فنا ڪيل، ۲۵. اي آيل، اي جيجل، اي امڙ، ۲۶. اوهان، ۲۷. رڻ پٽ، بيابان، ۲۸. سسئيءَ (جيڪا ذات جي برهمڻ هئي)، ۲۹. ڇپر ۾، جبل ۾، ۳۰. اصل، هرگز، ۳۱. مهار، اٺ ڪي هلائڻ لاءِ ان جي نڪ ۾ ٻڌل توڙي يا ڏور، ۳۲. مان نه، من، خدا ايئن ڪري، ۳۳. ڦيرائيندا، واپس ڪندا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ جَا جڪاڻي عرف وهاڳڙو

داستان پهريون

۱

مُوڙهو پُٺين مَڱَڻا، ڪيڏانهن هُئين ڪَالَهَ،
لَنگها چَڌَ لَطِيف چَئي، اُجَهڻ جَا افعَال،
سَبَرُ ڌرِ سُوَال، ڪَرِ تَهَ قِيَمَتَ مِيڙين.

۲

سَبَرُ سَاهَ پَسَاهَ، جَا جڪَ جِمَ وِسَارين،
ريهي رِي سَنديُون، تَنڊُون تُنبي ڪي پاءِ،
لَنگها تُون لِيلاءِ، اڳئان اُنڙ جَامَ جي.

۳

ڪَا ڪيرَتِ سَنِيَاهِ، چَارَڻ چوڻاڻِيءَ مَٿي،
وائي جَاڻِي سِيڪَا، جيڪا ڪَرين سَا،
لَنگها تُون لِيلاءِ، اڳئان اُنڙ جَامَ جي.

۱. موڳو ٿيو، ملول يا غمگين ٿيو. ۲. قرين، رلين، آجهين، ۳. اي مڱڻا، اي مڱهار، اي لنگها، اي جاجڪ، اي پينار يعني پشا فقير، ۴. ڪٿي، ۵. اڄ کان هڪ ڏينهن اڳ (جڏهن سنڌ جي مشهور ”سما“ گهراڻي جي سخي حاڪم ڄام سبڙ، جيڪو اُنڙ ڄام جي نالي سان به مشهور هو ۽ جيڪو ڪڇ جي رڻ ۾ ڪڇ واري ڪناري جي قريب ”هيلي“ جي بيت سان گڏ ننگر پارڪر تعلقي واري الهنديڻ پاڻي ۽ مٺي تعلقي جي اڀرنديڻ پاڻي واري ايراضيءَ تي جنهنڪي ”چوڻاڻو يا چوڻاڻ“ سڏيندا هئا تي حڪومت ڪندو هو ان خيرات ۽ دان پئي وراهيا)، ۶. ڪَمَ، عادتون، ۷. سما گهراڻي جي مشهور سخي سردار سبڙ يا سبڙ جي، ۸. ڌر تي، ۹. عرض، صدائون، ۱۰. قيمتي يا بي بها بخششون يا دان، مال خزانو، ۱۱. حاصل ڪريين، ۱۲. ساهه پساهه جي برابر، گهڙيءَ برابر، ڪن برابر، ۱۳. اي جاجڪ، ۱۴. مٿان، مڇڻ، ۱۵. دل تان لاهين، ۱۶. پڪهاري، رجائي، (تو ڏيئي) نرم ڪري، ۱۷. چانديءَ، ۱۸. جون، ۱۹. تارون، ۲۰. وڃائڻ جي ساز، سرندي، ۲۱. لڳاءِ، ۲۲. اُڙي نيزاري ڪر، منٿ ڪر، عاجزي ڪر، ۲۳. وڃائڻ جو ساز، قصيدو، مداح، راڳي، ۲۴. تيار ڪري هل، ۲۵. اي جارڻ، اي راڳيندڙ فقير، اي مڱهار فقير، ۲۶. ڄام سبڙ، جنهنڪي ”چوڻاڻ يا چوڻاڻي“ تي حڪومت ڪرڻ جي حوالي سان چوڻاڻي چوندا هئا، ۲۷. ڏانهن، ۲۸. ڳالهه، گفتگو، (خيرات لاءِ)، صدا يا سوال، ۲۹. پروڙي، سمجهي.

(۴)

اُٿي وڙ اونءِ، دانهُئون دَنبُورَن جُون،
اڳئان اُنڙ جَامَ جي، لَنگها تُون ليلاءِ،
جُوڙ تَنڊُون ڪَڙ جاءِ، مَتان سَبڙ جو سَڏ ٿئي.

۵

مِيرا پَسِي مَگَڻا، سَبڙ سَڏ ڪِئا،
سَڀو جَهَن سَڻا، اَڀو جَهَن جو آسِرو.

۶

اُٿو اَڀو جَهَها، سَبڙ جو سَڏ ٿيو،
جِيئن ائين ڪِيرَت ڪَڻ نَه سِڪِئا، تِيئن پائان رِيڌو راءِ،
مَگُو مُون مَٺان، ائون اوهان جو آهيان.

۷

تُون سَبڙ ائون سيڪڙو، تُون صاحبُ ائون سَڳ،
پُڇي تَنهنجو پَڳ، ڪُلهي پاتمَ ڪينرو.

۱. اي ور، اي دوست، اي يار، ۲. سَن، ۳. آواز، ۴. سرنڊن، ۵. سنڌ جي "سما" گهراڻي جي سخي سردار "ڄام سِر" جيڪو ڪڇ جي رڻ ۾ ڪڇ جي ڪناري جي قريب "بيلي" جي ٻيٽ سان گڏ ننگر پارڪر تعلقي جي الهنديڻ پاڳي ۽ مٺي تعلقي جي اڀرنديڻ پاڳي واريءَ ايراضيءَ تي حڪومت ڪندو هو. ان کي "انڙ ڄام" به چوندا هئا. ۶. اي لنگها، اي مگهار، اي مگها. ۷. آڙي نيزاري ڪر، منٿ يا عاجزي ڪر. ۸. صحي يا درست ڪر. ۹. تارون، ۱۰. جاءِ تي، پوري يا صحي هنڌ تي. ۱۱. نڪار، طلب. ۱۲. گدلا، ڪنا، ڪجرا، بدصورت. ۱۳. ڏسي. ۱۴. هوس يا سمجهه وارن، ۱۵. ٻڌا، ۱۶. بنان سمجهه وارن، پورڙن، ڳهلين، ۱۷. اميد، ڏڏ، سهارو، ۱۸. اي اڀوجها، اي بي سمجهو. ۱۹. جيتوڻيڪ، ۲۰. اوهين، ۲۱. بادشاهن جي شان ۾ مداح، راڳ، ۲۲. هرگز، مور، ۲۳. تنهن هوندي به، ۲۴. ازخود، خودبخود، ۲۵. راضي ٿيو، پرڇي پيو، ۲۶. راجا (ڄام سِر)، ۲۷. ڪهڙو، پيو، ۲۸. کان، ۲۹. سوالي، گهرجائو، بيوقوفير، ۳۰. مالڪ، ڌڻي، ۳۱. ڪٿو (تنهنجي درجو)، ۳۲. معلوم ڪري، ۳۳. پير (ڏس، ٻڌو)، ۳۴. ڪلهي ۾، مونڊي ۾، ۳۵. مون پاتو، مون وڌو، ۳۶. وڃائڻ جو ساز، سرنڊو، تنبو.

۸

تُون سَبَرُ آئون سيڪڙو، تُون پَارِسُ آئون پِينَارُ،
ڏَسَندي ڏاتارُ، ڪُلهي پَاتَمَ ڪِينِرو.

۹

تُون سَبَرُ آئون سيڪڙو، تُون ڏاتَرُ آئون ڏڏُ،
سُڻي تَنهنجو سڏُ، ڪُلهي پَاتَمَ ڪِينِرو.

۱۰

تُون سَبَرُ آئون سيڪڙو، تُون ڏاتَرُ آئون ڏوهُ،
تُون پَارِسُ آئون لوهُ، جِي سَڃِيَن تَه سُونُ ٿِيان.

۱۱

ڏاتارُ تَه تُون، پِئَا مِڙِيئي مَڱَڻَا،
مِينهن تَه مُندين وَسِڻَا، سڏا وَسِين تُون،
جِي گَهَرِ اچِين مُون، تَه مِيرِيئي مَانُ لَهَانُ.^{۲۴}

۱۲

ڏاتِ نَه آهي ذاتِ تي، جو وهِي سو لَهِي،^{۲۶}

۱. پتر جو هڪ قسم جنهن سان لوهه گسي سون ٿي بوندو آهي (ماهرن جي تحقيق موجب هي پتر ناياب آهي)، ۲. پشو فقير، ۳. ڏسن سان ٿي، ۴. ڏاتر، ڏان يعني دان ڏيندڙ، سخي، داتا، ۵. ڪلهي ڀر، مونڊي ڀر، ۶. مون پاتو، مون وڌو، ۷. وڄائڻ جو ساز، سرنڊو، ۸. ان ڄاڻ، بي عقل، نادان، جاهل، ۹. سراپا ڏوهه، ڏوهن يا گناهن جو مجسمو، ۱۰. ڪاري رنگ جي ڌاتوءَ جو هڪ قسم، ۱۱. جيڪڏهن، ۱۲. لڳائين يا گسائين (مون سان پنهنجو پاڻ)، ۱۳. سڀيئي، ۱۴. سوالي، ۱۵. پينو فقير، پينار، ۱۶. برساتون، ۱۷. وسن ٿا، ۱۸. هميشه، هر وقت، ۱۹. وسڪارو يا پالوت ڪرين (ڏانن يا بخششن جي)، ۲۰. گهر ڀر، مڪان ڀر، مند يا موسر ڀر، ۲۱. وارڊ ٿيڻ، ۲۲. منهنجي، ۲۳. ميراڻ يا گدلاڻ جي حالت ڀر ٿي، بدڪاريءَ جي حالت ڀر ٿي، ۲۴. عزت، آبرو، شرف، ۲۵. حاصل ڪريان، ۲۶. ڏان، (خدائي) عنايت يا بخشش، ۲۷. خاندان يا گهراڻي، ۲۸. محنت ڪري، ڀين جي مدد ڪري، ڪمائي ڪري.

رءُ رُونجَهَٺَائيءَ راجِيئي، اِيهين ڪيرُ ڪري،
 آريُون اَبوجَهَن جُون، سَبَرُ جَامُ سَهِي،
 جو راءِ وَتِ راتِ رهي، تَنهِن ڪي جُڪِي جَانڪِيَتَا نَه ٿئي.

۱۳

بُولِيُون پيلي جُون ڪري، پَاسِي پَرِ پِئو،
 سُوٺَائي سُوٽَن ڪي، وَهَٺِيءَ وَئو،
 جَٺِي ڪِيَن پِئو، سُرُ سِڪِيُونِي هِيڪَرُو.

۱۴

پَسي پَرِ پِئو، بُولِيُون پيلي جُون ڪري،
 چَارُ چَاڙهي چَوڏوَلِ ۾، نِمَٺُونِ نِهَو،
 رُونجَهِي راتِ ڪِئو، سَرَفِرَازُ سَيِدُ چَئي.

۱۵

چَارُ لَنگُو پَنڌُ گَهَٺُو، ڪي چَوٽَائيءَ چَئِي،
 هِتِ ڪي هَلائي، اتي آئون نَه اچُئو.

۱. سواءِ، ۲. سبڙ ڄام، جيڪو سنڌ جي ”سمن“ گهراڻي جو هڪ سخي سردار هو ۽ جيڪو ڪڇ جي رڻ ۾ ڪڇ جي ڪناري جي قريب ”پيلي“ ٻيٽ سان گڏ سنڌ جي ننگر پارڪر تعلقي جي الهندي ڀاڱي ۽ مٺي تعلقي جي اڀرندي ڀاڱي واري ايراضيءَ تي، جنهن کي چوٽاڻ يا چوٽاڻو چوندا هئا، حڪومت ڪندو هو، ان کي رونجهو يا رونجهائي به چوندا هئا. ۳. راجا، ۴. آرا، انگل، ماڻا، ناز، خرا، ۵. بي سمجهن، ان ڄاڻن، پورڙن، ۶. برداشت ڪري، ۷. راجا (سبڙ ڄام)، ۸. بڪ، لنگهن، ڏک سور، ۹. عمر پير، ڪڏهن، ۱۰. ڳالهيون، حال احوال، خبرون، ۱۱. پيلي ٻيٽ (جتي سبڙ ڄام حڪومت ڪندو هو)، ۱۲. ٻڌائي، ۱۳. نند ۾ پيلن، غافلن، ۱۴. وهائيءَ جي وقت، فجر جي مهل، آس جي مهل، پريات جو، ۱۵. (ان کي) معلوم آهي، ۱۶. راڳ يميني (پيلي جي ڌڻيءَ سبڙ ڄام جي) ساراه جو قصيدو، ۱۷. (ان کي) معلوم آهي يا (ان کي) اچي ٿو، ۱۸. راڳيندڙ فقير، مگهتار، ۱۹. ڪٿي، ۲۰. ڌوليءَ، ڪڇائي، بالڪيءَ، ۲۱. عاجز، مسڪين، اڏين، ۲۲. (سبڙ ڄام) وٺي وٺو، ڪٿي وٺو، ۲۳. سبڙ ڄام، ۲۴. سرخرو، ممتاز، عزت يا شان وارو، اعليٰ، ۲۵. جڏو، بيمار، ڪمزور، ۲۶. مفاصلو، سفر، ۲۷. ڪجهه، ۲۸. چوٽائيءَ کي، ڄام سبڙ (چوٽائيءَ جي حاڪم) کي، ۲۹. (دان ڏين جو) بندوبست ڪڇ، ۳۰. اچي نٿو سگهان.

۱۶

تُنِيَرُو تَاڻِي، چَارُنْ چَوَڻَاڻِي مَڻِي.^۵
اَتَارَا آڻِي، جَنِهِن نَمَاڻِيئا مَڱَڻِي.^۶

۱۷

اُنَرَمَ آسَ گَهَڻِي، تِهَڻان وَڌِيرو دَپُ،^{۱۳}
مَڱَڻَهَارَن مَپُ، جو نَه موڻائي مَڱَڻَا.^{۱۴}

۱۸

گَرَهَ اِڳَڻَان گَپُ، ڏَهَاڙِي ڏَاڻَارَ جِي،^{۱۷}
لاهُ مَر لَنگَهَا لَڪَ سِينَه، مَڻان چَانُڻَ چِتُ،^{۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸}
مَڱَڻَهَارَن مَپُ، کِيرَتَ رِيءَ ڪوَنَه پُئو.^{۲۹ ۳۰}

۱۹

اُتَ ڪَا ڪَمِي کِيرَتَ جِي، کِيرَتَ ڪَرِين ڪوهُ،^{۳۲}
بَنَدُو جو ڪَمَ ڪَري، سو سَپِيوِي ڏوهُ،^{۳۳ ۳۴}
تُون پَارِسُ ائون لوهُ، سَچِيين تان سون ٿِئان.^{۳۵}

۱. وڃائڻ جي ساز جو هڪ قسم، تنبو، سرنڊو، ۲. چڪي (تندن کي)، تيار ڪري، ۳. راڳيندڙ فقير، مڱهار، ۴. چوڻاڻيءَ ڏانهن (سڀڙ ڄام کي چوڻاڻو يا چوڻاڻ چوندا هئا)، ۵. وڃي، ۶. املهه ماڻڪ، موتي، ۷. کهورڻا، ورڪا ڪٺا، ۸. مڱهي تي، چارڻ تي، ۹. سڀڙ ڄام کي ڄام انڙ به سڏيو ويندو هو، ۱۰. اميد، آسرو، ۱۱. تنهن کان، ۱۲. وڌيڪ، وڏو، کهڻو، ۱۳. خوف، ۱۴. مڱهارن کي، ۱۵. يقين، اعتبار، ويساهه، ۱۶. واپس ڪري، نااميد ڪري، ۱۷. (کهڙي يا مڪان ۾ وڃڻ لاءِ لوڙهي يا ديوار ۾ ڇڏيل) گهٽيءَ يا لنگهه يا دروازي، ۱۸. وٽ، تي، ۱۹. روءِءَ زاري ڪر، ۲۰. روزانو، هر وقت، ۲۱. ڏاڻر، ڏاتا، سخي، ۲۲. دان ڏيندڙ، ۲۳. پري ڪر، ڪڍ، ۲۴. نه، ۲۵. لنگهه، اي مڱها، اي مڱهار، ۲۶. لڪ سِينَه = ٿوري وقت لاءِ، گهڙيءَ ساعت لاءِ به، ۲۷. تان، ۲۸. دروازي جي چوڪٽ جي هيٺين ڪاٺيءَ، ۲۹. راک، راک جي ذريعي عاجزي ڪرڻ، بند کي، ۳۰. کان سواءِ، ۳۱. گهٽتائي، ڪوٽ، ۳۲. چو، ۳۳. انسان، ماڻهو، ۳۴. ڪرت، ڌنڌو، فعل، ۳۵. گناهه، پاڻ.

۲۰

ڪيَـرَتِ رَاهَـ ۲ گُـمَ ڪيَـ، جَـاڻَ ۴ وِـجَـاِـوِ ڏاڻَ ۵،
جِي سُـجَـاڻِـن پَـاڻَ ۶، تَه سَـيَـوِـي سُبَـحَـان تِـيـن ۷.

(۲۱)

جَـاڻَ ۸ وَسَـ ۹ نَه ڪَـا، تَه ڪَـا ڪِـيَـرَتِ جِي ڪَـري،
جَـنِي سَـنـدو مَـگَـڻـو ۱۳، هَـتِ تَـنِي جِي آهـ،
جِي ڳـارَـئِـنِـس تَه ڳـاءِ ۱۶، جِي سُمَـهَـارِـنِـس تَه سُمَـهي ۱۷.

(۲۲)

ڪِـيَـرَتِ هَـڏَـهِيـن ڳَـهَـور ۱۸، ڪَـرِ ڪِـيَـرَتِ جِي ڪَـا نَه ڪَـا،
جَـنَـهـن سِـن رِـجَـهِي رَـاڄِـئو ۲۱، سَـا تُون تَـنـدُ چَـور ۲۲،
ڪَـاڻَ ڏاڻَ مَـ ڏَـور ۲۵، لَـنَـگَـهِي تِي لَـجَ مَـري ۲۶.

۲۳

جِـئَن تُون ڏَـڏَ تِـئو ۲۹، تِـئَن لَـنَـگَـهِي تِي لَـجَ مَـري،
سُـيَـان سِـيَـاڪو ۳۲، صَـحِي مِـڙَـندو مَـگَـڻَـا ۳۳.

۱. راڳ، راڳ جي ذريعي عاجزي ڪرڻ. بندگيءَ، ۲. واٽ، رستو، ۳. گرم ڪي = گرم ڪئي، وڃائي، ۴. سمجهه، عقل، ۵. دان، بخشش، ۶. جيڪڏهن، ۷. پرکين، اوکين، ۸. خود، ۹. پاڪ، پوتر، ساراهه جو لائق، ۱۰. چارڻ جي، ڳائيندڙ فقير جي، مڱڻي يا مڱهار جي، ۱۱. وس ڀر، اختيار ڀر، ۱۲. ڪجهه ڀر، ۱۳. جو، ۱۴. هڪ ڀر، وس ڀر، ۱۵. اهي هن کي ڳارائين، ۱۶. ڳائي، ۱۷. اهي هن کي سمهارين يعني ننڊ يا آرام ڪرائين، ۱۸. صفا، بنهه، ۱۹. ڇڏ، ڦٽي ڪر، ۲۰. پرڃي، راضي ٿي، ۲۱. راجا، ۲۲. تاز، ۲۳. ڇيڙ، وڃاء، ۲۴. واسطي، لاءِ، ۲۵. پنڌ ڪر، ڳولا ڪر، ڪوشش ڪر، ۲۶. لنگهي يعني مڱهار جي زال، ۲۷. لڄ مري = لڄي ٿي، شرمسار ٿي (ته سندس مڙس ڀني پيو)، ۲۸. جنهن صورت ڀر، ۲۹. ان جان، نادان، جاهل (راڳ نه ڄاڻندڙ)، ۳۰. تنهن صورت ڀر، ۳۱. ڀتي ڏينهن تي، سياڻي، ۳۲. (لنگهي جي) سياڻن يعني برادري = مٿن مائٽن جو (خاص طور عورتن جو) ميڙ، ۳۳. نيڪ، برابر، ۳۴. گڏيو، ۳۵. اي مڱڻا، اي مڱهار.

(۲۴)

جيڪي ڏڏن ڏي، ڳجهائين ڳجهه ۾،
سو جو سڻين ڪڏهين، ڪيرت وارا ڪي،
تہ ساز مڙبي سي، پڻون ڪن پلڪ ۾.

۲۵

ڏڏ وڏو ڏڏ، پاڻ ڪوٺائي مڱڻو،
نہ ڪنهن نئو پاڻ سين، نہ ڪنهن ڪئو ڳڏ،
سبڙ ڪري سڏ، ڪڍي ڏڏ ڏيئي چاڙهيو.

۲۶

ڏڏ ڏي ڏان ڳهر، ڇڏ وڃا جي وائي،
سمي رات سنباهئا، تازي ٽولاڻي،
جو ڄاڻي نہ ڳائي، تنهن سين پيلي ڏيئي باجهه ڪي.

۲۷

ڄاڻين ٿو ۾ ڄاڻ، اي در اڀوجهن جو،
ان در سيئي اگهئا، جن نہ ڀانيو پاڻ*.

۱. ڏڏن ڪي، ان ڄاڻن ڪي (راڳ نہ ڄاڻندڙ) بي هنن ڪي، ۲. ڳجهائين ڳجهه ۾ = لڪ ڇپ ۾، لڪائي، ۳. ٻڌن، ۴. ڪيرت وارا = راڳ ڳائيندڙ، چارن، مڱڻا، ۵. وڃائڻ جا اوزار، سرود، ۶. پرڙا پرڙا، پور پور، ڇيهون ڇيهون، ۷. گهڙيءَ ساعت، ٿوري وقت (پلڪ ۾ = هڪدم)، ۸. سڏائي، چواڻي، ۹. راڳ ڳائيندڙ، ۱۰. سبڙ ڄام، (جيڪو سنڌ جي ”سما“ گهراڻي جو هڪ سخي سردار هو ۽ ڪڇ جي رڻ ۾ ڪڇ جي ڪناري جي ”پيلي“ جي ٻيٽ مان سنڌ جي چوٽاڻ واري علائقي تي حڪومت ڪندو هو)، ۱۱. ڪري سڏ = ڪوٺي، گهراڻي، ۱۲. ڏيئي ۾، ڏولي ۾، پالڪي ۾، محلات ۾، ۱۳. دان، بخشش، ۱۴. (راڳ جي) ڄاڻ، ڪيان، دانائيءَ، ۱۵. پڇار، ڳالهه بوليه، ڄو، ۱۶. سبڙ ڄام (جيڪو ”سما“ گهراڻي مان هو)، ۱۷. سنڀرايا، تيار ڪيا، ۱۸. تازي يعني عربي ڪهوڙا (دان ۾ ڏيڻ لاءِ)، ۱۹. تنهنجي، ۲۰. واسطي، ۲۱. ڳائي (راڳ)، ۲۲. پيلي ڏيئي = ڪڇ جي ڪناري تي واقع پيلي جي ٻيٽ جي حاڪم يعني سبڙ ڄام، ۲۳. مهرباني، ۲۴. ڄاڻ يا خبر اٿئي، ۲۵. تنهن هوندي به، ۲۶. ۾ ڄاڻ = بي خبر ٿي، ڄڻ يا ان ڄاڻ ٿي، ۲۷. دروازو (سبڙ ڄام جي درٻار)، ۲۸. ان ڄاڻن، نادانن، ۲۹. در تي، دروازي تي، ۳۰. قبول ٿيا، * جن خودي يا آيو يا هٿ نہ ڪٽو.

رُونَجَهَٺِي رَاڄَانُ، آهي اَبُو جَهَن جو.

۲۸

بُجَهان بَا جَهه ٿي، بَا جَهائو بيلي ڏي،
سَبَرُ سَا سُنِي، جَا چَارَن جي چِت م.

(۲۹)

مُنَجِهِي ويهه م مَگَٺا، ڪَنجِهين لاهه ڪس،
بيلي م بَا جَهون ٿيون، رڙهي رُونَجَهائِيءَ رَس،
پَاڻ پَهَرُٽا پَس، ڏَن ڏاڻِيُون لَڏِيُون.

۳۰

اِيءُ نه پَانن پير، جيئن ڪيريءَ تَنگين ڪينرو،
سَبَرُ جي سَلامَ سين، وِجِهِي وينين وير،
توڪي چوندو ڪير، ڪيرت ڌاران مَگَٺو.

۳۱

اُپَرِئو تارو، اُٿي وِر وهَاڳُ ڏي،
سَبَرُ ريسارو، چِت پَرَڪي مَگَٺين.

۱. سبَرُ ڄام، جنهن کي رونهو يا رونهائي به چيو ويندو هو، ۲. راجا، ۳. ان ڄاڻن، پورڙن، بي سمجهن، ڄاڻن. ۴. سمجهان ٿو، مونکي خبر پئي آهي. ۵. مهرباني، ۶. مهربان ٿو، راضي ٿو، ۷. بيلي جو، ۸. مالڪ (بيلي ڏي = سبَرُ ڄام)، ۹. اها ڳالهه، ۱۰. ٻڌي، ۱۱. راڳيندڙ فقير، مگَٺار، ۱۲. دل، من، ۱۳. موزهو يا موکو ٿي، سست ٿي، ۱۴. اي مگَٺا، اي چارن، ۱۵. ڪنجهين جي، وڃائڻ جي، ۱۶. سازن ۽ سرودن جي، ۱۷. ڪٽ، ۱۸. ڪَنجِهين لاهه ڪس = ڪنجهون تيار ڪر، ۱۹. سري، بند ڪري، ۲۰. رونهائيءَ کي، ۲۱. ٻهڃ، ۲۲. مگَٺار، ۲۳. ڏس، ۲۴. چئن، ۲۵. ڏان، بخشنون، ۲۶. حاصل ڪيون، ۲۷. بانن جو، مگَٺارن جو، ۲۸. چارڻ جو، ۲۹. دستور، عادت، ۳۰. (بت م يا ٿيندڙ لڳل) ڪيريءَ يعني ڪليءَ يا ڪوڪي م، ۳۱. تون تنگين يا لنگائين يا ٻڌين، ۳۲. وڃائڻ جو ساز، سرنڊو وغيره، ۳۳. ملاقات، زيارت، ۳۴. دشمني، عداوت، ۳۵. راڳ ڳائڻ، مداح يا قصيدو چوڻ، ۳۶. کان سواءِ، ۳۷. اڀرڻو تارو = فجر يا بريات ٿي آهي، ۳۸. اي وِر، اي يار، اي دوست، ۳۹. آسَر وارو راڳ، ۴۰. ڳاهه، ۴۱. غيرتمند، ۴۲. دليون (دلن جا راز)، ۴۳. پروڙي.

۳۲

پئو ليٽين لُٽَ، سَڄِيُون راتِيُون سُمَهين،
 اُٿي آڏِيءَ نَه ڪَريِن، سَبَبَرُ سَاڻُ سَهتَ،
 رُونجھي راتِ اُپَتِيءَ، پِيَتِيَاين پَاڻِيءَ،
 تَنان مِيٺِي مُٺَ، چُونڊِي پَرِيءَ چَارَتِي.

۳۳

سُتو ڪِيئن نَنڊون ڪَريِن، وَرَ وَهَڻِيءَ وَوِ،
 صُيَاحَ سَاجَ سَنڊوِ، پئو هُونڊو پَتَ ۾.

(۳۴)

صُبوَحَ جو سُپِرَاجُ، ڪَري داتا جي دَر تي،
 سَنڊو ڪوَجَهَن ڪَاجُ، آهي حَاتِمَ هَتَ ۾.

(۳۵)

داتا سَنڊي دَر تي، پَلِيءَ پَاتائُون،
 وَتِيَاين جي وَڙنَ سِين، اُمَلِ آندائُون،
 ڪَنڊُون ڪَاڏائُون، پائي چَڪَ چَانئَن ۾.

۱. بستري تي اُسيرو پاسيرو ٿيو آرام ڪرين، ۲. گهڻو، ۳. ننڊ ڪرين، ۴. سنڌ جي، "سما" خاندان جي هڪ سخي سردار جو نالو (جنهن کي رونجهو به چوندا هئا)، ۵. وندر، ورونهن، رهاڻ، ۶. پڻا، ڪوٽا، ۷. پيٽين مان، صندوق مان، ۸. آبادار موتي، جواهر، ۹. تن مان، ۱۰. چونڊي، ريڙهي، گڏ ڪري، ۱۱. (اگرين وريل) هٿ، مٿيون، ليون، ۱۲. پَر ڪٿا، چڪار ڪٿا، ۱۳. چارڻن، راڳ ڳائيندڙن، مڱهارن، ۱۴. ڪهڙي طرح، چيو، ۱۵. اي ور، اي دوست، اي يار، ۱۶. وهائيءَ جي وقت، فجر جي مهل، پرات جي مهل، ۱۷. افسوس، ۱۸. سڀاڻي، ايندڙ ڏينهن تي (جڏهن تون هن دنيا ۾ ڪونه هوندين)، ۱۹. وڃائڻ وارو ساز، سرندو وغيره، ۲۰. تنهنجو، ۲۱. پت ۾ = پت تي (لاوارث ٿيو)، ۲۲. وهاڳ، پريات يعني اُسر وارو راڳ، ڪيرت، ساراهه، ۲۳. سخيءَ، ڏاتار، ۲۴. جو، ۲۵. بد صورت ماڻهن، ۲۶. ڀڄڻ، ڪڇڻ، ڪن، ڪنھڪارن، ۲۷. ڪم، مطلب، ۲۸. حاتم جي، سخيءَ جي (حاتم عربستان ۾ هڪ وڏو سخي مرد هو)، هتي حاتم مان مراد سڀڙ ڄام آهي، ۲۹. پلانڊ يا جهولي (خيرات يا دان وٺڻ لاءِ)، ۳۰. وڏائون، ۳۱. ورهائين، ونڊيائين، ۳۲. بدڪارن، ڀڄڻ، ۳۳. ڌارين، ۳۴. موتي، جواهر، ۳۵. واحد ڪنڊ = شڪر، چيني، مصري، مٺاڻ (ڪنڊون کاڌائون = مزو يا لطف ورتائون)، ۳۶. رڪي، ۳۷. وات، چپ، ۳۸. دروازي جي چوڪائي واري هيٺين ڪاٺيءَ (پاڻي چڪ چانئ ۾ = چانئ کي چمي).

(۳۶)

ڪَرتَني جي ڪا، جَاجِڪُ آهين جَن جو،
سَبَرُ گهٽو سُهڻا، تَنڊُ تنهنجي مَڱڻا.

(۳۷)

ڪَٽُ نه جَائي ڪي پئو، مَنڊو ۽ موڳو،
جو مائي نه جوڳو، تنهن کي مَولو مَلِيڏا ڏي.

۳۸

جَاجِڪَ جَائنِ جا، سا پَرِ ائون نه سِڪِئو،
پان نه نِينم پان سين، سَڳا جي سِيئا،
سُرُ رُونجهاڻي راءِ، توره تاري ناه ڪا.

(۳۹)

چوٽاڻي چوٽ وَهي، سَڪا سانگ پري،
ڪوڏئون ڏان ڏڏن ڪي، سَبَرُ سَهجي ڏي،
ان راه مٿي رُونجهي، ماڻڪ اُچلڻا مينهن جيئن.

۱. (ڪجهه) يادگيري = ڪالهر، بچار، ۲. چارن، ڳائيندڙ فقير، مڱڻو، مڱهار، ۳. سِرَ کي، ۴. جهجهو، زيادهر، ۵. وڻي ٿي، پسند اچي ٿي. ۶. (سرندي وغيره جي) تار، وڃت، ۷. اي مڱڻا، ۸. هرگز، صفا، بنهر، ۹. ڪجهه، ۱۰. برو، ڪنو، بچڙو، مڏاين ۾ پريل، ۱۱. پورو، ان جان، بي سمجهه، ۱۲. حاصل ڪري، ۱۳. (ضرورت آهر يا گهريل) کاڌو يا طعام، ۱۴. موليٰ، خدا، مالڪ، ۱۵. سناء سڻا طعام، ۱۶. ريت، ۱۷. چارن، ڳائڻا فقير، ۱۸. مونکي ٻين يا وٺي وڃن، ۱۹. حقيقي، سچا، هڪڙي ڏاڏي جو اولاد، ۲۰. ماڻت، عزيز، ۲۱. ٻڌ، ۲۲. اي رُونجهائي، اي سِرَ چار، ۲۳. راجا، ۲۴. کان سواءِ، ۲۵. آڌار، يروسو، سهارو، ۲۶. سِرَ چار، ۲۷. چوٽيءَ تائين، ۲۸. (دريا، وانگر) جاري آهي خيرات ڏين ۾، ۲۹. سڪل، خشڪ، پاڻيءَ نه هجڻ واريءَ حالت، ۳۰. واهڙ، ڍورا، ۳۱. ٺر ڪري، ۳۲. ڪوڏ مان، سوق يا هيچ مان، ۳۳. دان، خيراتون، ۳۴. بي هنرن، ان چائن، ۳۵. سرچي، راضي ٿي، ۳۶. طريقي، نموني، ۳۷. موجب، ۳۸. سِرَ چار (جنهنکي رُونجهو به چوندا هئا)، ۳۹. موتي، جواهر، ۴۰. برسات.

۴۰

ڪاڏي سي تَنِيرَ، جَن رِيَجَهايو راجِئو،
وِئا وڌِيءَ ويَر، ڪُلَهَن مَٿي ڪِيَنرا.

۴۱

تَنِيرَن تَنوار، اُج نَه سُجي ڳَنجَڙي،
مَڙهيون مَگَٿهار، پُوري پَراهان وِئا.

۴۲

اِگَهئا ويَر وِهاڳَ، ڏَنگا ڦِڌا ڏَڏَ جا،
مَٿي موٽِئا مَگَٿين، سَندا ڏينهن سُهَاڳَ،
رُوءِ تِئو ڌاران راجَ، سَبَڙ راتِ سَمَگِئو.

۴۳

گَنگي جي پُجَهَن، اَدَبُ ڪجي اُن جو،
نَڍي وڌِي ڳالَهَڙي، سَڄَن ٿا سَمَجَهَن،
تُون ڪِيئن اِگَٺان تَن، وِجِئو وَلِين واتِ سين.

۱. ڪٿي (اهن)، ۲. تنبو يعني سرنڊو وغيره وڃائيندڙ، مڱڻهار، مڱڻا، ۳. راضي ڪڻو، پرچايو، ۴. راجا يعني سڙڙ ڄام، جيڪو سنڌ جي ”سمن“ خاندان جو هڪ سخي سردار هو، ۵. وڌيءَ وير = سوڀر، ساڃهر، ۶. موندين، ۷. تي، ۸. وڃائڻ جا ساز، سرنڊا وغيره، ۹. تنبيرن جي، ۱۰. آلاپ، آواز، ۱۱. ٻڌ جي، ۱۲. (سڙڙ ڄام جي) ڳنڍڙي تي، دروازي تي، ڪچهريءَ يا درٻار ۾، ۱۳. آستان، ٽڪاڻا، ۱۴. بند ڪري، ۱۵. (تمام) پري، ڏور، ۱۶. قبول پڻا، ۱۷. ٻول، مداحون، قصيدا، ۱۸. وهاڳ يعني فجر يا آسَر واري راڳ جا، ۱۹. ايتا سينا، رواجي، ۲۰. ان ڄاڻ، ۲۱. واپس ٿا، ۲۲. مڱڻ، مڱڻهارن، ۲۳. جا، ۲۴. مڙس جي پيار، بخت، خوشيءَ، سَڪَ، ۲۵. (پنهنجي) روءِ يعني منهن، اڪيلو، ۲۶. کان سواءِ، ۲۷. قوم، برادريءَ، متن ماڻهن، ۲۸. راضي ڪڻو، خوش ڪڻو، ۲۹. نه ڳالهائڻ واريءَ حالت ۾، مات واريءَ حالت ۾، ۳۰. سمجهڻ، پروڙين، ۳۱. عزت، احترام، ۳۲. محبوب، دوست، ۳۳. ڇو، ۳۴. اظهار ڪرڻ، ڳالهائڻ، حال بيان ڪرڻ، اڃايون سڃايون ڳالهيون ڪرڻ.

۴۴

جَن سَڪوئي ناه ڪو، چارڻ سي چئجن،
رونجهي راه پجن، مٿي ڪلهن ڪينرو.

۴۵

جَاجَڪَ جيڏا پَس، وٽا سَوارا سَازَ ڪُٽِي*،
تو سَرتا تو سَم ڪُٽا، پاڻ پَرهئا پَس،
تو گهرندي مَس، لڄ لنگهه ڪي چڏي.

۴۶

ميون مگڙهار ڪي، جڏهين منجهائي،
اوندئون ڪري پائي، سنيون سڏيون ڳالهڙيون.

۴۷

ميون مگڙهار ڪي، جڏهين سَمجھائي،
ڪيرتيون ڦُلوڻ م، پاڻهين ٿو پائي.

۴۸

طَمَعُ جي تَنوار، مَتان ڪَرين مَگڙا،^{۲۷}

۱. جن ڪي. ۲. سَڪَ ٿي. آرام ٿي. نند ٿي. ۳. راڳ ڳائيندڙ فقير. مگڙهار. مگڙا. جاجڪ. ۴. رونجهي جي = سڙ ڄام جي (جنهن کي رونجهو يا رونجهائي به چوندا هئا). ۵. وات. رستو. ۶. معلوم ڪن. ۷. تي. ۸. موٽڻ. ۹. وڃائڻ جو ساز. سرنڊو وغيره. ۱۰. اي جاجڪ. اي مگڙهار. ۱۱. (تنهنجا) جيڏا يعني هر عمر (تنهنجا) دوست. يار. ۱۲. ڏس. ۱۳. سويل. ساحل. بريات يا فجر جي وقت * سڙ ڄام جي در تي سرنڊا وغيره کڻي راڳ ڳائڻ لاءِ. ۱۴. جيڏا. ۱۵. تنهنجي. ۱۶. هر عمر. سن جيترا. ۱۷. وٽا. ۱۸. چارڻ. ۱۹. ويندا. ۲۰. لکندڻي. ايندڻي. ۲۱. ڏاڙهي (ڪاري). جوانيءَ جي نشاني. ۲۲. ادب. حياءُ. شرم. ۲۳. لنگهن. مگڙهارن. ۲۴. جي. واري. ۲۵. سردار. خدا. ۲۶. گمراه ڪري. ڀلائي. ۲۷. ايتيون. ڏنگيون. اڃايون. غلط. ۲۸. سمجهي. ۲۹. سڏيون. صحيح. ٺيڪ. درست. ۳۰. عقل يا هوش ڏي. سڌي وات ڏيڪاري. ۳۱. راڳيون. بندگيون (راڳ ڳائڻ يا بندگي ڪرڻ جا هنر). ۳۲. قلب جو جمع بر هتي واحد طور ڪم آيل آهي. هن جي معنيٰ ٿيندي دل يا من. ۳۳. ازخود. پاڻمرادو. ۳۴. وجهي. ۳۵. لالچ. لوڻ. ۳۶. ڳالهه. بچار. ۳۷. اي مگڙا.

ڏِڪِي ڪَٺَڏَ ڌَار، مَآڻِڪُ ڏِيئِي مُٺِ مِر.

۴۹

پَآڻان مَٿِي مَڱَٿِي، ڌَاتَر ڏُڪِ ڪِئَا،
مُون ڌرُ چَڙَڻو مَڱَٿَا، پَنِن ڪُوهُ پِئَا،
تِيلاهِين پِئَا، وِچِ وَلَهَآ ڏِينَهَڙَا.

۵۰

پُورِآ ڌرُ مَ پِن، جَن پَنِي پُورَتِ نَه ٿِيئِي،
ڏِيهَه مِ ڌَاتَر هِيڪِڙو، نَانُ تَنهين جو ڳَنهَه،
جو رِن رَساڻِي ڏِن، ڏِيئِي ڏُرَمَآڻِي ڪِي ڪِي.

۵۱

ڏُرَمَن جِي ڏِيئِي، سِيئِي مَڱُ مَ مَڱَٿَا،
سَبَڙُ سَنڊِي ڌرَ تِي، ڪَرِ وِنتِيُون وِبهِي،
پُچِي نَه ڏِيئِي، وِري لِيڪُون نَه ڪِري.

(۵۲)

مَڱُ تَنهين ڪان مَڱَٿَا، جو ڏَهَآڙِي ٿو ڏِي،^{۳۷}

۱. لوڏي، ڏڪاري، هڪالي. ۲. توکي ڪندا. ۳. جدا، پري. ۴. سڄو موتي (دان مِر). ۵. هٿ. ۶. خود، پنهنجي طرف. ۷. تي. ۸. مڱهار، پينار، ڀينو فقير. ۹. ڌاتار، داتا، سخي (خدا). ۱۰. ڏوراپا، شڪايتون، اويالا. ۱۱. منهنجو. ۱۲. جو. ۱۳. پٽن جي ڌرن تان. ۱۴. تنهنڪري. ۱۵. توکي پٽا. ۱۶. وچ مِر. ۱۷. ڏک جا، غربت جا، سڃا. ۱۸. پوريل، بند ٿيل. ۱۹. ڌرن تان. ۲۰. نه. ۲۱. خيرات گهر. ۲۲. جن کان. ۲۳. پٽ يا گهرڻ سان. ۲۴. پورائي. ڪوٽ يا ڪمي ختم ٿيڻ واري حالت. ۲۵. آسودگي، ملڪ. ۲۶. نام. ۲۷. وٺ، آچار. ۲۸. جيڪو. ۲۹. رين جو، رات جو. ۳۰. پهچائي، (رزق). ۳۱. ڏينهن (جو به). ۳۲. ڪرڪي، اڙهو ٿئي، ناخوش ٿئي، دل من هٽي (ڏيڻ کان پوءِ). ۳۳. سبڙ ڄام (جيڪو سنڌ جي ”سمي“ ڪهراڻي جو هڪ سخي حاڪم هو). ۳۴. جي. ۳۵. اڙيون، نيزاريون، عرض، سوال. ۳۶. حساب ڪتاب. ۳۷. هر روز، روزانو.

ڪُوڙا درُ دُنِيَا جَا، جَاڳِڪَ مَڱِيَن جِي،
صُبَّاحَ تَوِي ڪِي، مَوِي ڏيندا مُنهن ۾.

وائي ۱

بِي درِ وانءُ مَر ڪيڏانهن، جو تون ڄامُ مَڱندين مَڱِئا،
ڦيرِ مَر ڪنڌُ ڪِيَاڙِي، ٿيندي حَاجَ هِنَئائين،
مَآڻڪَ مَوِي مَالِ خَرَانَا، ڏيندُ پيلي سَائين،
ورچي تون وهاڳَ ڪان، مَتَان ڏين پانهن،
درِ داتا مَڱ مَڱِئا، اُنڌا هَوِج اِيڏاهن،
مُذڪرِ مَتَان چَڏين، هَتَان هِيڪَڙائي،
اَچِج اُلوهِيَتَ ڏي، چَڏِ بَارَتِ پِيَاڻِي،
پِيُون ڏيئي پَن ڪِي، ڪَن سَمُون سَوائي،
اِنَ الله وِترُ يَحِبُّ الوِترَ*، وَحَدَتَ وَاڳَ وِڏائين،
پَنهنجي طَرَفِ پاڻهين، سَائِلَ سَڌَئائين،
جِتي جُوانن ڪِي، ڪوئي ڪُنائين،
اُتي عَشَقَن ڪِي، اُلُفَتَ اُهڃُ ڏَنائين.

۱. ڪونا، دغا باز، بي پروا، ۲. دروازا، گهر. ۳. دنيا يعني جهان (جي ماڻهن). ۴. اي جاڳڪ. اي مڱا. اي پڻا، اي بيٺو فقير. ۵. پڻ يا خيرات وٺڻ لاءِ ڪٽڪاڻين. ۶. سياڻي، قيامت جي ڏينهن. ۷. ڦري، ورائي. ۸. ڏيندا منهن ۾ = مڙها يا طعنا ڏيندا. ۹. بي جي. ۱۰. در تي. ۱۱. وڃ. ۱۲. نه. ۱۳. ڪنهن طرف. ۱۴. جيئن ته. ۱۵. سردار يعني سڀڙ ڄام، جيڪو سنڌي ”سما“ خاندان جو هڪ سخي سردار هو. ۱۶. اي مڱا، اي مڱهار، اي بيٺو فقير، اي ٻارٽ. ۱۷. فيراء، وراء، موڙ. ۱۸. ڳچي. ۱۹. ڪنڌ يا ڳچيءَ جو ٻويون حصو. ۲۰. ڪمر، مطلب. ۲۱. هتان، هن هنڌان (ڄام وٽان). ۲۲. قيمتي موتي. ۲۳. ملڪيت، ڌن، دولت، خزانو. ۲۴. توکي ڏيندو. ۲۵. بيلي (پيٽ جيڪو ڪڇ ۾ آهي ۽ جتي ڄام سڀڙ حڪومت ڪندو هو) جو. ۲۶. مالڪ، ڌڻي (ڄام سڀڙ). ۲۷. ڪڪ يا بيزار تي. ۲۸. صبح جي راڳ (سڀڙ ڄام جي ساراهه جي). ۲۹. ٺٽي. ۳۰. در تي، دروازي تي. ۳۱. داتا جي، سخي جي. ۳۲. خيرات يا دان گهر. ۳۳. اي مڱا، اي مڱا. ۳۴. اي اُنڌا، اي ان ڄان. ۳۵. اي مذڪر، اي مرد. ۳۶. وحدانيت (خدا جي)، ۳۷. وحدت، خدا جي ذات. ۳۸. ڌوئي. ۳۹. ڪڏ يا ڪوهر ۾. ۴۰. سڀڙ ڄام جيڪو سمي قبيلي جو هو. ۴۱. پڻ کان وڌيڪ * تحقيق الله هڪڙو آهي ۽ اهو هڪڙائي پسند ڪري ٿو (حديث). ۴۲. وحدت جي. هيڪڙائيءَ جي. ۴۳. رسو، نوزي، پنڌن، تعلق. ۴۴. سوالي، عرضدار. ۴۵. بهادرن. ۴۶. گهراڻي. ۴۷. قتل ڪڍائين. ۴۸. عاشقن. ۴۹. الفت جو. محبت جو. ۵۰. ڏس، پتو.

تَنبُو ڪَڙُ مَر تِيڏانهين، جِي ڦو آه جِيڏانهين،
 ڪِي رَت ڪَر ڦَرَب سِين، خُلَت ڪَاجُ ڏَنائِين،
 اَلانسانُ سِرِي وَاَنَا سِرُهُ*، اِن پَر اُتائِين،
 ڳجُهه ڳجَهاندر ڳالهِيون، رازُ نه رڪائِين،
 پَسو پِنارَن جِي پَتَ مَر، يَنهنجو پاڻُ وڌائِين.

واڻي ۲

وڌڙا ڏان ڏَنائِين، ڪَنڀائِين رَخَتُ رِيزالن جو،
 ڏاڻيئون ڏي ڏڏن ڪي، سَوَنُ سَراهِِيون سائِين،
 اَنڌا مَنڊا آئِيَا، سَخَا سَڌُ وڌائِين،
 ڪِيَن مَنجَهان ئي ڪِي ڪَرِي، سَوَنَ سَراهِِيَن سائِين،
 وَتَعِرُ مَن تَشَاءُ وَتُذِلُ مَن تَشَاءُ#، آهي سَپِ اُتائِين،
 نَوَازِباڻِيَن نُطَفُو، مَنجَهان ڪِيَن ڪِيائِين،
 حِرَفَتَ حَرِيفَن جِي، پَجي سَپِ پَڳائِين،
 حَاسِڌَ سَپِ حَزَن مَر، مُدَعِي پاڻُ مَنائِين.

۱. وڄائڻ جو ساز، سرنندو وغيره، ۲. مردار يعني مري ويل جانور جو لاش، ڏونڊ، دنيا جنهن کي بني پاڪ^۳ جي حديث (الدنيا جيفة = دنيا ڏونڊ آهي) موجب ڏونڊ يعني حرام ۽ بديوه دار گوشت سڏيو ويو آهي، ۳. (خدا جي تعريف وارو) راڳ، ۴. محبت، پيار، ۵. خلت جو، دوستيءَ جو، ۶. کاڌو، خوراڪ، طعام* انسان منهنجو (خدا جو) ڳجهه آهي ۽ ائون (خدا) ان جو ڳجهه آهيان (حديث)، ۷. طرح، ريت، ۸. چيائين، ۹. راز، پيد، ڳجهاندر، ۱۰. هن رکڻو، هن سانڍيو، ۱۱. ڏسو، ۱۲. پيتو فقيرن، مڱهارن، ۱۳. ڪشڪول، ڪشتي، ۱۴. خود، پنڊ (دان جي عيوض ۾)، ۱۵. وڌا، گهڻا، ۱۶. دان، ۱۷. سامان، سمر، مڌي، کاڌو پيتو، ۱۸. ڪميئن، نالاڻن، (ڪنڀائين رخت ريزالن جو = نالاڻن ماڻهن جو ڌمو پاڻ تي ڪنڀائين)، ۱۹. ڏان، دان، بخششون، ۲۰. اڻ ڄاڻن، ڄڻ، بي هنرن، ۲۱. زرد رنگ جو قيمتي ڌاتو جنهن مان زيور ٺهندا آهن، طلا، ۲۲. دلاسا، مبارڪون، خوشخبريون، ۲۳. نابين، ڪون، ۲۴. لنگڙا، جڏا، ۲۵. سخا جو سخاوت جو، خيرات جو، ۲۶. پڙهو، ڏونڊورو، اعلان، ۲۷. ڪرايائين، ۲۸. نيسيءَ، عذر، ۲۹. ڪجهه، هستي، بودوباش، ۳۰. پيدا ڪري، خلقي، ۳۱. واکاڻيئن، ۳۲. مالڪ، ڌڻي، خدا# جنهن کي گهرين ان کي عزت يعني مانوارو ڪرين ۽ جنهن کي وڻيئي دليل يعني بي مانو ڪرين (قرآن پاڪ جي سورت آل عمران جي آيت ۲۶)، ۳۳. انهيءَ هنڌ کان (خدا وٽان)، ۳۴. اوج تي رسايائين، سريلند ڪٿائين، عزت وارو ڪٿائين، ۳۵. منيءَ جو قطرو يا ڦڙو، ۳۶. ڪاريگري، چالاڪي، هوشيارِي، سياڻپ، ۳۷. دشمن، رقيب، ڏاهن، عقلمندن، ۳۸. توڙي، ۳۹. ناس يا نابود ڪٿائين، ۴۰. اڻ سهو، حسد ڪندڙ، دشمن، ۴۱. ڏک، غم، افسوس، ۴۲. ڪوڙا دعويدار، ۴۳. خود، ۴۴. مصيبت ۾ وڌائين.

وائي ۳

ڪيچُ جيڏاهين جيڏيئون، آهيءَ آسِ اوڏاهين،
 بنديءَ جي بازارِ ۾، شالَ مَ پوي پانهين،
 هاڙهي وڃي هوتَ ڏي، تينديسِ ڏاهِ ڏاهي،
 پيرُ سڃاڻم پرينءَ جو، موٽان نہ پانهين،
 پسَن ڪارڻ پرينءَ جي، وينديسِ اَتِ اڳاهين.

وائي ۴

اللهَ ٻاجهون ڪوڻ ساڻي، ڦرندي آئي، مين چپ چپاتي،
 سِڪَ شاهه رانجهن دي ميان، ڏينهان جو راتين،
 آڪي لطيف فقيرُ غريبي ڪيچي، صبرُ شڪر دي گهٽي پيچي،
 دل ڪوڻ چا نصيحت ڪيچي، نفس ڪتي ڪوڻ مارڻ ڪاتي،
 آڪي لطيف فقيرُ مين پٽا حجري، ڪتلي سال گئيندي گذري،
 آجا نہ پهتي پي ڪي مجري، من ڪناريءَ لاتي.

۱. رياست مڪران جو هڪ مشهور شهر، جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو. ۲. جنهن طرف، جنهن پاسي. ۳. اي جيڏيون، اي سرتيون. ۴. مونڪي آهي. ۵. آسرو، اميد. ۶. پانهيءَ، گوليءَ. ۷. سودي واپار جي هنڌ يا مرڪز. قيامت جو ميدان. ۸. خداڪري. ۹. نہ. ۱۰. ٿئي. ۱۱. گهٽتائي، شڪايت. ۱۲. هاڙهي مر (هاڙهو، لس پيلي جي اولهه طرف هڪ جبلن جي قطار جو نالو آهي). ۱۳. محبوب (سسئيءَ جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو). ۱۴. گولي. نوڪريائي. ۱۵. سياڻي. ۱۶. پير جو نشان. ۱۷. مون سڃاتو. مون صحي ڪيو. ۱۸. محبوب. ۱۹. واسن لپان. ۲۰. بويان، بٽي. ۲۱. ڏسن. ۲۲. واسطي. ۲۳. گهڻو، جهجهو. ۲۴. بري. ۲۵. کان سواءِ. ۲۶. ڪير. ۲۷. مددگار، حمايتي، حامي. ۲۸. گهمندي. ۲۹. آئون. ۳۰. چپ چپاتي = ماڻ ڪري. ۳۱. اڪند. ۳۲. اڪير. ۳۳. بادشاهه، سلطان، مالڪ. ۳۴. محبوب. ۳۵. جي. ۳۶. اي ميان، اي مالڪ. ۳۷. ڏينهان جو راتين = ڏينهن توڙي رات جو. هر وقت. ۳۸. چئي. ۳۹. نياڙنڙت. هيناهين، عاجزي. ۴۰. ڪڇي. ۴۱. ماڻ. ۴۲. شڪرائي. ۴۳. ڏک. ۴۴. من. ۴۵. ڪي. ۴۶. هدايت. ۴۷. خودي. ۴۸. حجري مر. آستان مر. مڪان مر. ۴۹. ڪيترا، گهڻا. ۵۰. ورهيه. ۵۱. شمار ڪندي. ۵۲. لنگهي وٺا. ۵۳. رسي. ۵۴. محبوب. ۵۵. جي. ۵۶. مجري لاءِ، سلام يا زيارت لاءِ. ۵۷. من ڪي. دل ڪي. ۵۸. پاسي. ۵۹. ڪري. رکي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرُ ڪاپائنتي

داستان پهريون

۱

توڻي تون ڪاتارِ جَمَ هيڪلي پيهرين،
ڏني ڪا ڏٺار، صَرافَ تنهنجي سَتَ ۾.

۲

جَنِي هيڪلي پيرِئو، تَنِي ميڙئو ماءُ،
تَنڊُ اهڙي ساءِ، مُون آتَن هَڏَ نَه اُجَهِي.

۳

چَرَڪو چوري هَتَ ڪَر، هيءَ هَڏَ وهائي،
ڪاپائنتي سَپَڪا، ڪَتِي سَيبائي،
جَاتو جَن جَائِي، تَن يَهِي هَڏان نَه چَڏِي.

۴

جَان ڪَتَنديَن تان ڪَتُ، هيءَ هَڏَ وهائي،
ڪو پنهنجي عيڏَ لِيءِ، پيري ڪجَ پَرَتُ.

۱. جيتوڻيڪ. ۲. ڪيهر مان سَتَ ڪَتَن واري (ڪَتَن جي ماهر)، ۳. مٿان، ۴. اڪيلي، پنهنجي منهن، چڙي، رهبر کان سواءِ، ۵. ارڻ يا چرخو ڦيرائين يا هلائين. ۶. خرابي، وڌ، نقص، عيب. ۷. دولت جي ماسا جي ڌنڌي ڪندڙ، پارکو، پرڪندڙ، ماهر. سون چانديءَ جي پرڪ رکندڙ، (سَتَ جي) سوداگر يا واپاريءَ. ۸. (ناٿو يا دولت) گڏ ڪئي. ۹. اي ماءُ، اي امان، اي آيل، ۱۰. سَتَ جو ڏاڳو، ۱۱. انهيءَ. ۱۲. نموني (پٽن سان گڏ)، ۱۳. مون کان، ۱۴. آتَن ۾، (اُن) جاءِ ۾، جتي عورتون سَتَ ڪتنديون آهن. ۱۵. هرگز، اصل، ۱۶. اڪلي، ڪتي سگهجي، ۱۷. ارڻ، ۱۸. وٺي، ڪئي، ۱۹. هَتَ ۾ قبضي ۾، ۲۰. هيءَ مهل، هيءَ وقت، هيءَ رات، هيءَ حياتي، ۲۱. بلڪل، ۲۲. گذري وئي، پوري يا ختم ٿي وئي، ۲۳. ڪيهر ڪَتَن واري عورت، ۲۴. ڪتي مطابق، ڪتيل سَتَ مطابق، ۲۵. سونهي، وٺي، پسند اچي، مَرڪي، ۲۶. پروڙيو، سمجهيو، ۲۷. جڳي طرح، ۲۸. (ڪيهر جي) پوٽي، پهو، مڇو، پُرو، ۲۹. هَتَ مان، ۳۰. جيڪڏهن، ۳۱. (ڪيهر) ڪشي، آڻي، ۳۲. تَر، ۳۳. خوشيءَ واري ڏينهن، ۳۴. واسطي، ۳۵. چرخو هلائي، ۳۶. تيار ڪجَ، ۳۷. سامان، نوشو.

مَتَانِ رَوِيَن رَتُ، صُبَّاحَ وِچَ سَرَتِيَن.

۵

ڪَتَنَ جِي ڪَانَه ڪَرِيَن، سُنِي سَاهِيَن هَڏَ،
صُبَّاحَ اينديئي اوچتي، عيد اگهاڙن گڏ،
جَت سَرَتِيُون ڪنديئي سڏ، اُت سِڪنديَن سِينگارَ ڪي.

۶

ڪَتَنِي نَه ڪُوڙِي، پَانِي ڏورِ آرَتِ مِ،
وَهانَ جِي واڏائيَن، پُٺِي سَنِيُوڙِي،
مَٿِي جَنهن مُوڙِي، سا ڪِيئن وَهي ويسَري.

⑦

نَڪِي ڪَتُوِي ڪَالَهَ، اُجَ پَن اُجَهَن ڪِي مَرِيَن،
مُونَا اَتجي اُگڙئا، آرَتِ ڏِرَڪِي مَالَهَ،
هِي تَنهنجي حَال، جيئن ڪاپي مان ڪِيَن ڪِيو.

۸

اُجَ پَن اُجَهَن ڪِي مَرِيَن، نَڪِي ڪَتِي ڪَالَهَ،

۱. مُبادا. محض. ۲. روئين رت = رت جا ڳوڙها اکين مان وهائين، تمام گهڻو رڻين. ۳. سڀئي يعني عيد جي ڏينهن. ۴. وچ م. ۵. سرتين جي. هڪ جڙين يا سهيلين جي. ۶. آرَت جي ذريعي ڪنهن مان سن ٺاهڻ. ۷. ڪا نه ڪرين = ڪا اُون يا ڪوشش نٿي ڪرين. ۸. سمهن جي حالت م. بستري يا هنڌ تي ليٽن جي حالت م. ۹. تون ساهين، تون تائين يا اوري پري ڪرين. ۱۰. هڏ ڪي، جسم يا بدن ڪي. ۱۱. توکي ايندي. ۱۲. احاطو، بنان جان يا اطلاع جي. ۱۳. عيد جو ڏينهن، خوشيءَ جو ڏينهن. ۱۴. (غافل) غورتن. جن سستيءَ سبب سن نه ڪٽيو ۽ نتيجي ۾ عيد جي ڏينهن ڪيڙن يعني بوساڪن کان محروم ٿي ويون. ۱۵. سان. ۱۶. هڪ جڙيون. سهليون. ۱۷. ڪنديئي سڏ = توکي (ڪچهريءَ يا رهاڻ وغيره لاءِ) سڏينديون يا گهرائينديون. ۱۸. توکي ضرورت يا گهرج ايندي. ۱۹. ڪري لٽي. ويس ويڳي. ۲۰. آرَت يا چرخي جي ذريعي ڪنهن مان سن تيار ڪري. ۲۱. ڪو سرات، ڪم ڪوس سنست يا نون. ۲۲. سن جي تند يا ڏاڳو. ۲۳. وهانءَ م. شاديءَ م. ۲۴. نوري. ۲۵. واڏاين يعني مبارڪن (ڏين) جي محفلن م. ۲۶. وڃي. گهمي ڦري. ۲۷. سنڀريو يا تيار ٿيو (سراتن ڪيڙن م). ۲۸. مٿي تي. سر تي. ۲۹. جنهن جي. ۳۰. بوجه يا بار يا وزن (دنيا داري جو). ۳۱. جو. ۳۲. غافل، سنست. ۳۳. تو ڪٿو. ۳۴. اڄ کان هڪ ڏينهن اڳ. گذريل ڏينهن. ۳۵. رڻن. سنڪن. ۳۶. لا. ۳۷. پيا يا بي قرار يا اٿي آهن. ۳۸. ڀيون ڪاٺيون، جن تي آرَت جو حڪرو بيٺل هوندو آهي. ۳۹. وٽ يا موڙ ڪاٺي. ۴۰. نڪري وٺا. ڌار ٺاه. ۴۱. آرَت جي. ۴۲. ٽڙڪي پئي. ۴۳. اهو ڏاڳو يا تند جيڪا آرَت جي خوداري ڦرندي آهي. ۴۴. حيف. ۴۵. حال تي. حالت تي.

اُرت اُوڏيائي نہ وھين، مَحڪُمُ وَتِين نہ مَالِهَہ^۵،
پُوري تو سين پَال^۷، ڪَانڌُ ڪَرِيندو ڪِيترا.

۹

سي تو وھيءَ وِجَايَا، جي ڪَتڻ سَنڌا ڏِينھن،
اُرت اُوڏيائي نہ ٿين، پُوري پُورو سِيئن^{۱۵}،
تَنڊُ پَسَندين ڪِيئن^{۱۷}، ھاڻي تُون وڏي ٿي.

۱۰

توڻي تُون وڏي ٿي، تہ اُڻي آتڻ آءُ^{۲۱}،
ٿيءَ پِيڙي پيرم وارين، ٻي ھڏ ڪَرِم ڪَآءُ^{۲۷}،
نہ صَرافُ تو صُباح^{۳۱}، ڪوئي ڪَاتارن سين.

۱۱

تو ھٿڙا سُون جَا^{۳۶}، ڪوھ نہ ڪَتين رڌَ^{۳۸}،
ويھي ڪاپو ڪَرين نہ ڪُنڊِ ۾^{۴۰}، ڪَتِيُون ڳالھيون ڇڏَ^{۴۱}،
نہ صَرافائي سڏَ^{۴۲}، مَرڪئو ھوند مَتائين^{۴۵}.

۱. اُرت جي، چرخي جي، ۲. ويجهو، ۳. وڃين، ۴. مضبوط، سخت، يختو، ۵. ڏاڳو يا تند جيڪا اُرت جي چوڌاري ويڙهي آهي، ۶. اي پوري، اي موکي، اي نادان، ۷. مهربانيون، پلايون، ٿورا، احسان، ۸. مڙس، پٿار، ڌڻي، مالڪ، ۹. ڪندو، ۱۰. وھيءَ جا، جوانيءَ جا، جوين جا، عمر جا، ۱۱. ضايع ڪيا، ۱۲. اُرت جي ذريعي ڪپھ مان ست ڪٽڻ جي ڪم، ۱۳. جا، ۱۴. ٿوري وقت، ۱۵. ٿاڻين، ۱۶. ڏسندين، ۱۷. ڪهڙيءَ طرح، ۱۸. پوڙهي، پيرسن، ۱۹. جيتوڻيڪ، ۲۰. آڻڻ ۾، (ان) جاءِ ۾، جتي عورتون اُرت جي ذريعي ڪپھ مان ست ٺاهينديون آهن، ۲۱. اڃ، ۲۲. ويجهو، گڏ، ۲۳. اُرت، چرخي، ۲۴. وارين سان، ۲۵. ٻي ڳالهه، ۲۶. اصل، ٻنھ، ۲۷. نہ، ۲۸. ڪاپر، ۲۹. ناڻي يا دولت جي مناسبتا جو ڌنڌو ڪندڙ (سونءَ چانديءَ جو) پارکو يا پرڪيندڙ (ست جو) سوداگر، واپاري، ۳۰. توکي، ۳۱. سياڻي، سڏي، گهراڻي، ۳۲. اُرت جي ذريعي ڪپھ مان ست تيار ڪندڙ عورتن، ۳۳. تنهنجا، ۳۴. ھٿ، ۳۵. ست جون جا = (ھڪ زرد رنگ جو قيمتي ڌاتو) جھڙا سُهڻا (بنائيندڙ يا ٺاهيندڙ)، تجربڪار، ۳۷. چو، ۳۸. اي رڌ، اي بي عقل، اي نادان، اي رڌي ڪندڙ، ۳۹. ست ڪٽڻ جو ڪم، ۴۰. اڻ وٺندڙ، بي سود، اجايون، ۴۱. معاملو، ۴۲. صراف جي، ۴۳. سڏ تي، ڪوٺ يا دعوت تي، مجلس ۾، ۴۴. خوش ٿو، سرھي ٿو، ۴۵. (ناٿو) ست جي عيوض ۾ وٺين.

۱۲

تُلُھو سَنُھو اَگَھئو، ڪِي جِي ڪِتائين،
تہ مَرڪئو مَتِئائين، صُبَاح وِچ سَرَتِئين.

۱۳

پَگُوئي پير، جَانَسِين رَتُو رَاس تِئي،
بُريءَ بِيڪاريءَ سين، هاري هَڏ مَ هير،
ڪَت ڪَتَنديون ڪير، نئين سين نِجائجي.

۱۴

پيرين ۽ پَانِين، اِيئن وڏو هِيئي ڪَانڏ،
وِيني اورِ آرَت سين، ڳچيءَ پايو پَانڏ،
تہ تَنهنجو وِڙوانڏ، ڪِتو وتو نہ تِئي.

(۱۵)

پيرنَ ڪانَ جَن پَانيو، تَن ڪَپائَتِين ڪَان،
تَنهنجو تَسئين مَٽي تَران، هِت تِيون ڏڪن ڏه سئين واريون.

۱. سادو يا بي ڊولو، ۲. عمدو، سهڻو، سٺو، ۳. قبول پئو، منظور ٿيو، ۴. ڪجهه، ٿورو، ۵. جيڪڏهن، ۶. هن ڪٿو، ۷. خوش ٿيو،
سرهي ٿيو، فخر ڪيو، ۸. بدلايائين يعني ٺاڻو ست جي عيوض ۾ ورتائين، ۹. سڀاڻي، ايندڙ ڏينهن تي، ۱۰. پر، ۱۱. سرتين، هڪ جيڏين،
سهيلين، ۱۲. پڳل ٿل يا پراڻو (چرخو يا ارٽ)، ۱۲. ڦيراء، هلاء، ۱۴. جيستائين، ۱۵. ڳاڙهو يا سهڻو (چرخو)، نئون چرخو، ۱۶.
(نهي) تيار يا مڪمل، ۱۷. ڀڄڙيءَ، بدجال، بدڪار، ۱۸. نڪميءَ، نڪمڻيءَ، ڪاهل يا سُست (عورت)، ۱۹. اي هاري، اي نادان، ۲۰.
جسم، بدن، ۲۱. هيراء، عادي ڪر، ۲۲. تون ڪتندي ره (پڳل ارٽ سين)، ۲۳. نئين ارٽ، ۲۴. خبر نامي، ۲۵. ارٽ هلائين، ۲۶.
ياڻ ڪرين يا وڌائي ڪرين، ۲۷. تو وڏوهيو، تو ناراض ڪيو، ۲۸. مڙس، پٽار، مالڪ، ۲۹. رهاڻ ڪر، دل وندراء، ۳۰. ڳچيءَ ۾، ۳۱.
ڪپڙي جو يلاند، ڪپڙو (ڳچيءَ پايو پاند = آڙي نيزاري ڪريو، عاجزي ڪريو)، ۳۲. اجايو، ضايع، ۳۳. ڪٽيل سٺ، ۳۴. خراب،
ضايع، ۳۵. ارٽ هلائڻ، ۳۶. (فائدو) سمجهيو، ۳۸. ڪاپائنتين کي، ست ڪتنڌڙ عورتن کي، ۳۸. ندامت، پشيماني، شرمساري، ۳۹. تي
سؤ ٽندن جي ڀيتي وارو ڪپڙو، ۴۰. تي، ۴۱. تراڙي، سامهڻيءَ، تراڙيءَ، ۴۲. ڪنڀن، ڊڄن، ۴۳. ڏه سؤ ٽندن جي ڀيتي سان ڪپڙي،
اوچي ڪپڙي.

۱۶

نَفِيءَ جِي نَاهِن سِين، پَهِي پِجِئَاُون،
 پِٽَا جِي پَانِئَن جَا، پِيَرِي پِگِئَاُون،
 هُو جو وُون هُئَن جُو، وِڊِي وِڌَاُون،
 اَسِين ۱۳ اُئون، اَتَرِ اَن نَه اُجَاهِي ۱۶.

۱۷

مَچُن پَاگَ پَر ڏِين، ڪَتُ ڪَبَنڊِي آءِ،
 جَڏِهين تَڏِهين ماءِ، پَرَن پِيَرَم واريون.

۱۸

چَاٽ رڪي چِت مِ، سَنُه هُو ڪِتو جَن،
 تَن جو صَرافَن، ڏُڪو داخِلُ نَه ڪِئو.

۱۹

مَحَبَتَ پَائِي مَن مِ، رَنڊا روڙڙا جَن،
 تَن جو صَرافَن، اَن تَوَرِئو اگَهَايو ۳۷.

۱. "لا الہ" (ڪوبه عبادت جي لائق نه آهي)، ۲. (پنهجي وجود جي) انڪار، ۳. (ڪجهه جو) پهو، پڙو يا پوئي، ۴. صاف ڪٽائون (قوندا قوندا ڪري)، ۵. (ڪجهه جي ست جي تندن ۾) ڳنڍيون يا ڳوڙها، ۶. خودي، آبي، ۷. ورائي، ست ڏيئي، ۸. ڪڍيائون، ۹. درخت، ۱۰. خوديء، هستيء، ۱۱. ڪٽي، ڪڍي، ۱۲. ڇڏيائون، ۱۳. اسين ۽ ائون = امنڪار، انانيت، خودي، ۱۴. اٿن ۾، (ان) جاء ۾، جتي عورتون اُرت جي ذريعي ڪجهه مان ست ٺاهينديون آهن، ۱۵. اُن کان، ۱۶. ادا ٿئي، ظاهر ٿئي، ۱۷. مٿان، ۱۸. پاڳ تي، بخت تي، نصيب تي، ۱۹. ڀروسو، زور، آسرو (پر ڏين = ڀروسو ڪرين، آسرو رکين، زور ڏين)، ۲۰. (ڪجهه) ڪٽڻ جو پورهيو ڪر، ۲۱. ڊڄندي، ڏڪندي، ڊب يا خوف ڪندي، ۲۲. اي ماء، اي امان، اي امڙ، ۲۳. واپس ٿيڻ، موٽيو وڃڻ، رد ٿيڻ، گهاٽي يا نقصان ۾ پون، ۲۴. چرخی يا اُرت (ڪٽڻ واريون)، ۲۵. بيائي، بغض، ڪدورت، ۲۶. دل، من، ۲۷. باريڪ، نفيس، سهڻو، سنو، ۲۸. ڪٽڻو، ۲۹. نائي يا دولت جي مناسبت جو ڌنڌو ڪندڙن چانديءَ يا سون جي پارڪن، سوداگرن، واپارين، ۳۰. ڏڪي يعني سير وزن جي اسي (۸۰) پاڳي جي برابر، تمام ٿورو، ۳۱. داخل نه ڪئو = قبول يامنظر نه ڪئو، ۳۲. پيار، قرب، سک، ۳۳. رکي، ۳۴. (ڪجهه جون) ڳنڍيون يا ڳوڙها، ۳۵. (تڪڙ ۾ ڪجهه جي ڏاڳن مان) لاتا، پتيا، کوهي جدا ڪڍا، (رَنڊا روڙڙا = تڪڙ ۾ سادو يا ٿلهو ست ڪٽڻو)، ۳۶. بنان تورن جي (بنان ڇڪاس يا تپاس جي)، ۳۷. قبول ڪئو.

۲۰

جي سَنهُو نَه سِڪِي، تَه مَرُ رَنڊايِي روڙي،
 سَتُ اُنهيءَ جو سَيِدُ چَئي، وِئا تَرَازِيءَ ٿوري،
 ٿُلهي ۽ ٿوري، ويچارِيءَ سين وڙ ٿئو.

۲۱

ڪو جو وَهَ ڪَپائِيَتِي، ڪَنبَن ۽ ڪَتَن،
 ڪَارِ سُوڊَ سَوَارِيُون، آتُ مَنجِيَهه اچَن،
 اُن جي سُونَهَن سَيِدُ چَئي، صَرَفَ ئي سِڪَن،
 اگَهَئا سَتَ سَنَدَن، پائي تَرَازِيءَ نَه ٿورِئا.

۲۲

سَتُ اُنهيَن جو سَفِرُو، جي پَرِ پِچائِي،
 آوازُ آرَتَ جو، سَآهَه نَه سُٺائِي،
 لڪايو لَطيف چَئي، ڪَنبِئو ڪَتائِي،
 جي مَآڻڪَ موٽائِي، توءُ مُلُهه مَهانگو اُن جو.

۱. جيڪڏهن. ۲. (ڪٽڻ) نٿي ڄاڻي، نٿو اچيس. ۳. پل، بيشڪ. ۴. ترازيءَ ۾، سامميءَ ۾، ۵. مايي، وزن ڪري، ۶. ٿلهي ۽ ٿوري = سادي ۽ گهٽ وزن واري ست هوندي به. ۷. نمائيءَ، مسڪين. ۸. مهرباني، نوازش. ۹. اهڙو. ۱۰. لاجار، ڪاڍو، سڪ، محبت. ۱۱. ڪاپائين ڪي، ڪاپي يعني سَتَ ڪٽڻ جي پورهئي ڪندڙن عورتن کي. ۱۲. ڊڄن، ڏڪن، ٽڙڪن. ۱۳. نفعي، فائدي. ۱۴. سويل، پريات جو. ۱۵. جاءِ جتي عورتون آرَتَ جي ذريعي سَتَ ڪٽن. ۱۶. سولهن لاءِ، سوييا لاءِ، حسن لاءِ. ۱۷. نائي ۽ دولت جي مناسبتا جو ڏندو ڪندڙ. سون ۽ چانديءَ جا پارکو، واپاري، سوداگر. ۱۸. واجهائين، اسڙڪن. ۱۹. قبول ٿيا، پسند پيا. ۲۰. انهن جا. ۲۱. وجهي. ۲۲. سٺو، قيمتي. ۲۳. لڪ ڇپ ۾، ڳجهه ڳوهر ۾. ۲۴. (ڪپهه) صاف ڪرائين. ۲۵. کڙڪو، جيڃاٽ. ۲۶. سامه کي، پسامه کي، جيءَ کي، جان کي. ۲۷. ٻڌائين. ۲۸. ڇپايو. ۲۹. جيڪڏهن. ۳۰. موتي، جواهر. ۳۱. واپس ڪن. ۳۲. تنهن هوندي به. ۳۳. بها، اکهه، قيمت. ۳۴. آڪرو، ڳرو. ۳۵. انهن (جي سَتَ).

۲۳

تَنْبَائِي تَاكِيدَ سِين، جَنْ پِجَايَو پَاءُ،
لَسِي تَنْدُ لَطِيفَ چَئِي، هَلِي تَنْ هَتَّان،
مَلَمَل مَنجَهَان مَاءُ، جِي سَكِيُون تَنْ سُونُ ڪُئو.

۲۴

ڪِي اوبِينِ عَرَبَ مِر، ڪِي ڪَابِلَ مَنجِهَ ڪَتَنِ،
سُتُ اُنِهِيَن جَو سَفِرُو، مَتِيُو مَائِڪَنِ،
قَادِرَ ڪِيَن ڪَدِيَن، تِيلِي هِي تِيلِي وارِيُون.

(۲۵)

سَچَنُ ڏَنُو جَنْ، تَنْ اَرَتَ اَوَلاڻِي چَڏَئَا،
مَتِي مُوَنَن هَتَّارَا، اڪِيُون ڏانِهَن پَرِيَن،
توڻِي ڪِيَن ڪَتَنِ، تَه بَه ڪَانڏُ اُن جَو ڪوڏِيُو.

(۲۶)

چَرڪو پَنهِنجِي چَتَ مِر، پِي پِيرِيُو جَنْ،
توڻِي ڪِيَن ڪَتَنِ، تَه بَه ڪَانڏُ اُن جَو ڪوڏِيُو.

۱. ڪپهه ڪي پڇن يعني دڙ ۽ مٽي ڪڍڻ لاءِ (پڻ کان) هٿن سان ذرا ذرا ڪرائي يا ڌار ڪرائي. ۲. خبرداريءَ، سڃيڻائيءَ. ۳. صاف ڪرايو. ۴. سير جو چوٽيون حصو (ڪپهه جو ٿورو مقدار). ۵. بنان ڳنڍين ۽ روڙن. ۶. ڏاڳو (سٺ جو). ۷. ٺهندي يا جڙندي وٺي. ۸. تن جي. ۹. هٿ سان. ۱۰. لسي ۽ سنهي ڪپڙي جي هڪ قسم، شيلر جي ڪپڙي (ململ منجهان = ململ جي ڪپڙي ٺاهڻ جي ڌنڌي مان). (ململ جي ٻي معنيٰ ٿيندي وري وري مهڻن يا صاف ڪرڻجي عمل). ۱۱. اي ماءُ، اي امان، اي امڙ. ۱۲. سون ڪٽو = سون حاصل ڪٽو. گهڻو ڀاڱو ڪمايو. ۱۳. ڦوري يا ڏيري ٺاهڻ لاءِ. سٺ ڪي اوبريءَ (سٺ ويڙهڻ جي اوزار) تي ويڙهين. ۱۴. عربستان جي ملڪ ۾ ۱۵. ڪجهه. ۱۶. افغانستان ۾ هڪ شهر جو نالو. ۱۷. ارٿ جي ذريعي ڪپهه مان سٺ ٺاهين. ۱۸. سٺو. قيمتي. ۱۹. وڪاڻو وڪرو ٿيو. ۲۰. ماڻڪن (سڄن موتين يا جواهرن) جي عيوض ۾ يعني قيمت ۾. ۲۱. وِس وارا، شاهوڪار، واپاري، سوداگر. ۲۲. ڌڪي. ۲۳. سادي (سٺ). ۲۴. محبوب. ۲۵. چرڇا. ۲۶. (هلائڻ) بند ڪري، اڪوڙي، اڪيلي. ۲۷. تي. ۲۸. ارٿ جي تري واري ڪاٺ جي تختي ۾ لڳل يا ڪٽل ٻن اڀرن ڪاٺين (جن تي ارٿ جو پائڻو بيٺل هوندو آهي). ۲۹. محبوبين. ۳۰. جيتوڻيڪ. ۳۱. پٿار، مڙس، خاوند، مالڪ. ۳۲. جاهيندڙ، شائق. ۳۳. چرڇو، ارٿ، ۳۴. دل، من، ۳۵. پو، ڊپ ۾، ۳۶. ڦيرايو، هلايو.

(۲۷)

جي ڪنبن ۽ ڪتن، اٺئي پهر آرٽ سين،
تن جو صرافن، ڦورو ڦولھئو ڪين ڪي.

(۲۸)

ڪاڻي مان ڪين ٿئو، جان پيرم پلي پٽ،
سڌ نه آيم ست جي، پاڻان موڙهئم مٽ،
اندر وهي اُبت، سڀيرين جي ڳالهڙي.

۲۹

پلي پايو پوڻيون، در در پيرا ڏي،
ڪا مون ڪٽائي، ڪا پائي آهيان.

(۳۰)

پوڻيون پايو پاند، در در پيرا ڏي،
ڪا پائي سڀڪا، ڪا مون ڪٽائي.

(۳۱)

پائي پاند ڪپاه، مون آتن سڀ نهاري،

۱. جيڪي. ۲. ڊڄن. ڏڪن. ٽڙڪن. ۳. آرٽ جي ذريعي ڪهه مان ست ٺاهين. ۴. اٺي پهر = سمورو يا سارو وقت. ۵. سوداگرن. شاهوڪارن. واپارين. ۶. (ست جو) ڏيرو، ويڙهو. ۷. (تپاس لاءِ) ڪوليو. ۸. ڪتن. ۹. ڪجهه به نه. ۱۰. جيتوڻيڪ. ۱۱. مون پيريو يعني آرٽ هلايو. ۱۲. جڳي. ۱۳. ريت. نموني (پليءَ پٽ = خبرداريءَ يا ڌيان سان). ۱۴. خبر. جان. ۱۵. مونڪي آئي. مونڪي ٻيڻي. ۱۶. ڏاڳي. ۱۷. ويتر. وڌيڪ. ۱۸. منهنجي موزهي يا منجهي وٺي. ۱۹. سمجهه. هوش. عقل. ۲۰. اندر. دل. ۲۱. هلي. ۲۲. اٺي. سمجهه کان ٻاهر. ۲۳. سيرين. محبوبين. ۲۴. بچار. تات. ياد. ۲۵. پلڻ. پاند. ۲۶. جهوليءَ. ۲۷. ڪٽو. (ڪهه جا بچيل يعني صاف تيل) بها. ٻڙا. ذرا. ۲۸. در در تي. گهر گهر جي دروازي تي. ۲۹. فيرا. چڪر. ۳۰. مون ڪي. ۳۱. ڪتن به مدد ڪري. ۳۲. ڪٽندڙ. ۳۳. پاند. ۳۴. ڪتن جون جايون. ۳۵. ڊونڊيا. جاڳيا.

ڪٿي ڪا نه پساھ، سرتيون وڃي ستيون.^۳

۳۲

ويون ڪنهن وڳهه تڙ، پيرا پڇي ماءُ،
آٿڻ مٽي اسري، آيس انين لاءِ،
تئان هٿ نه ڪا، آٿڻ ڪٽم جن سين.^{۱۳}

۳۳

ڪيڏانهن ڪٽڻ واريون، اولائين آرت،^{۱۸}
لڙجن لاکيڙين جون، پهريون مٽي پٽ،^{۲۲}
اوبڻ ۽ آرت، چڙي پيڻيون چپرڻ.^{۲۵}

۳۴

سي اڄ نه آٿڻ آيون، جني ڪٽو ڪالهه،^{۲۶}
آرت اڪلي مالهه، پوري ويون نجھرا.^{۲۷}

(۳۵)

ڪٽي ڪٽي ڪالهه، اڄ نه آٿڻ آيون،
آرت اڪلين مالهه، چرڪا چوري ويون.^{۳۳}

۱. ساھ، ڊمر (ڪٿي ڪا نه پساھ = ڪابه جيئري يا حيات نه آهي)، ۲. جيڏيون، ساھڙيون، ۳. آرامي ٿيون (قبرن ۾)، ۴. وگھ جي، ڏک جي، ۵. سبب، ۶. ملاقاتون، اڄ وڃ، ۷. ختم ڪري، بند ڪري، ۸. اي ماءُ، اي امڙ، ۹. جاء يا هنڌ، جتي عورتون آرت ذريعي ڪپھ مان ست ٺاهينديون آهن، ۱۰. تي، ۱۱. سري، رڙهي، ۱۲. اٿون آئي، ۱۳. تن مان، ۱۴. آٿڻ ۾، ۱۵. مون (ست) ڪٽيو، ۱۶. ڪٽي، ڪهڙي طرف، ۱۷. (انهن جا) اولائڻا، (هلڻ کان) بند ٿي وڻا، ۱۸. چرڪا، ۱۹. (مٽي ۾) لتڻن يا خراب ٿين، ۲۰. لکن جي مٽ يا برابر عورتن سھڻن يا خوبصورت عورتن، ۲۱. (صاف ٿيل ڪپھ جا) بها، ذرا، ٻڙا، مڇا، ۲۲. زمين، ڌرتيءَ، ۲۳. ست جي سوڌڻ يا ويڙھڻ جو اوزار، ۲۴. گھڙيون، ويون، ۲۵. ڇڄڻ ۾، جبلن ۾، ۲۶. اڄ کان هڪ ڏينهن اڳ، گذريل ڏينهن، ۲۷. آرت جي، ۲۸. کلي، ٽٽي، جدا ٿي، ۲۹. آرت جي پاندي کي ويڙھڻ لاءِ ڌور يا تند، ۳۰. بند ڪري، ۳۱. جهوپڙا، پنگا، گهر، آستان، ۳۲. چرڪا، ۳۳. ڪٽي.

۳۶

نہ سي وِوڻ وَڻنِ ۾، نہ سي ڪَٽارِ بُون،
پَسِئو بازارِ بُون، هِنئَڙو مُون لُون لَهي.

۳۷

جَنِي ڪَٽو ڪَالَهَ، سي پَٿان پِيئون مَامي،
جَنِي تَڪُ نہ مَالَهَ، سَرَهِيُون سي صَرافَ سين.

۳۸

تَڪُ وِنگِي وَرَ گَهَڻا، ڪَٽان ڪُڇاڙو،
ڪَٽِي مَٿان ڪِيترو، آڻِيان اُڏارو،
جِي وَرَ ڏي وارو، تَه سُونَهان سَرَتِيَن وِجَ ۾.

۳۹

ڪَٽِي مَٿي آيون، ڪَري تَنڊُ تِيَارُ،
اُٿلَ اوڏاهين تِي، جِيڏانهن پَرِيَن پَارُ،
ڪَٽِي تِي قَرارُ، مَنجَهان پورِهڻي پَرِيو.

۱. ڪپهه پيدا ڪندڙ ٻوٽا، ۲. جهنگ، ٻنن، ۳. ست ڪتندڙ عورتون، ڪاپائينون، ۴. ڏسڻو، ۵. جايون يا دڪان، جتي ست جو واپار هلندو هو. ۶. هنيون، دل، ۷. منهنجو، ۸. لون جيئن يا وانگر، ۹. ڳري، ۱۰. (ڪپهه مان) سَٽ ٺاهيو، ۱۱. اڄ کان هڪ ڏينهن اڳ، ۱۲. پاڻ، خود، ۱۳. مامي ۾، مونجهاري ۾، فڪر يا ڳڻتي ۾، ۱۴. جن کي، ۱۵. لوهه جي سنهي شيخ، جنهن تي ست جو ڍيرو هلندو آهي، ۱۶. اُرت جي پاندي کي ويڙهن لاءِ ڏور يا تند (تڪ عمالنه = اُرت جو سامان)، ۱۷. خوش، راضي، ۱۸. سوداگر، واپاري، ۱۹. ڏنگي، ۲۰. وڪڙ، ٻيڇ، ۲۱. ڇا، ۲۲. ڪٽڻ جي مزدوري، ڪٽڻ جي پورهي، ۲۳. تان، ۲۴. اوڏر يا قرض تي، ۲۵. جيڪڏهن، ۲۶. ڪانڌ، پٿار، مڙس، مالڪ، ۲۷. وجهه (وارو ڏي = مهرباني يا پلائي ڪري، وڙ ڪري، يا ڳ پلو ڪري)، ۲۸. مرڪان، فخرڪريان، ۲۹. جيڏين، سهلين، ۳۰. ڪٽي کي، (ڪپهه مان) ڪٽيل ست کي، ۳۱. مٿي، (نائي تي) وڪرو ڪري، ۳۲. ست جي تند يعني ڏاڳو، سَٽ، ۳۳. موجود، مڪمل، پورو، بي عيب، ۳۴. تورڻ ۾ وزن جي هڪ پاسي جي واڌ يا سرسي، لاڙو گوراڻ، ۳۵. پرينءَ جو، محبوب جو، ۳۶. راز، حمايت، طرفداري، ۳۷. آرام، سک، فرحت، ۳۸. محنت، (ست ڪٽڻ جي) ڪم، ڌنڌي، ۳۹. حاصل ڪڍو.

۴۰.

ڪٿم سڀ ڄمار، تہ پاندي پوري نہ ٿئي،
جيئي مون پٽار، جو ڪوئي ڏيندم ڪپڙا.

۴۱

چرڪوڙي نہ چس، پيربان پيرئو نہ پري،
مون کي ماري مس، ڪٽائينديون ڪيترو.

۴۲

تاجي تورئائون، نہ عيب نڪتا اڳيان،
ڪوئي ڪاپائين کي، پر ۲۱ ۲۵ پڇيائون،
اگلي آئون، مون کان پڙا پڳا نہ ٿئا.

۴۳

پربان سندي هنج ۲۸ ۲۶، سٽي جا پئي،
سا ڪوھ پڇي رات کي، تہ ڪيتري ڳئي.

وائي ۱

۳۵

ڪا هينين سين لاءِ پوري، ڪا هينين سين لاءِ،

۱. مون (ست) ڪٿو، ۲. سڄي، سموري، ۳. عمر، حياتي، زندگي، ۴. ٽڪ (لوه جي سنهي شيخ جنهن تي ست ويڙهو آهي) تي ويڙهيل ست يعني ڪڇي ڏاڳي جي ڏيري، ۵. مڪمل، راس (پاندي پوري نہ ٿئي = خرچ جو پوراٿو نہ ٿئي يعني ڪمائي گهٽ خرچ گهڻو)، ۶. شال جيئرو يا حيات مڇي، ۷. منهنجو، ۸. مڙس، ڪانڌ، ور، ۹. سڏي، گهرائي، ۱۰. مون کي ڏيندو، ۱۱. چرخو، ارت، ۱۲. مزو، ۱۳. فيرايان، هلايان، ۱۴. مس ۾، لڄ يا شرم ۾ (ماري مس = لڄي يا شرمسار ڪري)، ۱۵. اثاوت جي اڏي يعني آڏائي ۾ پڪيڙيل تنڊن جو ڊگهو پتو تاجيءَ جي پتي ۾ پيل سٺ، ۱۶. (ساهميءَ ۾) وزن ڪٽائون، ڇاڇيائون، تپاس ڪٽائون، ۱۷. اوڻايون، نقص، سٽر، ۱۸. ظاهر ٿيا، ۱۹. روپرو، سامهون، ۲۰. ست ڪٽندڙن عورتن يعني ڪاتارين، ۲۱. پنهنجي منهن، اڪيلو، گجهه ڳوھ، ۲۲. پڇا ڳاچا يا سوال جواب ڪٽائون، ۲۳. بري، بچڙي، ڪري، مڏي، کنهڪار، ۲۴. گنديون، ڳوڙها، ۲۵. روڙيا، ڪوهيا، چني جدا يا ڌار، ۲۶. محبوب، ۲۷. جي، ۲۸. جهوليءَ، ۲۹. ننڊ يا آرام جي حالت ۾، ۳۰. چو، ۳۱. معلوم ڪري، ۳۲. بابت، متعلق، ۳۳. گذري، ۳۴. دل، ۳۵. هٽاءِ، ۳۶. اي پوري، اي موکي.

پَهِيُون تَنهِنجُون جِهَرَڪِن جَهَتِيُون،^۲ پِيُون اُڏايُون^۴ واءِ،^۵
 اَرَتُ پَسِي اوجَهَرِين،^۷ توکي سُمَهَرُ^۹ آيو ساءِ،^{۱۰}
 سَنجھي سُمَهِين صُبَح سُمَهِين،^{۱۱} وَهِي سَپِ وَهِيَاءِ،^{۱۲}
 جَڙَ جَنِي جِي جَانِ^{۱۴} مِ، سِي لوچَن لالَ لاءِ،^{۱۵}
 تُنَبَائِي تَاڪِيَدَ سِين،^{۱۷} جَن پِجايو پاءِ،^{۱۸}
 لَسِي تَنَدُ لَطِيْفُ چَئي، هَلي تَن هَڻان.

واڻي ۲

ڪوئي^{۱۸} ڏونگرُ ڏورِبان،^{۱۹} ڪوئي جَبَلُ جَهَاڳِيَان،^{۲۰}
 پَهچان وو پَهچان شَالِ پَرِينِ^{۲۱} ڪي،^{۲۲}
 يَڳو پِيرِيَان نَه پيري،^{۲۴} چَرَڪي لَڳَڙي ڪا،^{۲۵}
 وَاڏِي وِنگو وَاڻِيُو،^{۲۶} ماءُ مُنَهِنجَڙي لاءِ.

واڻي ۳

اُئون جاوِيندَڙي پَارِ پَرِينِ جِي،^{۲۳} مون کي آيل جَهَلُ مَ پاءِ،^{۲۴}
 جَهَلُون پَلُون پَائِيِين،^{۲۵} پاڻان مَتَ نَه آچِيِين مَاءِ،^{۲۶}
 وِئو بَاروچو نِڪِري،^{۲۷} مون کي سُوَرُ چڪائي ساءِ،^{۲۸}
 مُنَهِنجَا ڪَمَ ڪَرِيمَ تِي،^{۲۹} رِيبِي تان مَ رَهَاءِ.

۱. (ڪپھ جا صاف تيل) پها، ذرا، ٻڙا، ۲. واحد جهرڪي = هڪ قسم جي ننڍڙي پڪيءَ جي مادي، ۳. جهيون، ڪيون، ۴. غائب يا گم ڪيون، ۵. هوا، واج، ۶. چرخو، ۷. ڏسي، ۸. (ننڍ جي سبب) جهوتا ڪاڻين، پنڪيون ڪاڻين، ۹. سمهن مان، ننڍ مان، ۱۰. مزو، لطف، سواد، ۱۱. عمر، جمار، حياتي، ۱۲. توکان وهي يعني هلي وئي، گذري وئي، ۱۳. (محبت جي) ڪلي، ميخ، ۱۴. سرير، جيءَ، ۱۵. بي آرام يا بي قرار ٿيڻ، پريشان ٿيڻ، ۱۶. ڪپھ کي پڇائڻ يعني صاف ڪرائڻ لاءِ ذرا ذرا ڪري، ۱۷. خبرداريءَ، ڌيان، ۱۸. ڪهڙو به (ڏکڻو)، ۱۹. جبل، ۲۰. جهاڳيان، ووڙيان، ڍونڍيان، ۲۱. رसान، ۲۲. خدا ڪري، ۲۳. محبوبين، ۲۴. پيگل يا ٽٽل (پراڻو) چرخو، ۲۵. هلايان، فيرايان، ۲۶. چرڪي کي، چرخي کي، ۲۷. ڪهڙيءَ ڳالهه جو اثر ٿيو، ۲۸. ڪاٺ جي سامان ٺاهيندڙ، ڊڪن، ۲۹. ڏنگو، خراب، ۳۰. ٺاهيو، ۳۱. اي ماءُ، اي امڙ، ۳۲. منهنجي، ۳۳. طرف، پاسي، ۳۴. اي آيل، اي امڙ، ۳۵. پل، روڪ، ۳۶. نه، ۳۷. وجهه، ۳۸. يان، خود، ۳۹. صلاح، نصيحت، هدايت، ۴۰. مونکي آڻيڻ، مونکي ڏيڻ، ۴۱. بروج يا بلوچ (سسئيءَ جي محبوب پنهنجاءَ جي قبيلي جو نالو)، ۴۲. سور جو، درد جو، ۴۳. فريب ڏيڻ، دوکو ڏيڻ، دولاڻ ڪري.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر رپ

داستان پهریون

۱

گُونْدَرَ کُئُو غَرْقُ، مَاءَ مُنْهِنَجُو جِنْدَزُو،
ڏوکھوئِن مَرڪُ، مَتِي سَڳَرِ پِنْدَزَا.

۲

گُونْدَرَ گُڏِيَّاس، صِحتَ نِيَزَمِ سَجَڻِي،
مَادَرِ مَڙِيَّاس، ڦُوڙائي پَرِيَن جِي.

۳

گُونْدَرَ هَتَ نَ پِيرَ، وَرَهَ مَنجِهِيَن وَهَڻُو،
کُڙِهَ ۾ ڦُڙَارُون ڪَري، سُوَرَن لَآيَا سِيرَ،
مُون جِيئن گَهاري ڪيرَ، هِيڪَلي رَءِ سَجَڻِي.

۴

گُونْدَرَ وڏو پيڇُ، مَاءَ مُنْهِنَجِي جِيءَ ڪِي،

۱. غم اندوه، فڪر، ۲. ويچار ۾ گر يا غلطان يا ٻڌل، بي حال، ناس. ۳. اي ماء، اي امڙ، اي مادر، ۴. جان، جيء، سرير، ۵. ڏکون
ڪي، ڏک يا غم جي ستايل عورتن کي، ۶. لائق، مناسب، زيبا، وڻندڙ، ۷. تي، ۸. واٽ، رستي، ۹. پنڌ، اڄ وڃ، ۱۰. مونڪي پاڻ سان
کڏي يا شامل ڪري مڪ ڪري ڇڏيو يعني ائون سراپا گوندر تي پئي آهيان، ۱۱. تندرستي، سڪهائي، چڱيلائي، ۱۲. منهنجي نيشي ويا،
منهنجي ڪٿي يا وٺي وٺا، ۱۳. سڄڻ، محبوب، ۱۴. اي مادر، ۱۵. ائون ماري آهيان، ائون تباها يا برباد ڪئي آهيان، ۱۶. فراق، جدائيء،
۱۷. محبوبين، ۱۸. گوندر کي، ۱۹. هت نه پير = جسم يا مادو نه آهي، ۲۰. جدائيء جو غم يا درد، ۲۱. اندر ۾، دل ۾، ۲۲. وهندڙ،
ويٺل، رهندڙ، موجود، ۲۳. بدن، سرير، جسم، جان، دل، ۲۴. صفون، لانيون، ۲۵. ڏکڻ، دردن، غمن، ۲۶. ڪٿا، ۲۷. رستا، واٽون،
گس، ۲۸. وانگر، ۲۹. گذاري، رهي، ۳۰. اڪيلي، ۳۱. کان سواءِ، ۳۲. سڄڻ، ۳۳. ور، وڪڙ، ۳۴. اي ماء، اي امان، ۳۵. جان.

ڏکڻيَ جو ڏيڇُ، رُوئڻ رت پرينَ لِيءُ.

۵

گُونڊَر وڏو وِرُ، مُونَ کي مُونَ پرينَ جي،
اچي دوستَ ڌر، مَٿي مُنِيءَ هَٿَڙا.

۶

اُنِي جِيئَن مَورَن، اوڀرَ وَلَهَارَن ۾،
سَا پَرِ گُونڊَر ڪَن، جُه ڦوڙايو سَجَڻين.

۷

لائي جو وِٽا، سو مَنجِهِيَن ٿو مَچَ پَري،
سو اُجَهامي ڪِئا، جَنهَن سَورِيندَل سَپَرِين.

۸

ڪَهڻ تَه ڪَچائي، سَورَن سَانڊِيَن سَٿِرا،
اِچا تَه آئي، ڏيلَ مُنِهِنجي ڏک سِين.

۹

اُپَرِئام اَنگُور، سَٽي سَپِيرِين جَا،

۱. ڏکڻ يا ڏک جي سنڀال عورتن. درد جي سنڀال عورتن. ۲. شاديءَ جي وقت ڪنوار کي ماڻهن يا ساهرن کان مليل ڪپڙا، زيور وغيره. ڏاج، بخشش، دان. ۳. رت رڻ = اکين مان رت جا ڳوڙها وهائڻ. زاروزار رڻ. ۴. محبوبين، سڄڻن، سڀرين. ۵. لاءِ، واسطي. ۶. غم، اندوه، فڪر. ۷. ياتو، ۸. بيچ، وڪڙ، ونڪ. ۹. منهنجي. ۱۰. اي دوست، اي يار، اي محبوب. ۱۱. رک، ۱۲. مٿي تي، سر تي. ۱۳. مٿيءَ جي، مصيبت جي ماريل جي (هٿڙا ڌر = سار لهه، پر گهور لهه، واهر ڪر، مدد ڪر، حفاظت يا بچاءُ ڪر). ۱۴. مينهن يا برسات جي وسڻ سان. ۱۵. جهڙيءَ طرح. ۱۶. اڀرن، چمن، پيدا ٿيڻ. ۱۷. وڻن جا پوٽا، گاهه جا سلا. ۱۸. چراگاهن، گاهه ۽ وڻڪار وارن ميدانن يا زمين. ۱۹. ڪار، هلت. ۲۰. جڏهن، جيڪڏهن. ۲۱. جدائي ڪئي، وڇوڙو ڏنو. ۲۲. سڄڻ، ۲۳. لڳائي، ڏيئي. ۲۴. اندر ۾، دل ۾، ۲۵. (عشق جي) باهر، آڳ. ۲۶. ڏکي، جلي. ۲۷. وسامي، ختر ٿئي. ۲۸. ڪيئن، ڪهڙيءَ طرح. ۲۹. جنهن ۾، ۳۰. (ڪالڻيون) سوريٺڙ يعني جهنڊڙ يا جهوڪيندڙ. ۳۱. سلڻ، پڌائڻ، اظهار ڪرڻ. ۳۲. بي عقلي، بيوقوفِي، ڪچو ڪر، ڏوهه جهڙو ڪم. ۳۳. لڪائڻ، نه ظاهر ڪرڻ. ۳۴. سولا، آسان. ۳۵. هاڻ تہ، هينئر تہ، ۳۶. واسطو يا شروعات (تي آهي)، ۳۷. ڏيل جي = جسم يا بدن جي. ۳۸. مون ۾ يعني منهنجي دل ۾ اڀرڻا، سرڻا يا پيدا ٿا. ۳۹. سلا يا گونج (سورن جا). ۴۰. ننڊ ۾، سمهن واريءَ حالت ۾.

گایو گایو سور، لُچئو لوچئو اُتیان.

۱۰

گَرِبُن مَ گَرَهِيَج، روئي کج مَ پَنڌرا،
تَن سوراڻي سَهِيَج، جَان لاهيندڙ کولهيَن.

۱۱

گَرَه مَ گُجھو رو، پَنڌر وَجھ مَ پَرِيڙي،
سورن سِير هو، هِينئڙا کُم کَن جِيئن.

۱۲

لاه مَ پَچاران، سَک مَ سُمَه جِنڌڙا،
کَر جهوري کيئان، کَالهُوئَا اُچ گَهِي.

۱۳

جهوري جَهجَن جَهان، مُون جَنِي جو نَه لَهي،
آيل اِيئن مَ پَيان، تَه ائون جِيئَندي اُن ري.

۱۴

جَهجي جَهان کَري، مَان نَه اچي مُون هِنين،

۱. سهيو، برداشت ڪيو. ۲. بار بار پئي سھان. ۳. عذاب، تڪليفون. ۴. ڦٽڪڻو، پاسا ورايو. ۵. ڳوليو، ڏونديو، تلاش ڪڻو. ۶. ڳرين ۾، گلن ۾، گهٽين ۾، ۷. نه. ۸. سلج، ٻڌائج، بيان ڪج. ۹. اکين مان لڙڪ يا ڳوڙها وهائي. ۱۰. ظاهر (سورن کي). ۱۱. تيسٽائين. ۱۲. سور، ڏک. ۱۳. برداشت ڪج، پوئج (نه ٻڌائج)، ۱۴. جيستئين. ۱۵. (سورن کي) هٽائيندڙ، دور ڪندڙ، ختم ڪندڙ. ۱۶. ڏسين، لپين. ۱۷. ٻڌاء، بيان ڪر. ۱۸. لڪ ڇپ ۾، گجه ڳوهر ۾. ۱۹. اکين مان پاڻي وهاء. ۲۰. محبت، بريت. ۲۱. سورن ۾. ۲۲. مضبوط. ۲۳. جڙهالو، ٻاجهڙ، پريور. ۲۴. هونج، ٿي. ۲۵. اي هينڙا، اي هنيان، اي دل. ۲۶. ڪم جي ڀيڻ جي، پاڻيءَ ۾ ٿيندڙ ناڙي (کوٽيءَ) جي ڦر يا ڦل جي. ۲۷. دائن، وانگر. ۲۸. وسار، ختم ڪر. ۲۹. انهن جي. ۳۰. سڪ سان، آرام سان. ۳۱. اي جندڙا، اي جند، اي جان، اي دل. ۳۲. ڳڻتي، فڪر، اون. ۳۳. انهنجي. ۳۴. ڪالھوڪي ڏينهن کان، گذريل ڏينهن کان. ۳۵. ڳارائو، غم. ۳۶. روج راڙو. ۳۷. مونکي. ۳۸. اي آيل، اي امڙ، اي جيجل. ۳۹. سمجهه، گمان ڪر. ۴۰. جيئري يا زندهه رهندي. ۴۱. کان سواءِ ۴۲. ڳري، ۴۳. آرام، صبر، ۴۴. منهنجي، ۴۵. هٿين کي.

سَڄَن سِي سَارِي، هُو جَنِي جو هيَرئون.

۱۵

جَاءَ نَه سَڄو ڏينهن، هِنِيُون اوني وَڳَ جِيئن،
مُون پُريان سين نِينهن، چَنڻ ڪَارڻ نَه ڪِئو.

۱۶

پَل پَل ٿي پَلِيانس، پَلڪُ نَه رهي پرينءَ ري،
جَنهن جهوريءَ کان جَهليانس، جَهڄئو تنهن جهوريءَ پئي.

۱۷

ڪَڪَر مَنجِهه ڪِيَار، جُهڙ نيٽئون نَه لهي،
رات مَنهنجي رُوحِ مِ، اُٺا پرين اُپَار،
آءُ سَڄَن لَهه سَار، ورهه ويڙهي آهيان.

۱۸

مُون مَنجِهين مينهن، ڪوهه ڪَربنديس ڪَڪرين،
سَرَڪو سارو ڏينهن، مُون پريان جو نَه لهي.

۱. محبوب، پرين، ۲. سنڀالي، ياد ڪري، ۳. هيريل، هيريل، پيارو، ۴. (هڪ) جاء يا هنڌ تي، آرام ۾، قرار ۾، ۵. دل، من، ۶. اٿن جي، ۷. ولر، ڌڻ، ۸. وانگر، ۹. پرينءَ، ۱۰. محبت، عشق، ۱۱. نوزن، ۱۲. لاءِ، واسطي، ۱۳. هر هر، هر گهڙيءَ، ۱۴. آئون ان (هنين) کي بلبلان يا روڪيان، ۱۵. ڌري ساعت، ٿورو وقت، ۱۶. ترسي، رڪجي، جهلجي، ۱۷. کان سواءِ، ۱۸. ڳڻتيءَ، اندوه، فڪر، ۱۹. آئون ان کي جهليان يا بلبان، ۲۰. ڳريو، بي حال ٿيو، رويو رويو، ۲۱. جهوريءَ ۾، ۲۲. بادل، اُڀر، ۲۳. ۾، ۲۴. نراڙ، پيشانيءَ، مٿي، ۲۵. آڪر، مينگهه، ۲۶. نيشن يا اکين مان، ۲۷. ختم ٿي، ۲۸. دل، ۲۹. وسڻا، برسات، ياد يثا، ۳۰. تمام گهڻو، بي حد، ۳۱. سڄن، ۳۲. سنڀال، خبر، ۳۳. برهه، فراق، عشق، ۳۴. وڪوڙي، قابو يا سوکهي ڪئي، ۳۵. منهنجي، ۳۶. اندر ۾، ۳۷. برسات، ۳۸. ڇا، ۳۹. آئون ڪنديس، ۴۰. ڪڪرن کي، ۴۱. جهڙ، (غمر هو) غبار، ۴۲. مون تان، منهنجي مٿان، ۴۳. پرينءَ.

۱۹

سَڄڻ سَنپِرَڙَام، پِيَمِ ڪَر ڪَپَارِ مِ،
جِهَڙِي تَهَڙِي حَالِ سِين، پِرِين نَه وَسَرِڙَامِ،
هَرِڙَا هَت تِڙَام، نِيئَنئون نِيرُ وَهِي.

۲۰

سُتِي سَنپِرِڙوم، ڪوڳڻ ٻاروچَن جو،
ڪَنڌِ وَهَڙو پِنُو، هَرِڙو هَت تِڙوم،
سَڄڻ يادِ پِئوم، جَاڙ جِيَان ٿِي جِيڏِيُون.

۲۱

سَنپِرِڙو جِيَان، ڳالهيُون پِرِيم تَنهنجُون،
ڳڻ ڪِيَتِرا ڳِڙِيَان، ٿورَن مَڻو نَاه ڪو.

۲۲

جُ سِي سَنپِرَجَن، سُهَ جَن سِين اورِبان،
لُنَ لُنَ هِيَتِ وَجَن، رِڳُون رَباَن جِيئَن.

۱. محبوب، پرين، ۲. مون سنڀالڻا، مون ياد ڪڻا، ۳. مونڪي پيئي، ۴. ڪل، يادگيري، خبر، ۵. مٿي، دماغ، ۶. حالت، ۷. مونڪي، وسرڻا، مون کان دل تان لهي وڌا، ۸. آلا، پتل، ۹. منهنجا ٿڌا، ۱۰. نيشن مان، اکين مان، ۱۱. پاڻي، لڙڪ، ڳوڙها، ۱۲. سمهندي، سمهن جي حالت ۾، بستري تي ليٽن وقت، ۱۳. مون سنڀاليو، مون ياد ڪيو، ۱۴. ڀلائي، مهرباني، احسان، ٿورو، ۱۵. ٻروچن، بلوچن، اصطلاحي معنيٰ محبوبن، سٺيءَ جي محبوب پنهنجيءَ ان جي ڀائرن يا ماڻهن، جيڪي بلوچ قوم جا هئا، ۱۶. ڪنڌ يعني مٿي يا سر جي هيٺان، ۱۷. تڪيو، سرائو، طول، ۱۸. آلو ٿو (اکين مان لڙڪن وهڻ ڪري)، ۱۹. منهنجو ٿو، ۲۰. مونڪي پڻو، ۲۱. اڃايو، بي فائدي، ۲۲. جيئري يا زندهه رهڻ، ۲۳. اي جيڏيون، اي اديون، ۲۴. ياد ڪرڻو، ۲۵. سخن، قول، گفتا، ۲۶. اي منهنجا پرين، ۲۷. شمار ڪريان، ۲۸. ٿورن جو، مهربانين جو، ۲۹. ڇهه، حد، انت، ۳۰. جڏهن، جيڪڏهن، ۳۱. ياد يون، ۳۲. سُر، تڪليفون، ۳۳. سليان، بيان ڪريان، ۳۴. لُنَ لُنَ = (بدن جي) وار وار، ۳۵. آواز يا آلاپون ڪن، ۳۶. نسون، نبضون، نارون، ۳۷. سرون (جي تندن)، ۳۸. وانگر.

۲۳

چَٽَر رَهِي نَه چِٽُ، ويٺُنِ واڳِئو نَه رَهِي،
رئيءَ لَتَجِي نِتُ، هَنيُونِ واٽَ ورگهه جِيئَن.

۲۴

چوري چوري چِٽُ، جَانِ نِي وَهائيءَ نِڪَرانِ،
نِيئَنهُنَ ڪُرائِي نِتُ، پَرِيانَ سَندي پيرَم.

۲۵

چِيٽَارِئو چُوندياسِ، ڳالهيُونِ ڪي سَجَٿينِ،
جُهَ مُقَابِلِ ٿِياسِ، تَه سَپِي وَجَنِمَ وَسَري.

(۲۶)

چِيٽَارِئانِ چُٽِڪَنِ، سَنِيَارِيانِ صَحِي،
اَندرُ رُوحَ رَهِي، مُونَ ڪي صُورَتَ سَپِيرِنَ جِي.

۱. چتر سان. چٽ سان. حرفت سان. ڌٿار سان. ريهن يا ريبڻ سان. ۲. ترسي. رُڪجي. جهلجي. ۳. دل. من. ۴. ويٺن سان. ۵. ٻڌو. جڪڙو. ۶. رئي سان. دڙ يا مٽيءَ سان. ۷. پرڇي. ميرو ٿئي. ۸. هر دم. هر وقت. ۹. دل. ۱۰. واٽ يا رستي تي بيٺل. ۱۱. وڻ. ۱۲. جهڙيءَ طرح. ۱۳. پريائي. ريجهائي. ۱۴. جنهن صورت ۾. ۱۵. رات. ۱۶. وهائيءَ جي وقت. گذرڻ جي مهل (تي وهائيءَ = پريات جي مهل. فجر جي مهل). ۱۷. (گهر کان) ٻاهر وڃان. ۱۸. عشق. محبت. ۱۹. ڏکڻي. ايڏائي. ۲۰. پرينءَ. سڄڻ. ۲۱. جي. ۲۲. رستي. کس. واٽ. ۲۳. سارڻو. سنيالڻو. ياد ڪرڻو. ۲۴. آئون چونديس. آئون ٻڌائينديس. ۲۵. حال احوال. ۲۶. سڄڻ. ۲۷. جڏهين. ۲۸. روبرو. سامهون. ۲۹. ٿيس. آئون ٿي. ۳۰. مونکي وڃن. ۳۱. دل تان لهي. ۳۲. چيٽ تي اُٿيان. ڌيان تي. ۳۳. ياد يون. هُن. ۳۴. آئون انهن کي سنياليان يا ياد ڪريان. ۳۵. جڳيءَ طرح. برابر.

۲۷

چِيَتَارِيَان چُڙِڪَن، وَسَارِيَان نَه وري،
ويشروتارِ ڏُڪَن، سَجَن يَگِي هَڏُ جِيئن.

۲۸

ڏُڪِي نَه ڏُڪُويو، هِينئَڙو پَرِيَان ڪَڏِهِيَن،
سُڪَن جَان پئو، تَان ڦُورايو سَجَنئين.

وائي ۱

جَنو نَوازي ڏَڏَ، آسَرَ لاهِه مَ اُن جِي،
اوڏايَان اوڏو گَهَڙُو، ڪَهَڙا ڪَرِين سَڏَ،
ويهُه داتا جِي دَر تي، لَنگَهَا لاهي لَڏَ،
اگَلَن ڪِي اوڏو وِهي، گَندا ڪَري گَڏَ،
ڪَهَڙا جَڏَ جَڏوئين، جُودَ مَهِندان جَڏَ،
اڳئَان عَجِيبن جِي، مُشُڪُلُ ڪِينهي مَڏَ،
آدَمُ تَنان خَلَقِيئو، هُوَ جَا ڪَجي مَنجَهان ڪَڏَ،
سَمِي سِيئي سِيئَ ڪَئا، هيٺا جَن جَا هَڏَ،

۱. ساريان، سنڀاليان. ۲. ياد يون، هرن. ۳. انهن کي وساريان يا دل تان لاهيان. ۴. (ڪجهه پر) حاصل ٿئي يا ملي. ۵. هميشه، هر وقت. ۶. ڏک يا سوز ڪن. ۷. پرين، محبوب. ۸. پيڪل، ۹. هڏو، عضو (بدن جو). ۱۰. جهڙيءَ طرح (ڏکوني يا سوز ڪري). ۱۱. ڏک سان. ۱۲. ايڏايو. ۱۳. هنيون، دل. ۱۴. پرين. ۱۵. سڪن پر، آرام پر، جين پر، راحت پر. ۱۶. جنهن وقت. ۱۷. تنهن وقت. ۱۸. جدائي ڪئي. ۱۹. وڇوڙو وڌو. ۲۰. سڃڻ. ۲۱. جيڪو. ۲۲. سرفراز ڪري، سرخرو ڪري، ورسائي. ۲۳. اڻ ڄاڻ، بي هنر، جٽ. ۲۴. آسرو. ۲۵. اوڏايان اوڏو = ويجهي کان ويجهو. قريب کان. قريب تر. ۲۶. ڇا جي لاءِ. ۲۷. ڏانهن، پڪارون، التجائون، سوال. ۲۸. سخيءَ. ۲۹. (ڪهر جي) دروازي تي. ۳۰. اي لنگها، اي مڱها، اي مڱهار، اي پينو فقير. ۳۱. لڏو، سارو سامان. ۳۲. گڏن، ڀڃڻ، ڪڍڻ، ڪڍڻ، ڪڍڻ، ڪڍڻ. ۳۳. شامل. ۳۴. جڏا ڪم، خراب يا بُرا ڪم. ۳۵. تون رئين. ۳۶. جود جي يا سخا جي يعني سخيءَ جي. ۳۷. اڳيان، سامهون. ۳۸. اي جڏا، اي پڪار، اي بدافعال. ۳۹. ڏکڻا، تڪليف ڏيندڙ. ۴۰. مڏيون، مال اسباب، سامان، وڏا ڪم. ۴۱. حضرت آدم عليه السلام (پهرئين پيغمبر جو نالو). انسان. ۴۲. تنهن مان، ان مان. ۴۳. پيدا ٿيو. ۴۴. ڪوتجي. ۴۵. زمين پر ڪوئيل اونهون پوري يا پور يا خال (جا ڪجي منجهان ڪڏ = مٿي). ۴۶. ڄام تماچي، جيڪو ”سمان“ خاندان مان هو ۽ سنڌ جو حاڪم هو. ۴۷. ماڻ، عزيز. ۴۸. ڪمزور. ۴۹. بدن جا عضوا، جسر.

سَانِگِيَنَ جِي سَيِدُ چَئي، جَامَ پَرَتِي لَدَ،
 جِيءُ جِيءُ تَمَاجِي ڪَري، سُوئُو نوريءَ سَدَ،
 ادا اِنهيءَ پارَ جا، موڙي اچو مَدَ،
 غافلي ڪُفيري، ايڪَ نَه سُوئيءَ سَدَ،
 هُوَ جُنِبُا جَابانَ ڏي، تُون سُو سَاهِيَن هَدَ.

واڻي ۲

سَرَتِيُون سُوئِيُون، سَارِيَان پيرِ پَانهنجو،
 جاڳو اڪُوئِيُون،
 لَلاڻِيءَ جِي لَوءَ ۾، سَارِي راتِ سِيُون،
 توبَهه آهي تَن ڪان، هَتان جِي ٿِيُون،
 مُون ڪي ڏيَن نَه مَنهن ۾، جِي مُون ڪَالَه ڪِيُون*،
 هِنَدَ نَه آهي هيڪڙي، مِيَمَن جو هِنِيُون،
 ڪوهه ڪَرِيبو تَن ڪي، جَنِي مَنجَهه ڪِيُون،
 حُسنُ راهومَن جو، مَنهنجو آهه مِيُون،
 مَنهنجا ڪَم ڪَرِيَمَ تي، پُٽا ڪَن پِيُون،
 اَرَتو اوتَن سَڪِيُون، عَادَتَ اڪُوئِيُون.

۱. هڪ هنڌ کان لڏي ٻي هنڌ ڏانهن ويندڙن، سڄهه تي گذارو ڪندڙن، مسافرن، پرديسين، مارو ماڻهن. ۲. اي چام، اي سردار (هتي مراد چام تماچي آهي، جيڪو ”سمان“ گهراڻي جو هو ۽ سنڌ جو هو ۽ سنڌ جو حاڪم ٿي رهيو جنهن جو هڪ مهاڻي ذات جي عورت نالي ”نوري“ سان عشق ٿيو)، ۳. توکي پرڻي، توکي سپرد ٿي، تنهنجي حوالي ٿي، ۴. (مهاڻا قوم جو) آل عيال، گهر بار، ۵. سڌ جي جواب ۾ ڪم ايندڙ ادب جو لفظ، ۶. ٻڌڻو، ۷. نوريءَ جا، ۸. آواز، پڪارون، ۹. اي ادا، اي پاڻرو، ۱۰. طرف، پاسي، ڪنڌيءَ يا ڪناري، ۱۱. ورائي، ۱۲. پيڙيون، ڪشتيون، ۱۳. غفلت، سستي، لاڀرواهي، ۱۴. ڪفر يا بي ديني (آهي)، ۱۵. ايڪ جا، هڪڙي يعني واحد جا، خدا جا، ۱۶. تو سڻا، تو ٻڌا، ۱۷. وٺا، ۱۸. گهڻي ڌڻ واري جاءِ، ۱۹. سمهيو، ۲۰. تائين، موڙين، ورائين، اوري پري ڪرين، ۲۱. لڳ يا عضوا، ۲۲. سهيليون، جيڏيون، ۲۳. ستل آهن، ننڊ ۾ آهن، ۲۴. ياد ڪريان، سنڀاليان، ۲۵. مرشد، رهبر، ۲۶. سجاڳ ٿڻو، ۲۷. اي (منهنجيون) اکيون، ۲۸. حضرت شاهه عبدالڪريم (شاهه ڪريم جي پيءُ جو نالو لال محمد شاهه هو جنهنڪي لئو پير به ڪري سڏيندا هئا اهڙيءَ طرح شاهه ڪريم کي ”للاڻي“ به چوندا هئا)، ۲۹. ملڪ، ۳۰. سڻون ويئون، ٻڌڻ ۾ آيون، ٻڌيون ويئون، موجود هيون، ۳۱. ڀڃڻا، پڇيماڻي، ۳۲. هت کان (منهنجي)، ۳۳. خطائون ٿيون، ۳۴. آڏيون، اڳيان * منهنجا ڪيل ڪناهه، ۳۵. هنڌ تي، جاءِ تي، ۳۶. فرمانبردار، چڻوان، سدوري، نيڪ بخت، ۳۷. دل، من، ۳۸. ڇا، ۳۹. ڪبو، ۴۰. سرندڙ جيت جو هڪ قسم، ۴۱. سونهن، سو پيا، ۴۲. بلوچ قوم جي راهور قبيلي وارن، ۴۳. سردار، ۴۴. حاجتون، ۴۵. ڪريم تي = ڪرم ڪندڙ يعني خدا جي حوالي، ۴۶. ڳاڙهو پاڻي، رت جا ڳوڙها، ۴۷. اوتن جي، وهائڻ جي، ۴۸. هلٽ، پر، روش.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ڀڻو

داستان ڀڻو

۱

نِيٺَ نَهَ نِنْدُونِ ڪَن، ڀِڳُو آرسُ اڪِيٺِين،
اُجَهَامِئُو ڀَرَن، توڪي سَارِئُو سُڀِرِين.

۲

سَنَئِين نَهَ سِيٺَئَان، نَاهِ اُبُتِي اُن سِين،
وَنءُ سَهِي وَبُٺَئَان، تَوَنَهَ سَرَنَدُو تَن رِي.

۳

گَبَرِين ۽ گُونِين، ڀَرِين پَتَائِين گَجَ جِيئَن،
جِي مَنَ اَنَدَرِ مَجُونِي، سِي ڪِيئَن وَجَنَ وَسَرِي.

۴

اَنَدَرِ اَنَدَرِيُون، جِيئَن سِي وَاڻجِيءَ لَن مَر،
جِهَ تَن تِيَتَرِيُون، تَهَ ڪِيئَن مَلَبُو سَجَئِين.

۱. اڪيون. ۲. ننڍون ڪن = سمهن، آرام ڪن، ۳. ڇڏڻو، ختم ڪڻو. ۴. سسٽي، نند، ۵. اکين، ۶. مانا يا جهڪا ٿڻو، وسامڻو، گل ٿڻو، ۷. ڏکڻ، جلن، سڙن، ڀڄڻ، ۸. ياد ڪرڻو، ۹. اي سيرين، اي ڀرين، ۱۰. سڌي يا صحي (هلت)، ۱۱. انهن سان، ۱۲. ڏنگي، ڏکي، اوڪي، الٽي (هلت)، ۱۳. وڃ، ۱۴. برداشت ڪري، ۱۵. انهن جا ويڻ يعني طعنا يا ميهڻا، ۱۶. تنهنجو، ۱۷. گذارو ٿيندو، ۱۸. کان سواءِ، ۱۹. مورت ۾، صورت ۾، ۲۰. رنگ ۾، رونق ۾، ۲۱. محبوب، ۲۲. پٽ جي، ريشم جي، ۲۳. هڪ قسم جي ڳاڙهي رنگ جي زناني جولي (جنهن سان ڇاتي ۽ پيٽ ڍڪيل هوندا آهن ۽ پُٺا اکهاڙا هوندا آهن) ڪنجري، ۲۴. وانگر، ۲۵. دل، ۲۶. ۾، ۲۷. شوخ، بي پرواهه، ۲۸. ڪهڙيءَ طرح، ۲۹. دل تان لهي، ۳۰. اندر ۾، سرير ۾، جسم ۾، ۳۱. ڳريون، ڳنڍيون، جوڙ، سنڌ، ۳۲. وانهيءَ جي يعني ونجه (ٻيڙيءَ کي هلائڻ لاءِ بانس جي وڻ جي ڳريدار يا ڳنڍيدار لڪڙي) هلائيندڙ جي، ۳۳. لڪڙيءَ، ۳۴. جيڪڏهن، ۳۵. تَن ۾، ۳۶. مَن ۾، ۳۷. اوتريون يا ان مقدار جيتريون (ڳريون)، ۳۷. گڏيو، ملاقات ڪئي، ۳۸. سڄڻ سان، محبوبين سان.

۵

جِيئَن سي ڪُو هيءَ نَارَ، وَهَن واريءَ گاڏُٺان،
هيئنَ ٻُڌو پريان ڌارَ، نَبيرِ پاسِ نه نِبري.

۶

جِيئَن سو تِيءَ تَرُو، ڪامي ڪُوري وِچَ ۾،
مُون کي ڏنو سَجَڻين، مَنجَهان سِڪَ سَرُو،
وَرُ جِهِيءَ ٻُڌو ٻَرُو، مَر ڪَڙو ٽَڙو سَجَڻين.

۷

سُڀرُ سِيءَ پئو، نه مُون سوڙ نه گُڀرو،
نه مُون ڪانڌ نه ڪُوتِ ڪِي، جُوپِن وَهِي وئو،
تَنِي حَالُ ڪِهرو، جَنِي نِڌَر نِجُهرَا.

۸

اُتَرُ اوئون ڏي، نه مُون سوڙ نه گُڀرو،
سِيءَ سَارِنديُون سي، جَنِي نِڌَر نِجُهرَا.

۱. جهڙيءَ طرح. ۲. ڪوهيءَ (زمين ۾ پاڻي هٿ ڪرڻ لاءِ کوٽيل گڏ) جا. ۳. ڪوهيءَ جي اندر پاڻيءَ جا سِما. ۴. جاري ٿيڻ. ۵. واريءَ يعني ريتيءَ سان. ۶. گڏ، شامل. ۷. هنيون، دل. ۸. پرينءَ کان. ۹. جدا، پري. ۱۰. ائون ان کي نيبريان يعني جدا يا پاسي ڪريان، سرجايان. ۱۱. ٿئيءَ جو، ڪڇيءَ جو، ڪنهيءَ جو، ترثيءَ جو. ۱۲. تري وارو پاسو، هيٺيون پاسو. ۱۳. جلي، سڙي. ۱۴. مڇ، باهه، جلهه. ۱۵. سڄڻ، محبوبين. ۱۶. پيار، محبت. ۱۷. شراب جي سُڪي. ۱۸. بهتر، چڱو، مبارڪ. ۱۹. هلڪو، ٿڌ. ۲۰. تپ، بخار. ۲۱. (مگر) شل نه ٿئي. ۲۲. جدائي، وڇوڙو. ۲۳. سڄڻ سڀن. ۲۴. ڏاڍو، سخت، زبردست. ۲۵. سردِي، ٿڌ، بارو، ٺار. ۲۶. مون کي. ۲۷. ڪپهه پيل ٿلهي رلي، رضائي. ۲۸. ننڍو گاديلو، رلي. ۲۹. پتار، مڙس، وڙ. ۳۰. کاڌي پيئي جو سامان، خوراڪ. ۳۱. جواني. ۳۲. گذري، ختم ٿي. ۳۳. تني جو. ۳۴. حالت. ۳۵. ڪهڙو. ۳۶. جنجا. ۳۷. بنان ڌڙ، بنان آڌار، ڪمزور، ضعيف. ۳۸. پنڪا، جهوپڙا، ڪڪڻ ڪاٺن جا گهر. ۳۹. اتر طرف جو واٽ. ۴۰. پالوتون، اڏما (اوتون ڏي = زور سان لڳي). ۴۱. محسوس ڪنديون.

۹

اُتَرَ ڏني اوتَ، نَه مُون سَوَرِ نَه گَبَرُو،
چاريئي چُنِيءَ پوتَ، ريڙهيَندي راتِ گِيئي.

۱۰

نِيئنَ نِهائِيءَ جَان، سُتي لَوڪِ ڏِگِيئا،
اُجَهامِيئو پَران، توکي سَارِيئو سُوپَرين.

۱۱

نِهائِيءَ گان نِيئهن، سِڪُ مُنهنجا سُوپَرين،
سَڙي سَارو ڏينهن. پهرِ باقي نَه نِڪري.

۱۲

نِيئهن نِهائِيءَ جَان، ڏِڪِيئو ڪوهُ نَه ڏِڪِيئن،
جَر جِيئري چَڙي، تَه ڪِيئن پَچندا ٿانءِ،
سَندي ڪُنِيئاران، ڪَن ڪَريجا ڳالهَڙي.

۱۳

نِيئهن نِهائِيءَ جِيئن، ڏِڪِيئو ڪوهُ نَه ڏِڪِيئن،

۱. اتر طرف جي واءِ يا هوا، ۲. پالوت، آدمو (ڏني اوت = زور سان لڳو)، ۳. ڪجهه سان ڀريل ٿلهي رلي، رضائي، ۴. گاديلو، رلي، ۵. چنِيءَ جا، پوتِيءَ جا، زناني مٿي کي ڏڪڻ تي گنديءَ جا، ۶. پلُو، يلاند، پاند، ۷. سيريندي، ويڙهيَندي، سميتيندي، گنجيندي، ۸. گذري، ختم ٿي، ۹. اڪيون، ۱۰. ڪنڀرن جي مٿيءَ مان ٺهيل ٿانون يا برتن جي پڇاڻ جي ڪوريءَ يا بئيءَ، آويءَ، ۱۱. وانگر، ۱۲. سمهن يا نند ڪرڻ واريءَ حالت ۾، ۱۳. لوڪ جي، ماڻهن جي، ۱۴. ٻريا، جليا، (باهه وانگر) چمڪا، ۱۵. وسامو يا گل ٿيو (باهه وانگر)، ۱۶. سَڙان، بچان، ۱۷. ياد ڪرڻو، ۱۸. اي سيرين، اي پرين، اي محبوب، ۱۹. پيار، عشق، ۲۰. پراءِ، حاصل ڪر، ۲۱. دونهن، دونها، ڪارو غبار، ڳجهه، راز، ۲۲. لڪايو، ۲۳. چو، ۲۴. تُو، گرمائش، تپش، ۲۵. باهه، ۲۶. ڪهڙيءَ طرح، ۲۷. جي، ۲۸. ڪنڀارن، ۲۹. ڪن ڪريجا = تون ڌيان سان ٻڌج يا هنڊائج، ۳۰. ڳالهه، حڪايت، حال.

جَرَ جِيَرِي چَڙِي، تَه رَچَ پَچَندَا ڪِيئَن،
تُون پڻ ڪَرَجَ تِيئَن، جِيئَن ڪُنِيَارَ ڪَرِيَن ڪَمَ سِيَن.

۱۴

ڪِي جَو ڪُنِيَارَن، مِٽِيءَ پَائِي مَنيُو،
تَنهِيَن مَان تَر جِيَتَرِي، جِي پَيِي خَبَر ڪَرَن،
هِي تَان هُونَدَ مَرَن، هُن اڱڻ اوراتو ٿئي.

۱۵

وڻ جِيئَن وِرَهَ وَڌَن، شاخُون ڪِئو سَرِيرَ مِ،
سَجڻُ مُون نَه مِلَن، ڳجُهَ ڳرهِيَان ڪَن سِيَن.

۱۶

سَجڻُ نَه سَانِيٽَ، ڳجُهَ ڳرهِيَان ڪَن سِيَن،
ڳالهِيُون اَنڊَرِ پِيٽَ، سَلا موري سُڪِيُون.

۱۷

ڳالهِيُون پِيٽَ وَرَن مِ، وَڌِي وَڻ ٿِيُون،
پَر سِيَن مُون نَه ڪِيُون، ڳوڻِي پَرِيَن نَه ڳڏَا.

۱. تُو، تيش، گرمائش، ۲. باه، ۳. تانو، برتن، ۴. ڪهڙي طرح، ۵. ڪڇ، ۶. مٽيءَ مان ٿانو ٺاهيندڙ، ۷. ڪن، ۸. ڪرت، ڌنڌي (جهڙي طرح بنيءَ کي باهه ڏيئي مٿان ڍڪ ڏيئي ڇڏين)، ۹. ڪجهه مصالحو يا شي، ۱۰. مٽيءَ مِ، ۱۱. وجهي، ۱۲. ملايو، ڪوهيو، ۱۳. تر (هڪ قسم جي تيلي بچ) جي داڻي، ذري، ۱۴. جيڪڏهن، ۱۵. سنڌ، ۱۶. ڪرن کي، دشمن کي، رقيب کي، ۱۷. ڪرن ڏانهن اشارو، ۱۸. تر، ۱۹. شايد، جيڪر، ۲۰. دم ڏين، ۲۱. هُن (ڪنپارن) جي، ۲۲. اڱڻ مِ، گهر مِ، ۲۳. غم، ڏک، ماتر، ۲۴. (جداڻيءَ يا وجوڙي جا) سور، غم، ڏک، ۲۵. آسرن، ابرن، پڪڙن، ڦهلجن، ۲۶. تاريون، تارَ، ڌارَ، ۲۷. جسم، بدن، ۲۸. محبوب، پرين، ۲۹. مون کي، ۳۰. ڳڏجن، ۳۱. راز، پيد، ۳۲. اوريان، ونڊيان، بيان ڪريان، ۳۳. ڳڏ، شامل، ۳۴. قصا يا داستان، ۳۵. مِ، ۳۶. شڪم، معدِي، دل، ۳۷. ڳوڻج، انگور، ڳوڻا، ۳۸. جهلي، ڪڍي، اباري، ۳۹. خشڪ ليون، ۴۰. پيٽ جي، ۴۱. وڪڙن، ۴۲. آسري، آبري، ۴۳. (وڻن وانگر) ڊگهيون، وڏيون، ۴۴. ڌارئين، غير، اجنيءَ، ۴۵. ڳوڻي مِ، اڪيلائيءَ مِ.

وائي ۱

جِي سِيٿَاني سَگَ، تِي ٿِي ڏوڻِگرَ ڏورَبان،
وِئو پاروچو نڪري، اَنگَهَن چاڙهي اَنگَ،
اُٺَ مَ پَلاڻِئو اوڻِيئا، تان ڪو دَمِئو دَمَ،
ميٿڙي مِينديءَ گُلُٿڙا، راتِ رَتائون رَنگَ،
بَانِهِي پاروچن جي، پَليءَ لَڳَڙي وِجَ،
مُون توهين سين نَه ڪِئو، چِنڻَ ڪَارڻَ سَنگَ،
جَان ڪوهيارو ڪِيچَ مَ، تان مُون پِيئي نَه پَنگَ.

وائي ۲

هاڙهو ڳاڙهو هوت، ڪِيچِي ڪَالَهَ لَنگهي وِئا،
سِڪَ پاروچي نَه لَهي، مَٿِي تائين مَوَتَ،
لَڳَندي لَڪَن مَ، پاٿان ٿِيَس پَوَتَ،
مَتان مُون ڪي چڙين، هِت هُتي جَا هوتَ،
ڏِيندِيس ڏاڍين ڏوڻِگرين، توهين ڪَارڻَ جَهوَتَ.

۱. جيئن ته، ۲. ساڻن، انهن سان، ۳. ماڻهي، عزازت، دوستي، لاڳاپو، ناتو، ۴. تنهن ڪري، ۵. جبل، ۶. ٻولي، ڇوڪري، ڇوڪري، ۷. پوڄ، ۸. ڇوڪري، ۹. سڀنيءَ جو محبوب پنهنجو، جيڪو بلوچ قوم مان هو، ۱۰. انڪهن تي، ساڻي يا سڪيءَ ڪاٺيءَ جي ٻاهر نڪتل نوڪدار ۽ وريل کٽين تي، جن ۾ ڪا شيءِ تنڪجي، ۱۱. تنڪي، تنڪائي، ۱۲. بدن، جسم (انڪهن چاڙهي انگ = تڪليف يا ايذاءَ ڏئي)، ۱۳. نه، ۱۴. (اٺن جي پٺين تي) پلاڻ يا پاڪڙا رکي هلڻ لاءِ تيار ڪريو، ۱۵. اي اوليا، اي اٺن وارو، اي جڻو، اي پنهنجو جا پاڻرو، ۱۶. ڪجهه وقت تائين، ۱۷. ترسو، ۱۸. ٿورو وقت، ۱۹. چوڻدي، گڏ ڪري، ۲۰. مينديءَ جا (ميندي هڪ قسم جو پوٽو آهي جنهن جي پٺن کي سڪائي، پيهي ۽ پاڻيءَ ۾ پساڻي هڻن پيرن يا مٿي جي وارن کي هڻبو ته ڳاڙها ٿيندا)، ۲۱. گل ڦل، ۲۲. ڳاڙهو ڪٿائون، ۲۳. روپ، ورن، ۲۴. اي ٻانهي، اي گولي، اي نوڪريائي، ۲۵. پلڻ سان، پاند سان (گڏ، شامل)، ۲۶. ٽوڙڻ، ۲۷. واسطي، ۲۸. جيستائين، ۲۹. ڪوهيار يعني جبل جو رهاڪو (پنهنجو)، ۳۰. رياست مڪران جي هڪ شهر جو نالو (پنهنجو جو ڳوٺ)، ۳۱. تيستائين، ۳۲. مون کي، ۳۳. خوف، ڊڄ، خطرو، پٺڪ، ۳۴. لس پيلي جي اولهه ۾ هڪ جبل، ۳۵. هاڙهي جو ڏوڙي لفظ، ۳۶. پنهنجو ۽ ان جا ٻائر، جيڪي بلوچ قوم جي هوت قبيلي جا هئا، ۳۷. تائين، ۳۸. مرن، وفات، ۳۹. جبلن ۾، ۴۰. ويتر، اٿلندو، ۴۱. آئون تي، ۴۲. ڪپڙي جا) ٽڪر، ٻيڙا ٻيڙا، ڇيهون، ۴۳. ڏاڍن، ڏاڍن، اوڪن، ڏکين، ۴۴. ڏوڻگرين ۾، جبلن ۾، ۴۵. تنهنجي، ۴۶. جهاتي، لياڪو، سن، نهار، تلاش، ڳولا.

وائي ۳

جِيئَري زِبَارَتَ، جِي مُون هُوَ پِرِنَ سِين،
 سَڌَر مُنهنجا سُرِين، مُون تان لاهِ مَ هَتَ*،
 مَولي مُون کي مِيَرِين، سُرِيَرِيان جِي سَتَ،
 چَنڊِيان کِيهَ اَكِيَن سِين، پِرِين وَجَهان هَتَ،
 دُورانَ دَڙَمَ سُرِين، هِيَمَ جَنِي جِي سِڪَ.

وائي ۴

جِيئَري سَاڻُ جَتَن، لَڳو نَاتو نِينهن جو،
 ڏاڙِي ڪَارَ ڏارِئَا، بَغْلَڊِي بَلَوچَن،
 مَئي ماري هَلِئَا، بَا جَهَ نَ بَاروچَن،
 اُونِيَن اُنَ پَلاڻِئَا، ڪَرهَ ڪِيچَ ڏَڻِيَن،
 آسَرِ پِرِي آهِيان، مَولي مَان نَ مِلَن.

۱. جيئري يعني زندهه رهڻ واريءَ حالت ۾، حياتيءَ ۾، زندگيءَ ۾، ۲. ملاقات، ڏيڍار، ۳. جيڪڏهن، ۴. منهنجي، مون کي، ۵. ٿئي، ۶. محبوبن، سڀيرين، ۷. طاقتور، ۸. اي سڀرين * لاڳاپو يا ناتو نه ڄڻ، ۹. اي مولا، اي مالڪ اي خدا، ۱۰. ملاءِ، ۱۱. ست سڀين، سات سڀين، قافلي سڀين، جماعت سڀين، ۱۲. صفا ڪريان يا لاهيان (محبوب جي بدن تان)، ۱۳. دڙ، مَئي، ۱۴. جِشمن، نيشن، ۱۵. پيرن تي (محبوب جي)، ۱۶. رکان، ۱۷. دُور کان، پري کان، ۱۸. مون ڏاڻا، ۱۹. مونکي هئي، ۲۰. اڪند، اڪير، ۲۱. اولين، اٺن جي مالڪن، سسئيءَ جي محبوب پنهنوءَ ۽ انجي پائرن وغيره، ۲۲. واسطو، تعلق، نسبت، رشتو، ۲۳. عشق، محبت، ۲۴. ڦرلٽ، چوريءَ، ۲۵. پاليا، رکيا، ۲۶. وڏا مضبوط لاڏو (جن تي باز ڪجي) اٺ، ۲۷. پنهنوءَ جي پائرن جيڪي بلوچ قوم جا هئا، ۲۸. مَئيءَ کي، مثل کي، ناس ٿيل کي، ۲۹. ناس يا ڇٽ ڪري، ۳۰. رحمر، ڪهل، قياس، ۳۱. بلوچن، ۳۲. پٺين تي پلان يا پاڪڙا رکي هلڻ لاءِ تيار ڪيا، ۳۳. اٺ، ۳۴. ڪيچ (رياست محڪران بر هڪ شهر جو نالو) جي، ۳۵. مالڪن (پنهنوءَ جي پائرن جيڪي ڪيچ شهر جا رهندڙ هئا)، ۳۶. آسري، اميد، ۳۷. واري، ۳۸. اي مولا، اي مالڪ، اي خدا، ۳۹. شال، ۴۰. گڏجن (محبوب).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر آسا

داستان پهريون

۱

کجي آس الله جی، پي نَه وَجِهَجِي پَانُ،
سَچو جَن پَرِيَانُ، لَنگهي سي پَارِ پَانَا.

۲

آسا سَيَكَنُهِن وَلَهِي، آسا كَنُهِن مَر بَنگ،
هَرُتَا پَانُ مَر لَنگ، مَارِي خَالِي نَه وَري.

۳

لوچَان ٿِي لَاحَدَ مَر، هَادِي لَهَان نَه حَد،
سُپِيرِيَان جِي سُونَهَن جو، نَكُو قَد نَه مَد،
هَت سِيكَنُ بي عَدَد، هَت پَرِين پَرَوَاه نَاهِ گَا.

۴

هئن تَو حَجَاب، لَنگه تَه لَهِن سُپِيرِين،

۱. آسرو، پروسو، تمنا، خواهش. ۲. پي ۽ مَر، پريت مَر، محبت مَر. ۳. داخل ڪجي. ۴. خودي، وڌائي، آيو. ۵. صحي، ڪرو، درست، نيڪ. ۶. جن جو. ۷. ڌيان، خيال. ۸. اُڪري، مٽي. ۹. ٻي طرف ڏانهن، ٻي ڪپ يا ڪناري ڏانهن. ۱۰. راڳي ۽ جو نالو. ۱۱. سڀڪنهن کي. مَر ڪنهن کي. مَر مَک کي. ۱۲. پياري، وڻندڙ. ۱۳. آسا جو. ۱۴. ڪنهن سان. ۱۵. نه. ۱۶. ونگ، پيڇ، پيار. ۱۷. هرن (جانور جو مک قسم) کي، مرگه يا آفوءَ کي. ۱۸. کان، تير. ۱۹. لڳي. ۲۰. شڪاري. ۲۱. نلهو، سڪنو، شڪار ڪرڻ کان سواءِ. ۲۲. مارڻ کان سواءِ. ۲۳. موٽي. ۲۴. ڳوليان، تلاش ڪريان، بنان حد يا ڇيڙي واري جاءِ. ۲۵. هاديءَ جو، رهبر جو، خدا جو. ۲۶. ڏسان. ۲۷. انت، ڇيهه، ڇيڙو. ۲۸. سپرينءَ، پرينءَ، محبوب. ۲۹. حسن، جمال. ۳۰. ڊيگهه، مَد (قدمد = سنڌو، سيڙهو، نهايت، پڇاڙي، پڇڙي). ۳۱. عاشق جي دل مَر. ۳۲. سڪ، پيار، اڪند، اڪير. ۳۳. بي شمار، ڳاڻيپي کان ٻاهر. ۳۴. پرينءَ کي. ۳۵. ڪاڻ، حاجت، فڪر. ۳۶. هستي، بود، آيو، خودي. ۳۷. توکي. ۳۸. پردو، روڪ، رنڊڪ. ۳۹. پاسي ڪر، ٽپي وڃ، ڏسڻ.

الصَّلَاةُ مِنَ الصَّلَاتِ*، كَامِلِي تِيءُ خَرَابُ،
جِسْمُ دوزخُ دَابُ، كُلُّ كَائِنُ دَاخِلِينَ.

۵

”آئون“ سين ان پَار، كَذِهين تان ڪونه پئو،
ان الله وتر و يُحِبُّ الْوِتْرَ* نِيئي پيائي بَار،
هيڪڙيائيءَ وَتِ هَار، هَنجُون جي هُنن جون.

۶

”آئون“ اوربان جَهْلِ تُون، چَڌِيَم پَان پَچَار،
شِرڪَ سَانُ سَتَار، گَهڻا گَهَارِيَم ڏينھڙا.

۷

بَن پيائي سِڀرين، پَان تان مُونڪي پَل،
”آئون“ اوربان جَهْلِ، ”تو“ ڪي رَسِي ”تُون“ ڏڻِي.

۸

”تو“ ڪي رَسِي ”تُون“ ڏڻِي، سَڀوئي جَمَالُ،
ڪونهي پيو خيالُ، جِي شَارڪَ شَڪُ وِجَائِينَ.

* نماز مان نماز يعني هڪ نماز جي بعد ٻي نماز (مسئل بڙهندو ره)، ۱. جلي، سڙي، پڇي، ۲. تباهه، پسم، برباد، فنا، ۳. بدن، هستي، ۴. شان، غرور، عادت، طريقو، دستور، ۵. ٿڪ، ماندگي، خاتمو، ۶. هستي، بود، ۷. ضمير واحد متڪمل لاءِ استعمال ٿيندڙ لفظ، خوديءَ، آبي يا اهنڪار، ۸. طرف، ڏانهن، (ان پار = خدا جي طرف ڏانهن) * تحقيق الله اڪيلو يعني هڪ آهي ۽ اڪيلائيءَ يعني هيڪڙائي پسند ڪري ٿو (حديث شريف)، ۹. ڪٿي، وٺي، ۱۰. ڏوئي، شرڪ (ٻيءَ ڪنهن هستيءَ کي خدا جو مٿ يا ٿاڻي سمجهڻ واري حالت)، ۱۱. جلاءِ، ساز، ختم ڪر، ۱۲. خدا کي هڪ سمجهڻ واري حالت، وحدانيت، ۱۳. اڳيان، سامهون، ۱۴. وهاءِ، جاري ڪر، ۱۵. لڙڪ يا ڳوڙها (اڪين جا)، ۱۶. هستيءَ، بود، خوديءَ، آبي، ۱۷. ويجهو، منزل مقصود کي پهچڻ کان اڳ، ۱۸. روڪ، پل، رنڊ، ۱۹. ضمير حاضر واحد لاءِ ڪم ايندڙ لفظ، اي تون (خدا)، ۲۰. مون ڇڏي، مون ترڪ ڪئي، ۲۱. پاڻ جي، خوديءَ جي، ۲۲. ڏڪر، تات، ڳالهه، واسطو، ۲۳. اي ستار، اي ستر ڪندڙ، اي عيب ڏڪيندڙ، اي خدا، ۲۴. ڪوءِ، ڪڏر، يا ڪوهه ھر (بوي)، ۲۵. اي سڀرين، اي ٻرين، اي خدا، ۲۶. پاڻ کان، خوديءَ کان، ۲۷. جڳاڻي، مناسب آهي، ۲۸. اي ڏڻي، اي مالڪ، اي خدا، ۲۹. (جيڪو) سڀ جو سڀ، ڪل، مطلق، ۳۰. سونهن، حسن، ۳۱. تصور، سمجهه، ۳۲. جيڪڏهن، ۳۳. اي شارڪ، اي شرڪ ڪندڙ، ۳۴. غير يقيني حالت، وهه، گمان، بيانيءَ.

۹

عَيْنُ شَرِكُ أَيُّ، جِيئنَ بي شَرِكُ پَانِيئنَ پاڻَ ڪي،
وَجَائِي وَجُودَ ڪي، پَائَان پَاسِي ٿِي،
هَذِهِيئنَ ڪوَنهي هِي، هُوَ پَن ڪوَنهي هِنَ ري.^{۱۴}

۱۰

هِيءُ نَه آهي هُنَ ري، هُوَنَه هِنِئَان ڌارَ،
اَلانِسانُ سِرِي وَاَنَا سِرُهُ*، پَرُوڙج پَچَآرَ،
ڪَنڊا وِئَا تَنوَارَ، عَالِمَ عَارِفِ اهَڙِي.^{۱۹}

۱۱

أَنَا عَبْدُ مَعْبُودُ تُون، اِتِ شَرِكُ نَڪو شَڪُ،^{۲۴}
پَچَارُون پَرِينِ جُون، مَحَبَتِيئنَ مَرڪُ،^{۲۶}
سو سَپوئي حَقُ، جَنهن مِ پَسَنِ پَرِينِ ڪي.^{۲۸}

۱۲

صُورَتَ سَوَجِهَ مَر تَنهنجِي، تُون پِيءُ پُچِين جو،^{۲۹}
سُخَنُ آهي سو، مَنهن مُقَابِلَ نَه ٿِيي.*^{۳۵}

۱. نسورو، خالص، اصل. ۲. ڪنهن ٻيءَ شيءِ کي خدا تعاليٰ جي برابر يا مٿ سمجهڻ واري حالت. ۳. بي شرڪ = بنان شرڪ، شرڪ کان سواءِ، مَوْحِدٌ. ۴. سمجهڻ. ۵. خود. ۶. ناس يا چٽ ڪري. ۷. هستيءَ. ۸. پاڻ کان، خوديءَ کان. ۹. پري، دور. ۱۰. ٻنھ، هرگز، بلڪل. ۱۱. انسان جو وجود يا هستي. ۱۲. خدا. ۱۳. انساني وجود يا هستيءَ. ۱۴. جُدا * انسان منهنجو راز يعني ڳجهه آهي ۽ ائون (خدا) هُنَ (انسان) جو راز آهيان (حديث قدسي). ۱۵. تون پروڙ، تون سمجه، تون ڄاڻ. ۱۶. وائي، سخن. ۱۷. ڳالھ، ذڪر، بيان. ۱۸. علم وارا، ڄاڻو. بڙھيل. ۱۹. خدا کي سڃاڻندڙ. ۲۰. ائون. ۲۱. بندگي ڪندڙ، عبادت ڪندڙ، بندو، ٻانهون. ۲۲. عبادت يا بندگيءَ جو لائق، جنهن جي عبادت ڪجي. ۲۳. انهيءَ جاءِ تي يعني انهيءَ ڳالھ مِ. ۲۴. گمان يا وھم (خدا جي هيڪڙائيءَ مِ). ۲۵. ڳالھيون، ذڪر اذڪار. ۲۶. محبت جو، محبت ڪندڙن يعني عاشقن جو. ۲۷. فخر، لائق، زيب، واجب. ۲۸. سچ، صحيح، درست. ۲۹. شڪل، چھرو، روپ. ۳۰. ڳول، ڌيان مِ اُن، بحث مباحثي مِ اُن. ۳۱. محبوب. ۳۲. ڳولين. ۳۳. (سچي يا صحيح) ڳالھ، گفتو، قول. ۳۴. منهن جي. ۳۵. اڳيان (منهن مقابل = آمھون سامھون، روبرو). * اھو سخن يعني محبوب جي صورت سوجھن جو مسئلو علمي يا رواجي دليل بازيءَ سان نہ نيرندو.

۱۳

سُجَآپِي نَه صُورَتَ رِي، صُورَتَ هَذِ مَ سَوجِـهه،
تِيءُ بَارَآئِيءُ بَوجِـهه، وِجَآئِي وِجُودَ كِي.

(۱۴)

وَقْتُ وِجَآئِي وِيهه، قَضَا جِي ڪَامَ ڪَرِ،
هِيءُ تَنِي جَوڏِيهه، پئي جَنِي چَڏِيون.

۱۵

قَضَا جِي ڪَامَ ڪَرِ، وَقْتُ وِجَآئِي چَڏِ،
”آئون“ ”آسڻين“ ڪَن جِي، پَاسِي تَن مَ آڏِ.

۱۶

وَقْتُ جَو وِجِي، سَوَقَضَا تِيئي ڪِيئن،
جَا پَرِ عَزَايِلَ جِي، تَان نَه گَهَرِ جِي تِيئن.

۱۷

پَرَهَن وَقْتُ نِمَازَ جَا ۽ قَضَا سَارِي ڪَن،
پَايو مُنهن مُصَحَفَ ۾، رَاتو ڏينهن رڙن،

۱. سڃاڻڻ ۾ اچي، اور ڪجي، معلوم نٿي، ۲. شڪل، جهري، روپ، ۳. کان سواءِ، ۴. ڏيان ۾ آڻ، بحث مباحثي ۾ آڻ، ۵. ٻارن جي،
۶. ٻوجھ وارو، ٻڌ وارو، سمجھ وارو (ٻاراڻي ٻوجھ = ٻوجھ، ڪر عقل، ان ڄاڻ، نادان)، ۷. ناس ڪري، نابود ڪري، ۸. هستيءَ
کي، هٽ ڪي، ۹. مهل (نماز جي)، ۱۰. ناري، گستاخي، ۱۱. مقرر وقت تي نه پڙهيل نماز وقت گذرڻ کان پوءِ پڙهڻ، ۱۲. ڪا اون يا
ڳتئي، ۱۳. نه، ۱۴. منڪ، هنڌ، جاء، ۱۵. اڌا (يعني نماز کي وقت تي پڙهڻ) ۽ قضا، ۱۶. آئون ۽ امين = اهنڪار، انانيت، خودبيني،
۱۷. پاسي ۾، ڀر ۾، بازي ۾، ۱۸. تن جي، ۱۹. گهر ٺاهڻ، مڪان تعمير ڪر، ويهڻ، ۲۰. ريت، ڪار، هلٽ، (ضد يا هٽ ڪرڻ جي)،
۲۱. ابليس، شيطان، ۲۲. هرگز، بنهه، ۲۳. (ڪرڻ) ڪبي، ۲۴. قرآن، ۲۵. راتو ڏينهن = رات توڙي ڏينهن، هميشه، هر وقت، ۲۶. روئن،
آه زاري ڪن.

اَوءِ مُنَّا ڪِيئن مَرڪَن، اَنڊر اُونڊاهِي جَن ڪِي.

۱۸

نَڪِي پَڙهَن نَمَاز ڪِي، نَڪِي قَضَا ڪَن،
سَارِئُو سُوپِيَرِيَن ڪِي، سِڪَن ۽ سَئَرَن،
پَڙهَنڊَل پَوءِ رَهَن، هَوءِ اِگَهِيَن هُون اُتَهِيَن.

۱۹

سِرُ نايُو سَجَدا ڪَرِيَن، تَن تَوَاضِعُ تَوَن،
هُو جو مَٽڪو مَن جو، جَان سُوڌو سُوڙِيئي سوَن،
ڪُوڙا ٿِيندءِ ڪوَن، اِن قَوڪِيءِ ڌوَتِي ڦَائدو.

۲۰

رُوزا ۽ نَمَازُون، ڪِي ڪُذَاتِي ڪَن،
پَايو مُنُهَن مُصَحَفَ مَر، ڪَافِرَ ٿِي پَڙهَن،
اَسِيَن مَنجَهان تَن، جَن بِيٺَ نَه ڏَنِي هِيڪَڙِي.

۲۱

رُوزا ۽ نَمَازُون، اِيءِ پَن سَوڌو ڪَمرُ،

۱. مصيبت مڙ پيل نياڳا (بي نمازي). ۲. خوش يا سرها ٿيڻ. فخر ڪن. ڪامياب ٿيڻ. ۳. اندر مڙ. دل مڙ. ۴. تاريخي، روسني ۽ يا سوجهري جي غير موجودگي. گمراهي. ۵. مقرر ڪيل وقت يا مهل تي نه پڙهيل نماز کي وقت گذرڻ کانپوءِ پڙهڻ. ۶. سڀاڻو، ياد ڪرڻو. ۷. برين، محبوبين. ۸. وجاهت، اڪندجن. ۹. جلن. ڪامن، يحن. ۱۰. نماز پڙهندڙ. ۱۱. پوءِ تي، پستي، پويان. ۱۲. رکجڻو يا رندجڻو پون. ۱۳. نماز نه پڙهندڙ. ۱۴. مٿو، ڪنڌ. ۱۵. نمايو. ۱۶. واحد سجدو = خدا جي اڳيان ڪعبت الله کي سامهون ٿي مٿو زمين تي رکڻ واري حالت (سجدا ڪريين = نمازون پڙهين). ۱۷. تن مڙ. دل مڙ. ۱۸. نهائي، نياز نثرت. ۱۹. توکي. ۲۰. مٿيون، موتي. ڊاٽو (تسبيح جو). ۲۱. دل. ۲۲. جيئن ته، جنهن صورت مڙ. ۲۳. صحي، درست. ۲۴. نو سورڻو، نو ڦيرايو، نو هلايو. ۲۵. اي ڪوڙا، اي جونا، اي دوکي باز. ۲۶. توکي ٿيندو. ۲۷. ڳڻيءَ، مقعد، گديا. ۲۸. ڏٺڻ سان (بائيءَ سان) صاف يا پاڪ ڪرڻ سان. ۲۹. نفعو، لاپ. ۳۰. واحد روزو = ڏينهن جو نه کائڻ پيئڻ واري حالت. ۳۱. ڪمر ذات يا ڪهت ذات وارا، اوچا، مليج. ۳۲. قرآن. ۳۳. خدا کي نه مڃيندڙ. خدا جي هيڪڙائيءَ جا انڪاري. ۳۴. بيٺڪ. سجدو. ۳۵. عمل، فعل.

اُو ڪو ٻئو فِهمُ، جنهن مان پَسَنِ پَرِينِ ڪي.

(۲۲)

وَرْدَ وَظِيفَا وَسَرِئَا، نَڪَا رَهِي نَمَازَ،
هِيَنَئُڙو بَحَرِيءَ بَازَ، چَآڻِي ڪِئو چَنبَنِ مِ.

۲۳

جَانُ جَانُ پَسِينِ پاڻِ ڪي، تَان تَان نَاهِ نَمَازَ،
سَيِ وَجَآڻِي سَازَ، تَهَآن پوءِ تَڪْبِيرَ چَوُ.

۲۴

جَانُ جَانُ پَسِينِ پاڻِ ڪي، تَان تَان نَاهِ سُجُودُ،
وِجَآڻِي وَجُودُ، تَهَآن پوءِ تَڪْبِيرَ چَوُ.

۲۵

جَن وَجَآيو وَجُودُ، سِي فَاڻِي تِئَا فِي اللّٰهِ مِ،
نَه قِيَامُ نَه قَاعِدُو، نَڪو ڪَن سُجُودُ،
جِي لَاهِ تِئَا نَابُودُ، تِي لَاهِ رَسِيَا بُودَ ڪي.

۱. علم، گيان، عمل، فعل، ۲. ڏسن، ۳. محبوب، ۴. وظيفا، روزاني ڪرڻ واريون عبادتون، پوڄاڻون يا دُعاڻون، ۵. هنيون، دل، ۶. مشهور شڪاري پکيءَ، باز پکيءَ جو هڪ قسم (بحريءَ باز = عشق)، ۷. جهڻي، ڪڻي، ۸. (پکيءَ جي) پيرن، قبضي، ۹. جيسين، جيستائين، ۱۰. خود (پسِين پاڻ ڪي = تو مِ خودي يا آيو موجود آهي)، ۱۱. ناس يا ڇت ڪري، نابود ڪري، ۱۲. اوزار، حيلو وسيلو، ذريعو، ۱۳. تنهنڪان، ۱۴. نماز پڙهڻ جي شروعات مِ "الله اڪبر" جا لفظ چوڻ، ۱۵. سجدو (خدا جي اڳيان سڪميت الله جي سامهون ٿي زمين تي بيشائي يعني مٿو رکڻ)، نماز، ۱۶. هستي، هئڻ، ۱۷. محو، گم، ۱۸. الله = الله تعاليٰ جي ذات مِ، ۱۹. نماز مِ ٻيهر واري حالت، ۲۰. نماز مِ وهڻ واري حالت، ۲۱. جنهن صورت مِ، ۲۲. نيسٽ، معدوم، فنا، ۲۳. تنهن صورت مِ، ۲۴. بهتا، ۲۵. بقا، هميشه هجڻ واري حالت.

۲۶

نَابُودِيءَ نِيَّي، عَبْدَ كِي اَعْلِيٰ ڪُئو،
جي مُورَتَ ۾ مَخْفِي ٿئا، صُورَتَ پَن سِيئي،
ڪِبي اِت ڪِيهي، ڳالِهَ پريان جي ڳجَهه جي.

۲۷

ڳالِهَ پريان جي ڳجَهه جي، ڳالِهَ مَرَبائي ڳجَهه،
هينئر اُجَهه ۱۴ م بَجَهه ۱۵، تَه پرينئون ۱۷ پرين ٿئين ۱۸.

وائي

پرينئون پوءِ ۱۹، موٽي موٽي نه وهاءِ رات،
راهه ۲۳ رَمَنندڙي ۲۴ روءِ،
ڦوڙائو ڦڦير ڪي، ڦادر ڪوهه ڏنوءِ،
چڙهئا ڏاڍين ڏونگرين، سيٽن سانگ نه ڪوءِ،
اچي اوراهون ٿئي، سيد سانگ ۳۶ سندوءِ ۳۷ ۳۸.

۱. نيسيءَ، عدم، فنا في الله واريءَ حالت، ۲. ڪٽي، ۳. ٻانهي، بندي، ۴. اوجو، مٿاهون، وڏي يا بلند مرتبي وارو، ۵. تصوير، شباهه،
مثل، ۶. سمايل، لڪل، پوشيدا، نامعلوم، ۷. اصلي صورت يا شڪل ۾، ۸. ڪهڙي، ۹. بيان، ۱۰. پرينءَ، ۱۱. راز، پيد، ۱۲. نسورو
ٿي، خالص، ۱۳. اي هينئر، اي هنيان، اي دل، اي من، ۱۴. رل، ڀٽڪ، دربدر ٿي، ۱۵. نه، ۱۶. سمجھ، پروڙ، عقل ڪم آڻ، ۱۷.
پرين يعني محبوبين جي طرفان، ۱۸. بيارو، ۱۹. پرين کان، ۲۰. بعد، ۲۱. واپس ٿي، ۲۲. گذار، ۲۳. راهه تي، رستي تي، واٽ تي، ۲۴.
هلندي يا پنڌ ڪندي وڃ، ۲۵. روئي، اکين مان ڳوڙها وهائي، ۲۶. جدائي، وڇوڙو، ۲۷. مسڪين، نمائيءَ، عاجز، ۲۸. اي قادر، اي
سگھه وارا، اي خدا، ۲۹. چو، ۳۰. تو ڏنو، ۳۱. ڏاڍن، جاڏن، اوڪن، ڏکين، ۳۲. ڏونگرن تي، جبلن تي، ۳۳. سيٽن کي، سڃڻ کي،
محبوبين کي، ۳۴. سانگو، پرواهه، ۳۵. ويجهو، ۳۶. اي سيد صر، اي سردار صر (حضرت محمد مصطفيٰ صلعم)، ۳۷. جاء، مڪان،
ساٺ، قافلو، ۳۸. تنهنجو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر آسا

داستان پٺو

۱

اُپرندي سڄ، پرين جي نه پسنديون،
بيئي ڪڍي ڏج، اگڙيون ڪانگن ڪي.

۲

اُپرندي سڄ سان، پرين جي نه پسنديون،
ڪڍي ڪانگان، نيولا نين ڏيان.

۳

اگڙيون پرين ري، جي ڪي پئو پسن،
ڪڍي ڪانگن، نيولا نين ڏيان.

۴

نيرانا ئي نين، نيئي آڇ پرين ڪي،
ستر ڪاڏا ڪيڻ، جه ڏنو منهن محبوب جو.

۱. اُپرندي سڄ = (عشق جي) سڄ اڀرڻ مهل يا ضلوع ٿيڻ وقت يا (عشق جي) سورج نڪرڻ وقت. ۲. محبوب. سڄن، ۳. جيڪي (اڪيون)، ۴. پسنديون، سڄنديون، ۵. پٺي (اڪيون)، ۶. ڪري رنگ جي هڪ قسم جي پڪن، ڪانگن، ۷. ڪانگن، ۸. گرهه، گراهه. لقما (مانيءَ يا طعام جا)، ۹. اڪيون، ۱۰. کان سواءِ، ۱۱. جيڪڏهن، ۱۲. ڪجهه، ۱۳. بکيائي، صبح جي کاڌي کائڻ يا ناستي ڪرڻ کان سواءِ يعني ٻيءَ ڪنهن به شيءِ ڏسڻ کان اڳ، ۱۴. ڪشي، ۱۵. پيش ڪر، ڏي، ۱۶. تمام گهڻا، ۱۷. تناول ڪندا، واپرايا، نوش جان ڪندا، ۱۸. طعام، ڪاڇ، کاڌا، ۱۹. جيڪڏهن، ۲۰. ڏيکڻو، پٺو وٺو، ۲۱. صورت، شڪل ڇهرو.

۵

تَن نِيٺَن ڪِي نِيرَانِ، جَن سَاجُهرِ سِيٺَ سانِيٽِئا،
جِيءَ جُسي ۽ جَانِ*، ڪَر حُضُوري حُج ڪِيو.

۶

اڪِيُون تَانِ عِيَدَ، ڪَانِهِي عِيَدَ اڪِيَن رِي،
خُوشي ۽ خَرِيَدَ، ڳنِهَئُو وَجَن پاڻ سِين.

۷

ڪِي جُو وَجِي اُج، اڪِيُون پَسِي آيون،
سيٺَن جِي سَهجَ، لالُون ڪِيُون لطيف چئي.

۸

ڪِي جُو وَجِي ڪَالَهَ، اڪِيُون پَسِي آيون،
لالُون ڪِيُون لطيف چئي، جَانِبَ جِي جَمَالَ،
سي تِئا نيٺَ نِهَالَ، جَنِي دِلِبرُ دِيڪِئُو.

۹

ڪِي جُو ڪِيڏانِهين، اڪِيُون پَسِي آيون،

۱. اڪين. ۲. ڪئي. ۳. نيرن، ناشتو. ۴. جن کي. ۵. سويل ٿي، صبح سان. ۶. سڄڻ، محبوب. ۷. ملڻا، گڏڻا. ۸. جند، جان، دل، جسي، جسمر * سڄي يا سموري بدن. ۹. ڄڻ. ۱۰. تمام ويجهو. روبرو. آمهون سامهون. خود خدا جو. ۱۱. عربستان جي مڪي شهر ۾ واقع ڪعبه الله (خدا جي گهر) جي چوڌاري طواف يعني ڦرڻ کي حج چئبو آهي پر هتي معنيٰ ٿيندي (محبوب جو) ديدار يا زيارت. ۱۲. تر. ۱۳. خوشي. راحت، فرحت، آرام. ۱۴. کان سواءِ. ۱۵. مزو، لطف. ۱۶. وٺو، کڻو. ۱۷. ڪجهه. ۱۸. اهڙو. ۱۹. ڏسي. ۲۰. سک، پيار، چاهه، شوق، صحبت، ڪچهريءَ. ۲۱. لالڻ (ڳاڙهي رنگ جي سهڻن ۽ قيمتي موتين يعني ياقوتن) جهڙيون ڳاڙهيون، وڻندڙ. ۲۲. اڄ کان هڪ ڏينهن اڳ. ۲۳. جانيءَ، محبوب. ۲۴. سونهن، خُسن. ۲۵. خوش، راضي، قرار. ۲۶. محبوب. ۲۷. ڏنو. ۲۸. ڪنهن هنڌ، ڪنهن طرف، ڪنهن جاءِ تي.

تائين تيدانهين، پيئون پاڻ مهاڙيون.

۱۰.

ڪي جو ڪنهن پاري، اڪيون پسي آيون،
هڪ ديوانيئون دل ۾، بي آڀر لڳين آر،
تهان پوءِ قرار، ستيئون ڪين سيد چئي.

۱۱

اڪين ڪي اٿوم، مستان ات آڙو،
ڪنجي ڪُرف ڪڙو، تيئي هت حبيب جي.

۱۲

اڳڙين آرو، مونهان پڇي نه ڪيو،
وڃي اتي آڙيون، جت چوڻ نه چارو،
هينئڙو ويچارو، واٽون جهليو ونجهلي.

۱۳

اڪين پانهنجي مت، پاڻ سين پاڻهن ڪي،
اُتي وڃي آڙيون، جتي جان ڪپت،

۱. هلن. اڳتي وڌڻ. ۲. تنهن هٿ يا طرف ڏانهن. تنهن جاءِ ڏانهن. ۳. پاڻ مهاڙيون = باٿمراڌو. خودبخود. ۴. ڪجهه. ۵. اهڙو ديدار.
۶. پاسي. طرف. ۷. ڏسي. ۸. مستانيون. چريون. ۹. بي حد. گهڻي. ۱۰. انهن کي لڳي. ۱۱. سڪ. اڪند. نينهن. ۱۲. تنهن کان.
۱۳. قرار سان. آرام سان. چين يا سڪ سان. ۱۴. ننڊ ڪٽائون. ۱۵. مون اٿو. مون چيو. ۱۶. ڦاسو. جهلجي پيو. ۱۷. چاڀي. ڪليد.
مفتاح. ۱۸. ڪلف. قفل. تالو. جندو. ۱۹. در جي طاقن کي سوکهي ڪرڻ لاءِ لوه جو ڪنڊو. ۲۰. ٿيئي اوزار (سوکهي ڪرڻ يا ڦاسائڻ
جا). ۲۱. هٿ ۾. ۲۲. دوست. محبوب. ۲۳. پيار. محبت. ۲۴. مون کان. مون سان. ۲۵. صلاح مشورو ڪري. ۲۶. فانيون.
اٽڪيون. ۲۷. چوڻ جو. ڳالهائڻ جو. ۲۸. رستو. گس. واٽ. دڳ. مجال. ۲۹. هنيون. دل. ۳۰. نماڻو. عاجز. لاجار. ۳۱. وٺو. ۳۲.
ڳڻتيون کائي. نجهري. ڳري. ۳۳. سوچ. ڳڻ. صلاح. ۳۴. جان جي. جيءَ جي. سربر جي. مَن جي. ۳۵. ڪاپارو. جوکو. نقصان.

نَڪا ڳالھ نہ ڳت، جيءَ ڌني رءُ نہ جُڙي.^۵

۱۴

اڱڙين کي آهين، عَجَبَ جِهَڙيون عَادَتُون،
سُورَ پرائِي سَآتَ جا، وِجِئُو وهائين،
اُتي لَنءُ لائين، جِتَ حاجتَ ناهِ هَڻيارَ جي.^{۱۵}

۱۵

اڪيُن کي آهين، وڏا واجههَ وڙهَن جا،
اُڀيُون مَنڊي مامرو، جهيڙو نہ لاهين،
جيئن سي ڪَڪَر آي ڀر، تيئن اڱميُون آهين،
جُهڙُڙ نہ لاهين، وَسَن سَانُون مينهن جيئن.^{۱۶}

(۱۶)

وَسَن ۽ وهَسَن، ڏهاڙي ڏسَن لاءِ،
جيئن جيئن پرين پَسَن، تيئن تيئن نشا نينهن جا.^{۱۷}

۱۷

جيئن جيئن ڏمرَ ڪَن، تيئن نشا نينهن جا،^{۱۸}

۱. ڳالھ ڳت = ڳالھ ٻول، قيل و قال، بحث مباحثو، خبرچار، پڇا ڳاڇا، ۲. جان، جسم، دل، ۳. ڏيڻ، قربان يا صدقي ڪرڻ، ۴. کان سواءِ، ۵. ملي يا حاصل ٿئي (محبوب جو وصال)، ۶. حيرت، اچرج، تپرس، ۷. خصلتون، نمونا، ڳڻ، ۸. ڏک، درد، تڪليفون، ۹. ٻي، ڌارئين، ۱۰. جماعت، ٽولي، گروه، ۱۱. سودين، ڳڻهن، خريد ڪن، ۱۲. محبت، پيار، ۱۳. ڪن، ۱۴. واه، مجال، ۱۵. جهيڙي يا جنگ ڪرڻ لاءِ اوزار جهڙوڪ لٺ، ڌڪو، لوڙھ، ڪهاڙي، تلوار، ۱۶. اتر، اعليٰ، خطرناڪ، ۱۷. وجهه، نمونا، اٽڪلون، ڦٽ، ۱۸. جهيڙي ڪرڻ، ۱۹. بيٺون، ۲۰. سڀي، تيار ڪري، سنباهي، ۲۱. جهيڙو، تڪرار، ڦڌو، فساد، ۲۲. ختم ڪن، ۲۳. بادل، ميگھ، ابر، ۲۴. آسمان، ۲۵. اڱميون آهين = جهڙ يا ملار ڪيو اٿن، ۲۶. جهڙ جو ڏوڙي اکر جهڙيءَ طرح چريو ڪريو يا حساب ڪتاب، ۲۷. وسڪارو ڪن، لڙڪ وهائين، ۲۸. سانوڻ (مينهن پوڻ جي مند) جي، ۲۹. برسات، ۳۰. خوش يا سرهيون ٿيڻ، ۳۱. هر روز، روزانو، ۳۲. پسن، ۳۳. جيئن جيئن = جيترو گهڻو، ۳۴. محبوب، ۳۵. اوترا زيادهه يا وڌيڪ، ۳۶. ڄمار، ڪپي، ۳۷. عشق، محبت، ۳۸. ڪاوڙيون، غصا، جوش، تيزايون.

مَحَبَّتَ مَحْبُوبَن، مَآڻِي مَان مَعْلُومُ ٿِي.

۱۸

ڏَسِي ڏَسِي آيُون، تَوِ تَلاشُون ڪَن،
ڊايُون نَه ڊايَن، ڪَا جَا اُج اڪِيُن ڪِي.

۱۹

ڏَسَن ڏَهَآڙِي، تَوِ تَرَسَن اوڏَهِيَن،
آيا سُجَاڻِي، نيٺَن نَهاري پَرِيَن ڪِي.

۲۰

گُتِيُون ڪِيَن ڪَسَن، ڪِنهن جِنهن عَادَتَ اُپِيُون،
نيٺَن جَهِيڙُو پاڻ ۾، وبڻِيَن ڪِيَن وڙهِن،
اڪِيُن ۽ پَرِيَن، پُوري پَاتِي پاڻ ۾.

۲۱

گُتِيُون ڪِيَن ڪَسَن، ڪِنهن جِنهن عَادَتَ اُپِيُون،
پِيِيُون پَچَن پَر ۾، ڪوري جِيئَن ڪَامَن،
لاٿُون ڪُئو لُوسَن، لالَن لاءِ لَطِيَف چئي.

۱. پيار، سڪ. ۲. محبوبين جي، پرين جي. ۳. آري، انگل، نخري، رُسَن. ۴. معلوم ٿي = پڌري ٿي، ظاهر ٿي، روشن ٿي. ۵. پسي، (هر) ۶. تنهن هوندي به. ۷. ڳولائون. ۸. ڍُو ڪرائجن ٿو يا سيراب ڪجن ٿو (محبوب جي ديدار سان). ۹. پُر ٿيڻ، سير ٿيڻ. ۱۰. اهڙي (گهڻي). ۱۱. پياس، تاس. ۱۲. هر روز، روزانو. ۱۳. واجهائين، نهارين، انتظار ڪن. ۱۴. ان طرف ڏانهن، محبوبين جي طرف ڏي. ۱۵. اوڪي، پڇائي، سهي ڪري. ۱۶. اڪيون. ۱۷. ڏسي. ۱۸. ڳيلون، لڳلون يعني آمهون سامهون ٿيلون. ۱۹. هٿن، مڙن، ڪسڪن، پري ٿيڻ. ۲۰. اهڙيءَ. ۲۱. عادت جي ڪري، هير يا گت جي ڪري. ۲۲. پيئون آهن، (محبوب ڏي) پيئون نهارين. ۲۳. (عاشق ۽ معشوق جي) اکين، ۲۴. جهيڙو يا جنگ ڪئي، ويڙهه ڪئي. ۲۵. ويڻ سان، کفن سان، لفظن سان. ۲۶. جهيڙو ڪن، ۲۷. مڪمل طور. ۲۸. ڪوٺس يا اڇاڻ شروع ڪئي، سڙن، ڪامن. ۲۹. ڳجهه ڳوهر براندر ۾. ۳۰. باهه جي مڇ، ۳۱. شڪلا، ۳۲. چپيون، ۳۳. سڙن، جلن، پرن. ۳۴. محبوب.

۲۲

اڪيُن ڪي آئون، جان ڪي جهلُون پايان،
 لوڪُ لتاڙي نڌي، وڃي ساڃن سُونائُون،
 مونڪي مارِيائُون، پاڻ پرڃي آيون.

(۲۳)

اڪيُن ڪي آئون، جان ڪي جهلُون پايان،
 رءُ جنهن جي رتيُون، سوجهي سُونائُون،
 پسَن پراهُون، اورانگهيو عالم تان.

۲۴

اڪيُون علي الصباح، دوستُ ديگن آيون،
 اُپنندي ارداس ۾، بي نه ڪنديُون ڪا،
 رچنديُون رءُ پاھ، پرچنديُون پرين سين.

۲۵

اگڙيون اگڙين تي، ڏمَر ڏک ڪرين،
 جيلاهه سڪڙ سڪيون، تي دعويٰ منجهه ڌڙين،

۱. جيئن، جيترو، ۲. روڪون، رندڪون، پلون، ۳. وجهان، ۴. ماڻهو، ۵. اورانگهي، ڇڏي، نظرانداز ڪري، ۶. سمهڻ واريءَ حالت، ۷. سڄڻ، محبوب، پرين، ۸. ڏٺائون، لڌائون، ۹. تباھ يا برباد ڪيائون، مصيبت ۾ وڌائون، موت ڏنائون، ۱۰. سرجي، ٺاهه ڪري، صلح ڪري، ۱۱. رءُ سان، رنگ سان، لالائيءَ سان، ۱۲. رڳيون، رچيون، ڳاڙهيون ٿيون، ۱۳. ڇاڇي، تلاش ڪري، ڳولي، ۱۴. ڏسن، ديدار ڪن، ۱۵. بري، ڏور، آگاهون، ۱۶. دنيا يا جهان (جي ماڻهن جنهن مهل هو ننڊ ۾ موند آھن)، ۱۷. صبح جو سويل، اسريا فجر جي مهل، ۱۸. يار، محبوب، ۱۹. ڏسن، ۲۰. ٻيھندي، ۲۱. التجا، عرض، سوال، منڻ، عاجزيءَ، بندگيءَ، ۲۲. کان سواءِ، ۲۳. رنگ، ۲۴. ڪاوڙيون، غصا، چڙون، ناراضگيون، ۲۵. ڏوراپا، اوڀالا، ۲۶. جنهن صورت ۾، ۲۷. پيار ڪرڻ، اڪيڻ، اڪندڙ، ۲۸. تنهن صورت ۾، ۲۹. معاملي، مطالبي، حجت، حقداريءَ، ۳۰. دليل بازي ڪن.

ڪِلن ۽ ڪَڙين، رُسَن پَرچَن پاڻ ۾.

۲۶

ڪوڄَها نَظَر ڪَن، اڪِيَن اَدَبُ چَڏَئو،
ڪَڙَن سَآڻ ڪِلن، وهِي پِيئو وِڙن سِين.

۲۷

مُون ڪي اڪَڙين، وڏا ٿلورا لائِيئا،
ڪَڻان جي ڪَر سَامُهِيُون، تَه پُڻ پَرين پَسَن.^{۱۱}

۲۸

اڪِيُون سِيئي ڌار، جن سِين پَسِين پَرين ڪي،
ٻي ڏانهن ڪِيَمَ نَهَار، گَهڻو رِسَارا سُرِين.^{۱۷}

۲۹

اڪِ اَلِتي ڌار، وَنءُ اَلِتو عَامَ سِين،
لاهُئارو لوڪُ وَهِي، ٿُون اوچو وَهِي اوپَار،^{۲۴}
مَنجَهان نُوچَ نَهَار، ويهُ پُڻيرو پَرين ڏي.^{۲۵}

۱. خوش ٿيڻ. ۲. چڙڻ. خفي ٿيڻ. ۳. ڪاوڙجڻ. ناراض ٿيڻ. ۴. راضي ٿيڻ. سرچڻ. ۵. ميرا، بچڙا، بد. ۶. نظرون، نگاهون. ۷. حياءُ، شرم. ۸. دشمنن، رقيين، غيبن، ڌارين، وڙن. ۹. وهڻ، مستيءَ ۾، شوق ۾. ۱۰. اچڻو. ۱۱. ڳرا، ڀاري. ۱۲. احسان، مهربانيون. ۱۳. جيڪڏهن. ۱۴. ڏانهن. ۱۵. محبوب، سچڻ. ۱۶. ڏسڻ. ۱۷. (پاڻ وٽ) رک، جهل. ۱۸. نه. ۱۹. ڏس. ۲۰. ٻي حد. ۲۱. غيرتمند. ۲۲. محبوب. ۲۳. ابني. ۲۴. وڃ، هل، هلٽ يا ورتاءُ ڪر. ۲۵. ماڻهن. لوڪ. ۲۶. مڻاهين پاسي ڏانهن (جنهن طرف پاڻي وهي). ۲۷. وڃي، هلي. ۲۸. مڻاهون، بلند. ۲۹. مڻاهين پاسي ڏانهن (ابني پاسي). ۳۰. هڪ جاء يا هنڌ ڏانهن نظر جمائي يا ڳاڻي وهڻ واري حالت. ۳۱. ڏس. ۳۲. پٺ ڏيئي، پاسيرو.

۳۰.

سَدا سَامُهَآن پَرِين، پُنِيرَا سُونَهَن،
 سَنُون وَرَائِي سِيرِين، جِي مُنَهَن مَان ڏُونَهَن ڪَن،
 رِگُون سِي رَجَن، تَن ۾ تَارَائِي ٿِي.

۳۱

جَهَڙا مُنَهَن مُهَآڙ، تَهَڙا پُنِيرَا سِيرِين،
 نَظَرُ ڪَري نَهَار، تَه سِي ڪَنهَن ڏانَهَن سَامُهَآن.

وائي

اي مِيَان سَجَن، تو رِي ڪِيئن رَهندا نِيڙ مُنَهِنجا،
 جن جو آڌارُ ٿون،
 جِيئَائِين اَلهي اُپَري، توڙي تِيئَائِين پَري،
 تَوءُ وَجِبَو تَن ڏي، اَڪَڙِيُون پِيرَ ڪَري*،
 بَخَشِين بُوچُ بُچَآيُون، ڪَچَآيُون ڪوڙِيِين،
 ڏاڍو نِيرَ نِينَهَن جو، سَگَهَآن ائون نَه چوري.

۱. هميشه. ۲. منهن مقابل. ۳. محبوب، سڄڻ، سڀرين. ۴. پٽ يا پٺي ڏيئي ويٺل يا بيٺل. ۵. وٽن. ۶. پيارا لڳن، سهڻا لڳن. ۷. سڌو، سامهون. ۸. ڦيرائي. ۹. رخ، جهرو. ۱۰. مون. ۱۱. ڏي. ۱۲. (بدن جون) نسون، نيسون، تنهنون. ۱۳. لال يعني ڳاڙهيون ٿين (خوشيءَ سبب رت زياده ٿئي). ۱۴. بدن، جسم، سرير. ۱۵. تازگي، توانائي، طاقت. ۱۶. منهن مهڙ = آهون سامهون، روبرو. ۱۷. نگاهه. ۱۸. ڏس. ۱۹. سردار، مالڪ. ۲۰. کان سواءِ. ۲۱. (روئڻ کان) جهلپا يا رکبا. ۲۲. اڪيون. ۲۳. پرجهلو، وسيلو، ٽيڪ، ڏي. ۲۴. جنهن جاءِ تان، جتان. ۲۵. (سج) لهي. ۲۶. يا، ۲۷. تنهن جاءِ کان، ۲۸. دور، دور. ۲۹. تنهن هوندي به (کنج ۾ "توڻي" لکيل آهي). ۳۰. ڪنڇ ۾ "ري" لکيل آهي * ڪهڙيءَ محبت سان. ۳۱. معاف ڪرين، ۳۲. ٻرايون، ٻجڙايون، مڊايون، ٻجايون، ڏوهه ڪانهه. ۳۳. ڪڇا ڪر، ٻرايون. ۳۴. ڪروڙن جي تعداد ۾، بي شمار، ۳۵. سخت، مضبوط. ۳۶. زنجير. ۳۷. عشق، محبت. ۳۸. پري يا جدا ڪري، لاهي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر آسا

داستان ٿنو

۱

ديک مَ ٿون سين ٽن، جي مَجَازِ يَٿُون مُنهن ۾،
 کين سُجَاتو سُوپرين، نهاري نيئن،
 پرين سي پسن، بيئي جني ٻوٽيون.

(۲)

پوربون پرين پسن، اُپتيان تہ آنڌيون،
 وڃو روز رسن، حبيبائي حجري.

(۳)

حبيبائي حجري، کئا اڪين اوتارا،
 پرين جي پاران، رات رڳجي آيون.

(۴)

رات رڳجي آيون، پاران پرين جي،

۱. پڻ، ڏس، ۲. نه، ۳. ظاهري محبت واريون (اڪيون)، ۴. چهر، مڱ، مٿي، نرڙ، ۵. سٺي ڪٺو، ۶. پرين، محبوب، ۷. ڏسي، ۸. (ظاهري) اکين، ۹. ٻئي اڪيون، ۱۰. بند ڪيون، ۱۱. پوريل، بند ڪيل، ۱۲. کوليان، ۱۳. نابين، جيڪي ڏسي نه سگهن، ۱۴. هر روز، روزانو، ڏهاڙي، ۱۵. پهچن، ۱۶. حبيب جي، محبوب جي، ۱۷. حجري ۾، کونيءَ ۾، رهائش گاهه ۾، حضور ۾، ۱۸. آستانا، بيٺڪون، ۱۹. پار کان، طرف کان، ۲۰. لال ٿي، ڳاڙهيون ٿي، سرخرو ٿي.

سِيٺَ پَہ ڪَنڊِيُون سِي، مُورَتَ جَنَ جِي مُوهِِيُون.

۵

مُون ڪي ماءُ مَجَازَ، پِينِجَارِي جِيئنَ پِجِيُو،
هٿنَ چڙهي حَاجَ، وِڀِي سَارَ سَنڌنَ مان.

۶

ماريندُءُ مَجَازُ، گَهڙي توري ڏينھڙين*،
هٿانَ چڙمَ بازُ، هاري حَقِيقتَ جو.

۷

حَقِيقتَ هڙي، مُنهنجي جَانِ جُڏا ڪي،
هيڪو پَساهُ پَرِينءُ ري، سَگهان تان نہ ڪڍي،
ڏڙي ۽ ڏڙي، اچي رهِيءُ رُوڇَ ۾.

۸

پَساهُ سينَ پَسانَ پَرِين، سَاهُ سينَ سَڃاڻان،
اهِيئي پَہ تَڙاڻان، اچي رهِيءُ رُوڇَ ۾.

۱. دوست، يار، ۲. شڪل، شبيهه، صورت، ۳. مست ڪيون، متوالين ڪيون، چريون ڪيون، ديوانيون يا عاشق ڪيون، ۴. اي ماءُ، اي امان، اي امڙ، ۵. مجازي عشق، ظاهر جي عشق، ۶. ڪپھ پڇڻ وارو يا ڪپھ صاف ڪندڙ (ذرا ذرا ڪري)، ۷. ذرا ذرا ڪري سڻو يا ڪڻو، ۸. ڪمر، ڪار، ۹. طاقت، ۱۰. (بدن جي) جوڙن يا ڳنڍين، عضون، لڳن، ۱۱. توکي ماريندو، توکي تباھ يا برباد ڪندو* ڪنهن نہ ڪنهن مهل، ڪهڙي به وقت، ۱۲. هٿ مان، قبضي مان، وس مان، ۱۳. ڦٽو ڪر، ترڪ ڪر، ۱۴. نہ، ۱۵. هڪ قسم جو شڪاري پکي، ۱۶. اي هاري، اي نادان يا موڳي، ۱۷. حق، سچ، سچائي، باطني يعني سچي عشق، صوفين جي اصطلاح ۾ سلوڪ جي ٻيو نمبر منزل، ۱۸. سڻي، ڪڻي، ۱۹. ڌمڙ، پساهُ، ۲۰. ڌار، علحدو (بدن يا جسم کان)، ۲۱. ڪڻي، ۲۲. هڪڙو، ۲۳. محبوب، ۲۴. کان سواءِ، ۲۵. اندر يا ٻاهر ڪري، ۲۶. مالڪ، خدا، ۲۷. باقي بچڻو، ۲۸. دل، ۲۹. ٻاهر نڪرندڙ ڌمڙ، پوئين ڌمڙ، ۳۰. ڏسان، ۳۱. اندر ويندڙ ڌمڙ، شروعاتي ڌمڙ، ۳۲. سهي ڪريان، ۳۳. وقت، مهلن، سَمَ، اهڃاڻ، حيل.

۹

تَعْظِيْمًا تَرْكُتِيَا، وَاجْهَاتًا وِيَا،
وَجِي تَتِ پِيَا، جِتِ نِهَاتِ نَاهِ كَا.

۱۰

سَوِي اُوچُٺُ اَنگِڙِي، سَوِي كَاجُ سَنَدُونِ،
كُفَرِيءِ اِسْلَامِ گَان، پَرِي پِيَرُ پِيُونِ،
اُتي آهيرون، جِتي آهِي نَه نَاهِ كَا.

۱۱

سَنِي سُونَهائي سِيڪَا، ڪَا مُون مَنجَهائي،
طَلَبَءِ تَحْصِيْلِ، اِيءِ اورِئَانِ ئِي آهي،
مَآن تَنُ تَتِ لائي، جِتِ آهِي نَه نَاهِ كَا.

۱۲

جِتِ آهِي نَه نَاهِ كَا، اِيءِ خَاڪِيءِ جو خِيَالُ،
جَانِبَ جو جَمَالُ، پَسَٽَانِ ئِي پَرِي ٿئو.

۱. تعظيم ڪان، عزت ڪان، وڌائيءَ ڪان. ۲. علحداءِ، لاپرواهه، پري، جدا. ۳. (ماڻهن جي) واجهائڻ ڪان، سارا هجڻ جي انتظار ڪرڻ ڪان. سڪ ڪان، بندگي ڪرڻ ڪان. ۴. بس ڪٿائون. ۵. انتها، ڇيهه، ڇيڙو، پڄاڻي، حد. ۶. (بدن تي پائڻ جو) ڪپڙو. ۷. انگڙن جو، عضون جو، لڱن جو، بدن جو. ۸. خوراڪ، کڏو، طعام. ۹. انهن جو. ۱۰. خدا جي وجود ۽ حضرت محمد جن جي خدا جي طرفان رسول هجڻ جي انڪار واري حالت. ۱۱. خدا تعاليٰ جو حضرت محمد جي معرفت انسان ذات ڏانهن موڪليل دين يا شريعت، مسلمانيءَ، دور، ۱۲. قدر، ۱۳. انهن جو پئو يا ٿڌو، ۱۴. انهن جو آهيرو يعني آستان يا جاءِ. ۱۵. هستي، بودوباش، جيوت، زندگي، ۱۶. نيسي، فنا، ۱۷. سڌي (واٽ يا راهه)، ۱۸. ڏيکاري، ۱۹. مون کي، ۲۰. ابتي واٽ ڏيکاري، ۲۱. گولا، سڪ، تمنا، خواهش، ۲۲. حاصلات يا حاصل ڪرڻ واري حالت، (محبوب جي) ديدار نصيب ٿيڻ يا ميلاپ، ۲۳. تمام ويجهو يا آسان، ۲۴. منهنجو، ۲۵. من، دل، ۲۶. (نينهن يا محبت) لڳائي، ۲۷. خاڪ يعني مٽيءَ مان ٺهيل انسان، ۲۸. سوچ، سمجهه، گمان، راءِ، ۲۹. جانيءَ، محبوب، ۳۰. حسن، سونهن، ۳۱. پسن ڪان، ڏسن ڪان، ۳۲. بري ٿئو = ايترو گهڻو آهي جو ان ڏانهن نهاري نٿو سگهجي، (ناممڪن).

(۱۳)

جِتي آهه نه ناهه ڪا، ايءُ خيال خاڪي،
پريئن جي پاڪي، پسٽان پري ٿي.

۱۴

نظرُ نزديڪون، ائون سهي نه سگهان ساعت سين،
پسن پري ٿئون، ائون نالي گيڙي نجهران.

۱۵

نيٺين نظرُ نينهن، جڙ جتي جوڙجن،
ساهه ائين تان صدقي، اندر سين عضون،
لاهي تن لطيف چئي، انگ پڻ آچجن،
قلبُ قرباني ڪربان، مٿان دل دوستن،
هنيئن ۽ اکين، ڦاهي ڪاڏي پرين ۽ لي.

(۱۶)

مُورڪ مام نه بجهڻا، آکا جيها آڪ،
پڪا جي نه سپڪ، م ڪر ميڙو تن سين.

۱. هستي، بودايش، جيتو، زندگي، ۲. نستي، فنا، ۳. سوچ، سمجھ، ڪمان، راه، ۴. انساني (خاڪو يعني مٽيءَ مان ٺهيل جو)، ۵. محبوبن، ۶. پاڪائي، اوجلائي، سهڻائي، حسن، ۷. پسڻ کان، ڏسڻ کان، ۸. پري ٿي = ايتري ته گهڻي آهي جو ان ڏانهن نهاري نٿو سگهجي، ۹. نظارو، لقاء، ديدار، ۱۰. انهن جي نزديڪي ۽ وارو، ۱۱. برداشت ڪري، ۱۲. ٿوري دير، گهڙيءَ، پلڪ، ۱۳. تائين، لاءِ، ۱۴. ڳهندي، وڻندي، (وات سان) اڇاريندي، ۱۵. ڳران، ۱۶. نيٺين ۾، اکين ۾، ۱۷. جيتو، روشني، نور، ۱۸. نينهن جي، عشق جي، ۱۹. جڙون، ميخون، ڪليون (محبت جون)، ۲۰. کين، لڳن، ۲۱. جيءَ، جان، ۲۲. قربان، ڪهور، ۲۳. دل، ۲۴. سميت، سوڌو، ۲۵. لڳن، بدن جي ڀاڱن، بدن، ۲۶. ڪاٺي، وڏي، ۲۷. تن (پرين، دوستن) جي اڳيان، ۲۸. عضوا، لڳ، ۲۹. پيش ڪجن، رکجن، ۳۰. دل، من، هنيون، ۳۱. پاڻ کي (قاهي وجهي يعني ڳچيءَ ۾ رسو يا نورتي ويڙهي گهڻي ڏين سان) ماريو، ۳۲. بيوقوف، نادان، ۳۳. مام ڪي، راز ڪي، ڳجهه ڪي، ۳۴. ڳهنڊڙ، سمجھندڙ، سهي ڪندڙ، ۳۵. ڪچا (ناٿريڪار)، اڻ پڪل، ٽاڪڙ، ۳۶. جهڙا، ۳۷. وڻ جو هڪ قسم جنهن مان پن ۽ تارين چئن سان کير جهڙي اڇي رطوبت وهندي آهي، ۳۸. (مٽيءَ جي ٿانون وانگر باهر ۾) پڇي پختا ٿا، ۳۹. چڱي طرح پڪل، ۴۰. نه، ۴۱. ميلو، گڏجائي، ملاقات.

۱۷

جَان تَنُ ڪِئو نَه تِيئن، سُوئِيڙبائين سَنِهڙو،
پَرين پائيندا ڪِيئن، توکي اگڙئن ۾.

وائي

اَللهَ سَائِين سَائِين، پُئان پَرينئون مَ پَاهِين،
وڌي آسَر آهين آسانهين،
جتي ديرو دوست جو، سا ڪيئن پُون اڳاهين،
پنپيون پري آيون، آيل مُون اُتاهين،
قلمُ جي هٿ ۾، سي سين سَباڄها سائين،
بَنديءَ جي ٻارَ ۾، شالَ مَ لَگن لائين.

۱. جيستائين، ۲. بدن، جسم، ۳. تو ڪنو، ۴. تهڙيءَ ريت يا طرح، ۵. ننڍڙيءَ سڻيءَ کان، ڪوهستاني لهجي موجب ”سرمي کان“ ۶. باريڪ، پتلو، سوڙهو، ۷. محبوب، ۸. وجهندا، وهاريندا، ۹. ڪهڙيءَ طرح، ۱۰. اي الله، اي خدا، ۱۱. مالڪ، ڌڻي، ۱۲. پوان، ۱۳. پرين کان، ۱۴. نه، ۱۵. پٽي، پري (عشق ۾)، ۱۶. گهڻي، تمام جهجهي، ۱۷. آسرو، اميد، سهارو، ڏي، ۱۸. اسانهين جو يعني اسان جو، ۱۹. آستان، مڪان، ۲۰. محبوب، ۲۱. زمين، جاء، ۲۲. پري، ۲۳. اکيون، ۲۴. ڦري، گهمي، چڪر ڏيئي، ۲۵. اي آيل، اي امڙ، اي جيجل، ۲۶. منهنجي (آيل)، (بي معنيٰ) منهنجون (اڪيون)، ۲۷. ان جاء تان، ۲۸. ليڪن، لکڻي، ڪلڪ، لکن لاءِ ڪانهه جي ٻوڙي جو گهڙيل ڪانو، ۲۹. محبوب، سڄن، ۳۰. ٻاجهه وارا، ٻاجههه، رحمدل، ۳۱. ٻانهيءَ، نوڪريائي، ۳۲. سودي، واپار واري هنڌ يا جاء، ليکي واري هنڌ، قيامت، ۳۳. ڪسي يا گهڻائيءَ واري ڳالهه، ڪڇائي، مدائي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر آسا

داستان چوئون

۱

گَران وَجْهه مَواتِ، دُولَ هَمَاري گَالَهَڙي،
مَچُن رَتِي راتِ، کَا اُورَن مِ اوڻِي تِئِي.

۲

سِڪَ سِڪَائي سِڪَ، سِڪَ نَه آهي سُڌِي،
لِڪَ لِڪوڻِيءَ لِڪَ، تَه خَبَر تِئِي نَه گَرَن کي.

۳

خَبَر تِئِي گَرَن کي، تَه مُون کي ڪَندا ڪوهُ،
صُورَت سُوپِيرِن جِي، ڏَنِي ڪوَنه ڏوهُ،
لَوِي لَڳَم لوهُ، جَنهين رَت رُڙِئو.

۴

گَر جَا گَڏَ گَنِي، پَوَن ڪَارَن پَرِين جِي،

۱. ڪرن جي، دشمن جي، رفيق جي، ۲. نه، ۳. وات ۾ (زبان تي)، ۴. اي ڏول، اي محبوب، اي سپرين، اي پرين، ۵. اسان جي، منهنجي،
۶. خير، سڌ، ذڪر، پڇار، ۷. مٿان، ۸. رتي رات = رات جو پڇاڙيءَ وارو تمام ٿورو حصو، ۹. حال احوال ڪرڻ، ڏکڻ ڏورائين بيان
ڪرڻ، سورن سلڻ، ۱۰. اڻ پوري، ناقص، ڪوئي، ۱۱. پيار، اُڪند، اُڪير، ۱۲. انتظار يا اوسيڙو ڪرڻ سان، ۱۳. آسان، سولي، ۱۴.
لڪ لڪوڻيءَ وانگر (لڪ لڪوڻي، هڪ راند جو نالو آهي جنهن ۾ هڪڙو ٻار اُڪيون پوريندو آهي ته ٻيا لڪي وڃن ۽ پوءِ هڪ لڪل ٻارن
کي ڳوليندو آهي)، ۱۵. لڪي يعني ڇپي وڃ، گم ٿي وڃ، ۱۶. ڇا، ۱۷. شڪل، جهري، منهن، ۱۸. ڏسندي، پسندي، ۱۹. گناهه، خطا،
۲۰. تير، ڪان، ۲۱. مونکي لڳو، ۲۲. (لوھ جو ٺھيل) تير، ۲۳. رت جا لڙڪ يا ڳوڙها (اڪين مان) وهائيا يا هارايا، ۲۴. ڌرو، چلهو،
۲۵. ڪوئي (زمين ۾)، ۲۶. ڪرڻ، ۲۷. واسطي.

تَنهِن ۾ پاڻ پئي، غِيَبَتِي غَارُ ٿيو.

۵

اَللهَ گَر جِيَن، مَدِي جَن جِي مَن ۾،
اَسَان ۽ پَرِيَن جُون، اُمِيْدُون پَسَن،
تَهَان پوءِ مَرَن، سَتَڙِي اَنهِن سُوَر ۾.

۶

اَللهَ گَر جِيَن، جِي پاڙِي رَهَن پَرِيَن جِي،
پُنِيُون مان نَه پَسَن، اُمِيْدُون سِيَن سَجَڻِيَن.

۷

گَر ڪَارِيندو سي، مَانُو جَن پَرِيَن سِيَن،
جَوَشَ جَلَايَا جِي، مَاري تَن مَوْتايو.

۸

گَر ڪِي گِرُڪاءِ، نَانگُ مَٽِيَارو نِڪري،
اُڀِي جو اَوَڻاءِ، سُن پُن سَندي سَجَڻِيَن.

۱. خود، ۲. ڪري، ۳. گلا خور، ۴. لائي ڇائي يعني ننڊا ڪندڙ، ۵. غرق، ۶. ڇٽ، ۷. ناس، ۸. نابود، ۹. اي الله، اي خدا، ۱۰. دشمن، رقيب، ۱۱. جيئرا يا زندهه هجن، ۱۲. ڪيئون، ساڙ، ۱۳. دل، ۱۴. محبوبين، ۱۵. آسون، ۱۶. ڪاميابيون، ۱۷. دل جون مرادون، ۱۸. ڏسڻ، ۱۹. تنهن کان، ۲۰. ڊمر يا سامه ڏيڻ، ۲۱. فوت ٿيڻ، ۲۲. پڇي، جلي، ۲۳. ڪامي، ۲۴. ڏک، درد، ۲۵. پاڙي ۾، پاسي ۾، پير ۾، ۲۶. (مرادون) پوريون يا مڪمل ٿيل، ۲۷. سٺ ٿيل، ۲۸. مان نه = شل، ۲۹. سڄڻ، محبوبين، ۳۰. بگاڙيندو، ۳۱. ڦٽائيندو، ۳۲. جهڪو يا گهٽ (بيار يا محبت)، ۳۳. جن جو، ۳۴. (عشق جي) گرمائش يا تپش، ۳۵. گرم ڪٺا، پڇاڻي، ۳۶. پڪا ڪٺا، ساڙڻا، ۳۷. سٺي، ڪٽي، ۳۸. موجڙا هڻي، ۳۹. واپس ڪڍڻ، ۴۰. هڪالو، ۴۱. زهريلي نانگ جو هڪ قسم، ۴۲. ڪاڻي، ۴۳. چڪ هڻي، ۴۴. ڏنگ هڻي، ۴۵. من وارو يعني ڪارو واسينگ نانگ، (ڪاري واسينگ نانگ جي مٿي مان هڪ ٽڪي نڪرندي آهي جنهنڪري من چوندا آهن، اها من جيڪڏهن نانگ جي ڏنگيل ماڻهوءَ جي ڏنگ واريءَ جاءِ تي رکي ته زهر جوسي باهر ڪڍندي)، ۴۶. ٻيهي، ۴۷. ٻڌي، ۴۸. سُر پور، ۴۹. ڪن جي ڳالهه، ۵۰. جهڻي گفتگو، ۵۱. جي، ۵۲. سڄڻ.

۹

گَرَتَوَ گَرِائُونِ گَرِيِنَ، هَرَّ هَرَّ هَچَآرَا،
پُورِيِيءَ گَلِيُونِ پَرِيِنَ جُونِ، چَوڏاري چَآرَا،
مَرِيِنَ مُنَهَنَ ڪَآرَا، سَڙِي اُنَهِيَن سُوَرِ مَرِ.

①۰

سَڄَنَ سَنِيُون ڪَن، لوڪَان لِيڪِي ڏَنگِيُون،
سَنڊِي سَپِيرِيِن، پَرِ پَرُوڙَن ڏَاڪِرُو.

۱۱

نَڪو مُنَهَن نَه مُهَآڙ ڪَا، نَڪو ڊيگُه نَه وِيَلُ،
اِيءُ اِهَوِي ڪِيَلُ، ڪُورُ پَرُوڙِي ڪِيَن ڪِي.

۱۲

حَوَصِلَو حَيرَتَ جو، آه نَه مَڻِي عَامَ،
سَنڊِي مَحَبَتَ مَامَ، ڪُورُ پَرُوڙِي ڪِيَن ڪِي.

۱۳

حَوَصِلَو حَيرَتَ مَرِ، وِجِي ٿِيَو وِجُون،

۱. اي ڪر، اي دشمن، اي رقيب، ۲. گڏهڻائي، ڇاڻي، شرارت، بدمعاشي، ۳. هر هر = هر ٻار، هر دفعي، هر وقت، گهڙي گهڙيءَ، نت
نت، سدائين، ۴. هڃا پڻا، ڇٽيءَ پڻا، مصيبت پڻا، ظالم، ڀائي، لعنتي، ۵. تو پوريون، تو بند ڪيون، ۶. گليون، گهٽيون، رستا، واٽون،
چارا، ۷. محبوبين، ۸. هر طرف، چوطرف، ۹. شل فوت ٿيڻ، شل ملاڪ ٿيڻ، دم يا سامه وڃيڻ، ۱۰. اي منهن ڪارا، اي بدافعال، اي
بدنام، اي ذليل، ۱۱. پڇي، ڪامي، جلي، ۱۲. ڏک، درد، ۱۳. محبوب، ۱۴. سڌيون يا صحيح يا درست (ڪم ڪاريون يا حاجتون يا
ڪارج)، ۱۵. لوڪ جي، ماڻهن جي، ۱۶. ليڪي موجب، حساب موجب، سمجهه موجب، ۱۷. ڏنگيون، نامناسب، ۱۸. جي، ۱۹. پرين،
۲۰. ريت، ڪار، ملت، ۲۱. سمجهڻ، ۲۲. ڏکي، مشڪل، ۲۳. شڪل، صورت، چهرو، مک، مهاڙ، ۲۴. ڊگهائي، لمبائي، طول، ۲۵.
ويڪر، ويڪرائي، چوڙائي، موڪرائي، بَر، ۲۶. راند، بازي، ڪيڏ، تماشو، (بيچونيءَ يعني "ليس ڪمڻه" وارو معاملو)، ۲۷. انڌو، نابين،
۲۸. سمجهه، پروڙ، ٻڌ، ۲۹. محبوب جي حسن ڏسڻ سان پيدا ٿيل بدحواسي، ۳۰. تي، ۳۱. عام ماڻهن، عوام، ۳۲. پيار، عشق، ۳۳.
رمز، پرولي، مام، راز، ڪجهه، ۳۴. پريشان، غمگين، حيران.

مَحَبَّتَ جُونِ مِيچُون، ڪورُ پَرُوڙِي ڪِينَ ڪِي.

۱۴

حوصلو حَيِـرَتَ ۾، ڪَـري ڪوَنـهَ دَرڪُ،
جو حُـسَنَ سَـنـدو حَقُ، ڪورُ پَرُوڙِي ڪِينَ ڪِي.

۱۵

حوصلو حَيِـرَتَ ۾، وَجِي لَـجـاڻـو،
وِـچـاَـرو ڪاڻـو، ڏِـسِي ٿِـئـو ڏِـسَنَ ڪِي.

۱۶

ڏِـسَنَ ڏِـسِين جِي، تَهَ هَمَـهَ ڪِي حَقُ چَـئِين،
شَارڪَ شَڪُ مَـنِي، اَنڌا اَنـهِيـنَ ڳالـهـه ۾.

۱۷

نَڪَ مَـرَـهـِـجَ نَـنـڀـجِي، نَـرِيءَ پَـاسَ نَـرِي،
بِـلِـيَن سَاڻُ پَـرِي، مَنـهَن پَـتِي مَـرِـبـجَ ٿُون.

وائي

جِيڏِيُون اُٿُون ڪَا پاڻ وَهِيڻِي آهِيَان، ڪَا مُون سَارَ لَهِيَجَا،

۱. پيار، عشق، ۲. اشارا، ۳. نابين، انڌو، ۴. سمجهي، ۵. سمجهه، پروڙ، ٻڌ، ۶. محبوب جي حسن ڏسڻ سان پيدا ٿيل بدحواسيءَ يا پريشانيءَ، ۷. احساس، ۸. (محبوب جي) جمال، ۹. جو، ۱۰. قدر، اهميت، لائق، واجب، عيوض، ۱۱. شرمسار ٿيو، ۱۲. نماڻو، مسڪين، عاجز، ۱۳. جيڪو هڪ اک سان ڏسي سگهي (بيءَ اک جي خراب هئڻ ڪري) هتي معنيٰ ٿيندي انڌو، ۱۴. (محبوب جي) ديدار، ۱۵. جيڪڏهن، ۱۶. سڳهن، ۱۷. خدا، ۱۸. اي شارڪ، اي شرڪ ڪندڙ يعني بيءَ مخلوق کي خدا جي برابر سمجهڻ وارا، ۱۹. گمان، وهم، ۲۰. نه، ۲۱. ڪر، ۲۲. اي انڌا، اي نابين، ۲۳. بي وس، نااميد، لاچار، ۲۴. تڃ، ۲۵. سرديءَ ۾ يا تڏ ۾ سُڪي يا ساڻو ٿي، ۲۶. تڏ يا سرديءَ جي، ۲۷. ويجهو، نزديڪ، ۲۸. تڏو ٿي، سست ٿي، ۲۹. ساڻين، رفيقن، همراهن، ۳۰. جلي، ڪامي، ڀڄي، ۳۱. منهن پتي = آهر واري ڪري، ۳۲. دم ڏج، ساهه ڏج، فوت ٿج، ۳۳. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۳۴. پاڻ وهڻي = پنهنجي وس يا اختيار واري، ۳۵. ڪجهه، ۳۶. منهنجي، ۳۷. خبر، سڌ، سنڀال، پرگهور، ۳۸. اوهين لهجو، اوهين ڪجو.

جِيڏانهن هلائينم سڀرين، پير اوڏاهين پايان،
 قلم کاتب هت ۾، ائون ڪا لکئي مان لڪ لاهيان،
 واڳ ڏيئين هت ۾، ڪيڏانهن ڪرهل ڪاهيان.^{۱۷}

وائي ۲

ڏيرن مل ڏاڍائي، يا الهي، ائون اسونهين اوتڙ آڏا،
 چوڻو چئن آيا، پڪيڙا پرڏيهي،
 سولي ڪرين سچا ڌڻي، اڳيان اونهي،
 آهي آياڳ ان ڪي، جني وات وڃائي،
 ري فضل رب جي، موران ماڙ نه ڪائي،
 آيا ملڪ الله جا، هي هي ڪندا هيڪائي،
 ائون سنڌي هو عربي، ڪيئن پروڙبي وائي.^{۴۸}

۱. جنهن طرف ڏانهن، ۲. مونکي هلائين يا وٺي وڃن، ۳. پرين، محبوب، ۴. قدر، وڪون، ۵. ان طرف ڏانهن، ۶. رکان، وجهان، ۷. ليڪن، لکي، ڪلڪ، لکن لاءِ ڪانهن جي ٻوڙي جو گهڙيل تيلو يا ڪانو، ۸. ڪاتب جي، لکندڙ جي (خدا جي)، ۹. ڪيئن، ۱۰. قسمت، تقدير، ۱۱. ذرو، ۱۲. گهٽايان، ڪاٽيان، ۱۳. مهار، اٺ کي هلائڻ لاءِ ان جي نڪ ۾ پيل نوڙي، ۱۴. ڏيئين جي، مالڪن جي، ۱۵. ڪهڙي پاسي ڏي، ۱۶. اٺ، ۱۷. هڪليان، هلايان، ۱۸. مڙس جي پائرن، ۱۹. وٺ، ۲۰. ظلم، انڌير، جبر، سختي، ڪلور پائي، ۲۱. اي منهنجا الله، ۲۲. ان واقف، ۲۳. اڙانگا تڙ، اوکا تڙ (درياهه يا پاڻيءَ جي ڪنهن وهڪري جي ڪپ تي جنهن هنڌ يا جاءِ تي ماڻهن يا مال جي آمدرفت هجي ان هنڌ يا جاءِ يا جبل جي گهٽي کي تڙ چئبو آهي)، ۲۴. اڳيان، مهندان، ۲۵. (پڪين جو) ڪاڌو، ۲۶. داڻو داڻو ڪري کائڻ، چڱڻ، ۲۷. پڪي، ۲۸. پرديسي، ۲۹. آسان، سهل، ۳۰. پاڪ، ۳۱. مالڪ، خدا، ۳۲. تاريخي (قبر جي)، ۳۳. نياڪ، بدبختي، ۳۴. راه، رستو، ۳۵. ڀلائي، چڙي، ۳۶. سواءِ، ۳۷. مهربانيءَ، ۳۸. پالهار، خدا، ۳۹. بنهر، اصل، ۴۰. مدد، حمايت، همراهي، ۴۱. فرشتا، ملائڪ، ۴۲. هاءِ هاءِ، افسوس، ۴۳. هڪ هڪائي، فيصلو، ۴۴. سنڌي ٻولي ڳالهائيندڙ، ۴۵. ملائڪ، ۴۶. عربي ٻولي ڳالهائيندڙ، ۴۷. سمجهي، ۴۸. ڳالهه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر آسا

داستان پنجون

۱

ديکيندي ديدارَ کي، کين سَجَاتو کُل،
تَازي طوِبلَن ۾، آه اِحَاطو جُهل،
هُئا جي اُمَل، سي حَسَابان هَجي وئا.

۲

ديکيندي ديدارَ کي، کُل سَجَاتو کين،
تَازي طوِبلَن ۾، آه اِحَاطو زِبن،
هُئا جي اُمِين، سي حَسَابان هَجي وئا.

۳

ديکيندي ديدارَ کي، کُل سَجَاتو کين؟
جَانَبَ مَنجَهَاجين، مَحْرُومَ تي مَري وئا.

۱. ڏسندي، ڏسڻ سان، ۲. (محبوب جي) منهن، روپ، لقاء، جلوي، ۳. ڄاتو، معلوم ڪيو، سهي ڪٺو، ۴. هر هڪ، سيڪنهن، ۵. عربي (گهوڙا)، ۶. (جيڪي) طويلن يعني گهوڙي ٻڌڻ جي جاين يعني طبيلن ۽ ڪڙهين ۾ آهن، ۷. (انهنجو) احاطو يعني ڳاڻيڻ جو اندازو، ۸. جهلن جي يعني گهوڙن جي پٺيءَ تي رڪن لاءِ ڪپڙن مان (ٿيندو)، ۹. بي بها (وڏي مرتبي تي پهتل روحاني شخص)، ۱۰. حساب يعني اندازي ڪرڻ کان، ۱۱. ڊڄي وٺا، هيسجي وٺا، عاجز ٿي وٺا، ۱۲. زين جو يعني گهوڙي جي پٺيءَ تي رڪن جي هڪ قسم جي سنج جو، (چمڙي جي) هني جو، ۱۳. امانتدار، عادل، پاڪباز، ۱۴. ڪجهه، ٿورو، ۱۵. جاني، دوست، ۱۶. منجهه جا ڄاڻندڙ يا واقف، راز يا ڪجهه جا ڄاڻو، رازدان، حال محرم، ۱۷. ڪجهه حاصل ٿيڻ کان سواءِ، نااميد يا نراس، وانجهيل، ۱۸. فوت ٿي، انتقال ڪري.

۴

مَحْرُومِ ئِي مَرِي وِئَا، مَاهِرَتِي نَه مُئَا،
 جِئِيءَ جِيئن چُهِنجَ هَئِي، لَدَّائُون لُئَا،
 حُبَّابِ ئِي هُئَا، اِنِهِيءَ وَاڊِيءَ وِجَ مِر.

۵

نَڪَا اِبِتِدا عَبدَ جِي، نَڪَا اِنَتَهَئَا،
 جَن سُجَاتو سُوپِرِين، سِي وِجَن ڪِي وِئَا.

⑥

وِجِي رَسُ وِجَن ڪِي، وِجَن ڪَنان وِجَ،
 آهي اِيءُ اُهَجَ، سُوئِي سُوئائِي جِ تُون.

۷

تَرَڪُ ڪَر تَرَڪَ ڪِي، وِجَن ڪَنان وِجَ،
 آهي اِيءُ اُهَجَ، سُوئِي سُوئائِي جِ تُون.

۸

وِجِي رَسُ وِجَن ڪِي، وِجَن پُن وِجَءَ،

۱. ڪجهه حاصل ڪرڻ کان سواءِ، وانجهيل، نااميد، نراس. ۲. فوت ٿي، انتقال ڪري. ۳. ڄاڻو، قابل، ڪامل. ۴. جهرڪيءَ (هڪ ننڍي بکيءَ جو قسم)، ۵. جهنب. ۶. (آن جي داڻي ۾) وجهي. ۷. لڏو (سامان يا ٽپڙ تازي) ڪنڀائون، هجرت ڪندڙون (هن دنيا مان)، ۸. لوڻان، لوءِ مان، ملڪ مان. ۹. پاڻيءَ جا ڦوٽا، پاڻيءَ جا ڦوڪڻا، بُد بُدا، ٻلڙا، ٻوڙيا. ۱۰. پاڻيءَ جي ناليءَ، ۱۱. شروعات، ۱۲. ٻانهي يعني انسان، ۱۳. ڇهه، ڀڄاڙي (جيئن ته انسان ۾ خدا پنهنجو روح وڌو ان ڪري هو لافاني آهي)، ۱۴. پروڙيو، سهي ڪٺو، ۱۵. پرين، محبوب، ۱۶. وِجَن ڪِي وِئَا = مري وِئَا، وري نه موٽندا، ۱۷. پنڌ ڪري، ۱۸. ٻهڄ، ۱۹. موت، ۲۰. کان، ۲۱. اڳتي ٿي، اڳتي وڌ، ۲۲. نشاني، ۲۳. ٻڌي، ۲۴. ٻڌائج، ۲۵. ڦٽو ڪر، ڇڏ، ۲۶. ويراڳ، تياڳ، جدائي، علحدگي، ۲۷. نابود يا ناس ڪر.

لَوڪَآنَ پَآڻُ لِڪَآءِ، لِڪِئَان پُڻ لِڪِجِ تُون.

۹

لَوڪَآن لِڪِ سَپُڪو، لِڪِئَان لِڪِ ڪوَنه،
اُتِي وَبِي اُون، اِن اُلتِيءَ ڳالِهه جِي.

۱۰

هَئِن سِين حَآجَ ڪَرِ، نِيئِن سِين نِهَارِ،
اِيَا اڱڻ بَهَارِ، پَس پَنهنجا سُوپَرِين.

۱۱

جِي ڪِيڙِيءَ پَر ڪَنبَن، نَانِگَ نَمَن اُن ڪِي،
اَگُو اُمَن اُن ڪَرِي، جِي اِنهينءَ پِيءَ پِجَن،
اِن اُولِيآئي تَحَتَ قَبَآئي، *مُوڙها مَآن نَه بُوڏَن،
ڳُجَهَآن ڳُجَهه وَجَن، اَحَدَ جِي اسرارِ مِر.

۱۲

اَحَدَ جِي اسرارِ ڪِي، جُنبي ڏَنو جَن،
سِي موٽِي ڪِي پَسَن، ڌاران ڏَٽِي ڪِي پُئو.

۱. لوڪ ڪان. عام ماڻهن ڪان. ۲. خود. ۳. پيا، ڳجهو ٿي رهڻ. ۴. لڪ ڪان، لڪن ڪان، لڪل ڪان. مخفي ڪان، خدا ڪان. ۵. اتي ويهي = ختم يا پوري ٿي وئي. ۶. فڪر، ڳڻتي. ۷. ايتي، ڀراسرار. ۸. ڪم، ڪار. ۹. اکين. ۱۰. ڏس. ۱۱. بيٺا، بيل. ۱۲. اڱڻ جي، صحن يا پڌر جي، گهر جي. ۱۳. بهران، ٻاهران، ٻاهرئين پاسي. ۱۴. ڏس. ۱۵. پرين، محبوب. ۱۶. جيڪي. ۱۷. ماڪوڙيءَ، ڪٽليءَ، ڪوليءَ، ننڍي جيت جو هڪ قسم. ۱۸. ڪان. ۱۹. ڊڄن، خوف ڪن. ۲۰. هڪ قسم جا سُرندڙ زهريلا جيت، بلائون، سانڀ، سڀ. ۲۱. جهڪن، سلام ڪن. ۲۲. خدا. ۲۳. بچاءَ، حفاظت. ۲۴. ان جو. ۲۵. پُو ڀر، ڊپ ڀر. ۲۶. هلن = بيشڪ منهنجا اولياءَ يعني دوست منهنجي قبا يعني پناهه هيٺ آهن (حديث قدسي). ۲۷. موڙهل، موکا، نادان. ۲۸. مان نه = شل. ۲۹. ڳجهان ڳجهه = ڳجهه ڳوهر ڀر، لڪ ڇپ ڀر. ۳۰. داخل ٿين، گهڙن. ۳۱. هڪڙي يعني خدا. ۳۲. ڳجهه، راز، پيد. ۳۳. جنبش ڀر اچي، جوش ڀر اچي، محو ٿي. ۳۴. ڪان سواءِ. ۳۵. مالڪ خدا. ۳۶. ڪجهه.

(۱۳)

اَحَدان اِگي جا هئي، سُوڌي سا صفت،
اَپر اِشهارت، سِڌ نه آهي سُوڌري.

۱۴

صِفَت سَنگُ اَحَد سين، اَحَدُ صِفَت رِءِ ناه،
اُنهُ ۱۱ آه، ۱۲ پئي پئي ۱۳ ٿي ٿي.

(۱۵)

اَحَدُ اَحَمَدُ ۱۵ پاڻ ۱۶، وِچان ۱۷ ميم ۱۸ فَرَقُ،
آهي مُسْتَفَرَقُ، ۲۱ عَالَمُ اَنهِيءَ ۲۲ ڳالهه ۱۹.

(۱۶)

سوئي اَحَمَدُ سو مُحَمَدُ، سو عَيْنُ ۲۲ اَللهُ،
نَحْنُ اَقْرَبُ اَليْه من حَبْلِ الوَرِيدِ*، ايءُ ۲۳ پَرُوڙج ۲۴ پَساهُ،
جَنهن جي رُوحُ ۲۵ سِجَاتو ۲۶ راهُ، تنهن کي ۲۷ پَرِين ۲۸ رِءِ ۲۹ پَسَنُ ناهه ۳۰ ڪي.

(۱۷)

اَلتيمَر جا هَنِيان، سا نه سَلَتيمَر ۳۲ ساهه ۳۱ ڪي،

۱. احد يعني خدا (کان ايل صفت) کان، ۲. صحيح، ليڪ، برابر، درست، ۳. خاصيت، خصلت، خوبي، ۴. بلند، اعليٰ، مٿاهان، ۵. اشارا، ڪنڀا، رمزون، راز، ۶. سڌائي سڃاڻي، صداقت، ۷. سولي، سوکي، آسان، ۸. صفت جو، ساراه جو، ۹. تعلق، واسطو، ۱۰. کان سواءِ، ۱۱. انڪار جي ورندي يا جواب (لا اله)، ۱۲. اقرار جي ورندي (الا الله)، ۱۳. هڪ ٻئي کان جدا، ۱۴. هڪڙو يعني خدا، ۱۵. اسلام جي پيغمبر حضرت محمد مصطفيٰ جن جو اڙلي نالو، ۱۶. پاڻ پر = گڏ، مليل، ۱۷. وچر، مابين، ۱۸. ”مر“ جو اکر، ۱۹. جدا ڪرڻ واري حالت، ۲۰. فرق ٿيل، غلطان، ۲۱. دنيا يا جهان، ۲۲. هوبهو، خود* اسين هن کي ڪنڌ جي ٻنڌين (شهر رک) کان به وڌيڪ ويجهو آهيون (قرآن شريف جي سورت ”ق“ جي ۱۶ آيت)، ۲۳. سهي ڪڇ، سمجهج، ۲۴. ساهه، ڊمر، پويون ساهه يا ڊمر، ۲۵. دل، ۲۶. پروڙڻو، سهي ڪڻو، ۲۷. رستو، واٽ، ۲۸. محبوبين، ۲۹. ڏسڻ، ديدار، ۳۰. مون کي الٽي، مونکي ٻڌائي، ۳۱. هيٺين، دل، ۳۲. مون سلتني، مون (جڳيءَ طرح) سلي يا ٻڌائي.

سُپِيرِيَان جِي ڳالھَڙِي، لُڪَايمِ لُوڪَان،
وِيئي جِي وَسَان، پَڌَرِ پِيئي پَرِينءَ ري.^۸

۱۸

مُون تان لُڪائي گھُڙو، رُوڻن ڪِي روشن،
رَسِيئُو رِيڙالن ڪِي، زَرديءَ مَنجَهان ڏُن،^{۱۴}
وِڙي مُون ورن، ڳالھ ڪِئائين ڳجھ جِي.

۱۹

عَاشِقُ پَانئين اِيئن، تَه سِڪَ ڪِنهن ڪِي نَه سَلان،
وَهَن اڪِيُون وِرجي هِنِيُون، وِچ رَهندي ڪِيئن.

۲۰

سُپِيرِيَان جِي ڳالھَڙِي، اَندرِ رهي نَه گھَت،
جُه مَهراڻ مَوڇ ڪِي، تَه چاڱر سَهِي نَه سَت.^{۲۲}

۲۱

لُڪين سَئين مَهراڻ، جِي اُتوھ سِين اُڏَمِيَا،
سَڙتا مَنجَهين ماڻ، بَهَرِ باقَ نَه نڪري.

۱. پرينءَ، محبوب. ۲. خبرچار. ۳. مون لکائي يا چاڻي. ۴. لوڪ کان، ماڻهن کان. ۵. جيڪڏهن. ۶. وس کان، اختيار کان. ۷. ظاهر ٿي، کلي. ۸. کان سواءِ (پرينءَ ري = پرينءَ جي وڇوڙي يا جدائيءَ سبب). ۹. ڪئي. ۱۰. ظاهر، پڌري، عيان. ۱۱. پهتو، ٿيو. ۱۲. رڏيلن، ڪمڻن، بداخلاقن، رقيين. ۱۳. (منهن جي) پيلاڻ. ۱۴. شڪ، گمان. ۱۵. دشمن. ۱۶. منهنجو. ۱۷. (منهن جو) رنگ يعني پيلاڻ. ۱۸. سوچي، خيال ڪري. ۱۹. پيار، محبت. ۲۰. ٻڌايان. ۲۱. پاڻي وهائين، روئن. ۲۲. ڳري، نجهري. ۲۳. دل، من. ۲۴. وڃ بر، اندر بر. ۲۵. ٽڪندي، ترسندي، لڪندي. ۲۶. دل، من، ٽڙيءَ. ۲۷. جيڪڏهن. ۲۸. (عشق جي) درياءَ (مهراڻ، سنڌو درياءَ جو قديم نالو آهي). ۲۹. مستي، اٿل، پلٽ. ۳۰. ننڍي ڍنڍ يا تلاءَ. ۳۱. برداشت ڪري. ۳۲. زور، دٻاءَ (وهڪري جو). ۳۳. لکن جي تعداد بر. ۳۴. سون جي انداز بر. ۳۵. زور، چاڙهه. ۳۶. اياميا، اٿلا، پلٽا. ۳۷. جليا، ناس ٿيا. ۳۸. اندر بر. ۳۹. آيا، رٿون، تجويزون. ۴۰. ٻاهر. ۴۱. اب، بخار، سڙڻ يا جلڻ جو اثر.

۲۲

عَلْتِيَّ آرَامُ، يَسِي عَلْتَا آيو،
 حُسْنُ پَسِئُو حَقَّ جو، خَامِي پَانئين خَامُ،
 اچي تئا اسلامُ، كُفَرُ كَافِرُ پَانِ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۰

۲۳

كُوڙو تُون كُفَر سِين، كَافَرُ مَ كُونِ ۱۴،
 هِنْدُو هَذَ نَه آهيِن، جَئِيُو تَوَنَه جُڳا، ۱۸
 تِلْكَ تَنِي لاءِ، سَچَا جِي شِرْكَ سِين. ۲۳ ۲۲ ۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۰

۲۴

كَافَرُ تِي تَه اُبُهين، بَابَ شَرَا جَا جَدِ، ۲۷
 مَن مُشْرِكَن گَدَ، تَه ويجهو ٿين وَصَالِ ۲۲ ۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۰

۲۵

كَلَمِي گُو كُونِ اِيين، اِنَ پَرِ نَه اِيْمَانُ، ۲۵
 دَغَا تَنُهِنجِي دِلِ ۲۶ ۲۵ ۲۴ ۲۳ ۲۲ ۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۰
 مَنُهِن ۲۸ ۲۷ ۲۶ ۲۵ ۲۴ ۲۳ ۲۲ ۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۰
 اَنْدَرُ آذَرُ آهيِن. ۲۹ ۲۸ ۲۷ ۲۶ ۲۵ ۲۴ ۲۳ ۲۲ ۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۰

۱. علتِيءَ ڪي، بيمار يا اڪهي ڪي. ۲. فرحت، مرض ۾ افاقو، يا گهٽتائي، صحت، چاڪائي. ۳. محسوس ڪري. ۴. (بي جي) علت مان يا بيماريءَ مان. ۵. سونهن، جمال. ۶. حق تعاليٰ، خدا. ۷. نقص، ڪجائي. ۸. ناقص. ۹. الله تعاليٰ جو حضرت محمد صلعم جن جي معرفت سڄي انسان ذات لاءِ موڪليل دين يا مذهب يا دَرم، ۱۰. الله تعاليٰ جو حضرت محمد ۳ جن جي خدا جي طرفان رسول هجڻ کي نه مڃڻ واري حالت. ۱۱. حضرت محمد ۳ جن جي خدا جي طرفان رسول هجڻ کي نه مڃيندڙ. ۱۲. پاڻ ۾ = گڏ. ۱۳. بي وفا. ۱۴. سڌاءَ، چواءَ، ۱۵. براهمني يعني برهمن جي. مذهب يا دَرم جو ٻوٽلڳ. ۱۶. اصل، بنهر. ۱۷. ڏاڳو جيڪو هندو هڪ ڌرمي رسم موجب ڪچي ۾ وجهندا آهن. ۱۸. سونهي، زيب ڏي. ۱۹. نڪ جي مٿان ۽ پرن جي وچ ۾ يا مٿي نراڙ تي شادين يا ٻين ڌرمي رسمن بجا آڻڻ لاءِ سينگار طور هندو عورتن يا مردن کي سيندڙ يا ڪنهن ٻيءَ شيءِ سان لڳل ٿڪو يانشان. ۲۰. ٿي ڪي. ۲۱. جڳاءُ. ۲۲. وفادار. ۲۳. ڪنهن ٻيءَ شيءِ کي خدا جو شريڪ يا مٿ سمجهڻ واري حالت. ۲۴. چوٽڪارو حاصل ڪرڻ. ۲۵. در، رستا. ۲۶. (محبوب جي) ميلاب، وصل. قانون. ۲۷. ترڪ يا ڦٽا ڪر. ۲۸. دل. ۲۹. شرڪ ڪندڙن (سان). ۳۰. لڳاءُ. ۳۱. قريب، نزديڪ. ۳۲. (محبوب جي) ميلاب، وصل. ۳۳. ڪلمي گو = ڪلمي (لا اله الا الله محمد رسول الله) جو چونڊڙ. ۳۴. ريت، نموني. ۳۵. خدا ۽ انجي پيغمبرن کي مڃڻ واري حالت. ۳۶. فريب، ڪوڙ، ڊولاب. ۳۷. هڪ فرشتو جنهن حضرت آدم کي سجدي ڪرڻ واري خدا جي حڪم جي نافرمان ڪئي. ابليس. ۳۸. چهري، شڪل (ظاهري طرح). ۳۹. اندر ۾. ۴۰. حضرت ابراهيم جي ڇاچي جو نالو جيڪو بت پرست هو.

۲۶

ڪَن گَهَرَجِي ڪَلِمُون، لَغَوَلَهُوَلَاءَ،
فِڪَرَسِين ڦِيرَاءَ، تَه هَمَه ڪي حَقُ چُوئين.

(۲۷)

نَڪِي پَرَهَن ڪَلِمُون، نَڪِي بُڌَن ٻَانِگَ،
وِچَان واري لانِگَ، اُوڙ آڏُوڙِي عِلْدُمُ تِئَا.

(۲۸)

ڪَلِمُون پَرَهَان تَه ڪَافِرُ تِئَان، ڪَلِمُون پَرَهِي ڪِيرُ،
جِيڏانهن راهه رَسُوْلُ جِي، تِيڏانهن پَرِيَان تَه پِيرُ،
مُون تَن سِين وِيرُ، جَن جو ڪَمُ ڦَرِيشِيءَ سِين.

۲۹

ڪَلِمِي مُون ڪي ڪِيَن ڪُئو، مُوران مُسَلَمَان،
اَحْمَدَ ڪُونَه آندو، عَرَبَ ڪَان اِيْمَانُ،
اِيءُ سِرُ آهي سُبْحَانُ، آدَمَ لِيڪِي آدَمِي.

۱. ڪن ماڻهن کي، ۲. ڪي، ضروري آهي، ۳. مسلمان جي عقيدي موجب اسلام جو پهريون رڪن ”لا اله الا الله محمد رسول الله“ ۴. يهود کي، بڪواس، جهڳ، ۵. راند روند، ڪيل تماشي، تفريح، ۶. سوچ، ويچار، غور، خوض، ڌيان، ۷. ڦيراء يا پڙهه (ڪلمي کي)، ۸. هر شيء، ۹. حق تعاليٰ، ۱۰. چوين، ۱۱. نماز جو سڏ، اذان، ۱۲. ڦيرائي، ۱۳. ٻن ٽنگن جي سترن وارو حصو (واري لانگ) = ڪنهن شيء تي ٿيو يا چال هئي چڙهن، ۱۴. آهي، ۱۵. دنيا کي تياڳ ڪندڙ، تارڪ الدنيا، ۱۶. ناپيدا، بي وجود، ۱۷. خدا پاران جي پيغمبر حضرت محمد جن کي نه مڃيندڙ، ۱۸. واٽ، رستو، ۱۹. پيغمبر حضرت محمد جن، ۲۰. وجهان، پاڻ، ۲۱. قدر، وڪ، ۲۲. منهنجو، ۲۳. دشمني، ۲۴. واسطو، تعلق، ۲۵. حضرت محمد جن، جيڪو عربن جي قريشي قبيلي مان هو، ۲۶. لا اله الا الله محمد رسول الله يعني ڪونهي ڪو عبادت جي لائق سواءِ الله جي محمد ان جو رسول آهي جي جملي، ۲۷. مور، بنهه، اصل، ۲۸. حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن جو پٽو نالو، ۲۹. عقيدو، اعتقاد، ۳۰. مٿو يعني انسان ۳۱. پاڪ، ساراهه جي لائق، خدا، ۳۲. آدم جي ماڻهن جي، ۳۳. ليکي پر، حساب پر، سمجهه پر، ۳۴. ماڻهو.

۳۰.

دُوزخُ دِلِ قَبُولِئو، مُونِ بِهَشْتَنِئَا بَسِ،
جِي پُنِيِرا پِيَرَنِ كِي، ذَاتَرُ مُونِ كِي دَسِ،
جِي هُئَانِ پَنَهِنجِي وَسِ، تَه كِئَانِ حَرَامُ هُئِنِ سِينِ.

۳۱

مُنَهِن تَه مُوسِي جِهَٽُو، عَادَتَ مِ اِبَلِيسِ،
اَهَٽُو خَامُ خَبِئِثُ، كَڊِي ڪُوهُ نَه چَٽِينِ.

۳۲

مُنَهِن تَه مُوسِي جِهَٽُو، سِيرَتَ شَيْطَانِي،
بَازِي بِيَرَانِي، ڪَڊِي ڪُوهُ نَه چَٽِينِ.

۳۳

مُنَهِن آهيريءَ جِيئَن اُجَرِي، قَلَبَ مِ ڪَارو،
بَهَرَانِ زِبَ زَبَانِ سِينِ، دِلِ مِ هَچَارو،
اِنَ پَرِ وِچَارو، وِجَهو نَاهِ وِصَالِ كِي.

۱. گنهگار انسانن کي قيامت جي ڏينهن خدا جي فيصلي موجب مليل سزا پوکڻ لاءِ خدا جي طرفان ٺاهيل عذاب گهر، جهنم، نرگ، ۲. منظور ڪٿو، سر تي هموار ڪٿو، ۳. مون کي، ۴. بهشتن کان، جنتن کان، سرڳن کان، ۵. پاڻ، توبه، بيزاري، لا دعوائي، ۶. جيڪي (ماڻهو)، ۷. بيزار، ناراض، ۸. مرشدن، ۹. اي ذاتر، اي ذاتار، اي خدا، ۱۰. ٻڌاء، ۱۱. جيڪڏهن، ۱۲. هجان، ۱۳. وس م، اختيار م، ۱۴. کان، واپريان، تناول ڪريان، ۱۵. خدا جي طرفان منع ٿيل شيون يا طعام، مردار يعني مثل ساهوارا، غير مباح، ۱۶. هنن سان = پاڻ، خود، ۱۷. منهن م، چهري م، شڪل م، ۱۸. يهودين جي هڪ پيغمبر جو نالو، ۱۹. چن، خصلت، سياء، سيرت، ۲۰. فرشتي جو نالو، جنهن حضرت آدم کي سجي ڪرڻ بابت خدا جي حڪم جي انحرافي ڪئي، شيطان، عزازيل، ۲۱. خراب، نالائق، ۲۲. پليت، ناپاڪ، بدڪار، ۲۳. چو، ۲۴. نمونو، ڍنگ، چال، حالت، ۲۵. شيطان جهڙي، ۲۶. حرفت، ٺڳي، دولاپ، ۲۷. ويراني، بي سود، بي فائدي، ۲۸. آرسِيءَ، آئيني، ۲۹. وانگر، ۳۰. چمڪي، چلڪي، ۳۱. دل، ۳۲. سياه، کوٽو، ۳۳. ظاهري طرح، ۳۴. زينت، خوشنماي، سهڻائي، ۳۵. گفتگو، ڪلام، ۳۶. ظالم، قهار، يابي، گنهگار، ۳۷. ريت، نموني، ۳۸. نياڳو، بدبخت، ۳۹. قريب، نزديڪ، ۴۰. (محبوب يعني خدا جي) وصل، ميلاب.

۳۴

ڪا تون ڪاٺي پاء، وٺن ۾ وصال جي،
 دوبيٺائي دور ڪري، معرفت ملهڻ،
 سپريان جي سونهن ۾، رخنو ڪونه رهڻ،
 اڳي آشهڏچاء، ته مسلماني ماڻي.

۳۵

سرمون سياهيءَ جو، رنن کي رهڻ،
 ڪاٺي ڪارائيءَ جي، مٿس ٿي مڙهڻ،
 اڪي ۾ اٽڪاء، لالائي لالڻ جي.

۳۶

سرمون لالائيءَ جو، جڏهين وڌو جن،
 تڏهين ڏني تن، رونق، ريتي جهڙي.

۳۷

سرمون سُفيديءَ جو، جڏهين وڌو جن،
 تڏهين ڏني تن، آڇائي عالم ۾.

۱. (سرمي يا سوڙهي يعني اکين ۾ وجهڻ لاءِ هڪ ڪاري رنگ جي پٿر کي اکين ۾ وجهڻ لاءِ) سرائي، ۲. وجهه، ۳. اکين جي پٺئين يعني اکين، ۴. (محبوب جي) وصل، ميلاپ، ۵. پياڻي، دوئي، شرڪ يعني ٻيءَ ڪنهن شيءِ کي خدا جي برابر سمجهڻ، ۶. دور، پري، ۷. خدا شناسي، صوفي طريقي جي چوٿين منزل، ۸. (حاصل ڪري) سرخرو ٿي يا مرڪ، ۹. سپرينءَ، پرينءَ، محبوب، ۱۰. حسن، جمال، ۱۱. رندڪ، پڇڪڙي، ۱۲. جڳاء، رهائي، واجب آهي، سونهي، ۱۳. اک کي، ۱۴. شهادت جو ڪلمو يعني آشهدُ اَن لاَّ اِلَهَ اِلَّا هُوَ وَحْدَهُ لَاشْرِيكَ لَهُ وَآشْهَدُ اَن مُحَمَّدٌ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ (اٺون شاهدي ٿو ڏيان ته الله جيڪو واحد يعني هڪڙو آهي ۽ انجو ڪو مٿ يا شريڪ نه آهي، ان کان سواءِ ڪوبه معبود يا عبادت جي لائق ناهي ۽ شاهدي ٿو ڏيان ته محمدؐ ان جو ٻانهون (بندو) ۽ رسول آهي)، ۱۵. چواء، ۱۶. حاصل ڪريڻ، ۱۷. ڪارائيءَ، ڪارائ، ڪاري رنگ وارو، ۱۸. زالڻ، عورتن، ۱۹. مزد، ۲۰. وجهه، پاء، ۲۱. لالان، ڳاڙهان، سرخي، ۲۲. محبوب، ۲۳. پاتو، ۲۴. جلوه، سونهن، صورت، چهچتو، روپ، ۲۵. حلوان يعني ڳاڙهي رنگ واري ڪپڙي، ۲۶. اڇاڻ، اڇائي، ۲۷. جهان، دنيا.

(۳۸)

نَظَرُ اَکْزَبُنِ، وَجِي پِئُولَاکَ تِي،
کَارو کِين پَسَن، مِٿوئي ڳاڙهو ٿيو.

(۳۹)

ڳاڙهوئي ڳاڙهو، کَارو پَسَن کِينکِي،
اَکْزَبُنِ آرو، وَجِي کُئُولَاکَ سِين.

وائي

وَجْهَهُ مَنجَهَ خَلِيلُ، اَنَدَرِ اَذَرُ آهِيَن،
مُنْهَن ۾ مُسْلِمَانُ تُون، قَلْبُ تَان قَلِيلُ،
سَڌَمَ ڪَرِ صِحتَ جِي، اِجَا تُون عَلِيلُ،
وَتَرِ جِي وَصَالِ ۾، دُئي نَاهِ دَلِيلُ،
نَالو نَاهِ نِفَاقَ جو، جِتي رَبُّ جَلِيلُ.

۱. نگاه، ۲. اکڙين جو، اکين جو، ۳. ٻيڙ وغيره جي وڻ جي ٽارين مان نڪرندڙ رس جنهن مان ڪپڙن رڱڻ جو ڳاڙهو رنگ ٺهندو آهي، ڳاڙهاڻ، سرخيءَ، ۴. سپاه (رنگ) يعني بُرائي، ۵. ڏسن، ۶. سرخ (رنگ) يعني چڱائي، ۷. آر، پيار، محبت، ۸. منهن، شڪل، صورت، ۹. حضرت ابراهيم (جيڪو خدا جو پيغمبر هو ۽ جنهن کي خليل الله يعني خدا جي دوست جو لقب مليل هو)، ۱۰. اندر ۾، دل ۾، قلب ۾، ۱۱. حضرت ابراهيم جي چاچي جو نالو (جيڪو بت پرست ۽ ڪافر هو)، ۱۲. ته، ۱۳. ٿورو، تنگ، سوڙهو، ۱۴. خواهش، تمنا، ۱۵. تندرستيءَ، چڱيلائيءَ، ۱۶. بيمار، مريض، جڏو، ۱۷. اڪيءَ يعني هڪڙي (خدا)، ۱۸. وصل، ميلاب، ۱۹. پياڻي، شرڪ يعني ٻي ڪنهن شيءِ کي خدا جي برابر سمجهڻ، ۲۰. واٽ ڏيکاريندڙ، سونهون، رهبر، ۲۱. پياڻيءَ، منافقيءَ، ناسازيءَ، جهڳڙي فساد، ۲۲. پالڻهار، خدا، ۲۳. جلال وارو، وڏي شان وارو (خدا جو صفاتي نالو).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر آسا

داستان چھون

۱

لُذِي آيَا لَالٍ، پَابُوْهي پَيِّدَا تِيَّا،
 سَاجَنُ اَكِيُون جِي گَٽِي، ڪوڙِيَن پَانِيَان پَال،
 مَنهنجِي نَاهِ مَجَال، تَه ڪو ويٺُ ورايان تَن ڪِي.

۲

لوڏاڻِي لَڪُ لَهِي، پَابُوْهي ڪِرُوڙَ،
 اڪڙيون پَرِيورَ، جِي سَجيَن تَوَ سَهَاڳِيُون.

۳

قَيَرَمَ تُون اَبَت، ڪڙ سُبَتِيُون سَپَرِين،
 مُون ڪِي موهي جَن سِين، مَاري ڳيڙِيئي مَت،
 اِيءَ پَرِين تَنهنجِي پَت، هَاڻ جَڏو جِيئي نَه مَري.

۱. لڏندا، لندا، ٿلندا، ٻهڪندا، خوش ٿيندا، ۲. محبوب، ۳. مُشڪي، مرڪي، ٽڙي، ڪلي، ۴. پيدائڻا = ظاهر ٿا، نمودار ٿا، پرگهت ٿا، آيا، ۵. سڄڻ، محبوب، ۶. جيڪڏهن، ۷. مٿي ڪري (مون ڏي ٺاهري)، ۸. ڪروڙن جي تعداد، ۹. سمجھان، ۱۰. احسان، ۱۱. پلايون، مهربانيون، ۱۲. طاقت، ۱۳. ڪوڙي، ۱۴. سؤ هزارن، ۱۵. برابر آهي، (لک لکي = بي بها يعني لکن جو مٽ آهي)، ۱۶. مُشڪو، مُرڪو، ڪلڻو، ۱۷. ڪروڙن (جي برابر)، ۱۸. پوريون، ڪامل، سموريون، سڄيون، ۱۹. ملائين (منهنجين اکين سان)، ۲۰. ته به، ۲۱. وڻنديون، ٺهنديون، ۲۲. (ناراض ٿي)، ڦيراء، وراء، ۲۳. نه، ۲۴. آيتيون، پاسيريون، پري، ۲۵. مٿي ڪر، ۲۶. سڌيون، (مونکي سامهون)، ۲۷. اي سپرين، اي محبوب، ۲۸. ڌتاري، مست ڪري، ۲۹. سٽي، ڪٽي، ۳۰. توڳيڙي، توڪسي، توڦري، ۳۱. عقل، هوش، ۳۲. محبوب، ۳۳. عزت، مان، ۳۴. بيمار، ۳۵. جيئي نه مري = نڪي زندهه يعني جيئرو آهي ۽ نڪي مري ٿو.

۴

سَجَنُ سَاهَ پَسَاهَ مِ، پَرِين پَانِ پَسَاهَ،
جي ٿي هيڪاندِ حَبِيبَ سِين، وَحَدَتَ تَنهِينِ واهُ،
وَ فِي أَنْفُسِكُمْ أَفْلا تُبْصِرُونَ*، سَچو آيَ گَواهُ.

۵

اَسِين سِڪَهُونَ جَنِ كِي، اَسِين تان سِيئي،
لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، وانءُ اوڏاهِين پِيهِي.

۶

سَپِ ٿَئَاسُون سُوپَرِين، وِئَاسُون پَآئَانِ،
پَانِهِنجي جَآئَانِ، رَتِي رَهِي نَه هِيڪَڙِي.

۷

مُون مُونهِين ڪِي جُڳاءِ، مُون مُونهِين مِ سَپِجي،
مُونهِين مُنجهَان مُون ٿِي، مُونهِين جِي سَآجَآءِ،
هَان چُئَن ڪَانهِي جَآءِ، ڪِيڏانهَن ڪَرِيَان پَنڌَرُو.

۱. محبوب، پرين، حبيب، سپرين، ۲. ساهه، ۳. پساهه، جيءَ ۴. ميلاپ، وصل، وصال، گڏجائي، وحدت،
۵. تنهن کي، ۶. جس، آفرين، شاباس * ۷. خود اوهان ۾ به (خدا جي قدرت جون نشانين) موجود آهن ۽ پوءِ ڇا توهان ڇڏو؟ (قرآن
شريف جي سورت ذاريات جي ۲۱ آيت)، ۷. پڪو، ڪرو، صحيح، ۸. آي، اها، ۹. شاهد، ساڪي، ۱۰. سڪون، واجهائون، اڪندجون،
● نه هن (خدا) ڪنهن کي ڄڻيو (جنم ڏنو) آهي ۽ نڪي هو (خدا) ڄڻيو ويو آهي (قرآن شريف جي سورت اخلاص جي ۳ آيت)، ۱۱. وڃ،
۱۲. ان طرف ڏانهن، ان پاسي ڏانهن ۱۳. گهڙي، داخل ٿي (سمائجي)، ۱۴. مڪمل، ۱۵. پري ٿياسون، جدا ٿياسون، ۱۶. پاڻ کان،
خوديءَ کان، ۱۷. ڄاڻ مان، علم مان، هستيءَ يا وجود مان، ۱۸. ڌرو، ۱۹. بچي يا باقي رهي، ۲۰. (ضمير متڪلم واحد ۾ ڪم ايندڙ
لفظ)، خودي، آيو، ۲۱. صرف مون (خدا)، ۲۲. سونهي، زيب ڏي، مناسب آهي، ۲۳. پيدا ٿي، اسري، اُپري، ۲۴. مون کي، ۲۵.
خوديءَ، ۲۶. ڪنج م "کي" لکيل آهي، ۲۷. واقفيت، سڃاڻ، ۲۸. چئن جي، چوڻ جي، ڳالهائڻ جي، ۲۹. مجال، طاقت، وس، ۳۰. پنڌ.

۸

پَٺَڻُ پَرْدُو پَٺَڻُ ڪِي، سُوڻِي ڪَر سَنِيَال،
وِڇَٺَڻَ جُو وِڇَٺَڻَ، سَو تَٺَڻَ هُٽَڻَ هِنَ جُو.

۹

پَٺَڻُ پَرْدُو پَٺَڻُ ڪِي، طَالِبَ سُوڻِي ٿُون،
نَڪَٺَڻَ هَٺَڻَ نَ هُون، پَرْدَا سَٺَڻَ پَٺَڻَ ٿَٺَڻَ.

۱۰

ڪَٺَڻَ ٿَٺَڻَ سُوڻَڻَ جُو، طَالِبَ مَٺَڻَ ٿَٺَڻَ،
پَرُٺَڻَ ٿَٺَڻَ جِنْدَڻَ، مَنجَڻَ مَنجَڻَ سَٺَڻَ،
گَٺَڻَ جُو اَللهُ، سَو هِنِڻَ هُون گَٺَڻَ.

۱۱

مُحِيطَ مَٺَڻَ ٿَٺَڻَ، تَوَحِيدُ ٿَٺَڻَ تَمَامُ،
اَلانسانُ سِرِي وَاَناسِرُهُ*، تان نَ پَرُٺَڻَ عَامُ،
مَحَبَتِڻَ مَٺَڻَ، اُچِي رَهِڻَ رُوحَ مَر.

۱. خودي، هستي، هٽڻ، ۲. حجاب، رنڊڪ، آڏ، روڪ، ۳. خود، ۴. ٻڌي، ۵. خبرداري، هوشيار، ۶. وڃڻ، ۷. جيڪو پردو، ۸. وصال جي، ميلاپ جي، ۹. ته، ۱۰. وجود، ۱۱. يعني خودي، ۱۲. اي طالب، اي (محبوب جا) گهرو يا ڳولائو، اي سالڪ، ۱۳. هاڻوڪار، قبوليت، اقرار، ۱۴. ناڪار، انڪار، ۱۵. بري، ۱۶. حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن جي پيروي، ۱۷. تي، ۱۸. سڱ، تڙ، تپش، زور، دٻاءُ، ۱۹. شادي، نڪاح، ۲۰. ڦاسي، ڳچيءَ جي چوڌاري نوڙي يا رسي ويڙهي ڪنهنڪي مارڻ جو عمل، ۲۱. جندڙيءَ جي، جان جي، ۲۲. اندر ۾، دل ۾، ۲۳. ٻوسائي، گهٽي، بند ڪري، ۲۴. دمر، پسامه، ۲۵. طلبي، ڄاهي، ۲۶. دل، ۲۷. هورن کي، ڳڻڻ يا فڪر ڪري، ۲۸. محيطن کي، (علم جي) گهيري ڪندڙن يا ڄاڻن يعني عالمن کي، ۲۹. (علم جو) اڀار، جهجهائي، گهٽائي، ۳۰. خدا کي هڪ ڪري مڃڻ جو عقيدو، ۳۱. مڪمل، راس * انسان منهنجو (مون خدا جو) ڳجهه يا راز آهي ۽ ائون ان جو راز آهيان (حديث قدسي)، ۳۲. سمجهي، ۳۳. عام ماڻهو، ۳۴. محبتن کي، عاشقن کي، ۳۵. سدائين يا هميشه، ۳۶. ٽڪيو، ترسيو، ۳۷. دل، من.

۱۲

تَاڙَ چَڏي تُون جَاڻُ سِڪُ، مَتِيُون سَپِ مُنَجَهَاءُ،
پَهَرِين پَاڻُ قِتو ڪري، پَرِين پوءِ پُچَڙِجَاءُ،
وَحَدَتَ سَاڻُ وِجَڙِجَاءُ، ڪَثَافَتَ ڪَثَرَتَ جِي.

۱۳

مَچُڻُ پَانِين تُون، تَه تيسَ سَاجَارِي سِين سَچَڻِين،
رُونديُون ڏنِيُون مُون، اِنَ دَر مَڻِي دَاڏِليُون.

۱۴

ايئن چَوَندي ڪير، تَه تيسَ سَاجَارِي سِين سَچَڻِين،
دَائِمُ اِنَ دَرِبَارِ جَا، ڦَرَان پَسِئُو ڦِيرَ،
جَن حُضُوري هِيرَ، ڪَري تَغِيرِيُون تَن سِين.

۱۵

هُتِي تَان نَه هُئَا، هِتَ وَيَتُون ڪَن وَڌِيُون،
بُڏِي تَان نَه مُئَا، ڊِڪَن مَرِ ڊِڪُ پِيرِي.

۱. انتظار، خبرداري، ۲. علم، عقل، ۳. پراء، ۴. حوصلا، حواس، ۵. گر ڪر، ڦٽيون ڪر، تباھ ڪر، ۶. خودي، نفس، ۷. محبوب، ۸. ڳول، تلاش ڪر، ۹. هيڪڙائي، ايڪتا، يڪ وجودي، ميلاپ، ۱۰. ختم ڪر، ڦٽو ڪر، ۱۱. غلاظت، گدلائي، ۱۲. گهڻائي، ۱۳. مٿان، ۱۴. سمجهين، فخر ڪرين، ۱۵. واقف ڪار، ڄاڻو سڃاڻو، دوست، ۱۶. سڃڻ، محبوبين، ۱۷. اکين مان لڙڪ يا ڳوڙها وهائينديون، دانهون ڪنديون، پاڪارينديون، ۱۸. تي، ۱۹. پياريون، ۲۰. هميشه، سدائين، ۲۱. (امير يا بادشاهه جي) ڪچهريءَ، مجلس، بارگاهه، ۲۲. ڏڪان، لڙڪان، ۲۳. ڏسڻو، ۲۴. ڦيرا، چڪر، انقلاب، تبديليون، تغيريون، ۲۵. جن کي، ۲۶. حضور جي، بادشاهه جي دربار يا ڪچهريءَ جي، ۲۷. عادت، گت، چشڪو، مزو، ۲۸. هن هنڌ يا جاءِ تي، محبوب وٽ، ۲۹. اصل، ۳۰. هن جاءِ تي يعني ماڻهن جي روبرو، ۳۱. رتون، تجويزون، منصوبا، ۳۲. غرق ٿي، ۳۳. ٺڪر جو طباخ يا پيالو، ڪنهن ٿانءِ يا برتن جي منهن تي رکڻ جو ننڍو ٿانءِ (ڊڪڻ ۾ ڊڪ پري مرڻ = شرمسار ٿيڻ).

(۱۶)

اَندرِ وَهَارِينِ ڪَآنَءُ، ٻَهَرِ ٻولي هنجَ جي،
اهڙو نلھو ٿانءُ، ڀڄي پورا نه ڪرين.

(۱۷)

ڪَآنَءُ ڪوھ پَرُوڙي، ڪَ پڙهيا گڏھ ڪتابا،
اُندو آهيڙا، مَر دُخُل ڪري دانگيءَ ۾.

۱۸

”ائون آسِين“ جن، هميشه هوندو،
تني کي پوندو، لڳو آه لطيف چئي.

۱۹

مون تون ائون آسِين، چاريئي چٽان لاهه،
ته تو اوڏيائي نه وڃي، سنڌي مگر باهه.

وائي

موت مند نه آهي، تائب ٿيو تڪڙا،
وڌاين وڌڻ لئي، ڳن ڪهاڙي پاهي،

۱. اندر ۾، دل ۾. ۲. ڪاري رنگ جي پکيءَ جو هڪ قسم. ڪانگ، زاغ، غراب. ۳. ٻاهران. ظاهر ۾. ۴. لات، آواز. ۵. پاڻيءَ جي هڪ قسم جي سهڻي پکيءَ، ۶. سڪو، خالي، يورو، پٺلائيندڙ يعني دوکي ۾ وجهندڙ. ۷. برتن (دل)، ۸. ٽوڙي، ۹. ذرا، ٽڪر، ۱۰. چو، ٻڌا، ۱۱. سمجهي، ڄاڻي، ۱۲. جيڪڏهن، ۱۳. گڏھ ڪتابا = گڏھ تي کڻن جيترا ڪتاب، تمام گهڻا ڪتاب ۱۴. بي پرواهه، بي خبر، ۱۵. آهيڙين کان، شڪارين کان، ۱۶. پلي، ۱۷. قبضو، ۱۸. مانيءَ پڄاڻن لاءِ ٺڪر جي ٿئي، ۱۹. ائون اسين = هستي، خودبيني، ۲۰. جن سين، ۲۱. سدائين، ۲۲. هٿ جون پنجئي آڱريون کولي ڪنهن جي سامهون جهلڻ، بچو (پوندو لڳو = شڪست اٿي، هار ڏسڻي پئي)، ۲۳. جت مان، دل مان، ۲۴. ڪڍ، ختم ڪر، ۲۵. توکي، ۲۶. ويجهي، نزديڪ، ۲۷. جي، ۲۸. منگل يا ڪوري (دوزخ)، ۲۹. آڳ، آتش، ۳۰. موت جي، مرڻ جي، ۳۱. موسم، ۳۲. توبه ڪندڙ يا بچتا ڪندڙ (گناهان کان)، ۳۳. جلد، سگها، ۳۴. ڪن، ڪٽڻ، ۳۵. واسطي، ۳۶. ڪاٺ جو ڏنڊو، ۳۷. ڪهاڙيءَ (ڪاٺ وڌڻ لاءِ لوه جو اوزار) جي، ۳۸. پاڻي ۾، (ڪهاڙيءَ کي ڳن وجهڻ واري) سوراخ ۾.

اَجَلُ آسَارَنِ كِي، ڪَامَ وَئِئو ٿو ڪَاهِي،
 عِمَارَتَ اَنڌَنِ جِي، ڏائِئِين ٿو ڊَاهِي،
 عَجِلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ*، وَيَهُ تُون وَيُرَمَ لَاهِي،
 پَرِيَان ڪَارِڻ پَاڻ ڪِي، سَگَهُو وَيَهُ سَنَبَاهِي،
 نَبَا ڪَهُوٽ ڪَهُرَن ڏِي، وَڏِيءُ وَيَرَوَنَاهِي،
 اُتِي عَبْدَاللطيف چَئي، نَبَا ڪَفَن پَرَاهِي.

۱. موت. ۲. ويسرن، غافلن. ۳. لڪڻ يا ڏنڊو (ڪاٺ جو). ۴. هڪالي. ۵. جاء، گهر. ۶. نابيين، (اخلاقي)، ۷. ڪيرايائين، ۸. ڪيرائي، زمين دوز ڪري *موت کان اڳي توبه (گناهن کان بچڻ) جي تڪڙ ڪريو. ۹. دير، اوڀر، ۱۰. ڦٽي ڪري، ۱۱. پرينءَ، محبوب، ۱۲. واسطي، ۱۳. جلدي، تڪڙو. ۱۴. تيار ڪري، سنڀالي، ۱۵. نيا ويندا، وٺي وڃيا، ۱۶. سهڻا جوان (تازي شادي ڪيل جوان) پهلوان، ۱۷. قبرن ڏانهن اشارو، ۱۸. وڏيءَ ويل = سويل، ساجهر، ۱۹. سينگاري، ۲۰. جنازي يعني مثل ماڻهوءَ تي وڌل ڪپڙو، ۲۱. بهرائي، ڍڪائي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر آسا

داستان سنون

(۱)

مُون ڪي مُون پَرِين، مِيرِي ڪَري نَه مَتِيُو،
هڪا ڳڻ ڳچيءَ ۾، پٽا سِيرانديان سُونَهَن،
ائون ڪيئن سَندي تَن، ڪُلَهَنان ڪيرتِ لاهِئان.

۲

مُون ڪي مُون پَرِين، پَٽِي وَڌو تَار ۾،
اِيا ايئن چَوَن، تَه مَچُن پاندُ پَسائِين.

۳

پئو جو پاتار، سو ڪيئن پَسَنان پالهُو رهي،
سَالِڪَ مُون سِيڪار، ڪو پَهَ انهيءَ پاندَ جو.

۴

ڪِجَ طَرِيقَتَ تَڪِيُو، شَرِيعَتَ سَڃَانُ،

۱. منهنجي، ۲. محبوبن، ۳. گدلي، اگلي، بچڙي، بدڪار، بدافعال، ۴. نظرانداز ڪيو، وسارڻو، ۵. هڪڙا، ۶. پلايون، مهربانيون، ٿورا، ۷. گلي، ڪنڌ، گردن، ۸. ٻڌا ڳڻ، ۹. سيرانديءَ واري پاسي کان، سِر يعني مٿي واري پاسي کان، ۱۰. زيب ڏين، سهڻا لڳن، ۱۱. جي، ۱۲. انهن (محبوبن)، ۱۳. ڪلهن مان، موندين مان، ۱۴. (مدح ڳائڻ لاءِ) هڪ قسم جو ساز، ۱۵. نوڙيءَ يا رسيءَ وغيره سان جڪڙي يا ويڙهي، ۱۶. اچليو، ۱۷. اونهي پاڻيءَ ۾، ۱۸. بيٺا، پيا، اٿلندو، ۱۹. مٿان، ۲۰. پلاند يا ڪناري (پوتيءَ يا چُنيءَ جو)، ۲۱. آلو ڪرين، پڇائين، ۲۲. پاتار ۾، اونهي پاڻيءَ جي تري ۾، ۲۳. پسڻ کان، ۲۴. آڄو، پري، خالي، ۲۵. اي سالڪ، اي (عشق جي) رستي جا واقف، ۲۶. مونڪي، ۲۷. ڏس، پڌاء، ۲۸. رستو، پهو، واٽ، رمز، تجويز، ۲۹. تصوف جي ٻي منزل يا درجو، ۳۰. آڌار، پرجهلو، ٽيڪ، پناهه جي جاء، ۳۱. شريعت (اسلامي قانون) کي، تصوف جي پهرين منزل، ۳۲. سهي ڪر، پرڪ، معلوم ڪر.

هنيون حقيقتَ هيَر تون، ماڳُ معرفتَ جاڻُ،
هوئج تابوتيءَ ساڻُ، تہ پُسُرَ کان پالھو رهين.

۵

ڪوڙي ڪج مَ ڪڏهين، ڦِڪي پانئج ڦانگَ،
ساري سناسين جيئَن، لائق رڪج لانگَ،
تہ چاريئي چنيءَ پاند، اوسا ڳنهي اُڪرين.

۶

ماءُ منهنجو جندڙو، ڪني منجهان ناه،
صباح وچ وهانءَ، ڪاڻي هوندو ڪن سين.

۷

ماري ڪُتي مُون، هن وهتَ سين وس ڪئا،
تات سڪارينس تون، منهنجيءَ سواريءَ سنئون نہ ڪئو.

۸

آڏوڪارو آن سين، ڪي ٿورو گاهه ڏينس،
آڏيءَ استغفار جو، گرڙو خاص هڻينس،

۱. دل، من، ۲. حقيقت (تصوف جي ٽين منزل) سان، ۳. هيراءَ، عادي ڪر، ۴. منزل، ۵. معرفت (تصوف جي چوٿين منزل) جو، ۶. پروڙ، سڃاڻ، ۷. هج، ره، ٿي، ۸. ثابت يعني صحيح سلامت رهڻ واري يا جتادار عقيدتي ۽ ايمان، ۹. ڀڄڻ يا آلي ٿيڻ کان (ڪپڙن جي)، ۱۰. آڄو، سلامت، ۱۱. ڪوڙي يعني ڪوٽي يا جوئي (ڳالهه)، ۱۲. بي سواڊي، بي سائي، بي لطف، الوٽي، ۱۳. تون پانءَ، تون سمجه، تون ڄاڻ، ۱۴. (ميوي وغيره جي) ڦاڪ يا ڦار، ماني يا طعام، ڀٽاڪ، ڍاڙ، لاف ڙني، گهڻو ڳالهائڻ، ۱۵. سنڀالي، خبرداري يا هوشياري ڪري، ۱۶. تارڪ الدنيا فقيرن، جوڳين، ۱۷. وانگر، ۱۸. ٺيڪ، صحيح، سلامت، ۱۹. ٻنهي تنگن جي ٻنهي سترن يعني رانن جي وچ وارو بدن جو حصو، گوڏ يا لانگوٽي (شرمگاهه)، ۲۰. چنيءَ جا، پونيءَ جا، عورت جي مٿي کي ڍڪڻ جي گنديءَ جا، ۲۱. پلو، پلاند، ڪناريون، ۲۲. پاسا، سڪل، خشڪ، ۲۳. جهلي، ڪٽي، ۲۴. بار ٿيڻ، ٺنڀي وڃڻ، ۲۵. اي ماءُ، اي امان، اي جڳيل، ۲۶. جند، جان، سرير، دل، ۲۷. سڀاڻي، ۲۸. پر، ۲۹. شاديءَ، ماڻهن جي ميڙ، ۳۰. ڪهڙي هنڌ، ۳۱. سٽي، ڪٽي، لڪڻ هڻي، ۳۲. سواريءَ ۾ ڪتب ايندڙ جانور، گهوڙي (نفس)، ۳۳. حبالا، ڪوششون، ۳۴. تابعداري، ۳۵. ان کي سڪار يا مڃاءَ، ۳۶. وهت تي چڙهڻ واري حالت، چڙهيءَ، ۳۷. سڌو، ٺيڪ، فرمان بردار، ۳۸. آڏو ڪارو = اڻ پوري، ٿوري، ۳۹. داڻي، (گهوڙي جي) ڪاڇ، ۴۰. آڏيءَ جي مهل، آڌ رات جي مهل، ۴۱. توبهه جي ڪلمي، ۴۲. ڪرڪرو، گهوڙي جي بت کي صاف ڪرڻ جي لوهي ٿڌي، ۴۳. سنو، چڱيءَ طرح، ۴۴. ان کي هن.

تَوَبَهُ تَلُّ، تَاهَرَ تَرَّا، حَقِيفَتَ هَنُو، تَوَكَّلَ تَنُگُ كَدِ يَنَسِ،
 اِنَ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ*، اِيءِ وَاثِ كَرِيَاڙِي ڏِيَنَسِ،
 لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ، اِيءِ چَاڀُڪُ چَكَايِنَسِ،
 مَحَبَّتَ جِي مَيدَانِ مِر، تَوَرِي تَهَلَايِنَسِ،
 اَنهين حَالِ هَلَايِنَسِ، تَه سُوڏُو وَجِي سِيڏُ چَئي.

۹

اَوڳڻ رُسي سَپِيڪُو، ڳڻين پَرِين رُڻام،
 لِيڪُم جِي لِسَانِ سِين، سِي ڪَر ڪِين ڪِيَام،
 پاڻُ وِجائي پَانَهِنَجَا، تَوَرَا تُڪَ هَنِيَام،
 بَنڊگي آفگندگي شَرَمِنڊگي، اها ميڙ مُڪِيَام،
 پَرِين تَبِ پَرچِيئَام، ائون جَبِ اُنَ گِيئي.

۱۰

اَوڳڻ رُسي سَپِيڪُو، ڳڻين پَرِين رُڻام،
 ٻُھون ٻَاروَتَن مِر، ڪي ڪَٻِير ڪِيَام،
 سِيئي سِي سَرڻام، سُگنئون سُوَر گَهڻا.

۱. توبه جو، گناهين کان پڇڻاءُ جو. ۲. جانورن جي وارن مان ٺهيل ٿلهو کڏيلو، جيڪو گهوڙي جي پٺيءَ تي وجهي مٿان هڻو (ڪاٺ جو ٺهيل چونڪو) رکجي. ۳. تاهر جا، صبر جا. ۴. گهوڙي جي پٺيءَ تي تل جي مٿان ۽ هني جي هيٺان رکڻ لاءِ ڳوٺن يا ڪپڙن وغيره جون ليزون وجهي ٺاهيل بيڙهو، پٺي. ۵. حقيقت (تصوف جي ٽين منزل) جو. ۶. توڪل جو، (خدا تي) پروسِي جو، ۷. بار بردار يا سوارِيءَ واري وهڻ تي رکيل سنجن کي قابو ٻڌڻ لاءِ ڏاس يا چمڙي مان ٺهيل پٽو، ۸. تون ان کي ٻڌ * بيشڪ الله صبر ڪندڙن سان آهي (قرآن شريف جي سورت بقر جي ۱۵۳ آيت)، ۹. وات مِر، ۱۰. لغام، ۱۱. ان کي ڏي. ۱۲. الله کان سواءِ ٻي ڪابه طاقت يا سگهه نه آهي. ۱۳. ڇهڪ، ۱۴. ان کي چڪاءِ يعني هڻ، ۱۵. آکاڙي، ۱۶. هلائي. ڪاهي، پنڌ ڪرائي، ۱۷. ان کي تهلڻ يعني گهماءُ ڦيراءِ، ۱۸. حال مِر، حالت مِر، ۱۹. ان کي هلاڻ يا پنڌ ڪراءِ، ۲۰. سنئون، نيڪ، سنڌو، فرمانبردار ٿي. ۲۱. اوڳڻ جي سبب، گناهين يا خطائن جي سبب، پڇڙاين يا بدعادتن جي سبب، ۲۲. ناراض ٿي، ڪاوڙجي، ۲۳. ڳڻن جي سبب، چڱين عادتن يا خصلتن جي سبب، ۲۴. محبوب، ۲۵. مون کان رٿا يا ڪاوڙيا، ۲۶. مون ليکيا يا شمار ڪيا، (پنهجا چڱا ڪم)، ۲۷. زبان، ۲۸. جنم، ۲۹. مون ڪٿا، ۳۰. خودي، ۳۱. ڪڍي، ۳۲. جڳڻيون، پلايون، ثواب، ۳۳. ٿڪ مِر، وات مان نڪتل پڪ يا يائينائي رطوبت مِر، کانگهاري مِر، ۳۴. مون هنيا يا اڇلايا (ٿڪ هنيام = مون خيسر سمجها)، ۳۵. ٻانهپ، نياز، نٿڙت، عجز، افنديگي، ۳۶. شرمساري، ندامت، پشيماني، ۳۷. منٿ ڪرڻ لاءِ وفد، ۳۸. مون موڪلي، ۳۹. تڏهين، ۴۰. مون سين پرچڻا يا راضي ٿيا، ۴۱. خودي، ۴۲. جذهين، ۴۳. اُن کي هلي وئي، ۴۴. گهڻا، ۴۵. ٻاراڻيءَ عمر مِر، ننڍين مِر، ۴۶. وڏا گناه.

۱۱

رُئي جا رهائڻ، سا پهنئي نه ٿيئي،
ڪنهن ڪروڙجي ڪاڻ، پائان نينهن نڪالڻو.

۱۲

رُئي رهي نه ريت، پرچڻ پاهتُ ناه ڪو،
پسو منجهه پرڻ، جيهاي جوڙ وهي.

۱۳

سُتوئي سيچ گهرين، جفا ڏين نه جيءَ،
پهنئي ڌاران پيءُ، مٿان نوندين نه چڙهين.

۱۴

سُتوئي سيچ گهرين، جفا ڏين نه جان،
صُلع رءُ سيٿان، مٿان نوندين نه چڙهين.

۱۵

صُلع جن سڄڻ سين، سيچ مائيندا سي،
الذين آمنوا وکانوا يتقون*، ان پر اِيَا جي،

۱. رُئي ۾، رسڻ ۾، ۲. جيڪا، ۳. محبت، قرب، ۴. پهنئي ۾، پهنڻ ۾، پرچڻ ۾، راضي هجڻ ۾، ۵. دشمن، رقيب، ۶. تفاوت، ويڇو، فرق، نفاق، ۷. اٽلندو، ويتر، ۸. محبت، قرب، ۹. چمڪايو، وڌايو، نڪاريو، ۱۰. بچي، ۱۱. مرجان، لڄ، شرم، عزت، مان، ۱۲. راضي ٿيڻ، ۱۳. مصلحت، سياڻپ، چڱائي، ۱۴. ڏسو، ۱۵. پيار، محبت، ۱۶. اهڙيائي، اهڙي يا ان قسم جي، ۱۷. سٺ، سٺا، (ڪائنات جي) ترتيب ۽ جوڙجڪ، ۱۸. هلي، جاري رهي، ۱۹. سمهڻ واريءَ حالت ۾، سُڪ يا آرام واريءَ حالت ۾، ۲۰. شاديءَ جي وقت گهوٽ ۽ ڪنوار لاءِ سينگاريل ڪٽ ۽ بسترو (ڪاميابي، ڪامراني)، ۲۱. طلبن، چاهين، ۲۲. تڪليف، ۲۳. تون ڏين، ۲۴. جيءَ کي، جان کي، بدن کي، ۲۵. پرچڻ، راضي ٿيڻ، ۲۶. کان سواءِ، ۲۷. پيءُ جي، محبوب جي، ۲۸. مڃڻ، شايد، ۲۹. نوڌي تي، سيچ تي، ۳۰. ناه، پرچاءُ، راضي پي، ۳۱. کان سواءِ، ۳۲. انهن (محبوبن) سان، ۳۳. محبوب، ۳۴. حاصل ڪندا، استعمال ۾ آڻيندا * جن ايمان آندو ۽ پرهميزگار يا متقي (خدا کان ڊڄندڙ) آهن (قرآن شريف جي سورت يونس جي ۱۲ آيت)، ۳۵. ان پر = هڙي ريت، ۳۶. بيٺا، قائم رهڻا.

نِيئِي نُؤڌِي تي، ڏکِي چِتي چَاڙهئا.

۱۶

سُمَهَن تَن ثَوَابُ، جِي تَنَّا حَلُ حَبِيبَ سِين،
نِيئَ هِيرَائي نِنڊَ سِين، خُوشِ ڪِئائُون خَوَابُ،
اوسِيئَڙو عَذَابُ، دِلَّئَان تَنِي دُورِ تِيئو.

۱۷

سُتِي جَا سَاجَآءِ، سَا جَاڳَنڊِي نَه تِيي،
تَهَان پوءِ مُون مَآءِ، نِيئَ هِيرَايَا نِنڊَ سِين.

۱۸

مَن مَٽُڪو تَن تَسْبِيحُ، دِلِ دَنبُورُو جَن،
تَنڊُون جِي طَلَبُ جُون، وَحَدَتَ سَاڻُ وَجَن،
وَحدَه لَا شَرِيبَڪَ لَه*، اِهَورَاڳُ رِڳُن،
سِي سَتَائي سُونَهَن، نِنڊَ عِبَادَتَ اُن جِي.

۱۹

گُولو توءِ غُلامُ، جِي فَارسِي سَڪُئو،

۱. وٺي، کڻي. ۲. سڃ. شاديءَ جي وقت گهٽ ۽ ڪنوار لاءِ سينگاريل ڪٽ ۽ بستري. ۳. چٽي، سينگاري. ۴. ننڊ ڪرڻ. ۵. تن کي. ۶. ليڪ ڪر. چڱو ڪم. ۷. ملي هڪ ٿا. ۸. محبوب. ۹. اکيون. ۱۰. عادي ڪري. ۱۱. سٺو، چڱي طرح. ۱۲. ننڊ. ۱۳. انتظار. ۱۴. درد، سور. ڏک. ۱۵. دل کان. من کان يا تان. ۱۶. تڻي جي. ۱۷. پري. ۱۸. سمهن واريءَ حالت ۾، ننڊ ۾. ۱۹. جيڪا. ۲۰. واقفيت، سڃاڻپ، معرفت. خدا شناسي، سمجهه، عقل. ۲۱. سڃاڻپ يا بيدار رهندي. ۲۲. تنهن کان. ۲۳. بعد. ۲۴. اي ماءُ، اي امان، اي جيئل. ۲۵. دل، هنيون. ۲۶. مٿيون يا داڻو (تسبيح جو). ۲۷. بدن، سرير. ۲۸. مالها. ۲۹. هڪ قسم جو ساز، تنبورو. ۳۰. جن جي. ۳۱. (محبت جون) تارون. ۳۲. ڳولا يا تلاش (محبوب جي). ۳۳. هيڪڙائيءَ جي ٻوليءَ يا آواز* هو (خدا) هڪڙو آهي. سندس (ان جو) ڪوبه شريڪ يا برابر ڪونهي. ۳۴. سرود، نغمو، گانو، ذکر. ۳۵. رڳن جو. (بدن جي) نسن يا تنن جو. ۳۶. ستل ٿي، ننڊ ڪنديئي. ۳۷. وٺڻ، پسند پوڻ. ۳۸. بندگي، پوڄا. ۳۹. پانهون، نوڪر، غلام. ۴۰. تر به، تنهن هوندي به. ۴۱. جيڪڏهن. ۴۲. يارسي ٻولي، حاڪمن جي ٻولي (فارسي سڪنو = اعليٰ يا مٿاهين مرتبي کي رستو. وڏي مان ۽ عزت وارو ٿئو).

بَڏو جو پڻ ڳالهائين، سو ڪيئن چائي ڄام،
 اُچيئون ته آبُ گهري، بڪئون تان طعمام،
 اِيءُ عامين سڏو عام، خاص منجهان نه ٿيو.

۲۰

گنديءَ نينهن نه سڀجي، ٿهه نه پڇي ماه،
 ان ڪڇيءَ پر ڪٿان، ٿئي سَمَ جوڳُ سين سڄڻين.

۲۱

گنديءَ نينهن نه سڀجي، ٿهه نه پڇي ماه،
 بڻ جنهن جيءَ ذات جو، اُتي آهه الله،
 اُن کي اوءَ جڳاءِ، اُن کي ايئن نه چئي ٿو.

۲۲

آڏو جواڻي ڪي، سو شرڪ لاهي شڪ،
 هئي جنهن ۾ حق، تنهن نفيءَ جهڙو ناهه ڪي.

۲۳

وڏي تان ان وات ۾، پيل پٺائي.

۱. ٻڌل، جڪڙيل، ڦاٿل، ۲. جيڪو، ۳. ڳالهائين ۾، شرطن ۾، ۴. ڪهڙيءَ طرح، ۵. چواڻي، ڪونائي (پاڻ کي)، ۶. سردار (سند جي سمن حاڪمن جو لقب)، ۷. پياسو، ۸. پاڻي، ۹. طلب، ۱۰. بڪايل، خالي پيٽ سان، ۱۱. تر، ۱۲. کاڌو، ۱۳. عام يعني رواجي ماڻهن، ان ڄاڻن، جاهلن، ۱۴. جهڙو، ۱۵. امير ماڻهن، ۱۶. گنديءَ ۾، (ان رکڻ لاءِ) مٽيءَ مان ٺهيل گندي يا پيپ ۾، ۱۷. عشق، ۱۸. پيدائڻي، پلجي، پروان جڙهي، ۱۹. ٿن ۾، اُن جي داڻن جي مٿان لٽل چلڪن يا کلن ۾، ۲۰. سيڪجي، پڇي، ۲۱. گوشت، ماس، ۲۲. اڻ سهاڻيندڙ، غلط، بي جاءِ، ۲۳. طرح، ريت، نموني، ۲۴. ڪيئن، ۲۵. ميلاپ، ۲۶. سڄڻ، محبوبن، ۲۷. بنياد، نسل، ۲۸. خمير، خلقت، وجود، ۲۹. ذاتي تعاليٰ ڏانهن اشارو، ۳۰. اُنءَ، ايئن، ان طرح، ۳۱. جڳائي، سونهين، مناسب ٿئي، ۳۲. اوهان (انسانن)، ۳۳. چوڻو، ۳۴. رندڪ (شڪ)، ۳۵. الله تعاليٰ جي هستيءَ جي اقرار، ۳۶. ڪنهن ٻئي کي الله تعاليٰ سان شريڪ يعني برابر سمجهڻ واري حالت، ۳۷. هُجي، ٿئي، آهي، ۳۸. سج، سڄائي، ۳۹. الله تعاليٰ جي هستيءَ جو انڪار، ۴۰. مها، اتر، اعليٰ، گهڻي سڀ کان مٿي، ۴۱. تر، ۴۲. (خدا جي) راه، رستي، ۴۳. (پن چئن جي) رفاقت، شراڪت، ۴۴. دوئي، شرڪ.

آهي اُونڊاهِيءَ جو، شَرڪُ سَهَائِي،
چِٽِي چِٽَائِي، اَلَفَ جِي عَيْنَڪَ ۾.

۲۴

زَاهِدَ عَابِدَ اُورِ بَان، عَارِفَ عَيْنُ مَڱُن،
هُوَ رَوَادارَ رَڪَتِ جَا، هِي هَتَّانَ هَتَ گُهَرَن،
سَاعَتَ سَالَ چَوَن، پَسَنَ ڌاران پَرِينءَ جِي.

۲۵

پَسَنَ ڌاران پَرِينءَ جِي، تَفَرَقُو طُورُ،
جِي نَظَرِ ۾ نورُ، تَهَ مِهَتِ مَرِ هِي سِي هِڪَڙِي.

۲۶

هَر هَر هَوِءَ پِئُو، رَنگُ فَاڦِيرِي رُوحَ جو،
ڪَنهن جِنهن پَاهِ پِئُو، جِيئن رچي رَنگِ سِيڪَنهن.

۲۷

پِئُون پَرُوڙِي جَن، جَا هِڻِي جَڪُورِئا،
تُون ڪِيئن اِگَنان تَن، پُورا پَاسَنگَ پَائِين.

۱. تاريخي يا ظلمت (ڪفر يعني خدا ۽ اسلام جي پيغمبر حضرت محمد جن کي نه مڃڻ جي حالت). ۲. ڪنهن ٻئي کي خدا جو شريڪ يا برابر سمجهڻ. ۳. روشني، سوجهرو، چٽائي. ۴. صاف، ٻڌري، ظاهر. ۵. الف ب جو پهريون اکر جنهن مان مراد الله آهي. ۶. (اکين جي) چشمي. ۷. برهيزگار، متقي، تارڪ الدنيا، لوڪ تباڪي. ۸. عبادت يا بندگي ڪندڙ. ۹. اوري، ويجهو (منزل مقصود کان اوري رهجي ويل يا عبادت جي قل حاصل ڪرڻ ۾ تڪڙ يا جلد بازي نه ڪندڙ). ۱۰. خدا جي معرفت وارا، گياني. ۱۱. بروقت، روڪڙو، نقد. ۱۲. گهرن، طلبن. ۱۳. زاهدن ۽ عابدين ڏانهن اشارو. ۱۴. رضامند. ۱۵. اوڏر. ۱۶. عارفن ڏانهن اشارو. ۱۷. هتان هت = اتي جو اتي. بروقت، روڪڙو. ۱۸. ساعت کي، ٿوري وقت کي، گهڙيءَ بلڪ کي. ۱۹. ورهيه. تمام گهڻو وقت. ۲۰. سمجهڻ. ۲۱. ڏسڻ. ۲۲. کان سواءِ. ۲۳. محبوب. ۲۴. انتشار، ڏفير، جدائي. ۲۵. جبل، جبل جيڏو وڏو. ۲۶. جيڪڏهن. ۲۷. نگاهه، اکين. ۲۸. روشني، سوجهرو. ۲۹. مسجد. ۳۰. هندن جو تڪاڻو. ۳۱. هر هر = ٿوري ٿوري وقت کان پوءِ. ۳۲. نٿي ٿو. ۳۳. جدا جدا. ۳۴. نمونو، ڍنگ. ۳۵. فقيرن جي، درويشن جي. ۳۶. دل، من، جيءَ، ساهه. ۳۷. اهڙي. ۳۸. پاهه ۾ (پاهه هڪ قسم جو مصالحو آهي جنهن ۾ رڱڻ واري ڪڙي کي رڱڻ کان اڳ رنگريز پوڙيندا آهن). ۳۹. رنگجي. ۴۰. هر رنگ ۾. ۴۱. موتي. ۴۲. سڃاڻي، پرکي. ۴۳. لسا ڪٺا، چمڪايا، برابر ڪٺا. ۴۴. ننڍڙا پٿرن يا پٿرن جا ذرا جي ساهميءَ جي پڙن ۾ ڪاڻ ڪڍڻ لاءِ وجهبا آهن.

۲۸

اللَّهُ سَجَائْتُ سَتَرُو، جِي هِنِيُون چَڙِيئي هور،
ته ڪَريَا تِيئي ڪَگن ۾، ڪونه ڪوئيئي چور.

۲۹

جَنڊُ وَهِي جِيئن ڪَري، مَڻي ڪِيسُ ڪَئن،
داڻا جِي دَوار ۾، پِيَسِيئُو سِي پَوَن،
ڳاري ڪين ڳرن، جِي قائم داڻا ڪير سين.

۳۰

جَنڊُ وَهِي جِيئن ڪَري، مَڻي پِيَهه پِيئي،
ڪَڻا جِي ڪُمر ۾، سِي وَجَن ڪين وَهِي،
اُو تَابِتُ هُون صَحِي، جِي قائم داڻا ڪير سين.

(۳۱)

واڳئا جِي وَجَهه سين، رَڀُ نَه سَجَائَن،
ميڙيان ميڙيان ڪن، اِيءَ ميڙ مُهندين ڪڏهين.

۱. پروڙن، ڄاڻڻ، آسان، سولو، سهل. ۲. جيڪڏهن. ۳. دل، من. ۴. (تنهنجو هنيون)، ڇڏي. ۵. وسوسو، وهڻ، شڪ. ۶. مهرباني، پلائي، نوازش. ۷. توکي ٿئي. ۸. (ڪن جي ٺهيل) جهوپڙيءَ، گهر. ۹. توکي ڪوئي، توکي چئي. ۱۰. چڪي (اٿي پيهڻ جي). ۱۱. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۱۲. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۱۳. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۱۴. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۱۵. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۱۶. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۱۷. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۱۸. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۱۹. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۲۰. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۲۱. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۲۲. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۲۳. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۲۴. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۲۵. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۲۶. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۲۷. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۲۸. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۲۹. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ. ۳۰. ظلم، ڦهلڻ، ڦهڙ.

وائي ۱

ڪِي اُنِهين ۾ آهي، هُوَ جي جُهونا پَسَجَن جُهوپڙا،
 ڌارِبان پَانئِين ڌارِيون، پاڻ پَرِين سِين ڪائي،
 اِن دَرِ سيئي اگهئا، جن کي ڪو نه چتائي،
 پنهنجون چڙي پڻ ۾، رڙهه اُنهيءَ جي راهي،
 خِذمت ڪَرِ خُلُق سِين، پاندُ ڪِچِيءَ ۾ پائي،
 اِن اُولِيائي تحت قَبائي*، پنهنجا پاڻ پراهي،
 لايعرفُهم غيري•، پر کي ڪين پَسائي.

وائي ۲

پانڌي سو مڙڙوم، هاديءَ هٿ ڏنوم، سائين،
 سو سچوم مِيون سو منوم، جنهن کي گهڻو ساريان،
 اگڙ آيا سڀرين، ڪوڙبين ڪاڄ تئوم،
 قائم جو ڦلوم ۾، پسن سو پئوم،
 جنهن گهڙي آهيان، سو لائق پرين لڏوم،
 جنهن جهڙو ناه ڪو، ڏسن سو ڏنوم،

۱. ڪجهه (امانت، مٿي)، ۲. پراڻا، ڪهنا، ۳. ڏسجن، ۴. ڪڪن کانن جا لهيل استانا، ۵. غير، آفتو، اوڀرا، اجنبی، ۶. سمجهن، ۷. خود، ۸. محبوب، ۹. طعام يعني کاڌو تناول ڪري، ۱۰. در تي، ۱۱. قبول ٿيا، پسند پيا، ۱۲. اهميت جي نظر سان ڏسي، ۱۳. پنهنجون مرضيون يا خواهشون، ۱۴. پُٺ ۾ = پوئتي، پري، دور، ۱۵. پنڌ ڪر، ۱۶. راه سان، واٽ سان (مرضيه سان)، ۱۷. پانهپ، شيوا، جاکري، نوڪري، ۱۸. اخلاق، سلجڻائيءَ، ۱۹. پلاند يا بلو (گنديءَ جو يا ڪپڙي جو)، ڪپڙو، (مٿي تي ڍڪڻ جي) پوٽي يا گندي، ۲۰. گلي، ڪنڌ، سسيءَ، ۲۱. وجهي (پاند ڪچيءَ ۾ پاڻي = نثرٿ يا عاجزيءَ سان) * بيشڪ منهنجا اولياءَ (دوست) منهنجي چولي هيٺ آهن يعني منهنجي حفاظت ۾ آهن (حديث قدسي) • مون کان سواءِ ٻيو انهن (اوليائن) کي ڪونه ٿو سڃاڻي (حديث قدسي)، ۲۲. ڌارئين، آفتو ماڻهوءَ، ۲۳. قاصد، پيغام آڻيندڙ، ۲۴. مونکي مڙڻو، مونکي ملڻو، ۲۵. رهبر، هدايت ڪندڙ، ۲۶. هٿ ڏنوم = مونکي هٿ ڏنو، منهنجي مدد ڪئي، ۲۷. مالڪ، ڌڻي، ۲۸. منهنجو سچو يا اصلي، منهنجو پاڪ يا پوتر، ۲۹. سردار، ۳۰. منهنجو مٺو يا پيارو، ۳۱. ياد ڪريان، ۳۲. اڳ ۾، گهر جي صحن ۾، گهر ۾، ۳۳. پرين، محبوب، ۳۴. بي حد گهڻو، ۳۵. ڪم، مطلب، مراد، ۳۶. منهنجو ٿو، ۳۷. هميشه رهندڙ، ۳۸. (قلب جو جمع پر معنيٰ ۾ واحد) دل، من، ۳۹. مونکي پڻو يا ٿو، ۴۰. جنهن جي، ۴۱. ڳولائو، ۴۲. لائقن پريو، بچڻ وارو، مهرباني ڪندڙ، ۴۳. مون لڏو، مونکي ملڻو، ۴۴. ديدار، مشاهدو.

جَڏا جِيَّاري ڪونہ وساري، صَاحِبُ سو سَندومِ،
 سَگهَآءِ صَحَتِآءِ، ڪَرِيْمُ پِيَرُ ڪَندومِ،
 لَقَا جو لطيف جو، شِفا سو تئومِ.

وائي ۳

سَمِيعُ بَصِيرُ عَلِيمُ، حَيُّ هَمِيشَ، سو شَيءُ سَائِرُ سَدَائِينِ،
 هِيڏي هوڏي هٿڙا، چَاڪِي چَوِپَائِينِ،
 وَفِي اَنفُسِڪُم اَفلا تُبْصِرُون*، ڏَسَڙو ڏَنَائِينِ،
 جَان ڪو جِيئن ڏينھڙو، تان ڏوري لَهَ مَنجَهَائِينِ.

۱. بيمار، آگها، ۲. سلامت يا زندهه رکي، ۳. دل تان لاهي، ۴. ملائي، ۵. مالڪ، ڌڻي، ۵. منهنجو، ۶. چڱا پلا، تندرست، صحتمند، ۷. صحتياب، تندرست، ۸. ڪرم ڪندڙ، مهرباني يا ٻاجهه ڪندڙ، ۹. مرشد، ۱۰. مونکي ڪندو، ۱۱. ديدار، زيارت، ۱۲. لطف يا مهرباني ڪندڙ، خدا، ۱۳. دوا، علاج، چونڪارو ڏيندڙ، ۱۴. منهنجو ٿو، ۱۵. ٻڌندڙ، ۱۶. ڏسندڙ، ۱۷. ڄاڻندڙ، ۱۸. حيات، زندهه، ۱۹. شَيءُ سائر = ٻيو به سڀڪجهه، ۲۰. هميشه، دائمي، ۲۱. ڪهڙي سبب، چو، ۲۲. وجهين * ۽ خود اوهان به (خدا جي قدرت جون نشانين) موجود آهن ۽ پوءِ ڇا توهان نٿا ڏسو؟ (قرآن شريف جي سورت ذاريات جي ۲۱ آيت)، ۲۳. پتو، ڏس، ۲۴. جيستائين، ۲۵. زندهه يا حيات رهين، ۲۶. تيستائين، ۲۷. ڳولي، ۲۸. هٿ ڪر، ۲۹. اندر مان، دل مان.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ گهاتو

داستان پهريون

۱

گهنگهَر١ا گه٢ن جَان، مُوڙهي٣ مَتِ مهائي٤ين،
وٺا٥ گڏجي ويٺ٦ ڀر، پٺا٧ منهن مهرا٨،
اڳ١٠ان پوٺا١١ تان، وٺا ويچار١٢ين وساري.

۲

ماڪ١٣ پڄاين١٤ مولها١٥يا، مٿان١٦ رات پئي،
اُجه١٧ لڳيون اوليون١٨، وٺن١٩ ونجهه وهي،
ڪلاچيان٢٠ ڪهي، ڪڏهين ڪونه آيو.

۳

ڪو جو ڦهر ڪُن ڀر، جو گهٽري٢٤ سونٺي٢٥،
خبر ڪونه ڏي، ته رڃ ڪُڇاڙي٢٦ رندٺا٢٧.

۴

جي هئا سونين٢٢ سنگهارين، سي هت نه پسان هان،

۱. گهنگهر ڀر پٺا، پریشانيءَ ۾ پٺا، منجهي پٺا، مونجهاري ۾ پئجي وٺا. ۲. گهن جاڻ = گهڻيءَ جاڻ وارا، هوشيار، داناءُ، عقلمند. ۳. منجهي وٺي. خطا ٿي وئي. ۴. هوش، عقل، ٻڌ. ۵. مهائين جي، وڃڻ جي، بهادرين جي. ۶. شامل ٿي، غرق ٿي. ٻڌي. ۷. سڄ يا چنڊ جي ڪشش سبب سمند جي پاڻيءَ جي چاڙهه، سمند جي وڏيءَ لهر. سمند جي پاڻيءَ. ۸. منهن ڀر، پيٽ ڀر. ۹. مهران جي، ساگر جي، سمند جي. ۱۰. حيل، اٽڪلون، مهلون، وقت. ۱۱. ويچارڻ کي، عاجزن کي، بي واھن کي. ۱۲. دل تان لهي، ٽپجي. ۱۳. شينر. ۱۴. انهن جا پڄايا، انهن جا پُڄايا، ۱۵. پٽڪا، پڳون. ۱۶. اٽلندو، ويتر، وڌيڪ. ۱۷. اوري پري، ٿيڻ، لڙهڻ. ۱۸. ٻيڙين کي هلائڻ لاءِ ڪاٺ جا لڙها، ونجهه. ۱۹. پاڻيءَ جي وهڪري ۾ گهلجي يا لڙهي وٺا. ۲۰. ڪلاچيءَ کان (ڪلاچي، ڪراچيءَ کان اٽڪل سوا سؤ ميل پري لس پيلي جي حد ۽ عربي سمند ۾ هڪ ڪن آهي يعني اونهو ڪوهه آهي جتي سمند جو پاڻي چڪر پيو ڏيندو آهي). ۲۱. واپس موٽي، پنڌ ڪري، ۲۲. ظلم، انڌير، مصيبت. ۲۳. جيڪو ماڻهو. ۲۴. (ان ۾) داخل ٿيڻ. ۲۵. تنهنڪي، ۲۶. غرق ڪريو يعني پوڙيو ڇڏي. ۲۷. سنڌ، ڪل، ۲۸. ڪير به، ۲۹. مڇيءَ ڦاسائڻ جا چار، ۳۰. ڪنهن، ڇا جي لاءِ، ڪهڙي سبب جي ڪري. ۳۱. روڪيا. ۳۲. سون (زردِي رنگ جي قيمتي ڌاتوءَ) جي، ۳۳. سنگهرن سان، زنجيرن سان. (سنگهر يعني زنجير زيور جو هڪ قسم آهي).

اُونهي ۾ عبداللطيفُ چئي، وٽا پڪي ڪنهن پريان،^۲
سائو سنجس ساڻ، ڪن ڪجاري جهليا.^۷

۵

تريون پسان نه تار ۾، جهگا جاءِ نه ڪن.^{۱۳}
مادرِ ملاحن، ماڳ نه ڏوٻا مڪرا.^{۱۷}

۶

دهازي ڏنم ڪيترا، مارو جني موڪ،^{۲۲}
گهر ۾ گهاتوڙن جا، ٿا مارينم توڪ،^{۲۴}
لڏي وچان لوڪ، اونهي وٽرا اوھري.^{۲۶}

۷

ڪالهه ڪلاچيءَ وٽا، گهاتو ڪري گهور،^{۲۳}
مادرِ ملاحن جا، ويٺي سهان سور،^{۲۴}
مون ڪي ڪري ملور، اونهي وٽرا اوھري.^{۲۶}

۸

ڪالهه ڪلاچيءَ وٽا، چٽيون ڪٽي چڱير،^{۲۷}

۱. اونهي يعني عميق پاڻيءَ ۾، سمنڊ ۾، مهراڻ ۾، ۲. پختي، مضبوط، ڏاڍي، ۳. پريان سان، ارادي سان، عزم سان، ۴. بهادر، پهلوان، دلير، ۵. اوزارن، هٿيارن (مڇيءَ ڦاسائڻ جي رچن يعني چارن)، ۶. سمنڊ ۾ پاڻيءَ جي اونهي هنڌ يا ڪوهه (جتي پاڻي چڪر کائي)، گرداب، ڀنوري، ۷. ڪجاري لاءِ، جا جي لاءِ، ڪهڙي سبب ڪري، ۸. روڪيا، رنڊڻا، ۹. ترها، ڪڪن، ڪائين ۽ ڪائين جا نوزين ۽ رسين سان تر ٻڏي ٺاهيل منجا جيڪي پاڻيءَ ۾ ترن لاءِ پيڙيءَ جو ڪم ڏين، ننڍڙيون پيڙيون، مڇا، ۱۰. ڏسان، ۱۱. اونهي پاڻيءَ يعني سمنڊ ۾، ۱۲. هڪ قسم جا رچ يعني مڇيءَ ڦاسائڻ لاءِ چار جيڪي بيشڪير (عورتن جي پڙي) جيڏا ٿيندا آهن جن کي مهاڻا ٺونين تي رکي پاڻيءَ ۾ اڇلائيندا آهن، ۱۳. جاءِ نه ڪن = (رچن جي سڪڻ واريءَ) جاءِ تي يا هنڌ تي موجود نه آهن، ۱۴. اي مادر، اي امان، اي امڙ، ۱۵. مهاڻن، پيڙياتن، پيڙين وارن، ۱۶. ماڳ ڏانهن، پيڙين بهارڻ جي جاءِ ڏانهن، ۱۷. واپس ڪٿا، موٽايا، ۱۸. پيڙا، پيڙيون، ۱۹. روزانو، هر روز، ۲۰. مون کي ڏٺائون، ۲۱. جهڳا يا گهڻا (ڏٺيرا هڪ قسم جون مڇيون)، ۲۲. (مڇين جو) شڪار ڪڍو، ۲۳. گهڻي انداز ۾، آل جال، ۲۴. مڇي ماريندڙن، مهاڻن، ۲۵. مونکي مارين، مونکي تباهه يا ڇٽ ڪن، ۲۶. شيون، سامان، ۲۷. هجرت ڪري، نقل مڪاني ڪري، وفات ڪري، ۲۸. منجهان، مان، ۲۹. دنيا، ماڻهن، ۳۰. اونهي (پاڻيءَ) ڏانهن، ۳۱. آسهي، پيڙيون ڪاهي، ۳۲. ڪلاچيءَ جي ڪن ڏانهن، ۳۳. اُونو، خيال، ۳۴. برداشت ڪريان، ۳۵. عذاب (وڇوڙي جا)، ۳۶. اداسي، ملول، غمڪين، ۳۷. مڇي مارڻ جا سونڌا (شيخون)، ۳۸. ڪلنگيدار، سردار (مورڙي جا ڀائر).

پَٺَڻ پيڙو نه ڪِئو، اَدَن ڪي اَويَر،
اهڙي خاصِي ڪيَر، ڪُن ورائي جَهلي.

۹

اُپي اوسڙان اُس ۾، جَهليئو ڪُن ڪِنار،
گهڻا ٿو گهر نه آيا، وڏي لڳين وار،
هيس جني هار، سي موڙي چُرڙا مڪرا.

۱۰

ڪلي جان ڪيڪاريان، تان سَاتي سَنگ نه ڪن،
وارو وهت وِجن، ڪن سَپاڳن سَامُهَان.

۱۱

جتي گهورئو گهڻائون، تني واري بڻ،
سَر سَڪو سُونگي ڳيا، سَهسين سَاتي مڻ،
سي پڙ پَسِئو پَت، ماڻهو وِجن موڻا.

۱۲

نڪا بوءِ بازار ۾، نڪا چلر چَت،

۱. پاڻڻ. اَدَن. ۲. ڦيرو. گهمرو. موٽ. ۳. دير. ۴. سني. موجاري. ۵. جماعت. ۶. ٺولي. ۷. ٻيئي. پيئي. ۸. (اس يعني ڏپ ۾) پٽڪان. رلان. اسڙڪان. انتظار ڪريان (گنج ۾ "اوسڙي" لکيل آهي). ۹. ڪُن جي. سمنڊ جي. ۱۰. ڪنڌي. ڪنارو. ۱۱. مڇي ماريندڙ. مهاڻا. ملاح. ۱۲. انهن کي لڳي. ۱۳. اُٿون هئي. ۱۴. آهار. آسري. ۱۵. ڦيرائي. ورائي. موٽائي. ۱۶. هليا. وٺا. ۱۷. ٻڙا. ٻيڙيون. ۱۸. خوش ٿي. مرڪي. ۱۹. جيڪڏهن. ۲۰. آڌر پاء يا مرجا ڪريان. "پلي ڪري آيا" چوان. ۲۱. تنهن هوندي به. ۲۲. مڇي وڪڻندڙ. مهاڻا. ۲۳. واسطو. لاڳايو. دوستي. ۲۴. موٽايو. ڦيرايو. ۲۵. بار ڪٽندڙ جانور (گهوڙا يا گڏھ جن تي سائي مڇين جو واپار ڪندا هئا. ۲۶. پاڳ وارن. سدورن يا نصيب وارن (جن کان ساڻي مڇيون وٺن اهي سڀاڳا آهن). ۲۷. (سمنڊ ۾ مڇيءَ جي) ڳولا ڪئي. ۲۸. ڏڙا. ڍڳ. ۲۹. تلاءِ. درياھ. سمنڊ. ۳۰. محصول وٺندڙ. ۳۱. وٺا. ۳۲. سون جي تعداد ۾. ۳۳. مٺا. تڪليف زدھم ٿيا. غمگين ٿيا. ۳۴. پٽ. ميدان. هنڌ. ۳۵. بانس يا ڀٽ (مڇين جي). ۳۶. (مڇيءَ جي) واپار جي مرڪز. ڍنڍ يا سمنڊ جي ڪناري تي مڇي ماريندڙن جي بستي. ميان. ۳۷. چلر جي. مڇيءَ جي بدن تي چلڪي جي.

جِتي ڏنيَ رينَ جي، اڳي هُئي اُگتَ،
سي پڙ پسيئو پتَ، ماڻهو وڃن موتِئا.

۱۳

مُون اُڌاريَ مَچَڙا، اَللهَ گَهَ شاتو آڻ،
مِيان مُدارنَ سينَ، مُون کي قَادِرَ وَجُهَ مَر ڪاڻ،
هَٺَ مُنهنجي هَٺَ، پئو قَدرُ جَن رِي.

۱۴

اوري هُئا تَه آيا، جيڪُڙسِ وِئا پَري،
سَاتي سَڌَ ڪَري، مَڱَ نِهاري موتِئا.

۱۵

ايءِ پَر نَه گَهائوئڙنَ جي، ائينَ جا لُڏو لُڏَ،
ڪُنَ ڪَلاچيءَ ڪوڏَ، سَڪَ نَه سَٽا ڪڏهين.

۱۶

گهوبندي گهورِ پئا، اگهورُ گهورِئاون،
مَيگَرُ مارِئاون، مَلاحنَ مُنهن سَنرا.

۱. مڇيءَ جي هڪ قسم. ۲. گهٽائي. جهجهائي. ۳. اوڌر يعني رڪت تي ورتا (غريبت سبب). ۴. مڇيون. ۵. مڇي ماريندڙ. ۶. اي ميان. اي الله. ۷. معاملي ڪندڙن يا واپارين (جن کان اڌارو مال وٺجي). ۸. اي قادر. اي سگهارا. اي خدا. ۹. غرض. احتياج. ۱۰. هٿ کي. جسم يا سرير کي. ۱۱. (اهميت جي) خبر يا احساس يا اندازو. ۱۲. شايد. ۱۳. مڇيون وڪڻندڙ. ۱۴. واکا. آواز. ۱۵. (مهائن جي) مڇيءَ مارڻ جون جايون يا هنڌ. ۱۶. ڏسي. ڳولي. ۱۷. ريت. دستور. ۱۸. اوهان. ۱۹. هلڻ بر اختيار ڪرڻو. ۲۰. چال. رفتار. ڊول. ۲۱. ڪلاچيءَ جي. ۲۲. ڪوڏ ٻر. شوق يا چاهه ٻر. ۲۳. سڪ سان. آرام سان. فرحت سان. ۲۴. (مڇيءَ کي) ڳوليندي. تلاش ڪندي. ۲۵. گهور ٻر. ڪُن ٻر. ۲۶. جيڪو گهوري يا تلاشي نه سگهجي يعني سمنڊ. ۲۷. مانگر مڇ. ۲۸. ڦاسايائون. ۲۹. ملاحن جا. مهائن جا. گهاتن جا. ۳۰. جهرا. مڪ. ۳۱. خوش. سرها.

۱۷

جَانِ گَهَرَنْدائو گَهَاتُوئا، تَانِ رِچَن دِئورَنگَ،
سَڳَايُون ۽ سَنگَ، ڪَلاچِي ڪِن ڪَري.

۱۸

گَهَ اُهي گَهاتو ڳايا، گَهوري نَه جَائنِ،
جَنهن پَر مَڇ مَرَن، سا پَر هي نَه سِڪَئا.

۱۹

جِيئن جُهڳا پَائيَن جُهولَ مَ، اِيئن نَه مَرَن مَڇ،
سَڌَر لَهَر سَمُنَدَ جِي، ڪِي رَئو رَڳجَ رَڇ،
هي چَاڙُون ۽ چَڇ، اَجا اوڙاهَ اڳاهُون ٿِئو.

۲۰

جَانِ واهُڙ مَ وَهَ، تَانِ تُون مَڇ نَه موٽِئو،
ڪَائي مَ ڪوهُ ڪَريَن، پوءِ موٽِئَ جو پَهَ،
سِرَ مَٿي تُون سَهَ، مَهَمِيَزُون مَلاحَن جُون.

۱. جيڪڏهن، ۲. اوھين گھڙندا يا داخل ٿيندا (سمنڊ ۾)، ۳. اي گهاتوئا، اي مڇين مارڻ وارو، ۴. ته پوءِ، ۵. رچن ڪي، مڇين ڦاسائڻ وارن چارن ڪي، ۶. رنگ (مضبوطيءَ لاءِ)، ۷. سنگ، مٿيون ماڻهيون، عزازتون، ۸. ڪلاچيءَ جو ڪڻ، ۹. مڇين ڦاسائڻ جا رڇ، ۱۰. ساڳيا، ۱۱. (مڇي) ڳولي، تلاش ڪري، ۱۲. ريت، نموني، ۱۳. مانگر مڇ، هڪڙي قسم جون وڏيون مڇيون، ۱۴. ڦاسن، ۱۵. جنهن صورت ۾، ۱۶. هڪڙي قسم جا رڇ يعني مڇين ڦاسائڻ جا چار (جيڪي عورتن جي پيشگير يعني ٻڙي جيڏا ٿين ۽ جن کي مهاڻا لونڻين تي رکي پاڻيءَ ۾ اڇلائيندا آهن)، ۱۷. تون پائين، تون وجهين، ۱۸. درياھ جي جهول (درياھ لهن بعد ڪنهن گوشي يعني ڪنڊ ۾ بيٺل پاڻيءَ)، ۱۹. ستائي، جيري، طاقتور، ۲۰. چولي، موج، ۲۱. اي راتو، اي شهزادا، اي جوان، مهاڻا (هي معنيٰ ٿيندي. وڏا رڇ)، ۲۲. ڪاريون يا سمنڊ جون شاخون (جن ۾ پاڻي تانگهو هوندو آهي)، ۲۳. درياھ جون تانگهيون ڍنڍون (جن ۾ مڇيون ڦاسائيون آهن)، ۲۴. سمنڊ، ۲۵. اڳتي، پري، ۲۶. جيستائين، ۲۷. (درياھ جي) ڍوري، ڍنڍ، ۲۸. پاڻيءَ جو وهڪرو، ۲۹. تيستائين، ۳۰. پاڻيءَ جي لهن يا گهٽجڻ واريءَ حالت، پاڻيءَ جي لاٽ، ۳۱. چو، ۳۲. خيال، ۳۳. مٿي، جسمر، جان، سرير، ۳۴. تي، ۳۵. برداشت ڪر، ۳۶. ڪنڊا، سوٺا، ڌڪ، مڇيءَ کي مٿي ۾ سوئي هڻڻ جي حالت، ۳۷. مهاڻن.

۲۱

تَان تُون مَچَ نَه مَوِئَو، جَان جَرُ هُئَو جَال،
پُونِي اَجُ كِ كَالَهَه، سَانِيُون سَانِگِرِ مِر.

۲۲

تَان تُون مَچَ نَه مَوِئَو، جَان جَرُ هُئَو سِير،
اَڏَا مَنڊِي ڪِير، گَهَتَ پَه جَهليئي گَهَاتئين.^{۱۷}

۲۳

ساوَن مَچَ نَه مَوِئِين، بڊِي ڪِيئي اُڪِير،
گَهَتَ مِر گَهَاتوئَن جَا، کُتِي ڪِلا ڪِير،
تَڏهين سَارِيئي سِير، جَڏهين مَچَ ڦَاتِين رَچَ مِر.^{۲۵}

۲۴

جِيئَن تُون مَچَ نَه مَوِئَو، پِلَو پِلَو مَچَ،
جَا تَوڏِي اَجُ، تِنهن پاڻِيءَ پُنا ڏينَهَڙا.^{۳۱}

۲۵

ٿُلهو ٿو ٿو ٿونا هُئين، مَتو آهِيين مَچَ،

۱. تيسٿائين، ۲. اي مڇ، اي مانگر مڇ، ۳. جيسٿائين، ۴. پاڻي، ۵. گهڻو، ۶. مٿان توکي پون، ۷. يا، ۸. سڀاڻي (اڃ ڪر ڪانهه = ڪنهن به وقت)، ۹. مڇيءَ ڦاسائڻ جا رڃ، ۱۰. چار، ۱۱. سير مِر (واهڙ جي) ومڪري جي مِر، اونهنون، تار، گهڻو، ۱۲. اڳيان، سامهون، ۱۳. کوڙي، هڻي، ۱۴. ڪلا، ۱۵. (ٻاهر نڪرڻ يا ڀڄڻ جا) رستا، واٽون، راهون، ۱۶. تنهنجا جهڻا، روڪڻا، بند ڪڻا، ۱۷. گهاتن، مڇي ماريونڌڙ مهاڻن، ۱۸. سانئون مِر يعني مينهن پوڻ واري مهيني مِر جڏهين مينهن پوڻ ڪري واهڙن مِر پاڻي ڄامر هوندو آهي، ۱۹. بڊي (جي مهيني) مِر، جڏهين واهڙن مِر پاڻي لهي ويندو آهي، ۲۰. تو ڪئي، ۲۱. (واهڙ مان) ٻاهر نڪرڻ جي سڪ يا خيال، ۲۲. تو ساري، تو ياد ڪئي، ۲۳. پاڻيءَ جي جهجهائيءَ واري حالت، ۲۴. قابو يا سوگهو ٿيڻ، ۲۵. مڇين ڦاسائڻ جي چار، ۲۶. جنهن صورت مِر، ۲۷. پلو پلو = خراب ڪم، ۲۸. اڃان يا سفيد، ۲۹. پاڻيءَ جا، ۳۰. پورا ٿا، ختم ٿا، ۳۱. عمر، حياتي، ۳۲. مٿارو، مٿو، موٽو، دنيا، ۳۳. ٿو، ۳۴. ٽڪر، ڊهون، اُڪلون (ٿونا هڻين = مٽيءَ مِر اڇڻو واهڙ جي ڪنڊن پاسن مِر منهن جي دونار سان کوٽا کوٽي ڪرين).

بَابِ تَنْهِنَجِي رَجِّ، لِكِنَّا لَوْحَ قَلَمٍ مِر.

۲۶

ڪُنڊِي ڪَلِيئن وِچَ مِر، جَوڙِي هَنِيئي جَن،
مُون ڪي مُون پَرِيئن، ڪڍڻَ جِي ڪَانَه ڪُئي.

۲۷

ڪُنڊِي ڪَلِيئن وِچَ مِر، جَذِهِيَن هَنِيئائُون،
مُوتِ نَه مَارِيئائُون، ڏورَ ڏِيئي وِئَا ڏُڪَ جِي.

وائي

گَهَاتُوئڙا آڏا، مَتَّانَ ائين رِچَ وِجَايو،
گَهَوَري مَاري گَهَاتُوئا، رِچَن رَنگَ ڏِجَائو،
مَهِنْدان اِن مُلڪَ جو، ائين ڪو ڊِپَ ڪِجَائو،
ڪَري صَلاحَ سَيِدُ چَئي، اُونهِي اُهرِجَائو.

۱. بابت، واسطي، ۲. مڃين ڦاسائڻ جا چار، ۳. لوح قلم = پاڳ، قسمت، نصيب، ۴. مڃي ڦاسائڻ لاءِ رک جو ٺهيل هڪ اوزار، ڪانتو، ڪنڊو، سُوٽو، ۵. ڳلاڻن، ٽڙيءَ، ۶. پوريءَ طرح چٽائي، ٺاهي ٺوڪي، ۷. منهنجي، ۸. محبوبين، ۹. قدرتي طور موت (ڏيڻ) سان، ۱۰. فنا ڪيائون، ساهه ڪڍيائون، ۱۱. رسي يا نوڙي (ڪنڊيءَ ۾ ٻڌڻ جي)، ۱۲. سور، درد، ۱۳. اي گهاتوئڙا، اي گهاتو، اي مڃي ماريونڙو، ۱۴. پاڻو، ۱۵. مڃڻ، ۱۶. اوهين، ۱۷. خراب ڪريو، ضايع ڪريو، ۱۸. ڳولي، ڏيوني، ۱۹. (مڃي) ڦاسائي، ۲۰. رچڻ کي، ۲۱. رنڱ، ۲۲. اوهين ڏجو، ۲۳. اڳڻان، ۲۴. ڏيس، ڏيهه (آخرت)، ۲۵. خوف، ۲۶. ڪجو، ۲۷. مشورو، مصلحت، ۲۸. اونهي ڏانهن (سمند ڏانهن)، ۲۹. اوهين (پٿريون ڪاهي) هلجو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر شينهن ڪيڏارو^{۸۶}

داستان پهريون

۱

مَٿي جَنهن مَدارُ، ڪانڌ تَنهنجو تَڪيو،
پاڻ اُچو عادتَ نيچي، سِينهان اِيءَ پروارُ،
ڪر ڪيسر جو جَهارُ، ڏني جنهن ڌارتَ لهي.^{۱۵}

۲

مُوران مَانو نَ ٿيي، تازي جو توڙان،
هاڻي جي هيٺو وهي، تَه گهن ملهو گهوڙان.^{۲۵}

۳

چوٽيءَ نريءَ مَڪتِيءَ تريءَ، چوٽو ڪيهر پاڻ،
گجي تَه گينور هڻي، پئا مروُن آسان.^{۲۷}

۴

سَهسين مِڙي سِيَارِڙا، جَنبو جاڳر ڪن،
ڪيهر ڪن نَ اڏڪي، ڊاءِ نَ ڊجي تن،^{۴۵}

۱. مٿي تي، سر تي، ۲. جنهن جي، ۳. ڏميواري، جوابداري، ۴. صبر، تحمل، بردباري، سَهب يعني برداشت جو مادو، ۵. آستان، رهڻ جي جاءِ، عادت، خصلت، ڪن، ۶. خود، ۷. اتم، اعليٰ، ۸. سادي، خسيڻ، معمولي، غريباتي، ادنيٰ، ۹. سِينهن يعني شينهن جو، ۱۰. دستور، طريقو، طور، ۱۱. شينهن، شير، ۱۲. سلام، ساراھ، ۱۳. ڏسڻ سان، ۱۴. جنهنجي، ۱۵. بک، اڇا، سڌ، ۱۶. پوري ٿئي، ختم ٿئي، ۱۷. اصل، بنهه، هرگز، ۱۸. ڍرو، بي زور، جهڪو، پلو، خاموش، ۱۹. تڪو، تيز، ۲۰. توڙ کان، اصل کان، بنياد کان، شروعات کان، ۲۱. جانور جو هڪ قسم، گينور، فيل، پيل، هائي، ۲۲. جيڪڏهن، ۲۳. ڍرو، آهستي، ۲۴. هلي، پنڌ ڪري، ۲۵. ڪهڻي، جهجهي، ۲۶. ملهه وارو، قيمت وارو، ۲۷. گهوڙن کان، ۲۸. ننڍيءَ، ۲۹. نريءَ (نونٺ ۽ هٿ جي وچ واري ۽ ٽنگ جي کوڏي کان پير جي مڙي تائين واري هڏي)، سان، ۳۰. موڪريءَ، ويڪريءَ، ۳۱. هٿ جي سنئين پاسي واري ۽ پير جي هيٺين پاسي واري حصي (سان)، ۳۲. شينهن، شير، ۳۳. کجگوڙ يا گجڪار ڪري، آواز ڪري، ۳۴. ڊيڄاري، خوفزدہ ڪري، ۳۵. باقي رهيل، ۳۶. جانور، ۳۷. سولا يا سوکا (مارڻ يا شڪار ڪرڻ ۾)، ۳۸. سون جي تعداد ۾، جهجي انداز ۾، ۳۹. ملي، گڏجي، ۴۰. جهنگ جا جانور، جينو، گدڙ، شغال، ۴۱. ميڙو، گڏجائي، ۴۲. ڪيهر جو، ۴۳. الڪو يا کٽڪو ڪري، فڪر يا اون ڪري، ۴۴. ڊاءِ کان، ڊپ کان، ۴۵. تن جي.

گِڏڙ مَرُ^۲ گِرَن، سِينهن^۴ نه ڏيڇو دِلَ ڪي.

۵

ڪُرهو ڪِيهَرِيَا، پَسُو واڱهه^۹ ولاڙئو،
پِيَتُو پاپُ^{۱۲} مُلَان، ڌرو ضايع^{۱۵} نه ڪري.

۶

پِيَتُو پايَان وَتَرُو، ڪُرهو ڪِيهَرِ جو پَسُ،
اُپُ چِپَاوُن پَرُ مَارُن، ذاتِ سِينهَان جِي جَسُ،
جِت لڳي دَمَامَن دَسُ، اُتِ مَٿي اڙپَن اُسَري.

۷

ايءُ ڪِيَسَر جِي ڪَار، جيئن هاڻيءَ ڪي هَتُ هُئي،
جِي ويهين واڳين ويڙهئو، توءَ لانجهو ڪيم نهار،
ڪلي ويرُ ڦرار، رءُ ڪلي ٿِيي ڪهرو.

۸

ايءُ ڪِيهَرِ جو ڪَم، جيئن هاڻيءَ جو هڏُ گهري،
نهوڙي ناپِن سين، دَمَائيسَ نه دم،

۱. هڪ قسم جا جهنگلي جانور. سيارڙا، سيال، جنبو. ۲. بلي. ۳. گيرت ڪن. ڪيڪرات ڪن. ۴. سينهن جي، شينهن جي، شير جي. ۵. ڊپ، خوف، اڌڪو. ۶. بچو، ڦڙ. ۷. ڪيهر جو، شينهن جو، شير جو. ۸. ڏسو. ۹. (جيتو) شينهن، ۱۰. ڪاوڙو، ڏمڙو. ۱۱. پت. ۱۲. باب، پيءُ. ۱۳. منجهان. ۱۴. ٿورو. ۱۵. گهٽ. ڪم. ۱۶. باب کان، باب کان، پيءُ کان. ۱۷. وڌيڪ، بهتر. ۱۸. خود. ۱۹. لڪائڻ. ۲۰. پتو. ڌاريون. ۲۱. شڪار ڪرڻ. ڦاسائڻ. ۲۲. ذات ڪي، قوم ڪي، آڪهه ڪي. ۲۳. سينهن، شينهن. ۲۴. آفرين، شاباس. ۲۵. وڃي. ۲۶. دمامن جو، دهلن جو. ۲۷. واڄو (لڳي دمامن دس = لڙائيءَ جو بگل يا تقارو وڃي). ۲۸. تي. ۲۹. ترارين جي نوڪن يا چنهنن. ۳۰. مٿان پئي. ۳۱. ڪيهر، شينهن، شير. ۳۲. ڪم. ڪرتب، ڏاهب. ڪاريگري. ۳۳. هڪ قسم جي جانور، گبنور، ڦيل، بيل. ۳۴. هت هتي = پڪري يا چنبري (جهيڙي ڪرڻ لاءِ). ۳۵. جيڪڏهن. ۳۶. ويهن جي تعداد ۾، تمام گهڻن. ۳۷. واڳن ۾، رسين يا نورين ۾. ۳۸. ويڙهيل، ٻڌل. ۳۹. تنهن هوندي. ۴۰. هيتو، ڪمزور، بي همت، ڪم طاقت. ۴۱. نه. ۴۲. ڏس. ۴۳. ڪلي جي، جنگ يا لڙائيءَ جي. ۴۴. وقت، مهل. ۴۵. ڪرڙو، جادو، مضبوط، سگهارو. ان موت. ۴۶. کان سواءِ. ۴۷. سست، ڪاهل. ۴۸. جسر، بدن. ۴۹. طلبي. ۵۰. زور سان جهلي. ناس ڪري، ڇت ڪري، نابود ڪري. ۵۱. جنين. ۵۲. ان ڪي دماڻي، ان ڪي ساهه ڪڍائي، ان ڪي فرصت ڏي. ۵۳. ٿورو وقت.

ڪِلي وَيَرَقَدَمٌ، ڪوڙي پَرَ ڪَٽِي نَهِيَن.^۷

۹

ڪِيَهَر ڪوڙي لَڳُ، جُو هَٽِيءَ جُو هَڏُ گَهري،^{۱۳}
پَسِي وڌو وڳُ، جَنبُوجِمَ جُ هَاريَن.^{۱۷}

۱۰

ڪُرَها ڪِيَسَرِئا، وريومِ آهيَن بُڪِئو،^{۲۱}
لاهي هَامَ هَنيان، جَنبُوجِمَ جُ هَاريَن.^{۲۶}

۱۱

جَنبُونَه جُهونجارُ، سِينَهَن وڌِيئي سَتَ سِين،^{۲۸}
وڪو ويرِبنَ ويڙهئو، توءَ هَٽائي هَزار،^{۳۲}
ڪِيَسَرِ ڪِلي وارَ، ٿو گَسَ نِهاري گِينوريَن.^{۳۹}

۱۲

جَنبُونَه جُهونجارُ، سِينَهَن وڌِيئي سَتَ سِين،^{۴۵}
ڪِيَهَر ڪِلي وارَ، هَر دَمَ هَٽِي هَٽَ سِين.^{۴۴}

۱. ڪلي جي، لڙائيءَ جي، جنگ جي، جهيڙي جي، ۲. ويل، وقت، مهل، ۳. پير، پڳ، ۴. ڪيائي، ڄماڻي، برقرار رکي، ۵. مگر، ۶. هٽائي، پري ڪري، ۷. نه، ۸. ڪيهه جي، شينهن يا شير جي، ۹. ڪوڙيءَ سان، ڇاڻيءَ سان، سيني سان، ۱۰. مل، گڏج، ۱۱. جيڪو، ۱۲. هڪ قسم جي جانور، گينور، فيل، پيل، ۱۳. بدن، جسم، جان، ۱۴. طلبي، ۱۵. ڏسي، ۱۶. گهڻي عدد يا تعداد وارو، ۱۷. ولر يا ڌڻ يا ٽولو، ۱۸. گڏڙ (هڪڙي قسم جا چالاڪ جهنگلي جانور)، ۱۹. مٿان، مڇڻ، ۲۰. ساراهين، واکاڻين، ڌيان يا خيال ۾ آڻين سگهه، ۲۱. اي ڪرها، اي بچا، ۲۲. ڪيسر جا، ڪيهه جا، شينهن جا، ۲۳. تون مون ڏانهن وريو يعني موٽيو آهين، ۲۴. خالي پيٽ، لنگهن، ۲۵. هاري، ختم ڪري، ۲۶. همت، ۲۷. هنيبن مان، دل مان، ۲۸. بهادر، بهلوان، ۲۹. شينهن، ۳۰. جهجهيءَ، ۳۱. طاقت، سگهه، ۳۲. بهادر (شينهن)، ۳۳. دشمن، ۳۴. گهيري ۾ ڪئو، وڪوڙو، ۳۵. تنهن هوندي به، ۳۶. پڄاڻي، ڊوڙائي پري ڪري، ۳۷. هزارن جي تعداد ۾، ۳۸. ڪلي جي، ۳۹. وير، ۴۰. رستا، واٽون، ۴۱. ڏسي، نڪي، ۴۲. ڪينورن جا، هاڻين جا، ۴۳. هر وقت، ۴۴. ماري، ستي، ۴۵. چٽي.

۱۳

هَٽِي هِمَتَ سِينِ هَٽِي، هَرَّٽَا هَتُ نَهَ ڏِي،
 سَامُ هُونِ اچي جنِ ڪي، سي نهوڙي نِي،
 اِنَ ڪِي هَرِ ڪَنانَ ڪي، پَڳا پَڳاڻِ اَبَهَنِ.

۱۴

ڪِي هَرِ چوٽو ڪَن ڪُرا، ڪَنڌَ ڪَرِبو ڪو هُ،
 ڪُرَ ري ڪَرِهَ نَهَ ٿِي، پِتَ رِءِ چِتُ نَهَ هُو،

۱۵

سَگِيٽِي تَهَ اُوچَ سَگِيٽِي، نِيچَ سَگِيٽِي تَهَ ڪِرَتَ وِراهُ،
 جِي لانهن ڪِي هَرِ سِينِ مَٽِي، تِي لانهن ڪَنسَرِ چَري گاهُ.

۱۶

ڳئون مَارِئو ڳرِ چَرِهِي، ڳرِ چَرِهِيو ڳئون ڪاءِ،
 ڪِي هَرِ پَلاڻِي جِي سَهِي، تَهَ لُنَ لُنَ لَڪِ وِڪاءِ.

۱۷

رُوحَ نَهَ پَڪَرِجَن، مَتا جِي مَاهِ گَهَٽِين،

۱. هانيءَ ڪي، ۲. طاقت، زور، سگهه، بهادريءَ، ۳. ماري، شڪار ڪري، ۴. هرڻ ڪي، مرگهه ڪي، اموءَ ڪي، ۵. هت نه ڏي = نظرانداڙ ڪري، ۶. آڏو، اڳيان، ۷. زور سان جهلي يا پڪڙي، ناس يا جٽ ڪري، ۸. وٺي يا کڻي وڃي، ۹. شينهن، شير، ۱۰. کان، ۱۱. ٿورا (جانور)، ۱۲. فرار ٿا، ڊوڙي پاسي ٿا، ۱۳. پاڳن سان، خوش قسمتيءَ سان، نصيب سان، ۱۴. بچن، سلامت رهن، ۱۵. (قد جو) ننڍو، بندرو، هلڪو، ۱۶. ننڍا، ۱۷. ڪنڌ ڪي، ڳچيءَ ڪي، سسيءَ ڪي، ۱۸. ڪيو، ۱۹. ڇا، ۲۰. نسل، ۲۱. بن، بنياد، حسب نسب، ۲۲. ڪان سواءِ، ۲۳. جنگ، لڙائي، ۲۴. جيتجي، فتح ڪجي، ۲۵. نقش، گلڪاري، ۲۶. ٿئي، ۲۷. عزازت، مائتي، دوستي، ۲۸. اوج سان، اعليٰ سان، ۲۹. نيچ سان، ادنيٰ سان، ۳۰. وٽاهه، دائمي فڪر، ۳۱. جنهن صورت ۾، ۳۲. تنهن ڪري، ۳۳. گانءَ، ڳئون، ڍڳي، ۳۴. پلان، (بار کڻڻ لاءِ) اٺ جي پٺيءَ تي رکڻ لاءِ هڪ فسر جو سنج يا ساز، ۳۵. برداشت ڪري، ۳۶. لڻءَ لڻءَ = وار وار (بدن جو)، ۳۷. لکن ۾، ۳۸. وڪرو ٿئي، وڪامي، ۳۹. جهنگلي يا جابلو ڍڳيون، ۴۰. (دوستيءَ لاءِ) هٿ ڪجن، ۴۱. ٿلهي يا متارا ٿا، ۴۲. ماس سِين، گوشت سِين، جهجهي.

ڪجي سَگُ سِينَهَن سِين، واکي جي وَرَن.^۴

(۱۸)

ڪُرها جي ڪِيَهَرِ جا، هِيڪَلِي هَلَن،^۵
اَتَن شَوَقُ شِڪَارَ جو، مارَنُ آهِيَن مَن،^{۱۲}
چَڏُو جَهَنگُ مَرَن، ڪِيَهَرِ جي ڪُرا وَسَ سِين.^{۱۶}

۱۹

ڪِيَهَرِ قَصْدُ ڪَبَابَ سِين، مَچِي مُورَ نَه ڪاءِ،^{۲۱}
جي سِينَهان سَوُ لَنگَهَڻين، توءِ نَه لَڪَ لَڪاءِ،^{۲۵}
پيرُ تَتِهين پاءِ، جَت ناهِ مَجَالَ مَرُونِ جي.^{۲۹}

۲۰

نِينَهَن سِيچاڻي، سِينَهَن، تِنهِي قَصْدُ ڪَبَابَ سِين،^{۳۳}
راتِ ڪاڏائون ڏِينَهَن، تَه پُن پُئَن بَڪِئا.^{۳۶}

۲۱

آهي عاشِقَن ڪي، ڪاڙهو مَنجِهه ڪُريز،^{۳۸}
جي مَڻي وِجي ڳيجَهه، توءِ نَهاري ڏُونِي ڏي.^{۴۳}

۱. ماڻهي. دوستي. ۲. شينهن. شيرن. ۳. واکي تي، سڏ تي، پڪار تي، دانهن تي. ۴. اچن (مدد لاءِ). ۵. بچا، ۶. شينهن، شير، ۷. اڪيلا. ۸. گهمڻ، ڦرڻ، ۹. انهن کي آهي. ۱۰. ڄاهه، خيال، سڏ، خواهش. ۱۱. جانورن جي مارڻ جو ڪم. ۱۲. انهن کي آهي. ۱۳. من ۾، دل ۾. ۱۴. ترڪ ڪڍو، خالي ڪڍو. ۱۵. جانورن. ۱۶. آمد، رهاڻس. ۱۷. ڪيهر جو، ۱۸. آرزو، مستقل ارادو، ڄاهه، ۱۹. گوشت، ماس، ماه. ۲۰. اصل، بنهه. ۲۱. ڪاڻي. ۲۲. جيڪڏهن. ۲۳. شينهن، شير. ۲۴. سون جي تعداد ۾، تمام گهڻن، ۲۵. لنگهڻ سان، بکن سان، فاقن سان. ۲۶. تنهن هوندي به، ته به. ۲۷. ذرو. ۲۸. لڪاڻي، محسوس ڪرائي. ڏيکائي ڏي. ۲۹. قدر، وڪ. ۳۰. پاڻي، وجهي. ۳۱. وڻ، ڀڄندي، پهچ، قدرت، همت، جرئت. ۳۲. (بي ڪنهن) جانور، ۳۳. عشق، محبت، پيار. ۳۴. هڪ قسم جي شڪاري، پڪيءَ، باز پڪيءَ، ۳۵. وتن، هلن، ڦرن. ۳۶. خالي پيٽ، بنان کاڌي، لنگهڻ. ۳۷. عذاب، آزار، درد. ۳۸. پڪيءَ جا پراڻا ڪنڀ پٽن يا کوهن کان بعد وارو عرصو جنهن ۾ وري نوان ڪنڀ چمندا آهن. ۳۹. آسمان ڏانهن. ۴۰. اڏامي. ۴۱. هڪ مشهور ڍونڍ يا مردار ڪاٺيندڙ وڏو پڪي، ڪرڪس، ڳجهه. ۴۲. ڳولي، ڏسي، نگاهه ڪري. ۴۳. مثل جانورن جي لاشن.

۲۲

عاشقُ توءَ آزارَ سين، جي مٿي وڃي ڳجَهه،
جي وينو منجهه ڪُريز، توءَ سڀڄاڻي شڪارَ سين.

۲۳

ڪُنُ بورائو بازَ ڪي، ڳجَهه ڪي ڏج مَ ڳلُ،
تُون هُماءَ ڏي هَلُ، شڪرو ساڻ ڪُڻي.

۲۴

ڪُنُ بورائو بازَ ڪي، ڳجَهه جي ڪڇ مَ ڳولُ،
ڏوڙَ جنهن ڏونڊَ ڏي، رڻ مَ وٽي رولُ،
جو پهُون پاري پُولُ، سو هٿان چڌ مَ شڪرو.

۲۵

ڪُنُ بورائو بازَ ڪي، ڳجَهه مَ ڳري لاءِ،
آهي ان آنڌيءَ جي، جيئفي پاسي جَاءِ،
ڪاڇُ اهوئي ڪاءِ، هُو جو ڦوٽُ ڪلابَ جو.

۱. وٺ، هٿ ڪر. ۲. راهه يا رستو ڏيکاريندڙ. رهڻا، رهبر. ۳. پاسو (ڏج مَ ڳل = واسطو نه رکج)، ۴. هڪ خيالي پکي (ماڻهن جو عقيدو آهي ته جنهن ماڻهوءَ تي هما جو پاڇو پوندو اهو بادشاهه ٿيندو)، ۵. پنڌ ڪر، وڃ. ۶. باز جو هڪ قسم. ۷. تلاش، ۸. ڏک، بچ. پنڌ. ۹. سڄ، بيابان، بریت. ۱۰. هلي، ڦري. ۱۱. آواري، دريدر، بي ٿا نيڪي، بي ماڳي. ۱۲. گهڻي انداز ۾. جهجها، ۱۳. پورا ڪري، نهاي، وفا ڪري، ۱۴. قول، انجام، اقرار، سخن. ۱۵. هٿ مان، هٿ کان، قبضي مان. ۱۶. ڳري سان، چاٽيءَ سان، گلي سان. ۱۷. نايين، نياڳيءَ، بدبخت، ۱۸. جيئفي جي، ڏونڊ جي. ۱۹. پاسي ۾، پر ۾، ۲۰. ماڳ، هنڌ. ۲۱. کاڌو. ۲۲. کائي، تناول ڪري. ۲۳. خوراڪ، کاڌو، غذا. ۲۴. ڪتن.

وائي

اُونِي مَٿِي لَڪَ، مُون ٻَارُوڇَا پَانِيَا،
 تَارُو پِيرُ پَنهُونَ جو، نَه ڪِنهن جهُورِئو جَهڪَ،
 مُون ڪي چَڏِي هَلِئا، ڌڙُ ڌُٽُوتَنهن ڌَڪَ،
 ڪَانُ ڪوهِياري جو هَنِيو، رُٿاڙِيسِ اُنهيءَ رُڪَ،
 آڱا عبداللطيف چَئي، مُون ڪي هادي ميڙين حقَ.^{۲۲}

۱. اٺن وارو، جت، سسئيءَ جي محبوب پنهنجاءِ جا پاڻر، ۲. مٿان، تي، ۳. جبل، ۴. ٻروڇ، بلوچ، پنهنجاءِ جا پاڻر (جيڪي بلوچ قوم جا هئا)، ۵. سمجها، ۶. هاڻوڪو، ٿورو وقت يا دير اڳ وجود ۾ آيل، ۷. (پير جو) نشان، ۸. ڍڪڻو، ڊالو، ڦٽايو، ۹. تيز هوا، طوفان، ۱۰. ڦٽو ڪري، ۱۱. جسمر، جان، سرير، ۱۲. لوڏڻو، ڏوڏڻو، ڏونڌاڙڻو، لرڙايو، ڏڪايو، ۱۳. چوٽ، صدمي، ۱۴. تير، پاڻ، ۱۵. ڪوهيار يعني جابلو علائقي جي رهڻ واري (پنهنجاءِ)، ۱۶. لڳايو، ۱۷. مونڪي رٿاڙيو، مونڪي اکين مان لڙڪ وهايا، ۱۸. (رُڪ مان ٺهيل) ڪان، ۱۹. اي آڱا، اي مالڪ، اي خدا، ۲۰. هدايت ڪندڙ، رهبر، ۲۱. ملائين، ۲۲. حق جو، سچ جو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ مَارُئي

داستان پهريون

(۱)

أَوَّلُ نَامُ اللَّهِ جَو، مِرْزَنُونَ مَثَاهُون،
كِيئَن كَرِي قَبُولِيَّان، عُمَرُ كِي ائون،
رازِقَ رَضَائُون، مُون مَثِي اُتي مَجِيُون.

(۲)

وَطَنُ مُون مَلِيرُ، قَضَا آندِيَسَ كُوتَ مِ،
أَصْلُ مِنْهِنَجِي أَنْكَ مِ، جُرْئُو هُو زَنْجِيرُ،
چَانَك پِيئَنديَسَ پَرِينِ سِين، پَائِرَ جَو پَنِيرُ،
هَاجَا كُئُو حَمِيرُ، بِاللَّهِ نِي ثَو بَنَدَ مِ.

(۳)

بِاللَّهِ أَهِيَّان بَنَدَ مِ، دُتَّان كِيئَن دَبَرُ،
وِيئَن وَرَائي نَاهِ كَا، سُمُومَرُو سَبَرُ،

۱. پهريائين، سپ کان اگ، ۲. نالو، ۳. مَرُني (شين) کان، سيني (شين) کان، ۴. بلند، اوچو، افضل، يلو، ۵. کَهْزَيءَ طرح، چو، ۶. ائون قبول کريان، ائون (مَرَس يا شوهر) مَجِيان، ۷. سومرا خاندان جي سنڌ جي هڪ حڪمران جو نالو جيڪو سنڌ جي ٿر علائقي مان مارئي نالي هڪ چوڪري اغوا ڪري پنهنجي گاديءَ واري شهر عمر ڪوٽ ۾ کڻي آيو، ۸. رازِق يعني رزق ڏيندڙ جون، خدا جون، ۹. حڪم، امر، ۱۰. سير، ۱۱. تي، ۱۲. قبول ڪيون، ۱۳. ڊيس، ملڪ، ۱۴. منهنجو، ۱۵. سنڌ جي ٿر علائقي ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو جتي مارئي رهندي هئي، ۱۶. تقدير، قسمت، ۱۷. مون کي آندو، ۱۸. عمر ڪوٽ، ۱۹. اصل کان، ازل کان، عاد کان، شروع کان، ۲۰. قسمت، ۲۱. نهيو، تيار ٿيو، لکيو، مقرر ٿيو، ۲۲. نير، لوھ مان ٺهيل ڪڙين واري رسي (هتي معنيٰ ٿيندي قيد يا بند)، ۲۳. اميد اٿم، مون ليکي، سمجهان ٿي، ۲۴. محبوب، ۲۵. ٿر علائقي جي ڏکڻ واري حصي جو نالو پر هتي سڄو ٿر علائقو مراد آهي، ۲۶. سڪل ڌڌا يا لسيءَ ۾ پاڻي وجهي ان کي باهه تي ڪاڙهڻ بعد پٿير ٺهندو آهي جوڏاڍو لذت ٿيندو آهي، ۲۷. ظلم، ڏاڍاپون، ۲۸. امير، سردار (عمر سومرو)، ۲۹. الله جو قسم، ۳۰. وٺي يا کڻي وڃي، ۳۱. قيد، ۳۲. (پاڻيءَ جي ذريعي) صاف ڪريان، ۳۳. کڻي، لوڻي، گودڙ، رلي، ۳۴. ويٺ جي، ڳالهه جي، ڏوراني يا اويالي جي، ۳۵. ورائي جي (جاء يا مجال)، ورائيءَ يا ورنديءَ يا سوال جواب جي (جاء يا مجال)، ۳۶. عمر بادشاهه جيڪو سومرا خاندان مان هو، ۳۷. کُهڻي پر وارو، زور وارو، طاقتور، سگهارو.

مِيَان مَهَرَبَانُ كَرِيْبِن، اِلَهِيْ عُمَرُ،
وِيْزَه پَسَان سو وُر، جِيْذَانَهَن عَالَمَ آسَرُو.

۴

جِيْڪَس جِيْلاهِين، مَارُو نَاهِه مَلِيْرَم،
مُنَهِنجِي تِيْلاهِين، اچِيُو ڪَر ڪوَنه لَهِي.

۵

ڪوِ آسُون عُمَر ڪوَت جُون، وُر جَهَنگَل ۾ جُهويِي،
جِي آبَائِن اڏِئا، ڳُئِن سِيْن ڳُويِي،
وِيندِيْس ويْزَهِيْچَن ڏِي، لوَهه يَجي لُويِي،
چِيْڙ آئون چُويِي، سِڪَ لاھيندي سُمورا.

۶

ڪوِ آسُون عُمَر ڪوَت جُون، وُر وَهَن وَسْڪاري،
مُنَهِنجُو تُوَر تَلِيْن ۾، چِيْهَا تُو چاري،
مَري ويْندِيْس مَاڳِهِيْن، سَاهِيْڙِيُون ساري،
دِيئي ڏِت ڌاري، آهَم اُئي مِينَهَڙِيْن.

۱. اي ميان، اي خدا، ۲. مهر ڪندڙ، ڪهل يا قياس ڪندڙ، رحمدل، باجهارو، ۳. تون ڪر، ۴. اي الله، ۵. سومرا خاندان جي سنڌ جي هڪ حڪمران جو نالو جنهن مارئيءَ کي سنڌ جي نر واري علائقي مان زوريءَ کڻي پنهنجي گاديءَ واري شهر عمر ڪوٽ ۾ اچي بند ڪيو، ۶. ويڙهه ۾، جهنگ ۾ (مارئيءَ جي ماڻن مارن جي ملڪ ۾)، ۷. ڏسان، ۸. مڙس، پٿار، ۹. عالم جو، دنيا جو، جهان جو، ۱۰. اميد، تمنا، آس، ۱۱. شايد، ۱۲. جيئن ته، جنهن صورت ۾، ۱۳. مال چاريندڙ (مارئيءَ جو مڱيندو)، ۱۴. سنڌ جي نر علائقي ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو (جنهن جي مارئي رهاڪو هئي)، ۱۵. تنهن ڪري، ۱۶. خير، حال احوال، ساز سنڀال، ۱۷. وٺي، ۱۸. ٻن، ڪڏ ۾، ڪوهه ۾، (پون) ۱۹. آسائشون، سڪ، آرام، ۲۰. بهتر، پلا، ۲۱. قدرتي طرح پيدا ٿيل وڻن ۽ ٻوٽن واري علائقي، ۲۲. ڪڪن ڪانن جا ٺهيل گهر، ۲۳. جيڪي، ۲۴. ابي ڏاڏي جي اولاد يا انهنجي منهنين يا منهنين پيڙهيءَ وارن ماڻهن، ۲۵. جوڙيا، ٺاهيا، ۲۶. نيڪين، جڳاين، ۲۷. مضبوط ڪري، ۲۸. ويڙهه يعني جهنگل ۾ رهندڙن، (مارئيءَ جي ماڻن) مارن، ۲۹. لوهر مان ٺهيل زنجيرون ۽ نير، ۳۰. ٿوري، ۳۱. موڙي، ۳۲. هڪ قسم جا جهنگلي ميوا، مٿيرا، ۳۳. کاڌي، ۳۴. آس، چڪ، خواهش، ۳۵. ويڃن، ۳۶. وسڪاري يعني مينهن وسڻ واري جاءِ يا ماڳ ڏانهن، ۳۷. هر عمر جو ڪريون، هڪ جيڏيون، ساهيزيون، سرتيون، ۳۸. ٻن پٽن جي وچ وارن ميدانن (جتي مينهن جو پاڻي گڏ ٿيندو آهي ۽ پاڻيءَ سڪڻ بعد گاهه يا پوک ٿيندي آهي)، ۳۹. ترارين، ۴۰. هڪ قسم جو گاهه، ۴۱. چوٽائي مال کي ڪارائي، ۴۲. ملاقات جو انجام، وعدو، ۴۳. نر جي هڪ وارياسي حصي جو نالو، ۴۴. وٺ، پاسي ۾، ۴۵. منهنجو آهي، وسندي، ۴۶. مينهن يعني برساتن ۾.

۷

مُنهنجو تُوَرُ تَلِيَن مِ، ائون هِتِ بَندياڻِي،
مُون ڏاڏاڻِي ڏيهه مِ، قَرِهه ۽ لاڻِي،
ڪَنديس رهاڻِي، ماروءَ پاسِ مَليرِ مِ.

⑧

نَنگان آهيُون نِگتا، اسين مارو لوڪ،
تَرَڪي پانيُون تَوڪ، جا ڏڪ ڌاتِيڙن جي.

۹

سَدا جَن پَريانُ، پانڌي پَڪي لڏ جو*،
وِڻا ڳُڻن سَانُ، ماروئڙا تَرَ اُڪري.

۱۰

وِڻا ڳُڻن سَان، ماروئڙا تَرَ اُڪري،
تَن پُڄاڻان آءُ، جاڙ جِيان ٿي جيڏيون.

⑪

مارو ماڳ نَه هيڪڙي، اوڏا نَه ڳوٺان،

۱. بند ۾ پيل، قيد ۾ پيل، ۲. منهنجي، ۳. ابن ڏاڏن جي، ماڻهن جي، ۴. هڪ قسم جا ٻوٽا (جن جا ڪانا قد ۳، ۴ فوٽ ٿين ۽ مٿان ننڍا سنگ ٿين ٿا جن ۾ سائونءَ جي داڻن جهڙو ان ٿئي ٿو)، ۵. ٻوٽي جو هڪ قسم (هن جا ٻه نمونا آهن، هڪ ڪاري لائي جنهن کي اڻ ڪاٽيندا آهن ۽ ان کي ساڙي ڪپڙن ڏڻ جي ڪار ٺاهي ويندي آهي ۽ ٻي مٺي لائي جنهن کي رڌي ماڻهو پاڇيءَ طور کائيندا آهن)، ۶. ننگ کان، واسطي يا لاڳاپي کان، ذات پات کان، ۷. نڪتا، علحدو يا جدا ٿيڻا، ۸. مالوند، چوپائي مال تي گذران ڪندڙ، ۹. ماڻهو، ۱۰. نعمت، سٺي شيءِ، ۱۱. پناهه، ۱۲. ڍٽ (تر ملڪ جي هڪ حصي) جي رهائڪن، مارن، ۱۳. هميشه هر وقت، ۱۴. جن کي، ۱۵. خيال، پور، اونو، ۱۶. پانڌيءَ جو، (ڪپڙي جي) تاجيءَ کي سوکهي جهلڻ لاءِ ڪورين جي هڪ اوزار جو، ۱۷. (ڪپڙي جي) پيٽي کي پڇاڻڻ لاءِ ڪورين جي هڪ اوزار، ۱۸. مال اسباب، * گذر سفر جو اونو، ۱۹. نيڪين، چڱاين، ۲۰. لنگهي، مٽي، ٽپي، ڇڏي، ۲۱. تن کان، ۲۲. پوءِ، بعد، ۲۳. ائون، ۲۴. اڃايو، بي سود، بي فائدو، ۲۵. زندهه يا جيئري رهائڪن، ۲۶. ماڳ تي، هنڌ تي، ۲۷. ويجهو، نزديڪ، ۲۸. انهن جا ڳوٺ يعني رهڻ جا هنڌ.

جيڏانهن وَسَنَ مِينَهَڙَا ، تِيڏانهن سَانِگَ سَنَدَانِ ،
جي مِيڙِي رَبُّ تَهَ مِلَانِ ، نَهَ تَهَ وِچَانِ وَڌُو وِچُ پِيُو.

۱۲

اوڏا جَانِ هُئَا ، تَانِ تِي نِتُ نِيَاپَا آيا ،
مَارُوئڙَا مَلِيَرُڌِي ، واري وَگَبَ وِئَا ،
تَنِي ڏُونَهَن كِيئا ، ڏِيئي ڏورَايا چَاڻِيَاڻ.

۱۳

اُوندا گُوندا تَنديا ، نيهِيرا نيئَا ،
چَارِيَن تِيُون چُوڙِيَرِيُون ، پَر گَهَرَن گَهِيئَا ،
گَرَسَن جَا كِيئَا ، عُمَرُ لاهِ عَكسَ جَا .

(۱۴)

گاڙها ڳَن گَهَڙِيَن ، لاکِيُون لَوِيُون جَن ،
ميڙِي رَتِيُون مَجَرَمَان ، پاڳُون پَنوهارَن ،
تُون كِيئن سَنديُون تَن ، جَهنگان آئِيُو جَهليَن .

۱. جايون، مڪان، ماڳ. ۲. انهن جا. ۳. ملائي. ۴. پالڻهار يعني خدا. ۵. انهن کي ملان يا گڏجان. ۶. جدائي، وڇڙو. ۷. هر وقت، وقت بوقت. ۸. ڦيرائي، مونائي. ۹. چوپائي مال جا ڏن يا ولر. ۱۰. ڏانهن، ڏي. ۱۱. ڪهڙي طرح يا ريت. ۱۲. ميارون، اويالا. ۱۳. چوڻي موڪليان. ۱۴. لفظ ”گوندا“ جو ڏوڙي لفظ جهڙي طرح لفظ ”هڪو“ جو ڏوڙي لفظ ”سلڪو“ ۽ ”پت“ جو ”ست“. ۱۵. چوپائي مال جي ڦرن کي ڦورن يعني بند ڪرائڻ لاءِ چوڌاري ڏنل ڍنگهرن جا وارا. ۱۶. رسا يا توڙيون جن ۾ ڪهڙا ٻاڪرا ڦر گذر سگهي ٻڌجن (هر هڪ رسي ۾ هڪ ٻن ڦوٽن بعد هڪ ”گراهو“ ٺهيل هوندو آهي جيڪو ڦر جي ڳچيءَ ۾ وجهي ڇڏيو آهي ۽ اهڙيءَ طرح هر هڪ رسي ۾ بندرهن ويهه ڦر سلهاڙي سگهبا آهن). ۱۷. واحد ٺهيو جنهن جي معنيٰ آهي ڏڏ وٺوڙڻ لاءِ مانيءَ ۾ پيل مانڌائيءَ يا منڌيءَ جي رسي کي ڦاسائڻ لاءِ زمين ۾ کتل ڪائي. ۱۸. واحد نيتو يعني ڏڏ وٺوڙڻ لاءِ منڌيءَ کي ويڙهيل چمڙي جي وڍي يا ست جو رسو. ۱۹. چوپائي مال کي گاهه وغيره ڪارائين. ۲۰. ٻانهيءَ (ٻانهن ۾ پيل چوڙين) واريون عورتون، مارئيءَ جون ساهيڙيون. ۲۱. ڀر ۾، پاسي ۾. ۲۲. گهرن جي. ۲۳. کوسفتائين، حرڪت بازين، شيطان کيرين. ۲۴. معاملو، ڦڏا. ۲۵. اي عمر. ۲۶. ضد، وير، ڪيني. ۲۷. ڪاٺ جا هٿيا. ۲۸. ڪهاڙين (ڪاٺ کي وڍڻ لاءِ لوهه مان ٺهيل هڪ قسم جي اوزارن) جا. ۲۹. لاک (ٻير وغيره جي وڻ جي تازين مان نڪتل رس ۾ رڳيل، لال، ڳاڙهيون. ۳۰. ڪشيون. ان مان ٺهيل چادرُون. ۳۱. جن کي (بدن تي ويڙهيل)، ۳۲. ڳاڙهيون ڪيون، ۳۳. ڳاڙهي رنگ جو هڪ پيارڪو وکر. ۳۴. ڀڳون، پٽڪا. ۳۵. رڍون يا ٻڪريون چاريندڙن (مارئيءَ جي ماڻهن، مارن)، ۳۶. جون (عورتون). ۳۷. جهنگ مان.

(۱۵)

ويڙهيون جن پانهن ۾، ڏيريون ٿا ڏيرين،
ڪوڪڙ پنهنجي قوت لاءِ، وڻن ۾ ووڙين،
پي پيل نه ڪا پيلين، تن جي سام پرتيئي سومرا.

(۱۶)

ڏيپر ڪتن ڏيريون، اوچن جنبي ان،
ڪيڙيون ڪتن ۾، تائين وڃهن تن،
سرتين ساڻ سمن، آهين اتي مينهڙين.

(۱۷)

ڏيپر ڪتن ڏيريون، ڏاس جنبي ڏاجو،
پين پس پنوهاريون، تڙن تي تازو،
الله ڪر آجو، ملڪ مارو ڄام جو.

۱۸

جهڻ پين جهنگل رهڻ، ايءُ ماروڙن جو مرڪ،
ڪنڊين ۾ ڪٽڪو، ڏهاڙي ڌرڪ،

۱. (وڻن کان اڳ) رڍ جي ان يا بڪريءَ جي ڏاس جا فورا يا مڇا، ۲. جن جي، ۳. پانهن ۾ ويڙهيل، ۴. ان يا ڏاس مان وڻن ذريعي ٺهيل ڏاڳن يا ڏورن جون ويڙهيون يا گولا، ۵. ڦيرائين، ۶. جهنگلي وڻن مان جتي پت تي بيل سڪل ميوو جهڙوڪ سڪل بيرون ۽ بکا وغيره، ۷. پيٽ گذر، کاڌي بيتي، ۸. ڳولين، ۹. پرائيءَ بوک کي (جوابائي مال جاري ذريعي) نقصان يا لتاڙ، ۱۰. لتاڙين، نقصان پهچائين (پرائيءَ بوک کي)، ۱۱. پناهه ۾ آيل عورت، ۱۲. توکي پر تل آهي، تنهنجي حوالي يا سيرد آهي (حفاظت يا پناهه لاءِ)، ۱۳. اي سومرا، ۱۴. وڏيون، ڏيريون، ۱۵. وڻن، ۱۶. لباس، ڪپڙو، ۱۷. جتي جي، ۱۸. رڍن جا وار (رڍن جي وارن مان ٺهيل اوچن)، ۱۹. ڪن (ان مان ٺهيل چادرن) ۾ ڍڪيل، ڪٺا ڍڪيندڙ يا پائيندڙ عورتون، ۲۰. ڪوليو، ڇڪيو، ۲۱. (ڪيڙي يا ٿانءَ ۾) تنگ يا سوراخ (وجهن ٿن = سوراخ بند ڪن يا رفو ڪن)، ۲۲. ساهيڙين، هڪ جيڏين، ۲۳. ملاقات جا واعدو يا انجام، ڏاڻيون، ۲۴. وسندي، ۲۵. مينهن ۾، ۲۶. بڪريءَ جي بدن جا وار (بڪرين جي وارن مان ٺهيل سامان)، ۲۷. ڏيڇ، جهيڙ، ملڪيت، ۲۸. تازي ويابل مينهن، ڍڳيءَ، بڪريءَ وغيره (حلال جانور) جي پهرين ٻن ٽن ويلن جو ڪير، پڙو، ۲۹. رڍن يا بڪرين چاريندڙن جون عورتون، ۳۰. ٿاڪن، بيٺڪن، پاڻن، مالوند ماڻهن جي بستين، ۳۱. سڄو، نورو وقت اڳ ڏڏل، ۳۲. اي الله، ۳۳. واندو، خالي، آزاد (عمر جي آڌار کان)، ۳۴. ڏيهه، وطن، ڏيس، ۳۵. مارئيءَ جي مڱيندي، ۳۶. سردار (سنڌ جي سمن حاڪمن جو لقب)، ۳۷. ڏڏ، مهڻي، لسي، ۳۸. جهنگل ۾، ويڙهه ۾، وڻن جي جهنگن ۾، ۳۹. مارئيءَ جي ماڻهن، ۴۰. فخر، وڏائي، لائق، شايان سان، ۴۱. هڪ قسم جي وڻن (جن جي فون کي سگر چئبو آهي)، هتي معنيٰ ٿيندي جهنگ، ۴۲. (عمر جي) لشڪر، حملي، ڪاهه، ۴۳. ڌر، ڏيڍ.

وَالِي وَاَرِ وَّرَقُ، تَه وَيَنَّا هُونِ وَيَزْهَه ۴ مِر.

۱۹

جَهَن پِيَنُ جَهَنگَلِ رَهَنُ، اِيءُ غَرِبِيَنِ گُذَرَانُ،
اُنَ اُوڊِنُ اُنَ جَو، كَنِ سَائِيَنِ جَو سَامَانُ،
اَگَا كَرِ احْسَانُ، تَه وَيَنَّا هُونِ وَيَزْهَه ۴ مِر.

(۲۰)

جَهَن پِيَنُ جَهَنگَلِ رَهَنُ، اِيءُ غَرِبِيَنِ گُتِ،
شِيَشَا لَالِ گُلابِ جَا، پِي نَه وِجَايَانِ پَتِ،
سُومَرَا سُوپَتِ، كَر تَه نِڪِرَانِ ڪوَتِ مَان.

(۲۱)

جَهَن پِيَنُ جَهَنگَلِ رَهَنُ، آهِيَنِ ڌَنَ ڌَڻِي،
مُونِ ڪِي مَارُوڙَنَ جِي، آهي گَهْرَجِ گَهْڻِي،
وَهَانِ آڏِي وَڻِي گَڏِي، پَرِ مِرِ پَتِ هَڻِي،
مُونِ ڪِي واهَ وَڻِي، مَجْلِسِ مَارُوڙَنَ جِي.

۱. اي والي، اي مالڪ، اي خدا، ۲. وراه، ڦيراء، ۳. ڀنو (قسمت جو، نصيب جو)، ۴. جهنگ (مارئيءَ جي ماڻهن مان جي ملڪ)، ۵. غريبن جو، مسڪين جو (مارئيءَ جي ماڻهن جو)، ۶. گذارو، تڳاءُ، جياپو، ڀيٽ قوت، ۷. رڍن جا وارَ (رڍن جي وارن مان ٺهيل سامان)، ۸. اوڇڻ، بوشاڪ، ڪپڙو لٽو، ۹. هڪ قسم جي گاهه (جنهن جو اُن غريب ماڻهو کائيندا آهن)، ۱۰. ذخيرو، توشو، ۱۱. اي آگا، اي مالڪ، اي خدا، ۱۲. مهرباني، ڀلائي، ٺورو، ۱۳. غريبن جي (مارن جي)، ۱۴. غذا، نير، عادت، ۱۵. بوتلون، شيشي يعني ڪاڻي مان ٺهيل ٻانڊيون، (ٻانڊين ۾ پيل پاڻي يا شربت)، ۱۶. ڳاڙهي، ۱۷. گلاب جي گلن جي رس مان ٺهيل شربت، ۱۸. ساڪ، عزت، آبرو، شرم، عصمت، ۱۹. اي سومرا، ۲۰. سڃاڻي، چڱاڻي، ۲۱. قلعي (قيد، بند)، ۲۲. ڌَنَ جا، (ٻڪرين ۽ رڍن جي) ولر جا، ۲۳. مالڪ، ۲۴. مارئيءَ جي ماڻهن، ۲۵. ضرورت، ڇڪ، تانگهه، سڪ، ۲۶. (جاء يا گهر) جوڙي، ٺاهي، ۲۷. انهن وٽ، ۲۸. پاسي، ۲۹. ديوار (پت هڻي = گهر ٺاهي)، ۳۰. خوب، ۳۱. پسند آئي، ۳۲. ڪچهري، رهاڻ.

(۲۲)

جَهَن پِيئُ جَهَنگَلِ رَهَنُ، مَارُو ڪَاهِيَن مَالِ،
اُتُورُوزُ رَسُوَلُ ڪِي، سَپَانگِي ڪَن سُوَالِ،
هَهَرَا جَنِي حَالِ، تَن سَان سَگَ ڪَرِيَن تُو سومرا.

(۲۳)

جَهَن پِيئُ جَهَنگَلِ رَهَنُ، مَارُو ٺَاهِيَن مَدَ،
پَاڻِيءَ وَبَل پَنُوهارِيُون، سَرَتِيُون ڪَن سِيَدَ،
هَتِي مُنَهِنجَا هَدَ، رُوڇُ پَنَهِنجِي رَاڄَ مِر.

وائي

ڪَارَا ڪَپَرُ ڪُوَهَ، بِيَرِيُون ۽ بُوَهَ،
هَآڻُ اُتُون سِيِيءِي وَيَنِي سَارِآَن،
اُتَا مِيَنهَن مَلِيَرَمَ، تَهڪِي اُپَا تُوَهَ،
سُتِي سَڄَن سَارِآَا، رَاتِ مُنَهِنجِي رُوڇَ،
هَلَن هِيلُون بَدَن پِيلُون، مُنَدَ موڇَارِي مُوَهَ.

۱. ڏهاڙي. ۲. حضرت محمد مصطفيٰ ۳، ۳. سانگ وارا يعني مال جي سانگي هڪ هنڌان لڏي ٻي هنڌ ڏانهن ويندڙ، ۴. عرض، ويٺيون، ۵. جني جا، ۶. عزازت، ماڻهي، ۷. ٺاهين مڏ = (ڪڪن ڪائن جا) جهوپڙا، پهليون جوڙين يعني اڏين، ۸. (ڪوهن تان) پاڻيءَ جي (پيرن)، ۹. جهل، ۱۰. پنوهارن (روڊن يا پڪرين جاري بندڙن) جون عورتون، ۱۱. پڪارون (هڪ ٻئي کي)، ۱۲. بدن جا ڪنڊا (جسم، بدن)، ۱۳. من، دل، ساهه، ۱۴. عزيزن، ماڻهن، ۱۵. ڪسارا، جهرا يا تڪا (سواد يا ڌاڻي ۾)، ۱۶. هڪ قسم جا وڻ، ۱۷. پاڻيءَ جا اونه ڪڏا، ۱۸. هڪ قسم جا وڻ جن جي ڦر کي پير چئبو آهي، ۱۹. هڪ قسم جا پونا جيڪي وارياسن پتن ۽ ميدانن تي ٿين، ۲۰. هينئر، هن مهل، ۲۱. ياد ڪريان، ۲۲. وسڻا، ۲۳. برساتون، ۲۴. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۲۵. تڙي، ۲۶. پيدا ٿيا، ۲۷. اڀرڻا، ۲۸. هڪ قسم جي جهنگ جي ول جا ڦر، ۲۹. ننڊ جي حالت ۾، ۳۰. محبوب (مارو)، ۳۱. ياد ڪيا، ۳۲. عورتن جي پاڻيءَ پيرن وقت به دلا مٿي تي رکي هلن، ۳۳. بڏن پيلون = پٽ يعني ٻه ٻه چئيون گڏ هلن، ۳۴. موسم، رُت، ۳۵. سٺي، ۳۶. ڀلي، ۳۷. چڪي، ۳۸. موهندڙ، سهڻي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر مَارئي

داستان ٻئو

۱

”اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ“*، جَلَدِهين ڪَن پئوم،
 ”قَالُوا بَلِي“• قَلْبَ سين، تَذِهين تَت چيوم،
 تَهين وير ڪئوم، وچَن ويڙهيچَن سين.

۲

جَذِهين ”ڪُن فيڪُون“، # مَن تَذَاهَانڪُون مَاروئين،
 تُون ڪيئن وجهين تَن ڪي، سُوَمَرَا شَڪُون،
 حَمِيرَن هَڪُون، جَاڙ جُسي ڪي پاتيون.

۳

ڪَهِيائين سين ”ڪُن“، ”فيڪُون“ فِدا ڪري،
 تَعْظِيْمًا تَمَامُ ڪري، پوءِ پَثِيرِئائين پُون،
 مَارُو تِئائين مُون، پِينرُ يَآگِي آيو.

* ڇا نه آهيان ائون اوهاڻ جو رب (قرآن شريف جي سورت اعراف جي آيت ۱۷۲)، ۱. جنهن وقت، جيئن ئي، ۲. ڪن تي، ۳. مونکي پئو،
 ■ چيائون ”هاڻو“ (قرآن شريف جي سورت اعراف جي آيت ۱۷۱)، ۴. دل، من، ۵. تنهن وقت، تيئن ئي، ۶. مون چيو، ۷. وقت، مهل،
 ۸. مون ڪئو، ۹. انجام، واعدو، ۱۰. ويڙهه مر يعني جهنگن ۾ رهندڙن # تيءَ پوءِ اهو ٿي پوي ٿو (قرآن شريف جي سورت بقر جي
 آيت ۱۱۷، سورت آل عمران جون آيتون ۴۷ ۽ ۵۹)، ۱۱. تنهن وقت کان، ۱۲. مارن سان، مارئيءَ جي ماڻهن سان، ۱۳. پاڻين، ۱۴. اي
 (عمر) سومرا، ۱۵. ڪليون، ڪيريون، زنجير، ۱۶. اميرن، ۱۷. رنڊڪون، جهلون، بند، ۱۸. اجايون، بي سود، ۱۹. (منهنجي) بدن،
 ۲۰. چيائين، حڪم ڪيائين، ۲۱. ٿي، ۲۲. پوءِ ٿي پوي ٿو، ۲۳. ”فيڪون“ جي ادائين (جو بندوبست)، ۲۴. تعظيم خاطر يا عزت
 خاطر (حضرت آدم ع جي)، ۲۵. راس، پورو، مڪمل، ۲۶. وڃايائين، پکيڙيائين، ۲۷. ڌرتي، زمين، ۲۸. مارئيءَ جو مڱيندو، ۲۹. تنهن
 هنڌان ئي، تنهن وقت کان ئي، ۳۰. مون کي، ۳۱. اي پيتر، اي پين، اي ادي، ۳۲. پاڳي ۾، حصي ۾، نصيب ۾.

۴

نَڪَا "ڪُنَ فَيَكُونُ" هُئِي، نَڪَا هُونِگَ نَه هُون،
 سَڄَنَ اُنَهِيَن سَاعَتَ مِ، اُپِي دَنَاسُون،
 مُون تَن تَڏَاهَانِڪُون، مِلِي مِلَاقَاتِ ڪِي.^{۱۳}

۵

نَڪَا "ڪُنَ فَيَكُونُ" هُئِي، نَڪَوِ لَگَ لَحْمُ،
 بَنِيُو هُونَه بَتَ مِ، اَڃَا ڪِي آدَمُ،
 مُون توهِيَن سِيَن سَگَ، اُها سَاجِيئَ سَپَرِيَن.^{۲۱}

۶

نَڪَا "ڪُنَ فَيَكُونُ" هُئِي، نَڪَا مُورَتَ مَاهُ،
 نَڪَا سُدَ ثَوَابَ جِي، نَڪَوِ غَرَضُ گُناهُ،
 هِيڪَائي هِيڪَ هُئِي، وَحَدَانِيَتَ وَاهُ،
 لِيڪِيائِيَن لَطِيْفُ چَئي، اُتِ ڳُجَهَانَدَرِ جِي ڳَاهُ،
 مُون توهِيَن سِيَن آهي، اُها سَاجِيئَ سَپَرِيَن.

۱. ڪُن فَيَكُونُ = ٿي ۽ پوءِ ٿي پوي ٿو (قرآن شريف جي سورت بقر جي آيت ۱۱۷ ۽ سورت آل عمران جون آيتون ۴۷، ۵۹)، ۲. آواز، ۳. گوشت شور، ۴. آواز، ۵. هُل، ۶. مَهل، ۷. پَئي، ۸. اسان کي ڏنو، ۹. منهنجي، ۱۰. من، ۱۱. تنهن وقت کان، ۱۲. گڏجي، ۱۳. رهان، ۱۴. ديدار، ۱۵. ڪئي، ۱۶. عضوو (بدن، جسر)، ۱۷. گوشت، ۱۸. ماس (جسر)، ۱۹. جسر، ۲۰. بدن، ۲۱. منهنجو، ۲۲. تو، ۲۳. واسطو، ۲۴. تعلق، ۲۵. سڃاڻپ، ۲۶. واقفيت، ۲۷. اي سڀرين، ۲۸. اي پرين، ۲۹. اي محبوب، ۳۰. وجود، ۳۱. صورت، ۳۲. تصوير، ۳۳. ماه جي، ۳۴. چنڊ جي، ۳۵. خبر، ۳۶. نيڪيءَ، ۳۷. واسطو، ۳۸. حاجت، ۳۹. گناه جو، ۴۰. پاڻ جو، ۴۱. هيڪڙائي يا وحدانيت (خدا جي)، ۴۲. وحدانيت جي، ۴۳. خدا جي هيڪڙائيءَ جي، ۴۴. چرچو، ۴۵. چؤيجو، ۴۶. گفتگو، ۴۷. وائي، ۴۸. بچار، ۴۹. تحرير ڪڍائين، ۵۰. درج ڪڍائين، ۵۱. راز، ۵۲. ڳجهه، ۵۳. ڳالهه، رمز.

۷

جَيِي "كُنْ فَيَكُونُ" * ١. ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ ١٠ ١١ ١٢ ١٣ ١٤ ١٥ ١٦ ١٧ ١٨ ١٩ ٢٠ ٢١ ٢٢ ٢٣ ٢٤ ٢٥ ٢٦ ٢٧ ٢٨ ٢٩ ٣٠ ٣١ ٣٢ ٣٣ ٣٤ ٣٥ ٣٦ ٣٧ ٣٨ ٣٩ ٤٠ ٤١ ٤٢ ٤٣ ٤٤ ٤٥ ٤٦ ٤٧ ٤٨ ٤٩ ٥٠ ٥١ ٥٢ ٥٣ ٥٤ ٥٥ ٥٦ ٥٧ ٥٨ ٥٩ ٦٠ ٦١ ٦٢ ٦٣ ٦٤ ٦٥ ٦٦ ٦٧ ٦٨ ٦٩ ٧٠ ٧١ ٧٢ ٧٣ ٧٤ ٧٥ ٧٦ ٧٧ ٧٨ ٧٩ ٨٠ ٨١ ٨٢ ٨٣ ٨٤ ٨٥ ٨٦ ٨٧ ٨٨ ٨٩ ٩٠ ٩١ ٩٢ ٩٣ ٩٤ ٩٥ ٩٦ ٩٧ ٩٨ ٩٩ ١٠٠ ١٠١ ١٠٢ ١٠٣ ١٠٤ ١٠٥ ١٠٦ ١٠٧ ١٠٨ ١٠٩ ١١٠ ١١١ ١١٢ ١١٣ ١١٤ ١١٥ ١١٦ ١١٧ ١١٨ ١١٩ ١٢٠ ١٢١ ١٢٢ ١٢٣ ١٢٤ ١٢٥ ١٢٦ ١٢٧ ١٢٨ ١٢٩ ١٣٠ ١٣١ ١٣٢ ١٣٣ ١٣٤ ١٣٥ ١٣٦ ١٣٧ ١٣٨ ١٣٩ ١٤٠ ١٤١ ١٤٢ ١٤٣ ١٤٤ ١٤٥ ١٤٦ ١٤٧ ١٤٨ ١٤٩ ١٥٠ ١٥١ ١٥٢ ١٥٣ ١٥٤ ١٥٥ ١٥٦ ١٥٧ ١٥٨ ١٥٩ ١٦٠ ١٦١ ١٦٢ ١٦٣ ١٦٤ ١٦٥ ١٦٦ ١٦٧ ١٦٨ ١٦٩ ١٧٠ ١٧١ ١٧٢ ١٧٣ ١٧٤ ١٧٥ ١٧٦ ١٧٧ ١٧٨ ١٧٩ ١٨٠ ١٨١ ١٨٢ ١٨٣ ١٨٤ ١٨٥ ١٨٦ ١٨٧ ١٨٨ ١٨٩ ١٩٠ ١٩١ ١٩٢ ١٩٣ ١٩٤ ١٩٥ ١٩٦ ١٩٧ ١٩٨ ١٩٩ ٢٠٠ ٢٠١ ٢٠٢ ٢٠٣ ٢٠٤ ٢٠٥ ٢٠٦ ٢٠٧ ٢٠٨ ٢٠٩ ٢١٠ ٢١١ ٢١٢ ٢١٣ ٢١٤ ٢١٥ ٢١٦ ٢١٧ ٢١٨ ٢١٩ ٢٢٠ ٢٢١ ٢٢٢ ٢٢٣ ٢٢٤ ٢٢٥ ٢٢٦ ٢٢٧ ٢٢٨ ٢٢٩ ٢٣٠ ٢٣١ ٢٣٢ ٢٣٣ ٢٣٤ ٢٣٥ ٢٣٦ ٢٣٧ ٢٣٨ ٢٣٩ ٢٤٠ ٢٤١ ٢٤٢ ٢٤٣ ٢٤٤ ٢٤٥ ٢٤٦ ٢٤٧ ٢٤٨ ٢٤٩ ٢٥٠ ٢٥١ ٢٥٢ ٢٥٣ ٢٥٤ ٢٥٥ ٢٥٦ ٢٥٧ ٢٥٨ ٢٥٩ ٢٦٠ ٢٦١ ٢٦٢ ٢٦٣ ٢٦٤ ٢٦٥ ٢٦٦ ٢٦٧ ٢٦٨ ٢٦٩ ٢٧٠ ٢٧١ ٢٧٢ ٢٧٣ ٢٧٤ ٢٧٥ ٢٧٦ ٢٧٧ ٢٧٨ ٢٧٩ ٢٨٠ ٢٨١ ٢٨٢ ٢٨٣ ٢٨٤ ٢٨٥ ٢٨٦ ٢٨٧ ٢٨٨ ٢٨٩ ٢٩٠ ٢٩١ ٢٩٢ ٢٩٣ ٢٩٤ ٢٩٥ ٢٩٦ ٢٩٧ ٢٩٨ ٢٩٩ ٣٠٠ ٣٠١ ٣٠٢ ٣٠٣ ٣٠٤ ٣٠٥ ٣٠٦ ٣٠٧ ٣٠٨ ٣٠٩ ٣١٠ ٣١١ ٣١٢ ٣١٣ ٣١٤ ٣١٥ ٣١٦ ٣١٧ ٣١٨ ٣١٩ ٣٢٠ ٣٢١ ٣٢٢ ٣٢٣ ٣٢٤ ٣٢٥ ٣٢٦ ٣٢٧ ٣٢٨ ٣٢٩ ٣٣٠ ٣٣١ ٣٣٢ ٣٣٣ ٣٣٤ ٣٣٥ ٣٣٦ ٣٣٧ ٣٣٨ ٣٣٩ ٣٤٠ ٣٤١ ٣٤٢ ٣٤٣ ٣٤٤ ٣٤٥ ٣٤٦ ٣٤٧ ٣٤٨ ٣٤٩ ٣٥٠ ٣٥١ ٣٥٢ ٣٥٣ ٣٥٤ ٣٥٥ ٣٥٦ ٣٥٧ ٣٥٨ ٣٥٩ ٣٦٠ ٣٦١ ٣٦٢ ٣٦٣ ٣٦٤ ٣٦٥ ٣٦٦ ٣٦٧ ٣٦٨ ٣٦٩ ٣٧٠ ٣٧١ ٣٧٢ ٣٧٣ ٣٧٤ ٣٧٥ ٣٧٦ ٣٧٧ ٣٧٨ ٣٧٩ ٣٨٠ ٣٨١ ٣٨٢ ٣٨٣ ٣٨٤ ٣٨٥ ٣٨٦ ٣٨٧ ٣٨٨ ٣٨٩ ٣٩٠ ٣٩١ ٣٩٢ ٣٩٣ ٣٩٤ ٣٩٥ ٣٩٦ ٣٩٧ ٣٩٨ ٣٩٩ ٤٠٠ ٤٠١ ٤٠٢ ٤٠٣ ٤٠٤ ٤٠٥ ٤٠٦ ٤٠٧ ٤٠٨ ٤٠٩ ٤١٠ ٤١١ ٤١٢ ٤١٣ ٤١٤ ٤١٥ ٤١٦ ٤١٧ ٤١٨ ٤١٩ ٤٢٠ ٤٢١ ٤٢٢ ٤٢٣ ٤٢٤ ٤٢٥ ٤٢٦ ٤٢٧ ٤٢٨ ٤٢٩ ٤٣٠ ٤٣١ ٤٣٢ ٤٣٣ ٤٣٤ ٤٣٥ ٤٣٦ ٤٣٧ ٤٣٨ ٤٣٩ ٤٤٠ ٤٤١ ٤٤٢ ٤٤٣ ٤٤٤ ٤٤٥ ٤٤٦ ٤٤٧ ٤٤٨ ٤٤٩ ٤٥٠ ٤٥١ ٤٥٢ ٤٥٣ ٤٥٤ ٤٥٥ ٤٥٦ ٤٥٧ ٤٥٨ ٤٥٩ ٤٦٠ ٤٦١ ٤٦٢ ٤٦٣ ٤٦٤ ٤٦٥ ٤٦٦ ٤٦٧ ٤٦٨ ٤٦٩ ٤٧٠ ٤٧١ ٤٧٢ ٤٧٣ ٤٧٤ ٤٧٥ ٤٧٦ ٤٧٧ ٤٧٨ ٤٧٩ ٤٨٠ ٤٨١ ٤٨٢ ٤٨٣ ٤٨٤ ٤٨٥ ٤٨٦ ٤٨٧ ٤٨٨ ٤٨٩ ٤٩٠ ٤٩١ ٤٩٢ ٤٩٣ ٤٩٤ ٤٩٥ ٤٩٦ ٤٩٧ ٤٩٨ ٤٩٩ ٥٠٠ ٥٠١ ٥٠٢ ٥٠٣ ٥٠٤ ٥٠٥ ٥٠٦ ٥٠٧ ٥٠٨ ٥٠٩ ٥١٠ ٥١١ ٥١٢ ٥١٣ ٥١٤ ٥١٥ ٥١٦ ٥١٧ ٥١٨ ٥١٩ ٥٢٠ ٥٢١ ٥٢٢ ٥٢٣ ٥٢٤ ٥٢٥ ٥٢٦ ٥٢٧ ٥٢٨ ٥٢٩ ٥٣٠ ٥٣١ ٥٣٢ ٥٣٣ ٥٣٤ ٥٣٥ ٥٣٦ ٥٣٧ ٥٣٨ ٥٣٩ ٥٤٠ ٥٤١ ٥٤٢ ٥٤٣ ٥٤٤ ٥٤٥ ٥٤٦ ٥٤٧ ٥٤٨ ٥٤٩ ٥٥٠ ٥٥١ ٥٥٢ ٥٥٣ ٥٥٤ ٥٥٥ ٥٥٦ ٥٥٧ ٥٥٨ ٥٥٩ ٥٦٠ ٥٦١ ٥٦٢ ٥٦٣ ٥٦٤ ٥٦٥ ٥٦٦ ٥٦٧ ٥٦٨ ٥٦٩ ٥٧٠ ٥٧١ ٥٧٢ ٥٧٣ ٥٧٤ ٥٧٥ ٥٧٦ ٥٧٧ ٥٧٨ ٥٧٩ ٥٨٠ ٥٨١ ٥٨٢ ٥٨٣ ٥٨٤ ٥٨٥ ٥٨٦ ٥٨٧ ٥٨٨ ٥٨٩ ٥٩٠ ٥٩١ ٥٩٢ ٥٩٣ ٥٩٤ ٥٩٥ ٥٩٦ ٥٩٧ ٥٩٨ ٥٩٩ ٦٠٠ ٦٠١ ٦٠٢ ٦٠٣ ٦٠٤ ٦٠٥ ٦٠٦ ٦٠٧ ٦٠٨ ٦٠٩ ٦١٠ ٦١١ ٦١٢ ٦١٣ ٦١٤ ٦١٥ ٦١٦ ٦١٧ ٦١٨ ٦١٩ ٦٢٠ ٦٢١ ٦٢٢ ٦٢٣ ٦٢٤ ٦٢٥ ٦٢٦ ٦٢٧ ٦٢٨ ٦٢٩ ٦٣٠ ٦٣١ ٦٣٢ ٦٣٣ ٦٣٤ ٦٣٥ ٦٣٦ ٦٣٧ ٦٣٨ ٦٣٩ ٦٤٠ ٦٤١ ٦٤٢ ٦٤٣ ٦٤٤ ٦٤٥ ٦٤٦ ٦٤٧ ٦٤٨ ٦٤٩ ٦٥٠ ٦٥١ ٦٥٢ ٦٥٣ ٦٥٤ ٦٥٥ ٦٥٦ ٦٥٧ ٦٥٨ ٦٥٩ ٦٦٠ ٦٦١ ٦٦٢ ٦٦٣ ٦٦٤ ٦٦٥ ٦٦٦ ٦٦٧ ٦٦٨ ٦٦٩ ٦٧٠ ٦٧١ ٦٧٢ ٦٧٣ ٦٧٤ ٦٧٥ ٦٧٦ ٦٧٧ ٦٧٨ ٦٧٩ ٦٨٠ ٦٨١ ٦٨٢ ٦٨٣ ٦٨٤ ٦٨٥ ٦٨٦ ٦٨٧ ٦٨٨ ٦٨٩ ٦٩٠ ٦٩١ ٦٩٢ ٦٩٣ ٦٩٤ ٦٩٥ ٦٩٦ ٦٩٧ ٦٩٨ ٦٩٩ ٧٠٠ ٧٠١ ٧٠٢ ٧٠٣ ٧٠٤ ٧٠٥ ٧٠٦ ٧٠٧ ٧٠٨ ٧٠٩ ٧١٠ ٧١١ ٧١٢ ٧١٣ ٧١٤ ٧١٥ ٧١٦ ٧١٧ ٧١٨ ٧١٩ ٧٢٠ ٧٢١ ٧٢٢ ٧٢٣ ٧٢٤ ٧٢٥ ٧٢٦ ٧٢٧ ٧٢٨ ٧٢٩ ٧٣٠ ٧٣١ ٧٣٢ ٧٣٣ ٧٣٤ ٧٣٥ ٧٣٦ ٧٣٧ ٧٣٨ ٧٣٩ ٧٤٠ ٧٤١ ٧٤٢ ٧٤٣ ٧٤٤ ٧٤٥ ٧٤٦ ٧٤٧ ٧٤٨ ٧٤٩ ٧٥٠ ٧٥١ ٧٥٢ ٧٥٣ ٧٥٤ ٧٥٥ ٧٥٦ ٧٥٧ ٧٥٨ ٧٥٩ ٧٦٠ ٧٦١ ٧٦٢ ٧٦٣ ٧٦٤ ٧٦٥ ٧٦٦ ٧٦٧ ٧٦٨ ٧٦٩ ٧٧٠ ٧٧١ ٧٧٢ ٧٧٣ ٧٧٤ ٧٧٥ ٧٧٦ ٧٧٧ ٧٧٨ ٧٧٩ ٧٨٠ ٧٨١ ٧٨٢ ٧٨٣ ٧٨٤ ٧٨٥ ٧٨٦ ٧٨٧ ٧٨٨ ٧٨٩ ٧٩٠ ٧٩١ ٧٩٢ ٧٩٣ ٧٩٤ ٧٩٥ ٧٩٦ ٧٩٧ ٧٩٨ ٧٩٩ ٨٠٠ ٨٠١ ٨٠٢ ٨٠٣ ٨٠٤ ٨٠٥ ٨٠٦ ٨٠٧ ٨٠٨ ٨٠٩ ٨١٠ ٨١١ ٨١٢ ٨١٣ ٨١٤ ٨١٥ ٨١٦ ٨١٧ ٨١٨ ٨١٩ ٨٢٠ ٨٢١ ٨٢٢ ٨٢٣ ٨٢٤ ٨٢٥ ٨٢٦ ٨٢٧ ٨٢٨ ٨٢٩ ٨٣٠ ٨٣١ ٨٣٢ ٨٣٣ ٨٣٤ ٨٣٥ ٨٣٦ ٨٣٧ ٨٣٨ ٨٣٩ ٨٤٠ ٨٤١ ٨٤٢ ٨٤٣ ٨٤٤ ٨٤٥ ٨٤٦ ٨٤٧ ٨٤٨ ٨٤٩ ٨٥٠ ٨٥١ ٨٥٢ ٨٥٣ ٨٥٤ ٨٥٥ ٨٥٦ ٨٥٧ ٨٥٨ ٨٥٩ ٨٦٠ ٨٦١ ٨٦٢ ٨٦٣ ٨٦٤ ٨٦٥ ٨٦٦ ٨٦٧ ٨٦٨ ٨٦٩ ٨٧٠ ٨٧١ ٨٧٢ ٨٧٣ ٨٧٤ ٨٧٥ ٨٧٦ ٨٧٧ ٨٧٨ ٨٧٩ ٨٨٠ ٨٨١ ٨٨٢ ٨٨٣ ٨٨٤ ٨٨٥ ٨٨٦ ٨٨٧ ٨٨٨ ٨٨٩ ٨٩٠ ٨٩١ ٨٩٢ ٨٩٣ ٨٩٤ ٨٩٥ ٨٩٦ ٨٩٧ ٨٩٨ ٨٩٩ ٩٠٠ ٩٠١ ٩٠٢ ٩٠٣ ٩٠٤ ٩٠٥ ٩٠٦ ٩٠٧ ٩٠٨ ٩٠٩ ٩١٠ ٩١١ ٩١٢ ٩١٣ ٩١٤ ٩١٥ ٩١٦ ٩١٧ ٩١٨ ٩١٩ ٩٢٠ ٩٢١ ٩٢٢ ٩٢٣ ٩٢٤ ٩٢٥ ٩٢٦ ٩٢٧ ٩٢٨ ٩٢٩ ٩٣٠ ٩٣١ ٩٣٢ ٩٣٣ ٩٣٤ ٩٣٥ ٩٣٦ ٩٣٧ ٩٣٨ ٩٣٩ ٩٤٠ ٩٤١ ٩٤٢ ٩٤٣ ٩٤٤ ٩٤٥ ٩٤٦ ٩٤٧ ٩٤٨ ٩٤٩ ٩٥٠ ٩٥١ ٩٥٢ ٩٥٣ ٩٥٤ ٩٥٥ ٩٥٦ ٩٥٧ ٩٥٨ ٩٥٩ ٩٦٠ ٩٦١ ٩٦٢ ٩٦٣ ٩٦٤ ٩٦٥ ٩٦٦ ٩٦٧ ٩٦٨ ٩٦٩ ٩٧٠ ٩٧١ ٩٧٢ ٩٧٣ ٩٧٤ ٩٧٥ ٩٧٦ ٩٧٧ ٩٧٨ ٩٧٩ ٩٨٠ ٩٨١ ٩٨٢ ٩٨٣ ٩٨٤ ٩٨٥ ٩٨٦ ٩٨٧ ٩٨٨ ٩٨٩ ٩٩٠ ٩٩١ ٩٩٢ ٩٩٣ ٩٩٤ ٩٩٥ ٩٩٦ ٩٩٧ ٩٩٨ ٩٩٩ ١٠٠٠

۸

قَسِمَتَ قَيِدُ قَوِي، نَه تَه كِيرَ آچِي هِنَ كَوَتَ مِر،
لِڪِي آڻِي لَوَحَ جِي، هِنْدُ ڏِيڪَارِئُمَ هِيءُ،
پَرَچِي ڪِي پَنوَهَارَ رِي، جَانِ جُسُوءِ جِيءُ،
راجَا راضي ٿِيءُ، تَه مَارَنَ مِڙِي مَارِيءُ.

۹

قَسِمَتَ قَيِدِ ڪِيَسَ، نَه تَه ڪِيرَ آچِي هِنَ كَوَتَ مِر،
وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ • وَطَنِ آئُونِ وَبِنْدِيَّاسِ،
مَارَنَ ڪِي مِلَنديَّاسِ، ڪوئيُونِ چَڙِي ڪَڏِهِيَن.

۱۰

قَيِدُ الْمَاءِ تِئُومِر، هِتَ آڙانگهي گَهَارِيَان،

* ٽي ۽ ٻيو ٽي ٻوي ٿو (قرآن شريف جي سورت بقر جي آيت ۱۱۷ ۽ سورت آل عمران جون آيتون ۴۷ ۽ ۵۹). ۱. پيدا ڪنا. ۲. ساڻه. آتمائون. ۳. بودوياس، رهڻي سهڻي، رهائش. ۴. (محبت جي) ميخ، ڪٺي. ۵. جاءِ تي، هنڌ تي. ۶. منهنجي. ۷. ٺو، ۸. سڃاڻپ، واقفيت. ۹. اي سپرين، اي ڀرين، اي محبوب، ۱۰. تقدير، ۱۱. بند، ۱۲. باري، جبرو، مضبوط، سخت، اڻ ٽر، ۱۳. (عمر ڪوٽ جي) قلعي، بند، قيد، ۱۴. تقدير، ڪرم، ۱۵. وٺي، گهلي، ۱۶. آسمان تي محفوظ رکيل تختي يا پتي جنهن ۾ انسانن جون تقديرون لکيل آهن. ۱۷. جاءِ (عمر ڪوٽ جو قيد خانو)، ۱۸. مون کي ڏيکارڻو، ۱۹. راضي ٿئي، خوش ٿئي، ۲۰. رڍون يا پڪريون چاريندڙ (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۲۱. کان سواءِ، ۲۲. جيءَ، ساڻه، ۲۳. بدن، بت، ۲۴. اي راجا، اي بادشاهه (عمر)، ۲۵. رضامند، مهريان، ۲۶. مارن ڪي (مارئيءَ جي مائٽن کي)، ۲۷. ملي، گڏجي، ۲۸. مونکي ڪٿو • ۽ اسين هن کي ڪٿڻ جي بندين (شهر رڳ) کان به وڌيڪ ويجهڻا آهيون (قرآن شريف جي سورت ق جي آيت ۱۶)، ۲۹. وطن ڏي، (مارن جي) ملڪ ڏي، ۳۰. (قيدخاني جا) صفا، ڪمرا، ۳۱. (ان) يائيءَ جو قيد، دائي يائيءَ جو قيد، ۳۲. مونکي ٿيو (منهنجي نصيب ۾ لکيل آهي)، ۳۳. ڏکي، ڏکن ۾، عذابن ۾، مشڪلات ۾، ۳۴. گذاريان.

هُنَاڪَ جِسْمِي وَالْفَوَادُ لَدَيْكُمْ*، هِنِيُون هِتِ سَنَدُومِ،^۲
 قَادِرُ شَالِ كَنَدُومِ، مِيٽَائُون سِين مَارُئِينِ.^۴

۱۱

قَيْدُ الْمَاءِ كَهَنِ جَوِ، سَو مُون پَانْدِ پِيئُو،^{۱۲}
 جَفَ الْقَلَمُ بِمَا هُوَ كَائِنُ، وَهِي قَلَمُ وِيئُو،^{۱۴}
 اِيءُ قُضَا كَمُ كِيئُو، جِيئَن تَرِ مَارُو آئُون مَارِئِينِ.^{۱۸}

۱۲

جَهَٽُو قَيْدُ الْمَاءِ، تَهَٽُو بَنْدُ نَه كُو پِيئُو،^{۱۹}
 جَفَ الْقَلَمُ بِمَا هُوَ كَائِنُ، لَهِي نَه تَرِ تِيئَانِ،^{۲۱}
 عُمَرَتُو هَتِيئَانِ، تِيئِي آجَائِي آجَرِئِينِ.^{۲۵}

۱۳

رِيءُ اَعْرَابِيْنِ هِتِ، گَهَنگَهَرُ گَهَارُ مُون پِيئُو،^{۲۸}
 بَكَتَ الْعَيْنِيْنِ بِمَا هُوَ قَدَمًا،^{۳۰} پُجَان سَانُ پِرَتِ،^{۳۱}
 مَن اَكِيُون تَن تَتِ، جِتِ جَنَبُ جِيٽِيئِينِ.^{۳۶}

* هتي منهنجو جسم آهي ۽ دل اوهان وٽ آهي (عربي چوڻي)، ۱. دل، مَن، ۲. يعني مارئيءَ جي مائٽن مارن وٽ. ۳. منهنجو، ۴. قدرت وارو، خدا تعاليٰ، ۵. الله گهريو تر، ۶. منهنجو ڪندو، ۷. ميلاب، ميٽو، ۸. مارن، ۹. دائي پاڻيءَ جو قيد، ۱۰. چون، ۱۱. جيڪو، ۱۲. مون کي، ۱۳. پاند ۾، نصيب ۾ • جيڪي ٿيڻو آهي سو لکي قلم سڏجي ٿو (حديث شريف)، ۱۴. لکڻ، ڪلڪ (وهي قلم وٺو = جيڪي ٿيڻو هو سوئي ويو)، ۱۵. خدا جي امر، خدا جي حڪم، ۱۶. معاملو، ۱۷. ٿر ۾ ريا ريگستان (مارئيءَ جي ملڪ) ۾، ۱۸. (عمرڪوٽ جي) ماڙين ۾، ۱۹. قيد، ۲۰. گهٽجي، ڪم ٿئي، ۲۱. تر (هڪ قسم جي تبليي ٻج جي دائي) جيترو، ٿورو، ذري برابر، ۲۲. تنهن مان، ۲۳. اي عمر، ۲۴. تنهنجي، ۲۵. هٿ کان (تو هٿان = توکان)، ۲۶. جوٽڪارو، ۲۷. آجڙين جي، بڪرارن جي (مارئيءَ جي مائٽن جي)، ۲۸. کان سواءِ، ۲۹. عربستان جي ٻهراڙيءَ جي رهاڪن (جهانگي ماڻهن، مارئيءَ جي مائٽن مارن)، ۳۰. يعني عمرڪوٽ جي قيدخاني ۾، ۳۱. حيران، پريشان، ۳۲. گذارڻ، حياتيءَ جا ڏينهن ڪٽڻ، ۳۳. مونکي # ٻنهي اکين جيڪي اڳي ڪيو ان تي (انهن اکين) رنو (عربي چوڻي)، ۳۴. پهچان، رسان، ۳۵. محبت، ۳۶. دل، ۳۷. جنم، جنم جو هنڌ، ۳۸. جيٽين جو، سامهين جو.

۱۴

هي هنڌَ مارِيُون هانِ، ساڙِيان سِي ڏِيهِيَن رِي،
 ڪُلُ شَيءِ يَرِجِعُ اِلَيَّ اَصْلِهِ*، ٿِي جِهَجان جِهانگِيَن ڪانِ،
 پُرِي پَنهنجي پانِ، پَسان مُلڪُ مَلِيَر جو.

۱۵

صائِمُ سِڪِي جِيئَن، اڏانَ جِي آوازَ ڪِي،
 مُون تَن اَندرِ تِيئَن، اُڪَنڊَ آبائِن جِي.

وائي

پَرَجَن شالَ پَنوهارَ، ڊولا مارُو مُون سين،
 پائي آيسِ پانڊَمِ* اُوڳُڻَ عَيبَ اَپارَ،
 مُون مُورائين مَديُون، آهين سِيئَن سَتارَ،
 اُنا مينهن مَلِيَر مِ، تَر تَر پِيئي تَنوارَ،
 عِيَبَن پُرِي آهيان، سَتَرُ ڪَرِ سَتارَ.

۱. جايون. ماڳ، مڪان. ۲. جاين جي مٿان ٺهيل ٻيون جايون، محلات. ۳. جلايان، ڪنڀان. ۴. ساڳئي ڏيهه جي رهاڪن. هر وطن ماڻهن. ۵. ڪان سواءِ * سڀڪا شيءِ پنهنجي اصل ڏي موٽندي آهي (حديث شريف). ۶. ڳران، تڙفان، نجهران، ۷. جهنگ جي رهندڙن، مارن (مارئيءَ جي ماڻهن). ۸. واسطي. ۹. وري، موٽي، ڦري. ۱۰. مارَ تي. آستان تي. ماڳ تي. ۱۱. ڏسان. ۱۲. ڏيهه، علائقو، جوڙ. ۱۳. مارئي جي ڳوٺ جو نالو. ۱۴. روزيدار. ۱۵. اُڪندي. واجهائي. انتظار ڪري. ۱۶. بانگ، نماز لاءِ سڏ. ۱۷. منهنجي. ۱۸. دل، من. ۱۹. اڪير، چڪ، ڪاڍو. ۲۰. ماڻهن. ۲۱. راضي ٿيڻ. سرجن، ريجهن. ۲۲. من، خدا ايشن ڪري. ۲۳. ردون يا پڪريون جاريندڙ. مارو (مارئيءَ جا ماڻه). ۲۴. سهڻا، محبوب، پرين. ۲۵. وجهي. ۲۶. جهوليءَ، پٺڻ. ۲۷. مٿايون، مڍيون، بڍيون، بڙيون، ڏوهه، عيب. ۲۸. تمام گهڻا، بي حد. ۲۹. مون مر. ۳۰. مور ڪان. منڍ ڪان. شروعات ڪان. ۳۱. سڄڻ، محبوب. ۳۲. (عيب) ڊڪيندڙ. ۳۳. وسڻا، برساتون. ۳۴. تَر تَر مر. ڪوٺ ڪوٺ مر. هر هنڌ مر. ۳۵. وڻي، بچار، جوڀول. ۳۶. عيبن سان. ۳۸. پريڙ، چڪار، ٿر. ۳۹. بردو، ڊڪ. ۴۰. اي ستار، اي خدا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر مارئي

داستان ٿنو

۱

پهلي سڪ پيرين ڪيهر، ڪو نينهن نياپو ماروئين،
 اٿ اڪنڊي آهيان، تن اٿن تن ڏيهه،
 سنڌي جا ساڻيهر، ڪهه ڪٿوري پانيان.

۲

جو ڏيهه ڏاڏاڻان آيو، ڏنم تنهن طعنو،
 پائي ويهه م پلنگين، ڳچيءَ سر ڳانو،
 مٿان لڪ لطيف چئي، ڪاءِ م خزانو،
 سرتن سيل چوايو، جور هڻي جانو،
 تو سڏ سمانو، حرف لڻي هيڪڙي.

۳

جو ڏيهه ڏاڏاڻان آيو، پيرين تنهن پٿان،

۱. اي بهي، اي قاصد، ۲. سڪ جي، خير جي، سلامتيءَ جي، ۳. (تنهنجي) پيرن تي، قدم تي، ۴. ڪهر، مٽي، دڙ، خاڪو، ۵. نينهن جو، محبت جو، ۶. پيغام، سنهيو، ۷. مارن (مارئيءَ جي ماڻهن) کان، ۸. تمام گهڻي، بي حد، ۹. سڪايل، ۱۰. تن (مارن) جي، ۱۱. اٿن (جاءِ جتي عورتون ست ڪتنديون آهن) کي، ۱۲. تن جي، ۱۳. ڏيهه کي، ملڪ کي، وطن کي، ۱۴. جي، ۱۵. وطن، ۱۶. مشڪ، بنان سگن واري هرڻ جي دن مان نڪتل خوشبودار شيءِ، ۱۷. سمجهان، ۱۸. ڏيهه کان، ۱۹. ڏاڏاڻن جي، ابائين جي، (مارئيءَ جي ماڻهن جي)، ۲۰. مون کي ڏنو، ۲۱. ميهڙو، اويالو، ڏورايو، ۲۲. پلنگن تي، کڻن تي، ۲۳. گلي، ڪنڌ، ۲۴. بر، ۲۵. ڳچيءَ بر ٻڌڻ لاءِ هڪ زيور جو نالو، ۲۶. بدران، عيوض ۾، ۲۷. لڪ جي، چيلهر يا ڪمر جي (پاڪدامنيءَ ڏانهن اشارو)، ۲۸. دولت يا مال ملڪيت (عمر جو)، ۲۹. سامهڙين، هڪ جيڏين، ۳۰. ست يا پاڪدامنيءَ يا عصمت (جي ڳالهه يا صلاح)، ۳۱. چوائي موڪلي، ۳۲. جور سان، زور سان، ۳۳. زاري، نيزاري، منٿ، ۳۴. توکي (ٿيندو)، ۳۵. ٺڪار يا اطلاع (اچڻ جو)، ۳۶. مانائڻو، مان وارو، عزت وارو، ۳۷. لفظ، پشڪي، ۳۸. پوري ٿيندي (حرف لڻي هيڪڙي = تمام جلدي)، ۳۹. پيرن تي، ۴۰. تنهن کي.

سَانِگَاڻُوَ سَيِدَ چَئي، سَنَدِيُونِ چِتَ چُئَان،
هَتِي تَان نَه هُئَان، حَرْفَ لَتِي هِيڪَڙِي.

۴

نَڪو اِيَرُ نَه پِيَرُ، نَڪو اوڻِي آيو،
مُون وَتَ آيو ڪوَنه ڪو، پَرِئَان پَرِي پِيَرُ،
ڪِتَابَتُون ڪِيَرُ، ڏِيندُم ڏِيهَآيَن جُون.

۵

نَه خَبَرُ نَه خَوَابُ، نَڪو اوڻِي آيو،
هُتِي جِي هِتَ آچِي، ڏَنو ڪوَنه جَوَابُ،
حَمِيَرَن حِسَابُ، ڪوهُ جَاڻَان ڪِيئن ٿئو.

۶

اُتَان اوڻِي آيو، خَبَرَ اِيءَ ڪَرِي،
وَسَارِجَ مَر وَر ڪِي، پَوُ مَر مُنڌَ مَرِي،
وَبَندينَ اُتَ وَرِي، ڪو ڏِينهَن آهيَن ڪوَتَ مَر.

۱. سانگائو ڪي، سانگ واري ڪي، وانهڙو ڪي، قاصد ڪي، ۲. جون، ۳. دل، من (سنديون ڇت = دل جون ڳالهيون، راز جو احوال)، ۴. ٻڌايان، ۵. يعني عمر ڪوٽ جي قيدخاني ۾، ۶. جيڪر، ۷. هجان، ۸. لفظ، اکر، پٽڪي، ۹. پوري ٿيندي (حرف لتي هيڪڙي، هڪ لفظ جي ڳالهائڻ جيترو وقت)، ۱۰. اچڻ وارو، ۱۱. پيري ڪرڻ وارو (ايريسر = اچ وڃ، لاڳاپو، تعلق)، ۱۲. اٺ وارو، اٺ تي چڙهي نياپو آئيندڙ نيندڙ، ۱۳. پري پير = اچڻ جي تڪليف وٺي، قدم کڻي، مهرباني ڪري، ۱۴. خط، چٿيون، ۱۵. مون کي ڏيندو، ۱۶. (منهنجي) ڏيهه جي رهاڪن، هر وطن ماڻهن (مارئي جي ماڻهن يعني مارن)، ۱۷. نياپو، پيغام، سڌ، ڪل، ۱۸. خواب يعني سڀني (مون ڏٺو)، ۱۹. يعني مارن جي ملڪ جي ماڻهوءَ، ۲۰. ورندي، خبر، ۲۱. حميرن جو، اميرن جو يعني عمر سومري جو، ۲۲. ليڪو، معاملو، رت، ۲۳. ڇا، ۲۴. سمجهان، پروڙيان (ڪوهر جاڻان = مونکي پروڙ يعني خبر نه آهي)، ۲۵. ڪهڙيءَ طرح، ۲۶. ڪشي، ۲۷. دل تان لاهج، ۲۸. مڙس، پتار، شوهر، ۲۹. اي منڌ، اي عورت (مارئي)، ۳۰. بي حال ٿي، ۳۱. يعني مارئيءَ جي ماڻهن مارن وٽ، ۳۲. موٽي، واپس ٿي، ۳۳. ڪو ڏينهن = ڪجهه يعني تمام ٿورو وقت، ۳۴. عمر ڪوٽ (جي قيدخاني) ۾.

۷

ڪوڏينهن آهي ڪوٽ ۾، لوئي هڏ م لاهه،
 ڪامڻ انهنجي ڪُر جي، آڏ وڌائي آهه،
 هٿ م پارچ هيڪڙو، پائر جو پساهه،
 ستي سيل نباهه، ملير ويندينءَ مارئي.

۸

ٿران ٿاريلو آيو، ڏيهه جو ڏيهائي،
 تنهن ويڙهيچي وطن جي، ويهي ڪي وائي،
 هيڪ ٿاڏيل ٿرن ۾، هنڌ هنڌ هرائي،
 ڳجهو ڳالهائي، گڏجان گاموڻ سين.

۹

اوني ڳوٺي آئين، ڪو هتي جو هت هير،
 ته ڪنا جي ڪوٽن جا، ٿين سرها سير،
 آءُ ته اڪيڻ اگهان، جي پائر ڏنئي پير،
 لله لڳ لطيف چئي، لاءِ م تون اوير،

۱. ڪو ڏينهن = ڪجهه يعني تمام ٿورو وقت. ۲. عمر ڪوٽ (جي قيدخاني) ۾، ۲. ڪٿي، ان يعني رڏن جي وارن مان ٺهيل چادر يعني اوڏي. ۴. اصل، بنهه. ۵. (مٿي تان) هٽاءُ. ۶. اي ڪامڻ، اي سهڻي منڌ، اي عورت. ۷. اوهان جي، ۸. خاندان، ڪٽنب. ۹. اصل، بنيادي، خانداني، خاص. ۱۰. مڙيو، شان، عظمت، خوبي، خصلت، گڻ. ۱۱. يعني عمر ڪوٽ جي قيدخاني ۾. ۱۲. برابر يا مٽ ڪري پانچ يا سمجھج. ۱۳. ٿر جي ڏکڻ واري ڀاڱي مگر هتي مراد سڄو ٿر آهي. ۱۴. (حياتيءَ جو هڪ) ڌم يا گهڙي، پساهه يعني ساهه ڪڻ جيترو وقت. تمام ٿورو وقت. ۱۵. اي ستي، اي پاڪدامن عورت. ۱۶. ست. پاڪدامني. عصمت. ۱۷. پڇاڙيءَ يعني حياتيءَ جي آخري دم تائين قائم رک. ۱۸. ملير (مارئيءَ جي ڳوٺ) ڏي. ۱۹. اي مارئي. ۲۰. ٿر کان. ۲۱. ٿر جو رهاڪو، تري (اوني، قاصد). ۲۲. ملڪ، وطن. ۲۳. ڏيهه جو رهاڪو، هر وطن. ۲۴. ويڙهه جي رهندڙ، جهنگ جي رهندڙ. ۲۵. ڳالهه. ۲۶. ٿڌ ڪار، ٿڌي موسم. ۲۷. ٺار، ساوڪ، مخفي طور، لڪ چپ ۾. ۲۸. ڪام يعني ڳوٺ جي رهاڪن، ۲۹. اي اوني، اي اٺ وارا، اي قاصد، ۳۰. ڳوٺ (ملير) جو ماڻهو. ۳۱. يعني ملير، ۳۲. هاڻ، هن وقت. ۳۳. خراب، بدبوءِ دار، ۳۴. قلعي، محلاتن، ۳۵. خوشبوءِ دار، ۳۶. گس، رستا، ماڳ، مڪان، ۳۷. اڪين سان، ۳۸. صفا ڪريان. ۳۹. پائر ۾ (ٿر جي ڏاکڻي حصي کي پائر چوندا آهن). ۴۰. تو ڏنا، تو ڪهڻا، ۴۱. تو ڏنا، تو ڪهڻا، ۴۲. قدم، پڳ، ۴۳. الله جي لڳ يا واسطي، ۴۴. ڪر، لڳاءُ، ۴۵. دير.

ڪوٺين گهاري ڪير، محلين منجهي مون هنيون.^۶

۱۰

جهران جهجان تي، جيئن پستائي پري ٿئا،^۷
الله اونئي آئين، جو ڪي جي خبر ڏي،^{۱۲}
ته من منهنجي ڪي، واڪو لهي ويڙه جو.^{۱۹}

۱۱

الله اونئي آئين، جي نياپا نين،^{۲۱}
آئون انهن جي آهيان، توڙي مون نه مڃين،^{۲۲}
مس منهنجي هٿ ۾، ڪاغذ ڪي آئين،^{۲۶}
لڙڪ نه لڳڻ ڏين، ڪريو پون قلم تي.^{۲۷}

۱۲

ڪاغذ لکان ڪيئن، جيئن هئو امر اڌ ڪري،^{۲۱}
واڳيون جي وصال سين، تن چاڙهي چيئن،^{۲۲}
رٿان راتو ڏينهن، ان جي وائيءَ ۾ ور ڪهڻا.^{۲۶}

۱. ڪوٺين ۾، (فيدخاني جي) صُفَن ۾، ۲. رهي، ترسي، گذاري، ۳. محلن ۾، محلاتن ۾، ۴. پريشان ٿئي، ويڳاڻو يا وياڪل ٿئي، ۵. منهنجو، ۶. من، دل، ۷. جهجان، نهجران، ڳران، رٿان، ۸. ان ڪري، ۹. چاڪان ته، ۱۰. پسڻ کان ئي، ڏسڻ کان ئي، ۱۱. دور، ۱۲. اي الله، ۱۳. اٺ وارو (قاصد، نياپا آئيندڙ نيندڙ)، ۱۴. جيڪو، ۱۵. خيريت، خير سلامتيءَ، ۱۶. سڌ، ۱۷. فڪر، ڳڻتي، ۱۸. ختم ٿئي، ۱۹. جهنگ (مارئيءَ جي ملڪ ملير)، ۲۰. پيغام، سنڀا، ۲۱. ڪٿي وڃن، ۲۲. يعني مارن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۲۳. جيتوڻيڪ، ۲۴. مون ڪي، ۲۵. قبولين، ۲۶. سياهي (پنهجي رت ڏانهن اشارو)، ۲۷. ڳوڙها، آنسو، ۲۸. ليڪن، ڪلڪ، ۲۹. ڪهڙيءَ طرح، ۳۰. (خدا جو) حڪم، تقدير، ۳۱. ٽڪرا ڪري (قلم ڪي)، ۳۲. ٻڌل، گڏ، ۳۳. ميلاب، ميڙائي (ورن يعني مڙسن جي)، ۳۴. چيئن تي، ڏاڳه يا باهه جي آراهه ۾، چڪيا تي، سوريءَ تي (چاڙهي چيئن = آزار ۾ وڌي، سورن ۾ وڌي [مهڻا ۽ طعنا ڏيئي])، ۳۵. ڳالهه، ۳۶. ڦيرا، وٽ، رمزون.

۱۳

تَن وَنَهِيَسَ وَيَزْهِيَجَسَ كِي، رُئان راتو ڏينهن،
 كَالَه پَنُوهارَن لڏڻو، مُون كِي چاڙهي چيئن،
 آئون جيئندي ڪيئن، جُه اُن تَر وڃي ٿاڻا ڪئا.

۱۴

عُمَر ماروئڙن جو، تَر تَر اَندرِ ٿاڪُ،
 لاڻئون لطيفُ چئي، مَٿان لوئيءَ لاڳُ،
 عُمَر آهيون آڳُ، پهرئو تي پَن چَران.

۱۵

عُمَر ماروئڙن جو، تَر تَر اَندرِ ٿاڪُ،
 سَپ تَنهنجو سَومرا، ويٺا ڳنهن نانءُ،
 اُتي وينديس اُنءُ، لوئي لُج مَٿي ڪري.

۱۶

ڏيڻ پَتين ڏيڻ، مَهيَر ماروئڙن جا،
 پاڻر سَپ پڇي پئو، گهر گهاريندي ڪير،

۱. آسودن، سڳين ستابن، شاهوڪارن، ۲. ويڙهه يعني جهنگ ۾ رهندڙن، مارن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۳. راتو ڏينهن = هر وقت، هميشه،
 ۴. رڍون يا ٻڪريون چاربنڊڙن، مارن، ۵. نقل مڪاني ڪئي، ۶. ڇيڻ تي، ڏاڳهه تي، چڪيا تي، سوريءَ تي (چاڙهي ڇيڻ = ڏکڻ يعني
 سورن ۾ وجهي)، ۷. زندهه يا حيات رهندي، جيئري رهندي، ۸. ڪهڙيءَ طرح، ۹. ڇاڪاڻ، ۱۰. تَر ۾، ريگستان ۾، بریت ۾، ۱۱.
 لڪاڻا، ٿاڪ، گهر، ۱۲. اي عمر (سنڌ جي سومرا خاندان جي هڪ حاڪم جو نالو جنهن مارئيءَ کي سندس ڳوٺ ملير مان زوريءَ کنيو
 هو)، ۱۳. مالوندن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۱۴. تَر تَر = هر هڪ تَر (پاڻيءَ جي سهنج سبب ڪوهه جي آسپاس ٻڌل ڳوٺ)، ۱۵. ۱۶. ۱۷.
 تان، ۱۷. ڪٿي، رڍن جي وارن مان ٺهيل اوڙهيءَ يعني چادر، ۱۸. (لاک يعني ٻيڙ ۽ ڪنڊيءَ جي وٿن جي تارين مان ٻڌاڙهي رنگ جي رَس
 جو) رنگ، لالائي، ۱۹. اي عمر، ۲۰. مارو (مالوند) ماڻهو، رڍون ۽ ٻڪريون چاربنڊڙ، ۲۱. رڍن يا ٻڪرين کي چارڻ لاءِ جهنگ ڏانهن
 وٺڻو، ۲۲. تنهن ڪري، ۲۳. وٿن جا پٽا، ۲۴. (مال کي) چاريان، ۲۵. ٿان، گهر، ۲۶. اي سومرا (عمر بادشاهه سنڌ جي سومرا خاندان
 مان هو)، ۲۷. وٺڻ، ڳاڻڻ، ۲۸. نانءُ، نالو، نام، ۲۹. آئون، ۳۰. لُج جي، ڀرم جي، عصمت جي، ۳۱. مٿي تي، سر تي، ۳۲. رکي، ۳۳.
 ڍٽ (تَر علائقي جو هڪ ڀاڱو) جي، تَر جي، ۳۴. پتن ۾، ميدانن ۾، ۳۵. انبوهه، ميڙ، مهير، ۳۶. تَر علائقي جو ڏاڳو يعني ڏکڻ وارو
 حصو (تَر) هتي معنيٰ ٿيندي پائر يا تَر جون پوکون يا فصل، ۳۷. لاباري لاءِ تيار، لُڻ جي لائق، ۳۸. گهر ۾، ۳۹. رهندي، ترسندي، ۴۰.
 ڪابه نه.

جَن هِيڪَانديءَ هيَر، تَن قُوڙائو مَ ڏين.

۱۷

سَهسِين سِيَبَا ڪَنجِرِي، لَوِي لِيڙو لِيڙ،
واسِي وارَ ويڙهيان، وَرُ چَپِيئا رَهَن چِيڙ،
مَاروءَ جِي مُهَڙِي، پِي اَنڊَرِ نَاهِ اُڪِير،
هَهَڙو حَالُ حَمِير، وَنِي شَالُ ويڙهه وَجَان.

۱۸

سَهسِين سِيَبَا ڪَنجِرِي، لَوِي لِيڙ تِيَام،
اَبائِن جِي آسِرِي، ڪَتي ڪَانِه ڪِيَام،
ڍِٽِ جَا ڍِڪِيَام، تِنَهِنجو پَرورَ پَن رَهائين.

۱۹

اَنگَڙِيَارو ڪَنجِرُو، لَوِي سِين لِيڙُن،
هَهَڙو حَالُ وَنِي ڪَري، وَجَان مَنجِهه ٿَرَن،
مَارُو مان نَه چَوَن، هُئي آسان جِي آسِرِي.

۱. جن کي، ۲. گڏ رهڻ يا ميلاب جي، ۳. عادت، ۴. تن کي، ۵. وڇوڙو، جدائي، ۶. سوين، تمام گهڻا، ۷. توڻيا، ٿاڪا، چٽيون، ۸. ڪنجري کي، گج کي، چولي کي، (زناني) ۹. ڪٽي، رڍ جي وارن يعني ان مان ٺهيل اوڍ تي يا چادر، ۱۰. ليڙو ليڙ = ليڙون ليڙون، ڇيهون ڇيهون، پرزا پرزا، لينگهون لينگهون، ڏهيون ڏهيون، ۱۱. سرهاڻ لڳائي، سرها تيل مڪي، ۱۲. مَر، پلي، ۱۳. پتل، (هڪ ٻئي سان) جهٽل، ۱۴. چيل جي سبب، وارن ۾ مٽيءَ ۾ ميل سبب، ۱۵. مارئيءَ جي مڱيندي، ۱۶. صورت، منهن، ۱۷. کان سواءِ، ۱۸. اندر ۾، دل ۾، ۱۹. سڪ، محبت، ۲۰. حالت، ڪيفيت، ۲۱. اي حمير، اي امير (اي عمر سومرا)، ۲۲. من، خدا ايش ڪري ته، ۲۳. ويڙهه ڏانهن، جهنگ (مارئيءَ جي ملڪ) ڏانهن، ۲۴. ليڙون، (ڦاٽي) پرزا پرزا، ۲۵. منهنجي ٿي آهي، ۲۶. ماڻهن، ۲۷. آسري تي، ڀروسي تي (آبائڻ ڏي وڃڻ جي)، ۲۸. نئين ڪٽيل يا اٽيل (لوتي)، ۲۹. مون (مٽي تي) ڪٽي يا ڍڪي، ۳۰. ڍٽ (ٿر علائقي جو هڪ حصو) ۾، ٿر ۾، ۳۱. جيڪا پراڻي ڦاٽل لوتي، ۳۲. مون ڍڪي، مون پهري، ۳۳. اي پرور، اي پروردگار، اي خدا، ۳۴. پردو، لڄ، ڀرم، عصمت، ۳۵. ڦاٿل ڪرين، ۳۶. ڦاٿل، ٽڪر ٽڪر، ذرا ذرا، ۳۷. مارئيءَ جا ماڻه.

۲۰.

گُورِيءَ نِينُهَن نَه ڪَچُوءِي، سِبي سِيَبَاڏِي،
 ڪَڻِيءَ وَتِيُون ڪُڻِيُون، سَتِي سِي سِيوي،
 مَچُن چُونَم ڪِي، تَه لَڄايِيءَ ٿَر ڄايُون.^{۱۶}

۲۱

سَنِهِيءَ سُوئيءَ سِبيءَ، مُون مَارُوءَ سِين سَاهُ،
 ويئي سَارِئَان سُوَمَرَا، گُولَاڙا ۽ گَاهُ،
 هَنِيُون مُنَهِنجُو هُن سِين، هِت مِٽِي ۽ مَاهُ،
 پَڪَن مَنجِهه پَسَاهُ، قَالِبُ آهي ڪوٽ ۾.

۲۲

سَنِهِيءَ سُوئيءَ سِبيءَ، مُون مَارُوءَ سِين مَن،
 هَڻِي ڪَن حِلَمَ جَا، تَهه وڌائُون تَن،
 ڪِيئَن توپايَان ڪَن، آبائيءَ ابر ري.

۲۳

پاڇاهِي نَه پاڙِيَان، سَرَتِيُون سُوئيءَ سَاڻ،^{۴۵}

۱. گوريءَ جو، عورت جو، منڌ جو (مارئيءَ جو)، ۲. محبت، پيار، ۳. ڪڇو ٿئي، گهٽجي، ۴. (ڪٿي يعني رڌن جي وارن مان ٺهيل لوتِيءَ جا ڦاٽل ٺُڪر) ڳنڍي يا جوڙي، ٽوپي، رفو ڪري، ۵. ٽوپا، ٺاڪا، ۶. ڪٽيءَ جون، ۷. ڪناريون، پاسا، ۸. ڪسي ويون، ڳري ويون، ڇڄي ويون، ۹. ستيا واري يا پاڪدامن (مارئي)، ۱۰. سبي، جوڙي، ڳنڍي، ۱۱. مٿان، ۱۲. مونڪي جون، ۱۳. ڪجهه (ماڻهو)، ۱۴. تو ڄايون، تو ڄي يعني شرمسار ڪيون، ۱۵. ٿر ۾، ريگستان ۾، ۱۶. ڄاول يا پيدا ٿيل (عورتون)، ۱۷. باريڪ، ۱۸. رُڪ مان ٺهيل ڪپڙي سبڻ جو اوزار، سٺي، ۱۹. ڳنڍيو، ملايو، ۲۰. منهنجو، ۲۱. مارئيءَ جي مڱيندي، ۲۲. روح، مَن، دل، ۲۳. ياد ڪريان، ۲۴. اي سومرا، ۲۵. هڪ قسم جا ڳاڙهي رنگ جا جهنگلي ميوا، ۲۶. دل، مَن، ۲۷. يعني مارن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۲۸. يعني عمر ڪوٽ ۾، ۲۹. مٽيءَ جو، بدن يا جسر، ۳۰. (بدن جو) گوشت، ماس، ۳۱. پکن يعني ڪڪن ڪانن مان ٺهيل گهرن يا جهوپڻ، ۳۲. روح، دل، هنيون، ۳۳. بدن (هڏائون پڇرو)، ۳۴. ٽوپا، بخيا، ۳۵. حلیمائيءَ، نرميءَ، مهر، ۳۶. تَهه ۾، (ڪپڙي جي) پَر ۾، اندرئين پاسي ۾، ۳۷. (منهنجو) بدن، ۳۸. ڪهڙيءَ طرح، ۳۹. سوراخ يا تنگ ڪرايان (زبورن يا ڳهن پائڻ لاءِ)، ۴۰. ڪن ڪي، ۴۱. ابائڻ جي، ماڻهن جي، ۴۲. سوئيءَ، ۴۳. کان سواءِ، ۴۴. بادشاهي، ۴۵. برابر سمجهان.

ڏڪي اُگهَڙنَ ڪي، ڪينَ ڏڪِيائينَ پاڻُ،
پِيهَرَ جَپِي جَڻُ، اِبرَ جي اوصافَ ڪي*.

۲۴

جيئنَ ڳنڍِيُون مَنجِهَ ڳنڍِيَر، تِيئنَ مُونَ مَنَ مَارُوڙنَ سينَ،
ڏنِيُون لَسَ لَطِيحُ چَئي، هِينئَڙي ڪي حَمِيرَ،
وَجِي مَنجِهَ مَلِيرَ، سَپَ چوڙبنديسَ سُوَمَرا.

(۲۵)

جيئنَ ڳنڍِيُون مَنجِهَ ڳنڍِيَر، تِيئنَ مُونَ مَنَ مَارُوَ سينَ،
سي مَارُوڙا ٿَر ٿَئا، جي ڳُڻنَ جَا ڳَهِيرَ،
تَني ري حَمِيرَ، گهنگهَر ڳهاريانَ ڏينَهَڙا.

۲۶

اِڃا ڪَتي ڪَالَهَ، مُلانَ آندِيَمَ مَارُوئينَ،
سَڪِيئنَ لوڻِي لاهِيانَ، مَٿانَ لِگنَ لالَ،
مَارنَ مِلِي شَالَ، ڏهِيُون تَوَ ڏيڪاريانَ.

۱. ڪيڙا (سڀي) پهراڻي. ۲. بنان ڪپڙن ماڻهن. ۳. خود. ۴. پٽو دفعو. ۵. چمي، جنم وٺي. ۶. سمجھ، سڃاڻ. ۷. سڻيءَ، ۸. گڻن، خاصيتن. وصفن* مرڻ کان اڳي مري وري جيئرو ٿي يعني فنا ٿيڻ کانپوءِ بنا حاصل ڪري سڻيءَ جي وصفن کي پروڙ، ۹. سنڌ، جوڙ، ڪنهن به گاهه يا ٻوڙي جي ٻن ڳرين جي وچ وارا هنڌ. ۱۰. ڳنڍيدار يا گريدار هڪ قسم جي گاهه. ۱۱. منهنجو. ۱۲. دل، هليون. ۱۳. مارن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۱۴. وڌيڪ يا زياده (ڳنڍيون)، ۱۵. هليون، دل. ۱۶. امير (عمر سومري)، ۱۷. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۱۸. اي سومرا (عمر سنڌ جي سومرا خاندان جو هڪ حاڪم هو جنهن مارئيءَ کي ان جي ڳوٺ ملير مان اغوا ڪيو هو)، ۱۹. ٿر، ريگستان ۾، ۲۰. نيڪين، پلاين. ۲۱. شوقين، گرويدم، خواهشمند، ۲۲. کان سواءِ، ۲۳. اي امير (اي عمر)، ۲۴. گهنگهر ۾، پریشانيءَ ۾، ۲۵. گذاريان، بسر ڪريان، ۲۶. اڃا، تازي، ۲۷. اتي، ٺاهي، ۲۸. کان، ۲۹. مون آندي، ۳۰. مارن، ۳۱. کڻي، رڍن جي وارن يعني ان مان ٺهيل اوڙهي يا جادر، ۳۲. تان، ۳۳. عضون (بدن، جسم)، ۳۴. ڳاڙهي، ۳۵. مارن کي، ۳۶. گڏجي، ۳۷. مَنَ، خدا گهريو ته، ۳۸. ليڙون، (ڪڙي جون) ڦاٽل يا ڳريل ٽڪر، ۳۹. ته به، تنهن هوندي به.

۲۷

گَتِيءَ ۾ خِلافُ، رَهِي نَه رَتِيءَ جِيَتِرو،
 لَتو لوئِيَارِيَن، گُونَدَر جَو غِلافُ،
 مِيَرائي لاڻا مَارُوئيَن، سِي اُوڊِيَاُون صَافُ،
 مَلِيَرُ مِڙوئي مَعَافُ، عُمَر اِنْعَامِي ڪِئو.

وائي

وِيڙهيڇَن ڏي آئون ويَندي، ڏِيهَه ڏاڏائي پَڪَڙِيَن.^{۲۲}
 جُهوِيو جَهانگِيڙَن جَو، مَارِيءَ سِيَن نَه مَتِيَندي،
 پُسي ڪِيَنديس پِيَت ۾، ڏورا ڏَن آئون ڏِيَندي،
 ڪوڪَڙ ڪوڏِيَرَن ۾، ڦوڪِي ڦُڪَ پَرِيَندي،
 عُمَر اُنهيَن ڏِيهَه جَا، ڪوڏِر ڦوَتُ ڪَرِيَندي،
 سَگَر سَاهِيڙِيَن سِيَن، سَاڻِيهَه مَنجِهَه سَتِيَندي،
 پَڪَر پَاڀاڻَن جَا، تَڙَن تي آئون تَڙِيَندي،
 اُنَا مِيَنهَن مَلِيَر ۾، ڏاڳا ڏَپَر ڏُوندي،
 گولُون گولاڙَن تان، جَهي پِي سَان جَهَتِيَندي،
 عِيَدَن بَرادُن تي، ڪِهَه مانڏاُون ڪِيَندي.

۱. لوئيءَ، رڍن جي وارن يعني ان مان ٺهيل چادر يا اوڙهيءَ، ۲. ڪوٽ، نقص، غير، گمان، ۳. بچي، باقي مڃي، ۴. ڌري، ۵. برابر، ۶. ختم ٿيو، ۷. لوڙيارين تان، لوئي ڍڪيندڙن عورتن تان (بي معنيٰ ٿيندي لوءِ يعني ڳوٺ جي رهاڪن عورتن تان، ڳولائين عورتن تان)، ۸. غم، فڪر، ۹. بوش، لباس، ۱۰. ميل لڳل (ڪپڙا)، غليظ يا اوسا (ڪپڙا)، ۱۱. مارن يعني مالوند ماڻهن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۱۲. پاتاڻون، پهريون، ۱۳. ڌوتل، آجرا، ۱۴. مارئيءَ جي ڳوٺ ملير جو نالو، ۱۵. سمورو، ڪل، ۱۶. معاف ڪري، بي ڏوهي ٺهرائي، ۱۷. عمر سومري بادشاهه جنهن مارئيءَ کي ملير مان اغوا ڪيو، ۱۸. انعام يعني بخشش جي لائق، ۱۹. ويڙهه يعني جهنگ جي رهاڪن، جهانگيڙن، مارن، ۲۰. ڏيهه جي، ساڻيهه جي، وطن جي، ۲۱. اباڻي، اباڻن جي، ماڻهن جي، ۲۲. پڪڙن يعني پڪن ڏانهن، جهوپن ڏانهن، ڪڪن ڪانن مان ٺهيل گهرن ڏانهن، ۲۳. ڪڙڙ جي وڻ جا گل، ۲۴. ڪڙڙ جي وڻن جو ڪڇو ڦر، ۲۵. خيرات، دان، ۲۶. سڪل (ڦل)، ۲۷. ٿر ۾ برساتن جي وقت ٿيندڙ هڪ قسم جي وڻن (جن جو ڦل پٺاڻي جهڙو ٿئي)، ۲۸. ڦوڪن سان صاف ڪري، ۲۹. ڪنهن شيءِ سان پريل (جڪار) هڻن جون تريون يا ليون، ۳۰. ڪوڏير ول جو ڦل، ۳۱. ڪاڇ، خوراڪ، توشو، ۳۲. ڪنديءَ جي وڻ جو ڦر، ۳۳. ڇاڻيندي، ۳۴. پاڪرو مال، ۳۵. اباڻن، ماڻهن، ۳۶. پاڻيءَ پيارن جي جاين، ۳۷. هڪليندي، ۳۸. وسڻا، ۳۹. (غريبان) ڪپڙا، ۴۰. رليون، ڳوڏڙ، ۴۱. گولاڙي ول جو ڦر، ۴۲. لاماري، ٽپي، ۴۳. هڻن ۾ وٺندي، ۴۴. ڪهه جي گاهه جو اُن، ۴۵. مانڏاڻي جي گاهه جو اُن.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر مارئي

داستان چوٿون

۱

مِينِدا ڌوڙ نَه مَارُئي، پِيَسِ پَنوَهَارِيُون چِتِ،
 راج رُڙاڙي هَنجُون هاري، هِيءُ هُتي جِي هِتِ،
 آهيسِ پاٿرِ پارَ جو، ڪَلجنُ ۽ ڪَپِتِ،
 وِينگسِ وِڙهيچَن ري، پِي مَسَ سُئي ڪَا مَتِ،
 سُوَمرا سُپِتِ، ڪَر تَه ڪوٽِئان نِڪري.

۲

مِينِدا ڌوڙ نَه مَارُئي، آهيسِ مَن مَليرُ،
 ڪَڍي تَه ڪَڙ لَهِي، هِتَان هِيءُ حَميرُ،
 ڪاٿرِ پِيَن ڪيرُ، جِي اَمَانَتِ اُتِ وِجي.

۳

مِينِدا ڌوڙ نَه مَارُئي، ڪوَنهي اِن اَوڄاَه،^{۲۴}

۱. مٿي جا وار، ۲. ڌوڙي، ۳. ان کي پيئون، ۴. ٻڪرارن يعني ٻڪريون ڌاريندڙن يا چاريندڙن جون عورتون، ۵. ڇت ۾، دل ۾، من ۾ (پيس ڇت = ياد آيس)، ۶. راج جا ماڻهو، قوم جا ماڻهو، عوام جا ماڻهو، ۷. افسوس يعني ارمان ۾ وجهي، ۸. لڙڪ، ڳوڙها، آنسون، ۹. (اڪين مان) وهائي، ڳاڙي، ۱۰. يعني مارئي، ۱۱. مارئيءَ جي ملڪ ملير ڏانهن اشارو، ۱۲. يعني عمر ڪوٽ ۾، ۱۳. ان کي آهي، ۱۴. ٿر علائقي جي ڏاکڻي حصي جي پرهتي سڄو ٿر مراد آهي، ۱۵. طرف، پاسي، ۱۶. ڳڻتي، ونجهل، ڳاراڻو، ڪپت، جهوري، ۱۷. عقلمند عورت، نيڪ عورت (مارئي)، ۱۸. ويڙهه يعني جهنگ ۾ رهندڙن مارئيءَ جي مائٽ مارن، ۱۹. کان سواءِ، ۲۰. مشڪل سان، ۲۱. ٻڌي، ۲۲. صلاح، ۲۳. اي سومرا، اي عمر (عمر سنڌ جي سومرا خاندان جو هڪ حاڪم هو جيڪو مارئيءَ کي ان ڳوٺ ملير مان زوريءَ کڻي ويو)، ۲۴. سڃاڻي، جڳائي، بلاڻي، ايمانداري، ۲۵. (عمر ڪوٽ جي) ڪوٽ مان، قلعي مان، ۲۶. من ۾، ۲۷. ميار، ندامت، پشيماني، ۲۸. ختم ٿئي، ۲۹. امير (عمر)، ۳۰. ڪاٿر ۾ (ٿر علائقي جي اتر واري حصي کي ڪاٿر چوندا آهن پر هتي مراد ٿر آهي)، ۳۱. ٻين کير = خوشيون ڪن، ۳۲. جيڪڏهن، ۳۳. حفاظت ۾ رکڻ لاءِ منيل شيءِ (مارئي)، ۳۴. ان کي يعني مارئيءَ کي، ۳۵. چاهه، شوق، وٽ، خوشي، بي فڪري.

عُمَرَ جِي اِنَصَافَ جَو، پِئْسِ ڪَن پِٽَڙَءُ^۵،
وِينِي چَوِءُ اَللهُ، مُون تي مِتَ نَه مَوِٽَئَا.

۴

مِينِدا ڌوِءُ نَه مَارُئي، نَه ڪِلي نَه ڪَءِ^{۱۲}،
عُمَرَ جِي اِنَصَافَ جَا، وِينِي واسَما ڳَءِ^{۱۴}،
هِيءَ جَا ڪِيئي هَءِ^{۱۵}، سَا مَهِنَدان اينديئي مُنهن ۾^{۱۹}.

۵

مِينِدا ڌوِءُ نَه مَارُئي، ٿِيَسِ ڳُڙلُون وارَ^{۲۱}،
سَتيءَ سِيئي سَارِئا، جِي پائرَ جَا پَنوهارَ^{۲۵}،
عُمَرَ اُنَهُون ڌارَ^{۲۸}، مُورِ نَه وِهي مَارِيَن^{۲۶}.

۶

مِينِدا ڌوِءُ نَه مَارُئي، مَحَلِين مَارُوَن ڌارَ^{۳۲}،
پايو مِيٽُ مَليرَ ري، مُنڌَ نَه ويڙهي وارَ^{۳۷}،
جَا هُتيجَن هَارَ^{۳۸}، سَا ڪِين وَهِندي ڪوٽَ ۾^{۴۰}.

۱. سنڌ جي سومرا خاندان جي هڪ حاڪم جو نالو جيڪو مارئيءَ کي سندس ڳوٺ ملير مان زوريءَ کڻي ويو. ۲. عدل، نياءَ، ۳. ان (مارئيءَ) کي پٽو، ۴. ڪن تي، ۵. آواز، اعلان، ۶. چوي، ساري، ياد ڪري، ۷. مائٽ، ۸. (مدد لاءِ يا موٽائي وٺي وڃڻ لاءِ)، ورڻا، آيا، ۹. مٿي جا وار، ۱۰. ڌوئي، ۱۱. مُرڪي، خوشي ڪري، خوش ٿئي، ۱۲. کاڌو کائي، ۱۳. ايندڙيون، اڻڄاتيون، ۱۴. ڳائي، بيان ڪري (دل ٿي دل ۾)، ۱۵. تو کڻي، ۱۶. هاڃو، ظلم، قهر، ۱۷. اڳتي، قيامت جي ڏينهن تي، ۱۸. توکي ايندي، ۱۹. منهن ۾، آڏي، سامهون (سا مهندان اينديئي منهن ۾ = قيامت جي ڏينهن ان جو توکي حساب ڏيڻو پوندو)، ۲۰. ان جا ٿڌا، ۲۱. گول مول، ڳنڍيون ڳوڙها، ۲۲. ست يعني ستيا واري عورت، پاڪدامن عورت (مارئيءَ)، ۲۳. ياد ڪڻا، ۲۴. تر علائقي جي ڏکڻ واري حصي (پر هتي سڄو تر مراد آهي)، ۲۵. پڪرار، پڪريون چاريندڙ، پڪريون ڌاريندڙ، ۲۶. اي عمر، ۲۷. انهن (پنوهارن) کان، ۲۸. سواءِ، جدا، ۲۹. اصل، بنهه، ۳۰. ماڙين ۾، محلاتن ۾، محلن ۾، ۳۱. محلن ۾، ۳۲. مارن (مارئيءَ جي ماڻهن) کان، مالوند ماڻهن کان، ۳۳. وجهيو، ۳۴. پيلي رنگ جي جابلو مٽي جيڪا نرم چاٻوڙن جي صورت ۾ جبلن مان کوٽي ڪڍبي آهي. هيءَ مٽي وهنجڻ جي ڪم ايندي آهي (پايو مٽي = وهنجڻ)، ۳۵. کان سواءِ، ۳۶. عورت (مارئي)، ۳۷. ٺاهي (چوٽي ڪرڻ سان)، ۳۸. يعني ملير جي رهاڪن جي، ۳۹. آسري يا پروسِي (آهي)، ۴۰. قلعي ۾، بند ۾.

۷

مَحَلِّينَ مَانَدِي مَارُئي، ذَنِيمَ مُنْهِنَ مَلُورَ،
 اَئِيو سَئِيو نَهَ كَري*، سُونْهَنَ وِجَايسَ سُوْرَ،
 پَئَسَ لَوَهَ لَطِيْفُ چَئي، لَثَسَ ڪُوڏَ ڪَپُورَ،
 چَتَ جَنَ جَا چُورَ، سِي مَڪِي مَرڪَ نَهَ ڪَنديُون.

۸

ڪَريو مُهَآڙَ مَلِيَرَ ڏي، رُوَ اُپِي چَوَءَ،
 سَهجُ سُوْرِي پَانِيَان، سُوْمَرَا سَنَدُوَ،
 مِلڪَ مَارُوَ جِي آهِيَان، زورَ نَهَ ٿِيَان جَوَءَ،
 سو ڦَلَبُ ڪوٽَ نَهَ هُوَءَ، جو هُتِيَجَنَ هَتَ ڪِئو.

۹

ڪَريو مُهَآڙَ مَلِيَرَ ڏي، اُپِيَاڻِي آهي،
 جَا مَٿِي ذَنِيَسَ مَارُوئينَ، سَا لَوِي نَهَ لاهي،
 سُوْمَرَا سَاهِي، تَنهنَ سَتِيءَ وَجْهَ مَر سَنگَهَرُون.

۱. محلن ۾، محلاتن ۾، ۲. عاجز، پريشان، وياڪل، ۳. مون ڏٺي، ۴. منهن ۾، جهري ۾، شڪل ۾، ۵. ملول، موڪائيل، اداس، ۶. ايوڳو، خشڪ (تيل نه لائڻ سبب)، ۷. تيل لڳل* مٽي جي خشتڪ وارن کي تيل نه ٿي هٽي، ۸. حسن، جمال، ۹. ان جي وڃائي، ان جي ختم ڪئي، ۱۰. (مائٽن کان وڇوڙي جي) ڏک، غم، ۱۱. ان کي پٽا، ۱۲. (لوهه جا ٺهيل) زنجير، نير، ۱۳. ان جا، لٽا يا ختم ٿيا، ۱۴. شوق، چاهنائون، ۱۵. ڪپور، ڪافور جا، سرهاڻين جا، ۱۶. دليون، هڙا، ڦلپ، ۱۷. زيون، تباھ، برباد، ذرا ذرا، ۱۸. (وارن کي) تيل لڳائي، ۱۹. لاڏڪوڏ، ناز نخرو، ۲۰. منهن، ۲۱. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۲۲. رويو، ۲۳. بيٺي، ۲۴. جوي، ۲۵. سڪ، آرام، آسائش، ۲۶. سوريءَ (کوھه يا ڪنهن اونھيءَ کڏ جي تري ۾ ڪاٺ جي جوڪٽ ۾ ٺهيل لوهه جي نوڪدار پالڻ تي اڇلائڻ جي عمل) جي ذريعي موت جي سزا، ۲۷. سمجھان، ۲۸. اي سومرا، اي عمر (عمر سنڌ جي سومرا خاندان جو هڪ حاڪم هو)، ۲۹. تنهنجو، ۳۰. ملڪيت، حق، قبضي واري شيء، ۳۱. مال چاريندڙ يعني مارئيءَ جي مڱيندي، ۳۲. زور سان، ڏاڍائي سان، زبردستي سان، ۳۳. (تنهنجي) زال، گهر واري، زوجہ، ۳۴. ڪوٽ ۾، بند ۾، ۳۵. هوندو، رهندو، ۳۶. يعني ملير جي رهاڪن يا مارن (مارئيءَ جي مائٽن)، ۳۷. هٿ ۾، قابو، سوکھو، ۳۸. بيٺي، ۳۹. مٽي تي، سر تي، ۴۰. ان کي ڏني، ۴۱. مارن، ۴۲. کڻي، رڌن جي وارن يعني ان مان ٺهيل چادر يا اوڍڻي، ۴۳. اي سومرا، ۴۴. چڪي، ٽاٽي، ۴۵. ستيءَ کي، سٺيا واريءَ عورت (مارئيءَ) کي، ۴۶. زنجيرون، نير.

۱۰.

ڪَري مُهَآڙِ مَليِرَ ڏي، مَٿي ڪوٽَ چَڙهي،
 سَارِيندي سَاهِيڙِين ڪي، ڳوڙها پئسَ ڳڙي،
 نِگَتِي ڪُوڪَ قَلَبَ مان، مَنجَهان رُوحَ رڙي،
 ويڙهي چَن وري، ڪَرَن لَڏي ڪَڏهي.

۱۱

جَا عُمَرَتو مُلَ عِيدَ، سَا آسان سُوءَ وَرَتي سُوَمَرَا،
 ويئي ويچارَن وَسِري، خُوشي ۽ خَرِيدَ،
 سِڪَن ڪَئا شَهِيدَ، مَارو جي مَليِرَ جَا.

۱۲

تَه ڏُٿَارِئان ڏَٻَرا، وَبَنديَسَ ڪَنهن وَهَانَ،
 مُون مُلَ مَارو نَاهِ، اچَا اوڏِيان ڪَن ڪي.

*۱۳

عُمَرَاچَا ڪَڇڙا، ڪَآڙِيُون ڪِيئن ڪَن،
 جَنِي جَا ٿَرنَ ۾، وَرَٿا ويَن سَهَن،

۱. منهن، جهرو، رخ. ۲. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو. ۳. تي. ۴. عمرڪوٽ جي ديوارين يا ڀتين. ۵. ياد ڪندي، سنڀاليندي. ۶. سرتين، هڪ جيڏين. ۷. لڙڪ، آنسو. ۸. ان جا پٽ. ۹. وهي (اڪين مان). ۱۰. نڪتي، اُڀري. ۱۱. رڙ، دانهن. ۱۲. دل، رُوح. ۱۳. آواز ڪري. ۱۴. ويڙهه يعني جهنگ ۾ رهندڙن، جهانگيرن، مارن (مارئيءَ جي ماڻهن). ۱۵. موٽي، واپس اچي. ۱۶. خبر، سَڌ، سماءُ. ۱۷. ورتي. ۱۸. اي عمر. ۱۹. وٽ. ۲۰. خوشي، راحت. ۲۱. يعني اسان مارن. ۲۲. سوڳو، ماتر، ڏک. ۲۳. ڀانئن، سمجهي. ۲۴. اي سومرا، اي عمر. ۲۵. ويچارن يعني مسڪين يا غريبن (مارن) کي. ۲۶. دل تان لهي. ۲۷. خريداري (ناڻي سان شين وٺڻ جو ڌنڌو) ڪرڻ، ڌنڌو ڌاڙي. ۲۸. (غربت ۽ ڪنگالپي سبب ڪنهن شيءِ جي خريد ڪرڻ جي طاقت نه هجڻ ڪري) خواهش يا تمنا يا آرزوءَ ڪرڻ جي عمل. ۲۹. (بي گناهه) قتل يا ذبح. ۳۰. چو. ۳۱. (سفيد) لويون، ڪڇڙا. ۳۲. اٿون ويندي. ۳۳. ڪهڙي. ۳۴. وهانءَ يا شاديءَ تي. ۳۵. مالوند ماڻهو (مارئيءَ جو مڱيندو). ۳۶. ڌوٽل يا اجرا (ڪڇڙا). ۳۷. پايان، پھريان. ۳۸. ڪهڙن (ماڻهن). ۳۹. لاءِ، واسطي * بيت ۱۲ جون پهريون ٻه مصرعون شاهه عبدالڪريم بلڙيءَ واري جون آهن جي هتي تضمين طور ڪم آندل آهن. ۴۰. اي عمر. ۴۱. غرضمند يا ميارِي عورتون، قصور وار يا حرفي عورتون. ۴۲. بريتڻ، ببابانن، جهنگلن ۾. ۴۳. مڙس، پتار، شوهر. ۴۴. ميهڙا، طعنا. ۴۵. جهلين، (پاڻ تي) روا رکڻ.

هُوءَ جِي حَقِ پَچَن، سِي ڪِيئن سَتِيُون سُوَمَرا.

۱۴

اٿون ڪِيئن سَوَڙِيُون اوڍِي سَمَهان، مُون وَرُ گَهاري وَلَهَ،
گَتِيَرِيءَ تان ڪِل، عُمَر ڪِج مَر اِهَڙِي.

۱۵

مُون وَرُ گَهاري سُج، اٿون ڪِيئن سَوَڙِيُون اوڍِي سَمَهان،
مَرُ آبائُن سِين اُج، ڪوِءَ شَرَبَتُ تَنُهِنجو سُوَمَرا.

۱۶

وَ رُ سِي وَطَنَ جَايُون، صَحرا سَتَرُ جَن،
گَنولَڙا ۽ گُگَرِيُون، اوچَڻُ آبائُن،
وِيڙهَڻا گُهَمَن وَلِيين، جَهانگي مَنجَه جَهنگن،
مُون ڪي مَارُوڙَن، سُجَ گُڙائي سِيچَ مَر.

۱۷

سُجُو جِي سَاڻِيُهَ، تَه پَه وَهِيَنِيان وَترو،
گَهوَرُو سوِيَرَدِيُهَ، توڻي ڦُلن چَانِيو.

۱. اهي، ۲. جيڪي، ۳. حق پچن = حقن يعني مڙسن يا پٽارن سان بي وفائي ڪن، ۴. ڪهڙي طرح، ۵. ستياوان، پاڪدامن، ۶. اي سُوَمَرا، اي عمر، ۷. ڪجهه پيل ٿلهيون رليون، رضاڻيون، ۸. ڍڪي، مٿان وجهي، ۹. منهنجو، ۱۰. مڙس، ڪانڌ، پٿار، ۱۱. رهي گذاري، ۱۲. ولهم، ٿڌ، ۱۳. ڪٿي يا لوهي (رين جي وارن يعني ان مان ٺهيل جادر) ڍڪيندڙ عورت (مارئيءَ)، ۱۴. مٿان، ۱۵. ٺٺولي، مذاق، چٽربازي، ۱۶. اي عمر، ۱۷. سچ، ۱۸. پريت، ۱۹. پٺي، ۲۰. پٺي، ۲۱. ٺٺ، ۲۲. ڪوهر، ۲۳. مٿان پيل بين جو پاڻي، ۲۴. اي سُوَمَرا، ۲۵. وطن جون، ساڳئي ڏيهه يا ديس جون، ۲۶. جاول يعني پيدا ٿيل عورتون، ۲۷. جهنڪ، ۲۸. پريڊو، بناهر، ڍڪ، اجهو، ۲۹. جن جو، ۳۰. هڪ قسم جي جهنڪلي ميون جون وليون، ۳۱. هڪ قسم جا جهنڪلي ڪُونڙجا وڻ، ۳۲. ڍڪ، پردو، ۳۳. ڍڪيا، لڪا، ۳۴. ڦرن، هلن، ۳۵. وٺن، ۳۶. پٽ تي پڪڙندڙن ۽ وٺن جي ٿڙن ۽ ڌارن جي آڌار تي مٿي اڀرندڙ ٻوٽن، ۳۷. جهنڪ جا رهاڪو، مارو (مارئيءَ جا مائٽ)، ۳۸. ڍڪي يا شمار ڪري ڏئي، عطا ڪئي، ۳۹. سچ، ۴۰. سچ (شاديءَ جي وقت ڪهوت ڪنوار لاءِ ٺاهيل پلنگ يا ڪٽ) جي بدران، ۴۱. ويران، ۴۲. جيڪڏهن، ۴۳. وطن، ديس، ۴۴. ونهن کان، سڪين يا آسودن ماڻهن کان، ۴۵. وڌيڪ، چڱو، ۴۶. ڪو، ۴۷. برديس، برياو ديس، ۴۸. جيتوڻيڪ، ۴۹. ڦلن سان، گلن سان، ۵۰. چانيل، ڍڪيل.

(۱۸)

مُون سَٿِيهَ سُجَ مِرَ، وَنَ وَطَنَ جَا ڏُورَ،
آندي ڪنهن ضرور، ڪاڻياري ماري.

(۱۹)

سَٿِيهَ مُون سُجَ مِرَ، ڏِيهَ وَنَ ٿِيئَڙمَ ڏُورَ،
راجَ لڏايا سَومَري، عُمَرَ ڪَري اُورَ،
ڏاڍي ڪنهن ضرور، آندي ڪُنڀڙياري لوءِ مان.

۲۰.

اُن اُويڻ پلُر پيئَ، جَن جَا پيرَ مَٿي پَتَ پاڪَ،
وَهَنَ وِراڇَن مِرَ، اُنَ جِي اَجَوَڪِي اَوَڻاڪَ،
سِيئي سَارِئَمَ سَومَرا، ٿَر جَن جَا ٿاڪَ،
پاڻ نَ پَسَنَ پاڻَ ڪي*، ويڇارا بي باڪَ،
عُمَرَ اُوَ نَ عَاقَ، ڏُڪِئا جَمَ ڏُڪِوئينَ.

وائي

مُنهنجو مَنَ ميانَ، واڳئو ويڙهيڇَن سينَ،

۱. منهنجو. ۲. وطن. ۳. ڏيهه. ۴. ديس. ۵. بيان، برپت. ۶. پري. ۷. ضرورت. ۸. حاجت. ۹. مشڪل. ۱۰. حاجتمند، ضرورتمند. ۱۱. ڏيهه جا. ۱۲. مون کان ٿيا. ۱۳. رعيتون، قومون. ۱۴. (مارن جا) قبيلو. ۱۵. وطن کان ٻاهر ڪڍيا. ۱۶. عمر (عمر سنڌ جي سومرا خاندان جو هڪ حاڪم هو جنهن ماريءَ کي ان جي ڳوٺ ملير مان ڏوري ڪيو هو). ۱۷. ڪاهه. ۱۸. حملو. ۱۹. چڙهائي. ۲۰. وڏي. ۲۱. سخت. ۲۲. ڪهنبي (گاڙهي) رنگ لڳل گندي يعني پوتي ڍڪيندڙ عورت (مارئي). ۲۳. ڳوٺ. ۲۴. اُن يعني رڍن جي وارن مان ٺهيل ڪپڙا جهڙوڪ ڪٽيون وغيره. ۲۵. پوشاڪ. ۲۶. مينهن جو پاڻي. ۲۷. بين جي شيء. ۲۸. قدر، پگ. ۲۹. تي. ۳۰. ميدان. ۳۱. صاف. ۳۲. ستر. ۳۳. وهن يعني رهن جي جاء. ۳۴. گهر. ۳۵. ويڙهين، جهنگن. ۳۶. وٽن جي جهنگن. ۳۷. بنان جوڪي. ۳۸. بنان خوف خطري، سلامتيءَ واري. ۳۹. رهن جي جاء. ۴۰. گهر. ۴۱. مون سارڻا. ۴۲. ياد ڪڍڻ. ۴۳. اي سومرا. ۴۴. تر مَر. ۴۵. ريگستان مَر. ۴۶. آستان. ۴۷. گهر * انهن مَر خوديءَ آيو ڪونهي. ۴۸. مسڪين، غريب. ۴۹. بنان. ۵۰. باڪ جي. ۵۱. خوف جي. ۵۲. اي عمر. ۵۳. اهي. ۵۴. بي چيا. ۵۵. نافرمان. ۵۶. نثر. ۵۷. ڏڪويل، غم زدهه. ۵۸. ۲۹. متان. ۵۹. ۴۰. آزارين. ۶۰. تڪليف مَر وجهين. ۶۱. دل. ۶۲. اي ميان. ۶۳. اي سردار (عمر). ۶۴. ٻڌل، ڳنڍيل، سلهاڙيل. ۶۵. ويڙه مَر رهندڙن. ۶۶. مارن.

پَهِي پاڪي پَتَڙِي، پَرِي سَاڻُ پِيَان،
 حَرفَ لَتِي هِيڪَڙِي، هَتِي تان نَه هُئَان،
 پِيرُ نَه چَڏِيَان پَرِيءَ جو، جِيَسِيَن ٿِي جِيَان،
 ائون ڪِيئن لوئي لاهِيَان، ڪَارُ پِيَن ڏِيَنهَان،
 ڪِيروَن ڪَڏِيَرِن ڪِي، وِجِي ڏِيَهَه ڏِيَان.

۱. چڊي يعني پتڙي لسي، پتڙو ڌڌ، پاڪي، ۲. محبوبن (مارن)، ۳. لفظ، پڻڪي، گفتي، ۴. پوري ٿيندي (حرف لتي هيڪڙي = هڪ گهڙي يا يل ختم ٿيڻ سان)، ۵. هجان، ۶. قدم، ۷. پُٺ، ۸. زندم يا جيڪڙي آهيان، ۹. کڻي، رڍن جي وارن يعني ان مان ٺهيل چادر يا اوڍڻي، ۱۰. واسطي، ۱۱. ٻن، ۱۲. ڏينهن (ٻين ڏينهان = حياتيءَ جي باقي نوري وقت)، ۱۳. مبارڪون، واڌايون، ۱۴. کڻين ڍڪيندڙن، ۱۵. ڏيهه م. وطن م.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر مَارئي

داستان پنجون

۱

سُونَهَن وَجَايَمِ سُوْمَرَا، مَارُو مَسَ مَچِينِ،
 دُونْگَهَا ڏاڏي پُوَتِيِينِ، ڪَن ڏَنَّا ڪي ڏِينِ،
 جِي مَان لَوَه لاهِينِ، تَه ڪوئيُنِ ۾ ڪِيَن هُئَانِ.^{۱۲}

۲

سُونَهَن وَجَايَمِ سُوْمَرَا، مِيرو مُنَهَن تِيومِ،
 وَجَنُ تَتِ پِيومِ، جِتِ هَلَنُ نَاهِ حُسنَ ري.^{۱۸}

۳

سُونَهَن وَجَايَمِ سُوْمَرَا، سِڪِرَن جِهَڙِي سُونَهَن،
 ڏَلِ ۾ ڏِڪِي دُونَهَن، مُنَهَنجو مُنَهَن مِيرو ڪِيو.

۴

سُونَهَن وَجَايَمِ سُوْمَرَا، هِتي اچي هاڻ،

۱. حسن، جمال، سوپيا، ۲. هتي عمرڪوٽ ۾) مون وڃائي يعني برباد ڪئي آهي. ۳. اي سومرا، ۴. جهانگي يعني جهنگلي ماڻهو، مالوند ماڻهو (مارئيءَ جا مائٽ)، ۵. مشڪل، ۶. قبول ڪن، ۷. طعنا، ميهڙا، ۸. ڏاڏي پوئين = ڏاڏي جي پوئين، ابي ڏاڏي جي اولاد مان پيدا ٿيل عورتن، ۹. جيڪڏهن، ۱۰. منهنجا، ۱۱. (لوهه مان ٺهيل) زنجير، نير، ۱۲. قيدخاني جي صفن يعني ڪمرن، ۱۳. هجان، ۱۴. ڪڍلو، ڪندو، ٻيڙو، ۱۵. چهرو، شڪل، صورت، ۱۶. منهنجو ٿيو، ۱۷. مونکي پيو، ۱۸. کان سواءِ، ۱۹. ٻڌڻي ۽ چمڪندڙ رنگ جي هيرن ۽ لالين، ۲۰. من، ۲۱. سرجي، پيدا ٿي، ۲۲. ڏڪندڙ باهه مان نڪرندڙ ڪاري رنگ جا بخار.

ڪِيئن لَهَنديَمِ ڪَاڻ، حُسَنُ مُونَ هِتِ وئو.

۵

سُونَهَن وَجَايَمِ سُوَمَرا، ڪوَنِشِيَن اَچِي ڪَال،
ڪِيئن پَسَنديَسِ پاَل، حُسَنُ مُونَ هِتِ وئو.

۶

سُونَهَن وَجَايَمِ سُوَمَرا، ڪوَجَهُو تئمِرِ ڪَمَال،
وَجَان ڪِيئن وَطَنَ ڏي، هَهَرَوَ وِئِي حَال،
جي مُونَ ڏيَن جَمَال، تَه پَسَان مَنهن پَنوهارَ جو.

۷

سُونَهَن وَجَايَمِ سُوَمَرا، وَطَنَ وَجَان ڪِيئن،
حُسَنَ ڌاران هِيئن، پَسَان ڪِيئن پَنوهارَ ڪي.

۸

سُونَهَن وَجَايَمِ سُوَمَرا، پَسَان ڪِيئن پَنوهارَ،
ڏُئي جا ڌراڙ، تَنهن روءِ رِءِ رِچڻ نَاهِ ڪو.

۱. منهنجي لهندي، منهنجي ختر ٿيندي، ۲. ميار، احتياج، ۳. سونهن، سوييا، ۴. منهنجو، ۵. ڪوئين پر، قيدخاني جي صفن پر، ۶. ڪالهر، گذريل ڏينهن، هڪ ڏينهن اڳ، ۷. آءُ پسندي يعني ڏسندي، ۸. بڪرين يا رڍن جي وارن (ڏاس، آن) مان ٺهيل فراسين جا ٺهيل گهر، تنبو، جهوپڙا، ۹. گهٽ، ڪمر، ڪسو، لانجهو، ۱۰. منهنجو ٿو، ۱۱. سوييا، سونهن، حسن، ۱۲. ديس، ساڻيه، ۱۳. حالت، ۱۴. جيڪڏهن، ۱۵. مون کي، ۱۶. حسن، سونهن، ۱۷. چهرو، شڪل، مک، ۱۸. بڪرار، بڪرين جي مالڪ، بڪريون چاريندڙ، مارئيءَ جي مڱيندي، ۱۹. وطن ڏي، ۲۰. کان سواءِ، ۲۱. هن حالت پر، ۲۲. پسند ڪري، ۲۳. جيڪا، ۲۴. ڏن (بڪرين يا رڍن جي) جو مالڪ، ڏن چاريندڙ (مارئيءَ جو مڱيندو)، ۲۵. سونهن، سوييا، (جيڪا ڌراڙ پسند ڪري)، ۲۶. کان سواءِ، ۲۷. وڻ، پسند پوڻ، قبول پوڻ.

۹

سُونَهَن وَجَايَمِ، سُوَمَرَا، تِينْدِيَسِ كِيئنَ قَبُولُ،
 ڪُونَهِي سُهَڳ سُولُ، پُوڇِي مُنَهَن پَنُوَهَارَ رِي.

۱۰

سُونَهَن وَجَايَمِ سُوَمَرَا، عُمَرُ تِيَسِ اَسِيرَ،
 ۱۲ مَارُو مَنجِهَ مَلِيرَ، مُون سِين هِتَ هِيئنَ تِئو.

۱۱

تَن مُنَهَن مَوچَارَا مَارُوئِين، مَلِيرُ جَنِي مَآڳُ،
 ۱۸ نَاقِصَ نَوَازِي گَهَٽَا، سَنَدُو تَن سَپَاڳُ،
 ۲۲ اڪَرُ مُون اَيَاڳُ، حُسنُ تِي هِيئنَ وِئو.

۱۲

ڪُونَهِي قَادِرُ ڪو پِئو، اُنِين جو اَيَاڳُ،
 ۲۹ قُل لَن يُصِيبَنَا اِلَا مَا ڪَتَبَ اللّٰهُ*، اِيءُ مَعْدَرَتَ مَآڳُ،
 ۳۰ سَپِيوِي سَپَاڳُ، مَارُئِيءُ مَسَاوِي تِئو.

۱. ائون ٿيندي، ۲. پسند، منظور، ۳. سهڳ يعني سهاڳ جو، سک جو، خوشيءَ جو، آرام جو، ۴. فائدو، ۵. ڪوڇهي، ان وٽندڙ، ۶. منهن سان، شڪل سان، ۷. رڍون يا بڪريون چاريندڙ، (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۸. کان سواءِ، ۹. اي عمر، ۱۰. ائون ٿي آهيان، ۱۱. قيد يائي، بندياڻي، ۱۲. مالوند ماڻهو (مارئيءَ جا ماڻ)، ۱۳. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۱۴. ملوڪ، سهڻا، ۱۵. مارن جا، ۱۶. جن جو، ۱۷. رهن جو هنڌ، وطن، ۱۸. عبيدار، گنهگار، ۱۹. سرفراز ڪري، اوج تي رسائي، ۲۰. جو، ۲۱. نيڪ بختي، ۲۲. نصيب، ۲۳. منهنجو، ۲۴. بدبختي، ۲۵. تنهن ڪري، ۲۶. قدرت وارو، سگهه وارو، شڪتيوان، خدا، ۲۷. ائين جو = انهيءَ قادر يعني خدا جو (ڏنل) * (اي پيغمبر صلي الله عليه وسلم) چو ته اسان کي ڪابه مصيبت نر رسندي سواءِ انهيءَ جي جيڪا الله لکي آهي (قرآن شريف جي سورت توبه جي آيت ۵۱)، ۲۸. معذرت جو، عُذر جو، ۲۹. هنڌ، رستو، واٽ، ۳۰. سمورو ئي، ۳۱. تقدير (سپاڳ توڙي نياڳ)، ۳۲. مارئيءَ لاءِ، ۳۳. هڪ جهڙو، برابر.

۱۳

مَـارُوڙِيءَ رُوِي، تَرِ نِيَاپَا چَايَا،
 اَنَ جُوڳُتُو جِيڏِيُون، مِينِيڊِي وَر سُوِي،
 لاڙَمِ نَه ڏوِي، سَاڻ سَرَجِي سُوَمَرِي.

۱۴

مُون سِين مَـارُوڙِيُون، ڪَهڙِيءَ رِيَت رُسَنڊِيُون،
 چوٽِي ۾ چِيڙَه پئُو، پِيَن رَت جِيُون،
 نِيڙِين نَنڊَ وَهَ ٿِي، سَارِي سَاڏُوهِِيُون،
 هَتِي جِي هِيُون، تَه پِيِيَن سڏَ هِنَ سِيلَ جِي.

۱۵

سُڙِي سَاڙِيَهَ ڳالَهڙِي، لَهِي وِئَا لَوَه،
 اَنڊَرَجَا اَنڊُوَه، لَڙَا ڏُڪَ سُڪَ ٿِيَا.

۱۶

سُڙِي سَاڙِيَهَ ڳالَهڙِي، وَهَسِي ويڙهيچِي،
 سَپِي سڏَ پِيَمِ سُوَمَرَا، هَتِي هَتِي جِي،

۱. مارئيءَ، ۲. اکين مان لڙڪ يا ڳوڙها وَهائي، ۳. تر (جي رهاڪن يعني مارن) ڏانهن، ۴. سنيها، پيغام، ۵. چواڻي موڪلڻا، ۶. اوهان، ۷. جيڪو، ۸. ڳوڻيو، ويڙهيو، وَر يا پيچ ڏنو، ڳت ڏني، ۹. اي جِيڏِيُون، اي سرتيون، ۱۰. مينڊي ڪي، مٽي جي وارن کي يا چڪن کي، ۱۱. وَر سوئي = اهو ساڳيو وڪڙ يا پيچ (يعني مون وري نئين سر وارن ويڙهيا يا سنوارڻا آهن)، ۱۲. مون لاڻو (اهو ور يا پيچ)، ۱۳. وهنجي، ۱۴. برجِي، راضي ٿي، ۱۵. عمر، ۱۶. مارن يعني تر جي مالوند ماڻهن جون عورتون، ۱۷. ڪَهڙِيءَ رِيَت = ڪَهڙِيءَ طرح، ۱۸. جي لاءِ، چو، ۱۹. ڪاوڙيون، ناراض ٿينديون، ۲۰. مٽي جي وارن، ۲۱. مٽي، ۲۲. چوسين، ۲۳. خون، ۲۴. هڪ قسم جا جيت، جيڪي وارن يا ميرن ڪپڙن ۾ بيدا ٿين، سنهيون جون، ۲۵. سمهن، سمهن واري حالت، آرام، ۲۶. زهر (وهه) ٿي = حرام ٿي، ۲۷. ياد ڪري، سنڀالي، ۲۸. جاريون، هڪڙي قسم جا وڻ جن جو ڦر جنهن کي پيرون چئبو آهي منو ٿيندو آهي، ۲۹. يعني عمر ڪوٽ جي قيدخاني ۾، ۳۰. جيڪڏهن، ۳۱. هجن ها، ۳۲. خبر، ڪل، ۳۳. ست، ستيا، عصمت، ۳۴. ٻڌي، ۳۵. ساڻهه جي، وطن جي، ۳۶. خبر، حال احوال، ۳۷. ختم ٿي، ۳۸. (لوهه جا ٺهيل) زنجير، نير، ۳۹. دل، من، ۴۰. غر، ڳڻتيون، فڪر، ۴۱. تڪليفون، ۴۲. فرحتون، ۴۳. خوش ٿي، سرهي ٿي، ۴۴. ويڙم يعني جهنگ جي رهاڪو عورت (مارئي)، ۴۵. مونکي پيئي، ۴۶. اي سومرا، اي عمر، ۴۷. يعني عمر ڪوٽ، ۴۸. يعني تر يا ملير.

پِينَرُ ۱ پِيچِي، سُوَايَا سَارِيَن ۴ مُون.

۱۷

جَهَجَهَا ۷ ذِيح جُهَارَ، مُنَهِنَجَا ۹ مَلِيرَ جَائِيَن،
آسَرِ ۱۲ پَرِي آهِيَان، پَرچَن ۱۴ مَان نَه پَنوَهَارَ،
وِيژِهِيُون ۱۶ ۽ وَلَهَارَ، ڪَ سُوَايَا سَارِيَن مُون.

۱۸

سَرَتِيَن ۱۸ سَخْتُ چَوَايو، سِيلُ جَنِي جو سَچُ،
سَتِي ۲۲ تَنَهِنَجِي سَتَ مَ، ڳَالِهَ ۲۳ گَهَرَجِي ڳَچُ،
سَارِئو سَانِيِيژَن ۲۶ ڪِي، پَر مَ ويَنِي پَچُ،
سَانُ اَمَانَتَ آچُ، تَه تِيَن سَمَانِي سَاڻِيَهَ مَ.

۱۹

سَاهِيِيژِيُون سَارِيَن تو، سِيلُ جَنِي جو سَچُ،
مَاروِءَ رَءَ ۲۲ مَ مَچُ، شِيَهو پَانِيَج سون ڪِي.

۲۰

سي سَاهِيِيژِيُون سَارِيَن تو، سَچُ جَنِي جو سِيلُ،

۱. پيئون يا اديون (هڪ پيءُ ۽ ماءُ جون ڌيرون)، ساهييون، سرتيون، هڪ جيڏيون، ۲. جوڙيوال، گڏ رهندڙ، سائي، ڌوڙي، همراھ،
۳. سُڪاريا، آسودا، سئي ماحول وارا، ۴. ياد ڪن، سنڀالين، ۵. مون کي، ۶. گهڻا، ۷. تون ڏج يا پهچائج، ۸. سلام، ۹. ملير (مارئيءَ
جي ڳوٺ جو نالو) جي، ۱۰. جايَن ڪي، (رهاڪو) عورتن کي، ۱۱. آسر سان، آس سان، اميد سان، ۱۲. پربل (آسر پري = آس واري،
آساني، اميد واري)، ۱۳. راضي ٿيڻ، ۱۴. مان نه = شال، خدا ايئن ڪري، ۱۵. پڪريون يا ريون چاريندڙ، پڪرار، مالوند، مارو
(مارئيءَ جا مائٽ)، ۱۶. جهنگ، وڻڪار ۽ ساوڪ وارا ميدان، ولهار، چراگاه، ۱۷. ڇا، ۱۸. سختيءَ سان، تڪيد سان، ۱۹. (نياپو،
سنيهو) چواڻي موڪلبو، ۲۰. سني ڇال يا عادت، سٺو ڪڻ يا خصلت، ۲۱. سچائي، ايمانداري، وفاداري، سَتَ، سِپَت، ۲۲. اي ستي، اي
ستياوان، ۲۳. حاج، معاملو، ۲۴. ڪي، ۲۵. گهڻي، ۲۶. سَنَين، جوڙيوالن، ۲۷. اندر، ڳجهه، ۲۸. جَلُ، ڪام، سَڙَ، ڳرَ، نجهر، ۲۹.
حفاظت ۾ رکڻ يا سانڍڻ لاءِ مليل شيءِ (سَتَ)، ۳۰. ماناڻي، عزت واري، سَئي، مان واري، ۳۱. وطن (ملير) ۾، ۳۲. مالوند (مارئيءَ جي
مڱيندي)، ۳۳. کان سواءِ، ۳۴. بدن تي ماس جاڙهڻ، ٿلهي مٿاري ٿڃ، ۳۵. سيهو، هڪ سادي قسمر جو ڌاتو، ڪڇ، ۳۶. سمجھج،
جاڻج، ۳۷. سون (هڪ اوچي قسمر جي ڌاتوءَ) جي زيورن.

نَ ڪو ڦَالُ نَ ڦِيلُ، اُنِين جِي اَدَبَ مِر.

۲۱

نَ ڪي ڏُونَرَا ڏِيَهَ مِر، نَ سَرَتِيُون نَ سِيرُ،
ڪوئيُن ڪُنِي آهِيَان، پُئُو زورَاوَرُ زَنجِيرُ،
مَارُو سَارُو مِيرُ، وَيَنِي ڳوڙها ڳاڙِيَان.

وائي

مَنجِهَ رَهِي مَلِيرُ، مُون تَان ڪُوهُ ڪِئُو،
مُون تَان ڪِين ڪِئُو،
مُون هَتَان مُنَهِنجَا ڏَئي، سَهَسِين تَنَّا صَغِيرُ،
پَڪِي مَنجِهَ پَنوَهَارَ جِي، ڪوڙِيَن ڪِئَم ڪَبِيرُ،
تُون ڏِيَن مُون ڏَئي، دَلاَسُو دَلِگِيرُ،
پُڙُو لاهِ مَر بَا جِهَ جو، مُون تَان مُنَهِنجَا پِيرُ،
تَرَم وَلِيُون تَڏِيُون، ڪوڙِيَن ڪِرڙ ڪَرِيرُ.

۱. گفتگو. ۲. ٽيڪا ٽپي. تنفيد. ۳. ساڳي معنيٰ نمبر ۱ واري. ۴. لکن پڙهڻ جي فن. اخلاق. ۵. ڪڇو ڦر. ۶. سائيه. وطن. ۷. سامهون. هڪ جيڏيون. ۸. سيل. ۹. ست. سڃاڻي. وفاداري. ۱۰. ڪوئين. (قيدخاني جي) صفن. ۱۱. ماري (تياھ يا برباد ڪئي). ۱۲. مضبوط. ۱۳. تير (قيد. بند). ۱۴. مالوند (مارئيءَ جو مڱيندو). ۱۵. ياد ڪريو. سنڀالڻو. ۱۶. سردار. ۱۷. وهايان. هاريان. ۱۸. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو. ۱۹. تڙ. ۲۰. چا. ۲۱. ڪجهه نه. ۲۲. منهنجي. ۲۳. هٿ کان. طرف کان. ۲۴. اي ڏي، اي مالڪ، اي خدا. ۲۵. سوين. تمام گهڻا. ۲۶. ننڍا (گناهه، ڏوهه). ۲۷. ڪڪن ڪانن جي ٺهيل جهوپي يا گهر. ۲۸. پڪرار. پڪريون چاريندڙ. (مارئيءَ جي مڱيندي). ۲۹. ڪروڙن جي انداز ۾. ۳۰. مون ڪٿا. ۳۱. وڏا (گناهه، باب). ۳۲. منهنجا. ۳۳. ڏڍ. آلت. پروسو. ۳۴. دلگير ڪي. اداس يا ملول ڪي. ۳۵. جٿ. ساڳو. ۳۶. هٿ جي مُنڊيءَ جي ٽڪ يا ننڱ. ۳۷. هٿ. ۳۸. هٿ. پري ڪر. ۳۹. مهر. رحم. ڪرم. ۴۰. منهنجي. ۴۱. مٿان. ۴۲. مرشد. ۴۳. ريگستان (مارئيءَ جي ملڪ ملير). ۴۴. زمين تي پڪڙندڙ ٻوٽا (جيڪي کڙا يا آيا ٿي بيٺي نه سگهن). ۴۵. اکين ۽ دل کي وڻندڙ. ۴۶. هڪ قسم جا بنان بن جي وڻ (جن جي گلن کي ڀسي ۽ ڪڇي ڦر کي ڏوٽا چئبو آهي). ۴۷. ڪڇو جو ڏوڙي لفظ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر مَارَنِي

داستان چھون

۱

جَهَڙِي آيسَ جِيئَن، تَهَڙِي وَجَان تَن ڏِي،
 لالائيءَ جَا لَطِيف چَئي، مُنڊِيَن اُنَا مِينَهَن،
 تيسَ ڪاڻِياري ڪانڌَ جِي، هَتِي آچِي هِيئَن،
 مَڙِيءَ لڳُم مِيَهَڙُون، سَپَ جَمَانَدَر سِيئَن،
 ڪَنڌُ ڪَنڌيسَ ڪِيئَن، مَنَهَن مَارُوڙَن جِي.

۲

جَهَڙِي آيسَ جِيئَن، جِي تَهَڙِي مِلان تَن ڪِي،
 ڦِران ڦَر چَارِيان، هِنِيُون چَئِيمَ هِيئَن،
 ويندِيسَ وَطَن سَامُهِيَن، ڪاڻ لَهَنديَمَ ڪِيئَن،
 مُنڊائِتي مِينَهَن، سُونَهان سَرَتَن وَچَ ڀِر.

۱. سرخروئيءَ، ڪاميابيءَ، ڪامرانيءَ، ۲. مندن جا، منڊائتا، موسمي، ۳. وٺا، وسڻا، ۴. برساتون، ۵. ميارن، حرفن، قصوروار، ۶. مڙس، پٿار، ۷. يعني عمرڪوٽ ۾، ۸. هن طرح، ۹. مَڙِيءَ جو، محلات جو، ۱۰. طعنو، ٽڪو، داغ، ۱۱. عمر، ڄمار، حياتيءَ، ۱۲. تائين، ۱۳. ڳاٽ، ڳچي، ڪَڙ. ۱۴. منهن ۾، پڪي ۾، جهوپي ۾، ۱۵. مارن. مالونڊن (مارئيءَ جي ماڻهن). ۱۶. بهڄان، گڏجان، ۱۷. گهمان، ۱۸. چوڻائي مال (پڪرين ۽ رڍن) جا ٻچا، ۱۹. دل، من، ۲۰. مونڪي چئي، ۲۱. ساڻيهه، ديس، ۲۲. ڏانهن، ۲۳. ميار، ۲۴. منهنجي لهندي يا ختر ٿيندي، ۲۵. مينهن ۾، مينهن جي مهل، ۲۶. مرڪان، ڪلان خوش ٿيان، ۲۷. سرتين جي، هڪ جيڏين جي.

۳

هڪُ جِي نَه جَايَاسِ، پِئو جَاپَندي جِي مَران،
گَهنگَهَرُ گَهئو تِيَّاسِ، جَاپِي مَاروئَنَ كِي.

۴

مَارِئِي نَه جَايِي، تَه مَارو پِئَا نَه مَامِري،
جِنهِن سَامَائِي، تِيَّايَا تَرَن دَٿِي.^{۱۳}

⑤

مَارِئِي نَه جَايِي، تَه مَارو نَه پِئَا مَامِري،
دِيسُ چَٽِي پَرديَسَ مِ، كِنهِن اِيَرادي آيِي،
جَا جَارِينِ مِ جَايِي، تِنهِن جو پَرورَ پَن رَهَائِينِ.^{۱۶}

۶

مَ سَپَنِي مَارِئِي، مُئِي مَ جَايِي،^{۲۴}
جِنهِن اَچِي عُمَرَ كوتَ مِ، لَوِي لَجَايِي،^{۲۵}
جَا سَانگِينِ سَڌَائِي، سَا كِيئنَ مَرَڪِي مَارِئِينِ.^{۲۶}

۱. جيڪر. هوند. ۲. چمان ها، بيدائيان ها، جنر وٽان ها، ۳. چمندي. پيدا ٿيندي، چمن يا پيدا ٿيڻ جي مهل، ۴. مران ها، فوت ٿيڻ ها، ۵. پريشانيءَ (جو ڪارڻ)، ۶. آئون ٿيس، ۷. مارن، مالوندن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۸. چمي ها، ۹. پون ها، ۱۰. مامري مِ، معاملي مِ، مونجهاري يا پريشانيءَ مِ، ۱۱. بلوغت يعني جوانيءَ کي پهچي، ۱۲. لوڏايا، ڪڍايا، ۱۳. ٿرَن جا، برن جا، ريگستاني علائقن جا، ۱۴. مالڪ (ٿرَن ڌڻي = مارو لوڪ، مارئيءَ جا ماڻه)، ۱۵. وطن، ساڻيهه، ڏيهه، ۱۶. پرڏيهه، ڌارين جي ملڪ، غير جي وطن، ۱۷. ايرادي سان، قسمت سان، خدا جي رضا سان، ۱۸. هڪ قسم جي جهنگلي وڻ (جن جي ڦر کي پيرون چئبو آهي جيڪو ٻچن بعد مٽو ٿيندو آهي)، ۱۹. اي پرور، اي پروردگار، اي پالڻهار (خدا)، ۲۰. پردو، لُج، پَرَم، ست، ۲۱. بچائين. محفوظ رکين، ۲۲. نه، ۲۳. سڃي ها، پيدا ٿي ها، ۲۴. بدبخت، نياڳي، چنڊي، ۲۵. ڪٿي، رڍن جي وارن يعني اُن مان ٺهيل چادر يا اوڍڻي، ۲۶. داغدار ڪٿي، بي ماني ڪٿي، ۲۷. سانگ وارن، خانہ بدوش ماڻهن، مارن، ۲۸. گهراڻي، ڪوٺائي، ۲۹. وڏائي ڪري، ناز ڪري، کلي، خوش ٿي، ۳۰. ماڙين مِ، محلانن مِ.

۷

هِيءُ مُنْهَن ڏيئي ٻَن، تُون وَهَ ڪائي نَه مَرِين،
تو سِين مَلِير جَايُون، تَان جِي سَگُ نَه ڪَن،
تُون ڪيئن مَنجَهان تَن، پاڻُ ڪوَنائِين مَارُئي.

۸

عُمَر ٻَن جِيءِ، ڪوئ مُنْهِنجو سُوَمَر،
جَا پَر پَنوهارَن جِي، مُون سِين تِيئن نَه ڪئوءِ،
وَنِي مُنْهَن ڪِهَو، وِجَان وَطَن سَامُهِين.

⑨

هِن سُوَٽِيءَ ڪان سُوَمَر، نَاحقُ ٿِي جِيَان،
موَتائي مَلِير ڏي، ڪِهَڙو نَڪُ نِيَان،
جَاڙ ٿِي جِيَان، مُنْهَن نَه ڏِئَم مَارُوئين.

⑩

جِيڪَر ڪِين جِيَان، اِن جَاڙ مُقَابِل جِيڏيُون،
ڪِهَڙو مُنْهَن مَلِير ڏي، ڪُٽِي نَڪُ نِيَان،

۱. (سَهڻو) چهرو، (سَهڻي) شڪل، ۲. وجهي، ۳. کڏ ۾، ڪوه ۾، ۴. زهر، ۵. نه مَرِين = (چو) نه مئي، ۶. ملير (مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو) ۾، ۷. ڇاول، ڄميل، پيدائيل (ملير جايون = ملير جون عورتون، مارئيءَ جون ماڻيائون)، ۸. تان جِي = جيڪڏهن، ۹. ماڻي، عزازت، تعلق، لاڳاپو، (سَگُ نه ڪن = سَگُ جو اقرار نه ڪن)، ۱۰. اي عمر، ۱۱. جيئن، حياتي، ۱۲. کڏ ۾ پئي، نه گهرجي، ۱۳. ريت، رسم، ۱۴. پڪرارن، پڪريون ڌاريندڙن يا چاريندڙن، مارن، ۱۵. تو نه ڪئو، ۱۶. ڪهڙو، ۱۷. ڏيهه، ساڻيهه، ۱۸. ڏانهن، ۱۹. بدناميءَ، خواريءَ، سَنديءَ، ۲۰. اي سومرا، ۲۱. اجايو، ۲۲. جيئري يا زندهه رهان، ۲۳. ورائي، ۲۴. بدن ۾ ساهه کڻڻ جو هڪ عضوو پر هتي معنيٰ ٿيندي لڄ، شرم، حياءَ، ۲۵. وٺي يا کڻي وڃان، ۲۶. اجايو، بي فائدو، ۲۷. مون ڏٺو، ۲۸. مارن جو، ۲۹. هوند، ۳۰. نه، ۳۱. جيئري هجان ها، ۳۲. جڙجي، جُٺ جي، خواريءَ جي، ۳۳. آمهون سامهون، موجودگيءَ ۾، ۳۴. اي جيڏيون، اي سرتيون.

ڪِنهن کي ڏوهه ڏيان، جُه اصلِ مُنهنجي انگ ۾.

۱۱

اللہ اِيئن مَ هوءَ، جيئن آئون مَران بَنَد ۾،
جُسُو زنجيرن ۾، راتو ڏينهنان روءَ،
پهرين وِجان لوءَ، پوءِ مَرِ چنم ڏينهن ٿا.^{۱۵}

۱۲

سَگرَ سيئي ڏينهن، جي مُون گهاريًا بَنَد ۾،
واجهاڻيسِ وصالَ کي، تيسَ توائي تيئن،
نيرَ مُنهنجو نينهن، اُجاري اچو ڪئو.

۱۳

بَنديخانوَ بچڙو، ڪوٽَ ڪشالو لاهه،
اللہ اِنَ عُمَرَ کي، مِهَرَ مَن ۾ پاءَ،
لوهه هِنَ کي لاهه، تَه وِجي وطنَ سامهين.

۱۴

ٿرَ جي ٿوڪَ ٿين، سي جي پَسين سُمورا،^{۲۹}

۱. الزام، ميار، ۲. اصل کان يا شروع کان (اها خوارى)، ۳. نصيب، قسمت، ۴. اي الله، ۵. نه، ۶. ٿئي، ۷. فوت ٿيان، ساهه يا دم ڏيان، ۸. قيد، ۹. بت، بدن، سرير، ۱۰. نيرن، ۱۱. روئي، ۱۲. لوهه ڏانهن، وطن ڏانهن، ۱۳. پلي، ۱۴. منهنجا بچن يا پورا ٿين، ۱۵. (حياتيءَ جا) ڏينهن، ۱۶. جڳا، سنا، ۱۷. گذارڻا، ۱۸. (جيئن ته) مون واجهايو ٿي يا مون اُڪندڻو ٿي، ۱۹. (مارن جي) ميلاپ، گڏجاڻيءَ، ملاقات، ۲۰. آئون ٿي، ۲۱. چڱي پلي، تندرست، ۲۲. محبت، ۲۳. صاف ڪري، ملي، مهڻي، ۲۴. نرمل، پاڪ، ۲۵. قيد خانو، ۲۶. خراب (اهي)، ۲۷. ڪوٽ جو، قلعي جو، بند جو، قيد جو، ۲۸. تڪليف، مشڪل، آزار، ۲۹. ختم ڪر، ۳۰. اي الله، ۳۱. سنڌ جي سومرا خاندان جي هڪ حاڪم جو نالو جيڪو مارئيءَ کي زوريءَ کڻي ويو، ۳۲. رحر، ۳۳. ڪهل، ۳۴. دل، ۳۵. وجهه، ۳۶. لوهه جا ٺهيل (زنجير، نير، ۳۶. ڏانهن، ۳۷. ٿر ۾، ريگستان ۾، مارئيءَ جي وطن ۾، ۳۸. شيون، ڳالهيون، ۳۹. ڏسين، ۴۰. اي سومرا، اي عمر.

هڪُ مَوْتُ پُئو ڦوڙائُو، تِئو سَـاَـيَـهَ کي سِڪَن،
تُون ڪِـيَـئَن مَـڻَـان تَن، عُمَرُ اَـلَـوِلا ڪَـرِـين.

۱۵

بَـنَـدِـي پُـئـا ڦَـرَـار، اَسِـيَن لَـوچُون لَـوَهَ مِ،
مَـڻَـي تَن تَـرَـار، سَـڌا سَـانِـيَـيَـڙَن جِي.

۱۶

حَقَّـاُ تَـو هُـتِ تِـئـو، اَـئُون هِـتِ بَـنَـدِـيَـاَـيَـي،
مُـون ڏاڏاڻي ڏي هَـهَ ڏي، ڦَـرَـهَ ۽ لاڻي،
ڪَـنَـدِـس رِـهَـاَـيَـي، مَـارُوءَ پَـاسِ مَـلِـيَـرِ مِ.

۱۷

حَقَّـاُ تَـو هُـتِ تِـئـو، هِـيَ هِـتِ بَـنَـدِـيَـاَـيَـي،
سَـارِ سَـاڏوڀُن کي، ڪَـوِـنِـيَن ڪُـوِـمَـاَـيَـي،
لَـگِـيَن لَـوَهَ لَـطِـيـفُ چَـئِـي، وِـبَـنِـيَـسِ وِـسَـاَـيَـي،
مُـنڌَ مَـارُوءَ جِي نَـهَ لَـهِي، ڪَـپِـتِ ڪَـجَـاَـيَـي،
سَـمَـنَ سَـچَـاَـيَـي، اُـنِـي اَـهَـمُ اُن سِـيَن.

۱. جدائي، وڇوڙو، ۲. وطن، ڏيهه، ديس، ۳. اُڪنڊن، واجهائين، ۴. تان، ۵. اي عمر، ۶. زبردستيون، ڏاڍ، زوراوريون، ۷. قيدي، باندِي، ۸. قرار مِ، آرام مِ، ۹. اسين لوجون = ائون لوجان، ائون بي آرام يا ماندي آهيان، ۱۰. زنجيرن (لوهه مان ٺهيل)، ۱۱. تي، ۱۲. جسم، بدن، سرير، ۱۳. (سڪ جي) تلوار، شمشير، ۱۴. هميشه، ۱۵. عزيزن، مائٽن، گڏ رهندڙن، جوڙيوالن، ۱۶. مڙس، ڪانڌ، پٿار، ۱۷. يعني ٿر مِ يا ملير مِ، ۱۸. يعني عمر ڪوٽ مِ، ۱۹. قيدياڻي، ۲۰. منهنجي، ۲۱. اباڻي، ابن ڏاڏن جي، مائٽن جي، ۲۲. وطن، ملڪ، ۲۳. هڪ قسم جا پونا (جن جا ڪانا قد مِ، ۲-۴ فوٽ ڊگها ٿيندا آهن ۽ انهن جي سنگن مِ ساڻون ۽ جي ڌاتن جهڙو ان ٿيندو آهي)، ۲۴. ٻوٽي جو هڪ قسم (هن جا ٻه نمونا آهن، هڪ ڪاري لائي جنهن کي اٺ ڪاٺيندا آهن ۽ ان کي ساڙي ڪپڙن ڌڻن جي ڪار ٺاهي ويندي آهي ۽ ٻي مٺي لائي جنهن کي رڌي ماڻهو پاڇيءَ طور ڪاٺيندا آهن)، ۲۵. رهڻ، ڪچهري، ۲۶. ماروءَ (مارئيءَ جي محبوب ڏانهن اشارو) جي، ۲۷. پاسي مِ، پَر مِ، ۲۸. سنڀالي، ياد ڪري، ۲۹. جارين (هڪ قسم جا وڻ جن جي ڦر کي پيرون چئبو آهي جي ڌاتفي مِ مٺا ٿين)، ۳۰. ڪوئين مِ، قيد خاني جي صفن مِ، ۳۱. آڏاس، ملول، ۳۲. لڳن مِ، عضون مِ، ۳۳. ائون وٺي آهيان، ۳۴. ٽڪل، ماندي، آجهائل، بي حال، ۳۵. منڌ کي، عورت کي، مارئيءَ کي، ۳۶. جهوري، فڪر، ڪجائي، ۳۷. واعدو، انجام، ۳۸. سچ چي، تحقيق، ۳۹. اُني جي (مينهن يا برسات) وسندي جي، ۴۰. مون کي آهي.

۱۸

اٿون بَندياڻِي بَندي مِر، ڪَڪِي بَندي پَئَا،
 مُون ڪي ڏيهان نڪريي، پَٽِي تُوڪَ تَئَا،
 هڪ مارو تَر تَئَا، پَئو عُمَر مَنديو مامِرو.

۱۹

اٿون بَندياڻِي بَندي مِر، مُونهين پَئو بَندي،
 ماڙِيءَ لَڳم مِيهَئُون، مُونهين ڪَڙو ڪَندي،
 مَران جي هِن هِندي، تَه نِجَاهُ مَڙهَ مَليرَ ڏي.

۲۰

واجَهائي وِطَن ڪي، ساري ڏيان ساھ،
 بَت مُنهنجو بَندي مِر، قَيد مَر ڪَريجَاهُ،
 پَر ڏيهيائيءَ ڪي پرينءَ ري، ڌار مَر ڌَريجَاهُ،
 ٿڌي و سائيجَاهُ تَرن جي، مِٽِي مُٽِيءَ مَتان،
 پُوبون ٿييم پَساهُ،* تَه پڻ نِجَاهُ مَڙهَ مَليرَ مِر.

۱. (رڳو) اٿون، ۲. قيدياڻي، ۳. قيد، ۴. يا، ۵. ڪجهه، ۶. بند ۾ پيل، ۷. ڏيهه کان، وطن کان، ۸. نڪتي، ۹. ٻه ٽي = ڪجهه، ۱۰. ڳالهيون، شيون، ۱۱. مالوند ماڻهو، مارئيءَ جا مائٽ، ۱۲. ٿر ڏي يا ريگستان ڏي (ڏورانهين علائقي ڏي)، ۱۳. سنڌ جي سومرا خاندان جي هڪ حاڪم جو نالو جيڪو مارئيءَ کي سندس ڳوٺ ملير مان زوريءَ کڻي وٺو، ۱۴. ڪڙو ڪٽو، جوڙو، تيار ڪٽو، ۱۵. معاملو، ڦڏو، تڪرار، مصيبت، اٽڪل، رٿ، ۱۶. صرف مون کي، ۱۷. ماڙيءَ جو محلات جو، ۱۸. مون کي لڳو، ۱۹. طعنو، ٽڪو، داغ، الزام، ۲۰. ڳٽ، زنجير، ۲۱. ڪنڌ ۾، ڳچيءَ ۾، ۲۲. فوت ٿيان، ساھ يا ڌم ڏيان، ۲۳. جيڪڏهن، ۲۴. هن هنڌ = هن جاءِ تي، عمرڪوٽ جي قيد ۾، ۲۵. ڪٿي ويڃ، ۲۶. لاش، ميت، ۲۷. واجهائيندي، سڪندي، ۲۸. ساريندي، ياد ڪندي، ۲۹. لاش، ۳۰. قابو (دفن)، ۳۱. نه، ۳۲. تون ڪڇ، ۳۳. پرديسپاڻيءَ، مسافر، غريب الوطن، ۳۴. محبوب، سڄن، ۳۵. کان سواءِ، ۳۶. جدا، ۳۷. (زمين ۾) ڌرج يا رکڇ، دفن ڪڇ، ۳۸. ٺريل، (برسات جي پاڻيءَ ۾) رڍل، پئل، ۳۹. وسائج، وجهج، ورائج، ۴۰. خاک (واري)، ۴۱. مُٽيءَ يعني مٽل (عورت) جي، بدقسمت، (عورت) جي، ۴۲. آخري، پڇاڙيءَ وارو، ۴۳. منهنجو ٿئي، ۴۴. ساھ، ڌم *مري وڃان.

۲۱

واجهائي وطنَ کي، ساري ساهه ڏيان،
 سڙي ساڻيهه سامهين، منهنجي نيچ ميان،
 مقامِ يائي ماروئين، وڃي ٿر ٿيان،
 مياڻي جيان، جي نئا مڙهه ملير ڏي.

۲۲

واجهائي وطنَ کي، آئون جي هت مياس،
 ته گور منهنجي سومرا، ڪڇ پنوهارن پاس،
 ڏج ڏاڏائي ڏيهه جو، منجهان وٺڻ واس،
 ته ڪر مياڻي جياس، جي وٺو مڙهه ملير ڏي.

۲۳

گچيءَ ڳانا لوهه جا، زير يون ۽ زنجير،
 پيڪڙا پيرن ۾، ڪوٺين اندر ڪير،
 چاري چوگانن ۾، واهيت ڪن وڙير،
 چن نه چڄي آهيان، اهڙي ست سرير،

۱. واجهائيندي، سڪندي، ياد ڪندي، ۲. ساڻيهه، ڏيهه، ڏيس، ۳. ساريندي، ياد ڪندي، ۴. ڊم (سام ڏيان = مري وڃان)، ۵. جنازو، لاش، مڙهه، ميت، ۶. ڏانهن، ۷. ڪڍي وڃڻ، ۸. اي ميان، اي سردار، اي عمر سومرا، ۹. مقام يعني قبرستان پياڻي، هڪ ئي قبرستان ۾ پوريل، ۱۰. مارن سان (مارئيءَ جي مائٽن سان)، ۱۱. ٿر ۾، ريگستان ۾، مارئيءَ جي ملڪ (ملير) ۾، ۱۲. مرن بعد، ۱۳. جيئري يا زنده تيان، ۱۴. جيڪڏهن، ۱۵. اوهان نٿو يا ڪي وٺا، ۱۶. قبر، ۱۷. اي سومرا، ۱۸. پنوهارن جي، پڪريون ڌاريندڙن يا چاريندڙن جي، پڪرارن جي، ۱۹. پاسي ۾، پير ۾، ۲۰. اباڻي، مائٽن يا عزيزن جي، ۲۱. وٺڻ، زمين تي پڪڙندڙ ٻوٽن، ۲۲. (ولين کي ساڙڻ سان نڪرندڙ) دونهون (ڌوپ يا ٻي خوشبودار شين جي بجاءِ)، ۲۳. شايد، چڻ، ۲۴. گچيءَ ۾، ڪنڌ ۾، ڪنڌ ۾، ۲۵. طوق، ڪٽ، ڪڙا، ڪنڊيون، ۲۶. پيرڪڙيون، پيڪڙا، پڙيون، (قيدين کي پيرن ۾ وجهڻ جا) زنجير، ۲۷. قيدخاني جي صفن، ۲۸. ڪلا، ۲۹. پهريدار، چوڪيدار، جاسوس، ۳۰. چوڪنڊي ڊالان، آڱرن، ۳۱. جاسوسي، رڪوالي، پهريداري، ۳۲. (بادشاهن جا) صلاحڪار، مشير، منتري، ۳۳. خوشيءَ سان، ۳۴. چڄي ۾، ڇت سان ڍڪيل ڪمري ۾، (محلات جي) ڪوٺين ۾، ۳۵. مٿي ذڪر ڪيل، ۳۶. نموني يا طرح سان، سٺا سان، ۳۷. سرير جي، بدن جي.

مَارُو جَامَ مَلِيرَ، پُچِجِ كِي پَنُوَهَارِ كِي.

۲۴

مَنَان مَارُوئَرَن، چَن نَ وَيَسِيسِ وَسِيرِي،
قَيِدِ كَيَرِيئي كَوَتَ مِر، ڏاڏا سِين ڏاڏِن،
پَلُئُو پَنُوَهَارَن، سَوَسُ مَنُهَنجُو سَوَمَرَا.

۲۵

كُچِن آهِيَان كَوَتَ مِر، چَن نَ چَچِي هِيَن،
لوئيءَ سِين لَطِيفِ چئي، پِيئَرُو ٻڌان بيٺَ*،
هُتَ سَپَچِي اُنَ سَسَنَ جِي، هِتَ رِچَائي رِيَن،
مَائيَان شَالِ مَلِيرَ جِي، مُندائِي مِيَن،
سَرَهِيُون سِي سَرَتِيُون، وَطَنَ جَنِي وَيَن،
ڏِيهِيَا مُون سِين ڏِيَن، ڪَا مَدَتَ ڪِجَاهُ مَازِيَن.

۲۶

چَن نَ چَچِي آهِيَان، ڪُچِن مِر ڪوئَن،
ايندي پِيئَرَمُ اُٻَتَا، پِيڪَرَا پِيرَن،

۱. اي مارو (مارئيءَ جي مڱينديءَ محبوب ڏانهن اشارو). ۲. سردار. ۳. ملير (مارئيءَ جي ملڪ) جا. ۴. پڪريون چاريندڙ يا ڌاريندڙ عورت يعني مارئيءَ. ۵. من تان، دل تان. ۶. ماروئَرَن جي (مارئي جي ماڻهن جي). ۷. ڄائي وائي، ارادتا. ۸. دل تان لهي. ۹. تو مونکي ڪڍو. ۱۰. عمر ڪوٽ (جي قيدخاني). ۱۱. اي ڏاڏا، اي جابر، اي زوراور. ۱۲. ظلمن. ۱۳. لاٿو، ختم ڪيو. ۱۴. آسرو يا اميد (واپس وڃڻ جو). ۱۵. اي سومرا. ۱۶. بنان مرضيءَ، لاچار، مجبور. ۱۷. ڇاڇي يعني ڀت سان ڍڪيل جاء (عمر ڪوٽ جي محلات يا قيدخاني جي ڪوٺين يا صُغَن). ۱۸. ڪٽيءَ، رڍن جي وارن يعني اُن مان ٺهيل چادر يا اوڙتي. ۱۹. ڇڪڻو، ڪسڻو. ۲۰. ڪمر، ڇيلهه * بدن چڱيءَ طرح ڍڪيان. ۲۱. يعني ٿر (ملير) مِر. ۲۲. پيدائشي. ۲۳. رڍن جي کير ڌاريندڙ ڦرن. ۲۴. يعني عمر ڪوٽ مِر. ۲۵. رڄن (هڪ قسم جي ڪاري رنگ جي وڏن وارن سان جهنگلي جانورن) جي. ۲۶. راند، رونشو. ۲۷. حاصل ڪريان، واپرايان، (ڪاڻن مِر) استعمال ڪريان. ۲۸. مان تہ، خدا ايئن ڪري، ۲۹. موسمي، مند جا. ۳۰. مٺا ميوا. ۳۱. خوش. ۳۲. ساهيڙيون، هڪ جيڏيون، ۳۳. وطن مِر، ساٿيه مِر، ملير مِر. ۳۴. جن جي. ۳۵. هڪ، گهر. ۳۶. اي ڏيهه جا رهاڪو، اي هر وطنو. ۳۷. ملاقات، سار سنڀال. ۳۸. مدد، واهر. ۳۹. اوهين ڪجو. ۴۰. ماڙين مِر، محلاتن مِر. ۴۱. ڇڄي مِر. ۴۲. اچڻ شرط. ۴۳. مونکي پٺا، ۴۴. التا، اڙنگا، ڏکڻا. ۴۵. پير ڪڙيون، پيڙيون. ۴۶. پيرن مِر.

هَتَرِيُون هَتَن، جَنگَهُون بَانَهُون ڪَاٺَ مِر.^۴

۲۷

هَتَن هِت ڪَڙُول، هِينئَڙِي پِئَمِ اُن سِين،
سَانگِي سَارِئَمِ سُوَمَرَا، ڍَاتِي پَاسِي ڍُول،^{۱۴}
بَابَائِن سِين ٻُول، ڪِئَمِ نَه ڪُوٽ وَهَن جَا.^{۱۹}

۲۸

بَانَهُن پَنِهي پِيڙِيُون، مَٿِي ڪَانِن ڪَنڌُ،^{۲۴}
مَامُن سَان مَلِيَر جَو، وَيَنِي پُچَان پَنڌُ،^{۲۷}
هُونڌَن سَارِئَمِ بَنڌُ، جِي ڪَر لڌَاوَن ڪڏِهِيَن.^{۳۱}

۲۹

زِيرِين پِيڙِين لَوَهَ مِر، ڳِٽِن ڪِيَس ڳَاهُ،^{۳۲}
سَنڪِي سَنڊِي سُوَمَرِي، هَڏَن چَاڙِهِيَم مَاهُ،^{۳۹}
سَرَتِيُون دُعا ڪِجَاهُ، تَه پَرَمُ پَارُوڙِي رَهِي.^{۴۳}

۳۰

پَرَمُ پَارُوڙِي، جِنهن مَنجِهه اچي اُن،

۱. هت ڪڙيون، هت ڪڙول، پانهن جي ڪراين ۾ تالي سان لوھ جا ڪڙا، ۲. هتن ۾، ۳. تنگون، ۴. قيديءَ کي سزا ڏيڻ لاءِ ان جي هتن ۽ پيرن کي ٻڌڻ لاءِ لوھ جي ڪڙن لڳل ڪاٺ جي بند، ۵. هتن جا، ۶. يعني عمر جا پاتل هت ڪڙول، ۷. هيٺڙي جا يا دل جا، ۸. مونکي ٻڌا (پيچ يا وڪڙ)، ۹. يعني مارن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۱۰. مال چارڻ جي لاءِ هڪ هنڌان لڏي ٻي هنڌ ويندڙ، مارو، ۱۱. مون سارڻا، مون ياد ڪيا يا سنڀاليا، ۱۲. ڍٽ (تر علائقي جي هڪ حصي جو نالو) جا رهاڪو، مارو، ۱۳. پاسي ۾، پير ۾، ۱۴. ڍول جي، محبوب (مارئيءَ جي مڱيندي) جي، ۱۵. اباڻن، ماڻهن، ۱۶. واعداءَ، انجام، ۱۷. مون ڪٿا، ۱۸. ڪوٽ ۾، قلعي ۾، قيدخاني ۾، ۱۹. رهڻ، ترسڻ، ۲۰. پنهني پانهن ۾، ۲۱. هتريون، هت ڪڙيون، ۲۲. تي، ۲۳. (کڇيءَ ۾ پيل) ڳٽن، ڪڙن، ۲۴. کڇي، ۲۵. اشارن، اهڃاڻن، ۲۶. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۲۷. رستو، گس، راه، ۲۸. جيڪر، ۲۹. مون ساريو، مون محسوس ڪيو، ۳۰. قيد، ۳۱. خبر، سڌ، سماءُ، ۳۲. انهن (مارن) لڏي يا ورتي، ۳۳. زيرين جي، پير ڪڙين جي، ۳۴. زنجيرن يا ڪڙن (لوھ جي)، ۳۵. طوقن، کڇيءَ يا ڪنڌ ۾ پيل ڪڙن، ۳۶. بائمال، تباه، ۳۷. فڪر، ڳڻتيءَ، خوف، ۳۸. جي، ۳۹. عمر، ۴۰. اصل، بنهه، ۴۱. مون چاڙهڻو يا مون ورايو (بدن تي)، ۴۲. ماس، گوشت، ۴۳. اي سرتيون، اي ساهيڙيون، ۴۴. اوھين ڪجو، ۴۵. شرم، لڄ، عزت، ۴۶. پاروڙيءَ جو (ان مان ٺهيل) کٽي جو، ۴۷. بچي، قائم يا سلامت ٿي.

تہ پُڻ وبڻي ونديان، توڙي پُونَسِ تَن،
 غافلِ رڪُ غريبِ كي، عُمَرَ مَنجِهہ اُمَن،
 سَرَتِن سَاڻ سَمُن، آہمِ اُئي مِينہَڙين.

۳۱

آہمِ اُئي مِينہَڙين، سَمُن سَرَتِن سَاڻ،
 ڪِنہن پَرِ لاہِيان ڪَاڻ، وڃي ويڙهيڇن ۾،

وائي

مَارُنِ پَاسِي مِينہَن اُنا، لَڏي ويندڙي لوءِ،
 ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲
 اَللہ ڪو هِت آڻين، پَانڌي پَائِرَ جو،
 ڪَانہ بُڌيسُون ڪڏهين، زَنجِيرُن ۾ جوءِ،
 وَطَنُ جَن وَسَارِئو، حَيفُ تَنِي ڪي هوءِ،
 اُتي عبداللطيف چَئي، سَدا سَاوڻ هوءِ.

۱. رکو ڪريان، تَن (ڪپڙي ۾ سوراخ يا ٿنگ) سبان يا پريان، ۲. جيتوڻيڪ، ۳. اُن (ڪٽيءَ، پاروڙيءَ) ۾ پون، ۴. بي سمجهه، وسوڙل، موڳيءَ، ۵. ويڇاريءَ، مسڪين، ۶. اي عمر، ۷. پناهه، ڍڪ، حفاظت، سلامتي، ۸. ساهيڙين، هڪ جيڏين، ۹. واعدو، انجام، ڏاڻي، ۱۰. منهنجي آهي، ۱۱. وسندي، ۱۲. مينهن جي، برساتن جي، ۱۳. ريت، نموني، ۱۴. ميارَ، ۱۵. ويڙهه يعني جهنگ جي رهاڪن، جهانگين، مارن يعني مالوندن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۱۶. مارن جي، ۱۷. پاسي ڏانهن، طرف ڏانهن، ۱۸. نقل مڪاني ڪري، ۱۹. لوءِ ڏانهن، ڪوٽ ڏانهن، ملڪ ڏانهن، ۲۰. اي الله، ۲۱. قاصد، نياپا آڻيندڙ نيندڙ، ۲۲. ٿر علائقي جي ڏکڻ واري حصي، پر هتي مراد سڄو ٿر ٿيندي، ۲۳. اسان ٻڌي، ۲۴. نيرن، قيد، بند، ۲۵. زال، عورت، ۲۶. ساڻيهه، ڏيهه، ڏيس، ۲۷. دل تان لائو، ياد نه ڪئو، ۲۸. ڦٽڪار، ملامت، لعنت، افسوس، ۲۹. هجي، ۳۰. يعني وطن ۾، ۳۱. هميشه، ۳۲. مينهن جي موسم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر مَارُئي

داستان ستون

۱

جَنِي لَاءِ ٲِيَّاسِ، لِنِگَڙِيَّائِي لَوءِ ۱،
 تَنِي تَانِ تَرَجِيَتَرَوِ، ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۱۰ ۶۱۱ ۶۱۲ ۶۱۳ ۶۱۴ ۶۱۵ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸ ۶۱۹ ۶۲۰ ۶۲۱ ۶۲۲ ۶۲۳ ۶۲۴ ۶۲۵ ۶۲۶ ۶۲۷ ۶۲۸ ۶۲۹ ۶۳۰ ۶۳۱ ۶۳۲ ۶۳۳ ۶۳۴ ۶۳۵ ۶۳۶ ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۳۹ ۶۴۰ ۶۴۱ ۶۴۲ ۶۴۳ ۶۴۴ ۶۴۵ ۶۴۶ ۶۴۷ ۶۴۸ ۶۴۹ ۶۵۰ ۶۵۱ ۶۵۲ ۶۵۳ ۶۵۴ ۶۵۵ ۶۵۶ ۶۵۷ ۶۵۸ ۶۵۹ ۶۶۰ ۶۶۱ ۶۶۲ ۶۶۳ ۶۶۴ ۶۶۵ ۶۶۶ ۶۶۷ ۶۶۸ ۶۶۹ ۶۷۰ ۶۷۱ ۶۷۲ ۶۷۳ ۶۷۴ ۶۷۵ ۶۷۶ ۶۷۷ ۶۷۸ ۶۷۹ ۶۸۰ ۶۸۱ ۶۸۲ ۶۸۳ ۶۸۴ ۶۸۵ ۶۸۶ ۶۸۷ ۶۸۸ ۶۸۹ ۶۹۰ ۶۹۱ ۶۹۲ ۶۹۳ ۶۹۴ ۶۹۵ ۶۹۶ ۶۹۷ ۶۹۸ ۶۹۹ ۷۰۰ ۷۰۱ ۷۰۲ ۷۰۳ ۷۰۴ ۷۰۵ ۷۰۶ ۷۰۷ ۷۰۸ ۷۰۹ ۷۱۰ ۷۱۱ ۷۱۲ ۷۱۳ ۷۱۴ ۷۱۵ ۷۱۶ ۷۱۷ ۷۱۸ ۷۱۹ ۷۲۰ ۷۲۱ ۷۲۲ ۷۲۳ ۷۲۴ ۷۲۵ ۷۲۶ ۷۲۷ ۷۲۸ ۷۲۹ ۷۳۰ ۷۳۱ ۷۳۲ ۷۳۳ ۷۳۴ ۷۳۵ ۷۳۶ ۷۳۷ ۷۳۸ ۷۳۹ ۷۴۰ ۷۴۱ ۷۴۲ ۷۴۳ ۷۴۴ ۷۴۵ ۷۴۶ ۷۴۷ ۷۴۸ ۷۴۹ ۷۵۰ ۷۵۱ ۷۵۲ ۷۵۳ ۷۵۴ ۷۵۵ ۷۵۶ ۷۵۷ ۷۵۸ ۷۵۹ ۷۶۰ ۷۶۱ ۷۶۲ ۷۶۳ ۷۶۴ ۷۶۵ ۷۶۶ ۷۶۷ ۷۶۸ ۷۶۹ ۷۷۰ ۷۷۱ ۷۷۲ ۷۷۳ ۷۷۴ ۷۷۵ ۷۷۶ ۷۷۷ ۷۷۸ ۷۷۹ ۷۸۰ ۷۸۱ ۷۸۲ ۷۸۳ ۷۸۴ ۷۸۵ ۷۸۶ ۷۸۷ ۷۸۸ ۷۸۹ ۷۹۰ ۷۹۱ ۷۹۲ ۷۹۳ ۷۹۴ ۷۹۵ ۷۹۶ ۷۹۷ ۷۹۸ ۷۹۹ ۸۰۰ ۸۰۱ ۸۰۲ ۸۰۳ ۸۰۴ ۸۰۵ ۸۰۶ ۸۰۷ ۸۰۸ ۸۰۹ ۸۱۰ ۸۱۱ ۸۱۲ ۸۱۳ ۸۱۴ ۸۱۵ ۸۱۶ ۸۱۷ ۸۱۸ ۸۱۹ ۸۲۰ ۸۲۱ ۸۲۲ ۸۲۳ ۸۲۴ ۸۲۵ ۸۲۶ ۸۲۷ ۸۲۸ ۸۲۹ ۸۳۰ ۸۳۱ ۸۳۲ ۸۳۳ ۸۳۴ ۸۳۵ ۸۳۶ ۸۳۷ ۸۳۸ ۸۳۹ ۸۴۰ ۸۴۱ ۸۴۲ ۸۴۳ ۸۴۴ ۸۴۵ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۸ ۸۴۹ ۸۵۰ ۸۵۱ ۸۵۲ ۸۵۳ ۸۵۴ ۸۵۵ ۸۵۶ ۸۵۷ ۸۵۸ ۸۵۹ ۸۶۰ ۸۶۱ ۸۶۲ ۸۶۳ ۸۶۴ ۸۶۵ ۸۶۶ ۸۶۷ ۸۶۸ ۸۶۹ ۸۷۰ ۸۷۱ ۸۷۲ ۸۷۳ ۸۷۴ ۸۷۵ ۸۷۶ ۸۷۷ ۸۷۸ ۸۷۹ ۸۸۰ ۸۸۱ ۸۸۲ ۸۸۳ ۸۸۴ ۸۸۵ ۸۸۶ ۸۸۷ ۸۸۸ ۸۸۹ ۸۹۰ ۸۹۱ ۸۹۲ ۸۹۳ ۸۹۴ ۸۹۵ ۸۹۶ ۸۹۷ ۸۹۸ ۸۹۹ ۹۰۰ ۹۰۱ ۹۰۲ ۹۰۳ ۹۰۴ ۹۰۵ ۹۰۶ ۹۰۷ ۹۰۸ ۹۰۹ ۹۱۰ ۹۱۱ ۹۱۲ ۹۱۳ ۹۱۴ ۹۱۵ ۹۱۶ ۹۱۷ ۹۱۸ ۹۱۹ ۹۲۰ ۹۲۱ ۹۲۲ ۹۲۳ ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۲۶ ۹۲۷ ۹۲۸ ۹۲۹ ۹۳۰ ۹۳۱ ۹۳۲ ۹۳۳ ۹۳۴ ۹۳۵ ۹۳۶ ۹۳۷ ۹۳۸ ۹۳۹ ۹۴۰ ۹۴۱ ۹۴۲ ۹۴۳ ۹۴۴ ۹۴۵ ۹۴۶ ۹۴۷ ۹۴۸ ۹۴۹ ۹۵۰ ۹۵۱ ۹۵۲ ۹۵۳ ۹۵۴ ۹۵۵ ۹۵۶ ۹۵۷ ۹۵۸ ۹۵۹ ۹۶۰ ۹۶۱ ۹۶۲ ۹۶۳ ۹۶۴ ۹۶۵ ۹۶۶ ۹۶۷ ۹۶۸ ۹۶۹ ۹۷۰ ۹۷۱ ۹۷۲ ۹۷۳ ۹۷۴ ۹۷۵ ۹۷۶ ۹۷۷ ۹۷۸ ۹۷۹ ۹۸۰ ۹۸۱ ۹۸۲ ۹۸۳ ۹۸۴ ۹۸۵ ۹۸۶ ۹۸۷ ۹۸۸ ۹۸۹ ۹۹۰ ۹۹۱ ۹۹۲ ۹۹۳ ۹۹۴ ۹۹۵ ۹۹۶ ۹۹۷ ۹۹۸ ۹۹۹ ۱۰۰۰

۲

مَارُئي مَارِيَسِ كِينَكِي، مُيَسِ مَارُئي لاءِ،
 ڪَر لَهَنڊا ڪڏهين، مُنهنجي اچي ماءُ،
 سانبِيڙا سَنڊاءِ، وينو واجهه وجهي هنيون.

۳

وينو واجهه وجهي هنيون، پَر ۾ پَنوهارنِ،
 اَت اُڪَنڊِي آهيَ اَن، پائِر ۽ پَرِينِ،

۱. ائون ٿي. ۲. ڦاٿل ڪپڙن واري، اباڻي، ۳. ملڪ، جهان، ڳوٺ، ۴. تہ، ۵. هڪ قسم جي تبلي ٻج جي ڍاڻي (جو تمام ننڍڙو ٿئي)،
 ذري، ۶. گهڙي ساعت، بل، ۷. مونکي پڇيو، منهنجي خبر ڇا ورتي يا سار سنڀال لڏي، ۸. ماڙين، محلاتن، ۹. ڏکيو، ايڏايو، ۱۰. دل،
 قلب، ۱۱. (فيڊ خاني جي) صفن، ڪمرن، ۱۲. مونکي ڪنو يا قتل ڪيو آهي يعني مونکي تباھ يا برباد ڪنو آهي، ۱۳. مارن يعني
 مالوندن جي (مارئيءَ جي ماڻن جي)، ۱۴. مونجهه سبب، مونجهاري سبب، فڪر يا ڳڻتيءَ سبب، ۱۵. ائون مٺي، ائون فنا ٿي، ۱۶. مون
 کي ماريو، ۱۷. ائون مٺي، ۱۸. خبر، سڌ، سار سنڀال، ۱۹. وٺندا، ۲۰. اي ماءُ، اي امڙ، اي امان، ۲۱. اي سانبيڙا، اي سانبي، اي رفيق،
 اي جوڙيوال (مارئيءَ جا مڱيندا)، ۲۲. تنهنجا، ۲۳. واجهه وجهي = انتظار ڪري، نهاري، ۲۴. لڪ ڇپ، ڳجهه ڳوھ، ۲۵. پنوهارن لاءِ،
 بڪريون ڌاريندڙن يا چاريندڙن لاءِ، ۲۶. تمام گهڻي، بي حد، ۲۷. سڪايل، ۲۸. پاڻر (ٿر جي علائقي جي ڏکڻ واري حصي) کي، ٿر
 کي، ۲۹. پرينءَ کي، محبوب کي (مارئيءَ جي مڱيندي کي).

پي نه ڪنديس ڪن، وينديس وطن سامهين.^۵

۴

وينديس وطن سامهين، ملير منهنجو ماڳ،^۷
ڏٺ چوندينديس ڏيهه ۾، ساڻ سرتن ساڳ،^{۱۱}
ته مون سنئون ساڳ،^{۱۴} جي ويجهي ٿيان ور ڪي.^{۱۷}

۵

جي ويجهي ٿيان ور ڪي، ته ساڳوم سنئون،^{۱۸}
نت نت آهه نئون،^{۱۹} مون ڪي پسڻ پنوهارن جو.^{۲۲}

(۶)

پنوهارن پاڻوهيو،^{۲۳} ورڻا واهوندا،^{۲۵}
سارم سين سيد چئي،^{۲۷} گاڏيلئون ۽ گوندا،^{۲۹}
پر پٿن هوندا،^{۳۱} ڀنگا پڙ پٿار جا.^{۳۲}

۷

پنوهارن پاڻوهيو،^{۳۴} ڪي وس واهوندن،^{۳۵}
لٽو سيءَ لطيف چئي،^{۳۷} ٻڌو ڦڻ ڦرن،^{۳۹}

۱. ائون ڪندي. ۲. ڪن تي (ڪنديس ڪن = ائون ٻڌندي يا سڻندي)، ۳. ائون ويندي. ۴. ساڻيهه. ڏيهه. ۵. ڏانهن. ۶. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو. ۷. جاءِ. هنڌ. ڳوٺ. ۸. جهنگ جي ڪاهن ۽ وڻن مان پيدا ٿيندڙ ڄڻ ڦل يا ميو، ۹. ائون چوندندي، ائون مڙيندي يا ڪڏ ڪندي. ۱۰. ساهيڙين، هڪ جيڏين. ۱۱. پاڇي، سڙي، ترڪاري. ۱۲. منهنجو. ۱۳. سڌو، سٺو، چڱو. ۱۴. نصيب. ۱۵. جيڪڏهن. ۱۶. نزديڪ. قريب. ۱۷. مڙس، ڪانڌ، پٿار. ۱۸. منهنجو ساڳ. ۱۹. نت نت = هر هر، وري وري، روز روز. ۲۰. تازو. ۲۱. ڏسڻ، ديدار. ۲۲. پڪريون ڌاريندڙن. ۲۳. سرها ٿڻا، خوشي ڪئي. ۲۴. موٽي آيا. ۲۵. بهار جي شروعاتي موسم جون الهندي طرف جون هواون يا مينهن. ۲۶. مون سارڻا، مون ياد ڪيا يا سڻياڻا. ۲۷. سڄڻ، ماڻڻ، عزيز. ۲۸. هڪ قسم جي پيرين جا وڻ، برسات جي موسم ۾ آسمان تي ڪڪرن جي اڇ وڇ، جويائي مال جي اڇ وڇ جا رستا ۽ ڪس. ۲۹. جويائي مال جي ڦرن کي پورڻ يعني بند ڪرڻ لاءِ جوڌاري ڌنل ڍنگهرن جا واڙا. ۳۰. پر ۾، پاسي ۾. ۳۱. پٿن جي. واريءَ جي ڌڙن جي. ۳۲. جهوپڙا، گهر. ۳۳. سگهاري. پهلوڻ، مڇاري. ۳۴. ڪئي. ۳۵. وسڪارو، وسڻ (مينهن پوڻ) جو عمل. ۳۶. ختم ٿيو. ۳۷. سردِي. ۳۸. بدن ۾ پراڻي، ٽولهه، ماڇ (ٻڌو ڦڻ = ٿلها ۽ متارا ٿڻا). ۳۹. جويائي مال جي ٻڄڻ.

پَائرَ ڏنيون پُنيون، نَدينَ نورَپَن،
 عُمَرَ اَن اگُوندري، پَاسِي ڪَاندَ ڪَتَن،
 اُوڙَ ٿا ڪورين ڪُونري، سَرتيُون مَٿان سَسَن،
 ڪَائرَ ڪَتيُون خَاصِيُون، اوجِي اُتِ اچَن،
 ڪَڍوپِي ڪَهَن*، مَليِرَ گُهرجي مَاري.

۸

پَنوهارَن پَپُوهيُو، ڪِي واهُوندَن وَسَ،
 عُمَرَ اُنهيَن ڏيهَه جَا، ڏوٿِيَن ڏنمَ ڏَسَ،
 وَلِيُون وَڻ ڦَلارَيا، لُليِرَ نِگَئيُولَسَ،
 آئيُو وَجَهَن اُهرين، سَندا ٿوهَن ٿَسَ،
 مِيوا مَجرَ مَڪِيُون، سَپِڪا چَڪَن چَسَ،
 مَازَن وِهي مَسَ، مَليِرَ گُهرجي مَاري.

۹

ائون ڪيئن چڏيان سَومرا، تَن پَنوهارَن پَچارَ،
 جَڙَ جَني جِي جَانِ مِ، لَگِي رِ لُهارَ،

۱. پائر (نر علائقي جي ڏکڻ واري حصي پر هتي مراد نيندي سڃي ٿر) م. ۲. رڍن جي جسمَن تان ڪٽريل وار (ڏنيون پنيون = رڍن ان ڏني)، ۳. رڍ جي گير ڏائيندڙ ڦرن، سسن، ۴. اي عمر، ۵. بنان گوند، بنان غر، صاف ۽ سٺي جنهن بابت ڪو به غم يا فڪر نه ٿئي، ۶. پاسي م" پر م، ويجهو، قريب، ۷. ڪاند جي، پٿار جي، مڙس جي، ۸. (مليِر جون عورتون) وٿين، ۹. اهي (مليِر جا ماڻهو، مارئيءَ جا ماڻه)، ۱۰. ڪترين، ۱۱. نرم (ان)، ۱۲. اي سرتيون، اي ساهيڙيون، ۱۳. نان، ۱۴. ڪاڻو (نر علائقي جي اتر واري حصي پر هتي مراد نيندي سڃي ٿر) م، ۱۵. لوڻيون، رڍن جي ان مان ٺهيل جادرون يا اوڙيون، ۱۶. اعليٰ قسم جون، اوجيون، ۱۷. اوجي لاءِ، اچن لاءِ، ۱۸. (ياڻيءَ سان ڏوٿن جي ذريعي) لاهيو، صفا ڪيو، ۱۹. چانورن جي پيچي يعني پچ جيڪا ڪوري ڪپڙي کي اٿن کان اڳ ڏاڳن کي پڪي ڪرڻ لاءِ هڻندا آهن، ۲۰. چون* (خوشيءَ جي موقعي تي) نين لوڻين يا پين ڪپڙن مان پاڻ کان اڳ پين ڪڍڻ پييون چون، ۲۱. مليِر م، ۲۲. ڪي، ۲۳. اي عمر، ۲۴. ملڪ، ۲۵. ڏٺ (جهنگ جي گاهن ۽ وڻن جي ان ۽ ميون) تي گذران ڪندڙن، ۲۶. مون کي ڏنا، ۲۷. خبرون، سڌيون، اطلاع، ۲۸. زمين تي پکڙندڙ پوتا، ۲۹. ٻوڪڻا، پوردار ٿڻا، ٿڙيا، ۳۰. جهنگ جو هڪ ٻوٽو جنهن جي پاڇي رڌي ڪاٽبي آهي، ۳۱. اڀرڻو، پيدا ٿيو، ۳۲. تمام گهڻو، ۳۳. اهرن م، جويائي مال کي وٽان تي ڪتر يا گاهه چارڻ لاءِ نڪر جي وڏن ٽانورن يعني ڪونارن م، ۳۴. جا، ۳۵. گذرن جي مثال هڪ قسم جي ميون (جي ڏاڻهي م سخت ڪڙا ٿين)، ۳۶. ڍڳ، انبار، نڪرا، ڪترا، ۳۷. وڻن جا ڪنڇ، يا ٻور، ۳۸. سواد، ڏاڻهو، ۳۹. سڀڪهن (ميون، ميجر ۽ ماڪين) مان ڌرو ڌرو ڪاٽين، ۳۹. مشڪل سان، لاجار سان، ۴۰. ميخ، ڪٽي.

مِيخُون مَحَبَتَ سَنَدِيُون، هِينَتِي مَنجِه هَزار،^۵
 ڪارو پاڻي ڪُوهرين، سِنجِئُون سَوار،^۶
 عُمَر چَارِيَان اُن جا، پَڪَر شَال پَهَار،^{۱۲}
 پَڪا ۽ پَنوهار، ڏني مُون ڏينهن ٿئا.^{۱۸}

(۱۰)

پَڪا ۽ پَال، ڪَڙي ڪِنهن ڪُون وِئا،^{۲۰}
 مُون سين ڪري ڪَال، مَارُو نَه موٽيا.^{۲۲}

۱۱

پَڪي مَنجِه پَرِيَان، مَارُن مِڙي جو ڪِئو،^{۲۳}
 ڪَالِهه پَنوهارن لَڏيُو، وِريُو ڪَوَنه وِٿان،^{۲۶}
 عُمَر اُنهن سَان، مَنهنجو وِجي رُوڇ رِبهُون ڪِئو.^{۲۸}

۱۲

عُمَر ٿَمَ اِيَار، وِرهه وِٽِيندِيس ڪِن سين،^{۳۳}
 سي ڏوٽِيَا ڏور ٿئا، تَڳان جَن تَنوار،^{۳۷}
 سَتَئُون سَنگهار، ڪُوهرن تان ڪَڙي وِئا.^{۴۳}

۱. ڪليون، ۲. پيار، ۳. جون، ۴. مٺين، قلب، دل، ۵. هزارن جي تعداد ۾، تمام گهڻيون، ۶. لوٽائيل، نمڪين، پاڙو، ۷. ڪوهرن جو،
 نئين ڪوهرن جو، ۸. نوازين يا رسن ۾ ٻڌل ڏول يا ٻوڪي ذريعي ڪوهه مان پاڻي ڪڍڻاڻو، ۹. سوارو، سويل، ۱۰. اي عمر، اي
 سومرا (عمر)، سنڌ جي سومرا خاندان جو هڪ حاڪم هو جيڪو مارئيءَ کي انجي ڳوٺ ملير مان زوريءَ کڻي ويو، ۱۱. ٻاڪرو مال، ۱۲.
 خدا ايئن ڪري ته، ۱۳. ٻي ڀيري يا ٻي دفعي (قيد مان ڇڏي)، وري، ۱۴. ڪڪڙن کانن جا ٺهيل گهر، جهوپڙا، ۱۵. ٻڪريون
 ڌاريندڙ يا چاريندڙ، ۱۶. ڏسندي، ۱۷. مون کي، ۱۸. گهڻو وقت، ۱۹. رين جي ان يا ٻڪرين جي ڏاس مان ٺهيل ڪرڙن يا فراسين جا
 ٺهيل تنبو يا خيما، ۲۰. طرف، پاسي، ۲۱. غضب، ستم، ڏاڍايون، ۲۲. مالوند (مارئيءَ جا مائٽ)، ۲۳. صلاح، رت، خيال، ارادو، ۲۴.
 گڏجي، ۲۵. نقل مڪاني ڪئي، ۲۶. موٽڻو، واپس ٺٽو، ۲۷. انهن وٽان، انهن کان، ۲۸. اي عمر، ۲۹. ساهه، ڊمر، دل، جان، (وڃي روح
 = ساهه، اٿون مريو ٿي وڃان)، ۳۰. ڏانهن، رڙيون، ۳۱. اي عمر، ۳۲. مونکي ٿي، ۳۳. اڪيلائي، ڪنهن ٻيهر يعني ماڻهوءَ حاضر نه
 هجڻ جي حالت، ۳۴. (مائٽن جي جدائيءَ جو) غم، ڏک، سوز، ۳۵. اورينديس، ڳرهنديس، بيان ڪنديس، ۳۶. ڪهڙن (مائٽن)، ۳۷.
 ڏوٽي، ڏٺ (جهنگ جي گاهن ۽ وڻن مان پيدا ٿيندڙ ان ۽ ميون) تي گذران ڪندڙ (مارئيءَ جا مائٽ، مارو)، ۳۸. پري، ۳۹. جيتري يا
 زندهه رهان، ۴۰. جن جي، ۴۱. تنوار سان، نالي وٺڻ سان، ڏڪر يا ڳالهه ڪرڻ سان، ۴۲. سامان سڙو، مال اسباب، جهوپڙا، مانڊاڻا،
 ۴۳. مالوند ماڻهو، ڌنار.

(۱۳)

ٿوهر ڪُوهر ٿر، جِتِ سَانِيڪا ۽ سَتِيُون،
 چارين ٿيون چاهه پئو، ڦوگن پاسي ڦر،
 ڪيئن لهندم ڪر، جيئن مارو پاڻ آپاربا.

۱۴

پڪا پنوهارن ڏي، ميا مَجِر مڪ،
 عُمَرَات اُگنديو، حال هماري حق،
 لوئيءَ ۽ لڪ، سمن سڀيرين سين.

۱۵

ايءِ نه مارن ريت، جيئن سين مٿائين سون سين،
 قضا آنديس ڪوٽ ۾، ڪنديس ڪانه ڪريت،
 پگن جي پريت، مازيءَ مُور نه مٿيان.

(۱۶)

مازيءَ چڙهي ڏنام، پڪا پنوهارن جا،
 هڪ اڳيئي سُهڻا، پئو ويتر مينهن اُٿان،

۱. مائرين يا تارين ۾ پيدا ٿيندڙ نانگ جي ڦڻ وانگر چوٽين سان هڪ قسم جا ڪندن وارا وڻ، جن جي تارين کي ڀڄڻ سان هڪ قسم جو کير نڪرندو آهي. ۲. ننڍا ڪوهه. ۳. ٿر ۾، ريگستان ۾ (مارئي جي ملڪ ۾). ۴. سٺ ڀرڻ اونها ڪوهه (برهم جي ماپ ماڻهوءَ جي قد جيئري ٿيندي آهي). ۵. نوڙيون يا رسون (جيڪي ڪوهن مان پاڻي ڪڍڻ جي ڏولن يا ٻوڪن کي ٻڌيون آهن). ۶. چاهه ۾، شوق ۾، ڦوگن جي. هڪ قسم جي جهنگلي ٻوٽن جي. ۸. پاسي ۾، ڀر ۾، ويجهو، نزديڪ. ۹. (رڍن يا ٻڪرين جا) ننڍا ٻچا. ۱۰. خبر، سڌ، سار سنڀال. ۱۱. مالوند ماڻهو (مارئيءَ جا ماڻه). ۱۲. خود. ۱۳. گهڻي ڪم وارا. ۱۴. ڀڄي وٺا. رسجي (رس وارا ٿي) وٺا. ۱۵. ٻڪرارن، ٻڪريون ڌاريندڙن يا چاريندڙن. ۱۶. ڦل. ۱۷. وڻن جا ڪونج (ٻوڙ). ۱۸. ڪٻڙن يا چارين جي وڻن جا ڪجڙا پيرون. ۱۹. تمام گهڻو. ۲۰. سڪايل. ۲۱. (منهنجي) حالت يا جند جان. ۲۲. منهنجي. ۲۳. حق لاءِ، مڙس لاءِ، پتار لاءِ. ۲۴. لوئيءَ (رڍن جي وارن يعني ان مان ٺهيل چادر يا کٽيءَ) جي نه لاهڻ جو. ۲۵. لڪ يعني چيلھ جي (عصمت يا لڄ جي) بچائڻ جو. ۲۶. واعدو، اقرار. ۲۷. پرين، محبوبن. ۲۸. مارن جي، مالوندن جي (مارئيءَ جي ماڻهن جي). ۲۹. ٻڙ، رسر. ۳۰. سڄڻ، محبوب. ۳۱. بدلائين. ۳۲. هڪ قسم جي قيمتي ڌاتوءَ (جنهن مان زيور ٺهندا آهن). ۳۳. خدا جي حڪم يا امر. ۳۴. مون کي آندو. ۳۵. ڪٽر، ٻڇڙي رسر. ۳۶. جهوپڙن، ڪڪن جي ٺهيل گهرن. ۳۷. محبت.

ڪَهَرَا ڏوهه ڪِئام، جِيئن هُو مَلِيرِ آئون مَارِيئن.

۱۷

مَارِيءَ چَرهي سُوَمَرا، آئون هَڏِ لَجَائي،
هَتَّان مُون مَ هَارِيئن، پَائِرِ جو پاڻي،
پولي پاڻي، وٺي شَالِ ويڙهه پَهَنان.

۱۸

تَنِي سَاڏوِين سَڌَ مَران، ڏنگا جَنِي ڌار،
پُڻي سَاڻُ پَتار، پَائِرِ پيرون چُونڊِيان.

(۱۹)

ڪَا جَا پَرِ پَنوهار، ڪَن ويڙهيڇا وٽن سين،
ڪَپِيئو ڪُهَڙَن سِين، ڌارِئو رڪن ڌار،
تَن سُڪَن ڪَهَرِي سَار، تَه ڪي اُنا مينهن ملير تي.

۲۰

جي وڏي وٽ جُدا ڪِئاءِ، ڏَرِيائين ڌار،
تَن سُڪَن ڪَهَرِي سَار، تَه ڪي اُنا مينهن ملير تي.

۱. گناهه. باب. خطائون. مڊايون. ۲. مون ڪٿا. ۳. يعني مارو (مارئيءَ جا ماڻڻ). ۴. ملير (مارئيءَ جي ڳوٺ) مر. ۵. ماڙين مر. محلاتن
پر (قيد). ۶. ماڻهيءَ تي. ۷. اي سومرا. اي عمر (عمر سنڌ جي سومرا خاندان جو هڪ حاڪم هو جو مارئيءَ کي ملير مان زوريءَ کڻي
وٺو). ۸. صفا. پنهنجو. ۹. لڳي يا شرمسار ٿي آهيان. ۱۰. هٿ مان يا هٿ کان. ۱۱. منهنجي. ۱۲. تون هارين. تون وهائين. تون ڪيرائين،
تون زبان ڪرين. ۱۳. ٿر علائقي جي ڏکڻ واري حصي پر هٿ مراد ٿيندي سڃي ٿر. ۱۴. عزت. نج. ۱۵. ڳالهه. عزت. لج. ۱۶. اباڻي.
ابن ڏاڏن جي. ماڻهن جي. ۱۷. ڪٿي. ۱۸. خدا. ايشن ڪري. ۱۹. ويڙهه مر. جهنگ مر. مارن جي مڪ ملير مر. ۲۰. گهڙان. داخل ٿيڻ.
وڃان. ۲۱. ساڏوِين جي. چارين (جي وٽن) جي. جن جي ڦر کي پيرون چوندا آهن. ۲۲. سنڌ مر. سڪ مر. ۲۳. نجهان. ڳران. ۲۴. ڦڌا.
ٽيڙا. اڻ سڌا. ۲۵. جن جا. ۲۶. تار. ٿلهيون. ٿاريون. ۲۷. گهمي ڦري. ۲۸. مڙس. ڪانڌ. ور (مارئيءَ جي مڱيندي). ۲۹. باهر مر. ٿر
پر. ۳۰. ميزيان. گڏ ڪريان (چارين مان ڄاڻي). ۳۱. حالت. ۳۲. پڪرار. پڪريون ڌاريندڙ يا چاريندڙ. ۳۳. ويڙهه مر رهندڙ (بنوهار).
۳۴. وڏو. ڪٽو. ۳۵. ڪاٺ وڍڻ لاءِ هڪ قسم جي ٺوهه جي اوزارن. ۳۶. جهرڻو. ڦوڙڻو. جدا جدا ڪٽو. وڌو. ۳۷. سڪن کي.
سڪلن کي. وٽن مان ڪي جدا ڪيل ڌارن کي. ۳۸. خبر. ڀنو. ۳۹. وٽ.

۲۱

جي وِڊِي وَڻَ جُدا ڪِئا، ذُرِيَّائِين دُورِ،
تَن سُڪَن سَندي سُنور، اُڀرُ اوڪائي وِئو.

۲۲

سُرُ جي اُھِجَ اُڪَتِيَّان، سُمَرا سَندانِ،
لُڪين ٻڌنِ لوڻِيُون، ٻِئا ويڙهيَّين واهِيَرانِ،
سيئي سَنبِرِئامِ، عُمَر ائون آئي مَرانِ.

۲۳

وَنهِيَّان تِيَن وَڻاڻَ، ڏوگاھِي هُئان جي،
سيئي پِيڻِيُون پاڻَ، مَوَتي مَارُوڻَرَن اڏَئا.

واڻي

مَارُوڻَرَا تَرَجَھَل، يَاللہ،
مِيَنھَن وَسَائِين گُوندَر لاهِين،
نَڪو رائرُ ڏِيھَ ۾، نَڪا جَھَل نَ پِل،
سَارُو سَانبِيَرَن ڪي، اچي آب اُچَل.

۱. ڪي، ۲. ڌر کان، اصل کان، شروع کان، ۳. ٻري، ڌار، جدا، ۴. وٽن مان ڪي جدا ڪيل ڌارن، ۵. جي، ۶. سور سبب، ڏک سبب، ۷. مينهن، برسات، ۸. بند ٿي، ۹. ٻڌ، ۱۰. نشان، يار ڀتا، اهڃاڻ، ۱۱. انهن جا اُڪتيا يعني ڀترا يا ظاهر ٿيا، ۱۲. اي سومرا، ۱۳. انهن جا، ۱۴. لکن تي، ڇپلھن تي، ۱۵. کڻيون، رڍن جي وارن يعني ان مان ٺھيل چادرون يا اوڏيُون، ۱۶. ويڙھين ۾، وٽن جي جھڪڻ ۾، جھنگن ۾، ۱۷. انھنجا واهيرا يا اُڪيرا يعني گھر، جھوپڙا، ۱۸. مون کي سنبڙا يعني ياد پيا، ۱۹. اي عمر، ۲۰. رڃيو، ڳريو، جليو، ڪاميو، سڙيو، ۲۱. فنا ٿيان، تباه يا برباد ٿيان، ۲۲. وسندڙ، آباد، شاداب، ۲۳. انهن جا ٿيا، ۲۴. آستان، پاڻ، ماڳ، مڪان، ۲۵. غير آباد، ويران، ۲۶. انهن جا هئا، ۲۷. هنڌ، جايون، پاڻ، وڻاڻ، ۲۸. وري، ۲۹. مارن، مارئيءَ جي ماڻهن، ۳۰. جوڙيا، ٺاهيا، آباد ڪيا، ۳۱. مارو، ۳۲. ٿر جي، ريگستان جي، ۳۳. پاسي ۾، ڀر ۾، ۳۴. برساتون، ۳۵. غم، ڳڻتيون، ۳۶. ڏن، ڍل، سنگ يعني اهو محصول جيڪو بادشاهه پنهنجي ملڪن يا سردارن کان وٺي، ۳۷. ملڪ، وطن، ديس، ۳۸. روڪ، رنڊڪ، پل، منع، ممانعت، بندش، ۳۹. ياد ڪرڻو، سنڀالڻو، ۴۰. سانين، جوڙيوالن، رفيقن، ۴۱. آب جي، پاڻيءَ جي، ۴۲. پالوٽ، اٿل، اڏمو (اڪين مان).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سِرِّ مَارِئِي

داستان انون

/

١ ٢ ٣ ٤ ٥
 پَتُولَا پَنُوَهَارُبُون، مُورِ نَه مَٔتِي كَن،
 ٦ ٧ ٨ ٩ ١٠ ١١
 جَه لَاكِي رَجَن لَوِيُون، تَه شَالِنُون سُونَهَن،
 ١٢ ١٣ ١٤ ١٥ ١٦
 اَن اِيَلَاچِنِيَان اِگَرِي، بَخْمَل بَاْفِتَن،
 ١٧ ١٨ ١٩ ٢٠ ٢١
 سَكَرِيَانِيَان سُوْمَرَا، كَثِي كَان كُنْهَبَن،
 ٢٢ ٢٣ ٢٤ ٢٥
 حَا ذَنِيْمَرِ ذَاذَاتَن، سَا لَاهِيْنْدِي لَچ مَرَان.

٢

٢٦ اَرَمَ هَذِ نَه اَوْدِيَّانَ، ٢٧ پَتُولَا ٢٩ يَتَ چِيرَ،
 ٣٠ پَانْدُئَايِي بَنِ ٣١ ذِيَّانَ، ٣٢ اَرَغِچَ ٣٣ ۽ عَبِيرَ،
 ٣٤ مَارُوَءَ سِينِ ٣٥ مَآئِيَّانَ، ٣٦ گَتِي جِهَٽِي كِيرَ،
 ٣٧ اَنْدَرِ اُجِ اُكِيرَ، ٣٩ مُونَ ٤٠ كِي پَرِبَنَ ٤١ پَنُوَهَارَ جِي.

۱. پت يعني ريشم مان ٺهيل ڪپڙا، ۲. پٺوهارن جون عورتون، بڪرارن يعني بڪريون جاريبنڌڙن يا ڌاريبنڌڙن جون عورتون، ۳. اصل، پنهنجو، ۴. مٽي تي، سرتي، ۵. ڏيکين، بهرن، ۶. جيڪڏهن، ۷. لاک مر (بهر وغيره وڻ جي ٽارين مان نڪرندڙ رس کي لاک چئبو آهي جيڪا ڪيترن رڱن جي ڪم ايندي آهي)، ۸. رڱجڻ، رنگين ڪرڻ، ۹. ڪيون، رڍن جي وارن يعني اُن مان ٺهيل جادرون يا اوڻڻيون، ۱۰. شالڻ کان، اوجي قسم جي ريشم مان ٺهيل جادرون کان، ۱۱. سهڻيون يا مڇاريون لڳڻ، ۱۲. اُن مان ٺهيل لوڻي، ۱۳. اڀلاجن کان، ريشم مان ٺهيل هڪ قسم جي پٽا پٽي ڪپڙن، ۱۴. بهتر، ۱۵. بھلڻ جي ڪپڙن کان، ۱۶. باقي جي ڪپڙن کان، ۱۷. سرس، ۱۸. سمجھان، ۱۹. اي سومرا، ۲۰. هڪ قسم جي گاڙهن ڪپڙن، رنگا رنگي ڪپڙن، ۲۱. کڻي ڏانهن اشارو، ۲۲. مون کي ڏي، ۲۳. ابي ڏاڏي جي اولاد، مائٽن، ۲۴. (مٽي يا بدن تان) هٽائيندي، بري ڪندي، ۲۵. لڄ مران = لڄي ٿيان، شرمسار ٿيان، ۲۶. هڪ قسم جا اعليٰ آوٽي يا ريشمي ڪپڙا، ۲۷. اصل، پنهنجو، ۲۸. پايان، ڏيکيان، پهريان، ۲۹. پٽ چير = ريشمي ڪپڙا، ۳۰. عورتن جي مٽي تي يائڻ جون رڱيل بوتيون يا چنيون، جن کي رڱڻ کان اڳ نوري نوري مفاصلي تي ڏاڳن سان پينديون يعني ڳنڍيون ڏئي جذبيون، اُن لاءِ ته انهن ڳنڍيون وارن هنڌ رنگ نه جڙهي ۽ اهي هنڌ دٻڪ دٻڪ تي لڳڪاري ڪري بيهن، ۳۱. ٻن ڏيان = کڏ مر يا کوهر مر وجهان، ۳۲. هڪ قسم جا عمدا ڪپڙا، ۳۳. آسماني رنگ تي هڪ قسم جا عمدا ڪپڙا، ۳۴. مارڻي جي مڱيندي، ۳۵. استعمال ڪريان، پايان، هوزيان، ۳۶. جهڙي ڪير = صفا سفيد يا اڇي، ۳۷. اندر مر، دل مر، ۳۸. پياس، ۳۹. سگ، ۴۰. محبوب، ۴۱. بڪرار، بڪريون ڌاريبنڌڙ يا جاريبنڌڙ.

۳

سُونِ بَرَابَرِ سَڳَڙَا، مَآرُوَ سَنَدَا مُونَ،
پَتَولا پَنوَهَارِ ڪِي، عُمَرُ آڇِ مَرُ تُونِ،
وَرُ لَوِيءِ لُونِ، ڏاڏائِنِ ڏَنِيَامِ جَا.

۴

سُونِ بَرَابَرِ سَڳَڙَا، لَوِءِ لَنَ بَرَابَرِ لَڪُ،
رُپُو جِنهِن رَدِ ڪُئُو، ڪُوڙِ تَهِن ڪِي ڪَڪُ،
مُونِ مَآرُوَ جُو مَڪُ، تيلُ نَه لَائِيَانِ تَنهِنجُو.

۵

تيلُ نَه لَائِيَانِ تَنهِنجُو، مُونِ مَآرُو مَنِ،
ڪَرِيَانِ پِي نَه ڪَنِ*، آهَرُ اَنهِيَن آهِيَانِ.

۶

مُونِ مَآرُوَ سِينِ لَڏِيُون، لَوِيءِ مَرُ لَائُونِ،
سُونِ بَرَابَرِ سَڳَڙَا، مُونِ ڪِي پَاهِنِ ٻَڏَائُونِ،
عُمَرُ چَوُ آئونِ، ڪِيئَن پَتُ پَرهِيَانِ سُوَمَرَا.

۱. سون جي، هڪ قسم جي پيلي رنگ جي قيمتي ڌاتوءَ جي (جنهن مان زيور ٺهندا آهن)، ۲. مٺ، مثال، مساوي، ۳. (مگهي جي وقت) ڪنوار کي گهوٽ جي طرفان ڪراين يعني ٻانهن ۾ ٻڌڻ لاءِ ڳانا، ۴. (مارئيءَ جي) مڱيندي يعني محبوب، ۵. جا، ۶. مون کي، ۷. پٽ جا ڪپڙا، ريشم جا ڪپڙا، ۸. پنواهرن (ٻڪريون چاريندڙن يا ڌاريندڙن) جي عورت يعني مارئيءَ، ۹. اي عمر، اي سومرا، ۱۰. پيش ڪر، ڏين جي خواهش ڪر، ۱۱. بهتر، ۱۲. لويءَ جي، ڪٽيءَ جي، ان يعني رڍن جي وارن مان ٺهيل چادرن جي، ۱۳. تند، ڏاڳو، ۱۴. ابن ڏاڏن جي اولاد، مائٽن، ۱۵. مون کي ڏني، ۱۶. ڌرو هو، ۱۷. لَنءَ جو، (لويءَ جي) تند يا ڏاڳي جو، ۱۸. لڪ رين جي ملهه، ۱۹. رُبي يعني چانديءَ جا زيور، مال ملڪيت، ۲۰. ٺڪرايو، واپس ورايو، ۲۱. ڪروڙ (جي ملڪيت)، ۲۲. ڪڪ يعني تنڪي جي برابر، تڄ برابر، ۲۳. مون کي، ۲۴. (مگهي جي وقت) مڪيل تيل، ۲۵. من ۾، دل ۾، ۲۶. ٻي ڳالهه يا ٻي وائي، ۲۷. ڪن ۾ يا ڪن تي، * پي ڳالهه نه ٻڌنديس، ۲۸. آسري يا پروسِي تي، ڏي تي، ۲۹. انهنءَ جي، ماروءَ جي، ۳۰. شاديءَ جي وقت گهوٽيءَ ڪنوار جا مٺا پاڻ ۾ ست دفعا تڪرائڻ واري حالت (لائون لڏيون = شادي ڪئي)، ۳۱. ٻانهن (جي ڪراين) ۾، ۳۲. اي عمر، ۳۳. ٻڌاء، ۳۴. پٽ جا ڪپڙا، ريشم جا ڪپڙا، ۳۵. پايان، اوڍايان، ۳۶. اي سومرا.

(۷)

پَتُ نَه پَرَهِيَّان سُوَمَرَا، جَانِ كِي تَان جِيَّان،
اَتُونِ كِيئنَ لَوِي لاَهِيَّان، كَارُ پِيَن ڏينھان،
جَان سِيَن ٿِي جِيَّان، ڪَانڌُ نَه ڪَنڊِيَسِ ڪو پِئو.

۸

ڪَثِيروئي خُوبُ، ڪَانڌُ نَه ڪَنڊِيَسِ ڪو پِئو،
مِيروئي مَحْبُوبُ، اَسَان مَارُو مَجِيئو.

۹

جَن ڪَرِيئن ڪَچَ جَا، وَرُ سَاهِيئَرِيُون سِي،
اَت اُڪَنڊِي آهِيَّان، مَنَهِن مَارُو جِي،
پَڪَن سِيَن نَه پاڙِيَّان، هَنڌَ هَتِي جَا هِي،
اَهَل اَبَائَن جِي، مَرِي شَال مَلَهَيَّان.

۱۰

ڪَرِيئن ڪِرُوڙَ جَا، چُوڙَا ڪُوڙَا جَن،
سِي مَرُڪُ مَارُوئَرَن، جِيئن لَوڪَ لَچَ ٿِي.

۱. جان ڪي تان = جيستائين. ۲. جيئري يا زندهه آهيان. ۳. ٻين ڏينھان = ٻن ڏينھن. حياتيءَ جي باقي ٿوري عرصي. ۴. جان سِيَن = جيستائين. ۵. مڙس، پٿار، ور، ۶. ڪٿي ڏيکيندڙ ٿي. ۷. (منهنجي لاءِ) بهتر، چڱو. ۸. مٽيءَ ۾ پريل ٿي. ڏوڙ پڪڙڻ يا گڏو ٿي. ۹. پرين، سڄڻ، بيارو، ۱۰. مون، ۱۱. مارئيءَ جي مڱيندي ڏانهن اشارو، ۱۲. قبول ڪرڻ، ۱۳. جن جي، ۱۴. ڪراين ۾، هنن ۽ نونين جي وچ وارن جاين ۾. ۱۵. ڪڇ جا = شيشي يا ڪاڇ جا چوڙا يا ڪنگڻ. ۱۶. بهتر، موحاريون، پليون، ۱۷. سرتيون، هڪ جڙيون. ۱۸. تمام گهڻي، ۱۹. سڪايل، ۲۰. منهن جي، چني جي، جهوپي جي، يڪي جي، ڪڪن جي ٺهيل گهر جي، ۲۱. برابر ڪريان، مٽ سمجھان، ۲۲. جايون، ماڳ، ۲۳. عيال، ڪنڻب، خاندان، ۲۴. ماڻهن، ۲۵. خدا ايئن ڪري، ۲۶. موڪيان، سرخرو ڪريان، ۲۷. (مارن جي گمان موجب) ڪروڙن جي ملهه يا قيمت، ۲۸. ڪڇ جا، نقلي، کوٽا، ۲۹. جن کي، ۳۰. سونهن، سينگار، زينت، فخر، ۳۱. مارن جو، مارئيءَ جي ماڻهن جو، ۳۲. جن کان، ۳۳. لوڪ کي، عام ماڻهن کي، ۳۴. شر، حيا.

۱۱

ڪَآرا ڪَآرِئِنِ مِر، سَونُ آسان ڪي سَوءِ،
وَرُ جِيئِنِ سِينِ جُوعِ، فَاقو فَرَحَتَ پَانِيَانِ.

(۱۲)

فِڪَرُ ۽ فَاقو، مَرڪُ مَارُوئِڙنِ جو،
ڪَڏهين ڪَڏهين ڏُٺَ جو، چَڪَنِ چُٽَآڪو،
هڪُ آندَرِ اولاڪو، پِي وَجُهلَ ويڙهيچَن جِي.

۱۳

اَجُورا اُڻِيَن جِي، مَٿِي جَهڻُ جَهَآپِي،
مَارُوئِڙا مَلِيَرِ مِر، ڦِرَن سِينِ فَاقي،
اُنِيَن رِءُ آئون ڪي، مُنهن مِٺَآيون لَآيان.

۱۴

اَجُ آڏِنِگا وِڻَ، مُون ڪي مُڪَآ جِيئِيَن،
هَآري حَمِيَرَن جَا، جِڪُس ڪَاڏِي ڪِي،
سَاڏوهِيون ۽ سِيَن، ڪِ تَو وِڙا وَسَري.

۱. ڪاري رنگ جا ڳانا يا ڏاڳا، ڪاري رنگ جا ڪچ جاڇوڙا يعني ڪنگن، ۲. ويڻين، هٿن ۽ ٿونڀن جي وچ وارين جاين، ۳. يعني سون جا چوڙا، ۴. سوڳو، افسوس، ڏک، ارمان، ۵. بهتر، پلي، ۶. سامهڙين، ۷. بک، فاقو، لنگهن، ۸. آندڻ، شادمانو، جشن، ۹. سمجھان، ۱۰. رنج، ملال، ڏک، غم، ڳڻتي، ۱۱. سونهن، سينگار، زينت، فخر، ۱۲. مارن (مارئيءَ جي ماڻهن)، مالوندن، ۱۳. جهنگ جي بيدوار جهڙوڪ گاهن جي ان ۽ وڻن جي ڦل، ۱۴. سواد يا ڏاڦو وڻن يعني ڪاڻين، ۱۵. ٿورو، ذري برابر، ۱۶. اندر م، دل م، ۱۷. ساڙ، بچ، ڪام، ۱۸. ڳڻتي، فڪر، پريشاني، ۱۹. ويڙهه يعني جهنگ م رهندڙن، جهانگين، مارن، مالوندن، ۲۰. ازورا، هيشا، ڪمزور، اداس، ملول، ۲۱. تي، ۲۲. ڏڏ، لسيءَ، ۲۳. پي (جهن جهاڙي = ڏڏ لسي پيو)، ۲۴. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۲۵. گهمڻ، هلڻ، رهن، ۲۶. کان سواءِ، ۲۷. ڇا ڪجهه، ۲۸. منهن ڪي، وات ڪي، ۲۹. مٺيون يا مٺيون شيون، مٺا کاڌا، شيرينيون، ۳۰. بي ڍنگا، ان سَنهائيندڙ، ناشائستا، ۳۱. طعنا، ميهڻا، ۳۲. موڪلڻا، ۳۳. جيڏين، سرتين، سامهڙين، ۳۴. اي هاري، اي نادان، ۳۵. اميرن، ۳۶. شايد، ۳۷. تو کاڌا آهن، ۳۸. ڪاڇ، کاڌا، طعام، ۳۹. جارين جا وڻ (جن جي ڦر ڪي پيرون چئبو آهي)، ۴۰. سڄڻ، مارو، ۴۱. ڇا، ۴۲. توکي، ۴۳. دل تان لهي.

۱۵

سَرتَن سَخَتَ سَنِهَٽَا، ڏِيئي مُڪَا ڏُونُهَن مَلِيرَ،
 آهينَ عُمَرَ ڪوٽَ ۾، گَنڊُ مَنڻايُون ڪِيرَ،
 چَسَا ڪائي چُورِ مَآ، هَريئنَ سَاڻُ حَمِيرَ،
 گَنڊا ڦُوتَ ڪَريٽَ، ڪِ تَوِ وِٽَڙا وَسِيرِي.

۱۶

چَشا چَئَر چُورِ مَآ، قِيمُوقَلِيوَانُ،
 جيڪي آچي سُمَرو، سو مُورِ نَهَ بَاسِي مَنُ،
 پوئينَ رات پَٽَ پَئي، جي مُونَ مَانيءَ ڪَنُ،
 تَازو پَانيانَ تَنُ، سَوُ پِيرَا سَاڻِيهَ ۾.

(۱۷)

چَئَر جي چَگَن، ڏِجَن ڏورَپَا تَنَ ڪِي،
 سَرتَن جَا سَريَر ۾، ڏُونُهَآنَ ٿَا ڏِگَن،
 هِڪُ ڏُڪوَبَسَ ڏِگَن، پُئو مَآرو جَآمُ نَهَ وَسِيرِي.

۱. جيڏين، ساهيڙين، ۲. اوکا، اڍنگا، دل ڏکوئيندڙ، ۳. پيغام، نياپا، ۴. موڪلڻا، ۵. کان، ۶. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۷. شيرينيون، ۸. لذت وارا، ذاتقي وارا، سواد وارا، ۹. گيهه ۽ ڪند ۾ گوھيل يا مھڻيل مانپون، ڪٽيون، جُوريون، ملندا، سڻا طعام، ۱۰. تون هري وئي، تون گهاٽل مائل يا مانوس ٿي وئي، ۱۱. امير يعني عمر سومري، ۱۲. ڪنڊن جا وڻ، جن جي ڦر ڪي سگر يا سگريون چئبو آهي، ۱۳. ڪاڇ، کاڌو، طعام، توشو، ۱۴. ڪرڙن جا وڻ جن جي گلن کي پسي چئبو آهي، ۱۵. چا، ۱۶. توکي، ۱۷. دل تان لهي، ۱۸. چسا، چشڪي وارا، سواڊي، مزيدار، وٽندڙ، ۱۹. ڇانور، ۲۰. ڪٽري سنهو ڪيل گوشت، ۲۱. ڀڳل، اڀريل، ٽهڪايل، ۲۲. پيش ڪري، ڏين جي خواهش ڪري، ۲۳. عمر، ۲۴. اصل، پنھ، ۲۵. مڇي، قبول ڪري، پسند ڪري، ۲۶. دل، ۲۷. پوئين رات جو، آڏي رات کانپوءِ، ۲۸. پٽ پئي = ملي، ۲۹. جيڪڏهن، ۳۰. مون کي، ۳۱. مانيءَ جو، روٽيءَ جو، چيائيءَ جو، ۳۲. ڪٽو، ٿورو پور يا ٽڪر، ۳۳. خوش، تندرست، شاد، ۳۴. سمجھان، محسوس ڪريان، ۳۵. بدن، سرير، ۳۶. سَوُ پيرا = سَوُ دفعا يا گھمرا، تمام گھڻو، ۳۷. وطن، ڏيهه، ۳۸. ذاتقي يا سواد معلوم واسطي زبان تي رکن يا ٿورو ڌرو وات ۾ وجهن، کائين، ۳۹. اوڀالا، ميارون، ۴۰. (پوريءَ طرح باهه نه ٻڙڻ سبب پيدا ٿيندڙ) غبار، ڪاريون هوائون يا ٻافون، دود، ۴۱. پيدا ٿين، سِرِجن (دونھان ٿا ڏکن = محبت جون باهيون ٻڙڻ)، ۴۲. مون کي ڏوڪيو، مون کي تڪليف ڏني يا آزاريو، ۴۳. دردن، سورن.

۱۸

مَٽِنِ تُوَهَ تَسَڪَڙا، چِڪَنڌڙا اَچِنِ،
 گُڙيون ڪِيَهَ پَڪَلِيُون، پَگهرُ سِرِ پيرِنِ،
 اِيءُ وڙ وِڙهيَ چِنِ، مُون لَوڌاڻِي لَڪِئا.

۱۹

تُپَڪَ تَپَڪَڙا، گُڙِي جَروڙِيُون جُلِئا،
 ڏينَهَڪُ وِجَنِ ڏُتَ ڪِي، پِٽِنِ پُٽَڪَڙا،
 لاڙِئَمَ لُڙَڪَڙا، سِيئي سَاري سُوَمَرا.

۲۰

جائُون ڪُجائُون، جُهوِيو جَهانِگِيڙَن جو،
 سَڪِ نَ سَٽا ڪَڏهيَن، پِيلاسي پَانهُون،
 ڏينَهَڪُ وِجَنِ ڏُتَ ڪِي، پَارا پَراهُون،
 اُنِيَن ڪِي آئون، گَڏِ تَ گُونڊَرِ نَ پَوان.

۲۱

آئِيَن ۽ چَاڙهيَن*، ڪَ وِڙهيَ چَا واريَن،

۱. انهن جي مٿان، انهن (جي مٿي) تي، ۲. ٽوهن (هڪ قسم جي ول جي ڦٽن جيڪي ڏانڦي ۾ سخت ڪڙا ٿين) جي، ۳. ٽڪرن يا ڳٽرن سان ڀريل، ٽوڪرا يا ڪارا، ۴. پگهر چڪائيندا يعني ڳاڙيندا، ۵. (ماڻهوءَ جي) پيرن جا پويان پاسا، ايڙيون، ۶. مٽيءَ يا دڙ سان، ۷. ڀريل، لڳل، ۸. تي، تائين، ۹. اهڃاڻ، نشان، يار، ۱۰. ويڙهين جو، ويڙه ۾ يعني جهنگ ۾ رهندڙن جو جهانگين جو، مارن جو، ۱۱. لوڌ مان، هلڻ جي تور مان، ۱۲. سهي ڪٽا، پروڙا، ۱۳. ڪارا، ٽوڪرا، ۱۴. ننڍا ڪارا، ۱۵. ڏٺ يعني جهنگلي گاهن ۽ وڻن مان پيدا ٿيندڙان ۽ ميوڻن جونڻن يا ميڙن لاءِ سنڌ يا تانوَ، ۱۶. هلا، ۱۷. ڏينهن جو، ڏينهن جي وقت، ۱۸. لاءِ، ۱۹. پٽن ۾، واريءَ جي دڙن ۾، ۲۰. گهمندا، ڦرندا، هلندا، ۲۱. مون لاڙئا، مون وهايا يا ڳاڙئا، ۲۲. لڙڪ، ڳوڙها، آنسو، ۲۳. ياد ڪري، سنڀالي، ۲۴. اي سومرا، اي عمر ۲۵. جائون ڪجائون = موزون يا ناموزون جاءِ تي، هر جاءِ تي، هر هنڌ تي، جتي ڪٿي، ۲۶. ڪڪن ڪانن جو ٺهيل گهر، ۲۷. سڪ سان، آرام سان، ۲۸. پاڪر يا پڪ ۾ وجهي، ۲۹. جويون، (نڪاح ۾ آيل) زالون، ۳۰. ڀارن کان، (ڪوهن جي ڀرسان ٻڌل)، ڳوٺن کان، ۳۱. پري، ڏور، ۳۲. ملاءِ، ۳۳. گوند ۾، غم ۾، فڪر ۾، *جڏهن ڪمائي آئين يعني ڪو ڏٺ وغيره جوندِي اچن تڏهن رڌي بجائي ڪاڻين، ۳۴. يا ٻي صورت ۾، ۳۵. ڏينهن وارو ڇڏين يعني رڌيجا، ڪونه ڪن ۽ بکڻا رهن.

سَٽَٽَا ڪَئو سُوَمَرَا، سَاٿُون سُوڪَائِين،
مَنجَهَان لَنَبَ لَطِيفَ چَئي، چَاٿَر ڪَئو چَاڙهِيَن،
پُلاَءَ نَه پَاڙِيَن، عُمَر آراڙِيءَ سِين.

۲۲

جُهڙ ڦُڙ مَٿِي مَارُئِين، جِٽ چِيَهَان چِڪَ،
اَنڊرُ تَوَاجَ مَٿِي، سَاَهه اُنِين جِيءَ سِڪَ،
پِيَان شَالَ پَهِيُون پَري، تِئَان ڏِيئي تِڪَ،
وَرُ پَرِيَان سِين پِڪَ، پُٺَا پَان پَرِيائي گهوريَان.

۲۳

جُهڙ ڦُڙ جِٽ تِئِيَان، اُت اڏَٿَاون پَڪڙَا،
هِن مُنهنجي حَالَ جو، ڦَڊرُ نَه ڪِيئَان،
جِيڪُس ائون وَسَرِيَان، مَارُو ڦُوت ڦَارَٿَا.

۲۴

ٿوري ڦُوت ڦَارَٿَا، رَهَن سَٻَر سَٽَ،
گَٽِيءَ ۾ ڪِيَهه پَڪُلاءَ، پُٺَن اهڙِيءَ پِٽَ،

۱. ڍڳ، ڍير، انبار، ۲. اي سومرا، ۳. گاهه جو قسم (جنهن مان ان به پيدا ٿئي ۽ اهو ان مارو ماتهو کائيندا آهن)، ۴. هڪ قسم جي جهنگلي گاهه جي سنهن ڊانن واري ان مان، ۵. جانورن جهڙا ڊان، ۶. ڪڍڻو، ۷. رڏين، ڇڏين، ۸. جانور ۽ گوشت کڏ رڌي تيار ڪيل طعام، ۹. برابر سمجهڻ، ۱۰. اي عمر، ۱۱. ساڻون ۽ ننب جي ان مان تيار ڪيل طعام (ڌريو يا پٽ)، ڇيڙن جي ڪچرين جي ڪڙهي يا جڻي، ۱۲. جهڙ ڦڙ = مينهن، برسات، ۱۳. مٿان، ۱۴. مارڻ جي، مالوندن جي (مارئيءَ جي ماڻهن جي)، ۱۵. ڇيهن جي، هڪ قسم جي کاهن جي، ۱۶. ڪثرت، گهرج کان وڌيڪ انداز، ۱۷. دل، قلب، ساهه، جان، ۱۸. آج ۾ (مارن جي) پياس يا سڪ يا محبت ۾، ۱۹. فنا يا تباهه ٿئي، ڇهري، جهڳي، ۲۰. خدا ڪري ته، ۲۱. وٿيون، تاسريون، پيالون، ۲۲. تتان يا اتان يعني سڪ يا محبت جي جسمي مان، ۲۳. ڳيت، نڙيءَ کي زور ڏيئي وڌڻ ڍڪڻ پرن جي حالت، ۲۴. بهتر، پلي، ۲۵. پرينءَ، محبوب، ۲۶. سرڪ، ٿورو ذرو، ننڍو ڍڪ، ۲۷. (وڏا) پيالا يا وٺا، ڪٽورا، ۲۸. پريل ٿي، ۲۹. صدقي يا قربان ڪريان، ۳۰. انهن لاءِ ٿيو، ۳۱. ٺاهيائون، جوڙيائون، ۳۲. (ڪڪڻ جا) گهر، جهوپڙا، ۳۳. حالت، ڪيفيت، ۳۴. اندازو، صحيح ڄاڻ، احساس، ۳۵. انهن کي، ۳۶. شايد، ۳۷. انهن کان وسري يعني دل تان لهي وئي، ۳۸. قوت ۾، (حاصل ٿيل) کاڌي پيئي جي شين ۾، ڌٽ ۾، ۳۹. راضي آهن، خوش يا بي فڪر آهن، ۴۰. سگهڙا، مضبوط، ڄاڻنا، ۴۱. ست ۾، طاقت ۾، ۴۲. ٺوٺي، اُن يعني رڍن جي وارن مان ٺهيل جادر، ۴۳. مٽي، ڌڙ، ۴۴. ٺڪل، بريل، هاٿا، ۴۵. گهمڻ، ڦرڻ، هلڻ، ۴۶. ريت.

پَنوهارَڪي پَتِ، پِيهِي پُڄَ مَلِيَرِ مِ.

۲۵

وِيئِي هِتِ وَجَايَانِ، جِيئَن سَناسِيَن سَنَڪَ،
 مُهَرُن سَندا مِهَرِي، لا هَئَندي لَڪَ،
 اُن آسانَ ڪي آجِڪو، قِيَمَتِ پَانِيُون ڪَڪَ،
 سَندا پِيئَن پَڪَ، مَاروءَ ڏيڪاري مَران.

واڻي

جِتي مَارو تِتي پَانڌي آلو! عُمَرَ او ايندو،
 پُڄان ڪوءِ، عُمَرَ مِيان ويٺو پُڄان لوءِ،
 پَنڌان ڪارِئو پَهِيَرَا، ڪي جو اُڀڙي چوءِ،
 مَڙهي مَڙهي مَارُئي، رُڙهي ۽ روءِ،
 راجُ پَرَتورَ ڪي، سُومَرا سَنڌوءَ،
 مَلڪَ مَاروءَ جي آهيان، جورِ نَهَ ٿِيان جوءِ،
 سَهجُ سُوري پَانِيان، سُومَرا سَنڌوءَ،
 ڪڏهين سُئيئون ڪانَ ڪا، زنجيرَن ۾ جوءِ،

۱. پنوهارن جي، پڪرارن جي، پڪريون چاريندڙ يا ڏاريندڙن جي. ۲. ساڳ. ناماچار، چڪائي، ۳. گهڙي. داخل ٿي. اندر وڃي، ۴. معنوم ڪر. ۵. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو. ۶. وانگر. ۷. جوڳي فقيرن، سامي فقيرن، ۸. ڪوڏ، توتارا، ڍڳن جي سڱن مان ٺهيل ناد، ۹. سون جي ڳنڀن يعني اشرفين، ڏن، دولت، ناٿي، ۱۰. جا. ۱۱. عورت. ۱۲. زال (مارئي). ۱۳. ”لا“ ۾، عدم ۾، نيسيءَ يا نابوديءَ ۾، ۱۴. آجئي فنا ڪندي. ۱۵. لکن جي تعداد ۾، ۱۶. رڍن جا وار، پيشر. ۱۷. توشو، گذر جو سامان، ۱۸. سمجهون، ۱۹. سڪل گاهه جا تنڪا يا تيل، ۲۰. قيدين جو پانهن يا تنڪن ۾ وجهڻ لاءِ لوهه جي زنجيرن يا ڪرن، ۲۱. نشان، ۲۲. ماروءَ (مارئيءَ جي مڱيندي) ڪي، ۲۳. ساھ يا دم ڏيان، ۲۴. پانڌيڙو، قاصد، نياپا آڻيندڙ نيندڙ، ۲۵. اي عمر (عمر سنڌ جي سومرا خاندان جو هڪ حاڪم هو جيڪو مارئيءَ کي ان جي ڳوٺ ملير مان کڻي ويو هو)، ۲۶. معلوم يا دريافت ڪريان، ۲۷. لوءِ، يعني ڳوٺ (ملير) ڏي، ۲۸. پنڌ کان، هلڻ کان، ۲۹. رنڊڻو، روڪڻو، سڙايو، جهلڻو (توري دير لاءِ)، ۳۰. وانهڙو، مسافر، ۳۱. ڪجهه، ۳۲. بيٺي، ۳۳. جوي، ۳۴. تي، ۳۵. محلات، ۳۶. (ٻين ماڻهن کي) روج راري ۾ وجهي، ۳۷. خود پاڻ روئي، ۳۸. رعيت، بادشاهي، ۳۹. سپرد ٿيو، حوالي ٿيو، ۴۰. پالڻهار يعني خدا، ۴۱. اي سومرا، اي عمر، ۴۲. تنهنجو، ۴۳. ملڪيت، قبضي واري شيءِ، ۴۴. جور سان، زور يا زبردستيءَ سان، ۴۵. زال (نڪاح واري)، ۴۶. سڪ، آرام، ۴۷. ڏوهاريءَ کي سزا طور اچلي مارڻ لاءِ پالن لڳل ڪاٺ جي چوڪٽ، ۴۸. اسان سڻي، اسان ٻڌي، ۴۹. نيرن ۾ (قيد)، ۵۰. عورت.

پَٺَڻِي پَنُوَهَارَنِ جُو، ڪَالَهَ نَه آيو ڪو،
 سَارِئُو سَانِڀِيڙَن ڪِي، رُوڇُ مَنُهِنجُو رُو،
 وَطَنُ جَنِ وَسَارِئُو، حَيَفُ تَنِي ڪِي هُو.

۱. قاصد، ريبارو، نياپا آئيندڙ نيندڙ، ۲. پڪرارن، ڌنارن، پڪريون چاريندڙن يا ڌاريندڙن، ۳. گذريل ڏينهن، ۴. ياد ڪرڻو، سنيالو،
 ۵. جوڙيوالن، رفيقن، سانين، ۶. ساهه، آتما، هنيون، دل، ۷. روڻي، ۸. سائيهه، ڏيهه، ۹. ياد نه ڪرڻو، دل تان لائو، ۱۰. ميار، ملامت،
 لعنت، افسوس، ۱۱. هجي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر مارئي

داستان نائون

۱

هِنَ مُنَدَ مَارُو سَنِرَا، وَيِثْهِيَن وَگَبَ وَا رَبِنِ،
 چَچِين چِيڪَارُو چِيلِزَا، پَتِين پَهَرَاينِ،
 نِيَن مُنَهِنَجَا اُنَ كِي، جَهَجَهُو جَرُ هَارِينِ،
 تَاڙَا تَنَوَارِينِ، مِينَهَن وَسَنَدَا مَوْتُ تُونِ.

۲

هِنَ مُنَدَ مَارُو سَنِرَا، ڪَآئِرِ ۾ خُوشِ حَالِ،
 سَآئون سِيَارُجُ مَڪِثِي، جِيڏِيُون آئِينِ جَالِ،
 اُتَان اُونِي آيو، ڪَهِي مُون وَتِ ڪَالَهَ،
 سَتِيءَ جِي سِيَدَ چَئي، ڪَا سَاڻِيَهَ مَنجِهَ سَنِيَالِ،
 لَگَن تَان لَطِيْفُ چَئي، لَوِي لَاهَ مَ لَالِ،
 پَلُو ڪَندو پِيَالِ، مِينَهَن وَسَنَدَا مَوْتُ تُونِ.

۱. يعني هندڙ. ۲. مينهن جي مند ۾، موسم ۾، رت ۾، ۳. مارئي، جا مائت، ۴. سرها، خوش، ۵. ويڙهين ۾، جهنگن ۾، ۶. (چوپائي مال جا) ڏڻ، وٺڻ، ۷. ورائين، ڦيرائين، چارين، ۸. ججن مان، ترائين مان، هيٺاهين زمين مان، ۹. "جي جي" جي آواز ذريعي مڪليو (جي جي جو آواز چوپائي مال کي پائي ڏانهن سڏڻ لاءِ ڪبو آهي)، ۱۰. باڪري مال جا نروٽا ڦر ۾ رهندي بڪريون، ۱۱. پتن ڏانهن، ميدانن ڏانهن، ۱۲. (چارڻ لاءِ) ڪاهيو وڃن، ۱۳. اکيون، ۱۴. لاءِ، ۱۵. ڪهڻو، ۱۶. پاڻي يعني ڳوڙها يا لڙڪ، ۱۷. ڳاڙين، وهائين، ۱۸. هڪ قسم جا پکي جي مينهن جي مند ۾ ظاهر ٿيندا آهن ۽ سموريءَ مند ۾ تنواريون رهندا آهن، ۱۹. ٻولين، ۲۰. برساتيون، ۲۱. وسڻ وارا آهن، ۲۲. واپس ٿي، ۲۳. مارئي کي خطاب، ۲۴. ٿر علائقي جي اتر طرف واري حصي ۾ رهندي ٿيندي سڄي ٿر، ۲۵. سڪڻا، آسودا، ۲۶. هڪ قسم جو گاهه، جنهن جو ان ٿر جا ماڻهو گڏ ڪري رکندا آهن ۽ ڏڪار جي وقت کائيندا آهن، ۲۷. برسات جي پاڻيءَ تي ٿيندڙ هڪ قسم جي ول جيڪا ٿري ماڻهو پاڇيءَ طور استعمال ڪندا آهن، ۲۸. هڪ قسم جو گاهه، ۲۹. ساهيڙيون، سرتيون، ۳۰. گهڻي انداز ۾، ۳۱. يعني ٿر کان، ۳۲. قاصد (اٺ تي چڙهي)، ۳۳. پنڌ ڪري (اٺ تي)، ۳۴. گذريل ڏينهن، ۳۵. ستيا وان، پاڪدامن (مارئيءَ)، ۳۶. وطن، ۳۷. يادگيري، ۳۸. عضون يعني بدن، ۳۹. کڻي، اُن يعني رڌن جي وارن مان ٺهيل جادر، ۴۰. هڪڙي معنيٰ ٿيندي ڳاڙهي رڳيل ۽ ٻي معنيٰ ٿيندي اي لال يعني سهڻي عورت مارئي، ۴۱. پلائي ڪندڙ، ڌڻي، خدا، ۴۲. مهربانيون، نوازشون، احسان.

۳

هِنَ مُنَدَ مَارُو سَنِرا، دِنَگَهَرِ دَارَ رَهَنِ،
 پاڻِي پَوِجَ پَتَنَ ۾، پَڪِي پَانَدِ پِيَنِ،
 هِنَ کي لوَهَ لَطِيَفَ چَئي، هُوَ ڪَائِرَ مَنجَهَ ڪَلَنِ،
 ڪاٿونبا ڪاچَنِ، مِينَهَن وَسَنَدَا مَوْتُ تُون.

۴

هِنَ مُنَدَ مَارُو سَنِرا، سَاڻِيَهَ مَنجَهَ سُدِيرَ،
 هِنَ کي لوَهَ لَطِيَفَ چَئي، ڪوڻِيَنِ اَنَدَرِ ڪِيرَ،
 مَهَا مَنجَهَ مَلِيرَ، مِينَهَن وَسَنَدَا مَوْتُ تُون.

۵

هِنَ مُنَدَ مَارُو سَنِرا، جِيَاڻِي جَالِيَنِ،
 چَارُو لَنَبَ لَطِيَفَ چَئي، واگهيَنِ وهاريَنِ،
 ڪيٿاڻِي ڪاهِيَنِ، ڪاهِيَنِ مِينَهَن وَسَنَدَا مَوْتُ تُون.

۶

ماروءَ پاسِ مَلِيرَ ۾، شَالَ هَمِيَشَه هُئَان،

۱. يعني هلندڙ يا روان، ۲. مند ۾، موسر، يا رت ۾، ۳. مالوند ماڻهو يعني ماريءَ جا ماڻ، ۴. خوش، ۵. ڍنگهر (ڪنڊن واري يعني خاردار وڻن جي ٿارن جي گهر کي چوڌاري ڏنل لوڙهي) جي، ۶. ڍار ۾، پناهه ۾، حفاظت ۾، ۷. گهڻو، ۸. ميدانن ۾، ۹. پڪي جي، ڪڪن ڪانن جي ٺهيل جهوپڙي جي، ۱۰. پراسن، ويجهو، پڪي جي ڊيگهه جيتري مفاصلي تي، ۱۱. يعني ماريءَ کي، ۱۲. زنجير (لوہ جا ٺهيل)، ۱۳. يعني مارو، ۱۴. ٿر علائقي جي اتر طرف واري حصي، پر هتي مراد آهي سڄي ٿر، ۱۵. خوش ٿين، ۱۶. هڪ قسم جا جهنگلي ميوا، ۱۷. گاڏا پيا وڃن، ۱۸. وسن وارا آهن، ۱۹. واپس اچ، ۲۰. ماريءَ کي خطاب، ۲۱. وطن، ڏيهه، ۲۲. ٻوڏ ۾، خوش، آسودا، آندڙ ۾، ۲۳. قيدخاني جي صفن يا ڪمرن، ۲۴. ۾، ۲۵. ڪلا (قيدن کي جڪڙڻ يا ٻڌڻ لاءِ)، ۲۶. ميهي، پاڇيءَ جو هڪ قسم، ۲۷. ماريءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۲۸. جياڻي ۾ (جياڻو هڪ تڙ يعني مڪان جو نالو آهي. هيءُ تڙ ڪيري تعلقي ۾ هنگورني ڳوٺ جي اتر ۾ اٽڪل چئن پنجن ميلن جي مفاصلي تي آهي)، ۲۹. گهاري، گذارين، زندگي بسر ڪن، ۳۰. (چوپائي مال کي) ڪارايو، ۳۱. هڪ قسم جو گاهه، ۳۲. واگهيون ۾ (واگهيون به هڪ تڙ جو نالو آهي جو جياڻي تڙ کان اٺ ميل پري آهي)، ۳۳. تر سائين، ۳۴. ڪيٿاڻي (هڪ تڙ جو نالو) ڏانهن، ۳۵. (چوپايو مال) وٺڻو وڃن، ۳۶. ماريءَ جي مڪيندي، ۳۷. وٽ، پاسي ۾، ۳۸. شل، خدا ائين ڪري ته، ۳۹. سدائين، ۴۰. هجان.

پِيرِن تِنَهِن پُئَان، نِي وَهَاطِيءُ نُوَر سِين.

۷

مَآرُوءَ پَاسِ مَلِيرَم، ذَوِي مَرُ مَرَانِ،
پَاطِي واري پَانَهِنجُو*، وَبَنَدَزَبَاطِي وَرَانِ،
تُورُو مَنجَهه تَرَان، لَگِي لَوورِيَاڙِين.

۸

هَذِ نَه پَرَان هِيڪِڙِي، تَوَرِي تَر جَاِينِ،
مُون كِي مَآرُوئَرَن، مِيرِي ڪَرِي نَه مَتِيُو.

۹

تورا مَنجَهه تَرَن، مُون سِين مَآرُوءَ جِي ڪِئَا،
عُمَرَانِ ڪُئَن، آئون ڪِيئن لَوِي لاهِيَان.

۱۰

تَاجَا تَر پَر جَهَل، پِئون پَآرَوَتِ مَر،
سِيئي سَآرُو سُوَمَرَا، آچِي آبُ اُچَل،
تَن سَانِيَن وَڌَم سَل، ڏني جَن ڏِينَهَن تَئَا.

۱. پيرن تي، قدم تي. ۲. تنهنجي. ۳. پوان، هٿ رکان. ۴. رات. ۵. گذرڻ بعد، پوري ٿيڻ بعد (ني وهائيءَ = فجر يا پرهم ڦٽيءَ جي مهل)، ۶. اکين يعني نيشن سان پيرن پوان، ۷. مارئيءَ جي مڱيندي، ۸. وٽ، پاسي، ۹. پاڻيءَ سان صاف ڪري، ۱۰. (بدن تي چڙهيل) مٽي يا ميل، ۱۱. دم ڏيان، ساهه ڏيان، حياتي گذاري پوري ڪريان، ۱۲. (بدن تي) ورائي، يا وجهي، ۱۳. يعني پنهنجي وطن جو* وطن جي پاڻيءَ سان وهنجي، ۱۴. وڃڻ سان ئي، جلد ئي، ۱۵. موٽان، واپس اچان، ۱۶. احسان، ۱۷. ٿرڻ (مارئيءَ جي ملڪ)، ۱۸. ٿئي، ۱۹. لوورياڙين تي، لوءِ يعني ڳوٺ جي ويٺل عورتن تي يا لوئي يعني کڻي ڍڪيندڙ عورتن تي، ۲۰. اصل بنهر، ۲۱. برابر تيان، ۲۲. ٿر مَر، ۲۳. ڄايل يا پيدا ٿيل عورتن جي، ۲۴. مارن، مالوند ماڻهن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۲۵. گدلي، گنهگار، عصمت فروش، ۲۶. سمجهي، ۲۷. نظرانداز ڪيو. وسارڻو، ۲۸. اي عمر، ۲۹. ڳڻڻ سبب، ٿورن يا احسانن جيڪري، ۳۰. مٽي تان هٽائڻ يا پري ڪريان، ۳۱. هڪ قسم جي گاهه جا ٻوٽا جن جي پاڙن ۾ بصر جهڙيون ڳنڍيون ٿينديون آهن جيڪي ٻار کائيندا آهن، ۳۲. ٿر جي، ۳۳. پر مَر، پاسي مَر، ۳۴. ڀرسان، پاسي مَر، ۳۵. ڪنڊين جي ننڍن وٿن يعني ٻوٽن جي پاڙن ۾ پيدا ٿيندڙ چوئڻن جي ڦرهين يا ڪنڊين جي سڱرن نموني هڪ ڌٽ جو قسم جيڪو ذاتي ۾ کڻو ٿئي، ۳۶. پر، ڪناري، ڪس، ۳۷. جوڙيوالن يا ريفيقن، ۳۸. مون کي وڌا، ۳۹. (دل ۾) ٺنگ، زخم، سوراخ.

۱۱

نہ یُلڪَارَ نہ یُلَ، نہ ڪو رَائِرُ ڏِيهَ ۾،
 آئِئو وَجَهَنِ آهَرِيَن، رُوڙِئو رَتَا ڪُلَ،
 مَارُو پاڻِ اَمَلِ، مَلِيرونِ مَرڪُئو.

۱۲

پاڻِهين پَچِي پِيئون، رِءِ واهِيَتَ رِءِ واڙِ،
 جُوءُ ڪُشَادِي جِيڏِيَن، مَليرُ موڪَ مُهَارَ،
 اُتِ آباڻَا جِنهِن جَا، سَا مَارِيءَ مُورِ مَر چَاڙِهَ،
 جِي اُڪَنڊِيُون آراڙِ، لوَهَ تَنِي ڪِي لاهِيَن.

۱۳

لوَهَ جَا پُونِ لَهِي، نِيرَنَ لَهِي نِينَهَن جو،
 ڪُنَجِيُون جِي ڦُلَن جُون، سِيئَن هَتِ صَحِي،
 وِئڙا راجَ رَهِي، مَاڳَنو مَاڳِ مَليرِ ۾.

۱۴

لوَهَ جَا لَهِي وِئَا، نِيرَنَ لَهِي نِينَهَن جو،

۱. ڊپ، خوف، ڏمڪار، ۲. ڏوه، جرم، پاپ، ۳. ڍل، ڏن، محصول، سنگ (جيڪو بادشاهه پنهنجي تابع ملڪن يا سردارن کان وصول ڪري)، ۴. آهرن ۾، (چوپائي مال جي چاري يا ڪاهه وجهڻ لاءِ) نڪر جي ڪونارن ۾، ۵. (وڻن جي ٽارين مان) چنبو، پتو، ۶. ڳاڙها، لال، ۷. ڦل، ۸. مالوند ماڻهو (مارئيءَ جا ماڻ)، ۹. خود، پنهنجي سر، ۱۰. بي بها، لاثاني، ۱۱. انهن جو (ملڪ) ملير، ۱۲. پهڪندڙ، آسودو، ۱۳. خود بخود، ۱۴. لاڀاري يعني ڪٽائيءَ لائق (مارن جون) بوکون، ۱۵. کان سواءِ، ۱۶. نگهبانيءَ، رکواليءَ، ۱۷. پوک جي يا وڻڪار جي حفاظت لاءِ ان جي جوڌاري ڏنل ٻيڙ وغيره وڻن جي ٽارين يعني ڍنگهرن جي لوڙهي، ۱۸. زمين، ملڪ، علائقو، ميدان، ۱۹. کليل، وسيع، خلاصي، موڪري، ۲۰. جيڏين ڪي، ساهيزين ڪي، سرتين ڪي، ۲۱. ويڪريءَ، ڪشاديءَ، ۲۲. مهاڙ سان، مهاڳ سان، آڳي سان، ۲۳. يعني ملير ۾، ۲۴. ماڻ، عزيز، ۲۵. ماڙيءَ تي، محلات تي، ۲۶. اصل، بنهه، ۲۷. وڻي وچ، ۲۸. اڪنديل، واجهائيندڙ، سڪندڙ، ۲۹. آراڙ ڪي، وطن، برسات تي اڀريل پوک يا ساون گاهن واري ميدان ڪي، ۳۰. (لوهر مان ٺهيل) زنجير، نير، ۳۱. پون، ۳۲. محبت، پيار، سک، ۳۳. جاپيون، ۳۴. (نينهن جي قيدخاني جي) ڪلفن يا تالن، ۳۵. سڀتن جي، سڄتن جي، ۳۶. هٿ ۾، قبضي ۾، ۳۷. سڄ پڇ، حقيقت ۾، ۳۸. ماڻهن جون قومون، ماڻهن جو وڏو تعداد، ۳۹. ساڪن ٿي، حياتي گذاري، ۴۰. ماڳو ماڳ، هر جاءِ تي، هر هنڌ تي، هر ماڳ تي.

مَارُوئَرَن ڌَارَان مَارِيَن، ڏهلا ڏينهن ٿيئا،
ڏيهي ڏور وئا، ڏيان ڏوراپو ڪن ڪي.

(۱۵)

نيرن لهي نينهن جو، لهي وئا لوهه،
اندر جا اندوهه، لئا ڏک سک ٿيئا.

(۱۶)

جيڪس ڪي ڪيئام، اوڳن آبائن سين،
تيلاهين ٿيئام، سڪنئون سور گهڻا.

وائي

تان ٿون پير پروز، لڏڻ ڌرو،
سومرا سيل م پيچ ستن جو،
ڏينهن ڏهلا پانيان، پهن پريان جي پور،
اڀي ارداسون ڪري، حميرائي حُضور،
مون ڪي ويل نه وسري، ماروءَ سنڌي مور،
سانبي ساريم سومرا، ڏيهي وٽا ڏور.

۱. مالوند ماڻهن (مارئيءَ جي) ماڻهن. ۲. کان سواءِ، جدا. ۳. ماڙين ۾، محلاتن ۾. ۴. ڏکڻا. مشڪل. ۵. ڏيهه جا ماڻهو، ڳوٺ يا وطن جا ماڻهو، هر وطني. ۶. پري. ۷. اويالو، ڏانهن. ۸. زنجير. ۹. محبت، سک. ۱۰. لوهه جا نير، ۱۱. دل، قلب. ۱۲. فڪر، ڳڻتيون. ۱۳. ختم ٿيا. ۱۴. تڪليفون، ۱۵. فرحتون، آسائشون. ۱۶. شايد. ۱۷. ڪجهه. ۱۸. ٿورا گهڻا. ۱۹. مڊايون، بُرايون. ۲۰. ماڻهن. ۲۱. تنهن ڪري. ۲۲. مونکي ٿيا آهن. ۲۳. سڪن کان. ۲۴. ڏک. ۲۵. ريت، رمز، مامر. ۲۶. سمجهه. ۲۷. هن دنيا مان لڏڻو آهي يعني مرڻو آهي. ۲۸. اوس، ان ٿر. ۲۹. اي سومرا، ۳۰. ست، عصمت، پاڪدامني. ۳۱. ٿور، ۳۲. سيلوانن يا پاڪدامن عورتن. ۳۳. سمجهان. محسوس ڪريان، ۳۴. زوردار، ڏاڍي. ۳۵. پرينءَ، محبوب. ۳۶. پور ۾، فڪر يا ڳڻتيءَ ۾. ۳۷. بيٺي، ۳۸. منتون، سوال، عرض، گذارشون. ۳۹. حميرن جي، اميرن (عمر) جي. ۴۰. حضور ۾، اڳيان، روبرو. ۴۱. مهل، گهڙي (ملاقات جي). ۴۲. دل تان لهي. ۴۳. مارئي جي مڱيندي، ۴۴. جي، ۴۵. اصل، بنهه. ۴۶. جوڙيوال، رفيق، ساٿي. ۴۷. مون سارڻا، مون ياد ڪتا. ۴۸. اي سومرا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر مارئي

داستان ڏهون

۱

چُرَن چُڻڪَن چِتَ مَ، وَسِرَن كِنَ وَرِي،
 گَنَّا عَهْدَ اَلَسَتْ جِي، كِ تَهَائِين پَرِي،
 لَم يَلِد وَلَمْ يُولَدْ*، مَارُئي كِيئنَ كَري،
 اُجُ كِ كَالَهَ مَرِي، سَارُو سَانَبِيڙَن كِي.

۲

چُرَن چُڻڪَن چِتَ مَ، وَسِرَن كِنَ وَرِي،
 جَن ٿِي پِي پِيَارُو، مَنجَهَان سِڪَ سَرِي،
 پُسيءَ پَانْدُ پَرِي، مَان نَه فَاتِحَا كَن فَقِيرَ جِي.

۳

چُرَن چُڻڪَن چِتَ مَ، وَسِرَن كِنَ وَرِي،
 تَن وَنَهِيَن ويڙهي چَن جِي، سِتَئي سَرِي،

۱. ڦرن، ڇت يعني دل تي تريبو اچن، دل ۾ وسن يا ڪڪن، ياد بون، چڻڪن، ۲. دل تان نهن، ۳. ڪجهه به نه، ۴. سري، ملي، حاصل ٿئي، پَر پئي، ۵. ڪنان، کان وٺي، ۶. واعدي، انجام، ۷. خدا تعاليٰ جو روحن خلقن مهل انهن کان ڪيل سوال "الست بربڪم" يعني ڇا آئون نه اهيان اوهان جو رب، جي وقت ڪيل، ۸. يا، ۹. تنهن کان، ۱۰. اڳي* هو يعني خدا نڪي ڄڻي ٿو نڪي ان کي ڪنهن ڄڻيو آهي (قرآن شريف جي سوره اخلاص جي آيت ۳)، ۱۱. ڇا، ۱۲. سڀاڻي، ۱۳. سامه يا دم ڏي، ۱۴. ياد ڪريو، ۱۵. جوڙيوالن، رفيقن، ۱۶. ٿي کي، محبوب کي، ۱۷. سڪ جي، پيار جي، محبت جي، ۱۸. شراب، مَ، ۱۹. پُسيءَ جو، ڪرڙ جي وٽن جي گلن جو، ۲۰. پَلُو، جهولي، ۲۱. پُر ڪري، ۲۲. مان نه = من، ۲۳. فاتحا ڪن = مري وڃن کانپوءِ منهنجي روح کي ثواب بهائڻ لاءِ قرآن شريف جي سورت فاتحه پڙهن (سنڌ ۾ ميت کي دفن ڪري قبرستان کان نڪري فاتحا پڙهي آهي ۽ پوءِ ڪجهه ڀڳڙا يا ڪشمش يا بسڪيٽ وراهيا آهن، جيئن ته مارئيءَ جا مائٽ غريب هئا ان ڪري چوي ٿي ته ڀڳڙن وغيره جي بدران پُسي وراهجو)، ۲۴. مسڪين، غريب (مارئي)، ۲۵. آسودن، سڪين ستابن، ۲۶. ويڙهه يعني جهنگ ۾ رهندڙن، جهانگين، مارن، مارئيءَ جي مائٽن، ۲۷. پريشان يا حيران ڪئي، ۲۸. سڪ، محبت.

تَ لَرِ مَ تَ لَوَڪَ ڌَرِي، اُنِي وِ تَ رَا اُڪَ رِي.

۴

چُرَن چُڻڪَن چِتَ مَ، گَهَارِ بِنِ مَ تِي گَهَتَ،
 ڪَهَن مَ اَنڌا نَو مَ ڪِڻِي، ڊوئِنِ پَاسِي ڊِتَ،
 پَنو هَارَ ڪِي پَڪَڙِ بِنِ، وِ جِي ڪَ رِيانَ وَتَ،
 سَ اَ تِي هَ سَ اَ مَ هِي نِ سَتَ، ڪَنڊِ سَ پَ جِي ڪَڙَن ڪِي.

۵

چُرَن چُڻڪَن چِتَ مَ، سَڌا مَنجِ هَ سَ رِي رَ،
 لَڏِي ڪَن هِن لَوَ وِ تَا، مَ اَرُو مَنجِ هَ مَ لِي رَ،
 وِ بِنِي پُوڄِ تَان پِي رَ، مَ اَن نَ مَ لِي مَ ڪَڏِ هِي نِ.

۶

چُرَن چُڻڪَن چِتَ مَ، سَ جَن سَڌا ئِي نِ،
 عُمَرَ سَ تَان مَ اُن جِي، نِ پَر نِ لَ اِ تِي،
 مُون ڪِي مَ لَ اِ تِي نِ، مَ اَرُو جَ اَ مَ مَ لِي رَ جَو.

۱. ريگستان (مارئيءَ جي ماڻهن جي ملڪ)، ۲. شيون، سامان سڙو، ۳. رکي، ڇڏي، ۴. اُني ڏانهن، مينهن وسڻ واري هنڌ ڏانهن، ۵. نڪري، ۶. چڻڪن، چت يعني دل تي چڙهن يا تريو اچڻ، دل ۾ وسڻ، ڪڻڪن، ياد پوڻ، ۷. رهن، گذارين، ۸. تي، ۹. رستي، گس، وات، ۱۰. گاه جو قسم، ۱۱. گاه جو قسم، ۱۲. گاه جو قسم، ۱۳. ڪٿيو يا ميڙڻو ڪڏ ڪن، ۱۴. ۾، ۱۵. تَر علائقي جي هڪ حصي جو نالو پر هتي مراد ٿيندي سڄي تَر، ۱۶. بنوهارن، بڪرارن، بڪريون چاريندڙن يا ڌاريندڙن، ۱۷. جي، ۱۸. پڪڙڻ ۾، پڪڻ ۾، جهوپڙن ۾، ۱۹. ڪريان وٽ، مُندَ جا توان پيدا ٿيل ميوا يا اناج کان يا واپريان، ۲۰. وطن، ڏيهه، ۲۱. ڏانهن، ۲۲. لوهه، ڪاهه، ڊوڙ، ۲۳. اُٿون ڪندي، ۲۴. توڙي، ٽڪر يا پرزا ڪري، ۲۵. زنجيرن، پيڙين، ۲۶. هر وقت، ۲۷. تن، دل، قلب، ۲۸. نقل مڪاني ڪري، سامان سڙو ڪشي، هجرت ڪري، ۲۹. ڪنهن بي، ۳۰. لوءِ ڏانهن، ڳوٺ يا ملڪ ڏانهن، ۳۱. مالوند ماڻهو، مارئيءَ جا ماڻ، ۳۲. منجهان، مان، کان، ۳۳. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۳۴. پيڙيان، ساريان، ۳۵. ولي، اولياءَ، اهل الله (پوڄڻا پير = درويشن ۽ بزرگن جون زيارتون ڪريان ۽ دعائون گهران)، ۳۶. مان نه = شل، خدا ايش ڪري، ۳۷. مون کي ملڻ يا ڪڏجڻ، ۳۸. محبوب، پيارا، پرين، ۳۹. هميشه، ۴۰. اي عمر، ۴۱. ٻڌان، ۴۲. هيٺي، ٿوري، ۴۳. گلا، ننڍا، گهٽتائي، ۴۴. مارئيءَ جو مڱيندو، ۴۵. سردار.

۷

چُرَن چُڙڪَن چِتَ مِر، هِينَنَڙِي نِتَ هِرَن،
لِيسَ ڪَمِثِلَهِ شَيءُ*، پَسَنُ اِيءُ پَرَبَن،
پَڪا پَنوَهَارَن، نِيئي اڏَڻا نَانِهِن مِر.

۸

چُرَن چُڙڪَن چِتَ مِر، هِرَن مَنجِهَ هِيِن،
لُطْفُ تَنو لَطِيفَ چَئي، مِهَرَ ڪِي مِيِن،
ڏُڪِيءَ ڪِي ڏِيِن، سَراهِِيُون سَاڻِيَهَ جُون.

۹

چُرَن چُڙڪَن چِتَ مِر، هِرَن مَنجِهَ هِنِيَان،
ڪَڍُ بَنديَاڻِي بَنَدَ مَان، مَوڪَلَ ڏِي مِيَان،
وَجِي ڏِيَهَ ڏِيَان، ڪِيروُن ڪَتِيرَن ڪِي.

۱۰

چُرَن چُڙڪَن چِتَ مِر، رَهِيئا اَنڌَرِ رُوحَ،
اُنِي وِڙڙا اُڪِرِي، مَارُو مَنڻِي مُوَهَ،

۱. چڙڪن، هرن، جت يعني دل تي چڙهن يا تريو اچن، دل ۾ وسن، ڪڪن، ياد يون، ۲. هينري مِر، هينين مِر، دل ۾، ۳. هر وقت، هر گهڙيءَ * ڪابه شيءِ هن (خدا) جهڙي نه آهي (قرآن شريف جي سورت شوري جي آيت ۱۱)، ۴. ڏسڻ، ڏيدار، ۵. انهيءَ نموني يا طرح، ۶. برين جو، محبوب جو، ۷. ڪڪن کانن جا ٺهيل گهر، جهوپڙا، ۸. بڪرارن، بڪريون ڌاريندڙن يا چايندڙن، مارن، مارئيءَ جي ماڻهن، ۹. ڪي، ۱۰. حورن، ٺاهيا، ۱۱. نيسيءَ، عذر، سج، ۱۲. مهرباني، باجهه، نوازش، مهر، ۱۳. ڪئي، ۱۴. سردار، مالڪ، خدا، ۱۵. ڏکايو، سوريئيءَ، تڪليف زد، ۱۶. تون ڏي، ۱۷. خوش خبريون، بشارتون، ۱۸. وطن، ڏيهه، منڪ، ۱۹. هينين، ۲۰. قيدياڻي، ۲۱. قيد، ۲۲. اجازت، رخصت، ۲۳. اي ميان، اي سردار، اي عمر بادشاهه، ۲۴. ڏيهه مِر، ڳوٺ (مليز) مِر، ۲۵. مبارڪون، واڌايون، ۲۶. ڪتي (ان يعني رڍن جي وارن مان ٺهيل چادر) ڍڪيندڙن، ٺوٺي ڍڪيندڙن، ۲۷. سمايا، ۲۸. مِر، ۲۹. دل، من، ۳۰. ڏانهن، ۳۱. موهر (ٿر علائقي جي هڪ حصي جو نالو، جيڪو ٿر ۽ پکي ميدان جي وچ ۾ آهي) مهراڻي واري علائقي.

۱. وِبرُون وَلَوُڙَن سَنديُون، سَارِئَان گَهٽُو صُبُوَح،
۶. وِرُ سِي ڪَارَا ڪُوَه، سِنجُمَ جِي سَاڻِيَهَ جَا.

۱۱

سِنجِي سِنجِي ڪُوَه، وِڙهي وِئَا وَرَت،
۱۳. مِيَان مَارُوڙَن جِي، ۱۴. هِينئَڙِي مَنجِهَ حِيَرَت،
۱۷. چُڱَڪَن اَنڊَرِ چِت، ۲۰. سَانِبيَڙَا سَاڏِيُون.

۱۲

سِنجَن ۽ سَاڳِين، ۲۲. ڏِڪُو نَه ڏِين ڏَن ڪِي،
۲۵. پايو دوڳُ ڏَرَن ۾، ۲۷. پَهُون پِيَارِين،
۲۹. اهڙائي آهين، مَنهنجَا مَتَ مَلِيرَ ۾.

۱۳

۳۱. بِيَر ڪَنِيَاُون بَر ۾، پِيَارِين پَهُون،
سِنجَن سَاڻِيڪَن تي، ۳۴. وڏِيءَ وِبرَ وَهُون،
۳۷. پايو جَرُ جَنڊَن ۾، ۳۹. ڪوڏان ڪَن ڪَهُون،
۴۱. ڏينهان ڏينهن نئون، ۴۲. مون کي ورهه وِڙهيچَن جو.

۱. مهلون. وقت. ۲. ڏڏو ولوڙيندڙن. ۳. جون. ۴. ياد ڪريان، سنڀالڻان. ۵. صبح جي وقت، صبح جي مهل، فجر جي مهل. ۶. بهتر، پلا. ۷. لوڻاليل يعني نمڪين پاڻي وارا، ٻاڙي پاڻيءَ وارا. ۸. پاڻي حاصل ڪرڻ لاءِ زمين ۾ کوٽيل اونهيون ڪڏون، ۹. مون سنجڻا (رسن يا نورين ۾ ٻڌل ڏول يا ٻوڪي ذريعي ڪوه مان پاڻي ڪڍڻ کي سنجڻ چئبو آهي)، ۱۰. وطن، ڏيهه، ملڪ (ملي مرئيءَ جي ڳوٺ)، ۱۱. ڪوهن جي تري ۾ ٿورو ٻيلل پاڻي (جيڪو آهستي آهستي سمي گڏ ٿيو هجي) ٿورو ٿورو ڪري ورتن يعني رسن يا نورين جي ذريعي ڪڍي وري ڪڍي ڪري، ۱۲. لپيٽي. سميٽي. ڪٽي. ۱۳. اي ميان، اي سردار. اي عمر. ۱۴. مارن. مالوندن ماڻهن. مارئي جي ماڻهن. ۱۵. هنيين، دل، من، ۱۶. عجب تپرس، ۱۷. هرن، ياد يون، ڪڪن، ۱۸. ۾، ۱۹. دل، هنيين، ۲۰. سانبي، ساڻي، رفيق، جوڙيوال، ۲۱. جارين جا وڻ (جن جي ڦر کي پيرون چئبو آهي)، ۲۲. چوپائي مال کي ٽوليون ٽوليون ڪري آهستي آهستي ترتيب وار پاڻي پيارين، ۲۳. تابو، چوپائي مال کي گاڏو يا پاڻي ڏيکاري نه ڏيڻ واري حالت، ۲۴. وار يا گلي (مال جي)، ۲۵. رکڻو، ۲۶. ڪاٺ جو ٿلهو ٽڪر يا ٻنڊ، ۲۷. واريءَ جي ٻن پٽن يا ڌڙن جي وچان ويندڙ رستن يا لانگهن، ۲۸. ٻڪريون، ۲۹. پاڻيءَ سان سيراب ڪن، ۳۰. ماڻڻ، عزيز، اباڻا، ۳۱. ڪوه، ۳۲. کونيائون، ۳۳. سج، برپٽ، ريگستان، ۳۴. سٺ پهره (ماڻهوءَ جي قد جيتري مايي کي پهره چئبو آهي) اونهن ڪوهن، ۳۵. وڏيءَ وير = سوير صبح جو، ۳۶. عورتون، زالون، ۳۷. وجهڻو، ۳۸. پاڻي، ۳۹. ڪاٺ جي مڪڙن يا ڪجاون (جيڪي گڏهن يا ڊڳن تي رکي ٿري ماڻهو انهن تي پري پنڌ کان پاڻيءَ جا دلا پري کڻي اچن)، ۴۰. ڪوڏ مان، خوشيءَ يا شوق مان، ۴۱. پنڌ، ۴۲. ڏينهان ڏينهن = هر روز، ۴۳. تازو، ۴۴. درد، غم.

۱۴

آڏيءَ اُٿين تي، جيٿان پاڻي پاتارن ۾،
 وارو ويسلين کي، ڏينهنان ڪونه ڏي،
 مون ڪميٽيءَ کي، مٿان ڪوهه ڪڍي وٺا.

۱۵

پنيءَ ٿا پڻڪن، اوڙڪا آبائين جا،
 چڙهيون ڪڍو چوڦريون، سانڍڪا سنجن،
 تسلياريون تڙن تي، پايو گهنڊ گهڙن،
 سويريون سهڙن، ڪي ۾ ڪڍين جون.

۱۶

پون پڻڪو نه سڻيان، پري نه پڪر دانهن،
 ميان ماروڙن جا، اوڙا ڏنم انهن،
 جن سانڍڪا ٿي سنجڻا، سي ڏي ڪڙڙ ڪانهن،
 پڪا ڪڍي پرانهن، جيڪس لڏو لوور ياڙين.

۱. آڏيءَ جي مهل، اڌ رات جي مهل، ۲. ان ڪري، ۳. ڇاڪاڻ ته، ۴. ڪوهن (پاڻيءَ حاصل ڪرڻ لاءِ زمين ۾ کوٽيل اونهين ڪڏن) جي ترن، ۵. موقعو، وجهه، وقت، ۶. غافل يعني سست ۽ دير ڪندڙ عورتن، ۷. ڏينهن جو، ۸. بدبخت، بدڪار، ۹. تان، ۱۰. پنيءَ جي مهل، رات جي پچن يعني لڙڻ وقت، پوئين رات جو، ۱۱. آهستي آواز ڪن، ڳالهيون ڪن، ۱۲. محفلون، منڊليون، معرڪا، مجلسون، ميڙاڪا، ۱۳. ماڻهن، ۱۴. چر جا ٻوڪا يعني ڪوس (ڪوهن مان پاڻي ڪڍڻ لاءِ)، ۱۵. وڏيون، ڳريون، ۱۶. سٺ پرم (ماڻهوءَ جي قد جيتري مايي کي پرم چئبو آهي) اونها ڪوهه، ۱۷. (ڪوهن مان) رسن يا نورين ٻڌل چڙهي يا ٻوڪن جي ذريعي پاڻي ڪڍڻ، ۱۸. اجايل (پڪريون)، ۱۹. پاڻيءَ ٻين جي هنڌن يا جاين، ڪوهن، ۲۰. وجهڻو، ٻڌڻو، ۲۱. چڙا، ڪرڪا (پايو گهنڊ = آواز يا پيڪا ڪڻو)، ۲۲. اچڻ، وارد ٿيڻ، ۲۳. ڪنواريون چوڪريون، ۲۴. گڏجڻ، ملڻ، ميڙاڪو ڪن، ۲۵. خوشيءَ، پوڳ بلاس، فرحت، آندڻ، ۲۶. کڻي يا لوڻي (ان يعني رين جي وارن مان ٺهيل چادر) ڍڪيندڙ عورتن، ۲۷. پون جو، پوڻيءَ جو، ڪوهه مان آساني سان، ٻوڪن ذريعي پاڻيءَ ڪڍڻ لاءِ ان جي ڪپ تي ڪنل ڪاٺ جي ٻيلنگ (ڪهڙ) جي لوهي سرائيءَ ۾ پيل ڪاٺ جي چرخيءَ يا قرڻيءَ جو، ۲۸. آواز، ۲۹. ٻڌڻ، ۳۰. ٻڌڻ ۾ اچي، ۳۱. پڪر جي يعني پاڪري مال جي، ۳۲. پيڪاٺ، ۳۳. اي ميان، اي سردار، ۳۴. خالي، ۳۵. ڪوهن جي ڀرسان مال کي پاڻي پيارڻ لاءِ ٺهيل حوض.

۱۷

پنيءَ جي پوئڻ، تن جو پيڇ پڻ ڪونه سٿان،
سِنجڻ واريون سٽيون، وڃي ويڙهه ورن،
پٿر سٽ سٽن، ترهي پنهني ڪنڌين.

۱۸

سٽين ڳالهه سٽي، تڏهين سرتن سنجڻ ڇڏو،
ماڙيجي ماڙين، ڪڏهين ڪانه هئي،
عمر آئون نه مٽي، ان اويالا اڳهين.

۱۹

سڀ نه وڃي سٽيون، آڃا ڪي سنجڻ،
پيو سي پهڙن، جي آڃائجي آيون.

۲۰

ور اهاڻي وير، جيئڻ ڏٺ تسي تڙ آيو،
سرتين ڏٺ سڀيل ڪيو، اڳڻ ڏيئي ڏير،
هينئڙي ان جي هير، ٿو جهجي جهروڪن ۾.

۱. پوئين ڦيرائين (پاڻيءَ جي ڀرڻ لاءِ)، ۲. پيڇ (پنيءَ) جي مهل، آس جي مهل، ڀرڻ ڦٽيءَ جي وقت، ۳. آرامي ٿيون، ۴. ويڙهه ۾، جهنگ ۾، ٿر (ملير) ۾، ۵. ورن سان گڏ، مڙس يا پٿارن سان گڏ، ۶. رسا، نوڙيون، واجهه، ۷. آس ۾ سڪڻ، ڳرن، ناس ٿيڻ، ۸. ترهي جي، ڪوه جي، ۹. ڪنڌين تي، ڪپن تي، پاسن تي، ۱۰. ستياوان يا پاڪدامن عورتن، ۱۱. مقال يا خبر (مارئي جي اغوا جي)، ۱۲. ٻڌي، ۱۳. سامهين، هڪ جيڏين، ۱۴. ٿر جي رهاڪو عورت، ۱۵. ماڙين ۾، محلاتن ۾، ۱۶. اي عمر، ۱۷. فوت ٿي، مري ويئي، اويالڻ کان، ميهڻ کان، ۱۹. اڳي، ۲۰. پاڻي پيو، ۲۱. جهنگ ڏانهن وڃڻ (ڇڙڻ لاءِ)، ۲۲. آڃارو يا اڃايل ٿي، پياسو ٿي، ۲۳. بهتر، ڀلي، ۲۴. مهل، وقت، ۲۵. جڏهين، ۲۶. (بڪرين جو) ولڙ، ڳلو، ۲۷. اڃائجي، آڃارو ٿي، ۲۸. پاڻيءَ پيڻ واري هنڌ يا جاءِ تي، ۲۹. جهنگ جي گاهن ۽ وڻن مان پيدا ٿيندڙ آڻ ۽ ميوو، ۳۰. گهڻو، جهجهو، ۳۱. اڳڻ ۾، ڪهر جي آڳند يا آڳر ۾، ڪهر ۾، ۳۲. کڻي آڻي، ۳۳. ڍڳ، انبار، ۳۴. هينئڙي کي، هنيڻ کي، دل کي، ۳۵. يادگيري، سک چڪ، ۳۶. نجهري، ڳري، بي حال ٿي، ۳۷. محلاتن، ماڙين.

وائي

رويورات وهاءِ، مُون ڪي عُمَر مِيان سُومرا،
 آئون بَندياڻي بَندير، ڪه ڪي بَندي پئا،
 عُمَر بَندياڻين ڪي، سُوڻا ڪيم سَهءِ،
 ماروونئُون نڪري، ٻه ٽي ٿوڪ ٿئا،
 عُمَر مَنديا مامرا، مارو ٿر ٿئا.

۱. روئيندي، اکين مان لڙڪ وهائيندي، ۲. وهاميو وڃي، گذريو وڃي، ۳. اي عمر، ۴. سردار، ۵. قيدياڻي، ۶. قيد، ۷. يا، ۸. ڪجهه،
 ۹. بند (ٿيل)، ۱۰. طعنا، ميهڻا، ۱۱. نه، ۱۲. سَهَن يا برداشت ڪرڻ جو مقابلو ڪراءِ، ڏيار، ۱۳. مارن کان، مالوندن کان (مارئيءَ جي
 ماڻهن کان)، ۱۴. نڪتي، جدا ٿئي، ۱۵. ٻه ٽي = ڪجهه، ۱۶. ڳالهون، وڻون، ۱۷. ڪڙا ڪٽا، جوڙڻا، ۱۸. ڦڏا، منصوبا، ۱۹. ٿر ۾،
 ريگستان ۾.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر مَارُئي

داستان يارهون

۱

جَانُ ڪَو سَتَن سِيْلُ، تَانُ ڪِنَ وَهَنَدِيسِ ڪَوَتَ ۾،
 سِيْ سَمُنْدِيَن سِيْجِي، نَدِيءَ پِيِي نَه نِيَرُ،
 جِيئنَ اُوَ اُڀَر آسَرِي، تِيئنَ مُونَ مَنَ مَلِيَرُ،
 ڪَآئِرِ پِيَن ڪِيَرُ، جِي اَمَانَتَ اُتَ وَجِي.

۲

آهِيَن اُڀَر آسَرِي، جَر ۾ سِيْ پُون جِيئنَ،
 ڪُونجُون سَارِيَن روهَ ڪِي، مُونَ تَن اَنڊَر تِيئنَ،
 هَتَ وَعَدَا وَجَنَ جَا، هَتَ نَه پَانِيَمَ هِيئنَ،
 ڪُونِيَن وَهَان ڪِيئنَ، جِي نَظَر بَنڊِيَاڻِي نَه هُئَان.

۳

سِيْ سَمُنْدِيَن سِيْجِي، اُڀَر آسَارُوسِ،

۱. جيستائين، ۲. ڪجهه، ٿورو گهڻو، ۳. ستين ۾، سيلوان يا ياکدامن عورتن ۾، ۴. سڃاڻي، ياکدامني، ست، عصمت (موجود آهي)،
 ۵. تيستائين، ۶. عمرڪوٽ، عمرڪوٽ جي قيدخاني، ۷. درياءَ جو يا سمنڊ جو هڪ جيت، جيڪو مينهن پوڻ وقت پاڻيءَ جي سطح تي
 مٿي اچي وات پئي مينهن جو ڦرو وات ۾ جهٽي گهي ويندو آهي ۽ ان ڦڙي مان سڄو موتي پيدا ٿيندو آهي، صدف، ۸. سمنڊن ۾، ۹. پيدا
 ٿئي، ۱۰. نديءَ جو، درياءَ جو، سمنڊ جو، ۱۱. پاڻي، ۱۲. اها (سڀ)، ۱۳. اڀر جي، مينهن جي، ۱۴. آسري تي، اميد تي، ۱۵. مون
 ڪي، ۱۶. من ۾، دل ۾، ۱۷. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۱۸. ڪاٿر ۾ (ڪاٿر جا ماڻهو) (ٿر جي اتر واري حصي کي ڪاٿر چوندا آهن پر هتي
 مراد سڄو ٿر آهي) ڪاٿر پين کير = ڪاٿر يعني ٿر جا ماڻهو خوشيون ڪن، ۱۹. جيڪڏهن، ۲۰. حفاظت ۾ رکڻ لاءِ مليل شيءِ (مارئي)،
 ۲۱. پاڻيءَ، ۲۲. روهه يعني جبل ۾ رهندڙ ڏکڻين ۽ سهڻين ڳچين سان هڪ قسم جا پکي جيڪي ولرن جي صورت ۾ سارين جي فصل جي
 مند ۾ روهه ڇڏي سنڌ ۾ لاڙ جي طرف ساريون ڇڳڻ اينديون آهن، ۲۳. ياد ڪن، سنڀالين، ۲۴. منهنجي، ۲۵. دل، من، ۲۶. يعني ملير
 ڏانهن، ۲۷. انجار، اقرار، ۲۸. يعني قيدخاني ۾، ۲۹. مون ڀانيو، مون سمجهيو، ۳۰. هن نموني يا طرح جي بي جاءِ هلت، ۳۱. ڪوئين
 ۾، قيدخاني جي صفن يا ڪمرن ۾، ۳۲. نظربندياڻي = قيدياڻي، ۳۳. هجان، ۳۴. اڀر جو، مينهن جو، ۳۵. ان (سڀ) کي، آسرو.

ٻَاڙُو پِيِي نَه پِيُڙِي، مِڻُو مُنْهِن لَڳُوَس،
مَٺُڪُ تِي مِڙِيُوَس، جِيئن تَنگُ ڪَڍِيَائِيَن تَارِ مِ.

۴

سِڪُو سِي سَرَتِيُون، سِيُن مُلا سِيل،
پِيُو مَٺَائِي نِيل، اُپِيُون اُڀَر آسَرِي.

۵

سِڪُو سِيُن ڪان، سَرَتِيُون رِيَت سِڪُڻُ جِي،
مَگُن جَرُ مَٺَٺَان، اوري ڪُن نَه آسَرُو.

۶

اُنِي ٿِي وِراڻ، ڪِيِيئن واڏايُون آيون،
لَٽِي لَوورِ ٻَاڙِيَن، مِڙِي مُنْهِن ڪَاڻ،
صُلَح وارِئُو سُوَمَرِي، چِيُو پَنُو هَارَن پاڻ،
حَمِيرَنئون هاڻ، مُهَت لَهَندينءَ مَارُڻِي.

۷

پَت پُراڻا وَسِيئا، اچِي چِيَائون،

۱. سمنڊ جو (ڪارو يا لوڻاڻيل) پاڻي. ۲. ٻن ٻڙن واري. سڀ يعني صدف. ۳. مينهن. ۴. منهن (جو پاڻي) ڪي. وات ڪي. ۵. لڳو اٿس. پسند يا وڻندڙ اٿس. ۶. سچو موتي. ۷. تنهن ڪري. ان صورت ۾. ۸. ان کي مڙيو يا مليو يا حاصل ٿيو. ۹. جنهن صورت ۾. ۱۰. لنگهن. اڄ. فاقو. ۱۱. اونهي پاڻي (سمنڊ). ۱۲. پرايو. حاصل ڪرڻو. ۱۳. اي سرتيون. اي جيڏيون. اي ساهيڙيون. ۱۴. کان. ۱۵. سير. ست. عصمت. باڪدامني. ۱۶. نظر انداز ڪري. ترڪ ڪري. ۱۷. پاڻي. آب. ۱۸. بينيون. ۱۹. اڀر جي. مينهن جي. ۲۰. آسري ۾. اميد ۾. ۲۱. طريقو. نمونو. ۲۲. انتظار ڪرڻ. اوسيڙي ڪرڻ. تانگهه ڪرڻ. ۲۳. گهرن. طلبن. ۲۴. پاڻي. ۲۵. آسمان کان. ۲۶. هيٺ (آسمان کان). ۲۷. مينهن وسڻ سان. ۲۸. سرهاڻي. سڪار. آسودگي. ۲۹. ڪيئن جون. خير سلامتيءَ جون. ۳۰. مبارڪون. ڪيون. خوش خبريون. ۳۱. ختم ٿي. ۳۲. لوور يا ڙين تان. لوڻي يعني کڻي (ان يعني رڌن جي وارن مان ٺهيل جادر) ڍڪيندڙ عورتن تان. (هي معنيٰ ٿيندي) لوءِ يعني ڳوٺ ۾ رهندڙن عورتن تان. ۳۳. سڀني. ۳۴. منهن ڪان = ميار. حرف. ۳۵. بر جاءِ. ٺاهه. راضي نامون. ۳۶. آچڻو. اعلان ڪڻو. ۳۷. عمر. ۳۸. ٻڌايو. ۳۹. ٻڪران. ٻڪريون ڌاريندڙن يا جاريندڙن. مارن. ۴۰. خود. ۴۱. حميرن کان. اميرن کان (عمر کان). ۴۲. عزت. مان. ۴۳. حاصل ڪنديءَ. ۴۴. اي مارڻي. ۴۵. ميدان. ٻوٽا. ۴۶. جهونا. (گهڻي وقت کان) غير آباد. ويران. ۴۷. انهن تي مينهن پيو.

ڏَنُٺِرا پُسي ڏيهه ۾، سَماٿون سَائون،
هت هِيڪلي آئون، هت سَگر ساهيڙين جا.

۸

تن ونهين ويڙهيڇن ۾، سدائين سُڪار،
چُونڊئو آئي چاڙهيئون، سَندو ڏُونرن ڌار،
جن جو ويڙهين سين واپار، سي ڏوٽي هون نه ڏير.

۹

مُون مَاريءَ جو سُومرا، پنهني پارين ڏڪ،
هت عُمَر جو اُھڪ، هت مارو ڏين ميهڙا.

۱۰

اچو ڪوٽ عُمَر جو، ڏسئو ٿي ڌران،
هت پوڄاريءَ پَتَن ۾، چانگارين چڙا،
قادر پيچ ڪڙا، تہ ملان ماروئڙن کي.

۱۱

اچو ڪوٽ عُمَر جو، ڏسئو ٿي ڌران،

۱. ڪرڙ جي وڻ جو ڪچو ڦر، ۲. ڪرڙ جي وڻ جا گل، ۳. ملڪ، وطن، ساڻهه، ۴. پيدا ٿيو، وڌي وڌو ٿيو، ۵. هڪ قسمر جو گاهه، ۶. يعني عمر ڪوٽ ۾ يا قيدخاني ۾، ۷. اڪيلي، چڙي، ۸. يعني مارئي جي ڳوٺ ملير ۾، يا ملڪ ٿر ۾، ۹. ٽولا، جٽا، ۱۰. سرتين، جيڏين، ۱۱. آسودن، سڪين ستابن، ۱۲. ويڙهين يعني جهنگن ۾ رهندڙن، جهانگين، مارن، مارئيءَ جي ماڻهن، ۱۳. هميشه، ۱۴. ان پاڻيءَ جي گهٽائي، خوشحالي، آسودگي، ۱۵. روڙيو، پٽو (وڻن جا ڦر)، ۱۶. (وڻن جا ڦل ٿانءَ ۾ وجهي ۽ باهه جي چلهه تي رکي) رڌيون، پڇايون، ۱۷. جو، ۱۸. تار، ٿلهي تاري (جهجها ڏورا)، ۱۹. واهيو، واسطو، لاڳاپو، ۲۰. ڏٺ (جهنگ جي گاهن ۽ وڻن مان پيدا ٿيندڙ ان ۽ ميوي) تي گذران ڪندڙ، ۲۱. ٿين، ۲۲. مسڪين، غريب، ڪنگال، ۲۳. مون کي، ۲۴. محلات، ۲۵. اي سومرا، اي عمر، ۲۶. پاران کان، پاس کان، ۲۷. تڪليف، ۲۸. اهنج، آزار، ۲۹. طعنا، اوڀالا، ۳۰. سفيد، ۳۱. قلعو، ڳڙهه، ۳۲. ڊڄان، ۳۳. پوياريءَ جو، شاهر جو، وڃينءَ جي وقت، ۳۴. ميدانن، يونن، ۳۵. آواز ڪن، ۳۶. چوپائي مال يعني بڪرين وغيره جي ڳچين ۾ ٻڌل گهنڊ يا گهنڊيون، ۳۷. ڪرڪا، اي قادر، اي قدرت وارا، اي خدا، ۳۸. ٽڪر ڪر، پرزا پرزا ڪر، ۳۹. زنجيرون يا ڳٽ (جيڪي قيدين جي پيرن يا ڳچيءَ وجهيون آهن)، ۴۰. گڏجان، ۴۱. مارن.

اَٿَمِ سِڪَ سَآڻِيَهَ جِي، وَطَنِ شَالِ وَرَانِ،
جِي آئون هِتِ مَرَانِ، تَه نِجَاهُ مَرُوهُ مَلِيرَ ڏِي.

۱۲

عُمَرِ آچَائِي، توکي توڙائين لِيکِي،
جيئن تو سَامَائِي، مَامَ نَه يَگِي مَارُونِ.

۱۳

عُمَرِ آچوئون، تِيئن آئون مَرڪان وِچ مَارُونِ.
مُنهن نَه مِيروئون، سِيلَ تَنهنجي سُوَمَرَا.

۱۴

سِيلَ يَچَڻَ جِي سُوَمَرَا، مُونِ کي مَتِ مَرِ آچِ پَانِ،
گهڻي ٿوري ڏينهن ڙبن، هَتان وينديس هانِ،
مَچَڻِ پوئِ مَرِ ڪانِ، مَهِندان ڪا مَلِيرَ مَرِ.

۱۵

سِيلَ يَچَڻَ جِي سُوَمَرَا، مُونِ کي مَتِ مَرِ آچِ مِيرَ،
گهڻي ٿوري ڏينهن ڙبن، وينديس هِتِ حَمِيرَ،

۱. مون کي آهي. ۲. خب، اڪٽڊ، اڪير. ۳. وطن. ۴. ڏيهه. ۵. جنم ڀوميءَ. ۶. وطن ڏي. ۷. شل. ۸. من. ۹. خدا ايئن ڪري. ۱۰. موتان. ۱۱. يعني عمرڪوٽ مَر. ۱۲. تون نِج يا کڻي وڃڻ. ۱۳. لاش. ۱۴. ميت. ۱۵. مارڻيءَ جي ڳوٺ جو نالو. ۱۶. اي عمر. ۱۷. چڱائي، نيڪي. ۱۸. توڙ کان. اصل کان. ۱۹. ازل کان. ۲۰. نصيب مَر يعني تقدير مَر لکيل هئي. ۲۱. ڇاڪان. ۲۲. سامانجي. ۲۳. وڏو ٿي. ۲۴. جوان ٿي. ۲۵. شرم. ۲۶. لڄ. ۲۷. نوڙي. ۲۸. لني. ۲۹. مارن جي. ۳۰. مالوند. ۳۱. ماڻهن جي. ۳۲. جهانگين جي. ۳۳. اي عمر. ۳۴. چڱو. ۳۵. نيڪ. ۳۶. تنهن صورت مَر. ۳۷. فخر ڪريان. ۳۸. لاڏ يا ماڻو ڪريان. ۳۹. مَر. ۴۰. مارن. ۴۱. جهرو. ۴۲. مڪ. ۴۳. ڪنو. ۴۴. خراب. ۴۵. نايڪ. ۴۶. منهنجو. ۴۷. سِيلَ يعني ست يا پاڪدامنيءَ سبب. ۴۸. اي سومرا. ۴۹. توڙن. ۵۰. ڇڏن. ۵۱. ترڪ ڪرڻ. ۵۲. صلاح. ۵۳. ڏج. ۵۴. پيش ڪج. ۵۵. تون خود. ۵۶. ڏينهن مَر يا ڏينهن ڪانپوءِ (گهڻي ٿوري ڏينهن ڙبن = جلد ئي. ٿرت ٿي). ۵۷. متان. ۵۸. مون کي بوي. ۵۹. ندامت. ۶۰. پشيماني. ۶۱. شرمساري. ۶۲. اڳيان. ۶۳. اڳتي. ۶۴. اڻيندي. ۶۵. اي مير اي سردار. ۶۶. اي حمير. ۶۷. اي امير. ۶۸. اي عمر.

مَچِئُ مَنجِهَ مَلِيرَ، ڪَنڌُ مَٿَاهُون نَه ڪُٿَان.

۱۶

سِئِلَ پَچَئَ جِي سُوْمَرَا، مُونَ ڪِي مَتَ مَرِ آجِجَ مُورِ،
گهڻي ٿوري ڏينھڙين، وينديس هُتَ حُضُورِ،
مَچِئُ ٿِي مَلُورِ، ڪَنڌُ مَٿَاهُون نَه ڪُٿَان.

۱۷

ڪَنڊَ لَنگهِيندي ڪَاڻ، پِيَمَ پَنوھَارَن سِين،
اُتي جِي عَبدِالطَّيْفُ چَئي، رُني سَپَ رِھَاڻ،
هِنَ هِيٿائيءَ ھَاڻ، ڪَنڌُ مَٿَاهُون نَه ڪُٿَان.

۱۸

مَارُو مَتَ مَلِيرَ جَا، سَارِئَمَ سَپِيئي،
حُبُ الوَطَنِ مِّنَ الْاِيْمَانِ*، اَنڌَرِ مَرِ اِيھِي،
پَگَنِ مَرِ پِيھِي، مَحَلَنَ جِي مَرُ ڏُٿَان.

۱۹

مَارُو مَتَ مَلِيرَ جَا، سَپِ پَرَڪَئَا سُون،

۱. مٿان. ۲. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو. ۳. ڳاٽ، ڪڙ. ۴. مٿي، اوچو (ڪنڌ مٿاهون نه ڪٿان = شرمسار يا لڳي ٿيان)، ۵. ست، عصمت، ستيا. ۶. ٽوڙن، ڇڏڻ، ترڪ ڪرڻ. ۷. اي سومرا، اي عمر، ۸. صلاح، نصيحت. ۹. پيش ڪج. ڏج. ۱۰. پنھن. اصل. ۱۱. ڏينھن ۾، ڏينھن کانپوءِ (گهڻي ٿوري ڏينھڙين = جلدئي، ستت ئي). ۱۲. يعني ملير ۾. ۱۳. (ملير جي ماڻھن يعني مارن جي) حضور ۾، سامھون، روبرو. ۱۴. ملول، اداس. ۱۵. جھوپڙيءَ جي چوڌاري ڍنگھرن جو ڏنل لوڙھو. وطن جا وڻ. ۱۶. اورانگھيندي. مٽيندي. ۱۷. گتي، غرض، احتياج، لاچارِي. ۱۸. مون کي پيئي. ۱۹. بڪرارن، بڪريون ڌاريندڙن يا چاريندڙن، مارن. ۲۰. روج رازو ڪرڻ لڳي، افسوس يا ماتر ڪرڻ لڳي. ۲۱. رهاڻ جا ماڻھو، ڪچهريءَ جا ماڻھو، راڄ يا قوم جا ماڻھو. ۲۲. هيٺائيءَ کان، گهٽتائيءَ يا قصور کان، ۲۳. ماڻ، عزيز. ۲۴. مون سارڻا، مون سنڀالڻا يا ياد ڪڍڻ * وطن يعني جنم ڀوميءَ جي حب يعني محبت ايمان مان آهي (حديث شريف)، ۲۵. دل، من. ۲۶. اهڙي (ڳالھ)، ۲۷. ڪن ڪانن جي ٺھيل گھرن، جھوپڙن. ۲۸. گھڙي، وڃي، رھي، ۲۹. محلاتن، ماڙين. ۳۰. ميل، گندگي، مٽي. ۳۱. صاف ڪريان. ۳۲. اسان يعني مون پرڪڻا، اسان يعني مون آزمايا.

سَهڪِيءَ يَانِي سِيڪو، اَهڪِيءَ تُونِهِيَن تُون،
مِيَان مَتَان مُون، پُڙو لاهُ مَ پاڄهه جو.

۲۰

مارو مت مَلير جا، آيا ڪي ايندا،
بندِيائي بند مان، نَمائي نيندا،
ڏکِيءَ ڪي ڏيندا، سَراهيون سائيَهه جون.

۲۱

مارو مت مَلير جا، رهئا راج ڪري،
هنيون منهنجو تن ڪي، ڏهاڙي ڌري،
مَلير منهن ڪري، ويئي ڳوڙها ڳاڙبان.

۲۲

مارو مت مَلير جا، رهئا راج رهي،
منهنجا سين سيد چئي، سائيَهه منجهه صحي،
وئين رات وهي، مون تان بند بڌاڪو.

۱. سهڪي ۾، آسودگيءَ ۾، خوشحاليءَ ۾، ۲. گهري، پيار ڪري، چاهي، ۳. اهڪي ۾، ڏک ۾، تڪليف ۾، ۴. تونهن تون = صرف تون، ۵. اي ميان، اي الله، ۶. تان، ۷. ڇڻ، ساڻو، پاڇو، (هت جي منڊيءَ جي ٿڪ يا ننگ)، هت، ڍڪ، پردو، ۸. پري ڪر، هٽاءُ، ڪڻ، ۹. مهر، ڪرم، ديا، ۱۰. مالوند، چوپائي مال جا ڏئي، ۱۱. مائت، عزيز، ۱۲. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۱۳. يا، ۱۴. قيديائي، ۱۵. قيد، ۱۶. عاجز، لاجار، مسڪين (مارئي)، ۱۷. ولي ويندا، ۱۸. ڏکاييل، سوريٽيءَ، تڪليف زدهر، ۱۹. خوشخبريون، بشارتون، ۲۰. وطن، ڏيهه، جنم ڀوميءَ، ۲۱. ويٺا، ۲۲. راج ڪري = پاٿرن وانگر، ڳوٺ ٻڌي، هڪ ٻئي سان گڏجي، ۲۳. ٺاهه ڪري، ۲۴. دل، من، ۲۵. هر روز، رڙي، روئي، ۲۶. ملير ڏانهن، ۲۷. رخ، ۲۸. لڙڪ، ۲۹. وهايان، ۳۰. مائت، عزيز، سڄڻ، ۳۱. ٺيڪ، خوشحال، ۳۲. اکين جي تارن يا ماتڪين، اکين، نئين، ۳۳. گذريل رات، ۳۴. روتي، ۳۵. وداع، رخصت، ختم.

۲۳

هڪڙن سان هڪيون ڪرين، پيون سان پئن،
رڪئون دغا دل^۲ ۾، تلين سان تئن،
اڳ نه ڏني اهڙي، ڪا منهن ماروڙن،
پريون پنوهارن، جيڪس مونهن پوءِ مٽيون.^{۱۱}

(۲۴)

هنيون هيڪ هو، سو پڙا ٿي پئو،
ڪي ڪيرين ڪي پيرين، ڪي ولهارن وئو،
مٺيءَ موت ٿئو، تون ٿو ساهه ڳڻائين سومرا.^{۲۱}

(۲۵)

هنيون هيڪ هوم، جو مون ڏنو پرينءَ ڪي،
پئون ٿان ڪونه ڪئون، جو آڇيان عام ڪي.^{۲۷}

(۲۶)

هڪ سري هڪ ساهه، پئوناهه جو پئن ڏيان،
جائي هڪ الله، سو ٿان ڪيت خريد ڪئو.^{۳۳}

۱. دليو، دولاپ، ڪوٽ، ڪپت، فريب، ۲. من، ۳. هلين، گهمين، فرين، ۴. اهڙي (اڍنگي) حالت، ۵. منهن ۾، ڪڪن ڪانن جي ٺهيل گهر يا جهوپي ۾، ۶. مارن، مالوند ماڻهن، مارئي جي ماڻهن، ۷. رسمون، ريتون، ۸. پڪرارن، پڪريون ڏايندڙن يا چاريندڙن، ۹. شايد، ۱۰. مون کان، ۱۱. بدلايون، ڦيرايون، ۱۲. دل، من، ۱۳. ٽڪر، ذرا، ۱۴. ڪجهه، ڪو ٽڪر، ۱۵. ڪيرين (هڪ قس جي وڻن) ۾، ۱۶. پيرين (هڪ قس جي وڻن) ۾، ۱۷. ولهارن ۾، ساوڪ وارن، ميدانن ۾، چراگاهن ۾، ۱۸. مٺيءَ ڪي، منل ڪي، مصيبت ۾ ڦاٿل ڪي، ۱۹. مرن، ۲۰. زيورن يا ڳهن جا جٽ يا جوڙا، سڄي بدن جا زيور، ۲۱. پارائين، مون کي ڏين، ۲۲. اي سومرا، ۲۳. مون کي هو، ۲۴. محبوب، سڄڻ (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۲۵. مون ڪئو، ۲۶. ڏيان، پيش ڪريان، ۲۷. عوام، ٻين ماڻهن، لوڪ، ۲۸. سسي، سڙ، بدن، ۲۹. دم، پسامه، ۳۰. پئن ڪي، ۳۱. ڄاڻ يا علم رکي، ۳۲. مارئيءَ جي مڱيندي جو نالو، ۳۳. ڳڌو، ورتو.

وائي ۱

مُنْهِنَجُو مَن مَـارُوَ ۲ دَنَـئِـي رَـجِي ۴،
 اِلاهِي عِنَايَت سِين ۱، سِيْلُ نِبَاهِئُو سَـجِي ۹،
 گَنـدُونِ كَائِي كِيرَ سِين ۱۱، مَـا رُوَ رَءِ كِيئن مَـجِي ۱۲،
 مَتِي مَـاَـزِيءَ مَـارُئي ۱۴، لِيءَ پَنـوَهَارَن پَـجِي ۱۷،
 اَچَن وَس نَه مُنْهِنَجِي ۱۸، جِي آئايوس تَه اَچِي ۱۹،
 قَوَگَ قَـكَائِي جَا كِي ۲۱، كُوڙ ڳالْهَـايو كَـجِي ۲۴.

وائي ۲

مُنْهِنَجُو هِيئنَئُو سَنَگْهَارَن سَـارِي ۲۶، هُوَ جِي ويَجْهَـا وَس كِي ۲۹،
 آءَ حَمِيرَ پَـجُ زَنـجِيرَ ۳۱، هِيئنَ نَه سَگْهَان هِتَ ڳهَـاري ۳۴،
 اِلاهِي عِنَايَت سِين ۳۵، شَلْ كِيئنَ مِڙان ڪِيـڳَـاري ۳۸،
 قَلْبُ مُنْهِنَجُو ڪوَتَ مِر ۳۹، ڳهَـايلُ تُو ڳهَـاري ۴۰،
 مَـران شَالَ مَلِيرَ مِر ۴۱، ڳولَن سَاڻُ ڳـذاري ۴۱،
 پَـڪو پَـاَـئِيءَ وِچَ مِر ۴۲، پَـاَـئِي پَـڪِي ڌاري ۴۴،
 اَمَن سَانِ عَـبـدِالطَـيْفِ چَئِي ۴۵، والِي وَطَنَ واري ۴۸.

۱. دل، هنيون، قلب. ۲. ماروءَ کي (مارئيءَ جي مڱيندي ڪيت کي). ۳. ڏسندي. ۴. راضي ٿئي، خوش ٿئي، سرڇي. ۵. اي الاهي، اي منهنجا الله. ۶. مهربانيءَ، نوازش. ۷. ست، پاڪدامني. ۸. توڙ تائين هلائي پورو ڪئو. ۹. سڻياوان يا حق پسند (عمر). ۱۰. ڪمند مان نڪتل مٺي رس. مٺاڻ (ڪندون کائي ڪير سين = سٺا يا لذيت طعام کائي). ۱۱. کان سواءِ. ۱۲. بدن تي گوشت چاڙهي، ٺلهي يا متاري ٿئي. ۱۳. تي. ۱۴. محلات. ۱۵. واسطي، ڪان. ۱۶. پڪران، پڪريون جاريون ٿي يا ڌارين ٿي. ۱۷. چلي، ڪامي (سڪ مِر). ۱۸. وس مِر، اختيار مِر. ۱۹. اوهين ان کي آڻايو يا وٺي وڃو. ۲۰. ماڻهوءَ جو نالو، جنهن عمر بادشاهه وٽ مارئيءَ جي سونهن جي واکاڻ ڪئي. ۲۱. خرابي. ۲۲. ڪئي. ۲۳. جوت، الزام تراشي. ۲۴. ڪوڙي، ڪسائيءَ. ۲۵. قلب، دل، من. ۲۶. سنگهارن کي، مالوند ماڻهن کي. مارن کي. ۲۷. ياد ڪري، سنڀالي. ۲۸. نزديڪ، قريب. ۲۹. مينهن وسڻ واري هنڌ جتي ساوڪ يا گاهه هجي. ۳۰. امير، عمر. ۳۱. ٽڪر ڪر، توڙ، ٽوڙ. ۳۲. لوهه جا ٺهيل نير. ۳۳. هن نموني. ۳۴. گذاري، رهي. ۳۵. خدا ايئن ڪري. ۳۶. ڪين، مان، خوشيءَ مان. ۳۷. گڏجان، ملان. ۳۸. پليڪار ڏيئي، خوش خيرو عافيت پڇي. ۳۹. فني، فيد. ۴۰. زخميل، فليل. ۴۱. گولائون (هڪ قسم جي جهنگلي ميون). ۴۲. ڪڪن ڪانن مان ٺهيل گهر، جهونو. ۴۳. پڪي جي. ۴۴. برسان، پاسي مِر. ۴۵. سلامتيءَ. ۴۶. مالڪ، خدا. ۴۷. وطن ڏي، جنم ڏي. ۴۸. موٽائي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر مارتئي

داستان بارهون

(۱)

سيئي ساريان سومرا، هو جي مارو هئا مٿ،
 پسان پنوهارن جي سندا چونرن چٽ،
 گريان وگهاريين وٽ، وڃي ويڙهيچن سان.

(۲)

سيئي ساريان سومرا، جن جا ٿرن اندر ٿاڻا،
 چاريان هوند چڱا گري، پڪر پاپاڻا،
 جن جا واريءَ وڃاڻا، سي ٿي ساريان سومرا.

(۳)

سيئي ساريان سومرا، جن جا ٿرن آهين ٿوڪ،
 مون جيڏيون ملير، کين مريڙا موڪ،
 جهڄان پسو جهوڪ، تن ونهين ويڙهيچن جي.

۱. سنڀاليان. ياد گريان. ۲. اي سومرا، اي عمر. ۳. مالوند ماڻهو. ۴. ماڻھ. عزيز. ۵. ڏسان. ۶. پڪرارن. پڪريون ڌارينڌڙن يا جارينڌڙن. ۷. جا. ۸. هڪ قسم جا ڪڪن جا ٺهيل گهر (جي گول ٿين ۽ جت قبي وانگر مخروطي ٿين). ۹. نمونا. ڍول. ۱۰. ولهارن ۾، ساوڪ وارن ميدانن ۾، چراگاهن ۾. ۱۱. ڪنهن به مند ۾ پيدا ٿيندڙ اناجن ۽ ميون کي پهرئين دفعي کائڻ جو عمل. ۱۲. ويڙھ يعني جهنگ جي رهاڪن. جهانگين. ۱۳. رڻ پتن. واريءَ جي پتن. ۱۴. ۾. ۱۵. جايون. مڪان. ماڳ. وٿاڻ. ۱۶. گاهه کارايان. ۱۷. جيڪر. ۱۸. سٺي يا بهتر نموني ۾. ۱۹. پاڪري مال جا نرينا جانور. ڇيلا (پر هتي مراد آهي بکر توڙي پڪريون). ۲۰. پاپاڻن جا. اباڻن جا. ۲۱. واريءَ (جي پتن يعني ڌڙن) ۾. ۲۲. بسترا. هنڌ. ماڳ. ۲۳. ٿرن ۾. ۲۴. ٿاڪ. ڪجهه ڳوٺن جي آباديءَ وارا وڏا حصا. ڳوٺ. آباديون. ۲۵. منهنجي. ۲۶. هر عمر (عورتون). ۲۷. کائين. واپرائين. ۲۸. هڪ قسم جي جهنگلي ڀاڄيءَ جا ٻوٽا. ۲۹. جامر. گهٽا. ۳۰. ڳران. نجهران. بي حال ٿيان. ۳۱. ڏسو. ۳۲. وهڻ جي جاء. اوطاق. بيٺڪ. ۳۳. سڪين ستابن. آسودن. شاهوڪارن.

(۴)

تَن وَنَهِيَن ويڙهيَچَن ڪِي، اُڪَندي آئون،
 مَآڻِيَان هُونَدَ مَليَرِ مِ، سَرتِيَن سِين سَآئون،
 آيَاگِي آئون، ويَنِي جِهَچَان جَهَلِ مِ.

(۵)

ويَنِي جِهَچَان جَهَلِ مِ، نئون ٿئمَ نيَاگُ،
 مونَ جِيءِيُون مَليَرِ مِ، ڪِيَن سَرتِيُون سَاگُ،
 ويچاريءَ ويَرَاگُ، وَنَهِيَن ويڙهيَچَن جو.

(۶)

وَ نَهِيَن ويڙهيَچَن جو، سَدا اَٿمَ سُورُ،
 سَنجَن سَآڻِيڪَن تي، مَٿي تَڙَن تَورُ،
 سَندو سَآڻِيهَ سُورُ، سو مون آهي سُوَمَرا.

(۷)

سو مون آهي سُوَمَرا، وَرَهَ ويڙهيَچَن،
 گولُون گولَڙَن جُون، يَآئِر تِيُون پَچَن،

۱. سڪين سنابن، آسودن، شاموڪارن، ۲. ويڙهه يعني جهنگ ۾ رهندڙن، جهانگين، مالوند ماڻهن، مارن، ۳. سڪندڙ، واجهائيندڙ،
 منتظر، ۴. واپريان، ورتايان، کان، ۵. جيڪر (خواهش اندر)، ۶. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۷. ساھيلين، هڪ چيڏين، ۸. هڪ قسم
 جي جهنگلي ڪاهه مان پيدا ٿيندڙ اڻ، ۹. نياڳي، بديخت، بدقسمت، ۱۰. نجهان، ڳران، بي حال نيا، ۱۱. قيد، بند، ۱۲. نرالو، عجيب،
 ۱۳. منهنجو نٿو، ۱۴. بديختي، بدقسمتي، ندورائي، ۱۵. منهنجي، ۱۶. هر عمر (عورتون)، ۱۷. واپرائين، کائين، ۱۸. جهنگلي پوئن
 جهڙوڪ نلر يا مريڙي وغيره جي پاڇي، ۱۹. ويچاريءَ کي، مسڪين کي، عاجز کي، نمائيءَ کي، ۲۰. وڇوڙو، جدائي، غم، سور، درد،
 ۲۱. هر وقت، ۲۲. مون کي آهي، ۲۳. ڪوهن مان رسن يا نوڙين سان ٻڌل بوڪن يا چڙهين ذريعي پاڻي ڀرڻ جو عمل ڪن، ۲۴. سڻ
 ڀرھ (ماڻهو جي قد جيترو ماڻو) اونھن ڪوھن، ۲۵. تي، ۲۶. پاڻيءَ ڀرڻ جي جاين يا هنڌن، ڪوهن، ۲۷. ساڳيءَ وهي، يا جمار واريون
 عورتون، هر عمر زالون، ۲۸. جو، ۲۹. وطن، جنم ڀوميءَ، ۳۰. مون کي، ۳۱. اي عمر سومرا، ۳۲. غم يا درد (وڇوڙي جو)، ۳۳.
 ويڙهيجن جو، ۳۴. گولڙا (هڪ قسم جو جهنگلي ميوو)، ۳۵. گولڙن جي ولين، ۳۶. يائر ۾ (نر ۾) (نر علائقي جي ڏکڻ واري حصي کي
 يائر چئبو آهي پر هتي مراد آهي سڄي نر ۾)، ۳۷. رسجي ڳاڙهيون نينءَ کڻڻ جي قابل نين.

مَن اُتَان ڪِي اچَن، مُون ڪِي نِينِ مَلِيرِ مِ.

(۸)

هُونَدَ مُون ڪِي نِينِ مَلِيرِ مِ، پَرَ اُئون بَندياڻِي بَنَدِ،
وِينِي لَڪِئُو لَوڙِيَان، هَآڻِي هِنَ هِنَدِ،
پُئَان پَائِرِ پَنَدِ، جِي وري وَرَقُ وَصَالِ جو.

(۹)

مَآندي ٿِيءُ نَه مَارُئي، وَرَقَ وَرَنَدَا پَسِ،
جُسُو زَنجِيرُنِ مِ، جَالُ آهي جَسِ،
مَارُو آڻِي مَسِ، آجي ڪَندا ڪوٽ ڪان.

(۱۰)

مَآندي ٿِيءُ نَه مَارُئي، وَطَنُ ڪِي مَ وَسَارِ،
پَاهُون وَرِ پَنوهارِ، مَ سَهَ آرَ عَمَرِ جِي.

(۱۱)

پَلُرِ پِيَتَمِ جَن سِينِ، سِي مَارُو مُون مِيٽِ،
پَهري وَا پَتَنِ تي، وَنَهِيَان مَنجَهَان ويڙهَ،

۱. شل، شال، خدا ايئن ڪري ته، ۲. يعني مارئيءَ جي ڳوٺ ملير مان، ۳. وٺي وڃڻ، ۴. جيڪر، ۵. قيد پائي، ۶. بند ٿيل، (قيد ۾) قابو، ۷. جيڪي قسمت ۾ لکيل، تقدير، ۸. پوڳيان، سھان، پاربان، ۹. هن هنڌ = عمر ڪوٽ جي قيدخاني ۾، ۱۰. پوان، ۱۱. پائر ڏانهن (پائر ٿر علائقي جي ڏکڻ وارو حصو آهي پر هتي مراد ٿيندي سڄي ٿر ڏانهن)، ۱۲. پنڌ ۾ (پيادي وڃان يا رواني ٿيان)، ۱۳. جيڪڏهن، ۱۴. اٿلي، بلتي، ۱۵. پَنو، ۱۶. ميلاپ، وصل، گڏجائيءَ (مارن سان)، ۱۷. پريشان، عاجز، ۱۸. اي مارئي، ۱۹. ورق ورنڊا = نصيب ڪلندو يا وصال جي حالت ورندي، ۲۰. ڏس، ۲۱. جسم، بدن، سرير، ۲۲. لوه جي ٺهيل نيرن، ۲۳. گذارڻ، زندهه رهڻ، حياتي بسر ڪرڻ، ۲۴. آفرين، ۲۵. مالوند ماڻهو (مارئيءَ جا مائٽ)، ۲۶. آزاد، ۲۷. قلعي، ڳڙهه، قيدخاني، ۲۸. ڏيهه، ساڻيهه، جنم پومي، ۲۹. نه، ۳۰. دل تان لاه، ۳۱. پوئتي، ٻٽ تي، ۳۲. موت، ۳۳. اي پنوهار، اي پنوهارن جي عورت، اي بڪرارن جي عورت، ۳۴. برداشت ڪر، مڃ، قبول ڪر، ۳۵. مرضي، پيار، ۳۶. عمر بادشاهه، ۳۷. مينهن جو پاڻي، ۳۸. مون پيتو، ۳۹. مون کي، ۴۰. ملاءِ، ۴۱. آسهي، نڪري، روانا ٿي، ۴۲. ميدانن، پوئڻ، ۴۳. آسودا، سڪيا، شاهوڪار (مارو)، ۴۴. جهنگ.

تَن جَهَانِگِيَن سَان مَر جِهِيٽَر، جَن جَا ٿَاڪَ ٿَرَن مَر.^۴

(۱۲)

جَن جَا ٿَاڪَ ٿَرَن مَر، سَهْدَاتِيَن آهِيَن،
خَاصَا ڪَٿَا اُن ڪِي، ڌَٻَر اُو ڌَارِيَن،
گَالَهَرِيُون ڳَارِيَن، سِتمَ جِهَرِيُون سُوَمَرَا.^{۱۲}

۱۳

دَلِ دَالِنِمَا سُوَمَرَا، مُنَهِنجي رَاوَنَه رَضَامَنَدِ،^{۱۵}
آٿِي آجَرَوَال ڪِي، ڪِيئي بَندياڻِيءَ بَنَدِ،^{۱۷}
رُوح رَهِي هِن هَنَدِ، وَطَن ڪِيَن وَسَارِيُو.^{۲۱}

۱۴

سَهْم پَسَان ٿِي سُوَمَرَا، پَرِيَن رِيءَ پِيئي،^{۲۸}
مُل رَسَاڻِي مَارِيَن، مُون ڪِي ڪو نيئي،^{۲۷}
تَه سَاڻِي سِيئي، ڳُجَه ڳَرهِيَان ڳَالَهَرِي.^{۲۹}

۱۵

اَت اُڪَندي آهِيَان، عُمَر آئون اڪَاڄ،^{۳۷}
^{۳۹}

۱. جهنگ يعني ويڙهه جي رهائڪن، ويڙهيڃن، مارن، ۲. جهيڙو يا جنگ ڪر، ۳. هنڌ، جايون، بينڪون، ماڳ، مڪان، ٿاڻا، وٺاڻ، ڪوٽ، ۴. واريءَ جي پٽن، ۵. هميشه، ۶. سٺا، موحازا، ۷. (نلهيون) ڪسيون يا لوتيون، اُن يعني رڍن جي وارن مان ٺهيل ٿلهيون اوڏيون يا جادرون، ۸. اڃيون يعني سفيد لويون، ۹. رڪن، ۱۰. جهورين، فڪر يا ڳڻتيءَ ۾ وجهڻ، ۱۱. قهر، ظلم، غضب، ۱۲. اي عمر سومرا، ۱۳. من، روح، هنيون، قلب، ۱۴. محلات جي دالائن ۾ يعني اڳڻ يا ورتدن ۾، ۱۵. اي رو، اي راجا، اي بادشاهه، ۱۶. راضي، خوش، راس، ۱۷. پڪرين واريءَ، ڌنار، ۱۸. ٿو ڪٿو، ۱۹. بندياڻيءَ ڪي، ۲۰. قابو، سوکهو، قيد، ۲۱. هن هنڌ = هن هنڌ ۾، هن جاءِ ۾، هن قيدخاني ۾، ۲۲. ساڻيهه، جنم پومي، ۲۳. ڀلايو، ۲۴. خوف، ڊپ، حراس، ۲۵. ڏسان، محسوس ڪريان، ۲۶. اي سومرا عمر، ۲۷. محبوبن، سڄڻن، ماڻهن، ۲۸. کان سواءِ، ۲۹. وٽ، ۳۰. پهچائي، ۳۱. مارن، ۳۲. وٺي، ڪٽي، ۳۳. انهن (مارن) سان، ۳۴. مخفي، ۳۵. اوريان، بيان ڪريان، ۳۶. تمام گهڻو، ۳۷. سڪايل، منظر، ۳۸. اي عمر، ۳۹. نڪار، نڪمي، ڄٽ، بي عقل، نالائق.

سُومرا سَڪَاجَ، جَهلِ مَ بَندِ جَهِجَندِيُون.

واڻي

لِوئيءَ ۾ لاٿُون، مُون مَاروءَ سِين لَڏِيُون،
 اَوَّلُ نَآنُ اَڻَ اللهَ جَو، مِڙِيئَ ۱۱ مَٿَ ۱۲ ٿاهُون،
 سَا ڪِيئَن ڪائي ڪارِڪُون، ۱۳ جنهن ڪي ڏنُرا ڏيڇُ ڏنائُون،
 ڪِيئَن پَٽُ ۱۶ پَرهِييان، ۱۷ عُمَرَ جَو آئون،
 ۱۸ سُون بَرابَرِ سَڳَڙا، ۲۰ پَانهَن بَڏائُون،
 ڪَهَ مانڏاڻي ۲۳ مَڪِڻي، ۲۴ فُوتُ جَن جَو سائُون، ۲۶
 عُمَر تي زورو ڪري، ۲۸ جِيلاَهَ راجُ اڳاهُون، ۳۱
 ڪَاجُ ڪَٿِيَرِن سُرَهو، ۳۴ سَڱَرُ ۲۵ سائُون. ۳۲

۱. اي سومرا، اي عمر. ۲. لاٿ، وڙاڻا، دانا، ۳. قابو ڪر، روڪ، ۴. بند ٿيل، قيد ٿيل. ۵. ارمان يا غم ۾ ڳرندڙ. ۶. ڪٽيءَ، اُن يعني رڌن جي وارن مان ٺهيل چادر. ۷. شاديءَ جي وقت گهٽ ۽ ڪنوار جا هڪ ٻئي سان مٿا مِڙائڻ يا ٽڪرائڻ وارو عمل. ۸. مارئيءَ جي مڱيندي (لاٿون لڏيون = شادي ڪئي)، ۹. پهريائين، سڀ کان اڳ. ۱۰. نامر، نالو. ۱۱. مڙن کان، سڀن کان، ۱۲. مٿي، اعليٰ. ۱۳. کڄيءَ جي وڻ جو سڪل ميوو، چهارا، ڪٽل، ۱۴. ڪرڙن جي وڻن جو ڪڇو ڦر. ۱۵. ڏاج، جهيڙ. ۱۶. پٽ يعني ريشم جا ڪپڙا. ۱۷. بايان، ڍڪيان. اوڍيان، ۱۸. سون (هڪ قسم جي قيمتي ڌاتوءَ) جي. ۱۹. مٺ، سمان، ساريڪا، ۲۰. ست جا ڳانا، ڦندن. ۲۱. پانهن ۾. ۲۲. هڪ قسم جو گاهه. ۲۳. هڪ قسم جو گاهه. ۲۴. هڪ قسم جو گاهه. ۲۵. خوراڪ، کاڌو، غذا. ۲۶. هڪ قسم جو جهنگلي اناج. ۲۷. تنهن صورت ۾ ڏنائون. ۲۸. ڏاڍائي، جبر، ظلم. ۲۹. جنهن صورت ۾. ۳۰. (منهنجي) قوم، آڪهه، ڪٽنب، خاندان. ۳۱. بري، ڏور. ۳۲. کاڌو. ۳۳. ڪٿيرون جو. ڪٽي ڍڪيندڙ عورتن جو. ۳۴. سٺو، چڱو. ۳۵. ڪنڊيءَ جي وڻن جو ڦر، سڱريون.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ماري

داستان تيرهون

۱

لوءِ وڃي ڪا چوءِ، منهنجو ماروئڙن ڪي،
 ڇانگان ڇڄي ڇيلڙو، جي ڪنهن جو هوءِ،
 صحي وڙولين سو، ائون ڪيئن ويسِ وسري.^{۱۲}

(۲)

بڏا ٻاڪارين، ڇيلا ڪنهن نه ڇوڙئا،
 ڪريو مهاڙ ملير ڏي، اڀا اوڳارين،
 سانبيڙا سارين، جوءِ ڇنائون جن سين.

۳

لوورباڙي آهيان، واريان تان نه ورق،
 سانڍيم سڀيرين ليءِ، لوءِ اندر لڪ*،
 ڪنڌ ڪاسو پٽ پاسو، ڏنم تن ترڪ*.

۱. لوءِ ۾، ڳوٺ ۾ (مارئيءَ جي ڳوٺ ملير ۾)، ۲. چوي، ٻڌائي، ۳. منهنجو حال، ۴. مارن، مالوندن، ۵. ڇانگ مان، ڏن مان، ولر مان، ۶. ڌار يا جدا نٿي، گم نٿي يا وڃائجي وڃي، ۷. بڪريءَ جو نرينو ڦر (ڇيلو)، ۸. جيڪڏهن، ۹. هجي، ۱۰. چڱيءَ طرح، ۱۱. ڳولين، ۱۲. دل تان لهي، ۱۳. دانهون ڪن، ٻيڪاٽ ڪن، ۱۴. منهن، رخ، ۱۵. بيٺا، ۱۶. ڳئل کاڌو، ۱۷. ڇوڙيوال، رفيق، سائي، ۱۸. ياد ڪن، سنڀالين، ۱۹. جوءِ ۾، ديس ۾، گاهه جڙن واري هنڌ ۾، ۲۰. گاهه کاڌائون، ۲۱. لوءِ يا کٽي يعني ان (رين جي وارن) مان ٺهيل چادر يا اوڙتيءَ ڍڪيندڙ، (ٻي معنيٰ) لوءِ يعني ڳوٺ جي رهاڪو، ڳوٺاڻي، ۲۲. مٽايان، بدلايان، ۲۳. پٺو (نمونو يا ڊول)، ۲۴. مون سانڍيو، مون حفاظت ۾ (سلامت) رکڻو، ۲۵. ڀرين، محبوبن، ۲۶. واسطي، ۲۷. ۾، ۲۸. ڇينهن، ڪمر * مون پنهنجو ست يعني عصمت بچائي آهي، ۲۹. ڪنڌ تي، ڪلھن تي، ۳۰. جاريءَ جو جڪو يا ڳوٺڙي (جيڪا ٿري ماڻهو جهنگ ۾ مال چارڻ وقت سامان جهڙوڪ وتو، لوٽو، جوٽو وغيره وجهڻ لاءِ ڪندا آهن)، ۳۱. پٽ تي، زمين تي، ۳۲. بدن يا جسر جو حصو يا سو، ۳۳. مون ڏنو، ۳۴. تن کي، بدن کي، سرير کي، ۳۵. تباڳ، علحدگي، دست برداري ■ تن يعني جسر کي آرام بهجائڻ وارو عمل جهڙوڪ سفر ۾ ڪنڌ تي ڪاسو کڻڻ يا پٽ تي سمهڻ وغيره کي ترڪ ڪري ڇڏيو اٿم.

سَندو مَاروءَ حَقُّ، جَانِ جِيَّانِ تَانِ پَارِيَانِ.^۷

۴

چِيرِي چِيرِي چَمُ، جِي لُونُ لَگَنِ لَائِيِنِ،^{۱۱}
مُونُ گَرِ اَگِي نَهَ كِئُو، اِهڙو ڪوڄهو ڪَمُ،^{۱۶}
جَانِ جَانِ دَعُوِي دَمُ*، تَانِ تَانِ پَرَتِ پَنوهارِ سِيِنِ.^{۱۹}

۵

جِيهَ جِي تِيهَ، مُونِ مَارُو مَچِيَا،^{۲۱}
مُونِ جِيڏِيُونِ مَلِيَرِ مِ، چُونڊِيَنِ موڪَ مِهَ،^{۲۶}
مُنهنجِي آهَ اِهَ، ڪِيَرِائِيَنڊِي ڪوَتَ ڪِي.^{۲۹}

۶

هُنَ پَرِنڊِيءَ پُونِ، گَسَ نَهَ لَگَمَ گَسَ جِي،^{۳۵}
ايسَ عُمَرَ ڪوَتَ مِ، ٿِيئو مَٿو مِيرو مُونِ،^{۳۸}
جَاڏُنِ پِيئون جُونِ، ڪِيئنَ مَرڪَانِ مَارُوئينَ.^{۴۲}

(۷)

مَازِيءَ مِينهنَ نَهَ پُونِ، ساوا گاهه نَهَ سَومَرَا،^{۴۴}

۱. جو، ۲. مارئيءَ جي مڱيندي، محبوب، ۳. فرض، ذميواري، ۴. جيستائين، ۵. جيئري يا زندهه آهيان، ۶. تيسٽائين، ۷. ناهينديس، ادا ڪنديس، ۸. ڪي يا وڏي (جيھڪن يعني جھيڙن ڏيڻ سان)، ۹. چمڙي (بدن جي)، ماس، گوشت، ۱۰. جيڪڏهن، ۱۱. نمڪ، ۱۲. لڱن کي، (ڪپيل يا وڊيل) عضون کي، ۱۳. مڪين يا برڪين، ۱۴. منهنجي، ۱۵. ڪڙم، خاندان، آڪھ، ۱۶. خراب، ۱۷. ساهه، حياتي * جيسين جيئري رهن جي دعويٰ يعني تقاضا يا تمنا ٿي ڪريان، ۱۸. پيار، محبت، ۱۹. پڪرار، پڪريون ڌاريندڙ يا چاريندڙ (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۲۰. جيهه جي تيهه = ڪهڙا به (آهن)، ۲۱. مالوند (مارئيءَ جا مائٽ)، ۲۲. قبول ڪئا، اکين تي ڪئا، ۲۳. منهنجي، ۲۴. هر عمر (عورتون)، ۲۵. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۲۶. ميڙين، گڏ ڪن، ۲۷. ڄام، جهجها، ۲۸. هڪ قسم جي پاڇي، ۲۹. دانهن، فرياد، ۳۰. ڊهيندي، زمين دوز ڪندي، ۳۱. قلعي، ڳڙهه، ۳۲. وڻندڙ، سنهائيندڙ، پانءِ پوندڙ، ۳۳. پون ۾، زمين ۾ (ملير جي ملڪ ۾)، ۳۴. دڙ، ڌوڙ، خاک، مٽي، لٽ، ۳۵. مونکي لڳي، ۳۶. رستي، واٽ، راهه، ۳۷. سِرَ، ۳۸. گدلو (مٽيءَ ۾)، ۳۹. منهنجو، ۴۰. جادن ۾، مٽي جي وارن ۾، ۴۱. هڪ قسم جا جيت جيڪي گدلائيءَ سبب مٽي يا ڪپڙن ۾ پيدا ٿيندا آهن، ۴۲. فخر ڪريان، لاڏ ڪوڏ ڪريان، ۴۳. مارن ۾، ۴۴. ماڙيءَ ۾، محلات ۾، ۴۵. برساتون، ۴۶. پون، ۴۷. اي سومرا، اي عمر.

سَاهِيٽِيُونِ ۽ سَرَتِيُونِ، مَرُ هِيڪَآنديُونِ هُونِ،^۴
جِيڏِيَن ڌارانِ جُونِ، عُمَرُ ڪَاڏِي آهيَانِ.^۸

(۸)

تَرِ ٿَاڏِيَلُونِ پُونِ، مَآڪُونِ مِينَهَن مَلِيرَ تِي،^{۱۱}
مَآڙِيچِيُونِ مَحَلَنِ مِ، مُورِ نَ مَثَوِ ڏُونِ،^{۱۵}
جِيڏِيَن ڌارانِ جُونِ، عُمَرُ ڪَاڏِي آهيَانِ.^{۱۶}

(۹)

جِيئنَ هِتَ لُونِگَ لِيَارَ، تِيئنَ هِتَ قُوگَ قُوئِنُونِ اڳَرَا،^{۱۷}
سُرَهي سُوگنديَن ڪانِ، پُسي ڪين پَنوهارَ،^{۱۸}
مَآڪِيَانِ مَنَّا پَآنيَانِ، سَنڊا ڏَنُئِرَن ڌَارَ،^{۱۹}
ڏَنِيَمَ جِي ڌَاتَارَ، سي ويئي گَهَڙِيُونِ گَهَارِيَانِ.^{۲۱}

۱۰.

آمَآنِ پَآنيَانِ آڪَ، گَپَڙَ گُڏُورِيَانِ وِترَا،^{۲۵}
ڪُٽِيَانِ پَٽِيَانِ پِيَتَ ڪِي، مَآڪِيَانِ مِني مَڪَ،^{۲۶}
ڪوڪَڙُ ڪُڏِيَرَن مِ، قُوڪِيُو پَرِيَانِ ڦَڪَ،^{۲۷}

۱. سرتيون، سڪيون، هڪ جيڏيون. ۲. بيشڪ. ۳. گڏ. ۴. هجن. ۵. کان سواءِ. ۶. هڪ قسم جي جيئ. جيڪي گڏائيءَ سبب ماڻهوءَ جي جسم ۽ ڪپڙن ۾ ٿين. ۷. اي عمر، اي سومرا. ۸. کاڌي آهيان = مون کي چڪ وجهن ٿيون. ۹. تر ڀر، واريءَ جي پتن يا ڌڙن ۾. ۱۰. ٺڌڪارون. ۱۱. اوس، ماڻون، نينر. ۱۲. تر جون رهاڪو عورتون، ٿري زانئون. ۱۳. محلاتن، ماڙين ۾. ۱۴. پنهنج. اصل، ۱۵. سِر. ۱۶. بائيءَ سان صاف ڪن (مٿو ڏون = وهنجڻ، ترڪڻ)، ۱۷. خوشبودار وڻ جا هڪ قسم جا شگوبا يا مڪڙيون. ۱۸. ليار (جي وڻ) جا. ۱۹. هڪ قسم جا پوتا. ۲۰. فوٽن (جي وڻن) کان، ايلاجيءَ (جي وڻن) کان. ۲۱. بهتر. سٺا، عمدآ، ۲۲. عطرون، ۲۳. ماڪيءَ کان، شهد کان. ۲۴. گذاريان. ۲۵. انب. ۲۶. سمجھان. ۲۷. اکن جي وڻن جا ڦر، جيڪي انهن جي منابهه هوندا آهن. ۲۸. هڪ قسم جا وڻ، جن جي ڦر کي پيرون چئبو آهي جي ڌاڻي ۾ ڪڙا ۽ ڪسارا ٿيندا آهن. ۲۹. ڪٺوريءَ (هڪ خوشبودار وڻ) کان، غنير کان، مشڪ کان. ۳۰. وڌيڪ عمدآ يا پلا. ۳۱. ڪٽيان پٽيان = ڇاڻيان، ڌوڻيان. ۳۲. ڪڇڙا پيرون (جاريڻ جي وڻن جا). ۳۳. سڪل (ڦل). ۳۴. تر ۾ برسات جي وقت پيدا ٿيندڙ هڪ قسم جي وڻن (جن جو ڦر پٽائي جهڙو ٿئي). ۳۵. فوڪن سان صاف ڪڍو. ۳۶. ڪنهن شيءِ سان هٿن جون تربون يعني ليون پري وات ۾ وجهڻ جو عمل.

وَرُ هَلاڪِي سِينِ حَقَّ، ڪَوِ وَڌايُون وَڙنِ جُونِ.

(۱۱)

جيئن سي عُمَرُ سُمَرا، تو وِتِ توتِ پَچَن،
تيئن آسان جي مُلڪَ ۾، جَهَلِئا ڦَلِ آڪَن،
ميو ڪان مُرتَن، مُورِ نَ مِئا پَانيان.

۱۲

توڙي توتِ پَچَن، گَجُورِيُون لَامُون ڪَري،
سَاءَ نَ تَنهِنِ اَچَن، سَگَرُ جو سَائيَهَ جو.

۱۳

ڪارا ڪَپَڙَ ڏِيهَ ۾، پَئا واريءَ مَنجِهَ وِٿا،
سَانگِيڙن سَيدُ چَئي، پَرِئو ڏينِ پا،
عُمَرِايءَ اُمَان، ثابِتُ رِڪِجِ سُمَرا.

۱۴

جَارِيُون نَازِيُون نيسَ، ائون ڪيئن ويڙهَ وساريان،
ڏِرڪَن ٿيون ڌاتيليُون، ڪارا جَنِي ڪيسَ،

۱. بهتر، ڀلي، ۲. هلاڪت، موت، تڪليف، ڏک، ۳. مڙس، ڪانڌ، پتار، وڙ، ۴. ٻن، ڪڏ، ۵. مان، مرتبا، شان، بادشاهيون، ۶. غيرن، ڌارين، بدڪارن، ۷. اي عمر سومرا، ۸. هڪ قسم جو ميوو، ۹. رسجن (ڪاڻن جي قابل ٿيڻ)، ۱۰. گل، ۱۱. هڪ قسم جي وڻن (جن جو ڦرائين جي مشابه ٿيندو آهي)، ۱۲. هڪ قسم جي جهنگلي ڦلن، ۱۳. اصل، ٻنهي، ۱۴. شيرين، ۱۵. سمجھان، ۱۶. ڪجين (جي ڦر) وانگر، ۱۷. (وڻ جي ٿارين وانگر) ڊگھا ڇڳا يا مڇا يا ويڙها، ۱۸. ساءَ وانگر، سواد يا ڌاڻي وانگر، ۱۹. تنهن جي، ۲۰. محسوس يا معلوم ٿيڻ، ۲۱. ڪنڊيءَ جي وڻ جو ڦر، ۲۲. ڏيهه، وطن، ۲۳. ڪسارا، نمڪين يعني لون جي منل سواد وارا، ۲۴. هڪ قسم جا وڻ (جن جي ڦر کي پيرون چئبو آهي)، ۲۵. واريءَ يعني ريتيءَ (جي پتن يا ڌڙن)، ۲۶. ماڳ، مڪان، پاڻ، ۲۷. سانگيڙن يعني سانگين کي، مٿن جي سانگي هڪ هنڌان لڏي ٻئي هنڌ ڏانهن ويندڙن کي، مالوند ماڻهن يعني مارن کي، ۲۸. پُر ڪڍو، چڪار يا ڪنا ڪن ڪڍو، ۲۹. وٽا، ڪٽورا، پيالا، ۳۰. اي عمر، ۳۱. امانت، ڪا شيءِ حفاظت ۾ رکڻ لاءِ مليل (مارڻي)، ۳۲. سلامت، بنان خيانت، ۳۳. هڪ قسم جا وڻ (جن جي ڦر کي پيرون چئبو آهي جي ڌاڻي ۾ مٽا ٿين)، ۳۴. فصل جي لين بعد ٻئي ۾ بيٺل تيليون يا کنيون، ۳۵. تڙ يعني پاڻيءَ ڀرڻ جا هنڌ، ۳۶. ويڙهه يعني جهنگ جا، مارڻيءَ جي ملڪ جا، ۳۷. دل تان لاهيان، ۳۸. لوڏ سان هلڻ، ۳۹. ڍٽ يعني مارڻيءَ جي ملڪ جون رهاڪو عورتون، ۴۰. جن جا، ۴۱. مٽي جا وار.

عُمَرَ مَارِي مِيسَ، وَهَانَ كِيئَن وَطَنَ جِي.

۱۵

نَازِيُونِ جَارِيُونِ، مُونَ كِي مَنِ مَلِيرَ جُونِ،
سي كِيئَن وَجَنِ وَسِرِي، جِي پَائرَ پَنوَهَارِيُونِ،
اُنِهينَ لِيءِ آريُونِ، هِنِيُونِ تَو هِتَ كَرِي.

(۱۶)

عُمَرَ آسانَ جِي ڏيهَ ڏي، گَپَرِيُونِ كَارِيُونِ،
سي كِيئَن وَجَنِ وَسِرِي، جِي پَائرَ پَنوَهَارِيُونِ،
اُنِهينَ لاءِ آريُونِ، مُنَهِنِجُو هِنِيُونِ تَو هِتَ كَرِي.

۱۷

آهينَ آسانَ جِي ڏيهَ ڏي، كِيرِيُونِ گَپَرِيُونِ،
مُونِ جِي ڏِيُونِ مَلِيرَ ڏي، مِيَرِيُونِ مَكِيُونِ،
عُمَرَ اَگَرِيُونِ، سِڪَنَ تِيُونِ سَاطِيَهَ كِي.

(۱۸)

عُمَرَ آسانَ جِي ڏيهَ ڏي، قَوِگَنَ كِيُونِ قَرِيُونِ،

۱. اي عمر سومرا، ۲. لاهي، ختم ڪري، ۳. خواهش، تمنا، سک، اڪير، بيار، ۴. ساڻيهه، ڏيهه، ۵. فصل جي لين کان پوءِ ٻئيءَ ڀر
رهيل تيليون يا کنيون، ۶. هڪ قسم جا وڻ (جن جي ڦر کي پيرون چئبو آهي جيڪي ڀڄڻ کان پوءِ ڏاڻهي ۾ ملن ٿا)، ۷. من ڀر، دل ڀر،
۸. دل تان لهي، ۹. پاڻر جون (ٿر علائقي جي ڏکڻ واري حصي کي پاڻر چئبو آهي پر هتي مراد ٿيندي سڄي ٿر جون)، ۱۰. پنوهارن يعني
ٻڪريون ڌاريندڙن يا چاريندڙن جون عورتون، ٻڪرارن جون زالون، ۱۱. لاءِ، کان، ۱۲. خواهشون، تمنائون، سکون، خُيون، ۱۳.
دل، من، ۱۴. ڪپڙن جا وڻ (جن جي ڦر کي پيرون چئبو آهي جيڪي ڀڄڻ کان پوءِ ڏاڻهي ۾ کارا يعني ڪسارا ۽ لوڻ جي سواد جهڙا ٿين)،
۱۵. هڪ قسم جا وڻ، ۱۶. منهنجي، ۱۷. هر عمر (عورتون)، ۱۸. گڏ ڪن، چوندين، ۱۹. هڪ قسم جو گاهه (جنهن جي ان کي ٿري
ماڻهو رڌي کائيندا آهن)، ۲۰. اي عمر، ۲۱. اکيون، نين، ۲۲. واجهائين، اڪيرين، ۲۳. هڪ قسم جي جهنگلي ٻوٽن، ۲۴. سنه ۽ ڊگها
ڦل.

مُون جِيڏِيُون مَلِيرَم، مِيڙِي مَڪَ وَرِيُون،
پَنوَهَارَن پَرِيُون، مُونَهَان پَوِ مَتِيُون.

۱۹

ڪِيْمُو ڪَاڏِيْمَ ڪِيَتَ سِين، مَانِيءَ مَآگِ مِسي،
بَازَرِ تَنهِنجِي بَنڱلا، ڏَهڪِيُمَ ڏِيَلُ ڏِسي،
قَاتِي هِنِيُون قَارِيُون تِيُو، تَنهِن قَوڙائي ڪَان قِسي،
جَان هُونڊِيْمَ سَاڻ سِسي*، تَه ويڙهه نَه ويَنڊِيْمَ وَسِري.

۲۰

اَتُون ڪُوهُ ڪَرِيَان ڪوَتَ ڪِي، مُنهنجا پَرِين پَنوَهَار،
مُورِ نَه آچِيَان مَنَ ڪِي، هِنڊورا ۽ هَار،
يُڙِي سَاڻ يَتَار، پَآرِ پِيَرُون چُونڊِيَان.

۲۱

جِتِ پَرِ پِيَرُون هُئَا، اُتِ آبَآڻِي اَڪَ،
مُون جِيڏِيُون مَلِيرَم، مِيڙِيُو آچِن مَڪَ،
ڍَنگَهَرُ وڏِي ڍَڪَ، جُو وَلَهَ جَهَلُ ويڙهِيچَن جِي.

۱. ڪپڙن يا چارين جي وٺڻ جو ڪچو ڦر. ۲. مونڊون. ۳. پڪرارن. پڪريون چاريندڙن يا ڌاريندڙن، مارن، مالوند ماڻهن، ۴. ريتيون، رسمون. ۵. مونڪان، ۶. بدلايون، ڦيرايون، ۷. ٻڪَ، لنگهڻ، ۸. مون ڪاڏي. مون ڪاڏي. ۹. مارئيءَ جي مڱيندي جو نالو. ۱۰. مانيءَ مَآگِ = مانيءَ يعني روٽيءَ جي بدران. ۱۱. مٽي. ۱۲. منهنجو ڏهڪو يا ڏڪي ويو. ۱۳. بدن، جسم. ۱۴. ڌري، چيرجي. ۱۵. دل، من. ۱۶. ڦاڪون، ٽڪر ٽڪر. ۱۷. جدائيءَ، وجوڙي. ۱۸. جڻجي، ڦاڻي، ڌري. ۱۹. جيستائين. ۲۰. مون کي هوندي. ۲۱. سِرَ، مٽو، ٻڳي * جيستائين حيات يا جيتري هونديس. ۲۲. جهنگ، مارن جو ملڪ. ۲۳. مونکي ويندي. ۲۴. دل تان لهي. ۲۵. ڇا. ۲۶. قلعي، ڳڙهه. ۲۷. محبوب، سڄڻ، پيارا، ۲۸. اصل، بنهر. ۲۹. پيش ڪريان. ۳۰. پينگها يا جهولتا. ۳۱. هڪ قسم جا زيور يا گهڻا، مالهاڻون، ڪنڊليون. ۳۲. گهمي، ڦري، هلي. ۳۳. مڙس، ور، شوهر. ۳۴. پاڻ ۾ (تر علائقي جي ڏکڻ واري ڀاڱي کي پاڻ چوندا آهن پر هتي مراد ٿيندي ٿر ۾). ۳۵. ڪپڙن ۽ چارين جي وٺڻ جو ڦر. ۳۶. گذريل سال. ۳۷. ابائڻ جا. (مارئيءَ جي) ماڻڻ جا. ۳۸. ٿاڪ. مَآگِ. ۳۹. گهر کي چوڌاري ڏنل ڪنڊن جو لوڙهو. ۴۰. پناهه. ۴۱. ولهه جو، سيءَ جو، سرديءَ جو. ۴۲. جهلو، بچاءُ. ۴۳. ويڙهه جي رهاڪن.

(۲۲)

جِت پَر پيرون هئا، اُتي آباڻان،
هوجي ماڳ مَليِر جا، سي سڀ سڃاڻان،
هاڻي نه جاڻان، تہ ڪهڙو واقعو ويڙهه ۾.

۲۳

ڪيئن ميارون موڪلين، مارن ڏانهن مٺي،
ڪٽيئي نه ڪوڏ پئي، پائر منجهه پئي،
تو تان وڃ اُني، جنهن ڪائر سڀ ڪانيو.

(۲۴)

پيئي پاڻ مارن، اچي ڪن ڪر لهان،
قادر ڪا گهڻا، ڏکي سندا ڏينهڙا.

وائي

اُن نه مٽيان پت، آئون جا ڪرڙ ڪپور نه مٽيان،
ويني شال وٺوڙيان، ڍولي پاسي ڍٽ،
پڪا پڪن سامهان، پيهيون پيهن وٽ،

۱. گذريل سال. ۲. ڪپڙن ۽ جارين جي وٽن جو ڦر. ۳. (منهنجا) مائٽ يا عزيز. ۴. جايون. هنڌ. آستان. ۵. مارئي جي ڳوٺ جو نالو. ۶. سهي ڪريان. ۷. مونکي خبر آهي. ۸. حادثو، روڻداد، قصو، معاملو. ۹. جهنگ، مارن جي ملڪ. ۱۰. ڏوراپا، ۱۱. تون موڪلين. ۱۲. اي مٺي، اي مٺل، اي مصيبت ۾ پيل، اي بدبخت. ۱۳. تو ڪٿي. ۱۴. ڪوڏ ۾، شوق ۾، چاهه ۾. ۱۵. يعني ٿر (ٿر جي ڏاکڻي حصي کي پائر چوندا آهن). ۱۶. رڍن جي پٺيءَ تان ڪٽريل وار يعني اُن، ۱۷. تنهنجي. ۱۸. مٿان. ۱۹. ڪنوڻ، بجلي. ۲۰. وسي يعني ڪري. ۲۱. يعني ٿر (ٿر جي اتر واري حصي کي ڪائر چوندا آهن). ۲۲. ساڙيو. جلايو. ۲۳. ڪنهن جي. ۲۴. خبر. سڌسما، ۲۵. وٺان. ۲۶. قدرت واري. خدا. ۲۷. ڏکويل، مصيبت ۾ پيل. ۲۸. جا. ۲۹. مٽ ڪريان. برابر سمجهان. ۳۰. پٽ جي، ريشم جي. ۳۱. هڪ قسم جا وڻ (جن جي گڻن کي نيسي ۽ ڦر کي ڏنڻا چئبو آهي). ۳۲. ڪپور جي، ڪافور جي. ۳۳. شل. خدا ايئن ڪري. ۳۴. ڌڏ يا لسي ولوڙيان. ۳۵. ڍولي جي، محبوب جي. ۳۶. پاسي ۾، ڀر ۾. ۳۷. ڍٽ ۾ (ڍٽ ٿر علائقي ۾ هڪ ماڳ جو نالو آهي). ۳۸. ڪڪن ڪانن مان ٺهيل ڪهر. ۳۹. ڪڪن مان ٺهيل هڪ قسم جا منهن يعني ننڍا ڪهر.

مَارْكَانَ مَارُوئَرَن سِين، پَڪو آڏِي پَتِ،
 سُوَرُ مُنْهِنَجو سُوَمَرَا، ڪَارِڻُ ڦَادرَ ڪَتِ،
 تَهَڙِي سِيچَ سُوَمَرَا، جِهَڙو پَائرِ پَتِ،
 پِيروُن چُونڊِيندِيسِ پَرِينِ سِين، ڪَانِبو ڪَانِبي وَتِ،
 ڪِيروُن ڏِيانَ جِيڏِيَن، وَجَانَ جِي وَر وَتِ،
 مُون ڏُڪِيءَ ڪَهَڙو ڏوهُ ڪِيُو، پِيُون سَپِ وَرَن وَتِ.

۱. خوش ٿيان، فخر ڪريان، ۲. مارن، مالوند ماڻهن. مارئيءَ جي ماڻهن، ۳. ڪڪن جو گهر، جهوپو، ۴. جوڙي، بناڻي، ۵. پت تي، ميدان تي، ۶. ڏک، درد، ۷. اي سومرا، اي عمر، ۸. واسطي، مهاڀي، ۹. قدرت واري، سگهاري، خدا، ۱۰. ختم ڪر، لاه، ۱۱. (شاديءَ جي وقت گهوٽ ڪنوار لاءِ)، سٺي بستري سان سجايل ڪت، ۱۲. پائر يعني ٿر جو (ٿر جي ڏکڻ واري ڀاڱي کي پائر چوندا آهن)، ۱۳. ميدان، زمين، ۱۴. ڪپڙ ۽ چارين جي وٿن جو ڦر، ۱۵. ميڙيندس، گڏ ڪنديس، ۱۶. محبوب، ۱۷. عورتون جڏهن ڏت جهڙوڪ پيرون وغيره ۽ ڪپهه ۽ ڪپهه جي فصل مان ڦٽيون چوندنديون آهن تڏهن اٽڪل ڏيڍ کن ميٽر ويڪري ۽ ڊگهي ڪپڙي جي چادر جي هڪ ڇيڙي جا ٻه پلانڊ پٺيان چيلهن کان ورائي اڳيان پٺ تي دن جي مٿان ٻڌنديون آهن ۽ پوءِ چادر کي پٺن تان ورائي ٻي ڇيڙي جا پلانڊ مٿي تي اهڙيءَ طرح ٻڌنديون آهن جو سمورو مٿو ڍڪجي ويندو آهي. ان چادر کي ڪانبو چئبو آهي ۽ ڪانبو جو چونڊيل مواد سان پرڇي وڃڻ کان پوءِ اهو مواد هيٺ زمين تي ڍڪ ڪري رکيو ويندو آهي. اهڙي ڍڪ کي به ڪانبو چئبو آهي، ۱۸. مبارڪون، واڌايون، ۱۹. جيڏين کي، سرتين کي، ۲۰. پتار، مڙس، ڪانڌ، ۲۱. ڏکابل، مصيبت ۾ پيل، سوريتي، ۲۲. گناهه خطا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر مارئي

داستان چوڏهون

۱

جُہ سي لوڙائو ٿيئا، جَنِي پَر رهن،
مارو منجهه ٿرن، ڪنهن در ڏيندا دانهڙي.

۲

جُہ سي لوڙائو ٿيئا، جَنِي سَنديءَ ڏير،
ماروئڙا فقير، ڪنهن در ڏيندا دانهڙي.

۳

هيڪانديءَ حُضور، جي گهر گهاريم ڏينھڙا،
سيئي سِڪان ساريان، پڇان پائر پور،
حميرا هڙا، ڪين مڃينديس مَور،
سَنجهي ست گُذاريان، اچي شال آسور،
دران ٿيان مَ دور، مارو ڄام مَليِر جا.

۱. جيڪڏهن. ۲. ڦورو، لٽرا، ڏاڙيل. ۳. جني جي. ۴. بر تي. آڌار تي. زور تي. ۵. مالوند ماڻهو. مارئيءَ جا ماڻه. ۶. واريءَ جي پٽن. ۷. ڪنهنجي. ۸. در تي. ۹. دانهن، فرياد. ۱۰. جيءَ. ۱۱. ڏير تي. آڌار يا پروسي تي. ۱۲. مڪين، غريب. ۱۳. هيڪانديءَ ۾. ميلاپ ۾. گڏ. ۱۴. پرينءَ جي حضور ۾ يعني سامهون يا روبرو. ۱۵. گهر ۾. ڳوٺ ۾. وطن ۾. ۱۶. مون گهارڻ يا گذاريان. ۱۷. تن (ڏينهن) کي. ۱۸. واجهائين، ياد ڪريان. ساريان. ۱۹. جلان. ۲۰. پائر جي يعني ٿر جي (پائر جو علائقو ٿر جي ڏاکڻي ڀاڱي کي چوندا آهن). ۲۱. پور ۾. خيال ۾. فڪر يا ڳڻتيءَ ۾. ۲۲. حميرن جا، اميرن جا، (عمر جا). ۲۳. هٿ. ۲۴. قبول ڪنديس (بت کي لڳائڻ ڏينديس)، اصل، بنهه. ۲۵. اصل، بنهه. ۲۶. سَنجهي جي مهل، رات جي وقت. ۲۷. ست ۾. سيل ۾. صبر ۾. ۲۸. محبوب يا پرين اچي. ۲۹. شل، خدا، ايشن ڪري. ۳۰. آسَر جو، فجر جي مهل، ۳۱. در کان (تنهنجي). ۳۲. بري. ۳۳. اي مارو. ۳۴. سردار.

۴

جي هت گهارئم ڏينھڙا، وطن رءُ ويھي،
 مارو ڏيندم منهن ۾، ڏاڏا ڏيھي،
 پکن منجهه پيھي، شل محلن جي مر ڏٺان.^{۱۵}

۵

ميري جي ڏيري، مر مٿي هوءَ،
 مٿان مارو چوءَ، تہ وڃا ويئي وسري.^{۲۵}

۶

منهن منهنجو سومرا، مر ميروئي هوءَ،
 ڌوتوءَ ڌوراڻن ۾، مٿان مارو چوءَ،
 ڳنهي وڃان لوءَ، لارون جي لڙڪن جون.^{۳۵}

(۷)

هن ڏيھہ سندا ڪپڙا، هن تڙ نہ ڏندياس،
 موٽائي نيندياس، ميري ملي رڙ ڏي.^{۳۹}

۱. يعني عمر ڪوٽ ۾، ۲. مون گهارڻا، مون گذاريا يا ڪاٺيا، ۳. ساڻيھ، ڏيھہ، ۴. کان سواءِ، ۵. مالوند ماڻهو (مارئيءَ جا ماڻھ)، ۶. مون کي ڏيندا، ۷. منهن ۾، اڳيان، سامهون (ڏيندم منهن ۾ = مونکي مبار ڏيندا يا ڌوراپا يا اويالا ڏيندا)، ۸. ابي ڏاڏي جو اولاد، ماڻھ، ۹. ڏيھہ جا رهاڪو، وطن جا رهاڪو، هر وطن ماڻهو، ۱۰. ڪڪن ڪانن جي ٺهيل گهرن، جهوپي، ۱۱. ڪهڙي، داخل ٿي، اچي، ۱۲. خدا ائين ڪري، ۱۳. محلاتن، ماڙين، ۱۴. ميل، گهڻي عرصي تائين نه وهجن ڪري بدن تي چڙهيل يا مٿي ۾ پيل مٽي، ۱۵. (پاڻيءَ سان وهنجي) صاف ڪريان، لاهيان، ۱۶. گدلي، ڪني، ڪچري، ۱۷. يا، ۱۸. ضعيف، اڀري، لاغر، ڪمزور، ۱۹. مٿي ۾، سر ۾، مٿي جي وارن ۾، ۲۰. هجي، ۲۱. محبوب يعني مارئيءَ جو مڱيندو، ۲۲. چوي، ۲۳. وڃن، انجام، ۲۴. توکي ويئي، ۲۵. دل تان لهي، ۲۶. جهرو، مک، شڪل، ۲۷. اي سومرا، اي عمر، ۲۸. پلي، ۲۹. گدلو، غليظ، ۳۰. تو ڌوتو يا (پاڻيءَ سان) صاف ڪئو، ۳۱. محلاتن، مڙين، ۳۲. ڪٿي، سان ڪري، ۳۳. لوءَ ۾، ڳوٺ ۾، ملڪ ۾، ۳۴. ڌارون، ۳۵. ڳوڙهن، آنسن، ۳۶. جا، ۳۷. تڙ تي، هنڌ تي، جاءِ، ۳۸. واپس ڪري، ۳۹. آئون نيندي يا کڻي ويندي.

۸

جي هُونَدَ هِنِي هُنِي مَارِي، تَه لَدِيمَ ڪَر ڪِي ٿاس،
 اَرْداسِئُم ڪَمَر ڪي، ويجهو ٿي وٽانس،
 جي نه چڏيائين ڪ جهليائين، پنهنجو انگ اچيائين،
 لاهي لوھ لطيف چئي، هتان هوند هانسان،
 موڪي ماروئن سامهون، وٺي پانهن وچانسان،
 رهبر ٿي ريڙهانسان، سُونَهاري ساڻيهه ڏي.

۹

مارِي ناهه مَلير ۾، نڪا وٽ حَمير،
 پنهنون ڪونهي ڪيچ ۾، نڪي سنڌ اَمير،
 مومل ناهه مَازين، گنجي ناهه فقير،
 ور چڏيو واهڙ تري، ساهڙ منجهه سرير،
 قَبَن ڪينهه پير، مُرشد مسائن ۾.

۱۰.

ڪَمَرُ چاڙهي اُٿ ٿي، پُڄي نئون پَنوهار،

۱. جيڪر. ۲. يعني شاهه سائينءَ جي زماني ۾. ۳. هجي ها. ۴. ائون لهان يا وٽان ها. ۵. خبر. سد سماء. سار سنڀال. ۶. ان جي. ۷. ائون ارداس يعني عرض ڪريان ها. ۸. عمر سومري. ۹. نزديڪ. قريب (ويجهو ٿي = وڃي). ۱۰. يعني عمر وٽ. ۱۱. يا. ۱۲. بدن. سرير. ۱۳. ان يعني عمر کي ائون اچيان يا پيش ڪريان ها. ۱۴. لوھ جا لھيل زنجير. ۱۵. آزاد ڪرائي. خوش ڪري. مرڪائي. ۱۶. مالوند ماڻهن (مارئيءَ جي ماڻهن). ۱۷. ڏانهن. ۱۸. پانهن کان. هٿ کان. ۱۹. سونهون. اڳواڻ. رهنما. ۲۰. ائون ان (مارئيءَ) کي ريڙهيان يا وٺي وڃان ها. ۲۱. موجاري. يلاري. سهڻي. ۲۲. وطن. ڏيهه. ۲۳. امير يعني عمر. ۲۴. سڀئيءَ جي محبوب جو نالو. ۲۵. رياست مڪران جي هڪ ڳوٺ جو نالو (پنهنونءَ جو ڳوٺ). ۲۶. سنڌ ۾. ۲۷. حاڪم. بادشاهه. ۲۸. مازين ۾. محلاتن ۾. ۲۹. گنجي ۾ (گنجو هڪ ننڍڙو جبل يا ٽڪر آهي جيڪو حيدرآباد جي ڏکڻ ۾ واقع آهي). ۳۰. درويشن. الله لوڪ. ۳۱. مڙس. پٿار. ڪانڌ. ۳۲. واهڙ ۾. درياھ ۾. ۳۳. سهڻيءَ جو محبوب ميهار. ۳۴. قن ۾. مقبرن ۾. ۳۵. وٺي. اولياءَ. اهل الله. هادي. مرشد. ۳۶. هندن جي مڙدن يعني مثل ماڻهن کي ساڙڻ وارين جاين. ۳۷. سوار ڪري. وهاري. ۳۸. جهلي. ٻڏي. ۳۹. کڻي يا وٺي ويٺي. ۴۰. پڪريون. ڌاريندڙ يا چاريندڙ عورت (مارئيءَ).

ڏٺو ڏاڍي بند ۾، سُمَرو سَنگَهَارِ،
 نيئي ٿر اڳِتيءَ ۾، پُرسُ پرائِيءَ نارِ،^{۱۰}
 مارو جو مَليرَ ۾، وينو ڪوٽ ڪوارِ،^{۱۲}
 هَنجُهون ڪيمَ هَارِ، موٽڻ ڪو مَسَ ٿئي.^{۱۷}

۱۱

عُمَرَ آندي مارئي، مَثَّان تَرَ تڙي،^{۱۸}
 جُسُو زَنجِيرُن ۾، راتو ڏينهن رڙي،^{۲۲}
 قيدن منجهه ڪڙي، سَنگَ نه وَنجن سُمرا.^{۲۵}

۱۲

عُمَرَ آندي مارئي، ظالمَ زورُ ڪري،^{۲۹}
 مارن ڌاران ماڙين، جي ٿي هِت مَري،^{۳۱}
 تہ مڙهه تنهن مُشتاقِ جو، پهچائج ٿرين،^{۳۶}
 پُسيءَ پاندُ پري، مَن فَاتِحا ڏين فقيرِ ڪي.^{۴۰}

۱۳

ويني ڪوٽ وٽن ۾، ڪامَن ڪوارِ،^{۴۵}

۱. سخت، جاڏي، اڙانگي، ڏکئي، ۲. قيد، ۳. عمر، ۴. مال چاريندڙ يعني ڌنار عورت (مارئيءَ)، ۵. کڻي، وٺي، ساڻ ڪري، ۶. ٿر ۾، واريءَ جي ڏڻ ۽ پٽن ۾، ۷. بند ڪڍڻ، قابو ڪڍڻ، روڪڻ، ۸. مرد، ماڻهو، ۹. ڌارينءَ، غير، اجنبيءَ، ۱۰. عورت، زال، ۱۱. مارئيءَ جو مڱيندو، ۱۲. ڪوٽ کي، عمر ڪوٽ کي، عمر ڪوٽ جي قيدخاني کي، ۱۳. بيتي، يارن ڏي، ۱۴. لڙڪ، ڳوڙها، آنسو، ۱۵. نه، ۱۶. وهاءُ، ۱۷. مشڪل، ۱۸. تان، کان، ۱۹. پاڻيءَ پيڻ واري هنڌ، ڪوهه، ۲۰. زوريءَ کڻي، ۲۱. بدن، جسر، سرير، ۲۲. لوهه مان ٺهيل نيرن يا سنگهرن، ۲۳. راتو ڏينهن = رات توڙي ڏينهن، هر وقت، ۲۴. ڏانهن ڪري، روئي، ۲۵. زنجيرن سان ٻڌي، ۲۶. رشتا، شاديءَ لاءِ گهربل چوڪريون، ۲۷. گهرجن، حاصل ڪجن، ۲۸. اي سُمرا، اي عمر، ۲۹. ظلم ڪندڙ، ستم گر، بيداد، ۳۰. زبردستي، ڏاڍائي، ۳۱. مالوند ماڻهن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۳۲. کان سواءِ، ۳۳. ماڙين ۾، محلاتن ۾، ۳۴. جيڪڏهن، ۳۵. ساهه يا دم ڏي، فوت ٿي، ۳۶. لاش، ميت، مڙدو، ۳۷. سڪايل، اڪندريل، شائق، ۳۸. رساڻج، موڪلج، ۳۹. ٿر ۾، ۴۰. پسيءَ جو، ڪرڙ جي وٽن جي گلن جو، ۴۱. جهولي، ۴۲. شل، خدا ائين ڪري ته، ۴۳. مسلمان ماڻهوءَ جي مري وڃڻ کانپوءِ ان کي ثواب پهچائڻ لاءِ قرآن شريف جي صورت فاتمه (الحمد) پڙهڻ واري رسم، ۴۴. مسڪين، غريب، ۴۵. ڪوٽ جي، قلعي جي، قيدخاني جي، ۴۶. پاسن، ڪنڊن، ۴۷. سهڻي عورت (مارئي).

مَلِيَرُ سَارِئو مَارُئي، رويو رُٺاڙي،^۴
 آلا اوتاري،^۵ مُنڌ مَاروءَ جي ميڙين.

۱۴

مارو نه ميرا، مِتَ مُنهنجا سَومرا،
 اُٿئو ڏين آسُور جو، پَر پُٿن پيرا،^{۱۱}
 پنوهارن پيرا*،^{۱۲} وڙهه مَ ويڙهي چن سين.

۱۵

پال پڪا ۽ پڪ،^{۱۴} جِتَ گرڙ ڪُٿا ۽ ڪاهيون،^{۱۵}
 سرهيون سي سرتيون،^{۱۶} جي حاضر پاسي حق،^{۱۷}
 ماروءَ سين مائيان،^{۱۸} شل مُندائتي مڪ،^{۱۹}
 ڪيڪاريان خلق،^{۲۰} جا ٿر جائي مَ ٿوهرين.^{۲۱}

۱۶

سي ٿارِ بلا ٿرِ ٿئا،^{۲۸} جي مان گهٽ گهري،^{۲۹}
 وطن،^{۳۰} وس،^{۳۱} وسنديون،^{۳۲} هينئڙي نٽ هري،^{۳۳}
 اندرِ چت چري،^{۳۴} مُونڪي ورهه ويڙهي چن جو.

۱. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو. ۲. ياد ڪريو، سنڀاليو. ۳. خود رويو يعني اکين مان لڙڪ وهايو. ۴. ٻين ماڻهن کي ارمان يا افسوس ۾ وجهي. ۵. اي الله. ۶. اوتاري ۾، اوطاق ۾، مڪان ۾، گهر ۾، ۷. منڌ کي، عورت کي (مارئيءَ کي)، ۸. فجر، پرهم ڦٽي، ۹. پاسن ۾، جوڌاري. ۱۰. پٿن جي، واريءَ جي دڙن جي، ۱۱. جڪر، ڦيرا، (پورهئي لاءِ)، ۱۲. پنوهارن جا، بڪرين ڌاريندڙن يا چاريندڙن جا، مارئي جي ماڻهن جا، ۱۳. پيرن جا نشان * پنوهارن جي پيرن جا نشان ڏسجن پيا يعني اهي جلد ئي اچن وارا آهن، ۱۴. ان يعني رڌن جي وارن يا ڏاس يعني بڪرين جي وارن مان ٺهيل ڪرڙن يعني فراسين جا ٺهيل گهر، تنبو، جهوپڙا، ۱۵. ڪڪن ڪانن جا ٺهيل گهر، بنگا، جهوپڙا، ۱۶. ڪرڙ جي وٺ جو پڪل ميوو، ٽڪا، ۱۷. ان مان ٺهيل ٿلهيون ڪٽيون يا لويون، ۱۸. ان يا ڏاس مان ٺهيل ٻُرا يا خريون، ڪڙيا، ۱۹. مڙس، پتار، ڪانڌ، ۲۰. واپرايان، کان، ۲۱. مند جي، موسم جي، ۲۲. ڪپڙ يا چار جي وٺن جا ڪچا ۽ ننڍا پيرون، ۲۳. پليڪار جو، آڌر پاءُ ڪريان، ۲۴. خلق کي، ماڻهن کي، ۲۵. ٿر ۾، واريءَ جي پٽن ۾، ۲۶. پيدا ٿي، ۲۷. ٿوهرن، نانگ جي ڦن وانگر چوٽين سان هڪ قسم جي ڪنڊن وارن وٺن (جن جي ٿارين پيچن سان هڪ قسم جو کير نڪرندو آهي، ۲۸. ٿر جا رهاڪو، ٿري ماڻهو، ۲۹. منهنجو، ۳۰. دل، من، ۳۱. طلبي، چاهي، ياد ڪري، ۳۲. ساڻيهه، ڏيهه (ملير)، ۳۳. برساتون، مينهن، ۳۴. ڳوٺ، آباديون، ۳۵. هيٺڙي ۾، دل ۾، ۳۶. هر وقت، ۳۷. ياد پوي.

۱۷

پَاسَا پَوَلڙيُن مِ، ٻَانُهُون سِرِ بِئِي،
اڪِيُون نڪُ اَريجَ ري، تِمَايمَ تِيئي،
ڏُورِ ٿِيئا ڏِيهِي، پَرِين پَائِرَ وَتِ مِ.

۱۸

پَرِين پَائِرَ وَتِ مِ، ڏِيهَه وَنَ ٿِيئا ٿَمَ ڏُورِ،
راجَ لَڏايا سُوَمَري، عُمَمَرَ ڪَري اُورِ،
ڏاڍِي ڪِنُهِن ضَرُورِ، مُلڪُ مَارُنَ چَڏَئو.

۱۹

ڪِي آسان ڪَ مَارُئِين، ڪِي آبائِن چَئِجَاهُ،
هَر هَر هَلائُون ٿو ڪَري، عُمَمَرُ آسان تان،
پَائِرَ جِي پِيرِن ڪِي، ائين ڪو عَرَضُ ڪِجَاهُ،
الله ڪِي چَئِجَاهُ، تَه لَوِيءَ جِي لَڄَ رهي.

۲۰

اڏُ لَوِيءَ اَنگَ تي، اڏُ مِ ٻَچَڙا ٻَارَ،

۱. بدن جا پاسا، پهلو. ۲. ٻڪرين ۽ ڍڻن جي چيئن، ڦولڙين. ۳. سر جي هيٺان، مٿي جي هيٺان. ۴. بنان ريج يا بنان آلاڻ يعني خشڪ زمين، ٿر. ۵. کان سواءِ. ۶. مون تمايا يعني (انهن مان) پاڻي وهايو، (مون رُٺو). ۷. پري. ۸. ڏيهه جا رهاڪو، وطن جا رهاڪو. ۹. محبوب، سجن. ۱۰. پاڻ جي، ٿر جي (پاڻ ٿر جي ڏکڻ واري علائقي کي چئبو آهي پر هتي مراد ٿيندي سڄي ٿر). ۱۱. پاسي، ڀر، ڪنار. ۱۲. ڏيهه جا. ۱۳. مون کان ٿيا. ۱۴. (مارئيءَ جي ماڻهن جا) ڪڙم ڦيلا، آڪهيون، برادريون ۽ قومون. ۱۵. (ٿر مان ٻاهر) ڪڍيا. ۱۶. يعني عمر جيڪو سنڌ جي سومرا خاندان جو هڪ حاڪم هو. ۱۷. ڪاهه، حملو، چڙهائي. ۱۸. وڏي، سخت. ۱۹. ضرور سبب، لاجار سبب، حاجت يا مشڪل سبب. ۲۰. ديس، وطن. ۲۱. مالوند ماڻهن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۲۲. مارن ڪي. ۲۳. آبائين ڪي، ماڻهن ڪي. ۲۴. تون چئج. ۲۵. هر هر = وري وري، گهڙيءَ گهڙيءَ، نت نت، مسلسل. ۲۶. حملا، ڪاهون، چڙهايون. ۲۷. مون. ۲۸. تي. ۲۹. اوليائين، ولين. ۳۰. اوهين (مارو)، ۳۱. منٿ، ويٺي، سوال. ۳۲. ڪڇو. ۳۳. اوهين چئجو. ۳۴. ڪنيءَ، اُن يعني ڍڻن جي وارن مان نهيل چادر يا اوڍڻيءَ، ۳۵. پردو، پت، ڀرم، بچاءُ، ۳۶. بچي، ڦاٿر ٿئي. ۳۷. بدن.

اِهڙا جَن اَطوارَ، تَن جِي سَامَ پَرَتِيئي سُوَمَرا.

وائي

ائون ماروءَ جِي آهيان، مونَ کي ماروءَ جو آسرو،
 مارو مونَ نه چڏيندو سُوَمَرا،
 ميڙو ٿيندو مومنن، قضا پاڻ ڪريندو،
 اُتي مليرَ جائيون، سڀ نوازي نيندو،
 والي ٿي واڳ جو، هئائين هلندو،
 ڪوئي ڪوٽر ڪنڌين، پاڻي پياريندو.

۱. جن جا، ۲. طور، طريقا، نمونا، حال، ۳. لڄ يا پناهه ۾ آيل عورت (مارئي)، ۴. توکي پرڻي آهي يا توکي سپرد ٿيل آهي (حفاظت ۾ رکڻ لاءِ)، ۵. اي سومرا، اي عمر، ۶. محبوب، مارئيءَ جي مڱيندي، ۷. آڌار، پروسو، ڏي، ۸. مون کي، ۹. اي سومرا، ۱۰. ميلو، گڏجائي، ۱۱. مومن جو، ايمان وارن جو، ۱۲. فيصلو، نيا، ۱۳. ڪندو، ۱۴. ملير جون، ۱۵. ڄاول يا پيدا ٿيل (عورتون)، ۱۶. نوازش ڪري، مهرباني ڪري، احسان ڪري، سرخرو يا سرفراز ڪري، ۱۷. وٺي ويندو، ۱۸. مالڪ، ڌڻي، ۱۹. ولر، ڌڻ، ساڻ، جماعت، ۲۰. هٿان ٿي، ۲۱. سڏ ڪري، گهرائي، ۲۲. ڪوٽر جي (جنت يا بهشت ۾ وهندڙ هڪ نهر جي)، ۲۳. ڪنڌين تي، ڪين تي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر مارئي

داستان پنڌرهون

۱

عُمَرَاجُ گُذَّامِ، ڏوٽِي اُنَهِينَ ڏِيهه جا،
 پارانيه پرين جا، اِي اِنَ چيَامِ،
 لهي لوهه وِتامِ، لُطَفَ سَا لُطِيفَ چئي.

۲

ڪِنهن تَر ڏِيهائي، ڪِٽِي اُنن مِينَهڙا،
 مُون وَتَ مُون پرين جي، ويهي ڪَر وائي،
 آئون اڳ ڏائي، مَن سَنِيهون سَٽِي جِيان.

۳

آيو ڪير ڏِيهه ٿان، جنهن ڪَر پُڄان خَبَرون،
 وڃئون اُن وِراءَ، رات مَاروءَ ڏي وِڻِيئون.

۱. اي عمر. ۲. مون کي گڏيا. مون کي مليا. ۳. ڏٺ (جهنگ جي گاهن ۽ وڻن مان پيدا ٿيندڙ ان ۽ ڦلن) تي گذران ڪندڙ. ۴. ملڪ ديس. وطن. ۵. نيايا. سنيها. پيغام. ۶. محبوب. سڄڻ. ماڻهن. ۷. بيهي. ۸. ان کي يعني ڏوٽين کي. ۹. مون چيا يا ٻڌايا. مون ڏنا. ۱۰. لوهه جا ٺهيل زنجير يا نير. ۱۱. منهنجا وڻا. ۱۲. مهربانيءَ. ڪرم. پاڇهه. ۱۳. (خير ڪانهي) ڪهڙي. ۱۴. تڙ تي. پاڻيءَ ڀرڻ واري يا جوبائي مال کي پاڻي پيارڻ واري هنڌ تي. ۱۵. ڏيهه جا ماڻهو. وطن جا ماڻهو. ۱۶. ڪهڙي هنڌ يا جاءِ تي. ۱۷. انهن تي آنا يا وڻا يا وسڻا. ۱۸. برساتون. ۱۹. منهنجي. ۲۰. ڳالهه. ذڪر. پچار. ۲۱. اڳ جي. شروعات جي. بنيادي. ۲۲. ڍاول. بيت ڀريل (اڳ ڏائي = اڳيئي سورن يا ڏکڻ ۾ چور آهيان). ۲۳. شل. خدا ايئن ڪري ته. ۲۴. انهن جو سنيهو يا پيغام. ۲۵. ٻڌي. ۲۶. جيئري ٿيان. چاڪ جڳي ڀلي ٿيان. سورن کان آزاد ٿيان. ۲۷. ڏيهه کان. ۲۸. کان. ۲۹. معلوم ڪريان. ۳۰. سنڌيون. حال احوال. ۳۱. ڪنڀيون. ۳۲. طرف. پاسي. ۳۳. محبوب (مارئيءَ جي مڱيندي). ۳۴. وسيون.

۴

اُنن مِينهن گهٽا، تئن مَوڪَ مَليرَم،
اڪيئون آب پيرئو، انهن کئون گُٽان،
ماروئن شال مِٺان، کونيون چڙي گڏهن.

۵

سڄُ ک اُنا مينهن، مونهان پوءِ مَليرَم،
تن ڏوٿين لايَا ڏينهن، پهرئا جي پُسيءَ کي.^{۱۲}

۶

مونهان پوءِ مَليرَم، جيڪس اُنا مينهن،
گاله سڄوئي ڏينهن، اگڙبن اڪيرئو.

(۷)

مونهان پوءِ مَليرَم، مرُئا مينهن وسن،
ماريس ان مامري، ياد نه ڪئو جيڏن،
گر نه لڙي گڏهن، منهنجي ماڙيچن،
وڃئون پوءِ وسن، آئون آبائين اڳ وڃان.

۱. انهن (مارن) تي اُنا يا وٺا يا وسيا، ۲. برساتون، ۳. (جويائي مال ۽ مائهن جي کاڌي پيئي جي شين جي) گهٽائي، ۴. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۵. نين، ۶. آب سان، پاڻيءَ سان، لڙڪن يا ڳوڙهن سان، ۷. چڪار ڪئو، ۸. طرف، پاسي، ۹. مارن کي، مالوند مائهن کي (مارئيءَ جي مائتن کي)، ۱۰. شل، من، خدا ايئن ڪري ته، ۱۱. قيدخاني جا صفا يا ڪمرا، ۱۲. سڄ بيچ، واقعي، ۱۳. ڇا، ۱۴. مون کان، ۱۵. ڏٺ (جهنگ جي گاهن ۽ وٺن مان پيدا ٿيندڙ آن ۽ ڦلن) تي گذر ڪندڙن، ۱۶. لايَا ڏينهن = واپس اچڻ ۾ تمام گهڻي دير ڪئي، ۱۷. روانا ٿيا، آهڻا، ۱۸. ڪرڙ جي وٺن جي گلن (جيڪي پاڇيءَ طور رڌي کائبا آهن)، ۱۹. لاءِ، ۲۰. شايد، ۲۱. واجهايو، اُڪندڻو، آسڙ ڪئو، ۲۲. پلي، بيشڪ، ۲۳. مون کي ماريو، مونکي ايڏايو يا آزاريو يا ڏک پهچايو، ۲۴. معاملي، قصي، ڳالهه، ۲۵. هڪ جيڏين، سرتين، ساهيڙين، ۲۶. خبر، سڌسما، ۲۷. ورتي، معلوم ڪئي، ۲۸. ٿر ۾ رهندڙ عورتن، ۲۹. کنيون، ۳۰. آبائين ڏي، مائتن ڏي، ۳۱. پهرين يا اول (وڃڻ وسڻ کان).

⑧

مُونَهَان پوءِ مَلِيرَ مِ، مِينَهَن كُجَاڙو ڪَن،
 آرَتَ اولائي چَڌڻا، سَاجُهرَ سَاهِيڙن،
 وڃُون پوءِ وَسَن، ائون أَبائَن اڳُ وِجَان.

⑨

وَسِي وَجَڙِيَن، مُونڪي عُمَرُ اُداسِي ڪِئو،
 وُئا مِينَهَن وَسُونِ ٿِيُون، سَائيَهَ مِ سُجَن،
 ڪِنوِي ڪِنوِيَن، ٻڌا مَوڙَ مَلِيرَ ڪِي.

⑩

ٻڌا مَوڙَ مَلِيرَ ڪِي، وَجَڙِيَن واري،
 سُوَرُ تَنِي جو سُومَرَا، مُون ڪِي ٿو مَاري،
 آلهه اوتاري، مَنَ مَارُوَ جِي مِيڙِيَن.

۱۱

جَت پُنگا پُئون پِيڻِيُون، تِنَهَن ڪُوڻ ٿِيُون ڪِنُون،
 پَائرُ سَپِ پَسائِيُو، وَسِي وَجَڙِيَن،

۱. ڇا ڪندا، ۲. چرخا، ڪجهه مان ست ڪٽڻ يا ٺاهڻ جا اوزار، ڍينگا، ۳. بند ڪري، اڪيلي، اڪوڙي، آڻڻ يعني ست ڪٽڻ واريءَ جاءِ مان ٻاهر ڪڍي، ۴. سویر، ۵. سرتين، جيڏين، ۶. اي عمر، ۷. مايوس، ملول، غمگين، ۸. وسنديون، آباديون، ڀوڪون، ۹. وطن، ڏيهه، ۱۰. ٻڌڻ ۾ اچڻ، ۱۱. تجلا ڪري، جهلڪا ڏيئي، ۱۲. سهر، شاديءَ جي وقت گهوٽ جي مٿي يعني نراڙ تي ٻڌل موتين جي لڙهين مان جڙيل پٽي (ٻڌا موڙ = گهوٽ جي مٿي يعني نراڙ تي ٻڌل موتين جي لڙهين سان جڙيل پٽي (ٻڌا موڙ = سينگاريلو (ساوڪن سان)، سرسبز ۽ آباد ڪٺو، ۱۳. ورائي، وري وري، ۱۴. ڏک، درد، غم، ۱۵. اي سومرا، اي عمر، ۱۶. ڏکوئي، تڪليف ڏي، ۱۷. اي الله، ۱۸. اوتاري ۾، اوطاق ۾، گهر ۾، ۱۹. شل، شال، خدا ايئن ڪري ته، ۲۰. محبوب (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۲۱. ملائين، پهچائين، ۲۲. جهوپڙا، ڪڪڻ ڪانن جا ٺهيل گهر، ۲۳. واريءَ جا دڙا، ۲۴. هنڌ، جايون، آستان (مارن جي گهمڻ ڪرڻ جا)، ۲۵. طرف، پاسي، ۲۶. چمڪڻ، تجلا ڪن (کنوئين)، ۲۷. ٿر علائقي جي ڏکڻ وارو ڀاڱو پر هتي مراد ٽيندي سڄو ٿر، ۲۸. ڀڄايو، آلو ڪٺو.

مَارُوَ رِي مَرَمَرَن، اَللهَ جِي آسائِيُون.

۱۲

جَت پَنگا پُون پِيئيُون، تَنهنَ گُونِ ٿِي كِنواءِ،
سا وِج پَسِيئُو وَنڊران، مُون رُونڊي راتِ وهاءِ،
سِيلِيَتِن سُونَهَاءِ، مَارُو جو مَلِيرَ جو.

۱۳

تَنهنَ گُونِ ٿِي كِنواءِ، جَا ڏسِ ڏاڏائِن جِي،
سَارِيُو سَانِيِيَتِن كِي، رويو راتِ وهاءِ،
سُوٽا كِيَم سَهَاءِ، عُمَر بَنڊِيائِيَن كِي.

۱۴

پَهَرِي كِئَا پَتَن مَر، وِجَنِ واڏائَا،
اُنِي وِئَزا اُڪِرِي، عُمَر اَبائَا،
سُور اُنِيَن جَا سُومَرَا، اَنڊرِ اُڏائَا،
بَڪَرِ پَابائَا، پَسَان شَالِ پَرِ كَنهِيَن.

۱. محبوب (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۲. کان سواءِ يا ڌار يا جدا، ۳. ساه يا دم ڏيڻ، فوت ٿيڻ، ۴. اي الله، ۵. اُس واريون، آسري يا ڀرسي مَر رهندڙ، اميد مَر رهندڙ، ۶. ڪڪن ڪائن جا ٺهيل گهر، جهوپڙا، ۷. واريءَ جا دڙا، ۸. هنڌ، جايون، آستان، ۹. طرف، پاسي، ۱۰. (کنوڻ يعني وِج) ڄمڪي، تجلڙ ڏي، ۱۱. ڏسڻو، ۱۲. دل کي خوش ڪريان يا پريايان، ۱۳. مون کي، ۱۴. اکين مان ڳوڙها يا لڙڪ وهائيندي، ۱۵. وهامي، گذري، ۱۶. سيليتن کي، مڃل وارين کي، ست وارين يا ستياوان عورتن کي، پاڪدامن عورتن کي، ۱۷. سونهي، جڳائي، سيبائي، ٺهي، موافق اچي، ۱۸. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۱۹. کون، ۲۰. طرف، پاسو، ملڪ، ۲۱. ابي ڏاڏي جي اولاد، ۲۲. ياد ڪرڻو، سنڀاليو، ۲۳. سائين، جوڙيوالن، رفيقن، ۲۴. مڻها، طعنا، ۲۵. ڏيار، سَهَن يا برداشت ڪرڻ، ۵. مقابلو ڪراءِ، ۲۶. اي عمر، ۲۷. قيدياين، ۲۸. بکري، ظاهر ٿي، آبري، ۲۹. ميدانن، ۳۰. ويجهو، وِڙن، جِشن، آسودگيون، ۳۱. اُني ڏانهن، مينهن وسڻ واري هنڌ ڏانهن، ۳۲. نڪري، سهي، روانا ٿي، ۳۳. اي عمر، ۳۴. (منهنجا) ماٺ، ڏک، درد، وره، ۳۵. اي عمر سومرا، ۳۶. اندر مَر، دل مَر، ۳۸. پڙڪڻا، جاڳڻا، ۳۹. ڀاڪرو مال، ڀڪريون، ۴۰. بابائڻ جا، اباڻن جا، ۴۱. ڏسان، ۴۲. خدا ايئن ڪري، ۴۳. ريت، نموني، ۴۴. ڪهڙيءَ.

۱۵

وَجَرِيْنِ وَيَسَ كَيَا، مَثَانِ آيِي مُنْدَ،
اَكِيُونِ أَبَائِي ڏِي، بَسِ نَهَ كَرِيْنِ بُونْدَ،
هيئنَ نَهَ تيسَ هُونْدَ، جِي كَرَلَتَاُونِ ڪڏهين.

۱۶

جِي كَرَلَتَاُونِ، تَهَ بَنڊِيءَ بَنڊُ نَهَ سَارِيُو،
ماروئڙنِ آئون، جِيڪُسَ وِٽِيَسَ وَسِري.

(۱۷)

مارو مينهن گهرن، آئون مارن ميڙاڻو گهران،
ساڏوهيُون ۽ سرتيُون، هنيين منجهه هرن،
هڪ لڳين لوهه چرن، ٻي ونجهل ويڙهيچن جِي.

(۱۸)

مارو گهرن مينهن، آئون مارن ميڙاڻو گهران جِي،
ڪيسِ نِمائي نينهن، ونهين ويڙهيچن جِي.

۱. ڪنوئين، ۲. پوشاڪون، لباس (ويس ڪٿا = چمڪاٽ ڪيا، وسڻ جي تياري ڪئي)، ۳. تان تہ، موٽي، ۴. موسم (مينهن وسڻ جي)،
۵. ماڻهن، ۶. لاءِ، ۷. پچائي، خاتمون، ۸. ڪن، ۹. ڦڙ ڦڙ (لڙڪن يا ڳوڙهن جي صورت ۾)، ۱۰. جيڪر، ۱۱. خبر، سڌ سماءُ، ۱۲.
ورتائون، معلوم ڪيائون، ۱۳. بند ۾ پيل، بندياڻيءَ، قيدياڻيءَ، ۱۴. قيد، ۱۵. محسوس ڪيو، ۱۶. ماروئڙن کي، مارن يعني مالوند
ماڻهن کي (مارڻيءَ جي ماڻهن کي)، ۱۷. شايد، ۱۸. آئون ويٺي، ۱۹. دل تان لهي، ۲۰. طلبن، ۲۱. مارن جو، ۲۲. ميلاپ، وصال، ۲۳.
جاريڻ جا وڻ (جن جي ڦڙ کي پيرون چئبو آهي)، ۲۴. ساهيڙيون، سڪيون، ۲۵. دل، من، هڙدي، ۲۶. چڻڪن، ياد يون، ۲۷. لڳن ۾،
عضون ۾، ۲۸. لوهه جا زنجير، ۲۹. چريڙ ڪن، لڳين، ۳۰. ڳٽي، ڳارو، فڪر، غم، ۳۱. ويڙهر يعني جهنگ ۾ رهندڙن، جهانگين، مارن،
۳۲. عاجز، لاچار، بي وس، اداس، ملول، ۳۳. عشق، محبت، پيار، سک، ۳۴. آسودن، شاهوڪارن، سڪين، ستابن.

۱۹

هِنَ مُنِهِنجي حَالَ جو، وَرُهَ نَهَ ويڙهيڇَن،
 چُران تَهَ چُورِ ٿِيان، نِيَرُ ڪِيَن نَمَن،
 هِڪُ لَگِيَن لَوَهَ چُرَن، پِي وَنَجُهلَ ويڙهيڇَن جي.

وائي

اُئون شَلَ ويڙهَ وَجَان، جِتي مَارُوٿڙا آلا،
 تَارِي مَڪَ مَلِيَر جِي، مَوڙُو ڌَارِ پَڇَان،
 ويندِيسِ آبائُن ڏي، ڳائي ڳيڃَ ڳجَان،
 تاريلِيَن جِي ٿَر تان، پِيرو ڪِيَن پَڇَان،
 اُتي عَبدِاللطيفُ چَئي، اٿمَ آسِ آجَان.

۱. غم، فڪر، ڳڻتي، ڏک، درد. ۲. ويڙهين کي، ويڙهه يعني جهنگ جي رهاڪن کي، جهانگين کي، مارن (مارئيءَ جي ماڻهن) کي، ۳. چريو ڪريان، اوري پري ٿيان، بدن جا ياسا ورايان، سران، رڙهان، ۴. ٽڪر ٽڪر، ناس، ڇٽ، ۵. لوهه جا زنجير، ۶. جُهڪن، لڙن، هيٺ ٿين، ۷. لڳن ۾، عضون ۾، ۸. لوهه جا زنجير يا نير، ۹. غم، فڪر، ڳڻتي، وره، ۱۰. شال، خدا ايئن ڪري ته، ۱۱. ويڙهه ڏانهن، ۱۲. نيئن يعني ٿورا ڏينهن اڳ ڦٽل، ۱۳. ڄارين ۽ ڪپڙن جي وٽن جو ڪجڙو ۽ سنهو ڦر (جنهن کي پيرون چئبو آهي)، ۱۴. ورايو، ڦيرايو، ڏنگو ڪريو، ۱۵. ٿار، تنهيون تاريون، ۱۶. ٿوڙيان، چٽان، (وٽن کان) جدا ڪريان، ۱۷. ماڻهن، ۱۸. سهرا، ڳاڇ، ڳاٺا، ۱۹. خوشيءَ مان، سرهائيءَ ۾، ۲۰. ٿر يعني واريءَ جي ڀتين ۾ رهندڙ عورتن، ۲۱. گهمرو، ڦيرو، اچ وڃ، ملاقات، ۲۲. بند يا بس ڪريان، ختم ڪريان، ۲۳. مونکي آهي، ۲۴. آسرو، اميد، ۲۵. هن وقت يا هنڀر به.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ماري

داستان سورھون

۱

پهرينء راتِ پسي، منهنجو ماريءَ من قڪو ڪئو،
 موهڙ ماريون ڪي، واحد ڏيڄ وسي،
 اهر جنهن آسڻ، سو ملندو شال ملير ۾.

۲

پهرين راتِ ملير ري، مون ڪي جا پيئي،
 اونداهي آندوهه ۾، وهامي ويئي،
 ڏور ٿئا ڏيهي، ڪن ڪر پڇان خبرون.

۳

پر جهل پييم راتڙي، بي پاڻئون ڌار،
 رنم رات رت ڦڙا، نائي نيٽن نار،
 وڇارا پنوهار، ڏني مون ڏينهن ٿئا.

۱. ڏسي، ۲. (عمر سومري جي) محلات، ۳. دل، ۴. لڄي، شرمسار، ۵. مهاڙ، آڳنڌ، مهاڳ، اڳر، جوءِ، ۶. مارن، مالوند = ماڻهن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۷. اي واحد، اي هڪڙا يعني خدا، ۸. ڏج، عطا ڪج، ۹. وسيع، ڪشادي، موڪري، ۱۰. اهر تي، آسري تي، آڌار تي، ۱۱. جنهن جي، ۱۲. يعني آئون ماري، ۱۳. سرخرو ٿيندو، مرڪندو، فخر ڪندو، ۱۴. شل، خدا ايئن ڪري ته، ۱۵. ماريءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۱۶. کان سواءِ، ۱۷. تاريخيءَ، رات جي ڪارڻ، ۱۸. فڪر، ڳڻتيءَ، انتظار، اڏڪي، ۱۹. گذري، پوري ٿي، ۲۰. پري، ۲۱. ڏيهه يعني وطن جا رهاڪو، هر وطن ماڻهو، ڳوٺاڻي، ۲۲. ڪنهن، ۲۳. کان، ۲۴. معلوم ڪريان، ۲۵. سڌيون، حال احوال، ۲۶. پر جي، غير جي، ڌارين جي، ۲۷. جهل ۾، بند ۾، ۲۸. مونڪي پٺي، ۲۹. پاڻان کان، ابائن کان، ماڻن کان، ۳۰. جدا، سواءِ، ۳۱. مون رنو، ۳۲. رت ڦڙا = رت گڏيل لڙڪ، ۳۳. وهائي، ۳۴. نيٽن جا، اکين جا، ۳۵. نڪ جي ڀرسان اکين جا سوراخ، ٿنڀا، ۳۶. مسڪين، غريب، نماڻا، لاچار، بي وس، عاجز، ۳۷. پڪريون، ڌاريندڙ يا چاريندڙ، ۳۸. ڏسندي، ۳۹. مون ڪي، ۴۰. ڏينهن ٿا = ڪهڙو وقت يا عرصو ٿيو.

۴

عُمَرَ أَبَائِنِ كِي، تِي جِهِيءَ تَمَنِ نِي٦،
 مَارُئي مَارُوئَنَ جِي، وِرِهَ مَارِي وَي١،
 سَانِي سَارُو سِي١٢، نِنْدَكُ سَاهُ نَه نِكِرِي.^{۱۴ ۱۵}

۵

عُمَرَ أَبَائِنِ كِي، چَوَتِي١٦ چَكَنِ چَاڪَ١٨،
 مَارُئي مَارُوئَنَ جِي، فَنَا كِي فِرَاقَ١٩،
 كَانِيَارَا كَذَاڪَ، كِنِهَن دُورَٲِي ڏِيهه٢٤ وَا.^{۲۱ ۲۲ ۲۳}

⑥

پَنجِيءَ رَاتِ پِيغَامَ، مُڪَمَ مَارُوءَ جَامَ ڏِي،^{۲۶ ۲۷ ۲۸}
 وِيَرِي٢٩ وَيَرِي آهِيَان، وَرَجِ وَيَرِ وَيَرَامَ،^{۳۰ ۳۱ ۳۲}
 اَلدُنْيَا سَجَنُ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَ جَنَّتُ لِّلْكَافِرِينَ*، مَٲِيءَ مَر مَاتَامَ،^{۳۳ ۳۴}
 پَانِيَان قِيْدُ قِيَامَ، تِي ڏِكَا كَاتِيَان ڏِيهَٲَا.^{۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰}

⑦

جِهِيءَ رَاتِ چِٲِي، ڳوڙها پِيَمَ ڳَلِ تِي،^{۴۱ ۴۲ ۴۳}

۱. اي عمر، ۲. ماٿن، ۳. لاءِ، ۴. ٽي (رات جو)، ۵. هارين يا وهائين يا ڳاڙين (لڙڪ يا ڳوڙها)، ۶. اڪيون، ۷. مارن، مالوند ماڻهن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۸. فڪر، ڳڻتيءَ، ڏڪ، درد، ۹. فنا ڪئي، ناس يا ڇڻ ڪئي، ۱۰. مهڻي، طعني، ۱۱. جوڙيوال، رفيق، ساٿي، ۱۲. ياد ڪريو، ۱۳. ماٺ، ۱۴. بي جلو، بي نڪو، نثر، ۱۵. ڏم، بساهه، ۱۶. جوليءَ رات جو، ۱۷. گند يا پوءِ ڳاڙين، ۱۸. ڦٽ، زخم، ۱۹. وڇوڙي، جدائيءَ، ۲۰. ڪاٺياري ڪان (ڪاٺيارو ٿر ۾ هڪ تڙ جو نالو آهي)، ۲۱. ڪڏاڪ سبب، (عمر جي) ارڏائيءَ يا ظلم سبب، ۲۲. ڪنهن نامعلوم، ۲۳. براهين، ڏور، ۲۴. ڏيهه ڏانهن، ملڪ ڏانهن، ۲۵. نياپا، سنيها، ۲۶. مون موڪلڻا، مون اماڻڻا، ۲۷. محبوب (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۲۸. سردار، ۲۹. دشمن، ۳۰. وڪوڙي، گهيري، ۳۱. وارو ڪڇ، رسڇ، پهچڇ، ۳۲. اي وير، اي بهادر، اي وريام، اي سورهيه * دنيا يعني جهان مومنن لاءِ قيد آهي ۽ ڪافرن لاءِ جنت آهي (حديث)، ۳۳. محلات م، ۳۴. روج رازو، ۳۵. سمجهان، محسوس ڪريان، ۳۶. بند، ۳۷. قيامت، مصيبت، ۳۸. تنهنڪري، ۳۹. اڙانگا، مشڪل، سخت، تڪليف وارا، ۴۰. گذاريان، بسر ڪريان، ۴۱. ڪري، ڳڙي، ۴۲. مونڪي پٽا، منهنجا پٽا، ۴۳. ڳٽي، رخسار، منهن.

وَنُهِيَنَ وَيُزْهِيَجَنَ جِي، هِيِيَنَ حُبَّ گَهَڻِي،
 اِنَ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِيَنَ*، وَاِثِي وَاَتِ وِثِي،
 مِيٺِيَنَدُمَ ڌڻِي، مِيَنَهَنَ اُنِي مَارُڻِي.

(۸)

سَتِيَنَ رَاتِ صَحِي، سَارُڻِي سَانِيٺِيَرَنَ كِي،
 تَارِي تَاسَرِيَنَ مِ، پِيَتَمَ مَوڪَ مَهِي،
 كِيَمَ رَهَڻِيُون رِيَلِ مِ، پِيَرِيَنَ هِيٺِ پَهِي،
 قَيِدَ الْمَاءِ اَشَدُّ مِّنَ قَيِدِ الْحَدِيدِ، اِهَآ رَمَزَ رَهِي،
 وَجِي لَوُهَ لَهِي، تَهَ مِلَانِ مَارُوڻِيَرَنَ كِي.

(۹)

تَرَوُتَا ڏَاڏِيَلِ ڌِي، پَهَرِيُونِ چَرَنَ پَنَ،
 هِيَنَئِي رَاتِ اُكِيَرِيُونِ، مَارُوَءَ ڪَارُ مَنَ،
 زِيَرِيُونِ لَاهَ ضَعِيفَ تَانِ، عُمَرَ سَاڻُ اَمَنَ،
 سَرَتِيَنَ سَاڻُ سَمَنَ، اُنِي وَلَهَارَنَ مِ.

۱. آسودن، سڪين، شاھوڪارن، ۲. ويڙھ يعني جھنگ ۾ رهندڙن، جهانگين، مارن، ۳. هيٺين ۾، دل ۾، من ۾، ۴. سڱ، اڪنڊ، پيار
 * بيشڪ الله صبر ڪندڙن سان آهي (قرآن شريف جي سورت بقر جي آيت ۱۵۳)، ۵. ڳالهه، نصيحت، ۶. وات کي، زبان کي، ۷. پسند
 آڻي (ورد ڪرڻ لاءِ)، ۸. مونکي ميڙيندو يعني ملائيندو، ۹. مالڪ، خدا، ۱۰. برسات، ۱۱. وسندي (وقت)، ۱۲. مارن سان، ۱۳. چڱيءَ
 طرح، برابر، ۱۴. مون سارڻو يا ياد ڪڍڻ، ۱۵. سانين، جوڙيوائن، رفيقن، ساٿين، ۱۶. سجر، ٿوري دير اڳ (ولوڙيل) ٺهيل، ۱۷.
 وڻن، پيالين، پھين، ۱۸. مون پيئي، ۱۹. جھجھي، گھڻي، جام، ۲۰. لسي، ڌڌ، ۲۱. مون ڪيون، ۲۲. ڪچھريون، ۲۳. گاهه واري
 ميدان، چراگاهه، ويءَ، ولھار، ۲۴. هڪ قسم جي وڻن، ۲۵. ويهي ● (داڻي) باڻيءَ جو قيد لوهه جي قيد کان زياده سخت يعني ڏکيو
 آهي (عربي قول)، ۲۶. اشارو، اهڃ، راز، ۲۷. بحال ٿي، ۲۸. واريءَ جي پٽن ۽ ڌڙن وارا علائقا، ۲۹. (ٿرڻ ۾) برسات وسي، ۳۰. تڏڪار،
 ۳۱. مال سان گڏ، (جھنگن ۽ ميدانن ڏانهن) نڪريو، ۳۲. (مال کي) چارين، ۳۳. وڻن ۽ گاهن جا پن، ۳۴. هنيڻ، دل، من، ۳۵.
 واجهايو، اڪنڊڻو، ۳۶. محبوب (مارڻيءَ جي مڱيندي)، ۳۷. لاءِ، واسطي، ۳۸. زنجير، هٿ يا پير ڪڙيون، ۳۹. ڪمزور، هيٺيءَ، ۴۰. اي
 عمر، ۴۱. سڪ، سلامتي، ۴۲. سامهڙين، ۴۳. واعدو، ڍاڻي، ۴۴. مينهن وسڻ مهل.

۱۰.

ٿَرَن ٿِيلِهِي نَه مَرَان، مُون مَارُو مَر ٿِيلِهِي،
پَت پَرِي پَنوَهَار جَا، مَرُ ٿِيُون ڏُونگَهَا ڏِين،
اُمَرُ جِي نَه مَجِيِين، سِي ڏوڻِي ڏولائي پُئا.

۱۱

مَٿِي ٿِيَر رَهِي، وِئا گُڏاري جِي ڏِيُون،
ڪَڏِهِي ڪُونه آيو، پَنوَهَارَن پَهِي،
وِٿڙا سِي وَهِي، جَنبُ گُڏارُئِمَر جَن سِين.

۱۲

چِيلا ۽ چَارا، مَارَن جَا مَلِيَرَم،
اُٿِيُو پَرِيَن اَسُورَ جو، وَرَتَن سِين وارا،
چَڏِي گُوَه ڪارا، مَارُو مَنِي موٽِئا.

۱۳

مَارُو رَهَن مَنِي، ڪُوڙِي رَهَن نَه ڪَڏِهِي،
عُمَرَا بَاتَن ڪِي، ٿِيئُزَمَر ڏِينهَن ڏَنِي،

۱. ٿرن ٿيلهي = ٿرن يعني واريءَ جي ڌڙن يا پتن جي ٿيلهيل يعني ڌڪاريل ٿي ڪري. ۲. (شال) مون کي. ۳. مالوند ماڻهو (مارئيءَ جا ماڻ)، ۴. لوڏين، ڌڪارين، ۵. عزت، ساک، سچائي (پت پري = پت واري، عزت واري، سچي)، ۶. پڪريون ڌاريندڙ يا چاريندڙ، ۷. پلي، ۸. طعنا، مڃڻا، اويالا، ۹. (خدا جو) حڪم، رضا، ۱۰. قبول ڪن، ۱۱. ڏٺ (جهنگ جي گاهن ۽ وڻن مان پيدا ٿيندڙ ان ۽ ڦلن) تي گذر ڪندڙ، ۱۲. ڏولائي مر، تڪليف مر، مصيبت مر، ۱۳. تي، مر، ۱۴. حياتي بسر ڪري، ۱۵. اي جيڏيون، اي ساهيڙيون، ۱۶. پنوهارن جو، ۱۷. قاصد، نياپو آڻيندڙ، ۱۸. نڪري، روانا ٿي، ۱۹. حياتي، عمر، جنم، ۲۰. مون گذاريو، ۲۱. رستا، پيچرا، چارا، گس، ۲۲. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۲۳. ڪوهن مان پاڻي ڪڍڻ، ۲۴. فجر، پريات، ۲۵. رسن، واجهن، نوڙين، ۲۶. ڪوهن مان ورتن جي ذريعي پاڻيءَ کڻڻ جو عمل، ۲۷. لوتائيل يعني نمڪين پاڻيءَ وارا، ۲۸. مٺي يعني شيرين پاڻيءَ واري علائقي ڏانهن، ٿر کان ٻاهر بکي جي علائقي ڏانهن، ۲۹. مٺي پاڻيءَ واري علائقي مر، ۳۰. ڪوڙي يعني ڪڙي يا ڪاري پاڻيءَ واري علائقي مر، ۳۱. اي عمر، اي سومرا (عمر) سنڌ جي سومرا خاندان جو هڪ حاڪم هو جيڪو مارئيءَ کي انجي ڳوٺ مان زوريءَ کڻي وٺو، ۳۲. ماڻهن، ۳۳. مون کي ٺٺا، ۳۴. گهو وقت، ۳۵. ان جي ڏسڻ کي.

اُنِين سَااُ اُنِي، گڏُ گڏارِئِمِ ڏِينَهَرَا.

۱۴

چِڪِي چِڪِئِمِ چَاڪَ، وَنَهِيَن وَبَرِهِيچَن جَا،
واڃهائيندي وصالَ ڪي، فَنَا ڪِيسَ فِرَاقَ،
سيئي سَارِئِمِ سُوَمَرا، تَر جَنِي جَا تَاڪَ،
مَارُوَ جِي اوطاقَ، گَهَئُو اُڪِندي آهِيان.

۱۵

اَچُ پَن چِڪِئِمِ چَاڪَ، وَنَهِيَن وَبَرِهِيچَن جَا،
سُوَرَن اچِي سُوَمَرا، اَنَدَرِ ڪِي اوطاقَ،
مَارُوَ جِي فِرَاقَ، هَڏَ مُنَهِنجا ڪَپِيَا،

وائي

عُمَر آئون مَري تان نَه چَڏيندي، مِٽِي مَارُوئَرَن جِي،
مِينهين اُنِي مَارِئِي، لالَئُ سَااُ لَڏيندي،
سِرِي مُنَهِنجي سُوَمَرا، تَرَن ڪِن تڪيندي،
حَميرَاا هَتَرَا، مِهري ڪِن مَچيندي*،
جُهوپو جَهانگِيَرَن جو، مَارِي سِين نَه مَتِيندي.

۱. اُني يعني مينهن وسڻ جي وقت، ۲. مون گذاريا، ۳. اٿلي، رسي، گند يا پُون وهائي يا گاڙي، ۴. منهنجي اندر ۾ چڪتا، ۵. زخم، ۶. آسودن، سڪين، ۷. ويڙهه يعني جهنگ ۾ رهندڙن، جهانگين، ۸. سڪندي، اسڙڪندي، ۹. ميلاب، ميڙاڪي، ۱۰. تباهه، برباد، ۱۱. وڇوڙي، جدائي، ۱۲. مون سارئا، مون يا دڪتا يا سڀالڻا، ۱۳. تَر ۾، واريءَ جي پَن يا ڏڙن ۾، ۱۴. آستان، جايون، ماڳ، مڪان، اوطاقون، ۱۵. محبوب (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۱۶. اوطاق ڪي، اوطاق لاءِ، ۱۷. سڪايل، ۱۸. ڏڪن، غمن، دردن، ۱۹. اي سومرا، ۲۰. اندر ۾، دل ۾، ۲۱. ڪڍي، ۲۲. منزل، رهائش، ديرو، آستان، ۲۳. جسر جا ڪندا، جسر جا عضوا، ۲۴. وڍيا، ۲۵. اي عمر، ۲۶. ساهه يا دم ڏيئي، فوت ٿي، ۲۷. اصل، بنهه، ۲۸. ماڻي، عزازت، لاڳاپو، ۲۹. مالوند ماڻهن، ۳۰. مينهن يا برساتن جي، ۳۱. اُني وقت، وسڻ وقت، ۳۲. محبوب (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۳۳. نقل مڪاني ڪندي، ۳۴. جنازو، لاش، ۳۵. اي سومرا، ۳۶. تَرَن ڪي يعني تَر جي ماڻهن ڪي (ڪڍي وڃن ۾)، ۳۷. ٽڪائيندي، ورجائيندي، بيزار ڪندي، ۳۸. حميرن جا، اميرن (عمر) جا، ۳۹. عورت، زال (مارئي)، ۴۰. قبول ڪندي* مارئي گوارا نه ڪندي ته عمر جي هتان دفن ٿئي، ۴۱. ڪڪن ڪائن مان ٺهيل گهر، پڪو، پونگو، ۴۲. جهانگين، ويڙهين، ۴۳. محلات، ۴۴. بدلائيندي، برابر يا مٽ ڪندي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر مَارئي

داستان سترهون

۱

عُمَرَ اوڻي آيو، ڪاڪارنئا ڪالهه،
 اُٺا مينهن ملير ۾، جرٿر پريا جال،
 هي منهنجي حال، جيئن مندُون سارئون نه مان.^{۱۴}

(۲)

عُمَرَ اوڻي آيو، مليران ماڻهو،
 اُٺا مينهن ملير ۾، سائون سامائون،
 عُمَرَ آباڻون، ڪٽو پي خوش ٿيان.

۳

اُڄ اوڻي آيو، ڏيهه ڏاڏاڻين ڏانهن،
 اُٺا مينهن ملير ۾، ٿئا گربن گاهه،
 عُمَرَ ڪي الله، ڪا چڱي وجهج چت ۾.^{۲۷}

۱. اي عمر، ۲. اٺ وارو، (اٺ تي سوار ٿيل) قاصد، نياپو آڻيندڙ، ۳. ڪاڪارن ڪان، ڪاڪين ڪان، ادين ڪان، جيڏين يعني سرتين ڪان، ۴. گذريل يعني اڳئين ڏينهن، ۵. وسڻا، ۶. جر سين، پاڻيءَ سين، ۷. واريءَ جا دڙا يا ڀٽون، ٿر جا مڪان يا ماڳ، ۸. جال، ڏل، گهڻا، ۹. افسوس، ۱۰. حال تي، حالت تي، ۱۱. ڇاڪاڻ ته، ۱۲. موسمون، ۱۳. ياد ڪرڻو، سنڀالڻو، ۱۴. فوت ٿيڻ، ساهه يا دمر ڏيڻ، ۱۵. ملير ڪان، ۱۶. هڪ قسم جو جهنگلي گاهه، جنهن جو ان ٿري ماڻهو ڪاڻن ۾ استعمال ڪن، ۱۷. پيدا ٿيو، وڌو ٿيو، ۱۸. اي عمر، ۱۹. اباڻن جو، ماڻهن جو، ۲۰. ڪٽو ڏڏ، جهن، لسي، مهڻي، ۲۱. ملڪ، وطن، ديس، ۲۲. ڏاڏاڻن جي، ابي ڏاڏي جي اولاد جي، ماڻهن جي، ۲۳. ڪان، ۲۴. گريبن لاءِ، غريبن يعني مسڪينن لاءِ (مارن لاءِ)، ۲۵. اي الله، ۲۶. سني يا موچاري (گالهه، مت، سمجهه)، ۲۷. دل،

۴

اَوِيَرُ ڪُونَهَ آيو، مَآئُهُو مَلِيَرَان،
جَنِهِن ڪَرُ پُڇِيَان خَبَرُون، اُتِيَو اُڪِيَرَان،
جُسُو زَنجِيَرَان، قَارُڪُ تِيَو فِقِيرُ جو.

۵

تَن رَهِيَن وَتَان لَڏ، جَن جِي نَاهِ مُهَآڙِ مَلِيَرِ ڏي،
جو ڏَن ڏَرَاڙَنئون ڌارُ چَري، سَا چَانِگَ تِي پَجي چَڏ،
سَانِگِيَن سِيَن سَيِدُ چَئي، اوڏا اُچي آڏ،
تَه هَاجِي سَندي هَڏ، ڪُوڪَ نَه سُوئين ڪَڏهيَن.

۶

حَمِيَرُ جِي هَاجِي جِي، مُون نَه پَرُوڙِي مَآم،
عُمَرُ آيو اوچَتو، ڪَاهِي ڪَڙِي ڪَام،
چَڏِيَمَ حِيلا هِن هَنڌَ جَا، هِيَنئَڙِي پَگِي هَام،
سَرَتِيَن جَا سَلام، مِيَان مَلِيَرَان آيا.

۱. ان وقت، بروقت. ۲. ملير (مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو) کان. ۳. کان. ۴. معلوم ڪريان، وٺان. ۵. سڏيون، حال احوال. ۶. اڪير مان. سڪ مان، خب مان. ۷. جسر، بدن، سرير. ۸. زنجيرن مان، نيرن مان. ۹. بيزار، ماندو. ۱۰. مسڪين، غريب (مارئي). ۱۱. پوئتي پيلن، بيڪار يا نڪمن. ۱۲. نقل مڪاني ڪر، هجرت ڪر، پاسي ٽپيءَ. ۱۳. منهن، رُخ، سڪ. ۱۴. (چوپائي مال جو) وار، گلو. ۱۵. ڌراڙن يعني ڌنارن کان، ڌڻين کان، مالڪن کان. ۱۶. جدا، الڳ، علحدو. ۱۷. ڌڻ، ٽولو. ۱۸. سانگ وارن، مارن، مالوند ماڻهن، (مارئي جي ماڻهن). ۱۹. ويجهاءَ، نزديڪ، قريب. ۲۰. (پڪا يا جهوپڙا) جوڙ، ٺاه. ۲۱. ظلم، ڏاڍ، ڏاڍائيءَ. ۲۲. جي. ۲۳. اصل، بنهه. ۲۴. ڏانهن. آواز. رڙ. ۲۵. ٻڌين، ۲۶. امير، عمر سومري. ۲۷. سهي ڪئي، پرڪي، سمجهي. ۲۸. راز، رمز، پيڏ. ۲۹. ڪاه يا حملو ڪري. ۳۰. لٽ، ڏنڊو، سڻوٽو. ۳۱. مون ڇڏڻا. ۳۲. وسيلو، آباءَ، تجويزون. ۳۳. هنيين، دل. ۳۴. ڇڏي، هاري. ۳۵. دعوي، ڏمون، جوابداري، همت. ۳۶. ساهيڙين، جيڏين، ۳۷. چهار، ڀرنام، ۳۸. اي ميان، اي سردار، اي عمر.

۷

مَارُوَءَ جِي مَڏُڪُورَ جِي، سُوٺَ نَه سُوْمَرِيَن،
 سَنڪُو نَاه سَرِيرَم، تِي اَلِيلِيُون اُٿِيَن،
 سَتَرُ جِي سِڪَن، تَن ويڙهيڇو وِجُوڊَم.

۸

سَارِي حَاجَ هِئَان، گَنِيَاُون گَائِرِڏِي،
 ڏَلِهِي ڪُوَهَ ڏِس ڪَنهين، ويڙهيڇا وِئَا،
 لاهي لَڏَ لَطِيَف چئي، پَرِيَن ٿَرِ ٿِيَا،
 چَڏِي ڳُٺَ وِئَا، مَارُوَٺَا مَلِيَرَم.

⑨

ڪَائِرِ ڏانهن ڪَٺِي وِئَا، ڳَالِهِيُون ڳُٺَ چَڏِي،
 سَنڪِي سَنڊِي سُوْمَرِي، وِٺَا رَاجَ لَڏِي،
 وِجِي وِئَا ويڙهيَن، اُجَهَاُون اَڏِي،
 پَرِي پَڳَ وِڏِي، مِلَان مَارُوَٺَرَن ڪِي.

۱. محبوب (مارئي جي مڱيندي)، ۲. ڳالھ، ريت، حقيقت، ۳. خبر، ڪل، ۴. سومرين ڪي، (عمر سومري جي عورتن کي يا راڻين کي)،
 ۵. ڊپ، پُو، فڪر، ڳڻتي، ۶. جان ۾، دل ۾، ۷. تنهن ڪري، ۸. بي پرواه، بي خيال، بنان پرهيز وغيره جي، ۹. هلن چلن گهمڻ، ڦرڻ،
 ۱۰. پرهيز، رڳو، سَتَ، يا ڪدامني، حياءَ، شرم، ۱۱. پرائين، حاصل ڪن، ڄاڻڻ، ۱۲. تن کي، ۱۳. ويڙهه يعني جهنگ ۾ رهندڙ، مارو،
 ۱۴. اندر، دل، ۱۵. سنڀالي، ڇاڇي، اندازو يا ڪٿ ڪري، ۱۶. حاج کي، ضرورت کي، احتياج کي، معاملي کي، ۱۷. هٿان، ۱۸. لڏو
 يعني سامان سڙو ڪڍي وٺا، ۱۹. ٿر علائقي جي اتر واري پاڳي، ۲۰. پري يا بند ڪري (مٽيءَ سان)، ۲۱. ڏس ڏانهن، طرف يا پاسي
 ڏانهن، ۲۲. گهرو سامان سڙو (لاهي لڏ = منزل انداز ٿي، ديرو دماڻي)، ۲۳. ڏوراهين، پراهين، هن طرف يا پاسي واري، ۲۴. ٿر ڏانهن،
 واريءَ جي پٽن يا ڌڙن ڏانهن، ۲۵. نيڪيون، ڀلايون، ۲۶. مارئيءَ جا ماڻ، ۲۷. سَنڪِي (ڊپ) سبب، ۲۸. جي، ۲۹. رعيتيون، قومون،
 مارن جون آڪهون يا خاندان، ۳۰. ويڙهين ۾، جهنگن ۾، ۳۱. ڪڪن جا گهر، پونگا، رهڻ جون جايون، ۳۲. ٺاهي، جوڙي، ۳۳. موٽي،
 خوش ٿي، ۳۴. پاڳ سان، قسمت يا نصيب سان، ۳۵. اعليٰ، اتر، ۳۶. گڏجان.

(۱۰)

ڪائر ڏانهن ڪڍي ويا، رهيا ڏٺان دور،
سڀ لڏايا سؤمري، عمر ڪري اور،
وڌي ڪنهن ضرور، مارن ملير مٽيو.

(۱۱)

ڪائر ڏانهن ڪڍي ويا، ٿر ڪئون ٿاڪ،
سانگي لڏايا سؤمري، عمر ڪري مذاق،
جيڪس پرور پاڪ، امريءَ اباڻن سين.

(۱۲)

ڪائر ڏانهن ڪڍي ويا، لڏي لڏوڻان،
وڃي ڪئون ويڙهيين، ٿرن ۾ ٿاڻان،
پڪا سونهن پٽ ۾، تن پاڳين جا پاڻان،
عمر اباڻان، ڏني مون ڏينهن ٿئا.

(۱۳)

ڪائر ڏانهن ڪڍي، ويڙهي چا ويا،^{۳۵}

۱. ٿر علائقي جي اتر واري پاڳي، ۲. لڏو يعني گهرو سامان سڙو ڪشي، ۳. ويٺا، ترستا، ۴. ڍٽ (ٿر = علائقي جي وچ واري وارياسي پاڳي) کان، ۵. پري، ۶. پنهنجي ڳولن مان هڪالي ڪڍيا، ۷. عمر، ۸. حملو، ۹. ڇڙهائي، ۱۰. ڏاڍي، سخت، جبري، ۱۱. ضرور سبب، مشڪل يا لاچار سبب، ۱۲. مالوند ماڻهن (مارئيءَ جي مائٽن)، ۱۳. بدلايو، ڇڏيو، ۱۴. ٿر ۾، واريءَ جي پٽن يا ڌڙن ۾، ۱۵. آستان، ماڳ، رهن جون جايون، ۱۶. سانگ وارا، مارو، جيڪي چوپائي مال کي چارڻ لاءِ هڪ هنڌ کان ٻي هنڌ ڏانهن لڏي ويندا آهن، ۱۷. جاڙ، بي واجبي هلت، ۱۸. شايد، ۱۹. پروردگار، پالڻهار، خدا، ۲۰. پاڪ جو، ۲۱. حڪم، قضا، ۲۲. مائٽن، ۲۳. ڪشي، سامان، مال اسباب، ۲۴. ويڙهين ۾، جهنگن ۾، ۲۵. ٿاڪ، ۲۶. ڪڪن ڪانن جا ٺهيل گهر، پونگا، جهوپڙا، ۲۷. سهڻا لڳن، وڻن، ۲۸. ميدان، ۲۹. مالوند ماڻهن، مارن، ۳۰. وڻان يا واڙا (چوپائي مال جا)، ۳۱. اي عمر، ۳۲. ڏسندي، ۳۳. مون کي، ۳۴. گهڻو وقت يا عرصو، ۳۵. ويڙهين ۾ رهندڙ، مارو.

لَنگهِي لَڪَ لَطِيْفَ چَئي، پَريِن تَرِ تَئا،
جِيڏِيُون جَاڙَ جِيَان، مُنهن نَهَ ذِئْمُ مَارُوئين.

(۱۴)

گَائرِ ڏانهن گَڙِي وِئا، مُون سِين ڪَري مَتِ،
مَارُوئڙا مَليَـرَ جِي، چَڏِي وِئڙا وَتِ،
ڪينهي ڪي مُون وَتِ، ڪِنهن سَـان ڪَـرِـبَـان ڳالهيڙي.

(۱۵)

ڪَائرِ ڏانهن گَڙِي وِئا، مَـتِـيَـائُون مَليَـرُ،
وَجِي پَائرِ وَتِ ۾، ڪِلي پِـيـتَـائُون ڪِـيَـرُ،
عُمَرِ آبَائِن ڪي، سَـاري تـو سَـرِـرِـرُ،
زيرِيُون لاهِ زنجيرَ، تَه سَـرَـتِـيُون پَـسَـان سَـوَمَـرا.

۱۶

گَاروڙِئا گَڙِي، ويڙهي جَهِي وَئا،
سِيئَ مُنهنجا سِيڏُ چَئي، هاڻي هِتِ هُئا،
پَسي پَڏَـان جَـا، لَـڙِي لُـڙڪَ پِـئَـا،

۱. پار ڪري. اڪري. اورنگهي. ۲. (واريءَ جون) پٿون. ۳. پرائين، ڏورانهين. هُن طرف واري. ۴. تَر ڏانهن. ريگستاني يا وارياسي علائقي ڏانهن. ۵. اي جيڏيون، اي ساهيڙيون، اي سرتيون، ۶. اجايو، بي فائدو، ۷. جيئري يا زندهه رهان، ۸. روءِ، شڪل، صورت، مڪ. ۹. مون ڏٺو! مارن جو. مالوند ماڻهن جو (مارئيءَ جي ماڻن جو). ۱۱. تَر علائقي جي اتر واري ياگي. ۱۲. گهروسامان سڙو ڪئي. ۱۳. جدائي. ۱۴. مارو. ۱۵. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو. ۱۶. پر. پاسو. ۱۷. اهي مٽي وٺا، اهي لنگهي وٺا يا ڇڏي وٺا. ۱۸. پاڻ جي (تَر علائقي جي ڏکڻ واري ڀانگي کي پاڻ ڇڻيو آهي). ۱۹. خوش ٿي، راضي ٿي. ۲۰. بيتائون ڪير = انهن کير بيتو يعني خوشيون يا شادمانا ڪئا. ۲۱. اي عمر. ۲۲. ماڻن. ۲۳. ياد ڪري. سنڀالي. ۲۴. ساهه. من. دل. ۲۵. پيرن جون ڪڙيون. جيڪي قيدن کي ڀڄڻ کان روڪڻ لاءِ وجهيون آهن. ۲۶. نير. سنگهرون. ۲۷. ڏسان. ۲۸. اي سومرا، اي عمر. ۲۹. کاروڙ مان (کاروڙ تَر ۾ رڻ ڪڇ جي ڪنڌيءَ سان تعلقي ننگر پارڪر ۾ هڪ ڳوٺ آهي). ۳۰. ويڙهي جهڙ ڏانهن (ويڙهي جهڙ تَر ۾ ڏيپلي شهر جي اتر الهندي طرف اٽڪل. ۶ - ۷ ميل پري هڪ ڳوٺ آهي). ۳۱. سڄڻ. مائٽ. ۳۲. قتل ڳوٺن وارا بت يا پٿيون يا هنڌ. ۳۳. ڪري. ڳڙي. ۳۴. ڳوڙها. آنسو.

ڏيھي ڏورِ وئا، ڏيان ڏوراڀو ڪن ڪي.

وائي ①

مون مَن ماروءَ جو، ماروءَ جو منهنجو،
منهن منهنجو سومرا، مر مِيروئي هوءَ،
ڌوتوءَ ڌوراڻن ۾، مَتان مارو چو،
لارون جي لڙڪن جون، ڳنهي وڃان توءَ.

وائي ②

آئون وساريان ڪيئن، هي ڳڻ مارن جا،
ميندا ڌوءَ نه مارئي، جيڏين جڙبا جيئن،
چتا مور نه چوڙبان، سرتين سيڙهئا سين،
مون ڪي ماروئڙن ڪي، ڏني ٿئا ڏينهن،
اڃاري اڇو ڪئو، نير منهنجي نينهن،
اسان پرين پاڻ ۾، گڏ وسايا مينهن،
پايو مٿي مٿي ۾، ميندا ڏناري نه مٿين،
اُتي عبداللطيف چئي، مر ٿا وسن مينهن.

۱. ڏيھ جا رهاڪو، وطن جا ماڻهو، هر وطني، ۲. پري، ۳. ميار، شڪايت، دانهن، اويالو، ۴. ڪهڙن ماڻهن، ۵. منهنجو، ۶. قلب، دل، هنيون، ۷. محبوب (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۸. ماروءَ جو = ماروءَ جو من، ۹. مک، روءِ، چهرو، مهاندو، ۱۰. اي سومرا، اي عمر، ۱۱. پلي، بيشڪ، ۱۲. گدلو، ميل لڳل، ۱۳. هجي، ۱۴. تو ڌوتو، تو (پاڻيءَ سان وهنجي) صاف يا آجرو ڪئو، ۱۵. محلاتن ۾، ۱۶. چوي، ۱۷. ڌارون، لڙهيون، ۱۸. ڳوڙهن، آئسن (اڪين مان وهندڙ)، ۱۹. وٺي، سان ڪري، ۲۰. تنهن هوندي به، ۲۱. دل تان لاهيان، يلجان، ۲۲. ٿورا، احسان، پلايان، ۲۳. مالوند ماڻهن (مارئيءَ جي ماڻهن)، ۲۴. مٿي جا وارَ، ۲۵. ڌوئي، ۲۶. ساهيڙين، سرتين، ۲۷. ويڙهيا، سيڙهيا، وٿيا، ۲۸. مٿي جا وارَ، ۲۹. اصل، بنهه، ۳۰. اڪوليان، سنواريان، (ڦٽي ڏيئي)، ۳۱. مارن، ۳۲. ڏسندي، ۳۳. گهڻو وقت يا عرصو، ۳۴. صاف ڪري، مٺي، مهڻي، ۳۵. آجرو، صاف، نرم، ۳۶. ڇنڇر، ۳۷. نينهن ڪي، محبت ڪي، پيار ڪي، ۳۸. مون، ۳۹. محبوبن (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۴۰. وجهڻو، ۴۱. وهنجڻ جي ڪم ايندڙ، پيلي رنگ جي جابلو مٽي، جيڪا جبل مان ڇاڙوڙن جي صورت ۾ کوٽي ويندي آهي، ۴۲. سر (وارن)، ۴۳. چوڪري، منڌ (مارئي).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر مَارُئي

داستان ارڙهون

۱

پَڪِي پِيهِي آئِيَنِ، ڪَهڙِيءَ حَاجَ حَمِيرَ،
تَوڏَني مُون پُوڻُئُو، سَوَنچو مَنجِهه سَرِيرَ،
مِيَان مَنجِهه مَلِيرَ، اَڳَ نَه ڏَنين ڪَڏِهين.

۲

اَڳَ نَه آئين ڪَڏِهين، پَڪِي مُون پِيهِي،
عُمَر ڏَني تَنهِنجي، ڏَڪِي ٿِي ڏِيهِي،
نِجَآڻان ڪِيهِي، ڪَندين پَر پَنوهارِ سين.

۳

پَڪِي پِيهِي آيو، پَهَران ڪو پِئُو،
سو سِي پِئُو، حُڪمَ سَاڻ حَڪِيمَ جِي.

۱. پڪي ۾، ڪڪن ڪانن مان ٺهيل گهر يعني جهوپڙي ۾، پونگي ۾، ۲. گهڙي، داخل ٿي، ۳. تون، آئين، ۴. حاج سان، ڪم سان، ضرورت سان، ۵. اي حمير، اي امير (عمر)، ۶. تو ڏني = تنهنجي ڏسندي، توکي ڏسن سان، ۷. مون کي، ۸. خوف، ڊپ، سنڪو، سونچو، ۹. جان، دل، ۱۰. اي ميان، اي سردار (عمر)، ۱۱. ڏسن ۾ آئين، ۱۲. پڪي ۾، ۱۳. منهنجي، ۱۴. اي عمر، ۱۵. ڊچي، ڪڍي، ٽڙڪي، لڙڪي، ۱۶. ڏيهه يعني ڳوٺ يا بهراڙي جي رهاڪو عورت، ڳوٺاڻي (مارئي)، ۱۷. نٿي ڄاڻان، مون کي ڄاڻ يعني خبر يا سڌ نه آهي، ۱۸. ڪهڙي، ۱۹. هلٽ، روش، برتاءَ، ۲۰. پنوهارن جي عورت، پڪريون چاريندڙن يا ڌاريندڙن جي عورت (مارئيءَ)، ۲۱. غير، ڌاريون، اجنبِي، ۲۲. امر، ۲۳. حڪمت واري، داناءَ، خدا.

۴

پائُران پِيهِي آيا، مَلِيَران مَارُو،
وَرِشا واهَرُو، هائُو سَيِ هِيئا تِئا.

۵

پائُران پِيهِي آيا، مَارُو مَلِيَران،
چِئا سُون سُونان، هائُو سَيِ هِيئا تِئا.

۶

عُمَر تِئاو اَرِيچُ، مَن مَنهنجو سُوَمَرا،
سَاري سَانبِيَرَن كي، رِگَن چِئاو رِيچُ،
ڪَهَرُو ڪَتيئي ڪِيچُ، مُون كي بَندياڻي ڪَري.

۷

چِئا سَپَرايون سُوَمَرا، عُمَر لَگي الله،
تِئا نَه تورا ڏينهاڙا*، ماڙين گهاريَمَ ماَه،
سِڪَ مَنهنجي ساَه، مارُوَ جي مَسَ لَهي.

۱. پاڻر کان، ٿر جي ڏکڻ واري حصي کي پاڻر چوندا آهن. ۲. گهڙي، داخل ٿي (عمر ڪوٽ ۾)، ۳. ملير (مارئيءَ جي ڳوٺ) کان، ۴. مالوند ماڻهو (مارئيءَ جا ماڻه)، ۵. وارد ٿيا، پهچي ويا، ۶. واهر ڪندڙ، مددگار، ۷. لوڙاڻو، ڦورو، ڌاڙيوال، ظالم، ۸. ڪمزور، بي طاقت، ۹. آزاد يا آجا ٿيا سون، ۱۰. سورن کان، ڏکڻ کان، دردن يا تڪليفن کان، ۱۱. اي عمر سومرا، ۱۲. بنان ريج، بنان پاڻيءَ خشڪ، سڪل (گهڻي روئڻ سبب اکين جو پاڻي بند ٿي ويو)، ۱۳. قلب، دل، ۱۴. اي سومرا، ۱۵. ياد ڪري، سنڀالي، ۱۶. سانين، جوڙيوالن، رفيقن، ۱۷. نسن، نبضن، رت جي نلين، شريانن، ۱۸. آلاڻ، تري، تازگي، خنڪي، ۱۹. تو کڻيو، تو حاصل ڪيو، ۲۰. مزو، ڇٽ، خوشي، فائدو، ۲۱. قيدياڻي، ۲۲. ڏاڍايون، ظلم، ۲۳. اي سومرا، اي عمر، ۲۴. واسطي، ڪارڻ، ۲۵. مون کي تڻا* مون کي هت عمر ڪوٽ جي قيدخاني ۾ ڪو نورو وقت ڪونه ٿيو آهي، ۲۶. ماڙين ۾، محلاتن ۾، ۲۷. مون گهارا، مون گذارڻا، ۲۸. (تمام گهڻا) مهينا، ۲۹. اڪنڊ، حب، پيار، ۳۰. سامهه، دل کي، ۳۱. محبوب (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۳۲. مشڪل، اصل نه، ۳۳. ختم ٿي.

(۸)

ساري ۱ عُمَرِ ۲ سُوْمَرِ ۳، اِيئنَ ۴ نَه هُونديا،
ايندئ ۵ مَلِكُ ۶ اَلله ۷ جَا، وِئي ۸ هَتِ ۹ ويَندا،
ماڙيون ۱۰ مُقَامَن ۱۱ مِ، اڏڻ ۱۲ نَه ڏيندئ،
ڏڪيندئ ۱۳ ڌاريون ۱۴ ڪري، عُمَر ۱۵ نَه چُوندئ،
تَهان ۱۶ پوءِ پُوندئ، ۱۷ قَدَر ۱۸ ڪانِيَارِن ۱۹ جَا.

۹

عُمَر ۲۰ تَو ۲۱ ماڙيون ۲۲ هِي، ڪينَ ۲۳ نِبَهَنديون ۲۴ مُورِ،
نيئي ۲۵ ڌريندئ ۲۶ ڏوڙ ۲۷ مِ، ڏيهان ۲۸ ڪڍي ڏورِ،
ڪُل ۲۹ نَفَسِ ۳۰ ڏانْقَةُ ۳۱ الموتِ *، اهائي ۳۲ پَرُوڙِ،
آنديئي ۳۳ جَا ۳۴ اَوزَرِ، تِنهن ۳۵ بَنديائيءَ ۳۶ ٻڌا ڏي.

۱۰

اچا ۳۷ ڪوٽ ۳۸ پَتَن ۳۹ مِ، ٿو ۴۰ عُمَرُ ۴۱ اڏائي،
ڏمَرُو ۴۲ ڏيهه ۴۳ ڏئي، چاچا ۴۴ چڏائي،

۱. سڄي، سموري، ۲. حياتي، زندگي، ۳. اي سومرا، اي عمر، ۴. ان طرح يا نموني، ۵. تنهنجي هوندي يا رهندي يا گذرندي، ۶. تو
وٽ ايندا، ۷. ملائڪ، فرشتا، ۸. توکي وٺي ويندا، ۹. محلاتون، ۱۰. قبرستان، ۱۱. جوڙڻ، ٺاهڻ، تعمير ڪرڻ، ۱۲. توکي ڏيندا،
۱۳. توکي ڏيکيندا، توکي پورييندا يا دفن ڪندا، ۱۴. غير اجنبي، اڻ سڃاتو، ۱۵. توکي چوندا، ۱۶. تنهن کان، ۱۷. توکي پوندا، ۱۸.
احساس، لحاظ، خيال، ۱۹. محتاجن يا بي بهج عورتن، بي وسيلن، ۲۰. اي عمر، ۲۱. توکي، ۲۲. نصيب ٿينديون (پڇاڙيءَ تائين)، ۲۳. ٺيهه
ٿينديون، ۲۴. اصل، بنهه، ۲۵. ڪٿي وڃي، ۲۶. توکي ڌريندا يا رکندا، توکي دفن ڪندا، ۲۷. مٽيءَ، خاڪ، ۲۸. ڏيهه کان، ملڪ کان،
وطن کان، ۲۹. پري * سڀني سامهوارن لاءِ موت جو ڏانقو آهي (قرآن شريف جي سورت آل عمران جي ۱۸۴ آيت، الانبياء جي ۳۵ آيت ۽
عنڪبوت جي ۵۷ آيت)، ۳۰. سمجهه، ۳۱. بي زوري، بي طاقت، ضعيف عورت، ۳۲. بنديائيءَ کي، قيديائيءَ کي،
۳۳. وداع، رخصت، اجازت، موڪل، ۳۴. سفيد، سٺا، بهترين، ۳۵. قلعا، ڳڙھ، محلاتون، ۳۶. ميدان، ۳۷. ڪاوڙيو، ناراض ٿيو،
۳۸. ڏيهه جو، ملڪ جو، ۳۹. والي (ڏيهه ڏئي = خدا)، ۴۰. اڏائون، اڏيل ٺهيل گهر يا جايون.

پورو ايئن نه پانئي، تہ لوڪ لاڏاڻو ساڻڻرو.^۵

*۱۱

سڏ پڻ سلامي ٿئا، وهيءَ پڻ ورئا جي،
آهي تني کي، مهندان ماڳ مليرم.^{۱۲}

وائي

گڏي مَنجِهه گڏيائين، لويءَ ۾ لڏائين،
مارو ڄام مليرجو،
پرچي پنوهارن سين، لوي ڏيڄ لڏائين،
سيل نياهين سومرا، پنهنجو پيءُ پڇيائين،
جھوپو جهانگيڙن جو، ماڙيءَ سين نه مڻيائين،
گولون گولاڙن تان، جنپي ساڻ جهڻيائين،
سگر ساهيڙين سين، کائونبا کاڌائين،
ماروءَ پاس مليرم، چسا سڀ چڪيائين،
اتي عبداللطيف چئي، سيل نياهين تون سائين.^{۲۸}

۱. موڳو، بي عقل، ۲. سمجھي، خيال ڪري، ۳. خلق، دنيا يا جهان جا ماڻهو، ۴. لڏيندڙ، مسافر، ۵. ساڻ، قافلو * هيءُ بيت شاهه ڪريم بلڙيءَ واري جي بيت ”سڏ نه سلامي ٿئا وهيءَ نه ورئا جي، ڪونهي تني کي مهندان ماڳ مليرم“ جي تشيع تي چيل آهي، ۶. سڏ تي، پڪار تي، ڪوٺ تي، ۷. حاضري ڀريندڙ، ۸. وهيءَ ۾، جوانيءَ ۾، ۹. (نيڪيءَ ڏي) موٽا، پڇتاءُ يا توبهه ڪڍڻ (ڪنهن کان)، ۱۰. اڳيان (قيامت جي ڏينهن)، ۱۱. جاء، ۱۲. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۱۳. لويءَ ۾، ان يعني رڍن جي وارن مان ٺهيل چادر يا اوڙهيءَ، ۱۴. حاصل ڪيائين، لڏائين، ۱۵. محبوب (مارئيءَ جو مڱيندو)، ۱۶. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۱۷. سرجي، راضي يا خوش ٿي، ۱۸. بڪارن، بڪريون ڌاريندڙن يا جاريندڙن، ۱۹. ڏاج، جهيڙ، ڪنوار کي شاديءَ وقت مليل سامان، ۲۰. ست، يادگامي، عصمت، ۲۱. فائز رکين (تون)، ۲۲. اي سومرا، ۲۳. پرين، محبوب، ۲۴. ڪڪن ڪانن جو ٺهيل گهر، پونگو، پڪو، ۲۵. جهنگ جي رهندڙن، ويڙهه ۾ رهندڙن، ويڙهين، مارن، ۲۶. محلات، ۲۷. برابر ڪيائين، پاڙيائين، ۲۸. هڪ قسم جا جهنگلي ميوا، گولاڙا، ۲۹. گولاڙن جي وٽن، ۳۰. جهي، ٺپي، ٻل، اڇانگ، ۳۱. هٿ ۾ پڪڙيائين، ۳۲. ڪنڊيءَ جي وٽن جو ڦر، ۳۳. سرتين، جيڏين، ۳۴. هڪ قسم جو جهنگلي ميوا، ۳۵. ماروءَ جي، ۳۶. پاسي ۾، ۳۷. لذتون، سواد، ۳۸. اي سائين، اي مالڪ، اي ڌڻي، اي خدا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر مارئي

داستان اوڻيهون

۱

پانڌي پرينءَ پنوهارَ کي، چيمَ تينَ چئيج،
 سندا سنگتَ ڏينهاڙا، ورَ مَ وساريج،
 کوئينَ کني آهيان، سگهي سارَ لهيج،
 مٺَ مانڌائي مڃيج، تہ نيرنَ مَ نئونَ ڪريان.

۲

پانڌي پرينءَ پنوهارَ جا، ڏجَ نياپا ني کي،
 ساري ڏيجَ سرتين، يادَ پونئي جيڪي،
 وليئون وَڻَ ڦلارِئا، ڪرڙَ پڪا کي کي،
 سگرُ کين سرتيون، سينَ جيئن سيڪي،
 زيرين پجي جيڪي، ملان ماروئڙن کي.

۱. اي پانڌي، اي پانڌيڙا، اي واٽهڙو، اي قاصد، ۲. محبوب، پياري، ۳. بڪرار، بڪريون ڌاريندڙ يا چاريندڙ، ماروءَ (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۴. مون توکي چيو يا پيغام ڏنو آهي، ۵. جا، ۶. رفاقت، ملاپ، صحبت، ۷. اي ور، اي پٿار، اي ڪانڌ، اي مڙس، ۸. قيدخاني جي صفن يا ڪمرن، ۹. قتل ڪئي، ناس يا ڇت ڪئي، تباہ يا برباد ڪئي، ۱۰. جلد، ترت، ۱۱. سنڀال، خبر، ۱۲. هڪ هٿ ۾ کنييل ڪنهن شيءَ جو مقدار، لپَ، چرون، ۱۳. مانڌائي (هڪ قسم جي جهنگلي اناج) جي، ۱۴. موڪلج، اماڻج، رواني ڪج، ۱۵. زنجيرن يا سنگهن يعني قيدخاني، ۱۶. تازو يا ڪجهه وقت اڳ وجود ۾ آيل (نئون ڪريان) = وٽ ڪريان، پهريون ڀيرو کان)، ۱۷. پيغام سنڀال (گنج "نياپو" لکيل آهي)، ۱۸. کڻي وڃي، ۱۹. سنڀالي، خيال سان، ڌيان سان، جڳيءَ طرح، ۲۰. سرتين کي، ساهيڙين کي، جيڏين کي، ۲۱. توکي بون، ۲۲. زمين تي پکڙندڙ ٻوٽا، ۲۳. بوري يا ٻوڪجي وٺا، گلن جهلڻ يا ٻور جهلڻ واريءَ حالت ۾ آيا، ۲۴. هڪ قسم جا وڻ (جن جي گلن کي پسي، ڪچي ڦر کي ڏنڌرا ۽ بڪل ڦر کي پڪا چئبو آهي)، ۲۵. ڦر جي پڇن واريءَ حالت ۾ ٿيا، ۲۶. ڪنڊيءَ جي وڻ جو ڦر، ۲۷. کاڻين، ۲۸. ڪڻڪ جي اٽي يا معدي مان ٺهيل سنهين ۽ ڊگهين لامن (جيڪي کاڻن ۾ استعمال ٿينديون آهن)، ۲۹. باهه تي ٿئي، پڇي، ٿانوري، ۳۰. زيرين کي، پير ڪڙين کي، پيرن ۾ پيل زنجيرن کي، ۳۱. ٽوڙي، ٽڪر ڪري، ۳۲. جيڪر، دل تي چاهي، ۳۳. گڏجان، ۳۴. مارن، مالوند ماڻهن (مارئيءَ جي ماڻهن).

۳

پانڌي پرينءَ پنوهارَ کي، چئجَ چتائي،
مٿو آنَ جي آسِري، مُون ڌوتو نہ آهي،
ڪائرَ جنِ ڪانئي، هنيُون هونِ چڏيو.

۴

پانڌي پرينءَ پنوهارَ کي، چئجَ حقيقتَ هيءَ،
ڪر نہ لڌانو ڪڏهين، هيسَ ڌارين ڌيءَ،
امرَ کي تون ايءَ، ڳالهه سٽائجُ ڳجهه ۾.

۵

پانڌي پرينءَ پنوهارَ جا، جانَ ٿو وڃين وسَ،
ساري ڏيڄ سرتين، سلامن سَهَسَ،
آئون اوهان جي آهيان، گولي مٿي گسَ،
ويني ڪريبان وسَ، ايڏي جي آچنَ جا.

۶

پانڌي پرينءَ پنوهارَ کي، ساري ڏيڄ سلامَ،

۱. اي پانڌي، اي پانڌيڙا، اي وانهڙو، اي راهگير، اي قاصد، ۲. محبوب، سڄڻ، پياري، ۳. بڪرار، بڪرين جي مالڪ يا ڌراڙ (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۴. (نبايو) سٽائج يا ٻڌائج، ۵. ڇت سان، دل سان، ڌيان سان، چڱيءَ طرح، ۶. سِرَ، ۷. اوهان، ۸. انتظار، اميد، آس، ۹. (پاڻيءَ سان وهنجي) صاف ڪنو، ۱۰. نر علائقي جي اتر واري ڀاڱي (پر هتي مراد ٿيندي ٿر)، ۱۱. جي (رهواسي)، ۱۲. ساڙي، جلائي، ۱۳. دل، قلب، من، ۱۴. فڪرن، ڳڻڻين، پريشانين، مونجهارن، ۱۵. ڳالهه، ماجرا، خبر، حال احوال، ۱۶. خبر، سدسما، سار سنڀال، ۱۷. اوهان لڏي، اوهان ورتي، ۱۸. پرائي، ٻين جي، غيرن جي، ۱۹. ڄاڻي، اولاد، نياڻي، چوڪري، عاجزا، ڪنيا، ۲۰. امان، جيڄل، ۲۱. لڪ ڇپ، پنهنجي منهن، ۲۲. جيڪڏهن، ۲۳. وس ڏانهن، مينهن جي پاڻيءَ تي اپريل سبزي يا ساوڪ يا آباد ٿيل ٿر واريءَ زمين، ۲۴. سنڀالي، خيال سان، ڌيان سان، چڱي طرح، ڳڻي يا شمار ڪري، ۲۵. سرتين کي، ساهيڙين کي، جيڏين کي، ۲۶. سلامن جا، جُهارن جا، پرنامن جا، ۲۷. سو، ۲۸. نوڪرياڻي، ٻانهي، خدمتگار، ۲۹. تي، ۳۰. واٽ، رستي، ۳۱. حيل، ڪوششون، ۳۲. ان طرف يا پاسي.

سَٺِيْلُ نَه پَڳُو سُوْمَري، مَٽسَ نَاه مَٺَامَ،
سَندي اُمَت جَامَ، رَڪِئُو پَن پَنوهارِ جو.

۷

پَانڌِي پَرِين پَنوهارِ سين، روئي ڪِج رِهَانِ،
جِيئن ٿَرِ وِجُون اُئيُون، اُئون تِيئن سُوَرَن سَاڻ،
ڪِجَاهُ ڪَا وِراڻ، ڏُڪَن ڏِيْلُ ڏهيُون ڪِئُو.

۸

پَانڌِي پَرِين پَنوهارِ ڪي، چَئِجَ جُورِ هَٽِي جَانَا،
پَڪَڙا پِيرَن ۾، ڪَرايُن ڪَآنا،
آن رِءُ اَمَانَا، گَهنگهرِ گهاريان ڏينهَڙا.

۹

پَانڌِي پَرِين پَنوهارِ جو، مُون وَتَ ڪُو آيو،
اُٺا مِينَهَن مَلِيرَ ۾، ٿِئُو سَپَ ڏِيهَ سَوائُو،
بَاجَهَرِ پَڪِي بَاجَهَ ٿِي، لَٿُو ڏولائُو،
جُو سَرَتِن سَاجَآئُو، سو هِينئَڙو هِتَ نَه وَندري.

۱. ست. ستيا، عصمت، پاڪدامني، ۲. ٿڙيو، ۳. عمر، ۴. ان جي مٿان، ان تي، ۵. ميار، ڏوهه، ملامت، ۶. جي، ۷. قوم (هتي معنيٰ ٿيندي حضرت محمد صلعم جن جي پيروي ڪندڙ قوم يا خلق)، ۸. سردار حضرت محمد صلعم، ۹. پردو، ستر، لڄ، پرم، ۱۰. پنوهارن جي عورت، ۱۱. ڪراران يعني ٻڪرين جي مالڪن يا ٻڪرين جي ڌنارن جي عورت (مارئي)، ۱۱. اکين مان لڙڪ يا ڳوڙها وهائي، ۱۲. ملاقات، ڪچهري، سهڻي گفتگو، ۱۳. ٿر ۾، ريگستان ۾، واريءَ جي پٽن يا ڌڙن ۾، ۱۴. ڪنوڻيون، ۱۵. وسيون (مينهن وسايائون)، ۱۶. ڏڪن، تڪليفن، دردن، ۱۷. تون ڪڇ، ۱۸. موت، ۱۹. بدن، سريڻ، جسر، ۲۰. ذرا ذرا، ٻرڙا ٻرڙا، ۲۱. جور سان، زور سان، ۲۲. ڏڪن، ۲۳. چڱي طرح، ۲۴. زاريون، آزيون، نيزاريون، انڪاريون، ۲۵. پير ڪڙيون، پيرڙيون، ۲۶. ڪراين ۾، ويڻن ۾، ۲۷. ٻانهن ۾، ۲۸. ڪڙا (ڪنگڻ وانگر گول هٿ ڪڙيون)، ۲۹. اوهان (تو)، ۳۰. کان سواءِ، ۳۱. بي مانا، بنان عزت، ۳۲. گهنگهر ۾، پریشانيءَ ۾، فڪر ۾، ۳۳. گذاريان، بسر ڪريان، ۳۴. وسڻ، ۳۵. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۳۶. ملڪ (ٿر جو)، ۳۷. سٺي يا چڱي واءِ وارو، خوشحال، آسودو، ۳۸. ٻاجهر، (هڪ قسم جي ان) جي يوڪ يا آبادي، ۳۹. بچي راس ٿي، لاٻاري جي قابل، ۴۰. مهر، مهرباني، ۴۱. ختم ٿيو، ۴۲. ڏک، ڏڪار، ۴۳. سرتين جي، ساهيرين جي، جيدين جي، ۴۴. ساجءَ وارو، سناس وارو، واقفيت وارو، ملاقات وارو، ۴۵. هنيون، قلب، دل، ۴۶. راضي ٿي = بري.

۱۰.

دَر دَرَوَازا دَرِ بُون، هَاطِي هِتي هَوِء،
 ڪوڙِيَن مَنڊِئا ڪِيَتِرا، تَنبُو مَٿان تو،
 جِي مُلِ نَه اَيِيا مَارِئي، تَنِي رڙُ مَ رو،
 ڪُوڪَتُ آهي ڪو، پُسي پَنوهارَن مِ.

۱۱

مَ ڪِي رو مَ رڙُ ڪِي، مَ ڪِي هَنجُون هَارِ،
 تو تان بَنڊُ بڊا ٿِئو، پِيڙِيُون نيئي بَارِ،
 پَهچَندين پَنوهارِ، سِگهي سَنگهارَن ڪِي.

۱۲

مَ ڪِي رو مَ رڙُ ڪِي، هَنجُون هَڏِ مَ هَارِ،
 جِهَڙا اچَن ڏينَهَڙا، تَهَڙا وينِي گَهَارِ،
 ڏَڪَن پُنيءَ سَگَڙا، سِگهَا تين سَنگهارِ،
 لَڏا لَوَهَ لَطيف چَئي، پَرُوڙج پَنوهارِ،
 پِيڙِيُون نيئي بَارِ، تو تان بَنڊُ بڊا ٿِئو.

۱. تون هج، تون ره، ۲. ڪروڙن جي انداز ۾، بيشمار، ۳. اڏيان، جوڙيان، ٺاهيان، تعمير ڪريان، ۴. خيما (محلاتون)، ۵. تنهنجي،
 ۶. اصل، بنهه، مور، ۷. اي مارئي، ۸. تن لاءِ، ۹. دانهون ڪر، راڙو ڪر، ۱۰. رو، اکين مان ڳوڙها وهاءِ، ۱۱. هل هنگامون، فساد،
 ويڏن، آزار، ۱۲. پُسيءَ (ڪرڙ جي وٿن جي گلن) تي گذران ڪندڙ، پُسي ڪائيندڙ، ۱۳. بڪرارن، بڪرين جي مالڪن يا ڌراڙن، ۱۴.
 ڳوڙها، لڙڪ، ۱۵. وهاءِ، ۱۶. تو تان = تنهنجي مٿان، ۱۷. قيد، ۱۸. معاف، ۱۹. پير ڪڙيون، پيرن ۾ پيل زنجير، ۲۰. ڪي وڃي، ۲۱.
 ساڙ، باهه ۾ وجهه، جلاءِ، ۲۲. رسنديءَ، ملنديءَ، ۲۳. اي پنوهارن جي عورت (مارئي)، ۲۴. جلد، ترت، ۲۵. مالوند ماڻهن، مارن،
 ۲۶. اصل، مور، بنهه، ۲۷. گذار، بسر ڪر، ڪٽ، ۲۸. ڏڪن جي، تڪيلفن جي، ۲۹. پٺيان، بعد، ۳۰. آسائشون، فرحتون، ۳۱. اي
 سنگهارن جي عورت (مارئي)، ۳۲. لوهه جا زنجير، پيڙيون، ۳۳. سمجهج، ڄاڻج.

۱۳

مَڪِي رُو مَ رَزُّ ڪِي، مَڪِي ڪَرِ ڪِي هُون،
 اتي اچن اڳهين، واندين جون وبهون،
 ميڙيندو مِيُون، مينهن اُٺي ماري.

۱۴

مَڪِي رُو مَ رَزُّ ڪِي، مَڪِي ڪَرِ دانهُون،
 سَتي لوڪ سِيڌ چئي، بيئي گڻ پانهون*،
 لڏيئي جت لائون، سوڏيهه پسندينءَ ماري.

وائي

ويڙهيچن ڪي ٿي واجهائين، ڀلا ڄام،
 مان نه ڪو، ميڙائي جو مينهن وسي،
 عمر اُنهيءَ ڏيهه جو، پانڌي روز پڇاين،
 مٿي ڏنيم ماروئين، سا لوئي ڪيئن لڄاين،
 ميندي مارو ڄام جي، لال هڻن ڪي لڄاين،
 ويئي عمر ڪوٽ ۾، گڻ مارن جا ڳاين.

۱. روءِ، اکين مان گوڙها يا لڙڪ وهاءِ. ۲. روڄ راڙو ڪر، واپلا ڪر. ۳. دانهُون، رڙيون. ۴. يعني عمر ڪوٽ جي پنڊبختي ۾، ۵. بهلوان يا دلير عورتن، لاوارث عورتن، ۶. ويهن ويهن جا ٽولا، تمام گهڻي انداز ۾، ۷. توکي ميڙيندو يا ملائيندو (ماڻهن سان)، ۸. مالڪ، خدا، ۹. مينهن جي، ۱۰. وسندي، وسن وقت، ۱۱. اي ماري، ۱۲. سمهن وقت، ۱۳. لوڪ جي، ماڻهن جي *بني پانهون يعني هٿ مٿي ڪشي خدا تعاليٰ کان دعا گهر. ۱۴. تو لڏيون، تو حاصل ڪيون، ۱۵. ساديءَ جي وقت گهٽ ڪنوار جا مٿا پاڻ ۾ ست پيرا ٽڪرائڻ جو عمل (لڏيئي جت لائون = جتي تنهنجي شادي ٿي)، ۱۶. ملڪ، وطن، ۱۷. ڏسندينءَ، ۱۸. اي ماري، ۱۹. ويڙهه يعني جهنگ جي رهاڪن، جهانگين، مارن (ماري جي ماڻهن)، ۲۰. سڪان، آسڻ کان، ۲۱. اي ڀلا، اي ڀلارا، اي چڱا، اي نيڪ، ۲۲. سردار، ۲۳. مان نه = شل، من، خدا، ايئن ڪري، ۲۴. وصال، ۲۵. اي عمر، ۲۶. قاصد، واٽهڙو، ۲۷. روزانو، ڏهاڙي، هر ڏينهن تي، ۲۸. مٿي تي، سر تي، ۲۹. مون کي ڏني، ۳۰. مارن، ۳۱. کڻي، اُن يعني رين جي وارن مان ٺهيل جادر يا اوڏي، ۳۲. بي ماني يا بي آبرو ڪريان، ۳۳. هڪ قسم جي پوٽي جي سڪل پٽن جو اٽو يا چورو جيڪو هڻن پيرن کي ڳاڙهي ڪرڻ لاءِ پسائي هڻيو آهي، چٽا، ۳۴. محبوب (ماريءَ جي مڱيندي)، ۳۵. ڳاڙهي (ميندي)، ۳۶. احسان، پلايون، ٿورا، ۳۷. اوساريان، ورد ڪيان، بيان ڪيان.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر مارتني

داستان ويهون

۱

هي ۱ پنگا هي ۲ پيٽيون، هي ۴ مارن جا مڪان،
 چي ۵ هئا چڙندا، ترهي ۷ ڪندا تان،
 سي ۹ هنڌ پسي ۱۰ سومرا، ڪاري ۱۱ لڳم ڪان،
 مارو ۱۳ هئا مهمان، اٺي ۱۵ وٽا ڪري.

۲

هي ۱ پنگا هي ۲ پيٽيون، هي ۴ مارن جا مڪان،
 ڪي ۱۷ ڏينهن هتي جيڏين، ڪا ۱۹ گهٽن سان گذران،
 سي ۲۱ هنڌ پسي ۲۲ سومرا، هينئڙو ٿيو حيران،
 مارو ۲۳ هئا مڙمان، اٺي وٽا ڪري.

۳

هي ۲۵ پنگا هي ۲۶ پيٽيون، ۲۴ ابائن اتر جهل،

۱. اهي. ۲. ڪڪن ڪائن جا ٺهيل گهر، جهوپڙا. پکا، ۳. جايون، هنڌ، ماڳ، مڪان. ۴. مالوند ماڻهن (مارئيءَ جي ماڻهن). ۵. ٻاڪري
 مال جا ڦر. ۶. (واڙن يا وٿائن مان). نڪرندا. ۷. ترهي ڏانهن، تراڻيءَ ڏانهن، پاڻيءَ بيٺڻ واريءَ جاءِ ڏانهن، ڪوهه ڏانهن. ۸. چڪ،
 ڪاهه، دڙو. ۹. ڏسي. ۱۰. اي سومرا، اي عمر. ۱۱. ان گس، سخت، مضبوط. ۱۲. مون کي لڳا. ۱۳. تير يا پالا (ڏڪن جا). ۱۴.
 مسافر، پرديسي. ۱۵. اٺي ڏانهن، مينهن وسڻ واري هنڌ ڏانهن. ۱۶. نڪري، اسهي، روانا ٿي، لنگهي. ۱۷. ڪجهه. ۱۸. جيڏين،
 سامهڙين، سرتين. ۱۹. رڍن جي ڦرن. ۲۰. ڪٿا گذران = حياتي گذاري يا بسر ڪي. ۲۱. هنيون، قلب، دل. ۲۲. پريشان، ملول، اداسي،
 ۲۳. مهمان. ۲۴. ابائن جي، ماڻهن جي. ۲۵. اتر جي. اتر طرف جي هوا يعني سرديءَ جي. ۲۶. آڏو، روڪ (لاءِ ٺهيل گهر).

ڪي ڏينهن هتي جيڏين، هئي چيلن سان چل،
 سي هنڌ پسيئو سومرا، اچي آب اچل،
 مارو هئا امل، اُني وٽا اڪري.

۴

هي ڀنگا هي پيڻيون، هي پکا سندن پاڪ،
 ڪي ڏينهن هتي جيڏين، ٿي ملير چونڊي ماڪ،
 سي هنڌ پسي سومرا، فنا کيس فراق،
 مارو هئا مشتاق، اُني وٽا اڪري.

۵

هي ڀنگا هي پيڻيون، هي پکا هي پت،
 ڪي ڏينهن هتي جيڏين، ٿي موڪ وٽوڙا مت،
 سي هنڌ پسي سومرا، گهاو لڳا مون گهت،
 مارو هئا مت، اُني وٽا اڪري.

۶

هي ڀنگا هي پيڻيون، هي چلها هي چت،

۱. ڪجهه، ۲. جيڏين جي، سامڙين يا سرتين جي، ۳. ٻڪرين جي ڦرن، ۴. فوج، ڪٽڪ، ۵. جايون، ماڳ، پيڻيون، ۶. ڏسو، ۷. اي سومرا، ۸. پاڻي (اڪين مان) ڳوڙها، ۹. اچل سان، زور سان، گهڻو، ۱۰. مالوند ماڻهو (مارئيءَ جا ماڻڻ)، ۱۱. املهه، بي بها، ۱۲. اُني ڏانهن، مينهن وسڻ واري هنڌ ڏانهن، ۱۳. نڪري، اسهي، روانا ٿي، لنگهي، ۱۴. هي، ۱۵. ڪڪن کانن جا ٺهيل گهر، جهوپڙا، پکا، ۱۶. انهنجا، ۱۷. ميل مٽيءَ کان صاف، ۱۸. جيڏين، سرتين، ۱۹. ملير ۾، ۲۰. مڙي يا گڏ ڪئي، (وٽن مان) پٽي، ۲۱. مک، ڪپڙن ۽ چارين جي وٽن جو ڪچڙو ڦر، ۲۲. ناس، چت، برباد، تباهه، ۲۳. ويڙهي يا جدائيءَ (مارن جي)، ۲۴. سڪايل، ۲۵. ميدان، ۲۶. جال، گهٽا، بي حد، آزاديءَ سان، ۲۷. ولوڙيا مت = کير کي ڄماڻي ڏونڌو ڪري ان کي ٺڪر جي مت يعني مائيءَ ۾ وجهي مانڌائيءَ يعني منڌيءَ ڦيرائڻ جي ذريعي ڏڌ تيار ڪيو، ۲۸. زخمر، ۲۹. مون کي، ۳۰. گهٽ ۾، اندر ۾، دل ۾، ۳۱. ماڻڻ، عزيز، ۳۲. باهين ٻارڻ جون جايون = چلهيون، آڳيون، ۳۳. نشان.

ڪي ڏينهن هتي جيڏين، ٿي سَنها ڪَتا سَت،
 سي هِنڌَ پَسِي سُمَرا، لُڙڪَ وَهايمَ لُت،
 هُئا وَڏِي وَسِيت، اُني وِڙا اُڪِري.

۷

هي ڀنگا هي پيڻيون، هي گاموڀن گس،
 ماروڙا مَليَرم، وَڏي هُئاوس،
 سي هِنڌَ پَسِئو سُمَرا، لُڙڪَ وَهايان لَس،
 ڏوڻي مَٿي ڏَس، اُني وِڙا اُڪِري،

۸

هي ڀنگا هي پيڻيون، نه چانگون نه چيلا،
 بختين ٿين پڻن ۾، مارئي تو ميلا،
 سهڙڙا سَويلا، اُني وِڙا اُڪِري.

۹

هي هِنڌَ هي پيڻيون، هي پنوهارن پچار،
 چوها چندن چڪ ڪئو، واسئو وِڙهائون وار،

۱. ڪجهه. ۲. جيڏين، سامهڙين، سرتين، ۳. باريڪ، سهڻا، عمد، ۴. ڪتيا، وٺيا، تيار ڪيا، ۵. ان يعني رڍن جي وارن يا ڏاس يعني پڪرين جي وارن جا ڏاڳا يا تندون. ۶. جايون، پيشيون، ۷. ڏسي، ۸. اي سومرا، ۹. ڳوڙها، آنسو، ۱۰. مون وهيا يا ڳاڙيا، (اڪين مان)، ۱۱. بي انداز، ۱۲. عظيم، مها، ۱۳. وس، وسڻ، وسندي، جيوٽ، ماڻهن جي موجودگي، آبادي، خوشيءَ جو باعث، ۱۴. گاموڀن جا، گام يعني ڳوٺ وارن جا، ڳوٺاين جا، هر وطنين جا، ۱۵. رستا، پيچرا، (پيرن جا) نشان، ۱۶. مارو. مالوند ماڻهو (مارئيءَ جا مائٽ)، ۱۷. بي انداز، ۱۸. ڌٽ (جهنگ جي گاهن يا وڻن مان پيدا ٿيندڙ اناجن يا ميون) تي گذر ڪندڙ، ۱۹. تي، ۲۰. خبر، اطلاع (مينهن پوڻ جي)، ۲۱. (چوپائي مال جا) وار، ڌڻ، ۲۲. پاڪري مال جا ڦر، ۲۳. بخت سان، قسمت سان، ۲۴. واريءَ جي ڌڙن، ٿرن، ۲۵. اي مارئي، ۲۶. تنهنجا، ۲۷. ميلاپ، گڏجاڻيون (مارن سان)، ۲۸. (گهرن ۾) اچي گڏ ٿيا يا وارد ٿيا، ۲۹. پنوهارن جي، پڪرارن جي، پڪرين جي مالڪن يا ڌنارن جي، ۳۰. ڳالهه، مذڪور، ۳۱. چوڻا، سرها تيل، ۳۲. چندن جا، صندل جا، ۳۳. (گهڻي انداز ۾) مڪڻو، ۳۴. سرهاڻ مڪي، ۳۵. سنوارڻاڻون، ڳٽائون.

سَانِبِيٓزَا سَنَگَهَارَ، اُنِي وَا اُڪِرِي.

۱۰.

هِي هِنْدَ هِي پِيٽِيُون، هِي پَنُوَهَارَن پُورَ،
چَارِيَا ٿِي چُوڙِيَرِين، وَرَن ۾ وَهَلُورَ،
سِي هِنْدَ پَسِي سُوَمَرَا، سَامُهَان تِئْزَمِ سُوَرِ،
مَارُو ڪِنُهِن ضَارورَ، اُنِي وَا اُڪِرِي.

واڻي

مُنَهِنجُو مَن مَلِيَر، ڪوٽن ۾ ڪيئن گَهَارِئَان،
پِيَان شَال پِيُون پَرِي، پَائِر جو پَنِيرَ،
سَرَتِيُون پَسَان سُوَمَرَا، جِيئَرِي لاهِ زَنجِيَرُ،
اڏا تُون مُنَهِنجُو آهِيَن، اڏن ڏي اَمِيَرِ،
مُون جِيڏِيُون مَلِيَر ۾، ڪِلُو پِيَن ڪِيَرُ*،
اُن ڪي عبداللطيف چئي، ساري ٿو سَرِيَرُ.

۱. سانبي، جوڙيوال، رفيق، ساڻي، ۲. مالوند ماڻهو، مارو (مارئيءَ جا ماڻ)، ۳. اڻي ڏانهن، مينهن وسڻ واري هنڌ ڏانهن، ۴. نڪري، لنگهي، آسهي، روانا ٿي، ۵. هي، ۶. جايون، ماڳ، پيڻيون، ۷. پنوهارن جا، پڪرارن جا، پڪرين جي مالڪن يا ڌنارن جا، ۸. مٽيءَ جا ڍڪ يا ڍير، کنڊرات، ۹. خوبصورت زالن، سهاڳين، ۱۰. وڻن، ويڙهين، ۱۱. بي قرار، حيران، پريشان، ۱۲. ڏسي، ۱۳. اي سومرا، اي عمر، ۱۴. آڏا، ۱۵. مونڪي ٿا، ۱۶. ڏک، درد، غم، ۱۷. ضرور کان، لاجار کان، تڪليف کان، ۱۸. قلب (محبوب)، ۱۹. ملير ۾، ۲۰. قلمن (جي قيد خانن)، ۲۱. گذاريان، رهان، ۲۲. شل، خدا ايئن ڪري، ۲۳. وڻيون، پياليون، ۲۴. ٿر (ٿر جي ڏاکڻي حصي کي پاڻر چئبو آهي)، ۲۵. سڪل ڌڻ جنهن کي پاڻيءَ ۾ ملائي باهر تي ڪاڙهن کان پوءِ کائبو آهي، ۲۶. منهنجي زندگيءَ يا حياتيءَ ۾، ۲۷. نير، ۲۸. پاء، ۲۹. اجازت، موڪل، ۳۰. اي امير، اي عمر، ۳۱. منهنجي، ۳۲. هر عمر * خوشيون پيون ڪن، ۳۳. ياد ڪري، سنڀالي، ۳۴. ساڻه، جان.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر مَارُئي

داستان ايڪيهون

۱

زَمَرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، حَمْدُ جَنِي جُو هَنَدُ،
 اِهْدَنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ*، اِيءُ پَنُوَهَارَن پَنَدُ،
 بَارِي لَاهِيَيْن بَنَدُ، تَه مِلَان مَارُوئَرَن كِي.

۲

زَمَرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، حَمْدُ جَنِي جُو هيءُ،
 كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ•، اِيءُ پِيَالُو پِيءُ،
 جِتِ وِرَاهِيُو وَيءُ، تِتِ كَاثِيَارِي كَا مَرِ تِيءِ.

۳

زَمَرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، قُلْ جَنِي جُو قُوتُ،
 فَادْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ#، اِيءُ سَاثِيَهَم مَرِ ثَابُوتُ،
 لَنُگَهِيُو جَن لَاهُوتُ، تَن پَڪَا پَاثِرِ اَذَنَّا.

۱. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو. ۲. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو. ۳. اي سومرا، اي عمر. ۴. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو جنهن کي سورت "فاتحه" به چئبو آهي. ۵. ماڳ، مڪان. * اسان کي سڌي راهه جي هدايت ڪر (قرآن شريف جي سورت فاتحه جي آيت ۵). ۶. پنوهارن جو، بڪرارن، بڪرين جي مالڪن يا ڌنارن جو. مارن جو، ۷. راهه، رستو. وات، منزل. ۸. اي باري، اي خالق، اي خدا. ۹. تون لاهه، تون ختم ڪر. ۱۰. قيد. ۱۱. گذران، ۱۲. مارن، ۱۳. تعريف، ساراهه، واکاڻ ■ هر جان (ساهواري) کي موت جو ڏاڻو چڪو آهي (قرآن شريف جي سورت آل عمران جي آيت ۱۸۴، سورت انبيا جي آيت ۲۵ ۽ سورت عنكبوت جي آيت ۵۷). ۱۴. ڄام، ساغر، ڪاسو، وٽو. ۱۵. تفسير ٿيندو، ورڇيو يا ونديو ويندو. ۱۶. مال چارڻ جو ميدان، چراگاهه، بهشت، جنت. ۱۷. شرمسار، گنهگار، عيبدار، مياردار. ۱۸. قرآن شريف جي سورت اخلاص جي پهرين آيت "قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ" جو مخفف، سورت اخلاص جو ٻيو نالو. ۱۹. خوراڪ، کاڌو، غذا # پوءِ اوهين مون کي ياد ڪريو ته ائون اوهان کي ياد ڪريان (قرآن شريف جي سورت بقر جي آيت ۱۵۲). ۲۰. ڏيهه، وطن، ملڪ. ۲۱. ثابت، قائم، برقرار، مضبوط. ۲۲. پار ڪيو، ڏٺو. ۲۳. عالم ذات الاهي جنهن ۾ سالڪ کي فنا ۾ الله جو مقام حاصل ٿيندو آهي. ۲۴. جهوپڙا، گهر. ۲۵. ٿر (ٿر جي ڏکڻ واري ڀاڱي کي پاڻ چئبو آهي). ۲۶. جوڙيا، ٺاهيا.

۴

زُمرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، سَبَحَ مُنْهِنَجَا سِيْنِ،
وَرُ ذَتْ ذَاذَاتِي^۴ ذِيَهَ^۵ جو، ڪوئِ عُمَرَجَا ڪِيْنِ،
وَرُ ويڙهيڇاڻا وَيْنِ، ڪوئِ سُونُ تَنهنجو سُومَرَا،

۵

زُمرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، سَبَحَ مُنْهِنَجَا سِيْنِ،
بَرَجِي بَدَوِيْنِ لِيءِ، نِتُ تَمَآيَمِ نِيْنِ^{۱۷}،
تَمَرُ بَرِ بَرِيَانِ اُنِ جا، ڪاڇ خُرْمَا ڪِيْنِ،
وَرُهَ تِئُزَمِ وَيْنِ، اَعْرَابِيْنِ جِي اِحْسَانِ جَا^{۲۵}۔

۶

زُمرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، سَبَحَ سِيْنِ رَهِيَامِ^{۲۶}،
بَرَجِي بَدَوِيْنِ لِيءِ، ڳوڙها نِتُ ڳاڙِيَامِ^{۲۸}،
ويڙهيڇا وَجُودَ مَانِ، ڪِنهن وِبلَ نَهَ وَسَرِيَامِ^{۳۱}،
سُخَنَ جِي سَنَدَانِ، سِيئي وَيْني سَارِيَانِ^{۳۳}۔

۱. قرآن شريف جي سورت "الحديد" "الحشر" ۽ "الصف" جي پهرين آيت جو پهريون اکر جنهن جي معنيٰ آهي پاڪائي بيان ڪن ٿا يا تسبيح ڪن ٿا يا ساراهه ڪن ٿا (خدا جي)، ۲. مائٽ، عزيز، مارو، ۳. ڀلو، بهتر، ۴. جهنگ جي گاهن ۽ وڻن مان پيدا ٿيندڙ اناج ۽ ڦل، ۵. ابي ڏاڏي جي اولاد جي، مائٽن جي، ۶. وطن، ملڪ، ۷. ٻن، ڪڍ ٻر، ڪوهه ۾، ۸. کاڌا، طعام، ڪاڇ، ۹. ويڙهيڇن جا، ويڙهه ۾ رهندڙن يا جهنگ ۾ رهندڙن جا، جهانگين يا مارن جا، ۱۲. مڻها، طعنا، بد ڪلام، ۱۱. هڪ قسمر جي قيمتي ڌاتو ۽ ان مان ٺهيل زيور، ۱۲. رڻ پٽ، بيابان، ٿر، ۱۳. عربستان جي ڳوٺاڻن، صحرا نشين (برجي بدوين = ٿر جي رهاڪن)، ۱۴. لاءِ، واسطي، ۱۵. هروقت، ۱۶. مون تمايا، مون وسايا، ۱۷. اڪيون (تمايرين = مون رنو)، ۱۸. سڪل ڪجور، خرما، کارڪون، ۱۹. ڪڻڪ، گندم، ۲۰. ڀڳل يا باهه تي سيڪيل يا پڪل گوشت، ۲۱. ورونهن، وندر، ۲۲. مون کي ٿڌا، ۲۳. گفتا، قول، سخن، ۲۴. بدوين، مال جي سانگي تي گذر ڪندڙن، مارن، ۲۵. ڀلائيءَ، ۲۶. (منهن جي دل ۾) رهڻا، ۲۷. لڙڪ، آنسو، ۲۸. مون ڳاڙيا، مون وهايا، ۲۹. دل، من، ۳۰. وقت، مهل، ۳۱. مون کان وسرڻا، مون کان ڀلجي وٺا، مون کي ياد نه پيا، ۳۲. انهن جا، ۳۳. ياد ڪريان.

۷

زَمَرِ زُخْرُفِ سُوْمَرَا، سَبَحَ سِيْنِ سَنَدَامِ،
 بَنَدَمِ بَدَوِيْنِ لِيءِ، گُوژَهَا نِتُ گَزَائَامِ،
 عُمَرَا أَبَائِنِ كِي، ذَنِّي ذِيْنَهَن تِيئَامِ،
 وِيژِهِيچَا وَجُوْدَ مَانَ، كِنِهِن وِيلَ نَه وِسَرِيئَامِ،
 پَانْدِي رُوژُ پُچِيئَامِ، أَيِي أَبَائِنِ جَا.

۸

زَمَرِ زُخْرُفِ سُوْمَرَا، سَبَحَ سِيْنِ رَهَنِ،
 بَرَجِي بَدَوِيْنِ لِيءِ، اَكِيُون رَتُ رُونِ،
 اوْنِي أَبَائِنِ جَا، اَللّٰهَ كِي اَچَنِ،
 مُون كِي خَبَرِ خَيْرِ جِي، سَنَدِي ذِيْهَهَ ذِيْنِ،
 آرو اَكْتَرِيْنِ، آهي عَرَبَ پَارَ جَو.

۹

زَمَرِ زُخْرُفِ سُوْمَرَا، سَبَحَ سِيْنِ سَنَدَا،
 اوْنِي أَبَائِنِ جَا، اَللّٰهَ كِي اِيْنَدَا،

۱. اي عمر، ۲. ماڻهن کي، ۳. ڏسندي، ۴. گهڻو وقت، ۵. مون کي ٿيو، ۶. پانڊيڙا، وانهڙو، قاصد، ۷. هر روز، ڏهاڙي، ۸. مون پڇڻا،
 ۹. بيٺي، پڻي، ۱۰. منهنجي دل يا اندر ۾ وسڻ، ياد يون، ۱۱. رڻ پٽ، صحرا، ٿر، ۱۲. رت رڻ = رت جا ڳوڙها يعني رت گاڏئون لڙڪ
 وهائين، تمام گهڻو رڻ، ۱۳. اُت تي سوار قاصد، ۱۴. اي الله، ۱۵. سَنَدَ، حال احوال، ۱۶. سڪ سلامتيءَ، ۱۷. جِي، ۱۸. وطن، ملڪ،
 ۱۹. حب، سڪ، لاڙو، ۲۰. اکڙين کي، اکين کي، ۲۱. عرب جي، عربستان (ملڪ) جي، ۲۲. طرف، پاسي، ۲۳. سدائين،
 هميشه.

مُونَ ڪي خبرَ خيرَ جي، سَندي ڏيههَ ڏيندا،
چُڪيءَ ڪي چُوندا، سرهائون ساڻيهه جون.

(۱۰)

زَمَرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، سَبَا سِينِ وَا،
وَنَجْهَلِ وَيْزْهِيَجَنَ جي، مُونَ ڪي مَارِئو ماءُ،
مَرِيَمَ طَهْ أَنْبِيَاءِ، واسِي وَسِ وَا،
مَارُوءَ جي مِلَنَ جو، واحِدَ وارِئو واءُ،
لَهِي لَوَهَ وَا، ورِئو وَرَقُ وَصَالِ جو.

۱۱

زَمَرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، عَيشُ اَعْرَابِيَنَ،
اِنَا فَتَحْنَا الَّذِيْنَ*، ثَا فُلُوبَانِ كَهَنَ،
لَحْمُ لَبَنُ گَزْ كِئو، تَمَرُ تَاكُلُ ڪَنَ،
سَدَائِيَنَ سَيِدُ چَئِي، اَنُ نَهَ چَڪِئو اُنَ،
عُمَرُ بَنَدِيَاَنَ، لاهي لَوَهَ نَهَ چَڏِيَنَ.

۱. سڌ، حال احوال، ۲. سڪ سلامتي، ۳. جي، ۴. ملڪ، وطن، ساڻيهه، ۵. ٽڪل، مانديءَ، وسائل، ساڻيءَ، بي حال، ۶. ٻڌائيندا، ۷. خوش خبريون، ۸. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو، ۹. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو، ۱۰. اي سومرا، اي عمر، ۱۱. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو، ۱۲. مائت، عزيز، ۱۳. فڪر، گهڻيءَ، غم، ۱۴. ويڙهه يعني جهنگ جي رهاڪن، جهانگين، مانوند مائهن، مارن، ۱۵. فنا ڪئو، ناس ڪئو، ڇٽ ڪئو، تباھ يا برباد ڪئو، ۱۶. اي ماءُ، اي امڙ، اي آيل، ۱۷. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو، ۱۸. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو، ۱۹. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو، ۲۰. سرهو يا خوشبودار ڪري، ۲۱. وسڻ، وسنديءَ، جيوت، آبادي، ماڻهن جي موجودگي، ۲۲. محبوب (مارئيءَ جي مڱيندي)، ۲۳. گڏجڻ، ۲۴. هڪڙي يعني خدا، ۲۵. ورايو، فيرايو، واپس آندو، اٽلايو، ۲۶. هوا (وارئو واءُ = خبر مشهور ڪئي)، ۲۷. ختم ٿي، باسي يا بري ٿي، ۲۸. زنجير، ۲۹. اٽلئو، کلي ٿيو، ۳۰. بنو، ۳۱. ميلاب، وصل، ۳۲. خوشي، راحت، فرحت، آئند، سڪ، آرام، ۳۳. اعرابين کي، عرب جي بهراڙيءَ جي رهاڪن کي، مال جي سانگي ئي گذاريندڙن کي، مانوند مائهن کي، مارن کي * تحقيق اسان انهن (جن ڪفر ڪئو) کي فتح ڪئو، ۳۴. قلوب سان، قلب سان، دل سان، ۳۵. چون، پڙهن، ۳۶. گوست، ۳۷. ڪير، ۳۸. سڪل ڪجور، ڪارڪ، ۳۹. کائڻ جو عمل، ۴۰. انهن، هميشه، ۴۰. اناج، ۴۲. کاڌو، ويراڻو، استعمال ڪئو، ۴۳. اي عمر، ۴۴. بندياڻن جا، قيدياڻن جا.

۱۲

زُمَرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، مَارُو مُون مَهِنْدَارُ،
 اُولَئِكَ اصْحَابُ الْجَنَّةِ*، مَاكِبَ سَنَدَنِ مُوَجَارَ،
 وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَاباً طَهُوراً، ثَا پِيَن پُوچ پَنوَهَارَ،
 وَيُرَوْتَارِ وَجُودَ مِر، پِرِيَن جِي پَجَارَ،
 سَبَاجَهَا سَتَارَ، مُون كِي مَارَن مِيژَبِيَن.

۱۳

زُمَرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، هَلَن مِر حُجَرَاتِ،
 هَمِيَشَه حِجَرِ مِر، لَحْنُ لَطِيفِي لَاتِ،
 سُورَن جَا سَرَتِيُون، رَعْدُ مُكَائِمِ رَاتِ،
 مُون تَن تَنِي جِي تَاتِ، جَن جَو اورُنْ أَحْقَافِ سِيَن.

۱۴

زُمَرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، سَانَبِي سَارِئِمِ رَاتِ،
 صُبْحِ سَجْدَه فُصِّلَتْ، لَنُونِ لَطِيفِي لَاتِ،
 رَعْدُ فُرْقَانِ عَنكَبُوتِ، هَدَايَتِ حُجَرَاتِ،

۱. ۲. قرآن شريف جي سورتن جا نالا. ۳. اي سومرا، اي عمر. ۴. محبوب (مارئيء جو مڱيندو ڪيت). ۵. منهنجو. ۶. اڳواڻ. رهبر. سردار * اهي جنتي يعني جنت وارا آهن (قرآن شريف جي سورت بقر جي آيت ۸۲ جو پاڳو). ۷. جاپون، مڪان. آستان. ۸. انهن جا. ۹. موچارا. سڻا. عمدا ■ انهن جو رب انهن کي پاڪ ڀاڻي پياريندو (قرآن شريف جي سورت دهر جي آيت ۲۱). ۱۰. گهڻو. جام. ۱۱. بڪرار. بڪرين جا مالڪ يا ڌنار. مالوند ماڻهو (مارئيء جا ماڻ). ۱۲. ويروٿار = هر وقت. هميشه. سدائين. ۱۳. دل. قلب. اندر. ۱۴. محبوبن. بيارن. سڄڻ. ۱۵. تات. يادگيري. ۱۶. اي سباجها، اي باجھارا، اي زخرو وارا. ۱۷. ستر ڪندڙ. پردو رکندڙ. خدا. ۱۸. مارن سان. مالوند ماڻهن سان. ۱۹. ملائين. گڏين. ۲۰. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو. ۲۱. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو. ۲۲. سريلو آواز. خوش نواڻي. قرآن شريف پڙهڻ جي خوش الحاني. ۲۳. لطيف جي، خدا جي. ۲۴. مٺو آواز. ذڪر. پيچار. ۲۵. دردن. ۲۶. اي سرتيون، اي جيڏيون. ۲۷. گوڙ. گجگوڙ. ۲۸. مون ڏانهن موڪليائون. ۲۹. منهنجي. ۳۰. تن کي، دل کي. ۳۱. ورونهن. وندر. ۳۲. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو. ۳۳. جوزيوال، رفيق. ساني. ۳۴. مون سارڻا. مون سنڀالي يا ياد ڪڻا. ۳۵. صبح جو. فجر جو. ۳۶. قرآن شريف جي سورت جو نالو. ۳۷. تفصيلوار يعني ڪولي بيان ڪئي وئي. ۳۸. آلاپن. ۳۹. سورت جو نالو. ۴۰. سورت جو نالو. ۴۱. سورت جو نالو. ۴۲. هاديء يعني خدا جو حڪم.

مُون تَن تَنِي جِي تَاتِ، جَن جو اَوَرُڻُ أَحْزَابِ سِينِ.

۱۵

زَمَرِ زُخْرُفِ سُومَرَا، مَارُو مُؤْمِنِ پَاسِ،
 اَعْرَابِي أَحَقَّافِ مِ، رَهِي وَبَنَمِ رَاسِ،
 مَارُنِ مُلَانِ مَازِيَيْنِ، كِنُهِنِ ارَادِي آندِيَّاسِ،
 وَطَنِ اُتُونِ وَيَنْدِيَّاسِ، وَرِئُو وَرَقُ وَصَالِ جَوِ.

۱۶

وَ رِئُو وَرَقُ وَصَالِ جَوِ، مَوَكَّلِ تِي مُونِ،
 لَحْمًا طَرِبَاوُ تَسْتَخْرِجُونِ حِيلِيَهٗ تَلْبِسُونَهَا*، تَن مِ تَوْنِهِيَن تُونِ،
 مَن مَنجَهَانِ رَا مُونِ، مَارُو جَامُ مَلِيرِ جَوِ.

۱۷

فَاتِحَهٗ بَقْرَهٗ سُومَرَا، جَزْبَائُونِ سِينِ جَانِ،
 اَپَرِ آلِ عِمْرَانِ سِينِ، قُرْبُ كُئُو كِيئَانِ،
 سَخَنَ جِي سَنَدَانِ، سِيئِي وَيَنِي سَارِئَانِ.

۱. منهنجي. ۲. تن کي، دل کي، من کي. ۳. ياد. يادگيري، ساروئي. ۴. ورد، وروهن، وندر. ۵. قرآن جي هڪ سورت جو نالو. ۶. مومن (قرآن جي هڪ سورت) جي. ۷. پاسي م. ۸. عربستان جي جهنگ يا صحرا جا رهاڪو يعني مارو. ۹. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو. ۱۰. ترسي، گهر ٺاهي. ۱۱. منهنجا (مارو) ويٺا. ۱۲. جڳيءَ طرح، آرام سين. ۱۳. وٿان، کان. ۱۴. ماڙين م. محلاتن م. ۱۵. قسمت، لکي. ۱۶. مون کي آندو. ۱۷. وطن ڏانهن، سائيه يا منگ ڏانهن، جنم بوميءَ ڏانهن. ۱۸. اٽلڻو، کلي پڻو. ۱۹. پتو. ۲۰. ميبلا، گڏجائيءَ. ۲۱. اجازت يا رخصت (قيد مان). ۲۲. مون کي * (کائيندا آهيو) تازو گوشت (مڇين جو) ۽ ڪيندا آهيو ان مان زيور (يعني موتي) جيڪي اوهين ڀائيندا آهيو (قرآن شريف جي سورت فاطر جي آيت ۱۲)، ۲۳. صرف تون. ۲۴. منجه. اندر. ۲۵. مون کي. ۲۶. محبوب (مارئيءَ جو مڱيندو ڪيت)، ۲۷. سردار. ۲۸. ۽. ۲۹. قرآن شريف جي سورتن جا نالا. ۳۰. مرهيائون، لڳايائون، بيوند ڪٽائون. ۳۱. جسم، ساهه، سرير. ۳۲. ٻي حد، تمام گهڻو. ۳۳. قرآن شريف جي هڪ سورت جو نالو. ۳۴. پيار، محبت. ۳۵. انهن. ۳۶. قول، گفتا. ۳۷. ڳالهيون. ۳۸. انهن جا. ۳۹. ياد ڪريان، سنڀاليان.

۱۸

فَاتَحَۡهٖ بَقْرَةَ سُوۡمَرَا، وَطَنُۡ وَيْزَهِۡيَجَن،
 نَحْلُ حِجَرِ بَنِيۡ اِسْرَٓائِيْلَ، اِيۡ يَنْدُۡ يَنْوَهَارَن،
 سَجْدَهٗ اَحْزَابِ سَبَا، مَنۡجَهۡيَن رُوۡمَ رَهَن،
 نِيۡئِيۡ اَذۡنَاۡ اَمَّنۡ مِ، يَكَاۡ يَنْوَهَارَن،
 سَڳَر سَٿِيهَ سَرَتِيۡن، رِبَلَن مَنۡجَهۡ رَهَن،
 مُونَ كِي مَنۡجَهَان تَن، پِئَا لُوَه لَطِيۡفُ چَئِي*.

۱۹

اَجُ پَنۡ اَنۡدِيُون اَوۡنِيۡن، كِتَابَتُونۡ كِي،
 ڳالهيُون ڳوڻايَن جُون، سُرُ تُون عُمَرُ سِي،
 ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُون#، يَاتَا پيرَ پَرِيۡن،
 حَلَمُ طَلَسِ يَلَسِ جَا، اُهَجُ ذَنَّاۡنُون اِي،
 مُوڪَلَ ڏي مُونَ كِي، سَٿِيهَ جِي سَيِدُ چَئِي.

۲۰

تَوَبَّهٖ تَن جِي تَن مِ، اَنۡدَر اُنۡ اَنۡفَال،

۱. ۲. قرآن شريف جي سورتن جا نالا، ۳. اي سومرا، اي عمر، ۴. ملڪ، ڏيهه، ساڻيهه، جنم ڀومي، ۵. ويڙهيڃن جو، ويڙهه يعني جهنگ ۾ رهندڙن جو، جهانگين جو، مارن جو، ۶. قرآن شريف جي سورت، ۷. قرآن شريف جي سورت، ۸. قرآن شريف جي سورت، ۹. راه، رستو، واٽ، منزل، ۱۰. پنوهارن جو، ڀڪرارن جو، ڀڪرين جي مالڪن يا ڌنارن جو، ۱۱. قرآن شريف جي سورت، ۱۲. قرآن شريف جي سورت، ۱۳. قرآن شريف جي سورت، ۱۴. مر، اندر، ۱۵. قرآن شريف جي سورت، ۱۶. ترسن، ٽڪن، ۱۷. ڪڍي وڃي، ۱۸. جوڙڻا، ٺاهيا، ۱۹. سک، سلامتيءَ يا عافيت (واري هنڌ)، ۲۰. ڪڪن ڪانن جا ٺهيل گهر، جهوپڙا، ۲۱. نولا، چنگيون، ۲۲. ساڻيهه مر، ۲۳. سرتين جا، ساهيڙين جا، ۲۴. ساوڪ وارن ميدانن، چراگاهن، ۲۵. لوهر جا زنجير، نير * مونڪي انهن (سرتين) محبت جا زنجير وڌا، ۲۶. اوڻين، اٺن تي سوار قاصدن، ۲۷. چٽيون، لکتيون، خط، ۲۸. ڪجهه، ۲۹. هر وطنين، ۳۰. ٻڌ، ۳۱. اي عمر # ن قلم جو قسم آهي ۽ انجو به جيڪي لکندا آهن قرآن شريف جي سورت والقلم جي آيت (۱)، ۳۲. قدم، پڳ، ۳۳. پرين، محبوبن، ۳۴. قرآن شريف جي سورت، ۳۵. قرآن شريف جي سورت، ۳۶. قرآن شريف جي سورت، ۳۷. نشان، پار، پٽا، اشارا، ۳۸. رخصت، اجازت، ۳۹. قرآن شريف جي سورت، ۴۰. دل، من، ۴۱. اندر ۾، دل ۾، ۴۲. ان کي، ۴۳. قرآن شريف جي سورت.

يُونُسَ رَڪِي جَانِ مِر، پِئَا حَقِيَقَتَ حَالِ،
وِذَا هُوَدِ وَصَالِ، سِيئِي سَانَبِي سُوَمَرَا.

۲۱

تَوْبَهُ جَنِ جِي تَن مِر، نَمَلِ نَهَارِيَن،
قُلُ يَا قَدْ سَمِعَ جَاتِيَه، هَنِيُون دُخَانِ يَاسِ دَرِيَن،
تَبَارَكَ تَبَتَ اِذَا جَا اِذَا زَلَزَلَتِ، سِيَن اُورِيَن،
جِيڪِي پَنُوَهَارِيُون پَرَهِيَن، سُو مُيسِرُ آه مَلِير مِر.

۲۲

تَوْبَهُ جَنِ جِي تَن مِر، نَمَلِ نَهَايَتِ،
أَعْرَافِ أَبَائِنِ كِي، فَاتِحَه مِر فَارَحَتِ،
لُقْمَانِ جَاءَ لَطِيفِ چئي، سَجْدَه سَانُ صَحَتِ،
نِسَاءِ نُورِ نِيَتِ، مُونَ كِي مَارَنِ مِيَرِيَن.

وائي ۱

مُون مَر كَسِيَجَاهُ لُوئي، مِيَانِ عُمَرِ، مُون مَر كَسِيَجَاهُ،
أَتُون جَا نِمَايِي لَكَن لُوڏِي،

۱. قرآن شريف جي سورت، ۲. اندر دل، تن، من، ۳. حقيقت جي، صوفين جي طريقي جي ٻي درجي جي منزل جي، ۴. حال مِر، حالت مِر،
ڪيفيت مِر، ۵. داخل ڪرڻ، گذريا، مِيَرِيَا، ۶. قرآن شريف جي سورت، ۷. وصال مِر، وصل مِر، ميلاب مِر، ۸. جوڙيوال، رفيق، ساٿي، ۹. ۴،
۱۰. قرآن شريف جي سورت، ۱۱. ڪوئين، جاجين، ٻارهن، ۱۲. قرآن شريف جي سورت انڪافرون جا پهريان ٻه اکر، ۱۳. قرآن شريف جي
سورت مجادلہ جي پهرين آيت جا پهريان ٻه اکر، ۱۴. قرآن شريف جي سورت، ۱۵. دل، قلب، ۱۶. قرآن شريف جي سورت، ۱۷. پاسي
مِر، ۱۸. رڪن، ۱۹. قرآن شريف جي سورت مُلڪ جو پهريون اکر معنيٰ برڪت وارو، ۲۰. قرآن شريف جي سورت لَهَب جو پهريون
اکر معنيٰ وڍجي وڃن، ۲۱. قرآن شريف جي سورت النصر جي پهرين آيت جا پهريان ٻه اکر معنيٰ جڏهين اچي، ۲۲. قرآن شريف جي
سورت زلزال جا پهريان ٻه اکر معنيٰ جڏهين ڏوڏي، ۲۳. ورد ڪن، ورونهن ڪن، ۲۴. بنوهارن يعني پڪرارن جون عورتون، ۲۵. ڀائين
يا ڍڪين (بدن تي)، ۲۶. موجود، ۲۷. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۲۸. انتها، بچائي، ۲۹. قرآن شريف جي سورت، ۳۰. ماڻهن، ابي جي
اولاد، ۳۱. قرآن شريف جي سورت، ۳۲. آرام، آند، سک، ۳۳. قرآن شريف جي سورت، ۳۴. ماڳ، مڪان، آستان، ۳۵. قرآن شريف
جي سورت، ۳۶. شفا، تندرستي، ۳۷. قرآن شريف جي سورت، ۳۸. قرآن شريف جي سورت، ۳۹. مهاڀي، مراد، وسيلي.

سَآنُ پُلاَهَ نَه پَآزِيَان، سَنَدِي ڏورَن ڏوئي،
 ڪَآنڌُ نَه ڪَنديَس ڪو پَئو، مُون وَر مَارُو سوئي،
 ڪُوءِ سي طَعَامَ تِيَن جَا، وَر سَا ڏورَن ڏوئي،
 جَهَانگِي جِي جَهَنگَن جَا، سِيَن ڪَمِيئيءَ سِيئي.

وائي ۲

تپَ تَزَائِيَن، سَمُنڊِ وَڌَائِيَن، نِئَائِيَن مَرَضُ مُومِنِ تَان،
 ڊَرڊُ پَآڻِ ڊَرڊِ مِر، پَرُو پُڌُو پَآجَهه ڪِئَائِيَن،
 اگَهَا سَپِ سَگَهَا تِئَا، ڏُگَنڊُو ڏُورِ نِئَائِيَن،
 گِرُوَهه گُوڌَرِيَن جِي، سِلَڪَ صَحَتَ ڏِئَائِيَن،
 مِيڙِي مُرِيڊَ پَانَهِنجَا، رَحْمَتَ هِيَن رِڪِئَائِيَن.

وائي ۳

مِينڊِي مِر مَرَجَانُ، ڪِيَن پَنوَهَارِيُون پَائِينڊِيُون،
 مُون جِيڏِيُون مَلِيرِ مِر، ڪَن سَانِيَن جو سَامَانُ،
 ڪُوهُ ڪَرِيَان آئون ڪَتَن ڪِي، مِٽِي آسان جو مَڪَان،
 سَڌَا سَنگَهَارَن جو، گَهِيَتَن سِيَن گُڏَرَانُ،

۱. گوشت سان گڏ رڌل جانورن، ۲. برابر يا مٿ سمجھان، ۳. جي، ۴. ڪرڙ جي وٿن جي ڪچي ڦر، ڏونرن، ۵. طعام رڌڻ ۽ وڌڻ جو ڪاٺ جو هڪ اوزار، ڇمڇو، ڪنگير، ۶. مڙس، ور، پتار، ۷. منهنجو، ۸. محبوب (مارئيءَ جو مڱيندو ڪيٽ)، ۹. ٻن، ڪڏ مِر، ڪوهر مِر، ۱۰. کاڌا، ڪيَن، ۱۱. (لوهر جي) تپيلن، ڪنڇين، ڪنڇين، ۱۲. پلي، بهتر، ۱۳. ڏنڻن جي، ۱۴. ماٺ، عزيز، سڄڻ، ۱۵. ڪميئيءَ جا، بدڪار جا، بدچڻيءَ جا، ۱۶. ٻرو، بخار، ۱۷. ڏور ڪيائين، ۱۸. سمنڊ م (سمنڊ وڌائين = ناس ڪيائين)، ۱۹. پري ڪيائين، ۲۰. بيماري، اگهاڻي، ۲۱. ايمان وارن، ۲۲. ڏک، بيماري، ڏڪندو، ۲۳. غرق ٿيو، ناس ٿيو، ۲۴. مهرباني، رحم، ۲۵. بيمار، ۲۶. چڱا پلا، تندرست، ۲۷. گروهه ڪي، ٽولي ڪي، ۲۸. کوڏڙي پوڻ (فقيرن)، ڪيري ڍڪيندڙ (فقيرن)، ۲۹. سلسلو، واٽ، ۳۰. صحت جو، تندرستيءَ جو، ۳۱. گڏ يا جمع ڪري، ۳۲. جيل، معتقد، ۳۳. فضل، باجهه، مهربانيءَ، ۳۴. وارن (مٿي جي)، ۳۵. سمنڊ مان نڪتل ڳاڙهي رنگ جا موتي، ۳۶. بنوهان يعني بڪاران جون عورتون، ۳۷. منهنجي، ۳۸. هم عصر (عورتون)، ۳۹. مارئيءَ جي ڳوٺ جو نالو، ۴۰. هڪ قسمر جي جهنگلي گاهه مان پيدا ٿيل ان، ۴۱. توشو، آڏوقو، ۴۲. چا، ۴۳. جاريان، پلنگن، ۴۴. خاڪ، زمين، ۴۵. هنڌ، جاء، بسترو، ۴۶. سدائين، هر وقت، هميشه، ۴۷. مال جي، سانگي تي گذاريندڙن، مارن، ۴۸. دين، رڌڻ، ۴۹. واسطو.

وائي ④

مُنَهِنجُون ڳَالِهِيُون مَارُوَ سَاڻ، ڊولِي سَاڻ،
 سُومَـرا آئون تـُـر وِـجـان،
 مُون ڪي مُون پِرِيَن جُون، مَرُ تِيُون لِيُڙُون لُڏَن،
 ٻڌا ٻانهن ۾، سَڳا تـا سُونَهَن.

وائي ⑤

سَا ڪِيئن لاهِيان لوئي، جَا پَهَرِئَم پَنوهارَن سين،
 مِٽِي جَا مَلِيَر جِي، مَرُ مِينِدي ۾ هوئي،
 واسِي وارَ نَه ويڙهيَـان، ڏوپِي ڏُجُ ڏوئي،
 ڪانڌُ نَه ڪَنديَس ڪو پئو، عُمَر آهه اُهوئي،
 مَحَرَمُ مُنَهِنجي حَال جو، هِت نَه آهه ڪوئي.

وائي ۶

شُڪَر آڻِ بَجاءِ، آهِيَسِين آهَلُ الله سين،
 گَهوڙو هِن گِرَوَه سين، حَمَدَ مَنجِه هَلاءِ،
 سُرهي اِن سِلڪ سين، پَـجـي ڪي پَـجـاءِ،

۱. محبوب (مارئيءَ جي مڱيندي ڪيٽ)، ۲. محبوب، بياري، سڄن، ۳. اي سومرا، اي عمر، ۴. نر ڏانهن، واريءَ جي پٽن يا ڌڙن ڏانهن (مارئيءَ جي ملڪ ڏانهن)، ۵. منهنجي، ۶. محبوبن، ۷. ٻئي، بيشڪ، ۸. ڪپڙن جي ڦاٽن واري حالت، ۹. ڏاڳا (شاديءَ جي وقت وارا ٻڌل) ڳانا، ۱۰. ٺهن، زيب ڏين، ۱۱. ڪٿي، اُن يعني رين جي وارن مان ٺهيل چادر يا اوڍڻي، ۱۲. مون پهري يا ياتي يا ڍڪي، ۱۳. بڪرارن، بڪرين جي مالڪن يا ڌنارن، ۱۴. دڙ، ڌوڙ، خاڪ، ۱۵. مارئي جي ڳوٺ جو نالو، ۱۶. مٽي (جي وارن)، ۱۷. هجي، ۱۸. سرها يا خوشبودار تيل مڪي، ۱۹. ڏوبي سان، ڏوب سان، سرهي تيل سان، ۲۰. مٽي، خاڪ، ۲۱. پتار، مڙس، پتي، ور، ۲۲. اي عمر، ۲۳. رازدار، حال ٻائي، ۲۴. حالت، ڪيفيت، ۲۵. احسان، ٿورو، ۲۶. آڻ بجاءِ = مڃ، ۲۷. اهل الله = الله وارن، خدا وارن، درويشن، بزرگن، ۲۸. شطرنج جي راند ۾ استعمال ٿيندڙ هڪ ساريءَ يا داڻي جو نالو، ۲۹. (اهل الله جي) ٽولي، جماعت، ۳۰. ساراهه، تعريف، واکاڻ، ۳۱. خوشبودار، وڻندڙ، سٺي، ۳۲. سنگت، سلسلي.

ٽي تـ ٿوڪُ پرائين، لاشڪُ ٽني لاءِ،
 ٽرڪُ ڪرِ ٽلَبَ سين، لاهوتي مَ لَجاءِ،
 خُودي ڪنُ مَ پاڻ سين، جوڳين وٽ جلاءِ،
 مَهِندان مَشائخُن جي، چلڻ سَپِ چلاءِ،
 ڪامُ تَنهنجو ڪاپڙي، سامين وٽ سَماءِ،
 آسڻ اڳيان اُن جي، ٻر ٻر ڪئو ٻاڏاءِ،
 سيهو جا سونُ ڪري، تنهن صُحبتَ کي مَ سِڪاءِ،
 سُرهي سَناسين جي، سُڻي ڪا سُڻاءِ،
 آهَمِ آسِ اسمَ جي، ڏاڳا تُون ڏلاءِ،
 اللهَ عبداللطيف کي، اُنين ساڻ اگهَءِ.

۱. پاسو، تياڳ، دست برداري، ۲. گهرج، ضرورت، لالچ، طمع، ۴. دنيا کي ترڪ ڪندڙ فقير، ۴. شرمسار ڪر، ۵. اُپو، وڏائي،
 ٽڪر، ۶. تارڪ الدنيا فقير، ۷. ساڙ يا باهر ۾ وجهه (خوديءَ کي)، ۸. اڳيان، آڏو، حضور ۾، ۹. بزرگن، درويشن، ولين، ۱۰. چاليون،
 هلتن، حرفتون، ۱۱. ترڪ ڪر، ۱۲. ڪم، مطلب، مراد، ۱۳. اي ڪاپڙي، اي جوڳي، ۱۴. تارڪ الدنيا فقير، ۱۵. پورو ٿيندو، صحيح
 يا ٺيڪ ٿيندو، ۱۶. وهن جي جاءِ، ٽڪي، آستاني، ۱۷. هاءِ افسوس، عاجزي، ۱۸. پڪار، دانهون ڪر، عرض ڪر، ۱۹. هلڪي قسم
 يا ٿوريءَ قيمت وارو ڌاتو، ۲۰. هڪ قيمتي ڌاتو جنهن مان زيور وغيره ٺهن، ۲۱. ڪچهري، مجلس، ۲۲. ترڪ ڪر، ۲۳. سُني، چڱي،
 ۲۴. تارڪ الدنيا فقير، ۲۵. ٻڌي، ۲۶. ڪا ڳالهه، ۲۷. ٻڌاءِ، ۲۸. مون کي آهي، ۲۹. اميد، آسرو، انتظار، ۳۰. اسم اعظم، (خدا جي)
 خاص نالي، ۳۱. فقير انا لباس يا پوشاڪون، ۳۲. ڌڻار، صاف ڪراءِ، ۳۳. اي الله، ۳۴. قبول فرماءِ، ملاءِ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ ڪَامُوڌ

داستان پهريون

۱

ڪَڄِي جِي ڪَامُوڌُ، آڇِي سَاءُ سُرُوڌَ مَان،
ڪَنڌِيءَ ڪُونَر ڪَڪُورِئَا، هِيئنَ لَهَرِنَ لُوڌُ،
جِيئنَ سَمِي دَرِ گَنڊَرِيُون، تِيئنَ لاڳِي دَرِ اوڌُ،
تَمَآڇِيءَ تَنَبُوءُ، راتِ وَجَايَا رِيَلِ مِر.

۲

جِهَڙِي سِجَ ڪَڪُورِ، تَهَڙِي مِي اڪِيَن مِر،
ڪِينَجُهرِ پَنهي ڪَنڌِيَن، مِيئونَ تِلَنَ مَوَر،
تَمَآڇِيءَ تَنَبُوءَ، راتِ وَجَايَا رِيَلِ مِر.

۳

هِيئنَ جَرُمَڻِي مَڃَرُ، ڪَنڌِيءَ ڪُونَر تَرَن،
واهُوندا وَرَن، ڪِينَجُهرُ هِنڊورو ٿِيئي.

۱. ڳاڻجي. ۲. جيڪڏهن. ۳. سواد. لطف. مزو. ۴. هڪ قسم جي ساز. تنبور. راڳ. آلاب. ۵. (ڪينجهر ڍنڍ جي) ڪنڌيءَ تي يا ڪناري تي. ۶. نيلوفر يعني ڪنول جا گل. ۷. ڳاڙها ٿڌا. ۸. اندر پاڻيءَ ۾. ۹. لهرن جي. ۱۰. جنبش. لرزش. ڇول. ۱۱. سمي جي. ڄام تماچيءَ جي. ۱۲. در تي. گهر ۾. ۱۳. گذرن جي عورتنون. مهاڻيون (گندرا مهاڻا قوم جي هڪ ذات آهي). ۱۴. لاڳي جي (لاکو ڪڇ علائقي جو هڪ سورهيهه ۽ سخي سردار هو جنهن اوڌ قوم جي هڪ عورت تي عاشق ٿي ساڻس شادي ڪئي). ۱۵. اوڌ قوم جا ماڻهو. ۱۶. تنبور. تنبور. ۱۷. ڍنڍيا تلاءَ يا درياءَ جي ڪناري سان لڳ ساوڪ واري ميدان. ۱۸. سج جي. ۱۹. ڳاڙهاڻ. ۲۰. مي ڪي يا مهاڻيءَ کي (ڳاڙهاڻ). ۲۱. ڪينجهر جي (ڪينجهر هڪ ڍنڍ جو نالو آهي جيڪا ٺٽي شهر جي ڀرسان واقع آهي ۽ جنهن جي پاسي ۾ ڄام تماچيءَ جي محبوب نوريءَ نالي مهاڻي رهندي هئي). ۲۲. ڪنڌين تي. ڪنارن تي. ۲۳. مهاڻيون. ۲۴. هلن. ڪهمڻ. قرن. ۲۵. مور (پکيءَ) وانگر. ۲۶. پاڻي (ڪينجهر ڍنڍ جو). ۲۷. ڄمر. اڃا ڪڪر (جيڪي مينهن نه وسائين). اڀون. ملاز. ۲۸. ڪنڌيءَ تي. ۲۹. ٻوڪجن. گل جهلين. ۳۰. بهار جي موسم جون (ڏکڻ اولهه واريون) هواڻون. ۳۱. لڳن. ۳۲. پينگهو، جهولو.

۴

هينَ جَرُ مَٿِي مَڃَرُ، پَاسِي ۾ وٽَراهِ،
اچِي وِڃِي وِڃَ ۾، تَمَاجِيءَ جِي سَآءِ،
لَڳِي اُتَروا، ڪينجُهرَ ۱۱ ھندورو ٿِي.

⑤

هينَ جَرُ مَٿِي مَڃَرُ، پَاسِي ۱۳ پَرِين سَندامِ،
ڪوڙبين ڪَآج سَڏامِ، اٺَ سِڏو ڪونَ رَهيئو.

۶

مَڪَن تُون مَ مَڙِي، سِرَ صَلاَبَتَ سَپَرِين،
آهِيَن نَآرُ اڪِيَن جو، وٽان مُون مَ وِڃِي،
تَمَاجِي تَڳِي، ڪوڙينهن ڪينجُهرَ ڪَنڌِين.

۷

ڪوڙينهن ڪينجُهرَ ڪَنڌِين، تُون تَمَاجِي تَڳِي،
اُڇو ٿِيئو مَ اَڳِي، مُون ڪَرُ مَلاحِن ۲۵ ۾.

۱. ڪينجهر ڍنڍ جو پاڻي، ۲. مٿان، آسمان ۾، ۳. چمر، اڇا اڇا ڪڪر (جيڪي مينهن نه وسائين)، ۴. پير ۾، ڪنڌين تي، ڪنارن تي، ۵. وٽڪار، وٽن جا جهنگا، ۶. (جرءِ مڇر جي وچ ۾ مائهن جي) اڇ وڇ، ۷. ساءِ لاءِ، ديدار لاءِ، محبت جي ڪري، ۸. لڳن سان، گهڻن سان، ۹. اتر جي، ۱۰. (سرد) واءِ يا هوا جي، ۱۱. نئي شهر کان ڪجهه مفاصلي تي هڪ ڍنڍ آهي جتي چار تماچيءَ جي محبوبه نوري مهاڻي رهندي هئي، ۱۲. پينگهو، جهولو، ۱۳. (منهنجي) پاسي ۾، پير ۾، ۱۴. محبوب، ۱۵. منهنجا، ۱۶. ڪروڙن جي انداز ۾، تمام گهڻا، ۱۷. ڪمر، مطلب، مرادون، ۱۸. منهنجا سڏ يعني پورا ٿيڻ، ۱۹. اٺ سڏو = اٺپورو، نامڪمل، ۲۰. بچڻو، ۲۱. اي مرڪن، اي جاني، اي دلدار، ۲۲. (هن دنيا مان) لاڏاڻو يا انتقال ڪج، ۲۳. سر صلايت = مضبوط سر وارا، بلند اقبال وارا، بهادر، ۲۴. محبوب، ۲۵. ٺاريندڙ، ٿڌو ڪندڙ، راحت يا فرحت ڏيندڙ، ۲۶. اي تماچي، ۲۷. زندهه يا جيئرو رهڻ، ۲۸. ڪينجهر جي، ۲۹. ڪنڌين تي، ياسن تي، ۳۰. مٿاهون، ۳۱. منهنجو ٿو، ۳۲. منهن، ۳۳. منهنجو، ۳۴. ڳاٺ، ڳچي، ۳۵. مهاڻن ۾، مڇي ماريندڙن ۾.

۸

ماڙيءَ چڙهئو مِي، ٿي هئي حرفُ حسابَ جو،
جيانهن عالمَ آسرو، تيدانهن تن نه ڏي،
ڄام تماچيءَ جي، مون کونهي سولُ سهاڳ سين.

۹

هيئن مٿن هيڪڙي، پراڻي پرهين،
توڙان تماچيءَ ڄام سين، ڳجهه اندر ڳڙهين،
سسئون جت سرهين، تَت مهاڻي منجهه وهي.

۱۰

هيئن مٿن هيڪڙي، پاسن پراڻي،
ريٽ اُن جي راءِ کي، سَمِي سِيٻاڻي،
ريجهئو رهاڻي، ڪري تماچي تن سين.

۱۱

ڪَم ڪالوڙا ڪوٽيون، پَهت جن جي پر،
لايو لنگ لطيف چئي، جنين جهجهي جر،

۱. ماڙيءَ تي، محلات تي، ۲. مهاڻي (نوري)، ۳. لکائي، ۴. اندازو، ڪٽ، ۵. معاملي، حالت، هيٺيت، ۶. عالم جو، جهان جو، دنيا جو، ۷. آڌار، ڀروسو، ۸. دل، من، جت، ڏيان، خيال، ۹. سردار، ۱۰. مون کي، ۱۱. فائدو، لاپ، سڪ، ۱۲. مڙس جي زندهه هجڻ واري حالت، مڙس جو بيار يا قرب، ۱۳. هيئن مٿن = انهن جي بدن جي هيٺين ڀاڱي تي توڙي مٿين ڀاڱي تي، هيٺ توڙي مٿي، سڄي بدن تي، ۱۴. پراڻي جادر يا جولي، ۱۵. ڍڪڻ، پائڻ، ۱۶. توڙ کان، اصل کان، ازل کان، ۱۷. لڪ، چپ، ۱۸. پر، ۱۹. حال اورين، رهاڻ يا ڪچهري ڪن، ۲۰. سمان خاندان يعني ڄام تماچيءَ جي خاندان جون عورتون، ۲۱. (تماچيءَ جي روبرو نٿڻ کان) ڪيائين يا همٿ نه سارين، ۲۲. وچ ۾، درميان ۾، ۲۳. پائڻ، پهرڻ، ڍڪڻ، ۲۴. ڍنگ، نمونو، هلت، رسم، ۲۵. راجا (ڄام تماچيءَ)، ۲۶. سمي کي، ڄام تماچيءَ کي، ۲۷. وڻي، پسند آئي، سهڻي لڳي، ۲۸. راضي ٿيو، خوش ٿيو، ۲۹. رهاڻ، ۳۰. پاڻيءَ ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ قسم جي ول جو ڦر، ۳۱. ٻيڻ جي ول جون وڏيون پاڙون، ۳۲. پاڻيءَ ۾ ٻيڻ مٿل پيدا ٿيندڙ هڪ قسم جون وليون جن جي پاڙن کي لوڙهه چئبو آهي جو پاڇيءَ طور ڪم ايندو آهي، ۳۳. شيوو، مرڪ، لائق، ۳۴. ريت، پهت، ۳۵. ٻڌيو، ۳۶. لانگوٽيون، گوڏيون، ۳۷. ڪاهيو پون، ڪهڙيو پون، ۳۸. وڏي، اونهي، ۳۹. جر ۾، پاڻيءَ ۾.

گهٽ اُنين جي گهر، راجا ريجهي آيو.

۱۲

سميون ڪري سينگار، راءِ ريجهائڻ آيون،
جام هٿ ۾ چار، جهلي جهيڙن وچ ۾.

۱۳

ملي هٿ ۾ مڪڙي، جام هٿ ۾ چار،
سجودينهن شڪار، ڪينجهر ۾ ڪالهه هو.

(۱۴)

نوريءَ جي نوازڻو، ٿڌو تماچي تي،
گاڏي چاڙهي گندري، ماڻهو ڪيڙين ۾،
ڪينجهر چوندا ڪي، سچ سڀئي ڳالهڙي*.

(۱۵)

جيڪر جاڻي جام، ته ڪا نوازي نوري،
سندو ۾ مقام، هوند سمي سيرانديءَ ڪئو.

۱. تازو شادي ڪيل مرد، جوان يعني ڄام تماچي. ۲. گهر ۾، ۳. راءِ، بادشاهه. ۴. راضي ٿي، ۵. سمي خاندان يعني ڄام تماچيءَ جي خاندان جون عورتون، ڄام تماچيءَ جون رائيون، ۶. ٺاهه ٺوهه، جوڙ جنسار، زيب زينت، ۷. ڄام جي، سردار جي (ڄام تماچيءَ جي)، ۸. (مڇين فاسائن لاءِ) سٺ جي ٿلهين تندن يا ڏاڳن وغيره مان ٺهيل چاري، رڇ، پڻ، ۹. اچي وڃي، هلي ڦري، ۱۰. مهاڻن (جهيڙ مهاڻن جي هڪ گهٽ حيثيت واري ذات جو نالو آهي)، ۱۱. مي جي يا مهاڻيءَ جي (نوريءَ جي)، ۱۲. ننڍي پيڙي يا ڪشتي، ڊونڊي، ۱۳. هڪ ڍنڍ جو نالو جيڪا ٺٽي شهر کان مفاصلي تي آهي جنهن جي ڀر ۾ ڄام تماچيءَ جي محبوبه نوري رهندي هئي. ۱۴. نوريءَ کي، ۱۵. جيڪڏهن، ۱۶. ڄام تماچيءَ نوازڻو يا سرخرو يا سرفراز ڪئو. ۱۷. هاڪارو يا مشهور ٿئو، ۱۸. تنهن ڪري، ۱۹. گاڏي تي، رت (بادشاهن جي سواريءَ واري ٻن ڦيٽن واريءَ گاڏيءَ) تي، ۲۰. وهاري، سوار ڪري، ۲۱. مهاڻي، ۲۲. ماڻهپي واري، عزت واري، ۲۳. ڪيائين، ۲۴. مي کي، مهاڻيءَ کي * ڪينجهر جي ڀر ۾ رهندڙ ڪي ماڻهو اڄ به چوندا ته اها ڳالهه سموري سچي آهي؟، ۲۵. جيڪڏهن، هوند، ۲۶. جاتي ها، پروڙي ها، سمجهي ها، ۲۷. جو، ۲۸. وهارڻ جي جاءِ، ۲۹. سيرانديءَ واري پاسي، بستري يا ڪت جي مٿي واري پاسي، (تمام اهميت واريءَ جاءِ تي).

۱۶

جَامَان اڳي جي جَايُون، تَن جي نِرَتِ نُورِيءَ تي نَاهِ،
 نَه ڳُونِ نَه ڳَنجَڙِي، نَڪِي وَجَنِ وَهَانِ،
 سي ڪينجُهرَ ڪَنڊِيُون ڪَاهِ، جَن تَمَاجِي تَڪِيُو.

۱۷

نَه ڪِنِهِن جَآئُو جَامَ ڪِي، نَڪُو جَامَ وَيَاءِ،
 نَنڊِي وَڌِي ڳَنڊَرِي، سَپِڪَنهِن آهَ سِيَاءِ،
 لَم يَلِدَ وَلَمْ يُولَدَ*، اِيءَ نِجَابَتَ نِيَاءِ،
 ڪِبَرُ ڪِبَرِيَاءِ، تَخْتُ تَمَاجِيءَ جَامَ جو.

۱۸

پَڪَا پَڪَارِيُو، تَر تَمَاجِي آيو،
 ڳُونڊَرَ لَاهِيُو ڳَنڊَرِيُون، آتَن اُجَارِيُو،
 مَڪُڙِيُون سِين مَوَتِيَن، سَهجَا سِينگارِيُو،
 ڪِينجُهرَ قَرَارِيُو، سَمِي سَامَ بَخشي.

۱. ڄام (تماچيءَ) کان، ۲. پيدا ٿيون (ڄامان اڳي جي جايون = ڄام جي خاندان جون وڏڙيون يا پوڙهيون يا ڪڙڙيون عورتون)، ۳. نگاهه، نظر، ڏيان، ۴. ڄام تماچيءَ جي محبوب جو نالو، ۵. ڳوٺ، ۶. ڳنڙي، ۷. ڪجهريءَ يا مجلس ۾، مارڪي ۾، ۸. واهه ۾، شاديءَ مراديءَ ۾، ۹. ڪينجهر (ڍنڍ جونالو) ڪي، ۱۰. ڪانهن، ڪيڏانهن، ۱۱. جن جو، ۱۲. ٿيڪ، ۱۳. ڄام جو، ۱۴. اولاد، ۱۵. ڳنڊري جو، مهاڻي جو، ۱۶. عزيز، مائٽ (نوريءَ سان شاديءَ ڪرڻ سبب) * نڪي ڄڻائين ۽ نڪي ڄڻيو ويو (قرآن شريف جي صورت اخلاص جي آيت ۳)، ۱۷. نجات جو، شرافت جو، اصليت جو، خاندانيءَ جو، ۱۸. فيصلو، انصاف، طريقو، روش، ۱۹. شان، عظمت، وڏائي، بزرگي، عزت، جلالت، ڪبرياءَ، ۲۰. بادشاهي، سلطنت، حڪومت، ۲۱. ڪڪن ڪاٺن مان ٺهيل گهر، چير، منهن، جهوپڙا، ۲۲. ڌوٽو، صاف ڪريو، ۲۳. تڙ تي، ميان تي، مهاڻن جي رهڻ جيءَ جاءِ يعني بستيءَ تي، ۲۴. غمر، فڪر، ۲۵. اي ڳنڊريون، اي مهاڻيون، ۲۶. وهڻ يا رهڻ جون جايون، گهر، ۲۷. صاف ڪريو، اڃا اجرا ڪريو، ۲۸. ننڍيون پڙيون، ڊونڊيون، ۲۹. موتين، مٿين، هيرن جواهرن، ۳۰. سهج مان، خوشيءَ يا شوق مان، ۳۱. آراستو ڪريو، ۳۲. ڪينجهر (ڍنڍ) جي آسپاس رهندڙ مهاڻن جو خاندان يا قبيلو، ۳۳. آرامي يا بي فڪر ٿيو، ۳۴. ڄام تماچي جيڪو سمان خاندان مان هو، ۳۵. اجهو، پناهه، ۳۶. عطا ڪئي.

۱۹

پَڪَن پَوِ پَچَڙَ، اَڄَ تَمَڇِ اِيَوِ،
 نَندي وڌي گَنڌَڙي، پُوِيو پَائي هَڙَ،
 مَرڪَن مَلاحَن جَا، مَٿي پَانڌِيَن بَارَ،
 وڌي جَامَ جَمَڙَ، آڏاڻُون آجَهي جَنهين.

(۲۰)

تَر تَمَڇِ اِيَوِ، سَڀِيَتِ ٿِي صَلاحَ،
 مَورُ مَرڪِي هَلِئُو، سَندو رَڻن راءِ،
 لَٿِي لُڪَ لَطِيفَ چَئي، ڪِئو شَمَسَ شُعاَ،
 پِيڙهيءَ ويٺو بادشاهه، مَٿس چَتَ چُڱاءِ،
 ڪوڙين قَنائُون لَڳِيُون، مِيائِين مَٿان،
 لَٿو ڏن ڏيهان، ٿِيُون مَرڪَن مَڇِيءَ وارِيُون.

(۲۱)

تَر تَمَڇِ اِيَوِ، وري ٿِي وراڻَ،
 ڪينجهر پنهِي ڪَنڌِيَن، راتو ڏينهن رهانَ،

۱. پڪن ۾، ڪڪن ۽ ڪانن جي ٺهيل ڪهرن ۾ يعني مهائن جي جهوپڙن ۾. ۲. پيئي، هلي وٺي، ۳. ڪانهه، خبر، سڌ، ۴. مهاڻي، ۵. موتين جون مالهائون، ۶. خوش ٿين، تين ڪڏن، فخر ڪن، ۷. مهاڻن، ميربحرن، ۸. ٿي، ۹. مڇيءَ مارڻ لاءِ ڪاٺ جي ٻن بندن جي وچ ۾ رڇ يعني چاريون ٻڌي ٺاهيل آڏن، ۱۰. شل وڌي هجي يا ڊگهي يا گهڻي ٿئي، ۱۱. ڄام جي (ڄام تماچيءَ جي)، ۱۲. عمر، حياتي، ۱۳. اڻ ڍاول يا ٻيڪيون (مهاڻيون)، ۱۴. آجهي ۾، پناهه ۾، ۱۵. جنهن جي، ۱۶. تَر ٿي، ميان تي، مهاڻن جي رهڻ واريءَ بستيءَ ۾، ۱۷. هر هنڌ، هر جاءِ تي، جاءِ بجاءِ، ۱۸. سک سانت، آرام، آئند، ۱۹. مور (هڪ قسم جي پکيءَ) جهڙو سهڻو، ۲۰. کلي خوش ٿي (ناز نخري سان)، ۲۱. جو، ۲۲. بادشاهن جي عورتن، ۲۳. راجا، بادشاهه، حاڪم، ۲۴. ختم ٿي، دور ٿي، ۲۵. سختي، ڏک، گهڻي، فڪر، ۲۶. سڄ، ۲۷. سوڄهرو، روشني، ۲۸. پيڙهيءَ تي، تخت تي، ۲۹. يعني ڄام تماچي، ۳۰. ان جي مٿان، ۳۱. ڇٽ جو، تاج جو، ڪلنگيءَ جو، ۳۲. ويڙهو، موڙ، ۳۳. ڪروڙن جي انداز ۾، تمام گهڻيون، ۳۴. تنبو، پردا، شاميانا، ۳۵. مڇي ماريندڙ مهاڻن جي ڳوٺن، ۳۶. معاف ٿيو، ۳۷. محصول، لاڳ، ڍل، ۳۸. ڏيهه تان، ملڪ تان، ۳۹. مڇيءَ واريون = مهاڻيون، ۴۰. موتي، ۴۱. خوشي، آسودگي، ۴۲. ڪينجهر (ڍنڍ جو نالو) جي، ۴۳. ڪنڌين تي، ڪنارن تي، ۴۴. راتو ڏينهن = هر وقت، ۴۵. ڪچهريون، محفولن، شادمانان.

پَرَچِي وينو يَانِ، تِيُون مَرَڪَن مَچِيءَ وارِيُون.

۲۲

تَر تَمَاجِي آيو، مَتِي تَر تَنهَآ،
ايندي پيسِ اوچِتي، نوريءَ تي نِگاهه،
تنهن کي گندري چوڻ گناهه، جنهن جي جهوليءَ چنڊ جهلي پئو.

(۲۳)

آيو جَامُ جُلي، مَنهِن مَلاحِن جي،
عُطريءَ عَنِيرَ جي، اچي چُولَ جُلي،
ڪينجهرُ سَپِ ڪُلي، اُن کي انعامِي ٿئو.

۲۴

پَڪي جَاڳوَتِيَن جي، اُيو جَامُ جُلي،
مُهه مُهه پيئون مَسَنڊُون، جُهڳن پاسِ جهلي،
ڪينجهرُ سَپِ ڪُلي، تَن اگهاڙن انعامِ ٿئو.

۲۵

ڪو جو ڪَامَنُ مِي، آهي اگَرَبَن ۾،

۱. راضي ٿي، خوش ٿي، ۲. ڪلن خوش ٿين، فخر ڪن، ۳. مچيءَ واريون = مهاڻيون، ۴. تَر تي، ميان تي، مهاڻن جي رهڻ واريءَ بستيءَ ۾، ۵. تي، ۶. تنها هڪ تَر جو نالو آهي، ۷. اڃانڪه، ۸. ڄام تماچيءَ جي محبوب جو نالو، ۹. نظر، ۱۰. مهاڻي، ۱۱. ڏوهه، ۱۲. جهوليءَ ۾، هنج ۾، ۱۳. چنڊ جهڙو سهڻو يعني ڄام تماچي، ۱۴. لڏي، (جهلي پئو = ويٺو)، ۱۵. ڄام تماچي، ۱۶. هلي، پنڌ ڪري، ۱۷. منهن ۾، ڪڪن ڪائن جي ٺهيل گهر ۾، پڪي ۾، ۱۸. مهاڻن، ۱۹. چولي، لهر، ۲۰. اٽلي، ۲۱. ڍنڍ جو نالو، جنهنجي ۾ ۾ ڄام تماچيءَ جي محبوب نوري مهاڻي رهندي هئي، ۲۲. سڄي، ساري، ۲۳. انعامي ٿئو = انعام ۾ مليو، بخشش ۾ مليو، تحفي ۾ مليو، ۲۴. پڪي ۾، ۲۵. مهاڻن، ۲۶. پيو، ۲۷. مُهه مُهه = هر هنڌ تي، هر جاءِ تي، ۲۸. وهاڻا، طول، ٽڪيا، گاديلا، ۲۹. جهڳن جي، هڪ قسم جي رڄن يعني مڇين ڦاسائڻ جي جارين جي، ۳۰. پاسي ۾، ۳۱. ڪينجهر ڍنڍ تي رهندڙ مهاڻا، ۳۲. خوش ٿي، مرڪي، ۳۳. اگهاڙن کي، بنان ڪپڙن وارن کي، ۳۴. اهڙو، ۳۵. جادو، مند، ۳۶. مي کي، مهاڻيءَ کي يعني نوريءَ کي.

تَن تَمَاجِيءَ جَامَ جَو، نَآيُون پَآيُونِي،
عَشَقُ آيَن ڪَري، جِيئن جَارُو جَامَ ڪُلَهي ڪِئو.

۲۶

هِيڏِيءَ وِبرَ ڪِئَا، ڪِينَجُهرَ ۾ بَاهِ ٻَري،
نَڪو تَارُو اُپَ ۾، نَڪو چَنڊَ اُهَآءِ،
نَڪو وِرَن وِجَ ۾، نَڪو شَمَسَ شُوعَا،
لَٽو پَآندُ مُهَآن، مِي چَرَهَندي مَڪُڙِي.

۲۷

جِهڙِي سُونَهَن سَندياسَ، تَهڙو ڪِينَجُهرَ ۾ ڪِين پِئو،
رِيسَ راڻِيَن چَڏِي، وِهي ڪَآندَ وِٽَآنَسَ،
مَڏَ مِيآڻِيُون مَڪُڙِيُون، مِڙِي مَعَافُ تِئَآسَ،
مُورِچَلُ مِٿَآنَسَ، اُپو تَمَاجِيءَ تِي هِڻِي.

(۲۸)

ڪِينَجُهرَ پَنهي ڪَنڏِيَن، تِي گَنڊَري گُڏاري،
سُونِگِي سَمِي جَا، آيندَسَ اوتاري،

۱. دل، من، ۲. (بکيءَ جي پيرن جا) چنبا، ۳. وجهڻو، ۴. ڪيو وڃي، ۵. نينهن، محبت، ۶. مڃين ڦاسڻن جي چار يا رڃ، ۷. ڪلهي تي (چارو ڪلهي ڪئو = مڃيون ڦاسڻن لڳو، مهاڻن وارو ڏنڌو ڪرڻ لڳو)، ۸. ايڏي وڏي يا گهڻي، ۹. (اونڌاهيءَ) ويل، مهل، وقت، دير سان، ۱۰. ڪٿي، ڪهڙي هنڌ، ۱۱. ڪينجهر ۾ = ڪينجهر ڏيڻ جي آس پاس، ۱۲. آسمان، ۱۳. جنڊ جو، ۱۴. شعاع، سهاڻو، تجلو، سوجهرو، روشني، ۱۵. چمڪاڻ، ۱۶. ڪئون، ۱۷. شمس جو، سج جو، ۱۸. بري ٿو، ۱۹. ڪڙي جو بلاند يا پلٿر، ۲۰. منهن تان، ۲۱. مِي جي، مهاڻي جي، ۲۲. حرڻ وقت، ۲۳. مڪڙيءَ تي، پيريءَ تي، ۲۴. حسن، جمال، سوييا، ۲۵. ان (نوريءَ) جي، ۲۶. رقابت، رشڪ، ۲۷. بادشاهه يعني ڄام جي خاندان جي عورتن، ۲۸. وٽس، ان وٽ، ان جي ڀرسان (مقابلي يا چٽاڀيٽيءَ جي خيال سان)، ۲۹. ڪڪڙ ۽ ڪانڻ جا نورين سان تر ٻڏي پاڻيءَ ۾ ترڻ لاءِ ٺاهيل ترها، ۳۰. مهاڻن جي رهڻ واريون بستيون يا ڳوٺ، مڇي ماري گڏ ڪري رکڻ لاءِ ميدان يا جابون، ۳۱. ننڍيون پيڙيون، ۳۲. بخشش، محصول ڏيڻ کان آزاد، ۳۳. ان کي ٿاڻا، ۳۴. مور (هڪ قسم جي بکيءَ) جي بکن مان ٺهيل وڇو يا بکو، ۳۵. ان جي مٿان، ۳۶. بيٺو، ۳۷. ڪينجهر (ڏيڻ جو نالو) جي، ۳۸. ڪنڌين تي، ڪٿارن يا ٻانڀن تي، ۳۹. مهاڻي (نوري)، ۴۰. رهي، ۴۱. محصول اڳاڙيندڙ ماڻهو، ۴۲. تماچيءَ (جيڪو سمان خاندان جو هو)، ۴۳. ان وٽ ايندا، ۴۴. اوتاري ۾، گهر ۾.

جِي مِي مَچِي نَه مَارِي، تَه پَن اُپُو ڏڪِي ڏَن پِيئي.^۷

۲۹

پَن پَن ڪُم ڪُوڻِيُون، مَٿِي جَر جَهَرَڪَن،
اچِي رَهِيئا رِلَل مِ، ڪَارُ ڪَالُوڙَن،
سَهَسِين رَاج سَيِدُ چئي، پَاسِي تَن پَرَن،
مِرِي مَلاحَن، راتِ تَمَاجِي رانئِيو.^{۲۴}

۳۰

پَن پَن ڪُم ڪُوڻِيُون، بَهه ڏوڏا ڏاجُون،
نِعَمَتَ لوڙهه لَطِيَف چئي، ڪِيئُ مَچِي ڪاچُون،
رَهَن پَهَن سِرِ بَانڌِيَن، دُورِ ڌَران دِيرون،
پَارَسَ سِين پَاسُون، لَڳا تي لالُ ٿِيئا.

وائي

اڙِي مِي، سَمِي جَا سَمگِي، تِنهن کي ڪيرُ چُونڊو مِي،
گاڏي چاڙهي گَنڊري، ماڻهو ڪِيائين مِي،
تَن تَمَاجِيءَ جَامَ جو، نايُون پايو ني،

۱. جيڪڏهن، ۲. مهاڻي (نوري)، ۳. ڦاسائي، ۴. پيئي، ۵. ڊڄي، ۶. ڏب يا خوف ڪري، پُو ڪري، ۶. ڏن جي، محصول جي، ڍل جي، ۷. پُو کان، ۸. ڏينڊن يا ڍورن وغيره جي پيٽل پاڻيءَ ۾ اڀرندڙ هڪ قسم جو گاهه جنهن مان تڏا، توربون، پڪا ۽ مڇين جي ڦاسائڻ وارن رڇن يا چارين کي تارن لاءِ ترها يعني مڏ ٺهندا آهن، ۹. پاڻيءَ ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ قسم جي ول، جنهنجي پَن کي (جيڪو وڏو ۽ ويڪرو ٿئي) پاپوڙو چئبو آهي ۽ ڦر کي ڪُم يا ڏوڏو چئبو آهي ۽ ان جي پاڙن کي بهه يا لوڙهه چئبو آهي جيڪي پاڇيءَ طور رڌي کائبا آهن، ۱۰. پاڻيءَ ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ قسم جا ٻوٽا جن جي چوٽيءَ وارن گلن کي نيلوفر يا ڪنول جا گل چئبو آهي، ۱۱. تي، ۱۲. پاڻيءَ، ۱۳. چمڪن، چلڪن، پيدا ٿيڻ، ۱۴. ڏنڊ، درياءَ يا پاڻيءَ جي تلاءَ جي ڪن واري ميدان، ۱۵. لاءِ، واسطي، ۱۶. وڏن ڪمن، ۱۷. سون جي انداز ۾، تمام گهڻا، ۱۸. ماڻهن جا قبيل يا ٽولا، خلق، ۱۹. وٽ، ۲۰. يلجن، نلجن، تاتجن، کاڌو پيئو کائڻ يا حاصل ڪن، ۲۱. گڏجي، ۲۲. مهاڻن، ۲۳. گذريل رات، ۲۴. ريجهايو، راضي ڪيو، ۲۵. انهن جو ڏاج، ڏاج ۾ مليل ملڪيت، ۲۶. دولت، پونجي، ملڪيت، پدارت، ۲۷. ڪاڇ، کاڌو، طعام، ۲۸. انهن جو ڪاڇ، ۲۹. وهن، ۳۰. تي، ۳۱. تانگهي پاڻيءَ ۾ مڇي مارڻ لاءِ اڏيل پيهن يا ڪاٺ جي ٻن بندن جي وچ ۾ رڇ يا چاريون ٻڌي ٺاهيل آڏن، ۳۲. پري، ۳۳. در کان، گهر کان، ۳۴. انهنجو ديرو يعني منزل يا رهائش، ۳۵. هڪ قسم جو بٿر (جو لوهه سان گسي ان کي سون ۾ تبديل ڪندو آهي)، استاد ڪامل (جامر تماچيءَ)، ۳۶. انهن جا باسا، ۳۷. تماچي جامر جيڪو سمان خاندان مان هو، ۳۸. نوازي، ۳۹. گاديءَ تي، رت تي، ۴۰. مهاڻي.

جَارو جَامَ ڪُلِهِي ڪِئو، عَشَقُ اِيئن ڪَري،
 سَمِي جي سُهَآگَ جو، مِينڊو ڳُتو مِي،
 جَن نَه وَهَارِي وَتِ مِ، تِئَڙا سَلامِي سِي،
 عَالَمُ اِنْعَامِي ڪِئو، نُوريءَ نَازُ ڪَري.

۱. مڃين ڦاسائڻ يا مارڻ لاءِ چار يا رڃ. ۲. چار تماچيءَ. ۳. ڪلهي تي (چارو ڪلهي ڪئو = مڃيون مارڻ لڳو، مهائن وارو ڌنڌو ڪرڻ لڳو). ۴. نينهن، محبت. ۵. چار تماچيءَ (جيڪو سمان خاندان جو هو). ۶. مڙس جي زندهه هجڻ واري حالت، مڙس جو قرب يا پيار، شادي، نڪاح. ۷. مٿي جا وار، ۸. ويڙهيا، ۹. مهائِيءَ (نوريءَ)، ۱۰. پَر، پاسي. ۱۱. سلام پريندڙ، تابعدار. ۱۲. جهان، دنيا (جا ماڻهو)، ۱۳. انعام وٺندڙ، انعام مليل، بخشش مليل، نوازيل، ۱۴. لاڏ، انگل، آرو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ڪاموڌ

داستان پٺو

۱

تُون سَمُون ائون گندري، مون ۾ عيبن جو،
پسي رائي رو، مچن ماگر مٽين.

۲

تُون سَمُون ائون گندري، مون ۾ عيب پار،
پسي ميءَ ڪا پار، مچن ماگر مٽين.

③

تُون سَمُون ائون گندري، مون ۾ عيب هزار،
پسي ميءَ ڪا پار، مٿان ماگر مٽين.

۴

تُون سَمُون ائون گندري، مون ۾ عيبن ويهه،
پسي ميءَ ڪي ڌيءَ، مچن ماگر مٽين.

سند جي سمن حاڪمن جو اولاد. ۲. مهاڻي. ۳. عيبن جي، اوڻاين جي، وڏن جي، مڊاين جي، ۴. آستان، گهر. ۵. ڏسي، ۶. رائي جي، بادشاهه زادين جي، بادشاهي خاندان جي عورتن جي، ۷. شڪل، منهن، صورت، سونهن، ۸. مٿان، ۹. مهاڻن جي هڪ قبيلي جو نالو، ماڃر، مهاڻي، مهاڻن جي رهن واري بستي يعني ڳوٺ، ۱۰. نظرانداز ڪرين، ۱۱. بي شمار، بي حد، تمام گهڻا، ۱۲. مهاڻيءَ، ۱۳. جا، ۱۴. افعال، ارڪان، ڀڃڻ، هلت، ۱۵. عيبن جا، ۱۶. گهڻو انداز، ۱۷. دختر، نياڻي، چوڪري، عاجزا.

تُون سَمُون آئون گندري، مُون ۾ عيبن ڪوڙ،
پسي ڪڪيءَ ڪوڙ، مڇڻ ماگر مٽين.

(۶)

تُون سَمُون آئون گندري، مُون ۾ عيبن لڪ،
پسي مِيءَ ڪا ڪڪ، مٿان ماگر مٽين.

۷

تُون سَمُون آئون گندري، مُون ۾ عيبن لڪ،
هن منهنجي حال جي، توکي سڀ پرڪ،
گارڻ رب الڪ، مڇڻ ماگر مٽين.

۸

تُون تَمَاجِي تڙ ڌڻي، آئون مَهَائي مِي،
ڪڪيءَ هاڻيون ڪاريون، حال منهنجو هي،
مُون ڏهاڳ مَر ڏي، آئون نالي سڀس تنهنجي.

۱. سنڌ جي سمن حاڪمن جو اولاد يا ويا، ۲. مهاڻي، ۳. عيبن جي، اوڻاين جي، مڊاين جي، وڏن جي، ۴. ڪروڙ، گهڻائي، ۵. ڏسي، ۶. ڪڪيءَ جي، مڇيءَ جي، ۷. ڪوڙي، ڍڳ، مڇيءَ رکڻ جي جاءِ يعني گدام، ۸. مٿان، ۹. مهاڻن جي هڪ قبيلي جو نالو، ماڃر، مهاڻن جي رهن واري بستي يا ڳوٺ، مياڻي، ۱۰. نظرانداز ڪرڻ، ۱۱. عيبن جا، ۱۲. لکن جا تعداد، گهڻائي، ۱۳. مهاڻيءَ، ۱۴. جا، ۱۵. ڪڪن جا ٺهيل ڪهر يا جهوپڙا، پڪا، ۱۶. حالت، ڪيفيت، ۱۷. ڄاڻ، علم، معلوميت، ۱۸. واسطي، مهاڻي، ۱۹. پالڻهار، خدا، ۲۰. جيڪو لکن يا پروڙن کان بالا آهي يا جنهن کي جسماني اکين سان نٿو ڏسي سگهجي، ۲۱. نوريءَ مهاڻيءَ جي عاشق جو نالو، ۲۲. تڙ جو، مڇي ماري کڏ ڪري رکڻ واريءَ جاءِ جو، ميان جو، مهاڻن جي رهن واريءَ بستي يا ڳوٺ جو، ۲۳. مالڪ، ۲۴. مڇيءَ (جي مٿان لڳل ڪڍڪڙ)، ۲۵. سان ڀريل، لڳل، جهٽيل، ۲۶. نوڪريون، ٺٽيون، ڇيٽون، ڇٽيون، ۲۷. اهو، ۲۸. مون کي، ۲۹. مڙس جي جدا ٿي وڃڻ يا مري وڃڻ کانپوءِ زال جي اڪيلي رهن واري حالت، جداڻي، فراق، ۳۰. نالي سان، نام سان، ۳۱. سڄان ٿي، ٻڌجڻ مڃان ٿي (نالي سڀس = زال سڄان يا ليکي وڃان ٿي).

۹

تُون تَمَاجِي تَرَزَڏِي، تُون تَمَاجِي تَرَزَراءُ،
 تَمَاجِيءَ جِي تَڪِي، تُون تَمَاجِي ڳاءُ،
 تَه تُون تَمَاجِيءَ، تَمَاجِي تَرَزَ لَهِي.

(۱۰)

تُون تَمَاجِي تَرَزَڏِي، ائون گندري غريب،
 تو سان ڄام قريب، ڪي ڏن ڇڏائي ڏيڄ مون.

۱۱

ڪاڄُ جني جو ڪيئون، مالُ جني جا مڏ،
 سمي سمي سڀ ڪئا، هيئا جن جا هڏ،
 ڄام پرتيئي لڏ، سانگين جي سيد چئي.

۱۲

مالُ جن جا مڪڙيون، چارا ۽ ڪارا،
 تَمَاجِيءَ جِي تَڪِي، اچن سوارا،
 جي مِيءَ مڇيءَ مارا، سمي سي سڀ ڪئا.

۱. نوريءَ مهاڻيءَ جي عاشق جو نالو، ۲. تڙ جو، مڇي مارڻ کانپوءِ گڏ ڪري رکڻ واريءَ جاءِ جو، مياڻيءَ جو، مهاڻن جي رهڻ واريءَ بستيءَ يا ڳوٺ جو، ۳. مالڪ، ۴. راجا، بادشاهه، ۵. تڪي ۾، آجهي ۾، مڪان ۾، آستان ۾، ۶. ساراهه، ۷. اي تماچيءَ، اي تماچيءَ جي ساراهه ڪندڙ يا تماچيءَ جا مداح، ۸. تماچيءَ جا، ۹. ڏسڻ (گنج ۾ ”لَه“ لکيل آهي جيڪا نظر چڪ ڏسجي ٿي)، ۱۰. مهاڻي، ۱۱. مسڪين، ڪنگال، نادار، ۱۲. اي ڄام، اي سردار، ۱۳. (ائون) ويجهي، نزديڪ، ۱۴. محصول، سونگ، ۱۵. معاف ڪرائي، ۱۶. مون کي يعني منهنجي ماڻهن کي، ۱۷. کاڌو، خوراڪ، ۱۸. مڇيون، ۱۹. ملڪيت، دولت، ۲۰. ڪڪن، ڪاٺين ۽ کانن جا نوڙين يا رسين سان تر ٻڏي ٺاهيل (پاتيءَ ۾ تڙ لاءِ) منجا، ترها، ۲۱. ڄام تماچيءَ (جيڪو سمان خاندان مان هو)، ۲۲. ماڻ، ۲۳. ڪمزور، ضعيف، ۲۴. هڏا (جسم جا)، جسم، بدن، ۲۵. اي ڄام، ۲۶. توکي ڀرتل آهي، تنهنجي حوالي يا سپرد آهي، ۲۷. (مهاڻن جو) لڏو، اٿالو، مال اسباب، راڄ، قوم، ۲۸. سانگ وارن، خانابودن، مسافرن يعني مهاڻن، ۲۹. ننڍيون پٿريون، ڍونڍيون، ۳۰. مڇين جي ڦاسائڻ لاءِ ست مان ٺهيل جاريون، رڄ، ۳۱. توڪرا، ۳۲. سويل، ساجهر، ۳۳. مهاڻا، ۳۴. مڇيءَ جا، ۳۵. ماريندڙ، ڦاسائڻ وارا.

۱۳

ڪِڪِيءَ هَٿِيُون ڪَارِيُون، چِچِيءَ هَٿا چِچَ،
پَاندُ جَنِي جِي پَاندَ سِين، لَڳو ڪَري لَچَ،
سَمُون جَٿامَ سَهجَ، اُپُو ڪَري اُن سِين.

۱۴

ڪَارِيُون ڪوڄِيُون ڪُوڙِيُون، مُورِ نَه موچَارِيُون،
وَنِي ويڻِيُون واٽَ تي، ڪِڪِيءَ جُون ڪَارِيُون،
اُنِين جُون آريُون، سَمِي رَءِ ڪِيرُ سَهني.

۱۵

ڪَارِيُون ڪوڄِيُون ڪُوڙِيُون، مُنهن مِيرِيُون مِيُون،
پَڪُڙ پَٿِي پَن ڪِي، پَٿِيءَ ۾ پِيِيُون،
جِي سَمِي سَامَ ويِيُون، تَن تان لَتو حَرَفُ حَسَابَ جو.

(۱۶)

ڪَارِيُون ڪوڄِيُون ڪُوڙِيُون، بَدِ جَنِي ۾ بُوءَ،
هَٿِين پِيرِين چِيرِيُون، رَنگُ نَه چَگِيءَ رُوءَ،

۱. مڇيءَ (جي مٿان لڳل ڳڙ)، ڪڪ يا بدبوءَ (سان) ۲. پريڊل، لڳل، جهٽيل، ۳. ٽوڪريون، ٽپيون، چليون، چيون، ۴. مڇيءَ جي
آندڻ ۽ گجين، ڪڪ، بدبوءَ، مڇيءَ جي ڏب، ۵. سر جي پوڙي جي ڪاٺين مان ٺهيل ويڪرا ٿانءَ، سڀ، ۶. (عام ماڻهوءَ جي) ڪپڙي جو
پلٽ يا پاسو، ۷. شرم، ڦڪائي، خجالت، ۸. تماچي ڄام (جيڪو سمان خاندان جو هو)، ۹. تمام گهڻا، ۱۰. سڪ، سهوليتون، ۱۱.
پيو، ۱۲. سياه رنگ واريون، ۱۳. بدشڪل، بدصورت، بچريون، ۱۴. بي ڊوليون، گدليون، ۱۵. اصل، پنهنجو، ۱۶. سهيون، سوييوان،
۱۷. مڇيءَ، ۱۸. آرا، انگل، ماڻا، ناز نخر، ۱۹. ڪانسواءِ، ۲۰. برداشت ڪري، ۲۱. منهن جون، شڪل يا صورت جون، ۲۲. گدليون،
بچريون، مٽيءَ يا مَر لڳل، ۲۳. مهاڻيون، ۲۴. ڀڪ، ڪنهن شيءِ کي ٻئي ٻانهون ويڙهي جهلڻ واري حالت، ۲۵. وجهي، ۲۶. (مڇين کي
ڦاسائڻ لاءِ) وڏي چار يا رڇ، ۲۷. سمي جي، ۲۸. سام هيٺ، پناهه هيٺ، ۲۹. اکر، ۳۰. حساب ڪتاب، ليکي چوڪي، ميار، (قيامت ۾)
۳۱. خراب، ۳۲. ڏب، بانس، ۳۳. هٿن ۾، ۳۴. پيرن ۾، ۳۵. ڇپڻ (هڪ قسم جي پڪين جي قسم) جهڙيون، ۳۶. ورن، ۳۷. سٺي،
سهڻي، ۳۸. نموني.

جنهن دُرَا وِڪِئا دُوءِ، تنهن جي جهوليءَ چنڊُ جهلي پئو.

۱۷

جاريون ڪاريون چڇ چيريون، جن جي محبت مڃيءَ سان،
رهن وهن سِرِ بانڊين، سِيڪا بدبوءِ هاڻ،
لڏڙن جيئن لطيف چئي، پاڻيءَ وجهن پاڻ،
تن ملاحن جو ماءُ، سمي سِرِ ڪئو پانهنجي.

۱۸

گند جني جي گوڏ ۾، پاپوڙا پوشاڪ،
اُنين جي اوطاق، راجا ريجاهي آيو.

۱۹

گند جني جي گوڏ ۾، پاپوڙا پينام،
اُنين کي انعام، مَجرُ مڙوئي ٿيو.

۲۰

گند جني جي گوڏ ۾، ڪُلهن تي ڪوٽيون،
اُناپرن جون اُن کي، مَٿن تي موڙيون،

۱. (نديون) مڇيون، ۲. سنهيون مڇيون، ڪرزيون، ۳. جهوليءَ ۾، هنج ۾، ۴. چنڊ جهڙو، سهڻو جوان، چار تماچي، ۵. لڏي، (جهلي پئو ويٺو) ۶. مڇين ڦاسائڻ لاءِ رڇ، ۷. ٽوڪريون، ٽپيون، چليون، چيون، ۸. سر جي ٻوڙي جي تيلين مان ٺهيل ويڪرا ٿانءَ، سڀ، ۹. ڪڪن ڪائن مان ٺهيل بڙج يا تڏيون جن تي مهاڻيون ڪاري مان مڇي ڪڍي وڪڻڻ لاءِ رکنديون آهن، ۱۰. قرب، پيار، ۱۱. بيلڪ ڪن، ۱۲. تي، مٿان، ۱۳. مڇيءَ مارڻ لاءِ تانگهي پاڻيءَ ۾ اڏيل بيٺن يا منهن يا ڪاٺ جي بن بندن جي وچ ۾ رڇ يا چاريون ٻڌي ٺاهيل آڏن، ۱۴. ڏپ، بانس، ۱۵. هاڻي، واري، ۱۶. ڪتن جي مشابهت پاڻيءَ ۾ رهندڙ جانورن، ۱۷. پاڻيءَ ۾، ۱۸. مهاڻن، ۱۹. مان، عزت، ماڻو، آرو، انگل، ۲۰. چار تماچيءَ (جيڪو سمان خاندان مان هو)، ۲۱. سر تي، مٿي تي، ڌمي، ۲۲. پاڻيءَ ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ ول يعني پيڻ جون پڪيون ۽ ٿلهيون پاڙون جن کي لوڙهه چئبو آهي، ۲۳. بدن جي هيٺين حصي کي ڍڪڻ لاءِ ٻڌل ڪپڙي، لاک، تھ بند ۲۴. پيڻ جي ول جا پڻ، ۲۵. لباس، پوش، ڍڪ، ۲۶. اوطاق ۾، گهر ۾، ۲۷. بادشاهه يعني چار تماچي، ۲۸. راضي ٿي، ۲۹. پوشاڪ، ۳۰. بخشش، ۳۱. (ڪينجهر) ڍنڍ، ۳۲. پاڻيءَ ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ قسمر جا ٻوٽا، ۳۳. انايي، ڪوٽيءَ جي ڦر يعني ڪمر، ۳۴. سرن، ۳۵. پريون، هزون.

اچن سنڀوڙيون، سمي جي سلام تي.

۲۱

گند جني جي گهوڙي، ڪڍن ڪالوڙا،
لوڙيون ڪين لطيف چئي، آسن آجوڙا،
تماچيءَ توڙان، وڻي ويچارن سين.

۲۲

قوت جن جو ڪوٽيون، پرهن پاڙوڙا،
پايو منهن مهراڻي، ڪڍن ڪالوڙا،
جن تي ڏن هئا ڏوڙا، سي سڀ انعامي ٿيا.

۲۳

مهاڻا محروم، ٿيا تماچي ڄام سين،
ننڍي وڏي گندري، مٿي ماکڙيءَ ڏوم،
ڪينجهر جي روم، ته مڙبي انعامي ٿيا.

وائي

تو در آيس سام، ڄام سما سام تنهنجي،

۱. سنبرڻو، تيار ٿيو. ۲. ڄام تماچيءَ (جيڪو سمان خاندان مان هو)، ۳. حاضريءَ، پرنام، جهار، ۴. پاڻيءَ ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ ول (جنهن کي پڻ جي ول چئبو آهي) جون پڪيون ۽ ٿلهيون پاڙون، جن کي لوڙهه چئبو آهي. ۵. بدن جي، چيلهه کان هيٺ واري حصي کي ڍڪڻ لاءِ ٻڌل ڪپڙي، لاک. ته بند، ۶. ڪل (ڪهنئي پاڻيءَ يا ڍنڍن ۾ اڀرندڙ هڪ قسم جي گاهه) جون پاڙون، ۷. هڪ قسم جون مڇيون، ۸. آسن تي، آستان تي، گهر ۾، ۹. جن جو جوڙ يا مٽ نه هجي، لاٿائي، بي مثال، ۱۰. تماچيءَ جي، ۱۱. توڙ کان، اصل کان، منڍ کان، ۱۲. (دل) لڳي وئي يا راضي ٿي، ۱۳. بي واهن يا وسيلن (مهاڻن)، ۱۴. کاڌو، خوراڪ، غذا، ۱۵. پاڻيءَ ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ قسم جا ٻوٽا، ۱۶. (بدن تي) ڍڪڻ، پائڻ، ۱۷. پڻ جي ول جا پڻ، ۱۸. وجهڻو، ۱۹. جهرو، مک، مٿو (پايو منهن = ٽپي هڻڻو، اندر ڪهڙڻو)، ۲۰. سنڌو درياھ جو نالو پر هتي مراد ٿيندي پاڻيءَ، ۲۱. محصول، ڍلون، سونگ، ۲۲. ڏوٽا، ٻيٽا، ڏهرا، ڳرا، ۲۳. معاف، ۲۴. گهاٽل مائل، گستاخ، حال پائي، واقف، محرم، ۲۵. گندري جي، مهاڻي جي، ۲۶. تي، ۲۷. محلات، ۲۸. ڌوڪ ڌوڪان، ڊوڙ، اڇ وڇ، ۲۹. ڪينجهر جي ڍنڍ، ۳۰. پرياسي وارا علائقا، ۳۱. بخشش، ۳۲. تنهنجي، ۳۳. در تي، دروازي تي، ۳۴. سام جي واسطي، پناه يا آجھي جي لاءِ.

نَه سَمِي نَه سُمَرِي، آهِيَان گَنڊَرِي غُلامَ،
 آهي مُنهنجي مُنهن ۾، مَچِيءَ بُوءَ مَدامَ،
 مُڙُو گَنڊَرِيُون پاڻ ۾، سَمِي ڪَن سَلامَ،
 سَمِي بَنان سَرَتِيُون، ڪِينجُهرَ پَانِيان قِيَامَ،
 اَللهُ عَبدُاللطيف چَئي، مُون تان لاهِ مَلامَ.

۱. سمان خاندان جي ڄاڻي يا عورت، ۲. سومرا خاندان جي عورت، ۳. مهاڻي، ۴. زرخريد ٿيل، ٻانهي، گولي، داسي، ۵. وات، ۶. مڇيءَ جي، ۷. ڌڻ، ۸. بانس، ۹. گڏ ٿيو، ۱۰. سمي جو يعني ڄام تماچيءَ جو (ڄام تماچي سمان خاندان مان هو)، ۱۱. جهار، نمسڪار، پرنام، ۱۲. کان سواءِ، ۱۳. اي سرتيون، اي ساهيڙيون، اي جيڏيون، ۱۴. ڪينجهر جي ڍنڍ، ۱۵. سمجھان، محسوس ڪريان، ۱۶. قيامت جو ڏينهن، سختيءَ وارو ڏينهن، مصيبت، آفت، آڍا، ۱۷. اي الله، ۱۸. ملامت، عتاب، ڦٽ لعنت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سُر ڪاموڏ

داستان ٿنو

۱

مَـلاري نـه ڌاري، نـه وڌي نـه وڪڙي،
ڪـارو وڌائين ڪـوهه ۾، نـرتئون نـهاري،
سائي پـرياري، جا گهر سمي جي سڀجي.

۲

نـه وڌي نـه وڪڙي، نـه ڪڙي ۾ ڪاري،
اهنج سـهنج سـاهميون، ڏريان ئي نـه ڌاري،
سا پـرياري، جا گهر سمي جي سڀجي.

۳

نـه وڌي نـه وڪڙي، نـڪي ڪـڪي ڪـلاءِ،
جام تماچيءَ لاءِ، پاڪ رکڻائين پڇرو.

۱. (مڇي) ڦاسائي، ۲. (پاڻ وٽ) رکي، ۳. (مڇيءَ جو) ٽوڪرو يا ڇٻو، ۴. وقائين ڪوهه ۾ = اڇلياين، ڦٽو ڪيائين، ۵. نرت سان، ڌيان سان، ۶. ڏسي وائسي (نرتئون نهاري = ڄاڻي وائي، سوچي سمجهي)، ۷. ريت، رسم، رواج، ۸. ادا ڪري، بجا آڻي، ۹. گهر ۾، ۱۰. جام تماچيءَ (جيڪو سمان خاندان مان هو)، ۱۱. هلي چلي، مروج آهي، ۱۲. گهٽتائي، ۱۳. واڌي، سنڌالپ (اهج سهج = تور ڪرڻ مهل ساهميءَ يعني تارازيءَ جي ٻنهي پڙن جي گهٽتائي يا واڌي (اهڻ يا ڪاڻ) برابر ڪرڻ لاءِ ڪم ايندڙ، تورا يا وزن)، ۱۴. ڌر کان، اصل کان، توڙ کان، ۱۵. مڇي، ۱۶. کائي، ۱۷. صاف، پوتر، اوچل، اڇت يعني غير ماڻهوءَ جي هٿ لائڻ کان پري، ۱۸. جسر، بدن، سرير.

۴

نہ وڍي نہ وڪڻي، نہ ڪڪي لائي هٿ،
 ڪُرنائيو ڪيترين، مڙڻو ڪن منٿ،
 جا سمي وهاري سٿ، تنهن سين ريس نہ ڪنڊيون راڻيون.

۵

ڪڪي هڏ نہ ڪاء، چڇي هڏ نہ چهي،
 نہ وڍي نہ وڪڻي، اڏي اڏي ناهه،
 سمون تنهنجي ساء، تو مياڻيون معاف ڪري.

۶

هيون ڪوڙين ڪينجهر پير، نوري سين نياڻ ٿيو،
 گندري پنهنجي غريبي سين، ٿي سينون سر،
 سا مرڪي ميربحر، جنهن جي جهولي چنڊ جهلي پيو.

۷

گيرب نہ گاء، مهايي جي من ۾،
 نيٽن سين ناز ڪري، ريجهاياين راء،

۱. ڪڪيءَ کي، مڇيءَ کي، ۲. چوڌاري ڦريو يا وڪوڙيو، ۳. گڏ ٿيو، گڏجڻو، ۴. آزي نيازي، نيزاري، وينتي، عرض، سوال، ۵. ڄام تماچيءَ (جيڪو سمان خاندان مان هو)، ۶. ست ۾، مجلس ۾، محفل ۾، ڪچهريءَ ۾، ۷. رقابت، برابري، رشڪ، ۸. بادشاهه زادپون، بادشاهي خاندان جون عورتون، ۹. اصل، بنهه، مور، ۱۰. کاڌي، ۱۱. مڇي، مڇيءَ جا آنداءُ ۽ گجڻون، مڇيءَ جي ڀيٽ مان نڪتل گندگي، ۱۲. هٿ ۾ کڻي، ۱۳. اڏيءَ کي، ڪاٺ جي ٽڪر (جنهن تي مڇي وڍي آهي) کي، ۱۴. ويجهي، ۱۵. واسطي، ڪاڻ، ۱۶. مڇيءَ مارڻ کان پوءِ گڏ ڪري رکڻ لاءِ جاپون، مهاڻن جي رهڻ واريون بستيون يعني ڳوٺ، ۱۷. بخشش، محصول يا ڍل ڏيڻ کان آزاد يا آڃو، ۱۸. ڪروڙن جي تعداد ۾، تمام گهڻيون، ۱۹. ڪينجهر (ڍنڍ جو نالو)، ۲۰. ڀر ۾، پاسي ۾، ۲۱. ڄام تماچيءَ جي محبوب جو نالو، ۲۲. انصاف، عدل، ۲۳. مهاڻي، ۲۴. غربت، نهٺائيءَ، نهڙت، ۲۵. سپن (راڻين) کان، ۲۶. مٿي، مٿاهين، بالا، ۲۷. فخر ڪري، خوش ٿي، ۲۸. مهاڻي، ۲۹. جهوليءَ ۾، هنج ۾، ۳۰. چنڊ جهڙو سهڻو جوان يعني ڄام تماچي، ۳۱. لڏي، ۳۲. غرور، وڏائي، هٿ، ٽڪر، گاء، ۳۳. دل، ۳۴. اکين، ۳۵. لاڏ، نخرو، ماڻو، ۳۶. راضي يا خوش ڪيائين، ۳۷. راجا، (ڄام تماچي).

سَمُون سَپِن مُلَان، هِيرَئَاين حِرَفَتَ سِين.

۸

عَجَبُ أَجَهْلُ هُوَ، نُورِيءَ جِي نِيَاَزَ جُو،
سَمُون سِرُ سَپِن مِر، مِي مُورِچُئُو سو،
اچُئُو اُپَين پوءِ، حُجَتَ پَگِي رَاڻِيَن.

۹

وِڻِي ڪَري وَرَن، مِي مَچِيءَ مِر هَٿَڙَا،
رَاڄَا اڳِي رَکِي هُئي، مُهَڙِي مِر مَن،
تَمَاجِيءَ جِي تَن، ڳَالِهيُون چَيسَ ڳُجَهيُون.

۱۰

پَاپُوڙُو پيش ڪِئُو، نئون نُورِيءَ نِيئي،
حَاضِرُ هِيُون هَڪِيُون، سَمِيُون سَپِيئي،
نَوَازِي نِيئي، ڳَاڏِي چَاڙهي ڳَنڊَري.

۱۱

هُئي مِيئن جِهَڙِي مِي، خِدمَتَ ڪَڻِي ڪَري ڪِي،

۱. ڄام تماچي (جيڪو سمان خاندان مان هو)، ۲. سڀن راڻين يعني بادشاهي خاندان جي عورتن، ۳. وڃان، ۴. هن (سمي کي) هيريو يعني موھيو يا مفتون ڪئو، ۵. اٽڪل، سڀاڻي، ڏاهپ، ۶. حيرت، ۷. جيڪو جهلي يا روڪي نه سگهجي، زوردار، طاقتور، ۸. آهي، ۹. ڄام تماچيءَ جي محبوب جو نالو، ۱۰. نڙت، نمائڻي، نهٺائيءَ، ۱۱. سردار، ۱۲. مهاڻيءَ، ۱۳. موھت ڪئو، ۱۴. ٻيھن، ۱۵. پٺيان، پوڻان، ۱۶. دعويٰ، حقداري، ۱۷. ٿئي پئي، پوري يا ختم ٿي وئي، ۱۸. راڻين جي، بادشاهي خاندان جي عورتن جي، ۱۹. نمونا، روپ، ناز نخر، هار سينگار، ۲۰. بادشاهه يعني ڄام تماچيءَ، ۲۱. شروع کان، اصل کان، آڌ کان، ۲۲. دل، قلب، تن، ۲۳. مخفي، ۲۴. ٻين جي ول جو ڦر، ۲۵. حاضر، ۲۶. مند جو شروعاتي پهريون ڦل (ڍوٽي يا سوکڙيءَ طور عام ڄام استعمال کان اڳ)، ۲۷. ڪٽي وڃي، ۲۸. موجود، ۲۹. بروقت يا اڳي تيار يا نهيل ٺڪيل، ۳۰. سمان خاندان جون عورتون، ۳۱. سرفراز يا سرخرو ڪري، راضي ڪري، ۳۲. ڳاڏي تي، رٿ تي، بادشاهن جي سواريءَ لاءِ ٻه ڦيٽي ڳاڏيءَ تي، (ڄام تماچيءَ جاڙهي)، ۳۳. مهاڻي، ۳۴. سيوا، ڇاڪريءَ، ٿهل، پيليپ، ۳۵. جوکي، چڱي، اتر، اعليٰ.

جَن وَهَنُ نَه ڏَنَسِ وَتِ ۱، تِيُون سَلامِي سِي،
جَامَ تَمَاجِيءَ ڪِي، تَن ۱۲ ڏَنَائِن تَڪِيَو.

۱۲

مَرَڪِي مُهَآڻِي، جَهَرَڪِي جِيڏِيَن وِج ۱۱،
جِيئن سَڳو مَنجَه سُرِنڊڙِي، تِيئن رَآڻِي ۱۲ ۾ رَآڻِي،
سَمِي سُجَآڻِي، پِيڙو ٻڌسِ ٻانهن ۱۷ ۾.

۱۳

هَڻِيَن پِيَرِن آرڪِيَن، مُنَهَن نَه مُهَآڻِي،
اَصَلِ هُئي اُن ڪِي، اَهَل جَامَآڻِي،
سَمِي سُجَآڻِي، پِيڙو ٻڌسِ ٻانهن ۱۷ ۾.

۱۴

پِيڙو پُوڻِي ٻانهن ۱۷ ۾، پِي نَه ٻڌي ڪَا،
توڏرُ تِنَهَن جُڳاءِ، سَمُون سِڪِي جِنَهَن ڪِي.

۱۵

ڪوِ سَمِيُون ٻَن سُمَرِيُون، جِي آچَن اوچِي ڳاٽِ،^{۲۸}

۱. ان ڪي ڏنو، ۲. پر، ياسي، ۳. سلام ڪندڙ، آجيان يا آڌر پاءُ ڪندڙ، استقبال ڪندڙ، ۴. سردار، ۵. نوريءَ مهائيءَ جي عاشق جو نالو، ۶. دل، من، ۷. جاءِ، ۸. فخر ڪري، خوش ٿئي، کلي، لاڏ ڪري، ۹. يعني نوري جيڪا ذات جي مهائي هئي، ۱۰. چمڪي، جهلڪا ڏي، ۱۱. سامهين، سرئين، ۱۲. (مول) ڏاڳو، رودو، ۱۳. سرندڙي يعني سرندي (هڪ قسر جي ساز) جي تندن، ۱۴. بادشاهي خاندان جي عورتن، ۱۵. ڄام تماچيءَ (جيڪو سمان خاندان مان هو)، ۱۶. پرڪي، سهي ڪري، ۱۷. (شاديءَ جي هڪ رسم موجب)، سڳڙو، ڳانو، ۱۸. هٿن ۾، ۱۹. پيرن ۾، ۲۰. آرڪن ۾، هلت چلت، ڇڻن ۾، ارڪانن ۾، ۲۱. مُنهن ۾، چهري يا شڪل ۾، ۲۲. روش، ڍنگ، ۲۳. ڄام تماچيءَ جي خاندان واري، شاهائي، ۲۴. توڏ، وڏائي، فخر، ۲۵. تنهنڪي، ۲۶. جڳائي، سونهي، مناسب لڳي، ۲۷. واجهائي، اُڪندي، ۲۸. ٻن، کڏ ۾، ڪوهه ۾، ۲۹. سمان خاندان جون عورتون، ۳۰. سومرا خاندان جون عورتون، ۳۱. آبي، سڌي، ۳۲. ڳاٽ سان، ڪرسان (اوچي ڳاٽ = فخر سان).

وَرُ سِي ڪِينَجُهرَ جَايُون، جَنَ تَمَاجِيءَ جِي تَاتِ،
راڻنِ مُلَانِ راتِ، مَٺَائِڪُ مَٺِي پَرايو.

۱۶

تَرُ تَرِيُون ڊوئيُون، ڪَن رِهَائيُون رِيلَ مِ،
رِجَ پَنهنجي راجَ مِ، ويئيُون سَمُوهيَن،
مُهَائيُون موهيَن، تَخَتُ تَمَاجِيءَ جَامَ جو.

۱۷

اچِي رِيلَ اُگَتِيُون، ڪَالوڙا ڪَري،
پَر ڪِئائُون پَنڊِيُون، مَنجَهان پَن پَري،
تَمَاجِيءَ جِي تَڪِيِي، ڏَن سَپِيڪَا ڏي،
نُوريءَ نَازَ ڪَري، عَالَمُ اِنعامِي ڪِئو.

۱۸

ڪَالَهَ ڪِئائُون ڪُوڙِيُون، اُجُ ٿِي ڪُمُ ڪَري،
هَتان هَليُون هِيڪَليُون، پاڪُرين پَري،
تَمَاجِيءَ جِي تَرُ ٿِي، سَپِيڪَا ڏَن ڏي،

۱. بهتر، پليون، چڱيون. ۲. ڪينجهر (ڍنڍ جو نالو) مِ، ۳. پيدا ٿيل (ڪينجهر جا يون = مهاڻيون)، ۴. جن کي، ۵. نوريءَ مهاڻيءَ جي عاشق جو نالو، ۶. ياد، يادگيري، سک، اُڪتب. ۷. بادشاهي خاندان جي عورتن، ۸. کان، ۹. موتي يا جواهر (جهڙو سهڻو يعني چام تماچي)، ۱۰. مهاڻي، ۱۱. حاصل ڪيو، ۱۲. تر تي، ڍنڍ جي ڪناري تي مڇيءَ مارڻ کان پوءِ گڏ ڪري رکڻ واري هنڌ تي، ۱۳. ننڍڙيون پيريون، ڍونڊيون، مڇيا، ۱۴. هلائين، ائين ۽ نين، ۱۵. ڪچهريون، مجلسون، ۱۶. ڍنڍ جي ڪناري تي ساوڪ يا سبزي واري ميدان، ۱۷. مڃڻ ڦاسائڻ لاءِ چار يا چاريون، ۱۸. قوم، آڪهه، ڪتب، ڪرم، برادريءَ، ۱۹. سنوارين، چڱيءَ طرح ڳنڍين ۽ سولا ڪري ٺاهي رکڻ، ۲۰. موٽ ڪن، مفتون ڪن، هرڪائين، ۲۱. گادي يا گدي پر هتي مراد ٿيندي چام تماچيءَ جي حڪومت جا ماڻهو، ۲۲. ريل مِ، ۲۳. (پاڻيءَ مان) نڪري ويٺيون، ۲۴. ڍنڍ مِ پيدا ٿيندڙ هڪ قسم جي ول جون پاڙون (جن کي به يا لوڙهه چئجي)، ۲۵. ڪڍي، ۲۶. جڪار، ٽنار، ۲۷. (مڃڻ جون) ڪاريون يا جيون، ۲۸. رج، ۲۹. ٽڪي تي، آستان تي، ۳۰. محصول، ڍل، ۳۱. ماڻا، آرا، انگل، ۳۲. جهان يا دنيا (جا ماڻهو)، ۳۳. ڏن ڏيڻ کان آزاد ڪرايو، ۳۴. ڪڍيائون، ۳۵. پاڻيءَ مِ ٿيندڙ هڪ قسم جون وليون جن جي ڦر کي ڪُرُ چئبو آهي، ۳۶. مڃڻ جا پاڪر (پن ٻانهن جي وچ يا وڪڙ مِ سماڻجي ايندڙ ڪنهن شيءِ جي وزن کي پاڪر چئبو آهي)، ۳۷. پن مان، رج مان.

تَن ڪي سَمِي سَهَجَ ڪَري، مَجِرُ سَپِ مَعَافُ ڪِئو.

(۱۹)

سَمِي سَامَائي، مَآنُ لَڏو مِيئي،
نَنڊِيءَ وَڌِيءَ گَنڊَريءَ، اُپِي اِن پَرِي چَآيائين.

۲۰.

تَخْتُ بَخْتُ تَمَآچِي، سَپِ نوريءَ ڪي نَمَن،
لِڪِئو لِيَاڪَا پَايَا، سَاري راتِ سَمِي،
بَايون راڻيون دايون، تَنهن جا پير چَمَن،
مَجِرُ مَلاحن، مِڙوئي مَعَافُ ٿئو.

وائي ۱

هيَري هَتُ وَڌائين، هيَري هَتُ گَنِيائين،
اي مُون يَاللهُ ويهي سَاتين وِچَ ۾،
نَوازشِ نوريءَ جي، آهي تَمَآچِيءَ تَائين،
گَنڊَگِيءَ گوشو ڪِئو، عَطَرَ اوتُ اوتِئائين،
اَنڌا مَنڊا آيا، سَخَا سَڌُ وَڌائين،

۱. چار تماچيءَ، جيڪو سمان خاندان مان هو. ۲. سهوليتون، سک، مهربانيون، ۳. (ڪينجهر جي) ڍنڍ، ۴. ڏن يعني محصول يا ڍل ڏيڻ کان آزاد، ۵. سمي جي، ۶. سامانجن سان، پيدا ٿيڻ سان، ۷. عزت، آبرو، ۸. حاصل ڪئو، ۹. مڃڻ، مهائن، ۱۰. گندريءَ کان، مهائيءَ کان، ۱۱. بيٺي، پئي، ۱۲. طرح، ريت، ۱۳. چواڻائين، ۱۴. گادي يا گدي پر هتي مراد ٿيندي چار تماچيءَ جي حڪومت يا بادشاهيءَ ۾ رهندڙ ماڻهو، ۱۵. پاڳ، نصيب، ۱۶. سلام ڪن، تابعداري ڪن، ۱۷. چيئو، ۱۸. جهاتيون، ۱۹. سمان خاندان جي عورتن، ۲۰. سمان خاندان جون سکر يا شريف عورتون يا راڻيون، ۲۱. ٻانهيون، گوليون، ۲۲. قدر، ۲۳. چين سان ڇهن، ۲۴. ملاحن ڪي، مهائن ڪي، ۲۵. سڄو، سمورو، ۲۶. بخشش، انعام، ۲۷. هيري جو، هيرن جواهرن جو، ۲۸. دڪان، ۲۹. کوليائين، ۳۰. هيري (هيرن جواهرن) تان، ۳۱. هت ڪنڀائين = دست بردار ٿيو (ورهائڻ جي عمل سان)، ۳۲. منهنجا، ۳۳. سائين جي، مهائن جي، ۳۴. مهرباني، سفارش، ۳۵. پليٽيءَ، غلاظت، بدبوءِ، ۳۶. پاسو، علحدگي، ۳۷. عطر جي، ۳۸. پالوت، ۳۹. پلٽائين، ۴۰. سخا جو، سخاوت يا فياضِيءَ جو، خيرات، ۴۱. هوڪو، ڪوٽ، دعوت، ۴۲. ڏنائين.

پَسُو جُوڌُ جُوَانَ جو، ڪو هِنْدُ ڪوَنَ مَتَئائِين^۵،
 قِيَمَتَ ڪَمِيٽَن سِين، جِهَڙِي وَتَ وَتَئائِين^۸،
 پَسُو جو پَيَدا ٿِيو، جُو هَري جِيئائِين^{۱۲}،
 مَوَتي مَچِيءَ هَتَ تي، ڪُوڏَن جِيئَن ڪَڍِئائِين^{۱۶}،
 مَٿَڪَ مِيَاڻِيءَ ۾، چَلَرَن جِيئَن چَتَئائِين^{۱۹}،
 ڏِيئي سُونُ سُوالَ ۾، رُپِي راندِ ڪِئائِين^{۲۲}،
 فَيَرُوڙا فَڦِيرَن تَان، گَهوَرِي سَپِ گَهوَرِئائِين^{۲۵}،
 پَٺِيئَ ٿِي پَٺَ سِين، لَالُون لُٽِئائِين^{۲۷}،
 اُتي عَبدُالطِيفَ ڪي، اُچَلي اُمَلِ ڏَنائِين^{۲۹}.

واڻي (۲)

هَڙهِي هِيَن لَڳا، سَڄَرِ پِيرَ^{۳۲}، تازا پِيرَ پَرِبانَ جا،
 لُڪُون لَڳَن ڪوسِيُون، ڏُونِگَرِ ڏِينهَن تَتا،
 سُونَهَن سُونَهَارا مُنَهَن موچَارا^{۳۷}، اَن ڪي هوتَ ڏَٺا^{۳۹}.

۱. ڏسو، ملاحظو ڪرئو، ۲. سخا، سخاوت، فياضي، ۳. (سخي) مرد، ۴. جاء، ماڳ، ۵. ڇڏيائين، نظرانداز يا ترڪ ڪيائين، ۶. هيءَ لفظ ”جهڙي“ لفظ سان لاڳو آهي ان ڪري معنيٰ تبديلي ڏيئي، املهه، بي بها، ۷. بدڪارن، نالائقن، خسيس ماڻهن، ۸. وٽ، وستو، ورڇ، تحفو، تبرڪ، برڪت واري شيء، ۹. ورهايايائين، تقسيم ڪيائين، ۱۰. ظاهر، ۱۱. هيرن جواهرن جو واپاري، ۱۲. جتان، جنهن جاء تان، ۱۳. هيرا، مائڪ، لالون، ۱۴. مچيءَ جي يعني مچيءَ وارن مهاڻن جي، ۱۵. پاڻيءَ ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ قسم جي جيتن (جي مرڻ کانپوءِ اچي رنگ جا پٿر ٿيو پون)، خسيس يعني هلڪي قيمت وارين شين، ۱۶. وانگر، ۱۷. مچي مارڻ کانپوءِ گڏ ڪري رکڻ واري جاء، مهاڻن جي رهڻ واريءَ بستيءَ يا ڳوٺ، ۱۸. مچيءَ جي بت تي چاول، چلڪن يا چوڏن، ۱۹. اڇلياڻين، ۲۰. خيرات گهرڻ لاءِ بيٺو فقير جي صدا، ۲۱. ربي جي، جانديءَ جي، ۲۲. بازي، ڪيل، وهنوار، ڏي وٽ، ۲۳. نيري رنگ جا هيرا، ۲۴. ڦيرائي، گهمائي، ۲۵. صدقي يا خيرات ۾ ڏنائين، ۲۶. آبادار موتي، ۲۷. ڳاڙهي رنگ جا قيمتي موتي، ۲۸. گهڻي انداز ۾ ڏنائين، ۲۹. قيمتي يا بي بها موتي يا مائڪ، ۳۰. لس بيلي جي اولهه طرف جبلن جي هڪ قطار جو نالو، ۳۱. وٽ، ۳۲. تازا، ۳۳. پيرن جا نشان، ۳۴. ڏونگر ۾، جبل ۾، ۳۵. سونهن جا، حسن جا، ۳۶. سنا، موچارا، ملوڪ، ۳۷. منهن جا، شڪل جا، صورت جا، ۳۸. اوهان، ۳۹. محبوب.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ ڪَارَائِلَ

داستان پهريون

۱

وَحَدَهُ وَائِي، چَٺَ ٺَهَندي چَيَائُون،
سو لُٺَ ٺَنگَهَئَائُون، جِتِ پَارَڪَ پَڪِيَان.

۲

هَنجَٺَا هِيلاڏُ ٿِي، گُونُون مَر گَهَوَرِج،
پَسِي لُٺَ ٺَهَڪِيُون، پَڪَ مَر لَمَائِيج*،
سو سَرُ سَاڱَائِيج، جِتِ پَارَڪَ ٿيندي پَڪِيَان.

۳

اَگَٺِيُون اوڙاهَ ۾، اُپَٽو ٿَڪِي تَار،
پِٽُون جو پَاتَار، هَنجُ تَنهِيَن جو هِيَرُون.

۴

وَجِيَن نَه پِيهِي، پِٽُون لِيءِ پَاتَار ۾؟

۱. وحده (هو يعني خدا هڪ آهي) جي، ۲. تنوار، ٻولي، آواز، ۳. اڏامندي، اڏامڻ وقت، ۴. پاڻي، ۵. لنگهي وٺا، اورانگهي يا مٺي وٺا، ۶. پرڪ، آزمائش، ۷. پڪين جي، ڀرندڻ جي، ۸. اي هنجڙا، اي هنج، اي هنس (هنج يعني هنس پاڻيءَ جي هڪ سهڻي پڪيءَ جو نالو آهي)، ۹. هيراڪ، عادي، ۱۰. تانگهو پاڻي، ۱۱. گولج، تلاش ڪج (کاڌي لاءِ)، ۱۲. ڏسي، ۱۳. لڙ جون، ۱۴. ڏها، ڏهيون، پاڻيءَ جون ننڍيون کڏون، ۱۵. پَر، ڪنڀ، ۱۶. هيٺ ڪج، لاڙج، ڍارج* اڏامڻ بند ڪري هيٺ نه لهج، ۱۷. تلاءُ، جشمو، ۱۸. سڃاڻج، سهي ڪج، ۱۹. پڪين جي، ۲۰. اوڙاهه ۾ يعني اونهي پاڻيءَ ۾ (اڙايو يا وجهيو)، ۲۱. بيٺو، ٻيو، ۲۲. جاجي يا نهاري (ڏيان يا گهور سان)، ۲۳. تار پاڻي، اونهو يا عميق پاڻي، ۲۴. موٽي، ۲۵. پاتار ۾، پاتال ۾، اونهي پاڻيءَ جي تري ۾، ۲۶. هيراڪ، ۲۷. گهڙي (چو، ڇا لاءِ).

ڪَنڌِيءَ ۾ ڪِيَهِي، حَاجَ تَنهِنجِي هَنجَڙا.

۵

پَڪَن سِينِ پَآڻُ هَڻِي، اُڏاڻُو آڪَاسِ،
سو سَرُ مَڻِي هَنجَڙو، جِتي پَرِين سَنَداسِ.

۶

مَآڻڪَ چُوڻُو جَنِ جو، هَنجَ حُضُوري سِي،
چِلَڙ ۾ چُهَنجَ هَڻِي، مَچِي ڪِيَن نَه اِي،
لُوڪَ نَه لَڪِڻا تِي، جِيَلانَهَن پُڻن بَگهَن گَڏِڻا.

۷

تِئُو حُضُوري هَآڻ، سَوَجَها پِييسَ سَرَجِي،
ڪُنڊِي لَڏِي ڪَآڻ، پَڪِيئَڙِي پَاتَارِ ۾.

۸

دَلَبُو مَنجَهه دَرِباَهه، پَڪِي پَسِي آيا،
وِيچَآرا وِسَآهه، آڻِي اُتِ آڙِيَا.

۱. ڪپ، ڪناري، ۲. ڪهڙي، ۳. ڪمر، مطلب، غرض، احتياج، ۴. اي هنجڙا، اي هنج، اي هنس (هنج يعني هنس پاڻيءَ جي هڪ سهڻي پڪيءَ جو نالو آهي)، ۵. پرن، ڪپن، ۶. پنهنجو جسر يا بدن مٿي ڪري، ۷. آڪاس ڏانهن، آسمان ڏانهن، ۸. تلاءَ، چشمو، ۹. لنگهي، مٽي، نهاري، ڏسي، ۱۰. محبوب، ۱۱. سندس، ان جا، ۱۲. سجا موتي، ۱۳. کاڌو، غذا، ۱۴. حضور ۾ يعني (ڪنهن بزرگ هستيءَ جي) روبرو يا سامهون ايندڙ ويندڙ، ۱۵. گپ، جڪ، پاڻيءَ جي دٻن، مٽيءَ مليل يا لڙاڻيل پاڻيءَ، ۱۶. چهنڀ، منقار، ۱۷. ڪاڻين، ۱۸. آهي، ۱۹. عام ماڻهن، ۲۰. پروڙڻا، سڃاتا، ۲۱. تنهن صورت، ۲۲. جنهن صورت ۾، ۲۳. گهمڻ، ڦرن، هلڻ، ۲۴. ڀڳهن سان (ڀڳهر پاڻيءَ جي هڪ پڪيءَ جو نالو آهي، جيڪو رنگ جو اڇو، قد ۾ ڪڪڙ جيڏو ۽ تنگن ڊگهين سان ٿيندو آهي)، ۲۵. گڏ ٿا، شامل ٿا، ۲۶. سمجھ، خبر، ۲۷. ان کي پئي، ۲۸. ڏوري، ڳولي، کوٽي، ۲۹. ڏني، ۳۰. موتين جي ذخيري وارو هنڌ يا گڏ، ۳۱. اونهي پاڻيءَ جي تري، ۳۲. قريب، (يڪين ڦاسائڻ لاءِ ڪڪن جو ٺاهيل) جڙتو يعني يا مصنوعي پڪي، ۳۳. مسڪين، غريب، ڪرم هين، بدنصيب، ندورا، ۳۴. اعتبار، پروسي، ۳۵. (مصيبت ۾) وڏا يا ڦاسايا.

۹

پَڪِي تِنِهِن پُجَايَا، جِنِهِن ۾ سَاهُ نَه مَاهُ،
 مَنجِهَ ڪَرَنگَهَرُ ڪَاڻ جو، مَتِي پَڪَن چَاهُ،
 وِچَارَن وِيسَنَاهُ، مَتِي پَڪَن آيو.

۱۰

اَچُو آوُ لُڙ ڪُئو، ڪَالوڙُ ڪَنگَن،
 اِيندَا لَچَ مَرَن، تِنِهِن سَر مَتِي هَنجَرَ.

۱۱

اَچُو پُئُو اَچَاهُ، تَه اَچَاڻِيءَ اَبَهُو،
 وَهَنُ وَڙُ نَه اَنِهِنجُو، لُڙ پَاسِي لَلاهَ،
 سُسَرِ ڏجي سَاهُ، ڪُسَرِ ڪَنگَن قَبَرُون.

۱۲

ڪُسَرِ ڪَنگَن قَبَرُون، سُسَرُ ساڱاهيڇ،
 هَنجَ هُتي جي ڳالهَڙِي، پَگَهَن سِين مَ پوليڇ،
 ماڙِي تُون مَرِيڇ، چَئِجَ مَ ڪَنهِن چُنَجَ سِين.

۱. ماري ناس ڪٿا، ڦاساڻيا يا اڙايا (مصيبت ۾)، ۲. پساهه، ڌرم، جان، پٺاڻ، زندگي، ۳. ماس، گوشت، ۴. اندر (ڪڪن ۾ لڪل)، ۵. ڪرنگهو، پٺيءَ جو هڏو يا ڪنڊو، بدن، بوتو، ۶. مٿان، ٻاهران، ظاهري، ۷. پڪن جو، ڪنهن جو، ۸. مڇو، جهڳٽو، ۹. ويچارن کي، مسڪين يا غريبن کي، بدنصيبين يا ندورن کي، ۱۰. اعتبار، پروسو، ۱۱. تي، ۱۲. صاف، سترو، اوچل، نرم، ۱۳. پاڻي، ۱۴. مٽيءَ کڏيل، ميرو، ۱۵. گندو يا غليظ ڪٿو، ڪارو ڪٿو، ۱۶. هڪ قسم جي پاڻيءَ جي پڪين، ڪانيرن، پڪهن، ۱۷. ايندي، اچڻ جي سبب، ۱۸. لڇ مرن = لڇي ٿين، شرمسار ٿين، ۱۹. تلاءَ، چشمي، ۲۰. تي، ۲۱. هنج، هنس (هنج پاڻيءَ جي هڪ سهڻي پڪيءَ جو نالو آهي)، ۲۲. اچو پاڻي، صاف يا نرم پاڻي، ۲۳. اي اچا پڪيو، اي هنج پڪيو، ۲۴. اچاڻيءَ سان، چڱائيءَ يا نيڪيءَ سان، ۲۵. ڦاٿر رهو، ۲۶. ترسن، ٽڪن، ۲۷. مرڪ، لاتقي، لياقت، شرافت، عزت، ۲۸. لڙ جي، لڙاڻيل يا ميري پاڻيءَ جي، ۲۹. پاسي ۾، ڀر ۾، ۳۰. اي لا پڪيو (للو هنج پڪيءَ جو هڪ قسم آهي)، ۳۱. سُسَر (سئي پاڻيءَ جي تلاءَ يا چشمي) لاءِ، ۳۲. جان، حياتي (ڏجي ساهه = حياتي قربان ڪجي)، ۳۳. ڪسر، (خواب يعني ميري پاڻيءَ واري تلاءَ يا چشمي) تي، ۳۴. ڪنڪن جون، ۳۵. تون سڃاڻج يعني هٿ ڪج، ۳۶. ماڙي ۾، صبر ۾، چپ چاپ ۾، ۳۷. مري ويڇ، ڌرم يا ساهه ڏج، ۳۸. ٻڌائج، ۳۹. ڪنهن کي، ۴۰. جهنب، وات.

۱۳

لُرْجُو هِينِ لَئِي، وَنِنِ هَٺِي وَجَايَو،
پِيَتَو تَن پِيِيُون، جَاُون مَنجِهه جَئِي،
دَوڙُون مَنجِهه دَهِي، ڪَنگ ڪُجَاڙَن پَائِين.

۱۴

جِنِهِن پَاڻِيءَ ۾ پُونئرا، چَلُڙ چڪ گَهَٺِي،
وِئا چِت ڪَٺِي، تَنهِن سَر مَٿان هَنجَڙا.

۱۵

سَر ۾ سَارِي رات، لَلي ٿي لَاتِيُون ڪِيُون،
پَڪڙانديُون پَرِيَات، هَنج هَٿندي رَتِيُون.

۱۶

لَلي لَنِيَن لَات، سَر ۾ ڪِئو سَوَجِهرو،
بَگهَها پَاتَاڙا ٿِيئا، وائي ڪَن نَ وات،
جُنَگَن پَنهِنجي ذات، نِيئي رَسائي روَهه ڪي.

۱. (تلاءَ ۾ تازو وهي آيل) پاڻي، ۲. لئي جي وٺ، ۳. پڪين جي ٿوري يعني پاڻخاني، ۴. خراب ڪٺو، ۵. تن ڪي، ۶. (پيٽ جا) ڪيڙا يا جيت، سيڪيون، ۷. جيءَ جان، بدن، ۸. ڪاهون، ۹. ٻاڻيءَ جي ننڍڙي ڊيڙي، ۱۰. اي ڪنگ (ڪنگ هڪ ڊگهي ٽنگن ۽ اڇي رنگ سان ڪڪڙ جي قد جيڏو ڍنڍ جو پڪي آهي)، ۱۱. ڇا جي واسطي، ڇا لاءِ، ڇو، ۱۲. ٻاڻيءَ جا سنها سنها جيت، ۱۳. گب، چڪ، راقو، ۱۴. دل، ڌيان، خيال، ۱۵. چشمي، تلاءَ، ۱۶. تان، ۱۷. هنج يا هنس پڪي (هنج ٻاڻيءَ جي هڪ سهڻي پڪيءَ جو نالو آهي)، ۱۸. سڄي، ۱۹. هڪ قسم جي هنج پڪيءَ، ۲۰. ٻوليون، آواز، تنوازون، ۲۱. ڪنڀڙليون، ڪنڀ، پڪ، پَر، ۲۲. پريات جي مهل، فجر جي مهل، ۲۳. ڳاڙهيون ڪيون، ۲۴. ٻولي، آواز ڪري، ۲۵. روشني، سهڻو، ۲۶. هڪ قسم جا پاڻيءَ جا پڪي، ڪانيرا، ۲۷. حيران، پريشان، ۲۸. تنوار، آلاپ، ۲۹. وات مان، ۳۰. بهادر (هنجن)، ۳۱. خاندان، آڪهه، پنهنجو پاڻ، ۳۲. ڪٽي، وٺي وڃي، ۳۳. رسائي، بهجائي، ۳۴. جبل، ٽڪر، بهار.

۱۷

لئينَ تَنيَ جيَ لاٽِ، ذاتِ نہ آهيَ جَنَ جيَ*،
 وايُون ڪَريَن واتَ سينَ، تَنَ ۾ رڪينَ نہ تاتِ،
 ڪُنينَ تِنهنَ نہ ڪاتِ، جنهنَ پَهچايو پَرينَ ڪي.

۱۸

لَنُ لَطيفِي لاٽِ، تَهَ ويجهو ٿينَ وصالَ ڪي،
 واري پاءَ وِجُودَ ۾، سَندي جُنڱنَ ذاتِ،
 هَڻي ڪَرنگهَرُ ڪاتِ، پَنڌرِ پَو پَرينَ سينَ.

واڻي

هُوتَ بلوچيَ جيَ آهيانَ، ائون آهيانَ جيڏيون،
 اَلو لَو،
 ڪَنِيزَڪَ ڪيچينَ جيَ، ناترِ نانُ سڏايانَ،
 پَيزارَ پُنهُونَ جيَ، اڪينَ سينَ اُٺايانَ.

۱. تون تنوارين يا آلاپين، ۲. ذڪر، ٻولي، آواز، ۳. خاندان، قوم، آڪھ *جن جو بڻ بنياد ڪونهي، ۴. ڳالهيون، پڇارون، ۵. دل، من، ۶. ياد، سارَ، ۷. ڪُٺو وڻين، ماريو يا فنا ڪيو وڻين، ۸. ڪات (حلال جانورن کي ڪهن لاءِ هڪ لوهي اوزار) سان، ۹. توکي پهچايو يا رسايو، ۱۰. محبوب، ۱۱. لطيف جي، خدا جي، ۱۲. اوڏو، قريب، نزڪ، ۱۳. وصل يا ميللاپ (محبوب جي)، ۱۴. ورائي، ڦيرائي، ۱۵. وجهه، ۱۶. دل، اندر، ۱۷. جي، ۱۸. بهادرين، سورھين، جوڏن، جوانن، ۱۹. ڪرنگهو، پنيءَ جو هڏو يا ڪنڊو، بدن، بوتو، ۲۰. ڪات سان، ۲۱. ظاهر، ۲۲. ٿي، ۲۳. محبوب، ۲۴. بلوچ، پنھونءَ (جيڪو بلوچ قوم جو هو)، ۲۵. اي جيڏيون، اي ساهڙيون، اي سرتيون، ۲۶. ٻانهي، ڪولي، داسي، ۲۷. ڪيچ جي رهاڪن، پنھونءَ ۽ ان جي عزيزن (جيڪي ڪيچ ملڪ جا رهاڪو هئا)، ۲۸. نالو (مومل جي ٻانهيءَ جو نالو ناتر هو)، ۲۹. چواڀان، ۳۱. جتي، ۳۱. اڪين سين = خوشيءَ سان، ۳۲. ڪٿان.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر ڪارايِل

داستان ٻئو

۱

ڪَارَايِلَ مُيَاسَ، وَڻِ چَرَهِيئُو وَايُون ڪَرِيين،
تو پڻ چورِيِيَس، مُون پڻ سَڄَن سَارِيَا.

۲

ڪَارَايِلَ جِي ڪُوڏَ، مُون نَنگَر سَپِ نِهَارِيَا،
وَرِي واهِيَرِي نَه آيَا، لَلا لَڪِيِيئي لُوڏَ،
هِيَنئَڙِي جَنِي هُوڏَ، سِي هَنجَڙَا هَلِي وِيَا.

۳

هَنجَن سَنڊِيءَ هِيَر، مُون ڪِيَنجُهرُ سَپِ نِهَارِيُو،
سَرَم پَڪِي دِير، پَرِيَان پَارِيَن نَاه ڪو.

۴

سَرُ وِجَايُو سُر هُو، ڪُوڙَن ڪَانِيَرَن،

۱. اي ڪاراييل، اي هنج پڪي، ۲. ائون مري ويس، ائون تباھ يا برباد ٿي ويس، ۳. وڻ تي، ۴. ٻوليون، لاتيون، ۵. مونڪي چوريو يا چيڙيو، ۶. محبوب، ۷. سنڀاليا، ياد ڪڻا، ۸. ڪوڏ سبب، شوق سبب، پيار يا محبت سبب، ۹. ڳوٺ، شهر، ۱۰. ڍونڍيا، جاجيا، ۱۱. موٽي، ۱۲. واهيري تي، آڪيري تي، ۱۳. هنج پڪين جي هڪ جنس وارا پڪي، ۱۴. عمدي، سهڻي، وڻندڙ، لڪ لهندڙ، ۱۵. لوڏ وارا، رفتار وارا، هلڻي وارا، ۱۶. هيٺڙي جي، هنيڻ جي، دل جي، ۱۷. جني سان، ۱۸. حجت، هٿ بچندي، سوال جواب جي واٽ، ۱۹. هنج، هنس (هنج پاڻيءَ جي هڪ سهڻي پڪيءَ جو نالو آهي، ۲۰. لڏي، جوءِ ڇڏي، ۲۱. جي، ۲۲. هير سبب، پيار يا سک سبب، ۲۳. ڍنڍ جو نالو، ۲۴. تلاءُ، چشمي، ۲۵. ڍڳ، جام، گهٽا، ۲۶. پرين جي، محبوبن، جي ۲۷. پاران وارو، نشاين وارو، وصفن وارو، ۲۸. لهي ميرو ڪڻو، خراب ڪڻو، ۲۹. موچارو، سٺو، ۳۰. کوٽڻ، مٽڻ، نام نهادن، دغا باز، ۳۱. هڪ قسم جي پاڻيءَ جي پڪين، پگهن، ڪنگن.

آڏِيءَ راتِ اُٿي ڪَري، دَدا دانهُون ڪَـ^۱ن،
سَندي ذاتِ هَنجَن، مُنهن ڪوڙي موٽي چُٽِي.^۷

■

هَنجَن سِين هيڪارَ، جي ڳُڻ ڪَري نِهاريـ^{۱۰}ن،
پَگهن سِين پَهَارَ، پِيلَ نَه ٻڌين ڪڏهين.^{۱۳}

۶

هَارِئا هَنجَ پَگهن سِين، ڪَهڙي ٻڌين پِيلَ،^{۱۵}
مِيرو مَٿائي تُون، اچي ڪَر اُڪِيلَ،^{۱۸}
ڪَنگن سِين ڪوِيلَ، لَلا جِم لُٽُ پِيـ^{۲۲}ن.

۷

هَنجَ مَڙِي هَنجَ، مِيرو مَنجَهَن ناه ڪو،^{۲۵}
جِتي پوئين سَنجَهـ،^{۲۶} سو سَر ڪندا سُرهُو.^{۲۹}

(۸)

وِئا مَورَ مَري، هَنجَ نَه رَهِيو هِڪِـ^{۳۲}ڙو،
وَٽَنُ ٿِيـ^{۳۳}و وري، ڪُوڙَن ڪَـ^{۳۴}انيرَن جو.

۱. حيوان، جانور (ڪانيرا)، ۲. هل، گوڙ، ۳. جي، ۴. قوم، آڪه، خاندان، ۵. پاڻيءَ جي هڪ قسم جي سُهڻن پڪين، هنسن، ۶. هيٺ ڪري، منهن ڪوڙي = ماٺ ڪري، ۷. چڱي، ڪاڻي، ۸. هڪ دفعو يا ڀيرو، ۹. قرب، پلائي، ۱۰. واسطو يا تعلق رکين، ساڻي ٿي هلين، ۱۱. ڊگهين ٽنگن ۽ اچي رنگ سان ڪڪڙ جي قد جيترو پاڻيءَ جي پڪين، ڪانيرن، ڪنگن، ۱۲. ٻي دفعي يا ڀيري، بعد ۾، پوءِ، ۱۳. دوستي، ياري، سنگتي، رفاقت، ۱۴. جوڙين، لائين، رکين، ۱۵. اي هارئا، اي نادان، ۱۶. ميو پاڻي، لڙاڻيل يعني گپ چڪ وارو پاڻي، ۱۷. بدلائي، ڇڏي، ترڪ ڪري، ۱۸. اچي پاڻيءَ جي، صفا ۽ شفاف يعني اوچل يا پاڪ پاڻيءَ جي، ۱۹. اڪير، تمنا، سک، ۲۰. ڪويل ۾، خراب يا نياڳيءَ ويل ۾، بدبخت يا نحس وقت ۾، ۲۱. اي لالا (للو هنج پڪيءَ جو هڪ قسم آهي)، ۲۲. لڙاڻيل يا ميو پاڻي، ۲۳. سهڻا، ۲۴. خراب، بدشڪل، ۲۵. انهن ۾، ۲۶. انهن کي پئي، ۲۷. سنجها، رات، ۲۸. چشمو، تلاءُ، ۲۹. خوشبودار، وڻندڙ، موچارو، ۳۰. پاڻيءَ کان ٻاهر رهندڙ هڪ قسم جا سهڻا پڪي، طاڻوس (هتي مراد هنجن جي آهي)، ۳۱. ختم ٿي، لاڏاڻو ڪري، فوت ٿي، ۳۲. بچو، ۳۳. ملڪ، ديس، ۳۴. کوٽن، مٽن، نام نهادن، دغاوازن.

۹

سَر سَڪِي سَال تِئَا، هَنج تَه هَرِيُوِي پير،
ڪَنگُ وِجَارُو ڪير، جو رَسِي اِن رَمُوز ڪي.

۱۰

آءُ اُڏامي هَنجَڙا، سَر ۾ سَارِيَنِي،
مَڇُن مَارِيَنِي، پارِيڙي پَه ڪري.

۱۱

جِي هَر لَوڪُ جَه پَ ڪري، او هِيَر اُڏامَن،
پُئون جي پَاتَار جَا، چِي تَارِي چُئَن،
ڪو ه ڪَندا ڪي تَن، پارِيڙي پَه ڪري.

۱۲

سَر ۾ پَڪي هِيڪِڙو، پارِيڙن پَنجَاهُ،
رڪي جَن اَللهُ، وارُ نَه وِنگُو تَن جو*.

(۱۳)

سَر ۾ پَڪي هِيڪِڙو، پارِيڙن پَنجَاهُ،

۱. سر ڪي، چشمي يا تلاءُ ڪي، ۲. خشڪ ٿئي، ۳. ورهه يعني گهڻو وقت، ۴. هنج جو، ۵. آلو يا پتل (پاڻيءَ سان)، ۶. ڊگهين ٽنگن ۽ اڇي رنگ سان ڪڪڙ جي قد جيتري پاڻيءَ جي پڪيءَ جو هڪ قسم، ۷. مسڪين، غريب، لاچار، بيوس، بي پهچ، ۸. پهچي، سمجهي، پروڙي، ۹. راز، اسرار، ڳجهه، ۱۰. اي هنجڙا، اي هنج، ۱۱. توکي سارين ٿا، توکي سنڀالين يا ياد ڪن ٿا، ۱۲. مٿان، ۱۳. توکي مارين، ۱۴. شڪاري، ۱۵. سازش، ۱۶. جنهن وقت يا مهل، ۱۷. خلق، ماڻهو، ۱۸. آرام، نند، ۱۹. ان وقت يا مهل، ۲۰. موتي، ماڻڪ، ۲۱. اونهي پاڻيءَ، ۲۲. جت ڪري، خيال يا ڌيان ڪري، ۲۳. چڱن، ڪاڻين، ۲۴. ڇا، ۲۵. پارِيڙين جو، ۲۶. بچائي، ۲۷. جن ڪي، ۲۸. زلف، ۲۹. ڏنگو، ڇو * انهن کي ذري جيترو به نقصان يا ڏک نه پهچندو.

سَنَدي آسَ آلَهِ، لُذِي لَهَرِنِ وَچَ مِرَ.

(۱۴)

هَنجَ سَدائِينِ دُڙِرا، پَڪِي پَئَا مَچَنِ،
مَاريءَ سَنَدُو مَنَ مِرَ، آهي ورهه وَچَچارَنِ،
ڪَنبَنِ ۽ ڪَڏِينِ، پِٿلون جي پَاتَارَ جَا.

۱۵

جَارو هِنِيُون ڪَارو ڪَري، لُڙ ڪَانَ لَشَڪُ ٿِيءُ،
اُڏُرُ اُچِي سَامُ هُون، پَاڪُ نِهاري پِيءُ،
بَگهن سِينِ پِيلَ ٻڌِي، جُوڪِي وَجُهَ مَر جِيءُ،
هَنجَ حُضوري ٿِيءُ، تَهَ مَٽِيَن ڪُونَر ڪُلابَ جَا.

۱۶

جَارو هِنِيُون ڪَارو ڪَري، لُڙ ڪَانَ ٿِيءُ لَشَڪُ،
مَعْرِفَتَ جُو مَنَ مِرَ، سُوڏو پَڙهَ سَبَقُ،
هَنجَ پَرُوڙجَ حَقُ، تَهَ مَٽِيَن ڪُونَر ڪُلابَ جَا.

۱. جي، ۲. آسري، ۳. جهولي، ٿلي، گهمي ڦري (خوشيءَ يا مزيءَ)، ۴. (پاڻيءَ جي) ڇولين، ۵. هڪ قسم جا پاڻيءَ جا سهڻا يڪي. هنس، ۶. هميشه، ۷. ضعيف، اڀرا، لاغر، ڪمزور، ۸. ٿلهي يا منارا ٿين، بدن تي گوشت ورائين، ۹. شڪاريءَ، ۱۰. جو، ۱۱. دل، ۱۲. فڪر، ڳڻتي، اون، ۱۳. ويچارن کي، مسڪين يا غريبن کي، عاجزن کي، ۱۴. ڏڪن يا ٽڙڪن (ماريءَ جي فڪر ۾)، ۱۵. کوٽي ٻاهر ڪن، ۱۶. موٽي، ماڻڪ، ۱۷. اونهي پاڻيءَ، ۱۸. روشن، صاف، شفاف، اجو اڃرو، ۱۹. دل، قلب، ۲۰. سپاهه، ۲۱. لڙايل يا ميري پاڻيءَ، ۲۲. بنان شڪ وارو، بي گمانو، لاتعلق، ۲۳. اڏامي وڃ، ۲۴. اچي يعني صاف ۽ شفاف پاڻي، ۲۵. ڏانهن، ۲۶. پاڪ پاڻي، صاف ۽ شفاف پاڻي، ۲۷. جاجي، ڳولي، ۲۸. ڊگهين ننگن ۽ اچي رنگ سان ڪڪڙ جي قد جيترن پاڻيءَ ۾ رهندڙ هڪ قسم جي پڪين، ڪانيرن، ڪنگن، ۲۹. ياري، دوستي، سنگت، رفاقت، ۳۰. رکي، لائي، جوڙي، ۳۱. جوڪي ۾، خطري ۾، جنگل ۾، مصيبت ۾، ۳۲. قابض، ۳۳. جان، جسم، حياتي، ۳۴. اي هنج، ۳۵. حضور ۾ (ڪنهن بزرگ هستيءَ جي روبرو يا سامهون) ايندڙ ويندڙ، ۳۶. حاصل ڪرين، ورتائين، واپرائين، ۳۷. ڪنول ول جا گل، ۳۸. وڏيءَ ڍنڍ (اونهيءَ صاف پاڻيءَ جي)، ۳۹. ڄاڻ، پروڙ، علم، صوفي طريقي جي چوڻين ۽ آخري منزل، ۴۰. صحيح، ۴۱. درس، ورد، پاٽ، ۴۲. اي هنج، ۴۳. سڃاڻج، سهي ڪڇ، معلوم ڪڇ، ۴۴. حقيقت، سچ.

۱۷

جَارو هِنِيُون ڪَارو ڪَري، پَڪِيئَڙا پَرُوڙ،
 اُڏُرُ آچِي سَامُ هُون، مَآني چُنُ نَه مُورِ،
 ڪُوهُ نَه ڪُوهرَ گَڏِيين، حَاذِقَ حَالُ حُضُورِ،
 پَڪِي پَهريين پُورِ، مَآڻِيين ڪُونرَ ڪُلابَ جا.

۱۸

جَارو هِنِيُون ڪَارو ڪَري، چِلُڙَڏِيحَ مَرَجَسَ،
 بَگهَن سِين پِيلَ بَڌِي، ڪُنَبَ نَهَارِ مَر ڪَسَ،
 پَڪِي سِيئي پَسُ، جَن مَآڻِئا ڪُونرَ ڪُلابَ جا.

۱۹

پَڪِي پِيهي نِگِئا، مَنجَهان لِٽَڙن لَڪَ،
 ڪَنِي مَآڻِڪَ مِيئَڙا، ڪَنِي رَتَا پَڪَ،
 پُنِيءَ لَآڻِي لَڪَ، هَلِئُو هَنجُ حَبِيبَڌِي.

۲۰

جِيئن قَطَرُ چُڙِئُو ڪُڙِهَ پَرِيَن، ٻولِ پَچَندي هَنجَ،

۱. اي پڪيڙا، اي (هنج) پڪي، ۲. سمجهه، ۳. ڄاڻ، ۴. اڏام، ۵. اچي پائيءَ، صاف ۽ شفاف پائيءَ، ۶. ڏانهن، ۷. ماني (پائيءَ) ۾، ۸. ٻيٽل ۽ ننڍي پائيءَ ۾، ۹. لڙائيل پائيءَ ۾، ۱۰. ڇهنٺ هُن (ڇڳن جي ارادي سان)، ۱۱. اصل، پنهنجو، ۱۲. چو، ۱۳. گوهر سان، ۱۴. ماڻڪ موتيءَ سان (مرشد ڪامل سان)، ۱۵. ملاقات ڪيئي، ۱۶. اي حاذق، اي سياڻا، اي ڏانا، ۱۷. اچا تائين، ۱۸. حضور سان، حضرت سان (مرشد ڪامل سان)، ۱۹. اي پڪي (هنج)، ۲۰. پور ۾، پيري ۾، گهمري ۾، ملاقات ۾، ۲۱. چلڙ ڪي، ۲۲. ڇڪ ڪي، ۲۳. چڪي، ۲۴. چمي، قرب، بيار، ۲۵. ڪنڊ جا، اونهيءَ صاف پائيءَ جي ڍنڍيا تلاءَ جا، ۲۶. جاج، تڪ، ڍونڍ، ۲۷. ڳول، ۲۸. پاسا، ۲۹. ڪنارا، ۳۰. ڪب، ۳۱. ڏس، ۳۲. گهڙي، ٽپي هڻي، ۳۳. نڪتا، ۳۴. لٽن، ۳۵. ڪب واري جاءِ، ۳۶. لکن جي تعداد ۾، ۳۷. تمام گهڻا، ۳۸. سڄا ۽ قيمتي موتي، ۳۹. چونڊيا، ۴۰. گڏ ڪنا، ۴۱. ذخيرو ڪنا، ۴۲. ڪب هڻي ميرا ڪنا، ۴۳. ڪنڊ، ۴۴. پَر، ۴۵. پليان، ۴۶. بويان، ۴۷. لڳائي، ۴۸. گڏ ڪئي، ۴۹. محبوب، ۵۰. جنهن صورت ۾، ۵۱. سڄن موتين جي پڪ يا ذرا ذرا، ۵۲. چڱو، ۵۳. ڪايو، ۵۴. ٻيٽ، ۵۵. پَر ڪرين، ۵۶. ٻولي، اقرار، انجام، ۵۷. ڀڄڻو، ٽوڙڻو.

موتِي جي مَهَرَانَ جَا، پُورا چُڻج پَنجَ،
اَڄُ ڪَ صُباحَ سَنجَهه، دِيءِ ۾ دِيرُ ٿِين.

۲۱

تَن ڪي بَابِيَهَل بُول، سِيچاڻِي تُو سَنبَهِي،
عِزَرَائِيلُ اللهَ جو، ٿَري ڪِنهِن نَه تُول،
مَٿي چَرهِي مُول، چَوَربندُ چَنبَن سِين.

۲۲

وينو مَنجَهه ورگَهه، لِيڪِئو تُو لَاتِيُون ڪَري،
پَرِيان سَندي پَارَ جي، ڳالِهه نَه سَلي هِڪَ،
سُپِيرِيان جي سِڪَ، تَن ۾ تَنبُو ڪوڙِئا.

۲۳

وينو جِيئَن وَمَاسِيَن، حَيَرَت پُؤ مَر هَڏَ،
لَاتِيُون جي لِبَاسَ جُون، سي چَپاڻِي چَڏَ،
اَئون اَسِين ڪَن جي، پَاسِي تَن مَر اَڏَ،
تَن طَالِبَن گَڏَ، تَه ويجهو ٿِين وِصال ڪِي.

۱. امل مائڪ. ۲. سنڌو درياھ (اونهي ۽ صاف پاڻيءَ)، ۳. چونڊج، ڪنڇ، ڳڇج، ڪاڻڇ. ۴. يا، ۵. سڀاڻي صبح جو، ۶. سنجها يعني رات جو، ۷. (شڪاريءَ جي) ڪوڙڪيءَ يا دام، ۸. (ڏير ٿيڻ = ڦاسين)، ۹. اي بابيهل (گيري جي مشابهت پڪيءَ جو هڪ قسم جنهنجا ڪنڀ ڳاڙهيري رنگ ۽ گچي ماوي رنگ جي ٿئي ۽ مينهن جي ڦڙن تي گذران ڪندو آهي. هن پڪيءَ کي ڄانڪ پڪي، تازو يا بابيهو به چوندا آهن)، ۱۰. بوليون ڪر. لات لڙ، تنوار ڪر، ۱۱. شڪاريءَ پڪيءَ جو هڪ قسم. باز پڪيءَ جي ماديءَ جو نالو، ۱۲. تيار ٿي يا سنڀري (توڪي مارڻ لاءِ)، ۱۳. موت جي ملائڪ يعني سامه ڪڍندڙ يا قبض ڪندڙ ملائڪ جو نالو، ۱۴. هتي، مڙي، واپس ٿي، پاسو ڪري، ڇڏي، ۱۵. ٿول جي عيوض، شيء يا ڳالهه جي عيوض، ۱۶. مول تي، مور تي، (مٿي جي) چوٽيءَ تي، چَوَنر تي، ۱۷. توڪي چوريندو، توڪي چورائي ويندو يا کڻي ويندو، ۱۸. ۾، ۱۹. ون، ۲۰. ڇڻو، ۲۱. بوليون، ۲۲. پرينءَ، محبوب، ۲۳. جي، ۲۴. طرف، پاسي، ۲۵. ٻڌائي، ۲۶. سيرينءَ، پرينءَ جي، ۲۷. اڪنڊ" اڪير، بيار، ۲۸. دل، من، ۲۹. خيما (تنبو ڪوڙيا = ماڳ يا آستان جوڙيا)، ۳۰. جنهن صورت ۾، ۳۱. وٺاس يعني ڳڻتي يا فڪر ڪرين، غور يا خوض ڪرين، ۳۲. حيرت ۾، تعجب ۾، ۳۳. اصل، بنهه، ۳۴. ڳالهون، ۳۵. ڏيک ويڪ، ظاهر داريءَ، ۳۶. لڪائي، ترڪ ڪري، ۳۷. ائون اسين = آيو، ايمان، خودي، ۳۸. پاسي ۾، ڀر ۾، ۳۹. تن جي، ۴۰. گهر جوڙ.

۲۴

وينو جيئن وِماَسِيين، حَيِرَتَ پَؤمَ هَآ،
لَلَنَ ڪي لَطِيَفَ چَئي، اچي سَآڻُ آراڻُ،
ڪَنگَن لَٽِي ڪَاڻُ، گَڏَئو هَنجَ حَبِيَبَ ڪي.

۲۵

وينو جيئن وِماَسِيين، حَيِرَتَ پَؤمَ هُورِ،
اُونُهُون جو اچو وَهي، گَهڙِي تِئائين گَهُورِ،
ڏَنِيُون هَڏَ مَ ڏورِ، گَهُورُئو ڪَپُ ڪَسَنَ جو.

۲۶

ڪَسَنَ مَ ڪُوهُ قَرِيَن، ڪَسَنَ مَ ڪُڏارِ،
وِجِي وَحَدَتَ وَيءِ مَ، ڪُونُون چَڏي گَهَارِ،
شَرِيعَتَ جو سَرُ لَهِي، تَن تِئائين تَارِ،
حَقِيَقَتَ هَنجَن سِيَن، طَرِيقَتَ تَنوَارِ،
مَنجَهَان مَعْرِفَتَ سِيَن، اَنڌَر ڪي اُجَارِ،
هَدايَتَ جي هُوءِ مَ، چُٽُئو تون چَآنگارِ.

۱. جنهن صورت ۾، ۲. وِماَس يعني فڪر يا ڳڻتي ڪرين، غور يا خوض ڪرين، ۳. حيرت ۾، تعجب ۾، ۴. پاڻيءَ جي هڪ قسم جي بکين (جيڪي هنجن جي هڪ جنس مان آهن)، ۵. اچي پاڻيءَ، صاف يا سفاف پاڻي، ۶. محبت، لازو، ۷. ڪنگن جي، ڪانڀرن جي، ۸. هور ۾، هلاڪيءَ ۾، فڪر يا ڳڻتيءَ ۾، ۹. عميق، درياهه، ۱۰. جي يعني صاف ۽ سفاف پاڻيءَ وارو، ۱۱. ٿئي، ان ۾، ۱۲. ڪول، ڍونڍ، تلاش ڪر، ڏور، ۱۳. ڪنڌيون، ڪپ، ڪٽارا، ۱۴. اصل، پنهر، ۱۵. ٻن بوي، ڪوهه يا کڏ ۾ بوي، ڇڏڻو، ترڪ ڪڍڻ، ۱۶. ڪپ، ور، وڪڙ، ۱۷. رستن، راهن، ۱۸. پاسن، ڪنڌين، ۱۹. چو، ۲۰. گهمين، هلين، ۲۱. گهار، ره، ۲۲. وحدت جي، وحدانيت يا هيڪڙائيءَ جي، ۲۳. ساوڪ واري ميدان، ۲۴. ننڍي پاڻيءَ يا ڪپ چڪ واري کڏ، ۲۵. اسلامي قاعدي قانون، صوفي طريقي جي پهرين منزل، ۲۶. صاف پاڻيءَ جو تلاءُ، ۲۷. هٿ ڪري، ۲۸. من، قلب، دل، ۲۹. ان جاءِ يا هنڌ تي، ۳۰. عضون جي چربر سان پاڻ ڪي پاڻيءَ جي مٽاچري تي هلاءُ يعني ٻڏڻ کان بچاءُ، ۳۱. صوفي طريقي جي ٽين منزل، ۳۲. سلوڪ جي ٻي منزل، ۳۳. بيان ڪر، خدا جو ذڪر ڪر، ۳۴. اندر يا دل مان.

تہ پارِيڙِي انِ پارِ، ڪوَنہ ڏسِن ڪَڏِهِن.

۲۷

چَرِهِي چَڪاسَرِ پارِ، جَان مُون نيٿين گهڻو نِهاريٿا،
هَنجَن ٻڌِي هَارِ، مُنهنجَن سِيٿن سَرَلو لَنگهِيئو.

۲۸

هَنجَ نَه هُلائِين، سَڄَن نَه تِلن سِيرِين،
لَڏِي ڏورِ نَه وِجِئَا، مَري مَر ڦوڙائِين،
سُڃَا پَڌِ پَرِين جَا، گَنرَٿا ڪائِين،
رَهِيئائي آهين، سَڄَن مُنهنجَا راجِ مَر.

۲۹

هِن پَتَن تي پَدَمَڻِيين، ٿي پَلپَل نازِ ڪِئا،
رَبُ اُن ڪي يادِ نَه هو، پَنهنجي حِرصِ وِچان،
پَسو پَدانِ جَا، ڪَر نَه هُئا ڪَڏِهِن.

۳۰

سَرُ اُهيئي اِڳئان، يَڪي پُونِ پُئا،

۱. شڪاري، صياد، ماري، ۲. پار سان، نموني يا ريت سان، پار ڏي يا طرف ڏي، ۳. اٿي يا بيهي (ڪنهن مٿانهين هنڌ تي)، ۴. چڪاسر جي، لڙائيل يعني گپ يا چڪ گڏيل پاڻيءَ جي تلاءَ جي، ۵. پار ڏانهن، طرف ڏانهن، ۶. نيٺن سان، اکين سان، ۷. جاچيا، واجهايا، ڳليا، ۸. پاڻيءَ جي هڪ قسم جي سهڻن پکين، ۹. موتين جون مالهاڻون يا سريون، ۱۰. سڄڻن يا محبوبين (هنجن)، ۱۱. پاڻي (لڙائيل)، ۱۲. ڇڏڻو، ۱۳. هلڻ يا وڃڻ وارا ٿيڻ، ۱۴. گهمڻ، ڦرڻ، ۱۵. سيرن تي، رستن تي، ۱۶. نقل مڪاني ڪري، جايون مڪان ڇڏي، سامان سڙو کڻي، ۱۷. پري، ۱۸. وڃڻ، ۱۹. فوت ٿي، ساهه يا دم ڏيڻي، ۲۰. جدائي يا وڇوڙو وجهڻ، ۲۱. ويران، ۲۲. قتل ڳوٺن وارا هنڌ يا ماڳ، ۲۳. محبوبين، ۲۴. کنڊر، دڙا، پراڻا پڊ، ۲۵. چڪ يائين، ايڏا رسائين، ڏکوئين، ۲۶. ترسيا، ويٺا، ۲۷. هجن، ۲۸. (پنهنجي) برادري يا قوم يا متن ماڻهن، ۲۹. هنن، ۳۰. ميدانن، جاين، ماڳن، ۳۱. پدمئين، سهڻين يا حسين عورتن، ۳۲. هر وقت، سدائين، ۳۳. نخرا، ڇاڳ، ماڻا، آرا، انگل، خوشيون، ۳۴. پالڻهار، خدا، ۳۵. لوپ، موه، خواهش، طمع، ۳۶. ڏسو، ۳۷. جهڙوڪ، ڄڻ ته، ۳۸. تلاءَ، چشما، ۳۹. اصل وارا، ساڳيا، ۴۰. اچڻ، ۴۱. ڌاريان يعني هنجن کان سواءِ.

جَن لَمِئُو تِي لَا تِيُون ڏِئِيُون، سِي وَيَجَارَا وِئَا،
مَآڳُو مَآڳِ تِئَا، ڪُوڙَا ڪَآئِيَا ڪَهَئَا.

(۳۱)

جِتي هُئَا هَنَجَرَا، اُتِ ٻَگَهَا ٻِئَا تِئَا،
ڪُوڙَن ڪَآئِيَرَن سِين، پَسُو پَهَ پِئَا،
سَهَرَن سَآئِيَا هَا، هَآئي اُنَهِيَن پِيئِيَن.

(۳۲)

هَنجَ مَر مِيرو وَتُ، جَان ڪو جِيئِيَن ڏِينَهَرُو،
جِيءُ مَر جَنجَل ڪَهَتِ، سِرُ تَان سَر ڪِيَتِرا.

۳۳

اُڏُءُ آڏُ اُپِرِئُو، وَانُءُ وَهَآئِيءُ پِوُنِرَ،
سِي چِيَتَارِيَجِ چِتَ مَر، جِي ڪَنڊَا ڌاري ڪُوَنِرَ،
مَتَان مَارِيَنِي تُوَنِرَ، تَوَلُئَن لَڳو جَن سِين.

۳۴

ڪُوَنِرَ پَاڙُون پَاتَارِ مَر، پِوُنِرَ پِري آڪَاسِ،

۱. لامارا ڏيو، اڏاميو، ۲. ٻوليون، ۳. ڪيون، ۴. مسڪين، غريب، نماڻا، عاجز، ۵. ماڳ ماڳ تي، هر ماڳ تي، هر جاءِ يا هنڌ تي، ۶. ڪوئا، نام نهاد، دغا باز، ۷. ٻگهه (هڪ قسم جا پاڻيءَ جا پڪي، جن جون ٽنگون ڊگهيون، رنگ اچوءَ قد ڪڪڙ جيترو ٿئي)، ڪنگ، ۸. هنج (هڪ قسم جا پاڻيءَ جا سهڻا پڪي)، ۹. ٻگهه، ۱۰. ڏسو، ۱۱. واسطا، ۱۲. اچن، وارد ٿين، ۱۳. هڪ قسم جا ڪرني يا گندڪي ڪاٺينڊڙ پڪي، ۱۴. انهن، ۱۵. پيئين تي، جاين تي، ۱۶. اي هنج، ۱۷. گدلو يا مٽيءَ هاڻو، ملول، ۱۸. اڏام، هل، ۱۹. جيستائين، ۲۰. حيات يا جيئرو رهين، ۲۱. جان، حياتي، ۲۲. جنجال مَر، جوڪي مَر، مصيبت مَر، پريشانيءَ مَر، ۲۳. وجهه، ۲۴. حياتي (جيڪڏهن آهي)، ۲۵. تر، ۲۶. تلاءُ، جشما، ۲۷. گهڻا، جام، ۲۸. اڏام، ۲۹. هڪ تاري جو نالو (جنهن جي اڀرڻ سان درياءُ يا واهن جو پاڻي سڪڻ شروع ڪندو آهي)، ۳۰. وڃ، ۳۱. وهائيءَ يعني رات گذرڻ بعد، فجر جي مهل، ۳۲. اي پُونر (پُونر هڪ قسم جو ڪاري رنگ جي جيت جو نالو آهي)، ۳۳. چت يعني ذهن يا خيال مَر رکج، ۳۴. خار، سيلهه، سونا، ۳۵. پاسي مَر، پَر مَر، چوڌاري، ۳۶. ڪُونر جي، ڪنول ڪل جي، ۳۷. توکي مارين، ۳۸. گل ڦل، ۳۹. تنهنجي، ۴۰. محبت، پيار، ۴۱. ڪُونر گل جي ول جون، ۴۲. جڙون، بيخون، ۴۳. اونهي پاڻيءَ جي تري مَر، ۴۴. ڦري، اڏامي، ۴۵. آڪاس مَر، آسمان مَر.

پنهي سَندي ڳالھڙي، رازِڪَ آندي راس^۵،
تنهن عشقَ کي شاباس^۷، جنهن محبتِي ميڙڻا.

۳۵

ڪُونر پاڙون پاتار ۾، پُونر پيري ۾ سڄ^{۱۰}،
پنهي سَندي ڳالھڙي، عشقَ اي اھڄ^{۱۲}،
تہ پَن مَرَن اُج^{۱۴}، جي پيو پين پاڻ ۾.

۳۶

ڪُونران پُونرا رڌ^{۱۸}، جَر رِي رڌ جَوَبان سِر^{۲۲}،
هينئر اِيءَ ڪُوڌ^{۲۴}، جيئن اوڏا سين اوريئن^{۲۵}.

۳۷

سو پڪي سو پڇرو^{۲۸}، سو سر سوئي هنج^{۲۰}،
پيهي جان پروڙو^{۲۲}، مون پانهنجو منجھ^{۲۴}،
ڏيل جنهن جو ڏنجھ^{۲۶}، سو ماري تو منجھ وڙهي^{۲۷}.

(۳۸)

هنج نہ قيدِ ڪجن، مَور نہ وجھجن پڇري،

۱. يعني ڪنول گل ۽ پُونر (ڪنول پاڻيءَ ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ ول جو نالو آهي ۽ پُونر هڪ ڪاري رنگ جي اڏامندڙ جيت جو نالو آهي)، ۲. جي، ۳. ڳالھ، معاملو، مرضي، آرزو، آس، ۴. رزق ڏيندڙ يعني خدا، ۵. راست، درست، پوري، مڪمل، ۶. محبت، پيار، ۷. آفرين، جس، ۸. محبت ڪندڙ، عاشق، ۹. ملايا، ۱۰. بيبان، رڻيت، ويرانيءَ، آسمان (جتي وسندي يا آبادي ڪانهي)، ۱۱. عشق جا، ۱۲. اهڙا، ۱۳. اهڃاڻ، نشانين، ۱۴. مرن اڄ = اڄ يعني پياس ۾ بڻا تڙين، انهن جي اڄ يعني سڱ يا اڪند ختر نہ ٿي ٿئي، ۱۵. بيو بين = ڍؤ ڪريو پاڻي پين يعني بي حد گهڻي صحبت يا رهاڻ ڪن، ۱۶. ڪُونر يعني ڪنول جي گل جي، ۱۷. پُونر جي، ۱۸. ڌن، دولت، مال اسباب، رهاڻ، ڪچهري، ۱۹. پاڻيءَ، ۲۰. کان سواءِ، ۲۱. جاپان، بيبان، سڄ، ويرانِي، ۲۲. ڀر، ۲۳. اي هيٺڙا، اي هنيان، اي دل، اي من، ۲۴. ڪٻڌ، بي ادبي، بدتميزي، ۲۵. بي سمجهيءَ، بنان سوچ ويچار، ۲۶. حال بيان ڪرين، ۲۷. ساڳيوئي، هڪڙوئي، ۲۸. پڪين کي ويهارڻ يا بند ڪرڻ لاءِ پتلائون يا لوهين شيخن جو ٺهيل ننڍو گهرڙو، ۲۹. چشمو، تلاءِ، ۳۰. پاڻيءَ جي هڪ سهڻي پڪي جو نالو، ۳۱. گهڙي، جهاتي پاڻي، ۳۲. جيئن ئي، ۳۳. ڏٺو، سڃاتو، سمجهيو، ۳۴. اندر، ويهي، راز، ۳۵. ڏيل کي، بدن کي، سرير کي، ۳۶. ڌڪ، خوف، ۳۷. شڪاري، ۳۸. پاڻيءَ کان ٻاهر رهندڙ هڪ قسم جا سهڻا پڪي، طائوس، ڪارابل.

سَاري راتِ سَیِّدُ چَی، لا تَیونَ جی لَنونَ،
واهیری نَه وَهَن، سَدا جُھٹَڪَن جَھنگَ ۾.

۳۹

بَگها ڪوھُ بَجَھَن، تَه سِپُن چا تو سَپَجي،
قَررو قَیَّارَن کي، وڙ ڪِئو واتِ وَجَھَن،
سي ڪِئَن لائون لَهَن، جی گھورا گھوگھائِتنَ جا.

۴۰

سِجُ لَهي سَانجَهي ٿي، وٿين ڪِئائون وِیرَ،
ڪٿي هوندا هیرَ، صَاحِبَ مُنَھنجا سُپِرِن.

۴۱

سِجُ لَهي سَانجَهي ٿي، وٿين هَنئي وِڙڪَ،
سَاجَن تَنھنجي سِڪَ، موٽَئو ماڳَ نَھاريان.

① وائي

جِڪَر جِیڏِيُون آلو، ڪَرھہ سَنَدان چَاريان،
پیرِن ائون نَه پُڄِڻي، ڪَرھَل هُوَ نَه جَھلِن،

۱. سڄي، سموري. ۲. ٻوليون. ۳. آلاپين. ٻولين. ۴. واهيري ۾. آکيري ۾. ۵. جهونگارين. آهستي ٻوليون ڪن، ۶. پاڻيءَ جا هڪ قسم جا پکي جن جون تنگيون ڊگهيون، رنگ اڇو ۽ قد ڪڪڙ جيڏو ٿئي، ڪانيرا، ۷. چا، ۸. سمجهن، ۹. سپن کي (سڀ پاڻيءَ جو هڪ جيت آهي جيڪو مينهن پوڻ مهل پاڻيءَ جي مٿاڇري تي ٻاهر اچي منهن کولي مينهن جو ڦڙو وات ۾ جهٽيندو آهي ۽ بعد ۾ اهو ڦڙو موتي بنجي ويندو آهي)، ۱۰. ملي، حاصل ٿئي. ۱۱. ڦيرو يا گهمرو ڏيو، ۱۲. (سنهين ۽ ننڍڙين) مڇين، ۱۳. هيڏانهن هوڏانهن ڦريو، ۱۴. چڪ (وات وجهن = جهٽين. ڪائين)، ۱۵. ڪهڙي طرح، ۱۶. ٻاڙهي رنگ جا قيمتي موتي، ياقوت، ۱۷. لپن، هٿ ڪن، حاصل ڪن، ۱۸. ڳولائو، طالب، ۱۹. پاڻيءَ جي ڊپن يا گپ ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ قسم جا جيت (جي مرڻ کانپوءِ پٿر جي صورت اختيار ڪن ٿا)، ڪوڏن، ۲۰. رات، ۲۱. وٿن ۾، جهنگ ۾، ۲۲. دير، ۲۳. هن وقت، هيئر، ۲۴. ساڻي، سنگتي، صحبتي، دوست، ۲۵. پرين، محبوب، پيارا (هنج پکي)، ۲۶. وٿن، ۲۷. رنگ (وٿن هٽي وٿڪ = وٿن رنگ مٺو يا ساوان جهڪي ڪئي، رات ٿي وئي)، ۲۸. اي ساجن، اي سڄن، اي محبوب، ۲۹. سڪ جي سبب، پيار جي سبب، محبت جي سبب، ۳۰. وريو، (هر هر)، ۳۱. جايون يا هنڌ (تنهنجي وهڻ جا)، ۳۲. ڳوليان، ڍونڍيان، ۳۳. هوند، دل چئي ٿي، ۳۴. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۳۵. اٺ، ڪرهل، ۳۶. سندن، انهنجا، ۳۷. پيرن سان، ۳۸. پڇي يا بهجي يا رسي سگهان، ۳۹. اهي سڄن، ۴۰. بيهارين، روڪين.

ڳجھي آئون نہ وڃي، پڌر پرين نہ نين.

وائي ۲

هنج هوند ٿي هيڃ، ڪير ڪريندو بگهه سين،
ماڻڪ چوڻو جن جو، موتي سندن ڏيڃ،
سر ۾ سڪائون ڪري، روئي ڪنديس ريج.

وائي ۳

هنجڙا نہ پسان ٿي سي، جي اڏامي وٽا واهيرن تي،
پڪي جي پرڏيهه جا، ساجهر وٽا سرتي،
موتي جن ماڳن ۾، لائون لهن تتي،
جن جو عهد الله سين، ڪيئن رهندا هتي.

۱. لڪ ڇپ ۾، ۲. وڃي سگهان، ۳. ظاهر، کڻو ڪلايو، ۴. محبوب، سجن، ۵. وٺي وڃن، ۶. هنج جي (هنج پاڻيءَ جي هڪ سهڻي پڪيءَ جو نالو آهي)، ۷. هوندي، موجودگيءَ ۾، ۸. اڙي، ۹. قرب، محبت، ۱۰. ڪندو، ۱۱. هڪ قسم جي پاڻيءَ جي پڪيءَ، جنهن جون ٽنگون ڊگهيون رنگ اجوءَ قد ڪڪڙ جيڏو ٿئي، ڪانيري، ڪنگ، ۱۲. سجا موتي، ۱۳. ڪاڇ، کاڌو، چوڳو، ۱۴. انهن جو، ۱۵. شاديءَ جي وقت ڪنوار کي مائٽن جي طرفان مليل سامان، جهيڙ، ملڪيت، اثاثو، ۱۶. تلاءُ، جشمي، ۱۷. نذرانا، باسون، مڃتا، ۱۸. باسي، مڃي، ۱۹. اکين مان پاڻي وهائي، ۲۰. (زمين ۾) آڻڻ، پوسل (ڪنديس ريج = زمين آڻي ڪنديس، ڳوڙهن جي پاڻيءَ سان تر ڪنديس)، ۲۱. هنج، ۲۲. ڏسان، ۲۳. اکيرن، آشيانن، ۲۴. برديس، ۲۵. سوير، رات تين کان اڳ، ۲۶. هنڌن، جاين، ۲۷. ڳاڙهي رنگ جا قيمتي موتي، ياقوت، ۲۸. لين، حاصل ڪن، هٿ ڪن، ۲۹. انجام، واعدو، اقرار.

۱. تي، ۲. وڻ، ۳. جهيڙو ڪن، ڏک مٿن، چڪ مٿن، ۴. ڪاري رنگ وارا يعني ڪاريهر، نانگ ۽ مور جيڪو نيري رنگ جي لحاظ سان ڪارابل سڏيو وڃي ٿو، ۵. نڙت يا نمڻ واري حالت، تابعداري، مڃتا، ۶. مورن کي، ۷. مٿڻ، ڀڄڻ (جنگ جي ميدان مان)، ۸. طعنو، ۹. مور، ۱۰. ڪارن نانگن کي، ۱۱. نوڙي يا رسي وانگر لڙڪايو، ڊگها ڊگها ٽڪر ڪڍڻ، ۱۲. وات ۾ وجهڻ، ڳڙڪائڻ، ۱۳. پريل وٺڻ يعني پيالڻ جي صورت ۾، ۱۴. زهر، ۱۵. گهرج، آڇ، ۱۶. سرڪين مان، ننڍن ننڍن ڍڪن مان، ۱۷. ختم ٿيڻ، ۱۸. ننڊ مان اٿاري، بيدار ڪئي، ۱۹. ڇهندڙ جيت، سڀ، نانگ، ۲۰. پاڻهي، ڄاڻي وائي، ۲۱. پير جو ٿڌو يا ٺوڪر، ۲۲. جيڪڏهن، ۲۳. ڏاڏون، هوڙون، وات ۾ چاڙهڻ جي پاسي وارا وڏا ۽ ٿلهڙا ڏند، ۲۴. ڏاڏن ۾، ۲۵. گهڙي يا ملي ويون، ۲۶. چنبڙي، جهٽي، پوريءَ طرح (بدن ۾) داخل ٿي، ۲۷. جن جو، ۲۸. مالڪ، وارث، ۲۹. ڇا، ۳۰. ڪندو (وه).

۴

ڪُوهُ جَاڳايئي جِنجِري، سَتَل تَو هَتْ هَٽِي،
جُه ڏاڙُون پَه ڌارِباڻين، تَه ويندئي وهه وِٽِي،
جَن جو ڌوڄ ڌڻِي، تون ڪيئن وجهين وير تن سين.

۵

وَه هَٿين وهه پيرين، وهه پَن تَنِي واتِ،
ڪَا ڪَا ڪاري ذاتِ، مَوَرَن مَٽِي چَڌِي.

۶

ڪِنهن ڪِنهن ڪاري ذاتِ ڪي، مور پَه مَٽائين،
جي چَٽُڙا چَڱي ڪري، تَه وِڳَ وِرائِي ڏين،
سَات سَمُورا نين، جي مَنِي پَانئين مَوِٽا.

۷

سَر ۾ سانجهيءَ وار، مورَن مانڊاڻا ڪَٽا،
سَٿُون ڏين سَپَن ڪي، ڪَارايل ڪَنڌارَ،
مَاري نانگ آڀار، وهه پيٽائون وِٽين.

۱. چو، ۲. تو جاڳائي، تون نند مان اٿاري يا بيدار ڪئي، ۳. ڇهندڙ جيت، سڀ، نانگ، ۴. ستل ڪي، ننڊ ۾ پيل ڪي، ۵. جيڪڏهن، ۶. ڏانئون، هوڙون، وات ۾ ڇاڙين جي پاسي وارا وڏا ۽ ٿلها ڏند (هتي معنيٰ ٿيندي ڇاڙيون يعني وات جا اهي هڏا جن ۾ ڏند ۽ ڏانئون لڳل آهن)، ۷. پٽي، ۸. ڦاڙيائين، ڪوليائين، ۹. توکي ويندو، ۱۰. زهر، ۱۱. ڇهڻي، چنبري، پوريءَ طرح (بدن ۾) داخل ٿي، ۱۲. ڏندڙ، چونڊيندڙ، انتخاب ڪندڙ، ۱۳. مالڪ، خدا، ۱۴. دشمني، ۱۵. هٿن ۾، ۱۶. پيرن ۾، ۱۷. تتي جي، ۱۸. وات ۾، ۱۹. ڪاري ذات = سياهه جنس، ڪارن نانگن جي آڪهه يا خاندان، ۲۰. پاڻيءَ کان ٻاهر رهندڙ هڪ قسم جي سهڻن پکين، طائوسن، ۲۱. مڙي، ڀڄي پاسو ڪري، ۲۲. راضي ٿا، ۲۳. ڀلائي، احسان مهرباني، ۲۴. ولر، ڏن، ۲۵. موٽائي، واپس ڪري، ۲۶. قافلا، جماعتون، ٽولا، ولر، ۲۷. سڄا، سارا، ۲۸. پاڻ سان، ونئو وڃن، ۲۹. مٺيان، ڪاوڙ، غصو (مٺي پائين = ڪاوڙجي يا ناراض ٿي)، ۳۰. واپس ٿا، جدا ٿا، ۳۱. لاڀاري بعد، فصل جي خالي زمين جنهن ۾ سٺن جون پاڙون ۽ ڪڻيون هجن، ۳۲. سانجهيءَ جي، سج لهن جي، ۳۳. ويل، مهل، ۳۴. جشن، خوشيون، ڪيل، ۳۵. ڌڪ، چوٽون، ڇپتو، جهڙپون، ۳۶. هڪ قسم جي نانگن کي، ۳۷. مور، ۳۸. پهلوان، ۳۹. بي شمار، ۴۰. ڀريل وٽين يا پيالن جي صورت ۾ (وڏا وڏا ڌڪ ڀري).

۸

جَنَ جِي وَاچُنَّانَ وَهَ وَهِي، سُڪَا جَنِي پِيٽَ،
تَنِي جِيءَ سَانِيٽَ، جُنُگَنَ ڪِي جُوڪو ٿِي.

۹

سَنَهَا پَانءَ مَ سَپَ، سُڪَا جَنِي پِيٽَ،
جَنِيءَ جِيءَ چَپِيٽَ، جُنُگَنَ ڪِي جُوڪو ٿِي.

۱۰

سَنَهَا پَانءَ مَ سَپَ، وِيَاءَ واسِيَنگَنَ جَا،
لَتَاڙِئا لَطِيَفَ چَئي، چُرُٿو هَٿَنَ چَڪَ،
تَنِي جِيءَ جَهڙَپَ، هَٿِي هِنڌانَ نَه چُري.

۱۱

اوطاڦون آريجَ مَ، تَنَ سَنَهَا ئِي پِيٽَ،
تَنِي سَنڊِيءَ ڏيٺَ، هَٿِي هِنڌانَ نَه چُري.

۱۲

آسَنَ جَنَ آريجَ مَ، آوِءَ گَپُرَ وَهَ گَري،

۱. وڃن مان، ڳلاڻ مان، وات مان، ۲. زهر، ۳. نڪري، ڳڙي، ۴. سڪل، ڳريل، ڪمزور، اڀرا، ڏهرا، ۵. شڪر، جسر، بدن، ۶. سانيٽ سان، آمهون سامهون ٿيڻ سان، جهيڙي سان، ۷. پهلوانن، بهادرن، ۸. نقصان، ڇيهو، ۹. ضعيف، اڀرا، ۱۰. سمجهه، ۱۱. هڪ قسم جا نانگ، ۱۲. جني جا، ۱۳. ڇپيٽ سان، ڏک سان، جهڙپ سان، ست سان، ۱۴. اولاد، ڀڄا، ۱۵. ڪارن نانگن، اصيل نانگن، ۱۶. لتاڙجن جي حالت مَ، ڪنهن جي پيرن جي هيٺان اچڻ جي حالت مَ، ۱۷. ڦٽڪو، اٿلڻو، ۱۸. وجهن، ۱۹. ڏنگ، ۲۰. گينور، بيل، فيل، ۲۱. (بيهن يا وهن واري) هنڌ تان، جاءِ تان، ۲۲. هلي (هنڌان نه چري = اتي جو اتي ڪريو مريو وڃي)، ۲۴. آسن، گهر، پر، ۲۴. بنان ريج واري زمين، خشڪ زمين، ۲۵. تن جا، ۲۶. جيءَ، ۲۷. ڏيٺ سان، آمهون سامهون ٿيڻ سان، جهيڙي سان، ۲۸. اهي، ۲۹. هڪ قسم جا نانگ، ۳۰. وه سان، ۳۱. چنڊ، خالص، تيار، نج.

مَنْهُنْ مَلَايْڪَ جِهَڙو، تِڪِرُ ڪِينَ تَرِي،
جِي هِيڪَر ڏَنگُ هُئي، تَهَ جَاءَ نَهَ ٿِيي جَرِيءِ جِي.

۱۳

جَن جُونِ اوطاڻُون اَرِيَجَ مِر، تَن جِي وَهَ جو وَرَنُ ڪَرُو،
مَنْهُنْ مَلَايْڪَ جِهَڙو، تِڪِرُ ڪِينَ تَرِيو،
وَعَلَدِي جُونِ وَرِيو، اوڏو وَجُ مَر اُن ڪِي.

۱۴

جَن جُونِ اوطاڻُون اَرِيَجَ مِر، تَن جِي وَهَ جو وَرَنُ پُئُو،
جَن جِي ڪَنڊِي مَان ڪَمُ ٿِي، تَن جِي ڦُٽِن پِيرُ پُئُو،
پُرِيئُون پُڌَرُو، تَن نَانگَن جو نِهَو،
ڪَلِي وِبرَ ڪِهَو، سَپَ ڪِي سَامُهُون ٿِي.

۱۵

جَن جُونِ اوطاڻُون اَرِيَجَ مِر، مَٿِيُون تَن مَٿَن،
مَان مَرَتَبُو اُن جو، وَسَان ڪِين ڪُڇَن،
اوڏو وَجِي جو اُن، تَنهِن جو ڪو ٿِي جَان ڪِي.

۱. چهرو، شڪل، صورت. ۲. فرشتي (ملائڪ جھڙو = سهڻو). ۳. چنڊو، نياڳو، بدبخت. ۴. (ڏنگ يا چڪ هڻن کان) مڙي، جيڪڏهن. ۵. هڪ دفعي، هڪ ڀيري. ۶. مجال، همٿ، جرئت. ۷. بهادر، پهلوان، سورهيه. ۸. آسڻ، آستانا، رهڻ جون جايون، پر. ۹. بنان ريج يعني بنان پوسل يا آلاڻ واري زمين، خشڪ زمين، ويران زمين. ۱۰. هڏي (مرڻ بعد گوشت ۽ چمڙي ڳرڻ کانپوءِ بچيل). ۱۱. واعد تي، انجام تي، اقرار تي. ۱۲. موٽڻ، وفا ڪئي. ۱۳. ويجهو، قريب. ۱۴. هڏي (مرڻ بعد گوشت ۽ چمڙي ڳرڻ کانپوءِ بچيل). ۱۵. مطلب (ڪم ٿي = موت واقع ٿي). ۱۶. نانگن جي (جوش يا مستيءَ يا غصي جي حالت ۾ بکڙيل يا ڦهلايل) منهن وارن حصن. ۱۷. نمونو، ۱۸. پُرين کان، پيرهن کان. ۱۹. پشتان پشنت، وڏن کان، ۲۰. مشهور، ۲۱. بڻ، بنياد، آڪهر، خاندان. ۲۲. ڪلي جي، جهيڙي جي. ۲۳. ويل، مهل، ۲۴. ڪير آهي جو. ۲۵. وڏي وڙهندڙ زهيريلي نانگ، ۲۶. آڏو، اڳيان (مقابلي لاءِ). ۲۷. واسينگ يعني اصل نانگن جي مٿن مان نڪتل ننڍڙيون لسبون ٽڪيون، جي وري ٻين نانگن جي ڏنگن تي رکيون ته زهر جوشي وٺنديون. ۲۸. تن جي، ۲۹. مٿن ۾، ۳۰. صبر، ۳۱. شان، عزت، وڏائي. ۳۲. وس چندي، چنديءَ آهر، جيترو ٿي سگهين. ۳۳. ڪجهه ڪن يعني ڏنگ هڻن. ۳۴. ان ڪي، ۳۵. تنهن جي (گنج ۾ "تن" لکيل آهي)، ۳۶. نقصان، ڇيهو، تليف. ۳۷. جند، سرير.

۱۶

جَن جُونِ اوطاڻُون اَرِيحَ مِر، تَن سَپَن پِي صُورَتَ،
 آيَا جِي نَه آڻُ مِر، مِئَتَ تِنِ نَه مِئَتَ،
 ڪَارِي جِيءُ قُوتَ، جوڪو ٿئي جَانِ ڪِي.

۱۷

نَانِگَن سَندي نَجُهرِي، پيرُ پروڙي پاءُ،
 تَنهنجي جاءِ نَه ماءُ، اُتَ جُنِگَن ڪِي جوڪو ٿئي.

۱۸

نيرَ ورتا نَانِگَرَا، آچَا پِيَتَ سَنَدَانِ،
 جُه پئو پيرُ مَثَانِ، تَه اُنَ جِي ڪَندي مَانِ ڪَمُ ٿئي.

۱۹

گُپُرَ گَاروڙِيَن سِينِ، وڏو وڏو وِيرُ،
 نَانِگَ نَه ويندين نِڪِرِي، توڏَر مَٿي پيرُ،
 هِيءُ تَن جو ڏيرُ، جَن جُهونا ڳَرُهَ جَلَايو.

۱. آسن. رهن جون جايون. ۲. بنان ريج يعني بنان يوسل يا آلاڻ واري زمين. خشڪ زمين. ويران زمين. ۳. سين جي. وڏن وڙهندڙن
 زهيريلن نانگن جي. ۴. نمونو، قسم. ۵. ڊوهيءَ يا قسم (نانگن جي مرشد گوکي جهوان جي)، ڊوهيءَ جي گول ليکي يا دائري (جوکي
 فقير نانگ يا بلا ڪي زمين تي ڇڏي ان جي چوڌاري دائرو ليکيندا آهن جنهن کي آڻ يعني ڊوهي چوندا آهن). ۶. منٿ سان، آڙي نياڙي
 سان. ۷. عزيز، مائٽ، دوست. ۸. يعني ڪاري نانگ. ڪاريهر نانگ. ۹. قوت سان، سگهه يا طاقت سان. ۱۰. نقصان، ڇيهو، تڪليف.
 ۱۱. جند، سرير، جسر. ۱۲. جي. ۱۳. نجهري مر. رهن واريءَ جاءِ مر. ۱۴. قدم. ۱۵. سمجهي، سوچي، ڏيان ڪري، سنڀالي.
 ۱۶. وجهه. رک. ۱۷. مجال. هندي. همت، جرئت. ۱۸. اي ماءُ، اي امان، اي امڙ. ۱۹. پهلوئن، بهادرن. ۲۰. نيري، آسماني. ۲۱. ورن
 وارا. رنگ وارا. ۲۲. سفيد. ۲۳. شڪر. ۲۴. سندن، انهن جا. ۲۵. جيڪڏهن. ۲۶. انهنجي مٿان. ۲۷. (مرڻ بعد گوشت ۽ ڄمڙي ڳرن
 کانپوءِ بچيل). هڏي. ۲۸. مطلب (موت واقع ٿئي). ۲۹. اي کير (کير هڪ قسم جو نانگ آهي). ۳۰. نانگن کي مرلي وڃائي منڊ هڻي يعني
 ڦيٽو بڙهي جهليندڙ فقيرن. ۳۱. شاهي، جاڏو، سخت. ۳۲. تو وڏو. ۳۳. دشمني. ۳۴. اي نانگ. ۳۵. بچي، ڇڻي. ۳۶. تنهنجي. ۳۷. ٻر.
 ۳۸. تي. ۳۹. (گاروڙن جو) قدم. قبضو. ۴۰. ديرو. رهن جي جاءِ. ۴۱. هندستان جي ڪڇ جي رياست جو هڪ شهر جنهنجي
 جهنگ ۾ نانگ جا آستان هئا. ۴۲. ساڙي ناس ڪنو.

۲۰.

آءُ نانگ پرنٽان نڪري، هيءُ مَوران سَندي جاءِ،
گاروڙي گرنار جو، ڪٽيُو ڪُپر ڪاءِ،
تني لِيءِ واجههءِ، مٿيون جن مٿن ۾.

۲۱

سڀ ڪپر سڄا ڳهي، نانگ نِگولِو ڪاءِ،
تني کي واجههءِ، مٿيون جن مٿن ۾.

۲۲

پهرين ڪاري نانگ جي، چرڪيل چيڙ ڪري،
هٿي ڏنگ ڏسائو، واڪو ڪئو وري،
جيڪي ٽپ مري، جيڪي سِڪي صحت ڪي.

۲۳

سُٽي ان سڀ جي، ڪو چِتو چيڙ ڪري،
تڪر ڪين ٿري، مُنهن ملائڪ جهڙو.

۱. اي نانگ، اي سڀ، ۲. ٻرن مان، (نانگ جي رهڻ لاءِ زمين ۾ کوٽيل)، سوراخن مان، ٻرگهلن مان، ڌڙڙن مان، ۳. ٻاهر ٿي، ۴. مورن، ڪارايلن، ٻاٿوسن، ۵. جي، ۶. هنڌ، آستان، ۷. مرلي وڃائي منڊ يعني ڦٽو پڙهي نانگ جهليندڙ فقير، ۸. ڪڇ جي جهوناڳڙھ رياست ۾ هڪ شهر جو نالو، ۹. وٺو، جهٺو، ۱۰. ڪپرن (هڪ قسم جي نانگن) کي، ۱۱. کاڻي، ۱۲. لا، ۱۳. واجهائي، تلاش يعني ڳولا ڪري، نهاري، ۱۴. واسينگن يعني اصل نانگن جي مٿن مان نڪتل ننڍڙيون لسيون ٽڪيون، جي وري ٻين نانگن جي ڏنگن تي رکبيون آهن ته زهر جوشي ٻاهر ڪڍن، ۱۵. جن جي، ۱۶. هڪ قسم جو وڏو زهريلو وڙهندڙ نانگ، ۱۷. ثابت، پوري جا پورا يعني ٽڪرن ڪرڻ کان سواءِ، ۱۸. ڳڙ ڪاڻي، نگولي، ۱۹. ڪاريهر، اصل، واسينگ، ۲۰. کڻي، يعني موت کي سڏيندڙ يا ڄاهيندڙ، ۲۱. حرڪت، چرچ، ۲۲. سخت ڏنگ يا چڪ، ۲۳. رڙ، گجگوڙ، ۲۴. حملو ڪري، ۲۵. يا، ۲۶. اُقت، اتي جو اتي، انهيءَ هنڌ، بروقت، ۲۷. فوت ٿي، دمر يا ساهه ڏي، ۲۸. تندرستيءَ، چڱيائيءَ، ۲۹. ستل، ننڊ ۾ پيل، ۳۰. چريو، پاڳل، ديوانو، ۳۱. چنڊو، نياڳو، بدبخت (سڀ)، ۳۲. مڙي، پاسو ڪري، ۳۳. جهرو، شڪل، ۳۴. فرشتي (ملائڪ جهڙو = سهڻو، حسين).

۱. ستل، نند ۾ پيل، ۲. هڪ قسم جي وڏي زهريلي وڙهندڙ نانگ، ۳. جان سين = جيستائين، ۴. بدلو، ۵. تيسائين، ۶. ڪارابل جو، (ڪاري) نانگ جو، ۷. آڪھ، ڪڙمر، خاندان، ۸. ٻئي نئي، شرمسار نئي، ۹. ان کي ڪرائي، ۱۰. رڙ، ريهه، آهه و فغان، ۱۱. ڪاري جو، اصل نانگ جو، واسينگ جو، ۱۲. نه، بغير، ۱۳. ڇيڙو، ستايو، ڪاوڙايو، تنگ ڪيو، ۱۴. کائي، جڪ هڻي، ۱۵. ڇاڙن، ڳلاڻن، اوات، ۱۶. منجهه، ۱۷. زبان، ۱۸. مخفي، ۱۹. ڳالهائي، ۲۰. اهو (ڪارو نانگ)، ۲۱. سامانجي، پيدا نئي، رهي، ۲۲. ذرو، ۲۳. يوسل، آڻان (ڪارو نانگ خشڪ زمين يعني ويران زمين ۾ رهندو آهي)، ۲۴. کوٽي، جڙتو، فريب واري، ۲۵. بازي، ڪيل، ۲۶. جشڪو، لذت، مزو، لطف، ۲۷. نوري وقت، نوريءَ دير، ۲۸. تائين (نڪ سينءَ = عارضي)، ۲۹. اٽڪل بازي، ترڪتال، لهوٽيو، ريهه ريب، ظاهري ڏيکاءُ، ۳۰. ٻولي ڪريو، ۳۱. لامن تي، (وڻ جي) نارين تي، ۳۲. مور، ٻاٽوس، ۳۳. ڪاهه، ڄلهه، ۳۴. ڄا، ۳۵. ڪن سان، ۳۶. ٻڌو، ۳۷. شاهي يعني وڏي باز، شڪاري بکيءَ (موت)، ۳۸. ست ڪٽ جو آواز، ڏڪن جو آواز، ۳۹. وڻ تي، ۴۰. ٻولي، آواز، ۴۱. لڙڪڻو، جهوليو، ۴۲. اي هاري، اي ڪڙمي، ۴۳. غافل، سست، ۴۴. توکي ڏيندي، ۴۵. اناج جي پوک جي پجن وقت سنڪن مان آن کائي نقصان پهچائيندڙ بکين جهڙوڪ ڪانون، ڪيرن، ڳيرن ۽ جهرڪين جا ولڻ، ۴۶. جهڙب، ست، نقصان.

شعبہ تصنیف و تالیف و ترجمہ، جامعہ کراچی

پڙهندڙ نسل - پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”آداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻگ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دور جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي آداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ٻرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وڌڻ، ويجهڻ ۽ هڪ ٻئي کي ڳولي سگهاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آس رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پَن) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پَن جي نالي کي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وٽن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن کا خُصوصي ۽ تالي لڳل ڪَلب Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سَهڪاري ۽ رِضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پَن پاڻ هِڪڙي جي مدد ڪرڻ جي اُصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غيرتجارتِي non-commercial رهندا. پَن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رُڳو پَن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پٽاندڙ وڌ کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِماڻن. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رُڪاوٽ کي نه مڃن.

شيخ آياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٺ، پُڪار سان
تَشْبِيه ڏيندي انهن سڀني کي بَمَن، گولين ۽ بارود جي مد مقابل بيهاريو
آهي. آياز چوي ٿو ته:

گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ چُپن ٿا؛
ريٽيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي منجهه پهڙ چُپن ٿا؛

... ..

ڪالهه هُيا جي سُرخ ڳلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اُتي، هي بَم - گولو،

جيڪي به ڪٽين، جيڪي به ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرقُ نه آ، هي بيت به بَم جو ساٿي آ،

جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چَمَ جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي ويڙهه ۽
عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني
آهي.

پڻ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پڻ نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پڻ سڀني کي **ڇو، ڇا، ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پڻ پڻ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)